

**ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ БІЛІМ:
ЖАҢАШЫЛ БАҒЫТТАР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ТӘЖІРІБЕ ӘДІСТЕРІ**

**Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның
материалдары**

**ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ И
ОБРАЗОВАНИЕ: ИННОВАЦИОННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ**

**Материалы международной научно-практической
конференции**

**Алматы - Ақтобе
2017**

**Кәсіби Өсу мен Даму Орталығы (Алматы қ.)
К.Жұбанов атындағы Ақтөбе Өңірлік Мемлекеттік Университеті**

**Центр Профессионального Роста и Развития (г. Алматы)
Актюбинский Региональный Государственный Университет
им. К. Жубанова**

**ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҚ ЖӘНЕ БІЛІМ:
ЖАҢАШЫЛ БАҒЫТТАР МЕН ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ТӘЖІРИБЕ ӘДІСТЕРІ**
**Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның
материалдары**

**ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ И
ОБРАЗОВАНИЕ: ИННОВАЦИОННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
И МЕТОДЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПРАКТИКИ**
**Материалы международной научно-практической
конференции**

Ғылыми редакциясын басқарған/ Научная редакция
А.А.Жайтапова, Б.К.Альмурзаева, О.А.Шункеева, Е.В.Белошниченко

Алматы - Ақтөбе
2017

УДК 378

ББК 74.5

Ф94

Функционалды сауаттылық және білім: жаңашыл бағыттар мен педагогикалық тәжірибе әдістері. Халықаралық ғылыми-практикалық конференцияның материалдары./ ғыл.ред.басқ.А.А.Жайтапова, Б.К.Альмурзаева, О.А.Шункеева., Е.В.Белошниченко; Кәсіби Өсу мен Даму Орталығы (Алматы қ.); К.Жұбанов атындағы Ақтөбе Өңірлік Мемлекеттік Университеті

Функциональная грамотность и образование: инновационные направления и методы педагогической практики. Материалы международной научно-практической конференции./ под науч. ред. А.А.Жайтаповой, Б.К. Альмурзаевой, О.А.Шункеевой, Е.В.Белошниченко; Центр Профессионального Роста и Развития (г.Алматы); Актыобинский Региональный Государственный Университет им.К.Жубанова, 2017. – 424с.

ISBN 978-601-278-871-6

Бұл еңбек жинағында «Функционалды сауаттылық және білім: жаңашыл бағыттар мен педагогикалық тәжірибе әдістері» аты ғылыми-практикалық конференция қатысушыларының баяндамалары енгізілген. Мақалалар тақырыптарына сай секция бойынша орналасқан. Ең басты талқыландырылған мәселелер - студенттердің құзыреттілігін қалыптастыруға және дамытуға бағытталған білім беру мазмұнындағы өзгерістер енгізу мақсатында тәжірибеде қолданатын модельдер, әдістер, инновациялық технологиялар, оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту тұрғысында болашақта өмірде алған білімдерін және дағдыларын интеграциялау. Оқыту, білім беру мекемелерінде оқу-тәрбие жұмысы, сондай-ақ әкімшілік қызметі басшыларының нәтижелерін көрсетілген.

Жинақ материалдары оқытушыларға, барлық деңгейдегі білім беру ұйымдастырушыларға, зерттеушілер мен ғалымдарға, орта мектеп мұғалімдеріне арналған.

В настоящем сборнике трудов представлены доклады участников международной научно – практической конференции «Функциональная грамотность и образование: инновационные направления и методы педагогической практики». Статьи расположены согласно темам по определённым секциям. Наиболее обсуждаемыми вопросами были применяемые на практике модели, методы и технологии в контексте инновационного изменения содержания образования, нацеленного на формирование и развитие компетенций у обучающихся, развитию функциональной грамотности школьников с целью дальнейшей интеграции полученных знаний, умений и навыков в будущей жизнедеятельности. Отражены результаты учебной, воспитательной работы в организациях образования, а также управленческой деятельности руководителей.

Материалы сборника адресованы преподавателям, специалистам, организаторам образования всех уровней, исследователям и научным сотрудникам, учителям общеобразовательных школ.

ISBN 978-601-278-871-6

© Авторы публикаций, 2017

© Жайтапова А.А., Альмурзаева Б.К., Шункеева О.А.,
Белошниченко Е.В. науч. ред; 2017

© Центр Профессионального Роста и Развития

© Актыобинский Региональный Государственный
Университет им. К.Жубанова

МАЗМҰНЫ/СОДЕРЖАНИЕ

Пленарлық бөлім / Пленарная часть

1. Жайтапова А.А. Функциональная грамотность в образовательном пространстве глобализации. (Казахстан) 10
2. Nigel Foreman, Liliya Korrallo. Past and future applications of 3-d (virtual reality) technology. (UK, Russia) 15
2. Қағазбаева Ә. К. Оқушылардың функционалды математикалық сауаттылығын қалыптастыру мен дамыту (Казахстан) 20
3. Караванова Л.Ж. Компетентностный подход в подготовке будущих специалистов (Россия) 25
4. Vincenzo N. Scalcione. First stage of basic education: primary school and junior high school in basilicata according to the data of the 2015 invals report italy-macro-area south and islands (Italy) 32

Секция 1. Кәсіби педагогикалық іс-әрекет / Профессиональная педагогическая деятельность

1. Чокушева А.И., Нурмаганбетова В.И. Инновационные технологии в повышении квалификации педагогов 38
2. Ахметова К.К. Инновационный менеджмент в работе опытно-экспериментальных площадок организаций образования 43
3. Белошниченко Е.В. Психологические аспекты методической работы в школе как системы непрерывного обучения педагогов 46
4. Жуманова Г.С. Развитие функциональной грамотности учащихся через повышение квалификации педагогов 51
5. Ташкенбаева С.Ж. Формирование профессиональной компетентности педагогов 55
6. Картбаева Б. О. Мұғалім көшбасшылығы- мектеп мұғалімдерінің кәсіби өсуіне ықпал етеді 59
7. Акдаулетова З.Ж. Значение научно-методической службы в условиях инновационной деятельности педагогического коллектива 64
8. Телеуова А. Р., Рашова Р.А., Кайпулдаев А.К. Білім сапасын басқарудағы мектептегі ғылыми- әдістемелік қызметінің алатын орны 68
9. Аяпова Б. И., Қарабекова Л. Қ. Оқушылардың дарындылық әлеуетін дамытуда мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттырудың рөлі 71

Секция 2. Жоғары кәсіби мектеп педагогикасы / Педагогика высшей школы

1. Жанпейс У.А., Даркембаева Р.Д., Озекбаева Н.А. Практический курс русского языка: инноватика 74
2. Аубакирова Ж. С. Государственная программа развития образования РК на 2016-2019 гг.: профессиональная компетентность педагога 78

3. Шункеева О.А. Использование IT-технологий в учебном процессе	83
4. Нурпеисова Б. С., Кубиева В. А., Ербулатова А. К. Инновационные методы обучения в системе высшего образования	86
5. Даулетова Д. Д. Case-study method in teaching foreign language	89
6. Сары Б. Б. Студенттердің коммуникативтік қабілетін дамытудың жолдары	93
7. Пахридинова А. Б. Болашақ шетел тілі мұғалімдерінің танымдық құзіреттілігін дамытудың ғылыми негіздері	96
8. Халелханова Н. Х. Мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін болашақ мамандар бойында қалыптастырудағы қашықтықтан оқыту технологиясының рөлі	99
9. Асхат Н. Студенттердің мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілігін қалыптастырудағы заманауи технологиялардың тиімділігі	101
10. Шахапова С. М. Сопоставительный анализ современного состояния образовательных программ по коммуникативной подготовке в высших школах США и Казахстана	103
11. Испанова А. Т. Бейнелеу өнері сабағында бояу түсін қабылдауды дамытудың кейбір ерекшеліктері	109
12. Сисекешова А.С. Мәдениетаралық қатысым құзіреттілікті қалыптастыруда мультимедиалық құралдарды қолдану	112
13. Summers D.G., Tolegenova A.A., Shunkeyeva O.A., Almurzayeva B.K., Gender Equality in Kazakhstan	115
14. Kartabaeva A.A., Zhaitarova A.A., Professional-Oriented Communication Training: Tourism Discourse	121
15. Алиманова А.Т., Идиева С., Кеңесова Г., Жұмашева Д. ЖОО-да тәрбие жүйесін қалыптастырудың методологиялық негізі, мақсат, міндеті, басты қағидалары	124
Секция 3. Білім беру жүйесіндегі тәрбие жұмыстары/ Воспитательная работа в системе образования	
1. Абдиркенова А. К. Этнопедагогика- патриоттық тәрбие діңгегі	129
2. Өмірбаева К. О. Оқу үрдісінде жеке тұлғаның рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыру	133
3. Нажмадинова А.Г. , Караульная Т.П. Воспитание младших школьников	136
4.Алимбекова А. С. Әлеуметтену процесінде тұлғаның жас және жеке даралық ерекшеліктері	141
5. Ракзина О. В. Воспитание учащихся посредством музыки казахского народа	145
6. Касымбаева А. К. Дарынды балалардың қабілеттерін дамытуда тәрбие жұмысының маңызы	151
7. Аликулова С.Е., Сугиров Б.А., Балдакова А.М. Ауыл мектебіндегі әлеуметтендірудің тиімді жолдары	154
8. Егингалиева А.Н., Альмурзаева Б.К. Жизнедеятельность этносов и малых народов в Актюбинской области Республики Казахстан	158

Секция 4. Көптілді білім беру / Полиязычное образование

1. Summers D.G., Almurzayeva B.K., Abdyrahmanova Y. Ethic tolerance and multylanguage policy in Kazakhstan 161
2. Давлеткалиева Е.С., Мулдашева Б.К. Предметно-языковое интегрированное обучение как эффективный путь реализации полиязычного образования 167
3. Тюлемисова Ғ.С. Қазіргі заманғы көптілді білім берудің өзекті мәселері 172
4. Шарипова Г. Қ. Шет тілі сабақтарында рөлдік ойындарды қолдану негізінде лингво-коммуникативтік құзыреттерін қалыптастыру 176
5. Шакерова Д.Л., Кададанова А.М. Формирование поликультурной личности 179
6. Қабиболлина А. Ш. Оқушылардың әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін дамытуда интернет ресурстарының алатын орны 182

Секция 5. Психология, әлеуметтік жұмыс және өзін – өзі тану, коррекциялық педагогика / Психология, социальная работа и самопознание, коррекционная педагогика

1. Макина Л. Х., Полатова А. М. Зияты зақымдалған жоғары сынып оқушыларының ойлауын дамытуға арналған түзету жаттығуларының ерекшеліктері 185
2. Магзиева А. А., Садвакасова З. М. Формирование стратагемного мышления в работе с детьми девиантного поведения 191
3. Қарабаева Қ. Ә., Баймен Н. О. Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде әлеуметтік педагог жұмысының ерекшеліктері 197
4. Шункеева О.А., Егесханова Л.Ж. Аз қамтамасыз етілген отбасыларды әлеуметтік қорғау жолдары 202
5. Қарабаева Қ. Ә., Кенесбаева Б. Қ. Оқушылар ұжымындағы әлеуметтік қарым-қатынасты ұйымдастыру ерекшеліктері 207
6. Кенжебекова Д. Ә., Садвакасова З. М. Социально-педагогический тренинг в работе с детьми девиантного поведения 212
7. Қарабаева Қ. Ә., Қамзанова А. Ә. Кәмелетке толмаған балалардың бос уақытын ұйымдастыру жолдары 216
8. Дуйсенбаева Р. Д., Сламғали Ж. Ж. «Психикалық дамуы тежелген балалардың танымдық қабілетін дамыту жолдары» 220
9. Дуйсенбаева Р. Д., Болатова Г. Б. Ақыл ойы кем балаларды әлеуметтендірудегі қуыршақ терапия тәсілі 226
10. Кенжебекова Н. Ә., Кайып «Өзін-өзі тану» пәнінің құрылымдық-мазмұндық аспектілері бастауыш мектептегі оқытудың жаңарған мазмұны ретінде (1-сынып) 231
11. Summers D.G., Almurzayeva B.K., Tolegenova A.A. The role of emotional intelligence in suicide prevention program: risk and supportive factors 235
12. Иманбаева К.Ш. Оқушылардың білім сапасын арттыруда танымдық қабілеттерді 241

дамыту

13. Аманова Д. Ж., Альмурзаева Б.К. Исследование типологии лидерского поведения как основы межличностных отношений 243

Секция 6. Жалпы орта білім беру /Общее среднее образование

1. Саметова Ф.Т. Современный учебник русского языка в аспекте обновления содержания образования 248

2. Оракова А. Ш., Оракова А. Ш., Оракова М. С. Оқушының білім сапасын арттыруда топтық жұмыстың рөлі 252

3. Шолпанкулова Э. И., Ускенбаев М. Р. Мектеп жұмысының тиімділігін қамтамасыз етудегі сапа менеджменті жүйесі 255

4. Байоразова А. Ж., Елубаева С. А. Түрлі әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың дене шынықтыру пәніне деген қызығушылығын арттыру 259

5. Дүсіпова Н. Ә. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытудың интерактивті әдіс – тәсілдері 263

6. Ермуканова Г.Б., Оракова М.С. Жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқытуда академиялық тілді сiлi арқылы дамыту 267

7. Отешова З. Ж., Джанзакова А. Д. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға қадам басу-өмір сұранысы 273

8. Турмухамбетова Н. М. Формирование функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы 278

9. Величко Н. Н. Моделирование толерантной образовательной среды с целью развития функциональной грамотности у учащихся через уроки литературы и внеклассные мероприятия 282

10. Батырканова М.З., Кауменова Г.М. Развитие функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка 287

11. Беисова Г.Ш., Жанбиршиева А.Х., Есенаманова О.У. Инновационные принципы и подходы организации учебной деятельности 291

12. Жакупбеков М. И. Ресей империясының қазақстандағы ислам дініне қатысты жүргізген саясаты 295

13. Жумагалиева Г.А., Наурызалина Г.Б., Ажигалиева А.И. Оқушылардың білім сапасын көтерудегі жаңа технологияның маңызы 399

14. Гайпназарова Б. Д., Ажибекова Н.У. Дарынды балалармен жұмыста мұғалімнің шығармашылық қабілетінің рөлі 304

Секция 7. Шағын жинақты мектеп/ Малокомплектная школа

1. Кашкимбекова Ш. С. Ауыл мектеп жағдайында ресурстық орталықтың жұмысын басқару 309

2. Буркуталиа А.Т. Ресурсный центр – решение проблем малокомплектных школ 312

3. Қалқабаева А.А., Кыдырбаева К.Ш. Шағын жинақты мектептер жағдайында инновациялық білім беру – заман талабы	315
4. Каршигина Г.А. Ақкемер тірек мектебі мен Елек магниттік мектебі арасындағы сабақтастық	318
5. Усембекова Д. С. Пути развития функциональной грамотности	320
6. Алиева Т. Н. Тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту жолдары	327
7. Айтжанова Б. Ж. Қазақ тілі сабағында ойын элементтерін қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділіктерін арттыру	330
8. Шилдебаева М. Е. Тарих пәнін оқытудың жаңа әдіс-тәсілдері	334
9. Рахметілдаева Ж. К., Мусадилова А. А. Мектептегі шығармашылық топтың мұғалімдердің кәсіби деңгейін дамытудағы ролі	338
10. Билибаева В., Умурзакова Г. Мектепте жаңартылған білім беру мазмұнын іске асыру барысында мұғалімдерге әдістемелік көмекті ұйымдастыру жолдары	341
11. Есеева А. Б., Абылхасова Р. Ж. Оқушыларды мамандыққа баулу - заманауи білім берудің талабы	351

Секция 8. Бастауыш мектептегі оқытудың жаңарған мазмұны / Обновленное содержание обучения в начальной школе

1. Шамуршанова А. А., Ергалиева А. У. Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту	354
2. Мусин Е.Ж., Мусина Г.Е. Обновление содержания образования в рамках компетентностного подхода к образованию	358
3. Ибрагимова А. Р. Интеллектуально-познавательная игра, как средство развития творческих и интеллектуальных способностей младшего школьника, его познавательной активности	363
4. Кенжебекова Н.Ә., Сугіралиева Ә.М. Жаңартылған бағдарлама-білім берудің жаңа мазмұны	367
5. Караульная Т.П., Нажмадинова А.Г. Применение новых образовательных технологий и использования ИКТ	370
6. Даримбетова Г. М. Отзыв учителя-практика на процесс реализации обновления содержания образования в республике Казахстан	373
7. Гайпназарова Б. Д., Қыдырғалиева Ж. Н. Міржақып Дулатов мұралары – бастауыш мектептің ұлттық негізі	378
8. Орынбаева М. Ж. Бастауыш мектептегі оқытудың жаңарған мазмұны, қазіргі оқыту стратегиялары	382

Секция 9. Мектепке дейінгі білім беру/ Дошкольное образование

1. Сисенбердиева А. Ж. Мектеп жасына дейінгі балалар ата-аналарының функционалды сауаттылығын сандық технологиялар арқылы арттыру тиімділігі	388
--	-----

2. Гайпназарова Б. Д., Джакасова А. С. Мектепке дейінгі кезеңде балаларды жалпы және моторикалық дамытудың тиімді жолдары 392
2. Абдишукирова С.Ж., Садыкова К. К. Психолого-педагогические особенности игровой деятельности в работе с дошкольниками 397
3. Куанышева А. К. Разнообразие видов занятий по физической культуре в старшей дошкольной группе 399
4. Анисимова Г.Н., Уразгалиева Б.А. Особенности речевой коммуникации у детей с общим недоразвитием речи 1 уровня 402
5. Жумалиева Н. А. Использование игровых технологий при обучении детей дошкольного возраста русскому языку 406
6. Тукешова Л. Ж., Кулшанбаева Ж.М. Современные методы обучения в детском саду: социоиговая технология 410
7. Абдигалиева А.К., Бисенова К.Т. Мектеп жасына дейінгі балалардың еске сақтау қабілетін дамыту 413
8. Есмаханова Г. М. Обучение хореографическим навыкам дошкольников посредством музыкально-ритмическим упражнениям 417

ПЛЕНАРЛЫҚ БӨЛІМ/ ПЛЕНАРНАЯ ЧАСТЬ

ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ГРАМОТНОСТЬ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

**Жайтапова А.А.-д.п.н., профессор,
директор Центра Профессионального
Роста и Развития, г.Алматы**

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген мақалада жаһандану дәуіріндегі тұлғалық даму үдерісі талқыланады; бұл үдерістің нәтижесі болуы тиіс функционалдық сауаттылығын дамыту шарты ретінде құзыреттілік оқыту мәселесі ашылады.

Кілт сөздері: жаһандану, құзыреттілік тәсілі, оқыту, функционалдық сауаттылығы.

АННОТАЦИЯ

В данной статье освещается процесс развития личности в эпоху глобализации, раскрываются проблемы компетентного обучения как условия развития функциональной грамотности, которая должна быть результатом этого процесса.

Ключевые слова: глобализация, компетентный подход, обучение, функциональная грамотность.

ABSTRACT

This article highlights the process of personal development in the era of globalization; the problems of competence training are clarified as a condition for the development of functional literacy, which should be the result of this process.

Keywords: globalization, competence approach, training, functional literacy.

Кризис образования как мировое явление в условиях глобализации усугубляется тем, что образование в определённой мере пробуксовывает, находясь ещё в постиндустриальном переходе. Стремительное вхождение человечества в совершенно новую эпоху своего развития – эпоху глобализации - обуславливает необходимость изменения ориентации человека в мире, формирования нового типа мышления, нового понимания человеком своего места в истории, обществе и мире. Естественно, что мировые образовательные сообщества в активном поиске выхода из этой проблемной ситуации, определения адекватной векторности образования на основе всемерного расширения возможностей развития личности.

Энтони Гидденс утверждает, что «глобализацию надо рассматривать не только с позиций макроизменений и макроструктур, но и тех глубинных изменений, которые разворачиваются в клетках общества. На микроуровне клеточных структур общества (семья, мир повседневности, личностные ориентации и пр.) глобализация заявляет о себе не менее активно и определённо, чем в большой политике и мировой экономике» [1].

Глобальные изменения в обществе характеризуются как переход от «индустриальной» к «информационной» стадии его развития. Изменения в общественно – экономических отношениях повлияли на ценностно-целевые установки в образовании - возникла острая необходимость в переосмыслении, конструировании инновационной модели образования, обновления его содержания. Стала явной проблема того, что система образования во многих странах не отвечает современным требованиям рынка труда.

Для улучшения социально- экономических результатов обучения вектор поменялся от обучения знаниям и действиям к обучению жизни и совместному существованию. В основу современного образования уже в 1996 году согласно рекомендации Международной комиссии по образованию ЮНЕСКО закладываются четыре императива: учиться жить, учиться познавать, учиться делать, учиться сосуществовать. И в этой связи совершенно естественным стал факт переориентации образования во многих странах, и в частности в Казахстане, на формирование человека, способного выполнять эти функции. В этих условиях

актуализировалось и вошло в обиход исследователей понятие «Функциональная грамотность», которое появилось в документах ЮНЕСКО ещё в конце 60-х годов прошлого века [2]. Функциональная грамотность в более широком смысле понимается как способ социальной ориентации личности, интегрирующий связь образования с многоплановой человеческой деятельностью.

В современном быстро меняющемся мире функциональная грамотность становится фактором мобильной адаптации человека к новым условиям и вызовам. Она способствует активному участию личности в социальной, культурной, политической и экономической сферах и мотивирует человека учиться на протяжении всей жизни. В отличие от элементарной грамотности как способности личности читать, понимать, составлять простые короткие тексты и осуществлять простейшие арифметические действия, функциональная грамотность есть атомарный уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, который считается минимально необходимым для осуществления жизнедеятельности человеком в конкретной культурной среде. Именно такое понимание Функциональной грамотности стало исходным при проведении нами различных мероприятий с педагогами в рамках реализации Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012–2016 годы.

При переходе цивилизации на новый качественный уровень – глобализацию - были определены рамочные ориентиры социального заказа для образовательных систем:

- глобально мыслить и локально действовать;
- думать системно;
- думать на перспективу;
- думать целостно;
- думать с позиций общества, его устойчивого развития;
- думать общечеловеческими ценностями;
- думать изменениями.

Для выполнения этого социального заказа как вызова глобализации и стал необходим человек функционально грамотный, который смог бы реализовать заданные цели национальной и мировой образовательной политики со специфическими связями и отношениями между государствами и их образовательными системами, направленными на всемерное расширение возможностей развития личности. Таким образом, при глобализации первейшая задача образования – обеспечение готовности жить в постоянно изменяющемся мире порой с невозможностью реализации прогнозных целей и достижения планируемых результатов. Поэтому в результате образования у личности должны быть следующие качественные показатели как усвоение механизмов адаптивности к социуму, психическая стрессоустойчивость, гибкость в выборе тактик и стратегий, мобильность в поликультурном обществе, умения разрешать затруднения разного уровня.

«У глобализации как явления много достоинств и много недостатков. И когда люди и общество выбирают свой путь интеграции в мировое сообщество, они не склоняются к совершенной идеальной модели развития ввиду полного отсутствия таковой. Так и мы, казахстанцы, выбираем свой путь к интеграции в мировое сообщество, опираясь на происходящий процесс глобализации не потому, что этот путь абсолютно совершенен, а потому что для Казахстана в нем больше положительных сторон и преимуществ, чем отрицательных сторон и недостатков» [3].

В Республике Казахстан в настоящее время имеется довольно большое количество теоретических и практических наработок по реализации современных актуальных целей образования, но тем не менее, педагогическое сообщество ещё на пути поиска, определения инновационных направлений и разработки адекватных методов.

В Казахстане, как и во всем мировом образовательном пространстве, с начала 21 века в педагогическую практику наряду с понятием «Функциональная грамотность» интенсивно внедряется понятие «Компетентностный подход».

Известно, что в основу компетентного подхода положена деятельность, овладение которой формирует у человека способность ориентироваться в ситуации, приобрести новые необходимые знания, правильно поставить цель действий в соответствии с объективными законами и наличными обстоятельствами, определяющими реальность и достигаемость цели, в соответствии с ситуацией, целью и условиями определить конкретные способы и средства действий, в процессе действий отработать, усовершенствовать их и, наконец, достигнуть цели.

В 70-х годах XX века Е.А. Милерян оригинально интерпретировал «умения»: «сложные структурные образования личности, включающие чувственные, интеллектуальные, волевые, творческие, эмоциональные качества личности, обеспечивающие достижение поставленной цели деятельности в изменяющихся условиях её протекания» [4].

Компетентный подход впервые начал разрабатываться в Англии. Изначально это был подход, разрабатываемый специально по заказу профессиональной сферы. В США в сфере бизнеса в 70-х годах прошлого века стали использоваться понятия «компетенция» и «ключевые компетенции» в связи с проблемой определения качеств успешного профессионала.

Изначально компетенции стали противопоставляться специальным профессиональным знаниям и умениям. То есть начали рассматриваться как самостоятельные универсальные составляющие любой успешной профессиональной деятельности. Естественно, возник вопрос: можно ли научить компетенциям? Таким образом, проблематика компетенций попала в образование и со временем заняла в нем ведущее место. Известно, что сфера образования, начиная с Я.А.Коменского, работала с основными единицами – знаниями, умениями и навыками, а профессиональная сфера с другими – компетенциями. Поэтому профессиональная сфера оперирует компетенциями, а образование – знаниями, умениями и навыками. И когда профессиональная сфера может точно на уровне заказа однозначно формулировать свои претензии к образованию, то задача образования заключается в том, как переформировать знания, умения и навыки в определенные компетенции, которые в последующем необходимы в профессиональной деятельности.

Таким образом, компетентное обучение предстало как объективная реальность, востребованная временем под влиянием изменений в различных системах в условиях глобализирующего мира. В связи с этим в педагогике актуализировались такие понятия как компетентный подход, компетентное обучение, компетентная дидактика. Основной задачей компетентного подхода является формирование личностных компетенций. Они формируются на протяжении всей жизни формальным и неформальным путями. Формальный путь – формальное обучение и образование. Неформальный путь – жизненный опыт, неформальное общение и самообразование по интересу. Формирование компетентной личности начинается с определения компетенции на ВХОДЕ (цель-чему учиться), затем выбора маршрута - формальный или неформальный путь образования/обучения (как учиться) и на ВЫХОДЕ – интерференция компетентности и компетенции (что умею делать – поведенческий навык) (см.рис.1.)

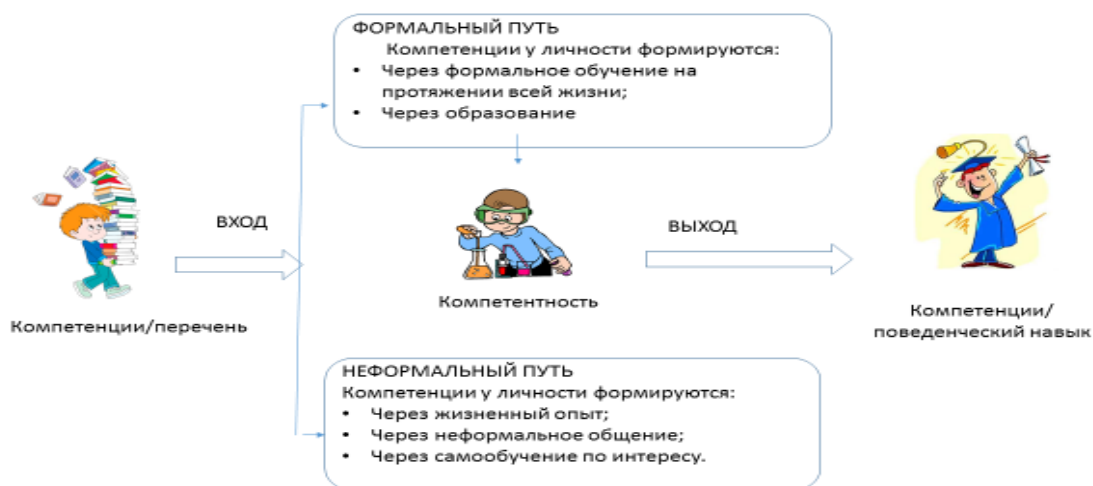

Рисунок 1 – Формирование компетентной личности

Характерной чертой компетентно – ориентированной дидактики является взаимопроникновение общего и профессионального образования, которые должны быть нацелены на развитие личности, участие в жизни общества и способность найти себя в сфере занятости. Эти три составляющие нельзя рассматривать отдельно друг от друга в любом учебном процессе и в любом учебном заведении. (см.рис.1.) [5]

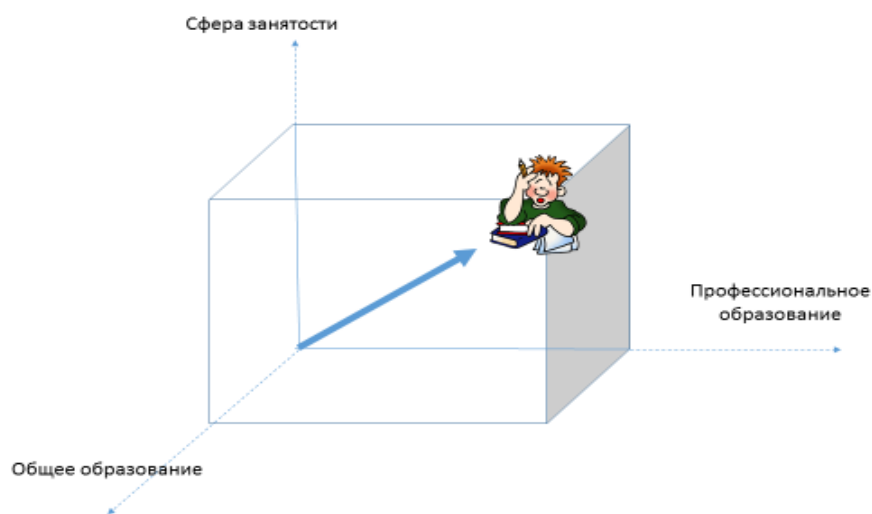

Рисунок 2 – Взаимопроникновение общего и профессионального образования

На основе цели компетентного обучения – формирование компетентной личности, т.е. личности, способной самостоятельно решать разнообразные проблемы, используя имеющиеся у нее знания и умения, можно выделить следующие существенные характеристики:

- личностная ориентация посредством обеспечения активности обучающегося с обеспечением возможностей выбора;
- практикоориентированность через освоение новых видов деятельности для решения проблем и освоение новых способов решения проблем в различных видах деятельности;
- развивающая направленность на основе самоценности каждой личности для реализации возможностей;

- деятельность с целью приобретения опыта и творчески конструктивного поведенческого навыка в дальнейшей жизнедеятельности.

Современные ученые подчёркивают, что главной задачей современного образования является развитие у школьников умения учиться, способности к саморазвитию и самосовершенствованию, которые достигаются путем сознательного, активного освоения учащимися социального опыта. Выделяются четыре блока основных видов универсальных учебных действий: личностные, регулятивные, познавательные и коммуникативные [6].

Таким образом, позволим себе резюмировать, что компетентностное обучение является условием, а функциональная грамотность результатом образования в эпоху глобализации. Развитие функциональной грамотности возможно в ходе образовательного процесса, при условии владения педагогами различными инновационными методиками организации в классе учебного сотрудничества («учитель – ученик», «ученик – ученик»), взаимодействия и профессионально грамотного внедрения соответствующих образовательных технологий в учебный процесс. Только на этой основе возможно эффективно добиться решения вызова глобализации к каждой личности - умение учиться, действовать самостоятельно, саморазвиваться, самосовершенствоваться, самореализовываться в течение всей сознательной жизни.

Мысль американского философа и социолога, одного из авторов концепции постиндустриального общества Элвина Тоффлера «Безграмотными в 21 веке будут не те, кто не умеет читать и писать, а те, кто не умеет учиться, разучиваться и переучиваться» не просто актуально в современном образовании как мнение или сущностный тезис глобальной педагогической практики [7]. Для нашей существующей системы это может быть методологической, фундаментальной концепцией, принятой педагогами как профессионально - ценностная ориентация в собственной практике. На наш взгляд, только при осознании каждым педагогом этой очень чётко и просто выраженной концепции Э. Тоффлера и может осуществиться вхождение отчетливого образования в конкурентоспособную среду в планетарном масштабе. Каждому учителю, каждой школе нужно в первую очередь проникнуться этой идеей, основательно ее отрефлексировать. И лишь тогда начатые инновационные преобразования в системе обеспечат эффективные результаты развития страны в целом.

Резюмируя очередное высказывание Элвина Тоффлера - «Мы переживаем интереснейший период в истории человечества и несемся вперед на фантастической скорости к новым переменам. Это создаст новый образ жизни, новое общество. И мы должны понимать, куда мы идем», - хочется уточнить, что новый образ, новое общество зависит от грамотности главного ваятеля - Человека, личности 21-го века.

Использованная литература:

1. Гидденс, Э. Ускользящий мир. Как глобализация меняет нашу жизнь.— М.: Весь мир, 2004. - 120 с.;
2. Образование: сокрытое сокровище. Основные положения Доклада Международной комиссии по образованию для XXI века МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех» в 2007 году. <http://www.ifap.ru>;
3. Назарбаев Н.А. Критическое десятилетие. – Алматы: Атамура, 2003. - 239 с.;
4. Милерян Е.А. Психология формирования общетрудовых политехнических умений. - М.: Педагогика, 1973. - 299 с.
5. Жайтапова А.А., Рудик Г.А., Белошниченко Е.В., Сатывалдиева А.С. Педагогика 21-го века на пороге школы. Информационно-методический дайджест. –А.: РИПКСО, 2009. - 304 с.;
6. Асмолов А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли: пос. для учителя/А.Г.Асмолов [и др.]; под ред. А.Г.Асмолова. – М.: Просвещение, 2008. - 151 с.
7. Тоффлер Э. Шок будущего. Режим доступа: www.gumer.info/.../index.php

PAST AND FUTURE APPLICATIONS OF 3-D (VIRTUAL REALITY) TECHNOLOGY

Professor Nigel Foreman¹, Professor Liliya Korrallo²
¹Head, and ²Senior Researcher, International Institute
for Neurophysiology and Virtual Reality,
Russian State Research University
for Information Technology,
Mechanics and Optics, St Petersburg, Russia.

ТҮЙІНДЕМЕ

Ғылыми-әдістемелік мақалада тұлғаның әлеуметтік өміріндегі виртуалды шындық технология жұмыс істеуі туралы мәселесі қаралады. Мынадай аспектілері бойынша байыту: VR-технологияның тарихы, оның жеке тұлғаның психологиялық жай-күйіне әсері, қоғамда осы технологияны қолдану мүмкіндігі: білім беру, психология, әлеуметтану және т.б.

Түйінді сөздер: VR-технология, тұлғаның әлеуметтенуі, психологиялық жай-күйі, мазасыздану, бейімдеу.

АННОТАЦИЯ

В научно-методической статье рассмотрен вопрос о функционировании технологии Виртуальной реальности в социальной жизни личности. Акцентируются следующие аспекты: история происхождения VR-технологии, ее влияние на психологическое состояние личности, возможности применения данной технологии в социуме: образование, психология, социология и т.д.

Ключевые слова: VR-технология, социализация личности, психическое состояние, тревожность, адаптация.

ABSTRACT

In the scientific and methodological article we considered the question about the functioning of virtual reality technology in social life of a person. Author concentrating on the following aspects: history of origin of VR technology, it's influence on the psychological state of the individual, the possibilities of using this technology in society: education, psychology, sociology, etc.

Keywords: VR-technology, socialization of the person, mental state, anxiety, adaptation.

What is VR?

Virtual Reality (VR) is an objective rather than an achievement; the concept of generating a realistic (“real”) environment in which an individual feels a sense of presence is not easily achieved, even using the best software and hardware such as head-immersion helmets. Jaron Lanier first coined the term Virtual Reality some 30 years ago, and although VR has improved in that time, the thought that an individual could place a VR helmet on their head, let alone view a computer screen, and feel “transported” to a computer generated world is not imminently in prospect.

Virtual Reality is, nevertheless, in widespread use (though usage is not as widespread as originally envisaged at the height of VR fever in the 1990’s; see below.) Not surprisingly, VR was especially well developed by the gaming industry and for military applications. There are many reasons why VR is preferred over other types of media. For example, the programmer/designer of a virtual environment is in complete control. Anything that can be imagined can be modelled using the right software. VR is of interest for this reason too: when the senior author ran training courses with Paul Wilson in VR in the 1990s for businesses in Italy and Portugal, we would typically introduce complete novices to very simple VR packages (the forerunners of later packages such as SuperScape) and instruct them on how to create simple objects using a small number of hexagons that could be adjusted, coloured and placed in a small VE. Our own experience had been in creating small school environments, rooms and other small spaces, that could be navigated using a mouse or keyboard. However, we were amazed at the design skills of “students” working in those industries, which would generate really interesting and original models -- of virtual computers, for example --

using these primitive tools. Therefore, the ability to use VR successfully is determined by both programming skills and also the artistic skills to make best use of it. Also, since we were also interested to know what were the particular benefits of using VEs in experimental research (to create and to use virtual environments, to navigate and way-find) psychologists could also make good use of VEs to investigate the ways in which people use landmarks and allocentric cues to find their way within a virtual world. VR is essentially “spatial”; indeed some referred to “VR soft-where”. This enables all kinds of research possibilities (Rose & Foreman, 1999). If a psychologist wants to investigate participants’ establishment of a virtual “cognitive spatial map” of Paris, they could do it in Paris using maps and compasses, and having participants remember routes through the city. However, in a virtual environment one can manipulate the cue layout of the environment in any way, such as swapping the positions of the Eiffel tower and Arc de Triomphe, to determine the importance of each of those landmarks for Parisien way-finding, though this is clearly not a manipulation that it would be possible to use in the real Paris! A recent study has employed VR to investigate activity and passivity in relation to understanding an area of Bordeaux (Taillaude et al, 2013).

What is special about VR and why are its unique features useful?

As indicated above, the great benefit of using VR in research is its flexibility. Real worlds can be modelled and artificial environments created from nothing. Moreover, the use of a VE can be repeated over and over again, so that an individual can be trained in an identical but repeated situation; of course difficulty can be titrated to provide a progressive learning experience. In Psychology, it is particularly useful to be able to test groups of people individually knowing that they have experienced precisely the same test situation, by virtue of their having viewed the same display. Some past studies (e.g., Sandamas and Foreman, 2007; see below) have used passive and active groups for experimental comparisons, the latter group in control of their exploration, while the former group consisted of “yoked” controls, each individually matched to an active participant but observing the screen and thus watching exactly the same spatial displacements as made by the active participant, but without controlling the interface. Doing such a thing in reality is possible but it is difficult.

When VR first appeared, the senior author was personally doubtful about the authenticity of viewing a virtual world for conducting spatial research, not being convinced that people would acquire good quality spatial information from a virtual display particularly since some experimenters in the USA had emphasised the importance of inner ear mechanisms for generating comprehensive “spatial maps” when moving about in space (Potegal et al, 1977). These concerns were quickly dispelled after a few early experiments, conducted with colleagues in Leicester University (Foreman et al, 2003, 2005; Wilson et al, 1996, 1997a,b), showed that both adults and children could view a VE and afterwards make accurate pointing judgements to indicate the directions of distant spatial locations, from various pointing locations to which they were taken within the virtual world. This ability relies on having a “spatial cognitive map” of the environment (O’Keefe and Nadel, 1978); they should also be able to take short cuts and make detours in a VE using spatial mapping abilities (see Tolman, 1948; Tolman et al., 1946), and this is just the sort of thing that participants in VR studies have been shown to be able to do. Also, in the early studies and since, there was clearly very good transfer of learning between virtual and real equivalent environments (Foreman, 2006; McComas et al, 1998), in children and adults, but also, perhaps surprisingly, in children with disabling conditions (that were usually thought to render their spatial judgements poor) and in adults of advanced age whose spatial brain systems, such as the hippocampus (Maguire et al, 1997), were conventionally thought to be compromised (Foreman et al, 2003; 2005; see below).

In other words, by and large, people behave in a VE much as they would in the real equivalent environment. This poses the question – one that has not often been addressed in spatial research – of what changes occur in the brain during navigation, changes which can kick in and operate effectively in both the real world but also in a virtual world? Clearly, when sitting passively in a chair, spatial systems in the brain are generally in abeyance; there is no point in computing relations

among objects and between self and self-movement and environmental objects, since these relationships and computations only become important when movement occurs, especially movement initiated by the person concerned (Gibson, 1979). The matter could be addressed by recording brain activity using imaging procedures; it would be interesting to know which brain areas “light up” when an individual changes from their stationary state and begins to move about autonomously, for example on foot. However, since we now realise that virtual movement control is almost as effective as real movement in space, these brain areas should be detectable using self-directed movement in a VE. This application of VEs has yet to be investigated, though combining VEs with brain recordings has already been illuminating (Gron et al, 2000; Hoffman et al, 2003).

Activity and passivity in virtual worlds

VR is clearly a unique medium, and paradoxical insofar as it is essentially passive (since participants are typically seated and view a screen or head immersion screens in a helmet) but it is active in that it engages the participant in self-initiated displacements so that they make active decisions about where to go and what to see and do, just as when they are walking about or driving car autonomously. Activity versus passivity (in both reality and in VR) has attracted a great deal of research attention. The general assumption was always that active exploration would always produce better spatial learning, and some found evidence for that. However the results were always mixed and controversial (Sandamas & Foreman, 2007; Sandamas et al, 2009). What appeared to have escaped their notice is that use of VEs always involves some kind of abnormal participant activity such as moving a mouse or joystick or pressing keyboard keys. The most recent findings have led to the conclusion that interfacing with a VE is effectively a secondary task – a competing task – that occupies some cognitive capacity leaving less available for spatial (working) memory (Sandamas & Foreman, 2014a,b, Taillaude et al, 2013).

What applications have been successfully demonstrated?

VR has been beneficial in areas where visualisation in reality is not possible, such as illustrating structure and function in the brain or throughout the body, and using virtual manipulations to create novel and illuminating test protocols (Stirk & Foreman, 2005). Here VR has developed in parallel with other 3-D media and procedures including functional Magnetic Resonance Imaging (fMRI). In early work in Leicester University (see above) the senior author’s own research group was able to show that VEs could be used successfully to convey spatial knowledge of a building (such as a school) to children who might otherwise be permanently spatially impaired. Research had shown (Foreman & Gell, 1990) that children with a variety of conditions that affected their mobility (including spina bifida, cerebral palsy and childhood arthritis) tended to make inaccurate pointing judgments when asked to point (with eyes closed) in the direction of prominent landmarks on their school campus. However, after several days of VR training in a virtual version of a novel school we showed that even children with debilitating conditions could learn a great deal about the novel environment and practically, find their way about successfully when they arrived there. Transfer from virtual to real environments was not quite equivalent, but sufficiently equivalent for all practical purposes (see Foreman et al., 2003; Wilson et al, 1996, 1997). In a similar study, using a virtual model of the Astley Clarke Building of Leicester University (at that time, the Psychology Department), we found that students in the department who used a wheelchair for their mobility, and were denied access to the basement area of the department (which had, at that time, no lift installed), told us what a relief it was to be able to visit the basement and to know “what was there”. It made them feel that they understood the building in which they were learning. In truth, the basement area was not especially attractive or enlightening, but the example illustrates how limited experience from mobility restriction can have surprising consequences and that this can be overcome using a VE. The latter example illustrates another important point: some of those we tested had brain damage that must have affected spatial areas of the brain (such as hippocampal damage in cerebral palsy) but others did not (childhood arthritis), suggesting that spatial deficits could arise not from brain damage per se but rather secondarily from the consequences of brain damage that restricted mobility and undermined normal exploration and spatial decision-making (Foreman & Gell, 1990). Akhutina et al (2003) found that training with VEs

successfully enhanced improvement in several cognitive skills in children with a range of brain insults, and in adults Brooks et al (1999) have found that residual route learning skills can be successfully trained in an amnesic patient in a virtual reconstruction of their hospital environment. Mobility training in a wheelchair can benefit from the use of VEs (Harrison et al, 2002). A great benefit of a VE in training is its safety; participants can make virtual errors and have virtual collisions without injuring anyone, or themselves.

Within education, VR has many potential benefits, for example linking children in widely different locations in mutual social interaction (Bailey and Moar, 2003). Special needs education may benefit because children of all abilities can generally access VR software given its intuitive nature (Foreman, 2000). It has been used successfully to enhance the learning of historical chronology. Learning about the passage of time and the correct sequencing of events is arguably an important part of understanding history generally. Time and space are clearly closely related – we might say that the distance between two locations is 4 kilometers or alternatively 20 minutes' walk. Historical timelines can be set up as spatial displays. By setting up a timeline like a row of shops, it is possible to represent successive events in history as individual items (each a “shop frontage”) and these can be remembered in sequence just as we might remember a row of shops (Foreman et al, 2008a,b). This has proved beneficial compared with learning from booklets or equivalent PowerPoint displays when the design of the environment is appropriate, and suitable for the age of the child (Korallo et al, 2012a,b).

VR is arguably a sensitive means of investigating subtle influences on behaviours, including sex differences in information processing (Dabbs et al, 1998), and especially anxiety effects on spatial behaviours (see Robillard et al, 2003). In research just published, Schoenfeld et al. (2014) have found that when adult participants with ages ranging from 20-80 years were tested in a sophisticated virtual version of the familiar Water Maze, age was a major predictor of spatial performance, although this was moderated by depression and anxiety scores, while personality traits (particularly Extraversion) predicted weaker spatial preservation. VR has been used to assess human behaviours in situations such as mazes originally designed for animals (Foreman et al, 2000), and can enable direct comparisons of animal and human performance (Schoenfeld et al, in prep).

Are there drawbacks to using VR?

Students with learning difficulties have been trained in a VE to take a bus route to their college or workplace, getting on and off the bus at the appropriate points and identifying significant landmarks en route and guides to their progress and location. In that case the training was successful. VR training has proved useful in training road crossing skills in children, including children with cognitive challenges (Thomson et al., 2005; Clancy et al, 2006). However, although children with autistic spectrum disorders have been trained to identify safe intervals between cars when crossing a busy road, this raised concerns that a child who is somewhat “detached” from reality, they might, after VR training, subsequently fail to distinguish virtual from real and may attempt dangerous road crossings as a result.

Darken and Silbert (1996) argued that long periods of exposure were needed to become familiar with an environment in VR, although others have found short periods to be adequate even when using unsophisticated technology such as desk-top VR presentation (e.g., Foreman et al, 2003; Tlauka et al., 2005; Waller, 2000). It should be noted that desk-top presentation is often the medium of choice, given that end users of VR systems are likely to be schools, hospitals and individuals, many unable to afford the luxury of head-immersion and other hardware.

What are the future potential applications?

There are many. Future applications of VEs are dependent upon our better understanding of the way in which the brain processes information from VEs compared to reality. Also, VR may have been held back in the past by the fact that no universal software has been available. In the 1980s and 90's, easy to use packages such as SuperScape were generally available at a low cost and with support from the company. Many universities adopted SuperScape for its VR research. However, SuperScape withdrew from the academic market, lured by Japanese and American

applications in architecture and modelling. Thus some of the anticipated benefits of VEs have never materialised. Applications of VEs must be cost-effective and so for small projects such as on-line visits by potential buyers to houses which they cannot easily visit, this is only cost-effective if the building is very expensive. On the other hand, VEs have been used in industry; motor companies now design vehicles in virtual form before putting them on the production line, and totally authentic virtual engines can be modelled and used to give designers and mechanics the most intimate understanding of their working parts and spatial relationships among components as they (virtually) operate. Safety training in buildings, virtual building evacuations, and real-time virtual evacuations from aircraft have all been used, and in a situation that can be anxiety provoking but without asking participants to adopt any real risk. Aircraft evacuation is a good example of the need for better understanding of spatial cognition in virtual and real environments and transfer between the two. Clearly, evacuation from an aircraft is likely to occur in darkness, and underestimation of virtual distances (Foreman et al, 2004), for example between doors and safety equipment, could be crucial. Other applications such as fire fighter training, military training (Lampton et al., 2003), integration of team responses to emergencies, and 3-D training of surgeons using game-like environments (Gallagher et al, 2005) have all been used successfully, and again benefit from understanding of the spatial cognitive factors involved. There are many clinical applications (see Riva et al, 1998, 2007, Rizzo & Schultheis, 2002 and Wiederhold et al, 2000, 2005), the most successful of which has been the treatment of neurotic disorders such as agoraphobia (Cardenas et al, 2006; Gershon et al, 2004). VR has been shown to have adjunctive benefits to exercise in stress management (Plante et al., 2006).

Virtual museums have been created, an application that points up both the limitations and the benefits of VR usage. On one hand, it is unlikely that, even in a future populated by individuals who have grown up surrounded by technological media, VR will effectively or acceptably replace the experience of visiting an actual museum. Nevertheless, it could be especially useful where virtual artefacts cannot usually be investigated at close quarters or handled; studies have used datagloves to allow the manipulation of virtual objects that would usually be viewed from behind glass cases. Various forms of augmented reality become possible, limited only by our imagination.

References:

1. Akhutina, T., Foreman, N., Krichevets, A., Matikka, L., Narhi, V., Pylaeva, N & Vahakuopus, J. (2003). Improving spatial functioning in children with cerebral palsy using computerised and traditional game tasks. Disability and Rehabilitation, 25, 1361-1371.
2. Bailey, F. & Moar, M. (2003). The VERTEX Project: designing and populating shared 3D virtual worlds in the primary (elementary) classroom. Computers and Graphics. (Special Edition), 27, 353–359.
3. Brooks, B. M., McNeil, J. E., Rose, F. D., Greenwood, R. J., Attree, E. A. & Leadbetter, A. G. (1999). Route learning in a case of amnesia: The efficacy of training in a virtual environment. Neuropsychological Rehabilitation, 9, 63-76.
4. Cardenas, G., Munoz, S., Gonzalez, M. & Urizarren, G. (2006). Virtual reality applications to agoraphobia: A protocol. CyberPsychology and Behavior, 9, 248-250.
5. Clancy, T. A., Rucklidge, J. J. & Owen, D. (2006). Road crossing safety in virtual reality: A comparison of adolescents with and without ADHD. Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 35, 203-215.
6. Dabbs, J. M., Chang, E-L. & Strong, R. A. (1998). Spatial ability, navigational strategy and geographic knowledge among men and women. Evolution and Human Behavior, 19, 89-98.
7. Darken, R. P., & Silbert, J. L. (1996). Navigating large virtual spaces. International Journal of Human-Computer Interaction, 8, 49-71.
8. Foreman, N. P. (2000). Finding a place for virtual reality in special needs education. Themes in Education, 1, 391-408.
9. Foreman, N. P. (2006). Spatial cognition and its facilitation in special populations. In: Allen, Gary (Ed). Applied Spatial Cognition: From Research to Cognitive Technology. Mahwah, NJ.; Lawrence Erlbaum.

10. Foreman, N. P. & Gell, M. (1990). Kids in space: Handicapped children's spatial knowledge of their mainstream school environment. Special Children, (January), 20-21.
11. Foreman, N., Boyd-Davis, S., Moar, M., Korralo, L. & Chappell, E. (2008a). Can Virtual Environments be used to enhance the learning of historical chronology? Instructional Science, 36(2), 155-173.
12. Foreman, N. P., Sandamas, G. & Newson, D. (2004). Distance underestimation in virtual spaces sensitive to gender but not activity-passivity or mode of interaction. Cyberpsychology and Behavior, 7, 457-462.
13. Foreman, N. P., Stirk, J., Pohl, J., Mandelkow, L., Lehnung, M., Herzog, A. & Leplow, B. (2000). Spatial information transfer from virtual to real versions of the Kiel locomotor maze. Behavioral Brain Research, 112, 53-61.
14. Foreman, N. P., Stanton, D. E., Wilson, P. N. & Duffy, H. E. (2003). Spatial knowledge of a real school environment acquired from virtual or physical models by able-bodied children and children with physical disabilities. Journal of Experimental Psychology: Applied, 9, 67-74.
15. Foreman, N. P., Stanton-Fraser, D. E., Wilson, P. N., Duffy, H. & Parnell, R. (2005). Transfer of spatial knowledge to a two-level shopping mall in older people, following virtual exploration. Environment and Behavior, 37, 275-292.
16. Foreman, N., Korralo, L., Newson, D. & Sarantos, N; 2008b; The incorporation of challenge enhances the learning of chronology from a virtual display. Journal of Virtual Reality. 12(2), 107-113.
17. Gallagher, A. G., Ritter, E. M., Champion, H., Higgins, G., Fried, M. P., Moses, G., Smith, C. D, & Satava, R. M. (2005). Virtual reality simulation for the operating room – proficiency-based training as a paradigm shift in surgical skills training. Annals of Surgery, 241, 364-372.
18. Gershon, J., Anderson, P., Graap, K., Zimand, E., Hodges, L. & Rothbaum, B. O. (2004). Virtual reality exposure therapy in the treatment of anxiety disorders. The Scientific Review of Mental Health Practice, 1, 76-81.
19. Gibson, J. J. (1979). The Ecological Approach to Visual Perception. Boston: Houghton Mifflin.
20. Gron, G., Wunderlich, A. P., Spitzer, M., Tomczak R. & Riepe, M. W. (2000). Brain activation during human navigation: Gender-different neural networks as substrate of performance. Nature Neuroscience, 3, 404-408.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МЕН ДАМУ

Қағазбаева Әспет Кеңесбекқызы
п.ғ.д., профессор, «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы
Ақтөбе облысы бойынша ПҚБАИ
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдық сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналды. Оқушының функционалды сауатты тұлға ретінде қалыптасуы негізінде сапалы пәндік және метапәндік білім, іскерлік және дағдылар жатыр. Оған қол жеткізу білім беру мазмұнын, әдіс-тәсілдерін, формаларын кешенді жаңарту жолдарын қарастыруды талап етеді. Мақалада осы өзекті мәселе бойынша теориялық және практикалық ізденіс негізінде алынған тұжырымдар, нәтижелер қарастырылған.

Түйінді сөздер: Сапалы білім, математикалық сауаттылық, функционалды математикалық сауаттылық, құзреттілік, PISA форматы.

АННОТАЦИЯ

В современном, быстро меняющемся мире, функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни. Основу формирования функционально грамотной личности школьника составляют качественные знания, умения и навыки, как предметные, так и метапредметные. Для достижения планируемых результатов необходимо обновить содержание предметного образования, методы и приемы, формы обучения. В статье рассматриваются результаты теоретического и практического исследования вопроса.

Ключевые слова: Качественное образование, математическая грамотность, функциональная математическая грамотность, компетентность, формат PISA.

ABSTRACT

In a modern, rapidly changing world, functional literacy becomes one of the basic factors which promotes active participation of people in social, cultural, political and economic activities and learning throughout life. Basis element of the formation of functionally literate person based on high-quality knowledge, subject and meta-subject skills. For the achievement of planned results, it is important to update the content of education, methods, approaches and forms of training. This article considers the results of theoretical and practical research question.

Keywords: high quality education, mathematical literacy, functional mathematical literacy, competence, PISA test format.

Қазіргі мектеп ғылым жетістіктері мен адам қызметінің әртүрлі салаларының сұраныстарына сәйкес ертеңгі күннің қажеттіліктеріне сай бола отырып, мектеп бітіруші түлектің алдағы өміріне қажетті білімінің берік іргетасын қалауы керек. Сондықтан, мектептің әрбір сатысында игерілен білімдер, іскерліктер мен дағдылар жаңа білім жүйесін құруға негіз болулары тиіс. Ол үшін оқушылардың функционалды математикалық сауаттылығын арттырудың маңызы зор.

«Функционалды сауаттылық ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60-шы жылдары ЮНЕСКО-ң құжаттарында пайда болды. Функционалды сауаттылық феноменінің пайда болуы адамзаттың сауаттылық компоненттеріне ие болуының уақыттық ауқымын кеңейтті: білім, іскерліктер, дағдылар, әрекет тәсілдері, тәртіптік және дүниетаным сапалықтары. Функционалды сауаттылықтың пайда болу аумағы адам қатысатын және онда әрекет субъектісі ретінде қызмет ете алатын барлық әрекет түрлерін қамтиды (танымдық, әлеуметтік, қарымқатынастық, өзінтану мен өзінанықтау).

Функционалды сауаттылықты қалыптастыру өмір бойы жалғастырылады, себебі адам қызметінің барлық салаларында жаңа ережелер мен тәртіпті игеруді қажет ететін өзгерістер болып отырады (О.Е. Лебедев, С.А. Тангян, Б.С.Гершунский, В.А. Ермоленко, С.А.Крупник, В.В. Мацкевич, А.М. Новиков, Л.М.Перминова).

Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалды сауаттылық адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалық факторлардың біріне айналды.

PISA зерттеулері қазіргі уақытта әлемде мектептік білім берудің тиімділігін салыстырмалы бағалаудың әмбебап құралы ретінде қарастырылады. Зерттеу барысында алынған деректер тұтастай оқытудың мазмұны мен әдістері ретінде, сондай-ақ контексті факторлардың (басқару моделі, оқыту тілі, отбасының және т.б. әлеуметтік мәртебесі) мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту деңгейіне әсері ретінде білім беру жүйесін дамыту стратегиясын анықтауға негіз болады.

PISA шеңберіндегі тестілеу барысында функционалды сауаттылық қазіргі таңда үш сала бойынша бағаланатыны белгілі: оқу сауаттылығы, математикалық және жаратылыстану-ғылыми сауаттылық. Зерттеу айналым бойынша үш жылда бір рет жүргізіледі. Әрбір айналымда функционалды сауаттылықтың қандай да бір түріне ерекше назар аударылады.

2009 жылы Қазақстан PISA зерттеуіне бірінші рет қатысты. Нәтижелерін қарастырар болсақ, нақты бір жағдай үшін нақты модельдермен тиімді жұмыс жасауға, әртүрлі тапсырмаларды дамыту мен кіріктіруге әзір қазақстандық оқушылардың үлесі – функционалды математикалық сауаттылықты зерттеуге қатысушылар санының 4,2%-ын құрайды (ЭЫДҰ елдері бойынша орташа көрсеткіш – 16% қатысушы) [1, 32 б.]. PISA-2012 екінші кезеңінің нәтижелері бойынша оң өзгерістер (басым бағыттағы функционалды математикалық сауаттылық 27 баллға көтерілген) байқалғанмен Қазақстандық оқушылар ЭЫДҰ елдері бойынша орташа көрсеткіштен төмен көрсеткіш көрсеткен елдердің (мысалы, Болгария, Тайланд, Біріккен Араб Эмираты) оқушыларның қатарында қалып отыр [2, 46 б.].

Салыстырмалы халықаралық зерттеулердің шамалы жетістіктері қазақстан мектептерінің алдында тұрған басты мақсат – негізгі мектеп түлектерін математикадан алған білімдерін өмірлік жағдайда еркін қолдана алуға дайындаудың функционалды математикалық сауаттылықты тексеретін халықаралық тесттілеудің талап ететін деңгейлеріне біршама жетпей отырғанын көрсетті. Оның бірден-бір себебі – негізгі мектепте математика мазмұнының қолданбалық құраушысына жеткілікті мән берілмеуіне алып келетін мектеп курсы математикасының академиялық бағыттылығы.

15 жастағы білім алушыларды оқытудың сапасы мен PISA халықаралық зерттеулері талаптары арасындағы бұл қарама-қайшылықты шешу жолдарының бірі - фундаменталды математикалық (пәндік) білімдерге негізделген және «мета-іскерлікке», яғни мәліметті өз бетімен таба алуға, өзін-өзі дамытуға, өзін-өзі біліммен қаруланадыруға ықпал ететін жаңа әрекет түрлерін игере алуға жағдай жасайтын әдістемелік жүйе болып табылады [3,3б.]. Сондықтан да, оқушылардың функционалды математикалық сауаттылықтарын қалыптастыру мен дамыту үздіксіз білім беру жүйелерінің әр сатысында жүзеге асырылып отыруы керек.

PISA зерттеулері бойынша көш басында тұрған елдердің (Австралия, Финляндия, Жапония, Жаңа Зеландия, Италия, Оңтүстік Корея және т.б.) нәтижесі көрсеткендей, оқушылардың функционалды сауаттылығын дамытуға келесідей факторлар әсер етеді:

- 1) білім беру мазмұны (ұлттық стандарттар, оқу бағдарламалары);
- 2) оқыту нысандары мен әдістері;
- 3) білім алушылардың оқудағы жетістіктерін диагностикалау мен бағалау жүйесі;
- 4) мектептен тыс, қосымша білім беру бағдарламалары;
- 5) мектепті басқару моделі (қоғамдық-мемлекеттік нысан, мектептердің оқу жоспарын реттеудегі дербестігінің жоғары деңгейі);
- 6) барлық мүдделі тараптармен әріптестікке негізделген достық қалыптағы білім беру ортасының болуы;
- 7) ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеу процесіндегі белсенді рөлі.

Қазіргі таңда Қазақстанның білім беру жүйесінде болып жатқан жаңарту үдерісі осы бағыттар бойынша кешенді жүзеге асырылғанда ғана нақты білім сапасына қол жеткізуге болатыны сөзсіз.

Жоғарыда аталған факторлар мұғалімдер қызметіне үлкен талаптар қояды. Функционалды сауатты тұлға қалыптастыруда мұғалім өзінің пәнін еңбек құралы ретінде тиімді пайдалана отырып, білім мазмұнын метапіндік деңгейге көтеру арқылы жаңартуға үлкен мән беруі керек.

Математикалық сауаттылық ұғымы кең мағанада, яғни функционалды математикалық сауаттылық ұғымы ретінде, XX ғасырдың соңында оқушылардың оқу жетістіктерін бағалау бойынша Халықаралық ассоциация зерттеулерінде IEA қалыптаса бастады. Бұл зерттеулерде функционалды математикалық сауаттылық ретінде «оқушылардың кейбір математикалық білімді қажет ететін өмірлік мәселелерді шешуге даярлығын» түсінді .

PISA халықаралық зерттеулерінде «математикалық сауаттылық» ұғымы нақтылана түсті.

Функционалды математикалық сауаттылық – бұл оқушының келесідей *қабілеті*:

- қоршаған шынайы ортада пайда болатын және математиканың көмегімен шешуге болатын мәселелерді тани алу;
- бұл мәселелерді математика тіліне айналдыра алу;
- математикалық фактілер мен әдістерді қолданып бұл мәселелерді шеше алу;
- қолданған әдістерге талдау жасай алу;
- қойылаған мәселені ескере отырып алынған нәтиженің интерпретациясын жасай алу;
- шешу нәтижелерін тұжырымдай және жаза алу.

Басқа сөзбен айтқанда, PISA халықаралық зерттеулерінде «Функционалды математикалық сауаттылық» деп адамның математиканы түсіне және онымен айналаса, математиканың ролі туралы дәлелді пікірлер айта алу қабілетін айтады. Бұл қабілет жеке тұлғаның ағымдағы және болашақтағы дербес (жануялық), кәсіптік және қоғамдық өміріне қажет қабілет.

Сонымен, *математикалық сауаттылық* деп пәндік білім, іскерлік пен дағдыны айтатын болсақ (TIMSS халықаралық зерттеулері қарастыратын), *функционалды математикалық сауаттылық* деп математикалық білім, іскерлік, дағдыны метапәндік деңгейде кеңкөлемді өмірлік жағдайда функционалды қолдана алу қабілетін айтамыз.

Функционалды математикалық сауаттылық, сонымен қатар, әртүрлі жағдаяттарда математикалық мәселелерді таба білу, оны шеше алу, осындай әрекеттерді жүзеге асыруға бейімделе алу, өзіне –өзі сенімді бола алу қабілетін және тұлға ұстанымын да қамтиды.

PISA халықаралық сарапшылары «Функционалды математикалық сауаттылық» ұғымының екі негізге компонентін атап көрсетеді: «фундаменталды математикалық идеялар» және «математикалық құзреттілік» [3, 5-11бб.].

Сонымен, математикадан білім беру мазмұнын метапәндік деңгейге көтеру арқылы оқушының ойлау қабілетін жетілдірудің, яғни дүниетаным сапасын көтерудің бірден бір жолы PISA зерттеулері форматындағы тапырмаларды бағдарламалық материалдарға тиімді кіріктіру болып табылады. Оқушылардың функционалды математикалық сауаттылықтарын дамыту үздіксіз білім беру жүйелерінің әр сатысында жүзеге асырылуы керек. Ол үшін ең алдымен оқушыларға есептердің берілу форматын жақсы түсіне алуларына жағдай жасалынуы керек, өйткені PISA зерттеуіне қатысқан елдердің оқушыларының орта деңгейден төмен болуларының бірден бір себебі ретінде PISA тестілік тапсырмалары форматының оқушыларға таныс болмауы алынуда [1, 40 б.]. Екіншіден, олардың жақсы математикалық білімдерін бірден қолдана алулары үшін оларда арнайы метапәндік білім, іскерлік пен дағдылар қалыптастырылуы қажет.

Төменде PISA тестілік тапсырмалары форматындағы есеп үлгілері келтірілген [3, 45б., 59-60 бб.]. Мұндай есептерді шығаруен қатар оқушыларға бағдарламадағы мәтін есептерді жаңа формат түріне келтіру жаттығуларын да орындатқан оқушыларға есептеугі берілгендерді, аралық есептерді тұжырымдауды, нені табу керектігін саналы түсінуге және терең игеруге мүмкіндік береді.

ШЕБЕРХАНА

А) Бірінші шеберханада шебер деталь дайындауға тапсырысты 4 сағатта орындайды, ал оның оқушысы – 6 сағатта орындайды.

1-сұрақ: ШЕБЕРХАНА

Олар бірге жұмыс жасай отырып, екі тапсырысты қанша уақытта дайындайды?

Өз шешу жолыңды келтір: _____

Жауабы: _____ сағ.

Құзреттілік: 2- деңгей – Пайымдау. Жетістік деңгейі: 2-деңгей. Математикалық сала: Өзгерістер мен қатынастар. Мәнмәтін: Кәсіби қызмет.

Ә) Екінші шеберханада жұмыс күнінің басында үш тоқымашы салфетка дайындау үшін бірдей тапсырыс алды. Олардың біріншісі тапсырысты 8 сағатта, екіншісі -9 сағатта, ал олардың оқушысы -12 сағатта орындай алады.

Шебер оларға тапсырыстарын біріктіріп, жұмыс аяғына дейін 8 сағатта барлық жұмысты орындауды талап етті.

2-сұрақ: ШЕБЕРХАНА

Тоқымашылар жұмысты орындап үлгере ала ма?

Өз шешу жолыңды келтір: _____

Жауабы: _____ .

Құзреттілік: 3- деңгей – Пайымдау. Жетістік деңгейі: 5-деңгей. Математикалық сала: Өзгерістер мен қатынастар. Мәнмәтін: Кәсіби қызмет.

БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫ

Мұғалім бақылау жұмысына есепті сызықтық теңсіздіктерді шешуге арналған төрт есепті, бес мәтінді есепті (екеуі қозғалысқа және үшеуі жұмысқа арналған) және квадрат теңдеулерді шешуге (екі есепте дискриминанты теріс болатын) алты есеп дайындады.

Бақылау жұмысында әрбір тақырыптан бір есептен болуы қажет.

1-сұрақ. БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫ

Бақылау жұмысының мүмкін нұсқаларының жалпы саны қанша болады?

A. 20 B. 24 C. 30 D. 120

Құзреттілік: 1-деңгей – Қайта жаңғырту. Жетістік деңгейі: 2 – деңгей. Математикалық сала: Сан. Мәнмәтін: Кәсіптік-әдістемелік.

2-сұрақ. БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫ

Қозғалысқа арналған есеп кездесетін мүмкін нұсқалардың жалпы саны қанша?

A. 120 B. 72 C. 48 D. 18

Құзреттілік: 2-деңгей – Байланыс орнату. Жетістік деңгейі: 3 – деңгей. Математикалық сала: Белгісіздік. Мәнмәтін: Кәсіптік-әдістемелік.

3-сұрақ. БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫ

Ең болмағанда бір түбірі бар квадрат теңдеу бар нұсқалардың мүмкін болатын жалпы саны қанша? A. 80 B. 120 C. 48 D. 56

Құзреттілік: 2-деңгей – Байланыс орнату. Жетістік деңгейі: 3 – деңгей. Математикалық сала: белгісіздік. Мәнмәтін: Кәсіптік-әдістемелік.

4-сұрақ. БАҚЫЛАУ ЖҰМЫСЫ

Бір мезгілде жұмысқа арналаған және квадрат теңдеуді шешуге арналған есептер болмайтын нұсқалардың мүмкін болатын жалпы саны қанша?

Шешу жолын келтір _____

Жауабы:

_____ .

Құзреттілік: 3-деңгей – Пайымдау. Жетістік деңгейі: 5 – деңгей. Математикалық сала: Белгісіздік. Мәнмәтін: Кәсіптік-әдістемелік

САБАҚ

«Статистика» тақырыбына арналған сабақтан соң тақтада кестедегі жазу

Варианта	4	7	...
Еселік	5	2	3

және «Орта мәні = 10» деген жауап қалды.

1-сұрақ. САБАҚ

Кестедегі бос орында қандай сан тұрады?. Есептеуін келтір: _____

Құзреттілік: 1-деңгей – Қайта жаңғырту. Жетістік деңгейі: 2 – деңгей. Математикалық сала: Белгісіздік. Мәнмәтін: Мектеп өмірі.

2-сұрақ. САБАҚ

Бөлудің айырымы мен модасы қандай?. Айырым: _____ Мода: _____

Құзреттілік: 1-деңгей – Қайта жаңғырту. Жетістік деңгейі: 1 – деңгей. Математикалық сала: Белгісіздік. Мәнмәтін: Мектеп өмірі.

3-сұрақ. САБАҚ

Қарастырып отырған сандар қатарының әрбір мүшесі бүтін сан. Орта мән жауабында 15 саны тура ала ма? Жауабыңды

негізде: _____

Құзреттілік: 2 -деңгей – Байланыс орнату. Жетістік деңгейі: 3 – деңгей. Математикалық сала: Белгісіздік. Мәнмәтін: Мектеп өмірі.

4-сұрақ. САБАҚ

Егер жауабында орта мәннің орнында x саны тұрса, кестедегі бос орында қандай ссан тұрады? Жауабы: _____

Құзреттілік: 2-деңгей – Байланыс орнату. Жетістік деңгейі: 3 – деңгей. Математикалық сала: Белгісіздік. Мәнмәтін: Ғылыми

Функционалды математикалық сауаттылықты дамытудың тағы бір тиімді тетігі оқыту нәтижесін бағалау жүйесін жаңарту болып саналады [4]. Функционалды сауаттылық мектептегі білім жетістіктерін «білім-түсіну-қолдану-жүйелеу-жинақтау» жаңа жүйесі бойынша бағалайтын мүлдем жаңа көзқарасты талап етеді. Ол үшін бақылау тапсырмаларының әр деңгейлілігі жүйесін Блум таксономиясы «білім-түсіну-қолдану-талдау-жинақтау-бағалау» категориялары бойынша құрудың маңызы зор. Блум таксономиясы білімді толық және сапалы игертудің әрі технологиясы, әрі стратегиясы ретінде де қолданыс таба алады. Бұл мәселе арнайы зерделеуді, зерттеуді қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Национальный отчет по итогам международного исследования PISA-2009 в Казахстане: Т.М. Амреева, У.М. Абдигалпбарова, Ж.Р. Азмаганбетова, Ж.Н. Базарбекова, Н.Т. Байгелова.- Астана: НЦОКО, 2010.- 155 с.

2. PISA-2012 15-жастағы білімгерлердің білім жетістіктерін халықаралық зерттеуінің негізгі нәтижелері. А.Құлтуманова, Г.Бердібаева, Б.Қартпаев, И.Иманбек, К.Шарбанова, М.Рахимова, Ж.Жұмабаева, З.Пирнепесова, Б.Окенова, А.Увалиева. Астана: ҰБСБО, 2013 - 293 б.

3. Қағазбаева Ә.К. PISA Халықаралық зерттеулер аясында оқушылардың функционалды математикалық сауаттылығын дамыту жолдары. – Ақтөбе: БАҰО АҚ АО ПҚБАИ, 2015.- 68 б.

4. Мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. - Астана, 2012 ж.

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Караванова Л.Ж.

**доктор психологических наук, доцент,
профессор кафедры «Психология труда
и клиническая психология» ФГБОУ ВО
«Тверской государственной университет»,
г. Тверь, Россия**

ТҮЙІНДЕМЕ

Тиімді кәсіби қызметін қамтамасыз ету мақсатында кәсіби құзыреттілігін маңыздылығы қарастырылады. Әлеуметтік жұмыс маманының негізгі кәсіби құзыреттері көрсетілген: коммуникативтік, ұйымдастырушылық, рефлексивтік, аналитикалық, мотивациялық-тұлғалық және әлеуметтік. Кәсіби құзыреттілігі әлеуметтік іс-шараларды тиімді жүзеге асыруға септігін тигізеді деп көрсетілген.

Түйінді сөздер: құзыреттілік, кәсіби құзыреттілік, әлеуметтік жұмыс, әлеуметтік қызметкер.

АННОТАЦИЯ

Рассматривается значимость профессиональной компетентности в целях обеспечения эффективной профессиональной деятельности. Представлены основные профессиональные компетенции специалиста по социальной работе: коммуникативная, организаторская,

рефлексивная, аналитическая, мотивационно-личностная и социальная. Показано, что профессиональная компетентность способствует эффективному выполнению социальной деятельности.

Ключевые слова: компетентность, профессиональная компетентность, социальная работа, социальный работник.

ABSTRACT

The importance of professional competence for ensuring effective professional activity is considered. The main professional competences of the specialist in social work are presented: communicative, organizing, reflexive, analytical, motivational-personal and the social. It is shown that professional competence promotes effective implementation of social activity.

Keywords: competence, professional competence social work, social worker.

Под эффективно действующим специалистом понимается мобильный субъект, стремящийся к профессиональному совершенствованию, постоянно развивающий свои личностные ресурсы, способный к творческому росту. Общество заинтересовано в формировании профессионально компетентной личности, успешно социализированной, умеющей адекватно реагировать на сложные социальные ситуации, востребованной и эффективной в профессиональной деятельности [8, с. 77].

Эффективная социально-профессиональная реализация и высокий уровень жизнедеятельности профессионально компетентной личности основываются на успешной адаптации к динамично меняющимся условиям социума.

Рассматривая «компетентность как свойство человека, позволяющее ему качественно делать что-либо», Дж. Равен подчеркивает, что «компетентным считается человек, информированный в определенной профессиональной деятельности, выполняющий свою работу качественно» [14]. Дж. Равен представляет компетентность как систему, которая состоит из «совокупности когнитивных, аффективных и волевых компонентов эффективного поведения» [14]. Д. Вейлланд отмечает, что «компетентное лицо объединяет знания и навыки с целью решения конкретной проблемы», а также знает, «как эффективно сделать то, что он хочет и должен сделать как носитель определенной профессии» [2, с. 44].

Понятие «компетентность» является производным от «компетентный». В переводе с английского языка слово «competens» – это соответствующий, способный, т.е. «компетентный» – это человек, обладающий определенными знаниями и имеющий профессиональный опыт, необходимые для эффективной деятельности в заданной профессиональной области.

Компетентность характеризует личность, как подлинного субъекта профессиональной деятельности. Компетентная личность обладает умением свободно ориентироваться в сложных ситуациях и применять инновационные технологии в профессиональной деятельности [7, с. 117 – 123].

Социально-психологические и психолого-педагогические исследования, посвященные компетентности, позволяют рассматривать компетентность как внутреннюю способность личности, систему ее внутренних психологических свойств, интегративное психическое образование, определяющее успешность решения проблемных ситуаций в профессиональной деятельности [7, с. 117 – 123]. Это дает возможность представить рабочее определение «компетентности социального работника». Таким образом, компетентность социального работника – это личностная характеристика индивида, включающая совокупность знаний и умений, поведенческих и личностных особенностей, которые отражают его способность эффективно реализовать социально-значимую деятельность, оказывать социальную помощь и поддержку клиентам, попавшим в трудную жизненную ситуацию.

Профессиональная компетентность социального работника должна рассматриваться как заданное социальное требование в образовательной подготовке, способствующее развитию компетенций как совокупности знаний, умений и навыков, необходимых для осуществления социальной деятельности.

В настоящее время широко используется компетентностный подход в образовании. Компетентностный подход является основополагающим для модернизации образования, ориентации образования на достижение результата – формирование компетентной личности.

Понятие «компетентность» связано с дефиницией «компетенция». В Толковом словаре иностранных слов Л.П. Крысина компетенция определяется как «круг полномочий; круг вопросов, в которых компетентное лицо обладает познанием, опытом» [9].

По мнению В.И. Панова, «компетенция может выступать в качестве психологической основы понятия компетентности. С психологической точки зрения формирование компетентности представляет собой проблему создания условий для развития познавательных, специальных, творческих способностей, способности быть субъектом деятельности, личностных особенностей, самосознания, Я-концепции, учитывающих возрастные особенности» [12].

И.А. Зимняя, рассматривая различия понятий «компетентность» и «компетенция» в рамках развития образования, трактует понятие компетентность «как основывающийся на знаниях, интеллектуально и личностно «обусловленный опыт социально-профессиональной жизнедеятельности» [6, с. 36].

Важной составляющей высшего образования является профессиональная компетентность. Ж. Делор отмечает, что W.E. Blank, G.K. Britell, R.M. Jueger, рассматривая профессиональную компетентность как «углубленные знания», «состояние адекватного выполнения задачи», «способность к актуальному выполнению деятельности», в тоже время не в полной мере конкретизируют содержание этого понятия [4].

Е.В. Бондаревская [1] и Н.С. Розов [15] рассматривают профессиональную компетентность как производный компонент от общекультурной компетентности, а Б.С. Гершунский [3] и А.Д. Щекатунова [16] – как уровень образованности специалиста.

Рассматривая компетенцию как единство знаний и опыта в профессиональной деятельности, определяемой целью и задачами данной организации, профессиональная компетентность – это успешная профессиональная деятельность.

По мнению Э.Ф. Зеера, профессионально компетентный работник представляет собой специалиста, обладающего необходимыми для качественного и производительного выполнения труда знаниями, умениями, качествами, опытом и индивидуальным стилем деятельности [5].

Профессиональная компетентность, по мнению А.К. Марковой, – это сочетание таких психических качеств, как психическое состояние, позволяющее действовать самостоятельно и ответственно, как обладание человеком способностью и умением выполнять определенные трудовые функции [10].

В.А. Сластенин, раскрывая понятие «профессиональная компетентность учителя», отмечает, что данное понятие выражает единство теоретической и практической готовности учителя к осуществлению педагогической деятельности. По мнению В.А. Сластенина, проявлением теоретической готовности является теоретическая деятельность, выражающаяся в обобщенном умении педагогически осмыслить, которое предполагает наличие аналитических, прогностических и рефлексивных умений; содержание практической готовности выражается в организаторских и коммуникативных умениях [13]. А.К. Маркова [11], анализируя психологический аспект профессиональной компетентности, выделяет такие основополагающие ее характеристики как педагогическая деятельность, общение и личность учителя.

А.К. Маркова выделяет четыре *вида профессиональной компетентности* [10]: *специальную, социальную, личностную и индивидуальную*:

1. *Специальная* или *деятельностная* профкомпетентность характеризует владение деятельностью на высоком профессиональном уровне и включает не только наличие специальных *знаний*, но и *умение* применить их на практике.

2. *Социальная* профкомпетентность характеризует владение способами *совместной* профессиональной деятельности и *сотрудничества*, принятыми в профессиональном сообществе приемами профессионального общения.

3. *Личностная* профкомпетентность характеризует владение способами *самовыражения* и *саморазвития*, средствами противостояния профессиональной деформации. Сюда же относят способность специалиста *планировать* свою профессиональную деятельность, самостоятельно принимать решения, видеть проблему.

4. *Индивидуальная* профкомпетентность характеризует владение приемами саморегуляции, готовность к профессиональному росту, неподверженность профессиональному старению, наличие устойчивой профессиональной мотивации.

В качестве одной из важнейших составляющих профкомпетентности А.К. Маркова называет способность *самостоятельно* приобретать новые знания и умения, а также *использовать* их в практической деятельности [10].

Исследование компетентности в указанном контексте позволило нам теоретически осмыслить и соотнести с конкретной деятельностью и определить в ней содержательно-деятельностный и личностный элементы. Это позволило нам выявить приоритетные составляющие профессиональной компетентности, позволяющие судить о результатах деятельности социального работника, а процессуальные характеристики труда социального работника указывают на средства достижения результата – оказание помощи, поддержки клиенту (клиентам) в преодолении возникших проблем [8, с. 82].

Профессиональная компетентность специалиста по социальной работе – это интегративно личностный ресурс профессионализма социального работника, а составляющие компетенции могут быть обнаружены в виде наглядно демонстрируемых и успешно осуществляемых областей профессиональной деятельности, включая обучение, общение, организацию и проведение мероприятий, анализ проблем, предупреждение и разрешение конфликтов, а также повышение уровня квалификации специалистов [8].

Профессионализм будущего специалиста характеризуется единством его теоретической и практической подготовленности к осуществлению социальной деятельности, выражающийся в профессиональной компетентности личности. Несомненно, важен профессиональный потенциал личности, представляющий собой не только то, что дано человеку от природы, но и как постоянно пополняемая и совершенствуемая система ценностей, знаний, опыта.

Вслед за Ю.П. Азаровым, И.А. Андриади, В.И. Загвязинским, Л.В. Заниной, Н.П. Меньшиковой, В.А. Слостениным и др. нам представляется, что профессиональная компетентность социального работника, структурно представленная в виде профессиональных компетенций, может быть объективно наблюдаемой, с определенной точностью измеряемой и целенаправленно сформированной [8, с. 83].

Таким образом, возникла необходимость выделения основных компонентов профессионализма социального работника. Анализ профессиограммы специалиста по социальной работе [8, с. 83] позволил рассмотреть профессиональную компетентность социального работника как многофакторное явление, включающее систему теоретических знаний и практических способов их применения в конкретной ситуации, ценностные ориентации и интегративные показатели культуры социального работника (стиль общения, отношение к своей деятельности, взаимоотношения с другими и т.д.).

Обобщив полученный материал, были выявлены «основные профессиональные компетенции социального работника: коммуникативная, организаторская, рефлексивная, аналитическая, мотивационно-личностная и социальная» [8, с. 83].

Основные профессиональные компетенции социального работника [8, с. 83 – 85]

Коммуникативная компетенция включает умения ясно и четко излагать мысли, убеждать, аргументировать, строить доказательства, высказывать суждения, передавать информацию, устанавливать межличностные связи, согласовывать свои действия с

действиями коллег, выбирать оптимальный стиль общения в различных деловых ситуациях, организовывать и поддерживать диалог.

Организаторская компетенция включает: целеполагание, планирование, мобилизацию и устойчивую активность, оценку результатов деятельности, умение управлять собственным поведением, организовывать работу.

Рефлексивная компетенция проявляется в умении сознательно контролировать результаты своей деятельности и уровень собственного развития, личностных достижений; сформированность таких качеств и свойств, как креативность, инициативность, нацеленность на сотрудничество, склонность к самоанализу. Рефлексивность является регулятором личностных достижений, побудителем самопознания, профессионального роста, самосовершенствования.

Аналитическая компетенция проявляется в комплексе умений по анализу, синтезу, сравнению, абстрагированию, обобщению, конкретизации, как качества интеллекта (аналогия, гибкость и критичность мышления). Умение анализировать полученную из профессиональной литературы информацию, профессионально грамотно анализировать не только свой опыт, но и опыт коллег.

Мотивационно-личностная компетенция включает умение судить об отношении социального работника к усвоению новых знаний, готовности к обучению и профессионально-личностному развитию, а также сформированность значимых личностных качеств, мышления и мотивационно-ценностных ориентаций, умение ставить цели, планировать, организовывать свой индивидуальный процесс и траекторию личностного развития; признание значимости духовно-нравственных ценностей, способность перестраивать свое поведение в соответствии с культурными особенностями субъектов взаимодействия в рамках профессиональной деятельности, способность проявлять эмпатию к представителям других культур, способность в работе с клиентом без предвзятости суждений в отношении его национальности. Способность к самообразованию и саморазвитию; стремление к личностному росту, к повышению социального статуса; способность к творческой самореализации в социуме, к проявлению своих лучших качеств, к успеху, способность адаптироваться к новым ситуациям, стремление к здоровому образу жизни.

Социальная компетенция – это личностное, интегративное, формируемое качество, проявляющееся в адекватности решения разнообразных социальных и профессиональных задач, способность взять на себя ответственность, совместно выработать решение и участвовать в его реализации, толерантность к разным этнокультурам и религиям, проявление сопряженности личных интересов с потребностями общества. Способность справляться с современными и прогнозируемыми ситуациями, быть ответственным, участвовать в принятии групповых решений, разрешать конфликты, участвовать в поддержании и улучшении демократических институтов. Социальная компетентность определяется нами как совокупность знаний и умений, необходимых для социальной деятельности, социальная ответственность и стремление к профессионально личностной самореализации. Социальная компетентность проявляется в действиях, деятельности, поведении и поступках человека.

Интегративный, целостный характер представленных профессиональных компетенций социального работника нельзя рассматривать изолированно [8, с. 85], так как они в целом являются продуктом отражения способности личности осуществлять социальную деятельность.

Установленные компетенции формируются в процессе становления субъектной позиции студента, выражающейся в умениях самостоятельно осуществлять выбор содержания и форм своего профессионального развития (курсы по выбору, научно-исследовательская деятельность, участие в конференциях, олимпиадах и др.), с целью реализации личных образовательных интересов и проектирования индивидуальной образовательной траектории, активного усвоения профессионального опыта в этнокультурной среде.

В профессиональной подготовке социальных работников нами проводятся интерактивные практические занятия (диспуты, деловые и ролевые игры, кейс-стадии, дискуссии, брейн-ринг и т.д.), направленные на формирование представленных компетенций [8, с. 85].

В качестве психолого-ориентированных структурных компонентов нами выделены знания и умения (когнитивный компонент), характеристики мышления (интеллектуальный компонент), опыт поведения, общения, деятельности (деятельностно-поведенческий компонент) (рис. 1) [8, с. 85 – 86].

Итак, «в структуре профессиональной компетентности социального работника выделены две образующие: когнитивно-поведенческая и мотивационно-личностная. Когнитивно-поведенческая образующая включает в себя: социальный интеллект (социальные знания, их структурированность, адекватность), социальные умения, навыки социально-значимой деятельности, умения эффективного взаимодействия и навыки конструктивного поведения в трудных жизненных ситуациях. Мотивационно-личностная образующая представлена мотивами и ценностями самореализации в обществе (мотивы достижения, самореализации в социально-значимой деятельности, осмысленность жизни), а также личностными свойствами, обеспечивающими самореализацию личности» [8, с. 87].

Рисунок 1. Структура профессиональной компетентности социального работника

Уточнение содержания понятия «профессиональная компетентность», как интегративного профессионально личностного образования, способствует формированию профессиональных знаний и умений, навыков поведения и деятельности, развитию мотивации, ценностных ориентаций, личностных качеств, интегрирует внутренние и внешние ресурсы будущего специалиста для оказания социальной помощи и поддержки клиентам, оказавшимся в трудной жизненной ситуации, и достижения социально-значимых целей.

Социальная деятельность и общение имеют свою специфику, обусловленную наличием духовно-нравственного ориентира. Развитие профессионально компетентной личности должно основываться на духовно-нравственной ориентации, приобщающей студентов к ценностям, образующим осознание и осмысление, содействующие позитивной динамике в профессиональной деятельности. Таким образом, наряду с профессиональной подготовкой к социальной деятельности, необходимо духовно-нравственное развитие личности будущего социального работника.

В качестве приоритетных задач в профессиональной деятельности социальных работников выступает ориентация на развитие собственной личности и самовыражение, творческий характер социальной деятельности.

Сформированность многообразных компетенций позволяет специалисту по социальной работе успешно решать стратегические, тактические и оперативные задачи. Профессиональная компетентность как сложное, системно организованное качество социального работника способствует эффективному выполнению социальной деятельности.

Список литературы:

1. Бондаревская Е.В. Ценностные основания личностно ориентированного воспитания. // Педагогика. – 1995. – № 4. – С.29–36.
2. Вейлланд Д. «Компетентностный подход» в правовом образовании / Проблемы правового образования в контексте модернизации общего образования: Матер. Всеросс. науч.-практ. конф. – М., 2002.
3. Гершунский Б.С. Философия образования: учеб. пособие для студентов высших и средних педагогических учеб. заведений. – М.: МПСИ, 1998.
4. Делор Ж. Образование: сокрытое сокровище. / Доклад Международной комиссии по образованию для XXI века, представленной ЮНЕСКО. – Изд-во ЮНЕСКО, 1996. – С. 26 – 27.
5. Зеер Э.Ф. Психология профессий: учеб. пособие для студ. – М.; – Екатеринбург, 2003.
6. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34–42.
7. Караванова Л.Ж. Профессиональная компетентность специалиста по социальной работе // Мир образования – Образование в мире. – 2011. – № 2 (42). – С. 117-123.
8. Караванова Л.Ж. Профессионально-личностное развитие специалиста по социальной работе в период вузовского обучения: Дисс. д. психол. н. – М., 2012.
9. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов. 2-е изд., доп. – М.: Русск. яз., 2000.
10. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М.: «Знание», 1996.
11. Маркова А.К. Психология труда учителя: кн. для учителя. – М.: «Просвещение», 1993.
12. Панов В.И. Введение в экологическую психологию. – М.: МНЭПУ, 2001.
13. Педагогика: учеб. пособие для студентов педагогических учебных заведений/ В.А. Сластенин, И.Ф. Исаев, А.И. Мищенко, Е.Н. Шиянов. – 3-е изд. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512.
14. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. В.И. Белопольского. – М.: «Когито-Центр», 2002.

15. Розов Н.С. Философия гуманитарного образования (ценностные основания базового гуманитарного образования в высшей школе). – М.: Новая школа, 1993.186 с.

16. Щекатунова А.Д. «Инновационное поле» города и проблемы его развития // Образование и наука. – 1999. – № 2. – С. 231-236.

FIRST STAGE OF BASIC EDUCATION: PRIMARY SCHOOL AND JUNIOR HIGH SCHOOL IN BASILICATA ACCORDING TO THE DATA OF THE 2015 INVALSI REPORT ITALY-MACRO-AREA SOUTH AND ISLANDS

**Vincenzo N. Scalcione,
Professor at the State University
of Region Basilicata, Italy**

ТҮЙІНДЕМЕ

Ғылыми-әдістемелік мақалада Италияның білім беру жүйесінің негізгі аспектілерін мысалға Базиликата аймақтың (Оңтүстік Италия) білім беру жүйесінің қысқаша шолу негізінде көрсетілген. Оқырман мектеп мұғалімдерінің оқытуда пайдаланатын негізгі әдістері мен стратегияларын біле алады; профиль аймақтағы үстемдігі және оның негіздемесі; білім беру жүйесінің әлеуметтік-психологиялық аспектілері; жоғары оқу орындары мен кәсіптік бағыт.

Түйінді сөздер: білім беру жүйесі, студенттер, пәндер бойынша ұлттық тесттер, оқытушы, профиль университеті.

АННОТАЦИЯ

Научно-методическая статья раскрывает основные аспекты системы образования в Италии на примере краткого обзора о системе образования региона Базиликаты (Юг Италии). Читатель может ознакомиться с основными методами и стратегиями обучения, используемые учителями в школе; доминирования профиля в регионе, и его обоснование; социальные и психологические аспекты системы обучения; университеты и их профессиональные направления.

Ключевые слова: система образования, учащиеся, национальные тесты по предметам, педагог, профиль, университет.

ABSTRACT

Scientific and methodical article reveals aspects of the education system in Italy an example of a brief overview of the education system in the Basilicata region (South of Italy). The reader can read with basic techniques and strategies of learning, domination profile in the region, social and psychological aspects of the learning system, universities and their professional directions.

Keywords: system of education, students, national tests in subjects, teacher, profile, university.

In Italy, the education and training system is organized according to the principles of subsidiarity and the autonomy of educational institutions. The State has the exclusive legislative jurisdiction with regard to the "general rules on education", and the determination of the levels of performance that must be guaranteed throughout the national territory as well as the fundamental principles that should be respected in the exercise of their powers. Regions have concurrent legislative authority in the field of education, and exclusive in education and training. Schools have teaching autonomy, organizational and educational research, experimentation and development.

The education system is currently organized as follows:

- **preschool** for children from 3 to 6 years

First, education cycle lasting 8 years, divided into

- primary school (5 years) for children from 6 to 11 years;
- **junior high school** (3 years) for students from 11 to 14 years;

Second education cycle consists of two different paths:

- **lower secondary school** under state jurisdiction, lasting 5 years, for students from 14 to 19 years. This path includes **colleges**, the technical and trade schools;

- three-year and four-year courses for **education and training (VET)** under regional competence, aimed at young people who have completed the first cycle of education.

Education and training post

- **secondary non-tertiary** offering two different paths:

- post paths;
- qualification and post-graduation;
- education and IFTS higher technical training.

Higher Education offered By Universities and Higher Education In Art And Music (Afam). Higher education is organized in first, second and third cycle, based on the structure of Processo di Bologna.

Compulsory education lasts 10 years, from 6 to 16 years of age, and includes the eight years of the first cycle of education and the first two years of the second cycle (DM 140/2007). After completing the first cycle of education, the last two compulsory years (from 14 to 16 years of age), can be performed in the lower secondary school, under state jurisdiction (high schools, technical and training institutes) or in the education and training paths of regional competence (Law 133/2008). Moreover, all young people should respect the right/duty to education and training for at least 12 years, or until the achievement of a professional qualification of three years by their 18 years of age (Law 53/2003). Finally, young people of 15 years can fulfil the final year of compulsory education even through the apprenticeship contract, provided the necessary understanding between Regions, Ministry of labour, Ministry of education and the social partners (law 183/2010). Compulsory education refers both to the registration and the frequency of levels of education included in the obligation, which can be achieved in State schools or in charter schools, but also through family education or not charter schools, under certain conditions; in education and training paths of regional competence, the obligation (last two years) is fulfilled by special training agencies. Students' parents, or anyone in their stead, are responsible for the compliance with the obligation to their children's education, whereas municipalities of residence and school leaders of schools where pupils are registered have to supervise the fulfilment of the obligation. At the end of the compulsory education period, in case of interruption of schooling, the student is issued a declaration of compliance with the obligation of education and skills, which provide credit to the eventual attainment of vocational qualification. After passing the final State examination of Higher Education, it is possible to access to tertiary education (universities and Afam). Specific admission conditions fall within the competence of the Ministry of education, University and Research (MIUR) and/or of the individual institutions of university and Afam sector. The three-year professional qualification or four-year professional diploma, obtained through professional education and training courses of regional competence, provide access to the so called professional education courses of "second level" or post qualification/post diploma, which can also be accessed after having obtained the Higher Education diploma. With the same diploma it is also possible to access to higher technical education and training (IFTTS).

Requirements for teachers, teaching in the high school

Ministerial Decree n. 249 of September 10, 2010 established a new path for the initial training of teaching staff 1. To obtain a teaching qualification, the Decree provides for the activation at the Academic Institutions of a specific university TFA-Internship course (1500 hours, 60 ECTS). TFA is training university course and teacher qualification. To access the TFA is necessary to own the titles to access to higher education and to pass an admission test.

SURVEYS OF LEARNING

INVALSI 2015 surveys involved on nationally territory about 2,250,000 students of primary school (grades II and V) junior high school (class III) and lower secondary school (class II).

They cover two basic areas of competence: Italian (reading comprehension and grammar) and mathematics. Here are the most important aspects emerging from class sample data, treated extensively in national report: 1. Tests given to students in Italian schools meet the requirements of reliability and validity established at international level; 2. It has been further strengthened the link between each question of INVALSI 2015 tests and national directions and guidelines; 3. At national level the students who sat the tests were able to answer positively to the fundamental questions and some basic skills acquired in the primary cycle seem to remain solid even in the following years; 4. in the Italian test students show more difficulty in coping with argumentative, expository and discontinuous texts, i.e. less practised in everyday school activity; 5. The most difficult math questions for our students are those related to the argument and the representation of solving strategies; 6. At the beginning of primary school there are no big differences between the results in different areas of the country, but these tend to grow, even significantly, in the higher school levels; 7. North technical institutes achieve, especially in mathematics, good results and comparable to those of high schools; 8. in 2015 the trends already emerged in previous years are largely confirmed, in particular for Italian has positive trend of Northern and Marche region, the worsening of the results (without Marche) in the lower secondary school; as for mathematics, this year's results tend to reinforce the trend already emerged in past years, that is, the polarization of differences in outcomes for the benefit of the Northern regions and Marche and for disadvantage of southern ones; 9. In the South the variability of results between schools and classes is very high, even in the first cycle of education, with a worrying impact on equity of the education system of these areas of the country; 10. The results of students with immigrant origin are far from those of local students, but there is a considerable reduction of the predicted gap for the second-generation foreigners, that is to say born in our country and that, usually, have fully attended school in Italy.

The national INVALSI 2015 data report confirms the success of primary school and *lower secondary school* both in Italian and in Mathematics. Basilicata, according to data from the report, contributes - for these schools orders -significantly, to raise the macro-area average of SOUTH and ISLANDS.

BASILICATA REGION

Basilicata has a **land area** of 9.992,27 Km². (divided into two provinces Potenza and Matera), almost entirely occupied by agricultural and forestry areas, which make up 92% of the territory of Lucania. The intended use turns Basilicata in the first region of Italy, in percentage terms, to territory occupied by agricultural and wooded areas. The prevalence of mountainous territory has as a corollary the low population **density** (61 inhabitants per sq. km.). The population resides for the 90.4% in urban centers of medium-small size with an average distribution of 1,011 inhabitants per town. The strengths of the regional economy are discoverable in a limited number of natural, social, and cultural elements to leverage in order to implement the transition process towards a new model of development based on the exploitation of endogenous resources. Namely Basilicata has a significant and widespread natural and environmental heritage, largely unspoiled and protected (parks, nature reserves, protected areas, lakes and spas). In addition, Basilicata is a strategically important water resource even at interregional scale, especially in reference to civil and productive needs. Together with the availability of natural resources there is the presence of a historical, archaeological and architectural heritage, also worldwide famous (Sassi di Matera) belonging to different historical periods, as well as a socio-cultural context still rich in tradition and evidence of the "rural culture". On the regional territory, there are also qualified research and innovation organisations, both public and private that constitute a liable factor to considerable potential able to provide adequate support to the development of innovation of the productive apparatus. Also the presence of young human capital and in education can be through appropriately targeted training, an attraction of external investment, as well as a development factor for local entrepreneurship. Particularly importance is the presence of the Università degli studi della

Basilicata, State University serving the entire region as a research and educational centre of university education.

Table 1.Schools in the provinces of Basilicata

<i>Province</i>
(283)
PROVINCE OF POTENZA (713)
Basilicata schools by type
Preschools, primary and junior high schools
Preschool (378)
(234)
Junior high school (139)
Lower secondary school <i>Paths of new high schools and sectors of technical trade schools.</i>
Art College (7)
Classical gymnasium (11)
High school for scientific studies (25)
(8)
Secondary school for human sciences (9)
(2)
Institute of Economic (39)
(27)
Trade schools (23)
Trade schools and craft (15)
Other Institutes
Comprehensive institute (79)
Higher Institute (24)
Permanent Territorial Centre (7)

Population distribution in **Basilicata** sort by age group from 0 to 18 years on 1st January 2015. ISTAT data processing.

The chart below shows the potential audience for the **school year 2015/2016** the schools in Basilicata, showing with different colours the different school levels (nursery, kindergarten, primary school, secondary school level I and II).

INVALSI 2015 tests

The areas involved are **the Italian and mathematics** and the school grades relate Classes II and V in the primary, III class in junior high school and II of lower secondary school.

Data in the report show- at national level a rather varied picture in which there are **evident territorial differences, which tend to increase with the increase in educational levels.**

Unlike previous surveys, smaller territorial differences emerge for primary school, while they become more visible in the transition to junior high school and even more in the lower secondary school.

Among the southern and insular regions, ABRUZZO, MOLISE and BASILICATA **registering scores in line with the national average for all students, as well as being regions where participation to the detection of 2 class of lower secondary school was- even if lower than that of Central North-greater than that of any other.**

PRIMARY

BASILICATA II Class PRIMARY SCHOOL

ITALIAN: Basilicata places itself at **4 place in national ranking** (202 points), gaining two seats compared with the previous school year. **First among southern regions and Islands.**

MATHEMATICS: Basilicata places itself at **3 place in national ranking** (206 points). **First among southern regions and Islands.**

BASILICATA V Class PRIMARY SCHOOL

ITALIAN : Basilicata places itself at 8 place in national ranking (199 points), gaining two seats compared with the previous school year. **First among southern regions and Islands.**

MATHEMATICS: Basilicata places itself at **5 place in national ranking** (203 points) **gaining four seats compared with the previous school year. First among southern regions and Islands.**

LOWER SECONDARY SCHOOL

BASILICATA III Class Junior high school

ITALIAN: Basilicata places itself at **5 place in national ranking** (205 points), **gaining four seats compared with the previous school year. First among southern regions and Islands.**

MATHEMATICS: Basilicata places itself at **8 place in national ranking**(201 points), **gaining three seats compared to the previous year. First among southern regions and Islands.**

BASILICATA II Class Lower secondary school

ITALIAN: Basilicata is in penultimate place **in the national ranking** (187 points). **Third among the regions of the South and Islands.**

MATHEMATICS: Basilicata places itself at **13 place in national ranking** (192 points). **Second among the regions of the South and Islands.**

Invalsi data - ISTAT

References:

1.INVALSI - National Institute for the evaluation of the system of education and training, 2015.

2.MINISTERO DELLA PUBBLICA ISTRUZIONE, Indicazioni per il curricolo per la scuola dell'infanzia e per il primo ciclo d'istruzione, Roma, settembre 2007, in: http://archivio.pubblica.istruzione.it/normativa/2007/allegati/dir_310707.pdf

3.MINISTERO DELLA PUBBLICA ISTRUZIONE, Il nuovo obbligo di istruzione: cosa cambia nella scuola? La normativa italiana dal 200, Agenzia Scuola, Roma, 2007, in: http://archivio.pubblica.istruzione.it/news/2007/allegati/obbligo_istruzione07.pdf

4.RACCOMANDAZIONE DEL PARLAMENTO EUROPEO E DEL CONSIGLIO, 18 dicembre 2006 relativa a competenze chiave per l'apprendimento permanente, in: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:IT:PDF> COMMISSIONE DELLE COMUNITÀ EUROPEE, Documento di lavoro dei servizi della commissione. Le scuole

per il 21° secolo, Bruxelles, 11.07.07, in: http://ec.europa.eu/education/school21/consultdoc_it.pdf
RACCOMANDAZIONE DEL PARLAMENTO EUROPEO E DEL CONSIGLIO del 23 aprile 2008 sulla costituzione del Quadro europeo delle qualifiche per l'apprendimento permanente, in: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:it:PDF>

5.COMMISSIONE DELLE COMUNITÀ EUROPEE, Comunicazione della Commissione, Europa 2020. Una strategia per una crescita intelligente, sostenibile e inclusiva, Bruxelles, 3.3.2010, in: http://ec.europa.eu/italia/documents/attualita/futuro_ue/europa2020_it.pdf

6.La didattica per competenze © 2012 RCS Libri S.p.A. - La certificazione delle competenze - AA. VV. 2 AA.VV. (2003), Le professionalità educative, Carocci, Roma

7.AJELLO A.M. (cur.) (2002), La competenza, Il Mulino, Bologna AJELLO A.M., MEGHNAGI S. (cur.) (1998), La competenza tra flessibilità e specializzazione, Angeli, Milano

СЕКЦИЯ 1. КӘСІБИ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ/ ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПОВЫШЕНИИ

КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГОВ

Чокушева А.И.
заместитель директора по УМР
ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по г.Астана, доктор PhD
Нурмаганбетова В.И.
главный специалист отдела МОИР
ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по г.Астана,
Республика Казахстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін жаңғырту оқытушылардың кәсіби құзырлығын, инновациялық технологиялармен мұғалімнің иелену болып табылатын маңызды компоненті бойынша жаңа талаптар ұсынды. Мақалада Қазақстан білім жаңартылған мазмұнына іске асыру жағдайында мұғалімдердің кәсіби дамуындағы инновациялық технологияларды қолдану өзектілігін негіздейді, мұғалімдер АКТ-құзыреттілігін дамыту қажеттілігі мен маңыздылығын атап өтті. Сонымен қатар, инновациялық оқыту технологияларын қолдану мұғалімдердің кәсібилігін арттыру үшін оқыту жүйесінде қолданылатын технологияларды оқыту саналады. ақпараттық және коммуникациялық технологияларды сипатталады, және интерактивті өзектілігін, семинарлар мен тәжірибелік сабақтар, құзыретті жобалау әдістерін маңыздылығын және оқу процесіне ақпараттық технологияларды рөлін дәріс оқу ашып. білім беру проблемалары жаңғырту жүзеге асыруға жәрдемдесу, өзін-өзі оқыту материал қалыптастыру тиімді инновациялық технологияларды ретінде АКТ табысты қолдану білімдері мен дағдыларын тереңдету мүмкіндік беретін оқытушылардың кәсіби дамуына «Төңкерілген оқыту» моделін қолдану.

Түйінді сөздер: ҚР білім беру, инновациялық технология, мұғалімдердің АКТ-құзыретіне, аралас оқыту моделін мазмұнын жаңарту оқыту мұғалімдер, мұғалімдердің кәсіби дамуына практикалық-бағдарланған тәсіл «Ауыстырылған сынып».

АННОТАЦИЯ

Модернизация системы образования Республики Казахстан выдвигает новые требования к профессиональной компетентности педагогов, важным компонентом которого является владение педагогом инновационными технологиями. В статье обосновывается актуальность применения инновационных технологий в повышении квалификации педагогов в условиях внедрения обновленного содержания образования РК, подчеркивается значимость и необходимость развития у педагогов ИКТ-компетентности. Вместе с тем рассматриваются технологии обучения, применяемые в системе повышения квалификации для совершенствования профессионализма педагогов в области использования инновационных технологий обучения. Характеризуются информационно-коммуникационные и интерактивные технологии, раскрывается актуальность чтения лекций, проведения семинаров и практических занятий, важность грамотной разработки методики и роли информационных технологий в учебном процессе. Обосновано применение модели «перевернутого обучения» в повышении квалификации педагогов, позволяющая углубить знания и сформировать навыки самостоятельного усвоения учебного материала, успешного применения ИКТ как эффективной инновационной технологии, способствующей реализации задач модернизации образования.

Ключевые слова: повышение квалификации педагогов, обновление содержания образования РК, инновационная технология, ИКТ-компетентность педагога, модель смешанного обучения «Перевернутый класс», практико-ориентированный подход в повышении квалификации педагогов.

ABSTRACT

The modernization of the education system of the Republic of Kazakhstan put in new requirements for the professional competence of teachers, an important component of which is the possession of a teacher with innovative technologies. The article substantiates the relevance of the application of innovative technologies in the professional development of teachers in the conditions of implementation of the updated content of education of Kazakhstan, emphasized the importance and necessity of developing the teachers ICT competence. At the same time considered learning technologies used in the system of training to improve the competence of teachers in the use of innovative learning technologies. Characterized by information and communications technologies, and interactive disclosed lecturing urgency, seminars and practical training, the importance of a competent design methods and the role of information technology in the educational process. The application of the model of "Flipped classroom" in the professional development of teachers, allowing to deepen the knowledge and skills to form a self-Learning material, the successful application of ICT as an effective innovative technologies, facilitating the implementation of the modernization of education problems. It describes and suggests ways to implement a competence, practice-oriented approach in the system of teacher training.

Key words: professional development of teachers, innovative technology in education of the Republic of Kazakhstan, blended learning model «Flipped classroom», practice-oriented approach to the professional development of teachers.

В Республике Казахстан в настоящее время осуществляется модернизация системы образования с целью выхода на международные стандарты. В частности, организована целенаправленная деятельность педагогической общественности по развитию функциональной грамотности школьников, по переходу на обновленное содержание среднего образования. При этом важной составляющей профессиональной компетентности современного педагога становится владение инновационными технологиями обучения, позволяющими подготовить ученика к жизни в постоянно меняющемся мире, осуществить качественное изменение личности. В Национальном плане действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 - 2016 годы указано, что одним из условий развития функциональной грамотности казахстанских школьников является обновление и активное внедрение в педагогическую практику современных технологий и подходов к обучению, обеспечивающих личностную ориентацию, дифференциацию, практическую направленность, активный развивающий и системно-деятельностный характер образования. Обновление содержания среднего образования также предполагает широкое применение инновационных технологий. Однако, одной из проблем среднего образования, как отмечено в Государственной программе развития образования и науки Республики Казахстан на 2016-2019 годы, является применение не в полной мере инновационных технологий обучения, особенно информационно-коммуникационных. Таким образом, перед педагогической общественностью стоит задача повышения профессионализма педагога в области использования инновационных технологий обучения.

Большое внимание освоению и применению инновационных технологий педагогами уделяет новая система повышения квалификации в Акционерном обществе «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» (далее - АО «НЦПК «Өрлеу»). При этом возможны два варианта освоения инновационной технологии слушателем. Во-первых, как услуга, когда учитель хочет повысить квалификацию: в рамках программ курсовой подготовки (краткосрочные курсы, уровневые курсы, курсы по обновлению содержания среднего образования) и межкурсовой работы. Вопросы, связанные с инновационными технологиями обязательно включаются в содержание модулей или проводятся отдельные курсы и мероприятия. Во-вторых, непосредственно в ходе обучения на курсе, работая по технологиям, реализуемым преподавателями, например, по модульной технологии, технологии тренинга, технологии дистанционного или смешанного обучения и т.д. Именно по второму направлению сейчас активно совершенствует свою работу филиал акционерного общества «Национальный центр повышения квалификации «Өрлеу» Институт повышения

квалификации педагогических работников по г.Астана (далее – ФАО НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по г.Астана).

Использование инновационных технологий в повышении квалификации является важным фактором повышения профессионализма современного педагога. Педагог, обучаясь в рамках технологии, осваивает ее изнутри. Актуальным становится обсуждение возможностей таких инновационных технологий, как информационно-коммуникационные и интерактивные, модульное и перевернутое обучение, относительно практики применения в системе повышения квалификации педагогов.

Соотнесем понятия «технология обучения», «инновационные технологии» и эффективность. По В.В. Серикову, технология обучения – это законосообразная педагогическая деятельность, реализующая научно обоснованный проект дидактического процесса и обладающая значительно более высокой степенью эффективности, надежности и гарантированности результата, чем традиционные способы обучения. То есть, эффективность, как гарантия достижения стандарта образования с оптимальными затратами, является критерием технологичности любой технологии обучения. Инновационные технологии определяются большинством ученых-педагогов как новые способы, методы и приемы взаимодействия учителя и учащихся, обеспечивающие эффективное достижение результата педагогической деятельности. Следовательно, при выборе инновационной технологии, педагогу следует акцентировать внимание на возможностях, позволяющих достигать результата с наименьшими затратами времени и ресурсов всех участников учебного процесса. Отметим важнейшие методические особенности, характеристики и инструменты некоторых инновационных технологий, обеспечивающие их эффективность.

Модульное построение программ курсов - один из эффективных путей организации учебного процесса в условиях повышения квалификации педагогов, реализуемых в АО «НЦПК «Өрлеу». Разрабатываемые в филиале программы курсов повышения квалификации включают нормативно-правовой, психолого-педагогический, содержательный, технологический и вариативный модули. Модульная программа курса позволяет перераспределить учебное время с учетом теоретических и практических занятий, самостоятельной, проектно-исследовательской работы, диагностики и контроля знаний слушателей. Кроме традиционных лекций и семинаров используются новые формы – лекция-диалог, дискуссия, тренинг, деловая игра, мастер-класс и так далее, где наряду с теоретическими знаниями приобретаются и отрабатываются практические навыки. Организованная в рамках модулей самостоятельная и проектная работа слушателей, а также в целом вариативный модуль позволяют удовлетворить потребности творческой личности педагога, индивидуализировать и дифференцировать процесс обучения, снизить неудовлетворенность более опытных педагогов за счет предоставления выбора темы для изучения, темпа, разнообразия форм работы и контроля.

Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) являются наиболее универсальными, применение которых возможно в контексте любого предмета, технологии или метода независимо от уровня квалификации обучающего. Зачастую педагог сталкивается с проблемами и практикует ИКТ только в качестве наглядно-иллюстративного метода или как дополнение к другим методам. Международные эксперты констатируют: «При внедрении ИКТ в образовательный процесс следует учитывать характерные особенности любой технологии. Множество видов применения ИКТ в образовании терпят неудачу или показывают результаты ниже ожидаемых, так как фундаментальные особенности технологии потеряны из-за внимания, сфокусированного на отдельно взятых устройствах, а не системе в целом» [1]. Для повышения эффективности учебного процесса необходимо педагогически грамотное сочетание, интеграция информационно-коммуникационных технологий с возможностями современных образовательных технологий. Кроме того, применение любой из новых педагогических технологий обычно трудоемкий для педагога процесс, а интеграция с ИКТ интенсифицирует его, вызывает интерес со стороны всех участников учебного процесса. Так, действующая уже много лет в

мире, и с 2009 года в Казахстане, программа Intel® «Обучение для будущего», направлена на освоение педагогических технологий (метода проектов) и ИКТ для повышения эффективности учебного процесса. Опыт тьюторства одного из соавторов показывает, что методология, теория и практико-ориентированная направленность программы, которая реализовывалась в системе повышения квалификации филиала, создает широкий простор для творчества и развития ИКТ компетентности педагогов в процессе собственной проектной деятельности. Освоение навыков в интеграции с методом проектов происходит более эффективно, качественно, осознанно, педагог понимает, где, как и зачем применять те или иные компьютерные технологии в собственной практике.

Также востребованы в повышении квалификации интерактивные технологии. Если в традиционном обучении всю учебную информацию отбирает и предоставляет педагог, то в интерактивном информация идет от всех участников учебного процесса, педагог лишь активизирует и направляет эти потоки. Интерактивное обучение организовано так, что обучающиеся, взаимодействуя друг с другом, участвуют в коллективном познании [2]. В системе повышения квалификации обучающиеся – это взрослые люди, имеющие определенный опыт работы, навыки взаимодействия и толерантного отношения к окружающим, умеющие и, часто, желающие, выразить свое мнение по изучаемым вопросам, дать интерпретацию информации, поделиться собственными педагогическими находками. Поэтому интерактивные технологии обучения, реализуемые преподавателями в форме проблемной лекции, групповой работы, дискуссии, деловой игры или конференции, интересны, информативны и результативны для слушателей системы повышения квалификации.

В 2016 году филиалом начата работа по внедрению в систему повышения квалификации технологии «перевернутое обучение» в рамках инновационной модели смешанного обучения «Перевернутый класс». Так, апробация данной технологии проводится на курсах для педагогов дошкольного образования. Мы считаем, что эффективность этой модели в повышении квалификации дополнительно обеспечивается такими особенностями слушателей курсов, взрослых людей, как осознанность, самостоятельность, наличие жизненного опыта, практическая направленность, а со стороны преподавательского состава курса компетентностью в использовании инновационных технологий и активных стратегий обучения.

Элементы технологии апробированы нами на краткосрочном курсе для учителей химии и биологии по теме «Решение задач повышенной сложности по химии и биологии как средство развития ключевых компетенций учащихся». Технология перевернутого обучения (flipped learning) меняет значение домашней работы и работы в аудитории, переворачивая цели обучения. Слушатели дома самостоятельно изучали темы, просматривая подобранный в интернете или специально подготовленный преподавателями видео-контент, самостоятельно проверяли насколько усвоили тему (на уровне знания, понимания и применения). На аудиторных занятиях обсуждали, анализировали, критически оценивали изученный материал, применяли знания на практике под руководством преподавателя.

Для эффективной реализации перевернутого обучения мы использовали цикл, предложенный Marshall: обучающее видео дома - интерактивная работа в классе - наблюдение – обратная связь – оценка. Видео продолжительность 5-7 минут (обобщая различные источники, минимальная продолжительность – 3 минуты, максимальная - 20 минут), обязательно интерактивные. Вместо видео можно использовать и такие способы работы, как просмотр презентаций, сайтов, блогов по изучаемой теме, заполнение опроса или анкеты и т.д. [8].

Отметим, что неизбежные дополнительные затраты со стороны преподавателя – это разработка необходимых обучающих или контрольно-измерительных материалов для каждого этапа. Они значительно уменьшаются по мере практики перевернутого обучения и накопления опыта применения информационно-коммуникационных технологий, а в итоге компенсируются продуктивной работой и качеством знаний обучающихся. Есть достаточное

количество средств современных информационно-коммуникационных технологий, которые помогают быстро подобрать материал, создать интересные, нестандартные, интерактивные задания: Edpuzzle, Voki, Padlet, VideoScribe, Zaption и т.п. Для организации согласованной работы краткосрочного курса для учителей химии и биологии по технологии перевернутого обучения мы использовали веб-приложения Google-сайты, Google-диск, Google-документы, Google-таблицы, Google-формы, Google-презентации, Google+, Hangouts и YouTube.

Слушатели курса отметили преимущества перевернутого обучения в сравнении с обычным заданием для самостоятельной работы, так как самостоятельная познавательная деятельность дома осуществлялась с помощью информационно-коммуникационных технологий и виртуально управлялась преподавателем, повысился интерес и ИКТ-компетентность педагогов. При этом «перевернутое обучение» - не дистанционное обучение в чистом виде, кроме работы за компьютером остается, в рамках установленного программой количества часов, непосредственное общение с преподавателем в аудитории. Эффективность достигается за счет экономии времени, так как на занятии преподавателю не нужно излагать всё содержание темы, а можно рассмотреть только важные и/или сложные вопросы. Рационально расходуется время занятия: больше возможностей для практической, активной, творческой, исследовательской познавательной деятельности, для взаимодействия с преподавателем и друг с другом. Меняется роль преподавателя, он становится фасилитатором, модератором, тьютором и т.п. Обучающийся находится в центре обучения, берет ответственность за обучение на себя, поэтому глубже осваивает материал.

Таким образом, каждая из представленных технологий имеет инструменты для эффективной организации учебного процесса, экономии ресурсов и времени, достижения результата обучения с оптимальными затратами. Их целенаправленное применение в повышении квалификации не только обеспечивает достижение целей обучения, но и способствует совершенствованию мастерства педагога в области использования инновационных технологий обучения.

Список литературы:

1. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: монография / Под редакцией Бадарча Дендева – М.: ИИТО ЮНЕСКО, 2013. - <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214728.pdf>
2. Мастерская Марины Курвитс http://www.marinakurvits.com/2013/09/blog-post_26.html
3. Методика организации повышения квалификации педагогов в условиях внедрения системы электронного обучения / Ахметова Г.К., Караев Ж.А., Мухамбетжанова С.Т. // Алматы АО НЦПК "Өрлеу", 2013.
4. Перевернутый класс: лучшие практики <https://edugalaxy.intel.ru/?showtopic=6097&st=19>
5. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы.- <http://balota2.narod.ru/data/mietodyka.html>
6. Smart-обучение в системе повышения квалификации педагогов. Методическое пособие. - АО «НЦПК «Өрлеу», Алматы, 2014 - 97с.
7. Среднее образование в Казахстане: состояние и перспективы. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2015. – 248 с.
8. Т.В.Харламова. Перевернутое обучение как новый сценарий обучения. http://www.sgu.ru/sites/default/files/textdocsfiles/2015/02/18/harlamova_t.v._perevernutoe_obuchenie_pdf.pdf

ИННОВАЦИОННЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ В РАБОТЕ ОПЫТНО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ПЛОЩАДОК ОРГАНИЗАЦИЙ ОБРАЗОВАНИЯ

Ахметова К.К., к.п.н.

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала Астана қаласы оқу орындарының тәжірибелік-сайттарды дамыту инновациялық қызметі туралы ақпаратты көрсетеді. Бұл шығармашылық зерттеу команда, зертханалар, орталықтар, тестілеу бағдарламалары бойынша кеңес, жобалар болғанына расталады. нақты өлшемдер мен көрсеткіштер, сондай-ақ білім беру процесіне өзгерістер мен оқытушылардың кәсіби өсу мақсатына жету үшін бақыланады. Экспериментке қатысушыларға, мұғалімдер оқу процесі жетілдіру жаңа жолдарын іздейміз.

Түйінді сөздер: эксперимент, инновациялық, ғылыми-зерттеу, жобалау, кәсіби бағдарлама.

АННОТАЦИЯ

Статья отражает информацию об активизации инновационной деятельности на опытно-экспериментальных площадках организаций образования г.Астана. Это подтверждается тем, что создаются творческие исследовательские группы, лаборатории, центры, советы по апробации программ, проектов. Проводится мониторинг достижения цели по определенным критериям и показателям, а также по изменениям в учебно-воспитательном процессе и роста профессионализма педагогов. Участники эксперимента, педагоги, находятся в поиске новых путей совершенства образовательного процесса.

Ключевые слова: эксперимент, инновация, исследование, проект, профессионал, программа.

ABSTRACT

The article reflects the information on the activation of innovation activities on pilot sites of educational organizations in Astana. This is confirmed by the fact, what is being created research groups, laboratories, centers, councils for the approbation of programs, projects. Held a monitoring of the achievement of the goal according to certain criteria and indicators, as well on changes in the teaching and educational process and growth of teachers' professionalism. Participants in the experiment – pedagogues - are in search of new ways perfection of the educational process.

Key words: experiment, innovation, research, project, professional, program

В настоящее время существует более 100 различных определений инновации, как отечественных, так и зарубежных авторов. Так, «нововведение» - это освоение новой техники и технологии, улучшенных методов организации и управления. «Инновация» - это нововведение, комплексный процесс создания, распространения и использования новшеств (нового практического средства) для удовлетворения человеческих потребностей, меняющихся под воздействием развития общества [1]. С момента использования новшества и появления его на рынке, оно становится нововведением или инновацией. Проблема нововведений до 2000-годов в Республике Казахстан разрабатывалась в рамках экономических исследований научно-технического процесса»[2].

В настоящее время инновационные изменения в образовании развиваются по таким направлениям, как обновление содержания образования; разработка и реализация новых технологий обучения; применение методов, приемов, средств освоения новых программ повышения квалификации работников образования; изменение в образе деятельности и стиле мышления как педагогов, так и учащихся, изменение взаимоотношений между ними, создание и развитие творческой среды в школах.

Образовательная парадигма средней школы основана на том, что образовательные услуги представлены сегодня не в обучении ученика простой совокупности знаний, умений, навыков, а на личной, социальной и профессиональной компетентности, то есть умении самостоятельно добывать, анализировать и эффективно использовать информацию, умении рационально и эффективно жить и работать в быстро меняющемся мире. Актуальность

данных перемен усиливается в связи с введением инноваций, динамики и сроков их внедрения.

Для организации учебно-воспитательного процесса, активно внедряющей инновации возникает необходимость не только в подготовке педагогов, но и в специальной подборе и подготовке кадров - администраторов, менеджеров образования, компетентных в сфере педагогических инноваций. Большинство педагогов воспитаны в условиях традиционного обучения, а для реализации нового содержания образования нужен педагог, осознающий и принимающий свою принципиально роль в инновационно-организованном процессе обучения.

Ярким примером инновационных процессов в системе образования школ города являются опытно-экспериментальные площадки г.Астаны. Всего опытно-экспериментальных площадок городского и республиканского уровней, работающих в режиме инноваций более 111. Это площадки по апробации и внедрению программа обновления содержания образования, по здоровьесберегающему сопровождению гражданского образования учащихся, по педагогической поддержке учащихся в формировании здоровьесбережения в системе нравственно-этического воспитания, по технологии формирования системно-творческого мышления учащихся, по технологизации целостного педагогического процесса, по этнопедагогическим аспектам воспитания личности, по использованию таксономии уровней познания Блума и другие.

В организации деятельности данных площадок уместно будет рассмотреть инновационный менеджмент. Менеджмент в инновационном развитии организации образования – это совокупность принципов, методов и форм управления инновационными процессами, инновационной деятельностью, занятыми этой деятельностью организационными структурами и их персоналом. Инновационный менеджмент в современной школе имеет нижеследующие характеристики:

- по форме – инновационный, экспериментальный проект, с четкой целью, продолжительностью в три учебных года, открытый в информационном пространстве и использующий современные информационные технологии;

- по содержанию – это «мост» между наукой и практикой, создающий такую образовательную среду непрерывного обучения на рабочем месте на основе компетентностного подхода и личностно-ориентированного обучения, андрогиики, которые позволяют учителю сформировать личностные и социальные качества, способствующие устойчивому развитию образования;

- по организации – это открытая система на основе организационно-деятельностного подхода, которая «фокусирует» межсистемные знания и широкую гамму форм и методов традиционной школьной работы. Цементирующим элементом является менеджмент знаний, который соподчинен стратегическим целям изменений в школе и качественным параметрам образования в новых условиях. Для менеджмента характерно следующее: *постановка цели и выбор стратегии; стадии цикла: планирование, определение условий и организация, исполнение, руководство*[3].

Активизация инновационной деятельности в опытно-экспериментальных площадках организаций образования подтверждается тем, что создаются творческие исследовательские группы, лаборатории, центры, советы по апробации программ, проектов. Проводится мониторинг достижения цели по определенным критериям и показателям, а также по изменениям в учебно-воспитательном процессе и роста профессионализма педагогов. Участники эксперимента, педагоги, находятся в поиске новых путей совершенства образовательного процесса. Возрастает интерес учащихся в научно-исследовательской работе, увеличивается количество участников и призеров научных проектов, предметных олимпиад. Одним из важнейших направлений в деятельности администрации школы следует считать организацию процесса демократизации управления, иначе школа обречена на авторитарное давление. Наряду с текущей работой, которая определена по плану, главной задачей является организация творчества педагогов через создание матричной организации

управления, где пересекаются вертикальное и горизонтальное управление и сочетается жесткая линейно-функциональная оргструктура с гибкой, подвижно-матричной структурой, при которой кроме стабильных органов, создается группа единомышленников, т.е. весь педагогический коллектив, объединенный одним проектом, направленным на поэтапное решение стратегических задач школы [4]. В такой инновационной среде незаметно для себя педагоги проводят научные исследования, участвуют в научно-практических конференциях, семинарах, профессиональных конкурсах, творческих отчетах. Также в ходе работы опытно-экспериментальных площадок участники эксперимента публикуют статьи, презентуют свой опыт на курсах ФАО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по г.Астана, на методических семинарах, конференциях, на выставках. На примере работы опытно-экспериментальных площадок мы убеждаемся, что одной из задач современной школы становится раскрытие потенциала всех участников педагогического процесса, предоставление им возможностей проявления творческих способностей. Управление опытно-экспериментальной площадкой в школе требует от директора школы немало усилий: от подбора кадров, планирования, контроля хода работы и финансовых затрат. Управленческая деятельность в данном контексте обеспечивает повышение качества успеваемости и личностный рост учащихся, повышение профессионального мастерства и функционирование школы в режиме развития. Работа школы предполагает, как подтверждает передовой педагогический опыт, постоянное совершенствование управления, осуществляемого на основе принципа обратной связи.

Основу совершенствования системы управления составляет решение следующих задач:

- 1) анализ ситуации, складывающейся в школе;
- 2) мобилизация внутренних ресурсов, связанных с раскрытием творческого потенциала педагогов и учащихся;
- 3) установление внешних связей и, прежде всего, с социальными заказчиками;
- 4) разработка программных действий.

Управляющая система школы с его администрацией (директор, его заместители, руководители структурных подразделений) эффективна только в том случае, когда принципы и закономерности управления осознаны каждым из них в полном объеме и стали частью их профессионального самосознания. Уровень профессиональной культуры администрации школы в значительной степени определяет качество инновационной деятельности организации образования в целом.

Большие сложности возникают на этапе внедрения, когда автор или авторская группа должны доказать эффективность своих новшеств и найти мотивы для того, чтобы внешнее окружение присоединилось к группе идейных сторонников и включилось в его апробацию. Эффективность ожидаемых результатов управления инновациями в организации образования определяет то, что педагоги и сами руководители должны иметь полную информацию и быть в теме, в содержании вводимых новшеств. Повышение квалификации на тематических курсах, участие и проведение методических семинаров усиливает познавательную активность педагогов. Недостаточность научно-методического сопровождения, средств стимулирования педагогической инновационной деятельности также влияет на эффективность результатов инновационного процесса. Поэтому умение аккумулировать информацию, систематизировать ее, выявлять основные проблемы на основе ее анализа, искать пути решения является, по нашему мнению, одним из важнейших аспектов управленческой деятельности директора школы.

Разработка новых проблемных курсов, создание проектов, организации выставок, разработки новых моделей уроков, творческих конкурсов, в которых участвует современный педагог возлагает большую ответственность на руководителя организации образования, который должен методически обеспечить деятельность педагога на достижение качества образования. Здесь проявляется профессиональная компетентность руководителя, а также способность системно управлять педагогическим процессом. Значительные изменения в современных условиях претерпевает контроль качества знаний учащихся. Очень важно личностное участие руководителя в процессе проверки знаний школьников. Для

эффективного управления инновационным процессом в организации образования важным становится не просто получение информации, а осуществление ее анализа, контроля. Особое место отводится педагогическому анализу, назначение которого заключается в изучении состояния и определении тенденций развития педагогического процесса, объективной оценке его результатов и коррекции на основе этого анализа управленческой деятельности. Стимулирование деятельности педагогов является эффективным рычагом в управлении инновационным процессом. Определенную значимость в современных условиях приобретает информация о мнениях самих учащихся, их родителей, как социальных заказчиков, и специалистов вышестоящих управленческих инстанций о деятельности школы.

Если раньше изменения были предсказуемы и проходили небольшими шагами, то темп современной системы образования направляет менеджеров на постоянный поиск по организации управления инновационным развитием. «Основное значение при этом имеет то, какая будет выбрана форма управленческого вмешательства в процесс, чтобы достичь желаемых результатов трансформации организации»[4]. Любая модель управления современной организации образования работающей в режиме инновации предполагает осуществление методической деятельности, которая направлена на обновление содержания образования, повышение профессиональной компетентности педагогов, своевременное оказание им методической помощи. Но главное заключается в том, что каждая модель выстраивается, исходя из конкретных условий, запросов и потребностей педагогов и управленцев.

Список литературы:

1. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. Учебник для вузов.-М.:Бизнес-школа «Интел-Синтез»,2000.
2. Инвестиции:учебник/кол.авторов:под ред.Г.П.Подшиваленко.-2е изд.,стер.- М.: КНОРУС, 2009.
3. А.А.Жайтапова,Г.А.Рудик,Е.В.Белошниченко,А.С.,Сатывалдиева. Педагогика 21-го века на пороге школы.Информационно-методический дайджест. Алматы 2009.С 219-220.
4. Михаэль Фукс. 10 принципов долгосрочного успеха.М.2004г, с.128.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ В ШКОЛЕ КАК СИСТЕМЫ НЕПРЕРЫВНОГО ОБУЧЕНИЯ ПЕДАГОГОВ

**Белошниченко Е.В., эксперт, к.псих.н.
Центр обучения и развития
г.Костанай, Казахстан**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада әдістемелік жұмыстың психологиялық аспектілері үздіксіз оқыту және мұғалімдердің кәсіби дамыту жүйесі ретінде автордың зерттеуі нәтижелерінде көрсетілген.

Түйінді сөздер: мұғалім, әдістемелік жұмыс, психологиялық аспектілер, зерттеу нәтижелер.

АННОТАЦИЯ

Статья отражает результаты исследования автором психологических аспектов методической работы как системы непрерывного обучения и профессионального развития педагогов.

Ключевые слова: педагог, методическая работа, профессиональное развитие, непрерывное обучение.

ABSTRACT

The article reflects the results of author's research on the psychological aspects of methodical work as system of the continuing professional development of teachers.

Key words: teacher, methodical work, professional development, continuous training.

Образование нового тысячелетия, вектор которого обозначен в материалах ЮНЕСКО, в документах ЕС, в стратегических приоритетах современной государственной политики Республики Казахстан, требует профессионально-личностной и социальной мобильности педагога, его сознательного и творческого отношения к собственному профессиональному росту [1].

Вместе с тем, возрастающая потребность общества в таком педагоге, сопряжена с **противоречиями**:

– между **необходимостью** решения задач инновационного развития системы образования и мотивационно-личностной психологической **неготовностью** педагогов к реализации этой деятельности;

– между необходимостью обеспечения **системы** непрерывного обучения педагогов и **бессистемностью**, фрагментарностью ее планирования и реализации в школе [2]. В этой связи возрастает роль и значение методической работы, обеспечивающей условия для профессионального развития педагогов на рабочем месте.

Проблему нашего исследования определила необходимость разрешения противоречий с точки зрения *психологических аспектов профессионального развития*: какой должна быть методическая работа в школе, чтобы обеспечивать психологически комфортную среду для непрерывного профессионального развития педагогов в условиях модернизации образования?

Для анализа теоретических основ МР и их обоснования мы использовали модель, аналогичную модели «V» Брюса Аарона.

Уровень 1 - Предметная область МР определяется нами посредством терминологического анализа и изучения разработанности проблемы.

Собственно, термин *«профессиональное развитие»* в отечественной психологии понимается как «процесс накопления качественных и количественных, прогрессивных и регрессивных изменений в психике человека как профессионала» [3].

Для целей нашего анализа представляет особый интерес взгляд на природу психического развития С.Л.Рубинштейна: *«Развитие человека, в отличие от накопления «опыта», овладения знаниями, умениями, навыками, - это и есть развитие его способностей, а развитие способностей человека – это есть то, что представляет собой развитие как таковое в отличие от накопления знаний и умений»* [4].

Пожизненное развитие способностей и обогащение творческого потенциала личности рассматривается как основная цель **непрерывного образования и обучения в 21 веке**. ЮНЕСКО определяет *четыре основания* непрерывного образования: *учиться узнавать; учиться делать; учиться жить вместе; учиться быть* [5].

На наш взгляд, эти позиции как нельзя более точно характеризуют и ценностные основания МР в современной школе.

Уровень 2 – психологические аспекты МР. Методическая работа в школе имеет множество точек интерференции с психологией и все они создают определенные психологические аспекты в процессе непрерывного обучения: *интегративная психология, экологическая психология, квантовая психология, профессиональное развитие, мотивация, самореализация, личностные деформации и мн.др.*

В нашем исследовании мы предприняли попытку выявить и оценить эти **аспекты** с точки зрения влияния на эффективность методической работы (**уровень 2**), а затем на их основе сформулировать **требования** к ее организации как к системе непрерывного обучения (**уровень 3**).

На наш взгляд, МР в школе как система НО педагогов должна:

1.*способствовать* изменению структуры и формы сознания человека, обретающего в результате способность мыслить, рефлексировать и действовать адекватно в социуме,

посредством создания среды для его самореализации, самопроявления и самоактуализации (*интегративная психология*);

2.*проектировать* экологически благоприятную социальную ситуацию как ситуацию развития *взрослого человека*, предлагающую новые возможности, безопасные для статуса и самооценки, расширяющие и обогащающие, а не деформирующие пространство его жизнедеятельности, *в форме «бытия в возможности» и «бытия в действительности»*;

3.*использовать* техники современной психологической *саморегуляции*, приводящие человека к эффективному поведению и освобождению от дискомфортных эмоциональных состояний (*квантовая психология*);

4.*ориентировать* вектор обучения на формирование новых компетенций и ценностей в контексте развития человеческих ресурсов, обеспечивать каждому участнику отлаженную обратную связь, интерес и вызов, чувство причастности к общему делу (*мотивация*);

5.*предусматривать* специальную организацию самостоятельной работы не только и не столько преподавателем, сколько самим обучающимся в контексте дополнительного профессионального образования;

6.*включать* в себя организационный комплекс *психологической системы деятельности* (*системогенез*);

7. *создавать* внутрикорпоративную социальную ситуацию для реализации *прогрессивно-творческой и онтологической* стратегии их профессионального развития в системе «человек-мир» (*профессиональное развитие*).

Уровень 4. Система МР. В нашем исследовании МР в школе рассматривается не в линейном контексте, т.е. через призму традиционной и новой педагогики - прошлого и настоящего, - а анализируется через складывающуюся глобальную культуру, кризис в школе, тенденции его разрешения. Это позволяет определить теоретический базис МР как новой системы на основе взаимодействия с психологией, педагогикой, кибернетикой и менеджментом.

Любая система, как утверждает Ф. Капра («Теория систем»), состоит из четырех основных элементов: ***смысл, форма, содержание и процесс*** [6].

В нашем исследовании мы определяем ключевые характеристики МР как системы следующим образом: **смысл – самообучающаяся организация**, **содержание – компетентностное обучение**, **процесс – учиться быть**, **форма – проект** [7].

Первый элемент системы, Смысл - «Самообучающаяся организация».

За основу классического понимания самообучающейся организации (*Питер Сенге, Майк Педлер*) принята так называемая **«петля двойного обучения»**. Признаком «петли» является то, что наряду с обычным для любой организации обучением персонала (первая «петля»), модель самообучающейся организации предполагает вторую «петлю», которая представляет собой управляемый процесс **«рефлексии первичного действия» и самообучения всех сотрудников** [8]. Идея такой организации необыкновенно близка к нашей действительности.

Современный этап развития педагогической науки требует профессиональной переквалификации учителей от традиционного обучения **к компетентностному**. И **второй элемент нашей системы МР, Содержание – это «Компетентностная парадигма обучения»**.

Подготовке специалистов с позиций компетентностного подхода посвящено в настоящее время немало исследований. Мы же, продолжая работу в данном направлении, предпринимаем попытку **моделирования психолого-педагогических и технологических условий** для формирования и развития компетенций.

Все компетенции отражают поведенческий навык, который выражается глаголом «**быть**». **Поэтому третий элемент системы МР, Процесс – «Учиться быть».**

«**Уметь быть**» - это поведенческий навык, который демонстрируется в трехмерной конкретной ситуации **«время – место - действие»** и является результирующей трех составляющих: **знания, предметного умения и умения жить** [9].

По мнению специалистов, наиболее эффективной формой организации, фокусируемой на компетентностной педагогике, является проект. И **четвертым элементом** нашей системы МР является **Форма – «Проект»**.

Использование проектного подхода позволяет достаточно быстро накопить знания, которые могут быть применены в последующем. **Инновационный проект обеспечивает эффективное решение новой проблемы на основе опыта извне.**

Уровень 5. Принципы МР. Для соответствия определенным требованиям, любая система должна проектироваться на основе конкретных **принципов**. В рамках исследования мы *генерируем и обосновываем принципы МР:*

-**принцип индивидуальности:** индивидуальные занятия; самостоятельность усвоения знаний, умений и навыков; автономность; персональная ответственность; собственное обучение; доступ к материалам и ответственность;

-**принцип рефлексии:** переоценка своих качеств и ценностей, самооценка; оценка себя и других; осмысление себя с позиции «аттрактора» (притяжения) – «устойчивого фокуса, к которому сходятся все траектории динамики живой системы»;

-**принцип профессионализма:** компетентность (компетенции/ценности); знание в смысле способности к чему-либо; структурированность учебного материала и умение работать в коллективе;

-**принцип оптимизации:** менеджерская целостность и психологическая система деятельности; организационное обучение с траекторией в глобальное информационное пространство и проектный подход (пространство жизнедеятельности в форме «бытия в возможности» и «бытия в действительности»);

-**принцип квалитетности:** определение критериев/дескрипторов, с помощью которых будут отслеживаться изменения и рост мастерства и эффективности группы.

Уровень 6. - Моделирование МР как системы НО. Система МР моделируется нами на основе ранее выработанных требований и принципов как конфигурация шести взаимосвязей между четырьмя ее элементами.

Системообразующий характер данной конструкции, предопределяющий ее эффективность как системы НО, имеют психологические детерминанты:

1.«Самообучающаяся школа – Компетентностное обучение») - *Развитие личности* (Интегративная психология + Экологическая психология + Профессиональное развитие личности).

2.«Самообучающаяся школа – Учиться быть» – *Самообучение* (Саморазвитие + Саморегуляция);

3.«Самообучающаяся школа – Проект» - *Формальное обучение* (Экологическая психология + Квантовая психология);

4.«Компетентностное обучение - Проект») - *Дистанционное обучение* (Мотивация + Саморегуляция+ Квантовая психология);

5.«Проект – Учиться быть») - *Проектный менеджмент* (Системогенез + Мотивация);

6.«Учиться быть - Компетентностное обучение» - *Менеджмент знаний* (Интегративная психология + Экологическая психология + Мотивация).

Уровень 7. Апробирование модели МР. В соответствии с теоретической моделью МР нами был разработан механизм ее реализации в режиме инновационного проекта Костанайского областного ИПК с Центром современной педагогики «Обучение без границ» (Монреаль, Канада) и Национальной академией образования имени Ы.Алтынсарина (Астана, Казахстан) [8].

В данном проекте нами была сделана попытка интеграции в действующую систему МР всех идей и ключевых характеристик новой модели путём внедрения в нее оригинального содержания, формы, процесса и смысла работы, обоснованных нами ранее.

Апробирование модели МР проводилось нами на базе сорока одной организации образования Костанайской, Карагандинской, Павлодарской и Северо-Казахстанской областей Казахстана.

Модель МР проектировалась как многоэтапный процесс, имеющий: организационно-целевой этап, информационно-процессуальный этап, оценочно-аналитический этап.

На первом этапе была определена цель внедрения инновационной модели МР, теоретико-методологические условия реализации модели, методологические подходы к исследованию и проектированию образовательных событий, взаимодействие с образовательными проектами системы повышения квалификации педагогических кадров в масштабах страны.

На втором этапе была обеспечена субъектная готовность педагогов экспериментальных групп и их учеников в школах. Педагогами были приняты требования к собственной деятельности в условиях опытно-экспериментальной работы, а их учащимися – требования к их учебной деятельности в координатах компетентностной педагогики. На этом этапе реализовались условия блока социального заказа: развернулась работа по реализации цели и содержания инновационной проектной деятельности. Одновременно реализованы условия процессуально-технологического блока педагогического процесса: выполнялась работа на основе проектной деятельности и современных ИКТ.

На оценочно-аналитическом этапе реализации нашего исследования проведена критериальная диагностика и оценка входного уровня учителей экспериментальных групп в базовых школах и диагностика, оценка выходного уровня (уровня, достигнутого к завершающему этапу исследования).

Эффективность внедрения модели оценивалась на основе двух срезов с помощью методик получения критериальных показателей по:

1. **динамике качества условий** для профессионального роста педагогов в школе;
2. **динамике профессионально-личностной готовности педагогов** к инновационной деятельности и саморазвитию;
3. **динамике результативности процесса** обучения учащихся.

Сравнительный анализ данных, на входном этапе работы и на этапе завершения исследования, позволяют сделать выводы о результативности модели МР как системы непрерывного обучения педагогов – отмечено увеличение всех измеренных показателей на 2 качественных уровня.

Таким образом, опытно-экспериментальное апробирование модели подтвердило ее результативность с точки зрения содержания, смысла, процесса, организационных форм и психологических аспектов профессионального развития личности.

Список литературы:

- 1 Концепция непрерывного педагогического образования педагога новой формации Республики Казахстан // [ЭР].Режим доступа: adilet.zan.kz
- 2 Жайтапова А.А., Рудик Г.А., Белошниченко Е.В. Информационно-методический дайджест «Педагогика 21 века на пороге школы». Алматы, 2009. -304 с.
- 3 Козлов В.В. Интегративная парадигма психологии / В.В.Козлов // Вестник интегративной психологии. – 2010. - №8. – С. 13-15
- 4 Рубинштейн С.Л. Проблемы общей психологии [Текст] / С.Л.Рубинштейн. – М.1976. - 416 с.
- 5 «Меморандум непрерывного образования Европейского Союза», Режим доступа: www.znanie.org/dokumets/memorandum.html
- 6 Капра Ф. Скрытые связи. М.: София, 2004. – 322 С.
- 7 Жайтапова А.А., Белошниченко Е.В. Характеристики основных элементов системы междурсовой методической работы в условиях модернизации образования. Материалы IX международной научно-практической конференции «NAUKA: TEORIA I PRAKTYKA -2013» 7-15 sierpnia 2013 roku/ Volume 6 Pedagogiczne nauki Psychologia i socjologia - Przemysl Nauka i studia, 2013 – С.3-8

8 Питер М. Сенге "The Fifth Discipline" ("Пятая Дисциплина") Режим доступа: <http://quality.eup.ru/MATERIALY3/flso.htm>

9 EQF. Режим доступа: Studii eLearning sale Comisiei Europene. Studiu al Modelelor Virtuale în Universitățile Europene, Martie, 2006

10 10.Белошниченко Е.В. Инновационный образовательный проект как один из путей внедрения компетентностной педагогики в школе. Материалы I Межрегиональной конференции «Внедрение компетентностной педагогики в школах Казахстана: состояние и перспективы» - Костанай, 2011 – С. 15-24

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ ПОВЫШЕНИЕ КВАЛИФИКАЦИИ ПЕДАГОГОВ

**Жуманова Г.С.,
заместитель директора
по учебно-методической работе,
кандидат педагогических наук
филиал АО «НЦПК «Өрлеу» ИПК ПР по ВКО
Восточно-Казахстанская область
г.Усть-Каменогорск, Казахстан**

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазақстан Республикасының халықаралық салыстырмалы бағалау зерттеулеріне қатысуының даму болашағы – бұл еліміздің Үкіметі соңғы жылдары мақсатты түрде жүргізген білім саясатының маңызды нәтижелерінің бірі. Қазақстан Республикасының халықаралық салыстырмалы бағалау зерттеулеріне қатысуы стратегиялық маңызға ие. PISA халықаралық зерттеулер аумағында біліктілікті арттыру курстарын өткізу ерекшеліктері.

Түйінді сөздер: функционалды сауаттылық, халықаралық зерттеулер, біліктілікті арттыру.

АННОТАЦИЯ

Развитие функциональной грамотности у субъектов образовательного процесса занимает в нынешних условиях особое место в системе образования Казахстана. В качестве основного универсального инструмента сравнительной оценки эффективности школьного образования является программа международных исследований PISA. Особенности повышения квалификации педагогических работников.

Ключевые слова: функциональная грамотность, международные исследования, повышение квалификации.

ABSTRACT

The development of functional literacy among the subjects of the educational process takes a special place in Kazakhstani educational system under the current conditions. The main universal tool to evaluate the effectiveness of school education is PISA, Program for International Student Assessment. Peculiarities of teachers' in-service training.

Key words: functional literacy, international studies, in-service training.

Полноценное функционирование выпускника школы в современном постиндустриальном обществе зависит не столько от номенклатуры освоенных им знаний, предметных умений и навыков, сколько от круга проблем, которые он может решить эффективно с минимальными затратами собственных жизненных сил. Проблема формирования и развития функциональной грамотности у субъектов образовательного процесса занимает в нынешних условиях особое место в системе образования Казахстана.

Современный этап развития образования расширяет и углубляет понятие «результаты образования», характеризуя его как качественные изменения в личностных ресурсах обучаемых, которые могут быть использованы при решении значимых для личности проблем. Развитие личности школьника в образовательном процессе связано с результатами образования, с формированием у него функциональной грамотности, где большую роль играют ключевые компетенции, особенно компетенции в работе с информацией для решения жизненных проблем.

Проблема формирования функциональной грамотности актуализируется тремя основными тесно взаимосвязанными между собой процессами:

- процессом вхождения Казахстана в число 30-ти наиболее конкурентоспособных стран мира. В условиях решения этой стратегически важной для страны задачи главными функциональными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни;

- процессом интеграции в мировое образовательное, и прежде всего, европейское пространство;

- процессом всеобщего управления качеством (TQM), в том числе, качеством образования.

Глава государства Н. Назарбаев твердо заявил о намерении внедрения некоторых стандартов ОЭСР в Казахстане, следует отметить, что для стран, включающихся в организации ОЭСР, как правило, даются рекомендации присоединяться к различным тематическим оценочным и мониторинговым исследованиям.

Согласно задаче, поставленной в Послании Президента Республики Казахстан Н. Назарбаева народу Казахстана «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана» от 27 января 2012 года был реализован пятилетний Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы. [1] В соответствии с данным Планом проведен комплекс мероприятий по содержательному, учебно-методическому, материально-техническому обеспечению процесса развития функциональной грамотности учащихся. В качестве основного универсального инструмента сравнительной оценки эффективности школьного образования Национальный план ориентировал опираться на исследования PISA. [2] Как известно, программа международных исследований PISA — это система оценки навыков 15-летних учащихся. Впервые исследование проводилось в 2000 году при участии Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР) и межправительственных организаций из 32 стран (из них 28 стран, входящих в ОЭСР). С каждым следующим циклом популярность программы стремительно возрастает, к ней присоединяется все большее число стран. К 2009 году их насчитывалось уже 65. Популярность PISA в мире во многом обусловлена его уникальностью, в этом исследовании оценивается не только степень усвоения учебного материала, но и способность школьников использовать полученные навыки и знания для решения самых разных жизненных задач, то есть функциональная грамотность учащихся. В процессе исследования проверяются три вида такой грамотности: «читательская грамотность», «математическая грамотность», «естественно-научная грамотность». Каждое задание PISA — это отдельный текст, в котором описывается некая нестандартная ситуация (проблема). К тексту прилагается от одного до шести вопросов разной сложности. Оценивается способность учащихся, используя знания в соответствующей предметной области, понять и решить проблему, которая лежит вне рамок самой этой области. Генеральный секретарь ОЭСР Анхель Гурриа отметил, что PISA — значительно больше, чем просто рейтинг, «это показатель того, насколько хорошо система образования той или иной страны готовит молодых людей к завтрашнему дню».

Казахстан впервые принял участие в исследовании PISA в 2009 году. В 2012 году в нем участвовали 5800 детей. По итогам исследования PISA в 2012 году лучшие показатели функциональной грамотности продемонстрировали учащиеся из Северо-Казахстанской,

Карагандинской, Восточно-Казахстанской и Акмолинской областей. [3] В 2015 году в тестировании по Международной программе оценки функциональной грамотности Programme for International Student Assessment (PISA) приняли участие 6 тысяч учащихся школ и колледжей Казахстана из 200 школ и 18 колледжей.

Апробационное исследование, проведенное в 2014 году в области показало, что для учащихся сложными оказались задания, сопровождаемые графической информацией, а также требующие использования межпредметных знаний; сложными для участников оказались задания 4 и 5 уровней; отмечен недостаточный уровень сформированности умений интерпретировать и анализировать контекстную информацию, низкий уровень коммуникативных навыков (письменная и устная математическая речь). Особо сложными оказались для участников задания, связанные с прогнозированием и жизненными ситуациями, требующие развернутого ответа. Свыше 60% обучающихся в среднем по республике практически не справились с заданиями «со свободно-конструируемыми ответами». Но вместе с тем, тестируемые отметили, что задания были интересными по содержанию, не стандартными по форме, не было эмоционально-психологического дискомфорта. В целом следует отметить, что городские школьники показывают более высокие результаты, чем сельские. То есть дело не в том, что мы не умеем хорошо учить. Мы не умеем хорошо учить на всей территории страны. А это значит, что необходимо максимально широко внедрять дистанционное образование на базе интерактивных компьютерных технологий — в нынешних условиях это практически единственный способ обеспечить равный доступ к качественному образованию.

Филиал АО «НЦПК «Өрлеу» институт повышения квалификации педагогических работников по Восточно-Казахстанской области начал подготовку учителей к международному исследованию образовательных достижений 15-летних обучающихся по программе PISA с сентября 2014 года. Курсы повышения квалификации для учителей проводились по типовым учебным программам, утвержденным Министерством образования и науки РК по трем направлениям функциональной грамотности учащихся: грамотности чтения, математической грамотности и естественно-научной грамотности. В целом за три года обучено свыше 1200 педагогов области.

Данные курсы имеют инновационный характер, в процессе обучения тренерами используются современные стратегии обучения, в аудиториях создается коллаборативная среда, педагоги являются не пассивными слушателями, а активными участниками андрогогического процесса. Задания PISA ориентированы на тесную межпредметную связь, преемственность между уровнями образования и исследовательские умения самого педагога. Поэтому педагоги на занятиях учатся составлять нестандартные задания, тексты разного характера и проводят межпредметную интеграцию. Следовательно, задача институтов повышения квалификации - научить учителей эффективным формам и методам обучения для формирования основ логического, критического и конструктивного мышления, обеспечивающего успешность достижения образовательных результатов, умение применять полученные знания в учебной и практической деятельности. То есть отходить от избыточных абстрактно-теоретических знаний и переходить к более гибкому и практико-ориентированному обучению.

Международные исследования по программе PISA отличаются от таких форм внешней оценки как ЕНТ и ВОУД, прежде всего, по инструментарию исследования (тестовые буклеты, анкеты для обучающихся, анкеты для администрации школ и др.); по стандартизации проведения исследования; по оценке результатов. «PISA» проверяет не знания, а компетентность человека. Отсюда, прослеживается несоответствие содержания образования, методик, технологий преподавания в наших школах заданиям «PISA» и соответственно учебным умениям, формируемым у школьников новый взгляд на понятие компетентность – способность результативно действовать в нестандартных ситуациях. Имея достаточную подготовку по каждому предмету в отдельности, казахстанские школьники затруднялись ее использовать для решения жизненных задач.

Для успешной реализации поставленных задач в стране приняты новые стандарты образования, осуществляется переход к обновленному содержанию среднего образования Республики Казахстан, совершенствуются формы и методы работы учителей, пересматривается система диагностики и оценки учебных достижений обучающихся. Принята Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2016 - 2019 годы, одной из целей которой являются формирование интеллектуально, физически, духовно развитого и успешного гражданина Республики Казахстан, удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире. [4]

В условиях модернизации содержания образования совершенствуется и система повышения квалификации педагогических работников. В рамках обновления содержания среднего образования РК поэтапно проводятся недельные, месячные курсы для учителей всех категорий общеобразовательных школ. В целях обеспечения непрерывности учебно-воспитательного процесса малокомплектных школ некоторые краткосрочные курсы повышения квалификации учителей переведены в формат blended learning.

Однако, следует подчеркнуть, что проблема формирования функциональной грамотности объективно достаточно трудна. На наш взгляд, трудности, связанные с организацией и содержанием процесса формирования функциональной грамотности учащихся в образовательных учреждениях, связаны с тем, что:

- недостаточно полно определено само понятие функциональной грамотности, не учитываются изменения в понимании и содержании понятия на современном этапе развития образования;

- вследствие этого функциональная грамотность не формируется в школьной практике как целостная система, как правило, общеобразовательные учреждения работают над формированием общеучебных умений и навыков (технологический компонент), но без опоры на субъектный опыт учащихся, что не способствует развитию качеств личности, необходимых современному школьнику для успешного функционирования и адаптации в обществе (личностный компонент);

- не уделяется должного внимания формированию новых составляющих функциональной грамотности учащихся: коммуникативной, компьютерной, экологической, экономической, правовой и др.;

- выявляется недостаточный уровень профессиональной компетентности многих учителей, которые остаются приверженцами традиционного подхода к обучению и, в силу этого, не могут эффективно решать проблему формирования функциональной грамотности на современном этапе.

Если остановиться на сущности понятия «функциональная грамотность», то она определяется способностью человека вступать в отношения с внешней средой и максимально быстро адаптироваться и функционировать в ней. В отличие от элементарной грамотности как способности личности читать, понимать, составлять простые короткие тексты и осуществлять простейшие арифметические действия, функциональная грамотность есть атомарный уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающий нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, который считается минимально необходимым для осуществления жизнедеятельности личности в конкретной культурной среде. В отличие от грамотности как устойчивого свойства личности, функциональная грамотность является ситуативной характеристикой той же личности. Функциональная грамотность обнаруживает себя в конкретной статичной ситуации, так же как и функциональная безграмотность обнаруживает себя при изменении ситуации, образа жизни или типа профессиональной деятельности. Функциональная грамотность есть характеристика, которая приписывается человеку, прошедшему через определенный этап образования. Образование при этом рассматривается как сфера деятельности, средство, обеспечивающее определенный уровень грамотности.

Использованная литература:

1. Назарбаев Н.А. Стратегия «Казахстан-2050» Новый политический курс состоявшегося государства: послание Президента Республики Казахстан народу Казахстана. 15 декабря 2012 года. - Астана, 2012.

2. Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012 - 2016 годы. Астана, 2012. – 28с.

3. Национальный отчет. Основные результаты международного исследования международного исследования образовательных достижений 15-летних обучающихся PISA-2012. Астана, НЦОСО, 2013. -283с.

4. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы. Астана, 2016. – 84 с.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПЕДАГОГОВ

Ташкенбаева С.Ж.,
зав. кафедрой, к.п.н.
ИПК ПР по ВКО филиала
АО НЦПК «Өрлеу» по ВКО

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала жүйелі көзқарас негізінде Қазақстан мұғалімдерінің кәсіби даму жүйесіндегі қазіргі заманғы позициясын сұрақ ашады. Жүйелі көзқарас жүйесі шеңберінде және сыртқы ортамен қарым-қатынас элементтері арасындағы, педагогтардың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруды қарастыру және оның құрылымын анықтау үшін мүмкіндік береді; білім беру қызметін, сондай-ақ жүйелік басқару процесінің сапа қалыптастыру жүйесінің жұмыс істеу принциптерін білу.

Түйінді сөздер: құзыреттілік және кәсіби көзқарас қалыптастыру жүйесі.

АННОТАЦИЯ

Статья раскрывает вопрос о современных позициях в системе повышения квалификации педагогов Казахстана на основе системного подхода. Системный подход позволяет рассмотреть формирование профессиональной компетентности учителя и определить ее структуру, взаимосвязи между элементами внутри системы и с внешней средой; изучить принципы функционирования системы формирования данного качества в педагогической деятельности, а также процесс управления данной системой.

Ключевые слова: компетентность, профессионал, подход, система, деятельность, формирование.

ABSTRACT

The article reveals the question about modern positions in the system of advanced training of teachers in Kazakhstan based on a systematic approach. The system approach allows to consider formation of the teacher's professional competence and determine its structure, the relationship between elements in the system and with the external environment; to study the principles of functioning formation systems of this quality in pedagogical activity, as well as the process of managing this system.

Key words: competence, professional, approach, system, activity, formation.

Достижение высокого уровня профессиональной компетентности представляет собой стратегическую цель профессионального педагогического образования.

Проблема формирования профессиональной компетентности учителя решается исследователями с позиции различных подходов: системного, аксиологического, технологического, деятельностного, профессионально-личностного, компетентностного,

контекстного и др. Каждый из подходов, являясь типом научного познания, отражает различные стороны объекта исследования и поэтому наибольшую эффективность приобретает во взаимосвязи с другими подходами. Процесс формирования профессиональной компетентности учителя, является сложным многосторонним механизмом, поэтому применение этого комплекса подходов к изучению системы формирования профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности, будет наиболее эффективным.

Системный подход является основополагающим, общенаучным методом анализа любого исследуемого педагогического явления. Н.В. Блауберг, Э.Г. Юдин отмечают, что системный подход выступает как общенаучное методологическое направление, которое ставит своей задачей разработку принципов, методов и средств изучения объектов, представляющих собой систему [4]. В.Г.Афанасьев трактует систему как совокупность компонентов, взаимодействие которых порождает (интегративные, системные) качества, не присущие ее образующим [1, 2]. Элемент – это минимальная структурообразующая единица системы, обладающая структурной специфичностью.

Каждая система имеет две составляющих: элементный состав и структуру как систему связей между элементами. Высокая степень взаимосвязи всех компонентов структуры обеспечивает ее целостность. Структура и характер составляющих связей определяются природой элементов, образующих целое, их качественными и количественными характеристиками. Под влиянием системообразующих связей система функционирует и развивается. Все системообразующие целевые связи подчиняют себе функционирование всех частей системы, а также все связи управления: субординационные (по вертикали), координационные (по горизонтали). Уровень целостности системы зависит от ее целеустремленности, полноты набора компонентов, качества каждого компонента и плотности взаимосвязей, как между компонентами, так и между каждым из них и целым. Важным признаком системы является ее интегративный характер [2, 4, 8, 9].

Таким образом, системный подход позволяет рассмотреть формирование профессиональной компетентности учителя и определить ее структуру, взаимосвязи между элементами внутри системы и с внешней средой; изучить принципы функционирования системы формирования данного качества в педагогической деятельности, а также процесс управления данной системой.

Применение системного подхода в педагогической деятельности, позволяет построить обобщенную модель системы при помощи методов системного анализа и моделирования. Наиболее значимые достижения системного подхода положены в основу любой педагогической технологии. Концептуальные основы технологического подхода освещены в работах В.Г. Беспалько, Ю.К. Кабанского, Н.В. Кузьминой, Г.К. Селевко, Н.Ф. Талызиной и др. Определение педагогической технологии, данное Г.К. Селевко, является содержательным обобщением, вбирающим в себя определения различных авторов, и представлено тремя аспектами:

1. Научным: педагогические технологии – часть педагогической науки, изучающей и разрабатывающей цели, содержание и методы обучения и проектирующей педагогические процессы.

2. Процессуально-описательным: описание (алгоритм) процесса, совокупность целей, содержания, методов и средств для достижения планируемых результатов обучения.

3. Процессуально-действенным: осуществление технологического (педагогического) процесса, функционирование всех личностных, инструментальных и методологических педагогических средств [10].

В связи с этим, педагогическая технология включает в себя следующие элементы:

1. Концептуальная основа.

2. Содержательная часть: общие цели обучения и цели обучения конкретным предметам, содержание учебного материала.

3. Процессуальная часть: организация учебно-воспитательного процесса, методы и формы работы преподавателя, деятельность преподавателя по управлению процессом формирования профессионально важных качеств.

4. Оценочная часть: оперативная обратная связь и осуществление соответствующей коррекции хода обучения [3,6,10].

Значит, технологический подход дает возможность для целостного проектирования процесса, его последовательной и планомерной реализации на практике, с отслеживанием получаемых результатов, а также его воспроизводимости.

Учитывая тот факт, что технологический подход не уделяет должного внимания творческому развитию личности, при построении системы формирования профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности, необходимо учитывать психологические особенности процесса формирования профессионально важных качеств.

Согласно методологическому принципу С.Л. Рубинштейна, личность проявляется и развивается в деятельности. Учебно-познавательная деятельность учителя, является той деятельностью, в результате которой формируются его профессиональные качества, тем самым развивается и его личность. Эта деятельность определяет область потенциального развития личности, что связано с объективными требованиями к педагогу.

Многочисленные исследования по проблемам высшей школы доказали, что овладеть мастерством можно лишь на индивидуально-творческом уровне и личность усваивает профессиональные знания, умения и навыки в личном контексте. Иными словами, каждый учитель имеет только ему присущий педагогический вход в профессию. Индивидуально-творческий подход к формированию профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности предполагает:

- личностный подход к развитию профессиональной компетентности;
- выявление и развитие профессиональных взглядов;
- неповторимая технология деятельности.

Для достижения целей формирования личности учителя, необходимо организовать такое обучение, которое обеспечивает переход, трансформацию одного типа деятельности (познавательной) в другой (профессиональный) с соответствующей сменой потребностей и мотивов, целей, действий (поступков), средств, предметов и результатов.

При формировании системы профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности, одной из задач является активизация познавательной деятельности учителя, которая предусматривает перенос центра тяжести с передачи готовых знаний на развитие творческих. Решению этой проблемы способствует построение образовательного процесса на основе компетентностно–ориентированного подхода. Идея компетентностно-ориентированного образования –один из ответов на вопрос о направлениях модернизации образования. Формирование компетентности учителя, т.е. способности применять знания в процессе педагогической деятельности, является одной из наиболее актуальных проблем современного образования.

Результат обучения не может ограничиваться набором фактов или суммой приемов решения стандартных задач, однако в реальности дело обстоит часто именно так.

Закономерность перехода к компетентностной модели образования, как считают В.А.Болотов и В.В.Сериков, определяется тем, что традиционная модель по сути своей дисгармонична, поскольку вместо целостного социо-культурного опыта учащиеся фактически осваивают лишь часть его, в первую очередь знаниевый компонент [5].

Введение компетентностного подхода в высшие учебные заведения нашей страны выступает также важнейшей задачей интеграции России в европейское образовательное пространство в соответствии с Болонским соглашением, которое в 2003 году подписала и Россия.

Приобретение компетенций базируется на опыте деятельности обучающегося. Эту точку зрения, основанную на достижениях теории обучения (Ж. Пиаже, Л.С. Выготский, П.Я. Гальперин, Н.Ф. Талызина и др.), разделяют многие европейские и российские

эксперты. Чтобы научиться общению, нужно общаться. Нельзя научиться английскому языку, не говоря по-английски, пользоваться компьютером, не прибегая к практике. Приобретение компетенции зависит от активности учащихся.

Исходя из данного положения, одним из важнейших путей решения задачи внедрения компетентностного подхода видится в поиске и построении учебного процесса на основе методов активного обучения. Под активными методами обучения мы понимаем такие способы организации учебного процесса, которые обеспечивают включение учащихся в активное взаимодействие и общение в процессе их познавательной деятельности.

Практика российской и зарубежной педагогики располагает широким спектром методов обучения, обеспечивающий интерактивный режим личностного взаимодействия учащихся, особенно эффективны, по нашему мнению, технология портфолио, метод проектов, игровые технологии, все разновидности педагогической технологии кейс-стади (метод инцидента, анализ ситуаций и т.д.), технология малых групп, модульно-компетентностная технология. Одним из важнейших условий, без которых реализация данных технологий становится невозможной, является принципиальная замена ролевого репертуара учителя: от преимущественно транслятора знаний к преобладанию обобщенной позиции организатора образовательных ресурсов. При этом очевидно, что существенно возрастает объем предварительной подготовки педагога, включающей в себя проектирование вариативных сценариев занятий, разработку (подбор) соответствующего учебно-методического обеспечения самостоятельной работы учащихся и на занятиях, и дома.

К системе формирования профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности больше подходит модульно-компетентностная технология. Она заключается в быстро меняющихся условиях занятости, изменениях в экономике, потребности в новых профессиях, возрастающий объем переподготовки кадров обусловили необходимость применения таких систем профессиональной подготовки, которые могли бы быстро и гибко реагировать на спрос специалистов соответствующей профессии и квалификации.

Модульная система обучения является наиболее гибкой системой. Ее можно приспособить к любой из существующих программ профессиональной подготовки [7].

Модульное обучение более экономично, так как из программы обучения исключаются материалы, не имеющие отношения к выполняемой работе:

–учитываются имеющиеся знания и умения обучающихся, что позволяет сокращать время обучения;

–учитываются индивидуальные особенности обучающихся (темп усвоения, практические навыки и т.д.), что также дает возможность варьировать время обучения.

Главные отличия модульной технологии состоят в следующем:

–структура модульной программы соотносится со структурой деятельности учителя и состоит из отдельных элементов, называемых модулями, которые представляют собой законченную часть работы с четко обозначенным началом и концом. В то же время каждый модуль является структурным элементом модульной программы обучения;

–для изучения каждого модуля программы обучения (фрагмента деятельности учителя) разрабатываются специальные методические пособия, в которых содержатся необходимая информация для формирования определенных знаний и навыков, контролирующие задания или тесты;

–для каждого учащегося можно составить индивидуальную программу обучения на основе базовой модульной программы с учетом заказа на образование.

Таким образом, модульное обучение предполагает относительно самостоятельную работу учащихся по освоению индивидуальной модульной программы, составленной из отдельных модулей. Профессиональная деятельность осваивается на уровне требуемых производственных стандартов. За счет последовательной ориентации на четко поставленные цели, немедленной оценки степени их достижения, достигается гарантированность, стабильность результатов педагогической деятельности.

Проанализировав подходы к системе формирования профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности, можно сделать следующие выводы:

Проблема формирования профессиональной компетентности учителя решается с позиции различных подходов: системного, технологического, профессионально – личностного, компетентностного и др.

Каждый из подходов, являясь типом научного познания, наибольшую эффективность приобретает во взаимосвязи с другими подходами.

Наиболее значимыми являются системный и компетентностный подходы, на основе которых строится система формирования профессиональной компетентности учителя в процессе педагогической деятельности.

Список литературы

1. Артемьева Т.И. Взаимосвязь потенциального и актуального развития личности // Психология формирования и развития личности / под ред. Л.И. Анцыферовой. –М., 1981. –С. 67–7.
2. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом (опыт системного исследования. – М.: Политиздат, 1968. – 384 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогических технологий. –М.: Педагогика, 1989. –189 с.
4. Блауберг И.В. Системный подход в социальном познании // Исторический материализм как теория социального познания и деятельности. –М., 1972. –С. 157–90.
5. Болотов В.А. Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе // Педагогика. –2003. – №10. –С. 8–4.
6. Кульневич С.В. Педагогика личности от концепций до технологий: учеб.пособие. – Ростов на Дону: Учитель, 2001. –160 с.
7. Кроше Э. Руководство по модульной системе профессионально-технического обучения // Международная организация труда. –Женева, 1996. –86 с.
8. Сериков Г.Н. Образование: аспекты системного отражения. –Курган: Зауралье, 1997. –464 с.
9. Сериков Г.Н. Элементы теории системного управления образованием. –Челябинск: ЧГТУ, 1994. –168 с.
10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб.пособие. –М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

МУҒАЛІМ КӨШБАСШЫЛЫҒЫ - МЕКТЕП МУҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ӨСУІНЕ ЫҚПАЛ ЕТЕДІ

Картбаева Баршагуль Отановна
№2 ЖОББМГ қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі
Ақтөбе қ., Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Өзектілігі: Мектептің педагогикалық қоғамдастығының жұмысын жоспарлау және іске асырудағы мақсаты қоғамдастықтағы жұмыс барысында мұғалім қызметіндегі кемшіліктерді, оқушылардың өмір сүруі үшін қажет болып табылатын дағдыларды игеру үшін үлкен өзгеріс енгізу қажет екенін анықтау болып табылады.

Мектебіндегі қоғамдастықтың **мақсаты:** оқу үдерісін жақсарту үшін тәжірибе алмасу, оқу үшін үйрену, біліктілікті дамыту, ұжымдық пікір қалыптастырып, ортақ шешімге келу, ынтымақтасып-ортақ жұмысты жоспарлау, қиындықтан шығу жолын ата-аналармен бірлесіп қарастыру, оқушы үнін зерттеу, пікірлесу, талдау, ақпарат бөлісу ж.т.б.

Әдісі: бұл мектептегі озық тәжірибелерді басқа мектепке тарату, қала мектептерінің тәжірибесімен танысу арқылы маңызды мақсаттарға қол жеткіземіз. Желілік қоғамдастықтағы ұйымдастыру іс-шараларын төмендегінше алып барамын: мектепте кәсіби қоғамдастық құрып, тәжірибе алмасып, мектеп мұғалімдерімен аптасына бір рет жиналып коучинг өткіземін. Қоғамдастықтың іс-шаралары әріптестердің пікірлерін тыңдаудан тұрады.

Күтілетін нәтижелер: мұғалімдерге көмек көрсететін топ пайда болады, өзекті мәселені бірге талқылап, шешу жолдарын қарастырады, басқа мектептермен кәсіби байланыс орнатып, мұғалімдердің бірлескен іс-әрекетте белсенділіктері артады, мектеп мұғалімдеріне қолдау көрсететін түрлі қоғамдастықтармен байланыс орнайды.

Қорытынды: Қоғамдастықтың жұмысы мұғалімдер үшін қолдау көрсетуші күшке айналады.

Түйінді сөздер: мұғалім, педагогикалық қоғамдастық, көшбасшы, кәсіби өсу.

АННОТАЦИЯ

Актуальность: планирование и реализация работы школьного сообщества, внесение изменений в навыки детей в целях развития функциональной грамотности.

Цель: обмен опытом в целях улучшения учебного процесса, усовершенствование знаний, основывание коллективного мнения, планирование работы, рассмотрение путей решения проблем с родителями, обмен информацией и т.д.

Метод: распространение опыта школы, знакомство с опытом городских школ.

Результат: появление группы, оказывающей помощь учителям, учителя в сообществе рассматривают вместе пути решения проблем, поддерживают профессиональную связь с учителями города, поддерживают связь с другими сообществами.

Выводы: Работа сообщества будет для учителей поддерживающей силой.

Ключевые слова: учитель, педагогическое сообщество, лидер, профессиональный рост.

ABSTRACT

Subject: Teacher leadership – step to professional growth of teacher

Relevance. Planning and implementation of the work of the school community, entry of changes in the children skills in the development of functional literacy.

Goal (purpose): exchange of experience to improve, the foundation of the connective opinion, planning of work consideration of ways of solutions of the problems with parents, exchange of information, e.t.c.

Method: distribution of school experience, acquaintance with experience of urban schools

Result: the appearance of the group assisting teachers, community's teacher consider ways of solution of the problems together, support professional relations with urban (city) teachers, support relations with other communities.

Conclusions: Community work will be supporting force for teachers.

Key words: teacher, pedagogical (education) community, leader, professional growth.

Бірлескен оқу- өзара іс-әрекет жасау философиясы, ал бірлескен жұмыс соңғы нәтижеге немесе мақсатқа жетуге ықпал етуі [1, 86 б.] арқылы мұғалімдер бір- біріне әдістемелік көмек беру арқылы мектеп мұғалімдер алдындағы кейбір проблемаларды шешуге болады. Өзімнің тәжірибемде мен мына қиындықтарға тап болдым, ол топшен жұмыс жасағанда ұйымдастыру, оқушылардың бірлескен еңбегін бақылау. Мектептегі тәжірибе кезінде мұғалімдердің сабақтарына қатысып, топтық жұмыстың жоқтығы мені қынжылтты, мұғалімдердің топтық жұмыстың тиімділігін түсіндіру мақсатында коучинг тақырыбын "Бірлескен оқудың оқыту мен оқудағы тиімділігі мен ерекшелігі" деп таңдадым. Коучинг мақсаты: сабақ үдерісіндегі жаңа әдіс- тәсілдердің оқытудағы маңызын ажыратады. Оқушыны дамытатын дағды мен қабілеттерді анықтау, белсенді оқыту стратегиялары бойынша тәжірибе алмасады. Қатысушыларға оқушыларды топтық жұмысқа

дағдыландыру арқылы сабаққа ынтасын көтерудің жолдарын іздестіруге негіздеу. Коучинг жұмысын ұйымдастыру кезінде қатысушыларды қағаз қиындыларындағы сөздермен өз тобын табуы оқушыларын топқа бөлудің бір әдісімен таныстырдым. Бір топ мүшелері жаңа әдіс- тәсілдер туралы постер қорғаса, екіншісі топтағы жұмыстағы кедергілер туралы айтады, үшіншісі бірлескен оқудың тиімділігі мен ерекшелігі туралы өз тәжірибелеріне сүйене отырып, тақырыпты толығымен ашты. Топтық жұмыс барысында, деңгейлік бағдарламалар бойынша оқыған мұғалімдер өз жетістіктерімен бөлісті. Топтық жұмыс артықшылығы, үлгерімі төмен оқушылардың білім деңгейінің көтерілуіне ықпал жасайтынына, дарынды оқушыларды анықтап, оқушыларды басқа бір қырынан танып жататынын да ашып айтып, топ мүшелерінің өз ой- тәжірибелерімен бөліскені мен үшін де қызық болды. Оған қоса мұғалімдердің де топтық жұмыс барысында белсенділігі артып, жұмыс барысында әріптестерінің басқа қырынан танып жатқанын да жасырмады. Әріптестеріне ықпал ету үшін, сондай-ақ оқыту мен оқудың дамуына қолдау көрсету үшін құзырлы мұғалімдер коучинг пен тәлімгерлікке жүгініп, басқа мұғалімдердің идеяларын жүзеге асыруға қолдау көрсетіп, өз тәжірибелерін зерделеумен айналысты. [1,12 б.] Ал коучинг нәтижесінде мұғалімдер өздері оқушы рөлінде болып, үлгерімі төмен балалардың жауап берудегі ішкі кедергілерін, қиындығын сезінді, бірлесе істеген жұмыс тиімді болатынын ұғынды. Сонымен қатар, оқу үрдісінде әңгімелесудің маңыздылығын түсінді, оқушыларға қалай оқу керектігін үйретіп,[1, 55 б.] соның нәтижесінде еркін, ө дәлелдеуін сенімді жеткізетін, сыни пікір- көзқарастары жүйемен дамыған құзіретті оқушы дайындайтынын пайымдады.

"Мектептегі коучинг пен тәлімгерлік негізгі жеті ұстанымының бірі: Оқыту мен оқу тәжірибесі үшін ұсынылатын жекелеген тәсілдер мен әдістер, бір қарағанда, болмашы болып көрінуі мүмкін, бірақ жүйе ішінде жағымды өзгерістерге ықпал ететін қозғаушы күш бола алады" [1, 89 б.] деген тұжырымға сүйене отырып, осы топтық жұмыстың сыныптағы жағдайды толығымен өзгерте алатын маңыздылығын коучингке қатысушы жас мамандардың өз тәжірибесіне енгізгісі келетінін кері байланыста ашып жазды. Топпен жұмысты дұрыс ұйымдастырғанда ғана мұғалімнің жұмысы да табысты болады. Болашақта Бағдарламаның түйінді тақырыптары – коучинг пен тәлімгерлік (mentoring), [1, 87 б.] олардың көмегімен әріптестерімді оқытамын және мектеп жағдайында оқыту мен оқуға өзгеріс енгіземін, ұстаздардың жетекші топтарында және желілік қоғамдастық шеңберінде өзара қарым- қатынасты қамтамасыз ету үшін мұғалімдемен бірлесе жұмыс жасаймын, Коучингке жас мамандарды тарту үшін аптасына бір рет қоғамдастық мүшелерімен жиналамыз, себебі өз зерттеген оқушыларымыз туралы, қай әдіс тиімді болғаны туралы пікір бөлісеміз.

Тәліпте білім мен түсінігі қалыптасуы үшін, курстан алған теориялық біліммен бөлісу үшін аптаның жұма күндері кездесіп, тренингтер өткіздім. Жұмыс нәтижелі болуы үшін, тәліппен бірлесе отырып, жұмыс жоспарын жасадым. Тәліптен сауалнама алып, сабақтарына қатысып, талдау жасау арқылы тәліптің мәселесін анықтадым. Тәліп мәселесінің шешімі- жетілдірілген оқу, оқушылармен топтық жұмыс арқылы жаңа әдіс- тәсілдермен сабақ өту. Тәліппен төмендегі жұмыс түрлерін атқардым: мұғалімнің кәсіби дамуы үшін практикалық дағдыларды қалыптастыруға ерекше көңіл бөлдім, коучинг, тренинг кезінде мұғалімдер бірлесіп жұмыс істеп, инновациялық, тиімді идеяларымен бөлісті, сынып оқушыларын зерттеп, оқушылардың жеке тұлғалық қасиеттерін есепке ала отырып тапсырмаларды бірге дайындадық. Тәлімгерлік үдерісінің жүзеге асырылуының табыс критерийлерін де анықтап алдық: ҚМЖ құрылымы мен сабаққа дәл мақсат қоюдың маңыздылығын үйренеді, сабақтың әр кезеңіндегі қалыптастырушы бағалау, соның ішінде өзін өзі бағалау және өзара бағалауды жоспарлай алады, диалогты сын тұрғысынан ойлауды дамыту құралы ретінде қолданады, тапсырмаға рефлексия жасау және оқушылар іс-әрекетіне кері байланыс жасауды үйренеді. Кәсіби әңгіме кезінде тәліпті зерттеумен бірге, сабағын талқылап келесі сабақтарға жоспар жасадық. «Шульман "үш көмекші" деп атаған қасиеттер болған жағдайда ғана оқыту табысты болып саналады» [1, 9 б.] деп Бағдарламаға сүйене отырып, тәліптің сабағында

дәстүри білім беру басымдығының кесірінен, оқушыларды табысты оқыта алмай жүргенін байқадым. Тәліпте оқытудың тәжірибелік дағдылары қалыптасқанымен, оны жетілдіру керек. Сабақ мақсатын дұрыс қоюға үйрету үшін, «Сабақтың мақсатын қалай қою керек?» тренингке шақырдым. Осы коучингтен соң, сабақ мақсатын қоя біле ме? деген сұраққа жауап алу үшін, 8 "А" класында қазақ тілі мен әдебиет сабақтарына қатыстым. Сабақ талдау барысында, тәліптің тәжірибесін дамытып өзгеріс енгізу үшін бағыт-бағдар бердім. Сабақты талдау барысында, жаңа әдіс- тәсілдермен көптеген жұмыстар жүргізуге, қалыптастырушы, жинақтаушы бағалаудың мәніне [1, 67 б.], сыныптағы көшбасшылыққа назар аударуына кеңес бердім. Тәліптің сын тұрғысынан ойлау теориясын игергенін ескере отырып, жеті модульдің оқу үшін бағалау және оқуды бағалауға баса назар аудардым. Бағалау үшін қадағалау, интерпретация, қорытындылау маңызды екенін айттым. Бір ай ішінде оқушыларының топтық жұмыс кезінде белсенділігі артып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артқанын айтты. Теориялық біліммен қаруланған тәліпке нұсқау, бағыт беру оңай болды. Тәлімгерліктің тиімділігін анықтау үшін, тәлімгерліктің нәтижесін талқылап талдадық. Дәстүри білім беретін мұғалім- жаңа әдіспен сабақ бере бастады, топпен жұмыс жасап үйреніп, оқушылардың қызығушылығы артқанын байқады, болашақта өзі де өзгертінін айтты.

Қазіргі заманда кәсіби қоғамдастықтың маңызы күн санап артып келеді. Білім беру саласында мұғалімдердің бірігуі оқу үдерісін жақсарту жолындағы бірден бір шешім. Үздіксіз оқытуды дамытуда "қоғамдастық" ұғымы аса маңызды болып отырғаны байқалады [1, 99 б.]. Қоғамдастықты құру барысында бірқатар кедергілер бар. Қоғамдастық құру үшін мұғалімдер педагогикалық стратегияларды терең меңгерген, оқу үдерісінің мәнін, оқушыларды ынталандыру жолдарын түсінуі керек. Мұғалімдерге өз тәжірибесінің негізінде білім алу үшін тәжірибесін сыни бағамдауды дамытып, жетілдіру үшін педагогикалық қоғамдастық қажет. Әлемнің жылдам өзгеруімен білім беру саласындағы қызметкерлер де өзгеруі керек. Өзгеріс енгізу үдерісін басқару оңай емес әрине, өйткені оның барысында жұмыста әртүрлі қиындықтар мен келіспеушіліктер туындап жатуы ықтимал [1, 113 б.]. Мектепте қоғамдастық мүшелеріне қазақ кластарына сабақ беретін мұғалімдерді тартып, солармен көп байланысқа түсіп, тренинг өткіздім, жиналғанымызды сырттай бақылап жүрген үш мұғалім келіп, оларға да менің не үйретіп жүргенім қызық екенін айтып, мектептің жалпы жиналысында бір коучинг ұйымдастыруымды сұрады. Орыс кластарына сабақ беретін мұғалімдермен бірге коучинг өткіздім, сол кезде кәсіби кедергі келтіріп жүрген екі мұғалімді де сырттай бақыладым, коучинг барысында мұғалімдердің басым бөлігі уақыттың қалай өткенін де байқамадық, қызықты болды деген кері байланыстарын есіткен мұғалімдер, келесі коучинг қашан болады деп сұрап келгенінде, олардың көзқарастары өзгергенін сездім. Қоғамдастығыма барлық қызығушы мұғалімдер жиналып, өз тәжірибесіне өзгеріс енгізеді деп ойлаймын. Қоғамдастықтың өз атауы, мақсаты болуы керек. Қоғамдастық атауын «Отан» деп қоюымның негізгі себебі, біз- мұғалімдер отандық өнім- балаларды көшбасшы бола алатындай етіп тәрбиелеп, жаһандану заманында Қазақстанды-отанымызды әлемге таныту болғандықтан осылай атадым. Енгізіліп жатқан өзгерістерді қадағалап, жаңалықтарды мұғалімдердің жұмысына, оқушылардың көзқарастары мен оқу нәтижелеріне ықпалын бағамдап байқауым үшін көшбасшы ретінде қоғамдастық құруым үшін алдымен мақсатын айқындап алдым. Қоғамдастыққа мектептегі деңгейлік курсты бітірген мұғалімдер мен бірге барлық санатағы мұғалімдерді тартып және басқа да осы қоғамдастыққа қызығушылық танытқан ата-аналарды да жинауды мақсаттадым. Мектептің педагогикалық қоғамдастығының жұмысын жоспарлау және іске асырудағы мақсаты қоғамдастықтағы жұмыс барысында мұғалім қызметіндегі кемшіліктерді, оқушылардың өмір сүруі үшін қажет болып табылатын дағдыларды игеру үшін үлкен өзгеріс енгізу қажет екенін анықтау болып табылады. Нақты, ашып айтатын болсам, мектебіндегі қоғамдастықтың мақсаты: оқу үдерісін жақсарту үшін тәжірибе алмасу, оқу үшін үйрену, біліктілікті дамыту, ұжымдық пікір қалыптастырып, ортақ шешімге келу, ынтымақтасып-ортақ жұмысты жоспарлау, қиындықтан шығу жолын ата -

аналармен бірлесіп қарастыру, оқушы үнін зерттеу, пікірлесу, талдау, ақпарат бөлісу. Бұл мектептегі озық тәжірибелерді басқа мектепке тарату, қала мектептерінің тәжірибесімен танысу арқылы маңызды мақсаттарға қол жеткіземіз. Желілік қоғамдастықтағы ұйымдастыру іс-шараларын төмендегінше алып барамын: мектепте кәсіби қоғамдастық құрып, тәжірибе алмасып, мектеп мұғалімдерімен аптасына бір рет жиналып коучинг өткіземін. Қоғамдастықтың іс-шаралары әріптестердің пікірлерін тындаудан тұрады. Қоғамдастықтың жұмысы мұғалімдер үшін қолдау көрсетуші күшке айналады. Күтілетін нәтижелер: мұғалімдерге көмек көрсететін топ пайда болады, өзекті мәселені бірге талқылап, шешу жолдарын қарастырады, басқа мектептермен кәсіби байланыс орнатып, мұғалімдердің бірлескен іс-әрекетте белсенділіктері артады, мектеп мұғалімдеріне қолдау көрсететін түрлі қоғамдастықтармен байланыс орнайды. Мұғалімдер мен мектеп әкімшілігінен сауалнама алдым. Мектептің объективті жағдайын анықтауға арналған [2.41 б.] сауалнама нәтижесі бойынша, үйлестіру мен көшбасшылық бойынша жоғары пайыз болғанымен, қатыстырылым бойынша төмен пайыз алды. Бұл сауалнама нәтижесі мектептің оқыту мен оқу тәжірибесіне оқушылар мен ата-аналардың қатыстырылуы әлсіздігін білдіреді.

Менің мектептегі тәжірибе кезінде ұйымдастырушылық кедергілер аз болмады, бірақ кәсіби кедергіге тап болғанымда [1,111 б.], басқа мұғалімдер менімен жұмыс жасап жатырған әріптестерінің қызығушылығын бақылап, олардың да қызығушылығы оянды. Мен осы жолда кәсіби дамып, мұғалімдермен бірлесе жұмыс жасап, қадағалаушы ретінде сыныптарға баруға уақыт тауып, әріптестерімнің кәсіби өсуі үшін тренинг, коучингтер өткіздім. Алты апта ішінде- мектептегі тәжірибеде бір коучинг жеткіліксіз деп ойлап, аптасына бір рет мұғалімдермен жиналып, тренинг, коучинг өткердім. Жұмысым тиімді болуы үшін, мұғалімдер қолдауы қажеттігін сезіндім. Мұғалім көшбасшылығының төртінші сипаттамасындағы [1.109 б.] ең аса маңыздысы жекелеген мұғалімдермен тығыз қарым-қатынас құруға негізделген, бұл арқылы мұғалімдер бірін-бірі оқытып, өзара білім алады, деген тұжырымға сүйене отырып, мектептегі әріптестерімді бірлесе отырып, мектептің, мұғалімдердің өздерінің мәселелерін шешу мүмкіндігі бар екенін түсіндіремін.

Басқа мектептерден әріптестерді тарту арқылы педагогикалық қоғамдастықты кеңейту бойынша ұсыныстарым төмендегіше: мектеп мұғалімдерінің кәсіби дамуына ықпал етіп, мектеп мұғалімдерінің тәжірибесін жетілдіру мақсатында теориялық - тәжірибелік және кәсіби құзыреттілігі терең тәжірибелі мұғалімдермен өз әріптестері арасында ынтымақтастық орнату мақсатында, «Жаңа технологияларды ендірудің мұғалімдерінің кәсіби дамуына ықпалы» атты тақырыптағы мектепшілік конференцияны ұйымдастырамын. Сәтті, сәтсіз шыққан жақтарын сараптай келе, мектептегі кәсіби қоғамдастық мүшелерімнің көмегімен мұғалімдердің құзыреттілігін жетілдіріп, білім берудегі әдістемелік жұмыстың тиімділігін қамтамасыз ететін инновациялық үдерістерді қолдана білуге үйрету, үйрену үшін қала мұғалімдерінің тәжірибесін жетілдіру мақсатында теориялық - тәжірибелік және кәсіби құзыреттілігі терең тәжірибелі мұғалімдермен өз әріптестері арасында ынтымақтастық орнату үшін «Мұғалім көшбасшылығы- мектеп мұғалімдерінің кәсіби өсуіне ықпал етеді» атты тақырыптағы қалалық конференцияны өткіземін. Тәжірибесі мол мұғалімдермен байланыстың пайдасы мол, себебі түсінбей, күмән келтіріп тұрған жерінде, бұл қолдау сияқты болып көрінеді. Қоғамдастық аясындағы көшбасшылық, команда құруда серіктестіктің сәттілігі оң ықпал ететіндігін [1.103 б.] мектептегі тәжірибеде көз жеткіздім. Мұғалімдерді ынталандыру үшін зерттеушілік семинарлар ұйымдастырғанда [1,116 б.], ол-мектептердегі мұғалімдерге желілік байланыс нысанына айналады. Сол үшін мұғалімдермен тек бірлесіп жұмыс жасағанда ғана, ісіміз тиімді әрі табысты болады. Нағыз көшбасшы мұғалім ғана, дарынды балаларды тәрбиелеп шығарады. Сол көшбасшылар өз тәжірибелерімен бөлісіп, өз білімін дамытқанда ғана мұғалім өз мақсатына жетеді. Мұғалімдердің желілік қоғамдастығын дамыту мақсатында жұмыс жасап, өз үлесімді қосамын.

Әдебиеттер тізімі:

1. "Педагогикалық қоғамдастықтағы мұғалім көшбасшылығы" Мұғалімге арналған нұсқаулық. 2016 ж.
2. "Педагогикалық қоғамдастықтағы мұғалім көшбасшылығы" Үлестірме материалдар (бірінші апта) 2016ж.

ЗНАЧЕНИЕ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОЛЛЕКТИВА

Акдаулетова З.Ж.,
учитель истории
ОСШГ №11 г.Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала оқытушылардың кәсіби дағдыларын өзекті мәселелерімен дамыту ретінде саналады. Педагогикалық кадрларды дайындау ғылыми-әдістемелік қолдау жасау - болашақ мамандар даярлау үшін негіздерін салу.

Түйінді сөздер: құзыреттілік, өзектілігі, өзара ынтымақтастық, кәсіби дағдылар, тұлғалық-бағдарланған оқыту, оң мотивация, педагогикалық шығармашылық, инновациялық тәсілдер.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются актуальные вопросы развития профессионального мастерства педагогов. Создание научно-методической обеспеченности в профессиональной подготовки педагогических кадров - как основы в подготовке будущих специалистов.

Ключевые слова: компетентность, актуальность, взаимосотрудничество, профессиональное мастерство, личностно-ориентированное обучение, положительная мотивация, педагогическое творчество, инновационные подходы.

ABSTRACT

In the article are discuss aspects of student learning in the emerging information and educational environment in the school, where the educational component is the basis for information student learning.

Key words: competence, relevance, mutual cooperation, professional skills, personality-oriented learning, positive motivation, pedagogical creativity, innovative approaches

*«Умение учиться – это новообразование, которое,
в первую очередь, связано с освоением формы учебного сотрудничества».*

Г.А. Цукерман

В современных условиях, когда в образовании реализуется идея модернизации, существенно меняются социальные установки и потребности в области образования, определены новые концептуальные подходы к построению всей системы образования, произошел пересмотр содержания всех компонентов педагогической деятельности. Инновационные процессы стали важными направлениями деятельности образовательных учреждений. В XX веке особенностью образовательного процесса становится ориентация на личностно-ориентированное обучение, воспитание и развитие духовно-нравственной сферы человека, обеспечивающая образовательным учреждениям и педагогам право свободы выбора содержания и форм обучения, разработки авторских образовательных программ и внедрение инновационных технологий, усиливается интеграция образования, науки и практики. В этих условиях особую значимость приобретает наличие образовательных структур, которые могли бы обеспечить высокий профессиональный уровень педагогических кадров, осуществляющих организацию образовательного процесса современного уровня. Актуальное значение приобретает развитие профессионального мастерства педагога, его

творческих способностей, позволяющих осуществлять методическую деятельность в изменяющихся педагогических условиях. Решение многих проблем современного образования зависит от профессиональных качеств педагога, его квалификации и методической подготовки, ведь именно педагог является ведущим субъектом образовательного процесса. Высший смысл пребывания человека в образовательной системе – максимальное раскрытие способностей и воспитанность, проявляющиеся в его реальном поведении. Направленность на развитие личности, раскрытие способностей человека, творчество потенциала, самовыражение, реализацию его духовных интересов определяет особую значимость самообразования при решении проблемы формирования творчески мыслящей личности. Для успешного решения задач образования необходимо полнее использовать возможности самих субъектов образования. Возникает необходимость перехода от традиционной «знаниевой» парадигмы образования к «компетентностной». Применение знаниевой парадигмы «обросло» с течением времени дополнительными аргументами, обосновывающими ее исключительность как единственного инструмента профессионального образования. К числу этих аргументов относится утверждение о том, что получивший такое, «классическое» образование, легко адаптируется в любой профессиональной области, поскольку будет видеть суть явлений, и после периода некоторой адаптации на рабочем месте, изучения технологических нюансов и проблем, обязательно станет более эффективным и стратегически мыслящим работником, нежели «работник с опытом, но без знания теории». [1]

Переход к таким формам работы, в которых подчеркивается самостоятельность учащегося, означает изменение организации образовательного процесса и новый переход к роли педагога, его ответственности и переосмыслению собственных задач, созданию благоприятных условий для раскрытия его творческого потенциала. Научно-методическая система обеспечения качества обучения направлена на развитие интеллектуальной и продуктивно-профессиональной активности учащегося и позволяет реализовать механизм преобразовательной деятельности через диалектическое взаимодействие её структурных элементов: цель, содержания, средства, результат, а также на системное эффективное взаимодействие всех субъектов педагогической практики. В этом плане основным компонентом системной организации выступает личность педагога как организатора образования. Изменяется его отношение к ученику, к самому себе, к авторитарной власти, права старшего и сильного. Взамен начинает утверждаться позиция демократических взаимодействий, сотрудничества, помощи, сотворчества. [2]

Опыт последних лет по организации научно-методической работы в образовательных учреждениях показывает, что количественное увеличение так называемых «инновационных подходов» происходит в связи с тем, что: осознается необходимость радикальных изменений, которые происходят на всех уровнях управления образованием; появляются новое содержание и формы научно-методической работы, характеристики образования, такие как вариативность, разноуровневость и др., предопределивших изменение также форм и уровней образования; растет конкуренция на рынке образовательных услуг; появляются новые проблемы в образовании: уменьшается численность учащихся, ведется реструктуризация образовательных учреждений, наблюдаются разные подходы к определению качества образования, разная практика его оценивания и др.; возрастают требования к уровню образования со стороны разных потребителей образовательных услуг: родителей, общественности, самих учащихся и т.д. развитие сегодня образовательных систем, информационных форм передачи знаний, резко ускоряет процесс построения, ставит под сомнение понятие «законченное образование» и вызывает внимание к заявлявшейся ранее идее о необходимости непрерывного пополнения знаний, о непрерывном повышении квалификации и методическом обеспечении образовательного процесса, особенно актуальной становится проблема приобщения педагогов к педагогическому творчеству, включение его в научно-исследовательскую деятельность. [3]

Современные требования и основные задачи, которые стоят сегодня перед методической службой в образовательных учреждениях заключается в том, чтобы: выявить потребности и запросы педагогических работников в услугах методической службы образовательного учреждения; разработать конкретные меры по обеспечению условий методического взаимодействия педагогических работников; разработать новое содержание и формы научно-методической деятельности в условиях инновационной деятельности педагогического коллектива с учетом запросов педагогических работников; разработать программы развития образовательных учреждений в целях совершенствования их деятельности; отказаться от жестокого централизованного внедрения форм и методов научно-методического обеспечения образовательного процесса и строить их на диагностической основе с учетом интересов и возможностей каждого педагога. Обычно выделяют 4 уровня творчества: 1-й уровень творчества – это уровень элементарного взаимодействия с классом, когда учитель уже способен осуществлять обратную связь и корректировать свои действия в зависимости от её результата, но опирается на опыт других учителей, «методичку», то есть работает по шаблону; 2-й уровень (уровень оптимизации) заключается в способности педагога планировать и осуществлять свою деятельность, умело, подбирая уже известные ему методы и формы обучения, 3-й уровень – эвристический, предполагающий творческие возможности живого общения с учениками. На 4-м уровне, самом высоком уровне творчества, педагог проявляет полную самостоятельность. Он может использовать и готовые приемы педагогической деятельности, но в них уже проявляется его личностная индивидуальность. [4]

Н.Д. Никандров и В.А. Кан-Калик выделяют 3 сферы творческой деятельности учителя: методическое творчество, коммуникативное и творческое самочувствие. Деятельность педагога – это деятельность по управлению деятельностью. «Учитель всегда творит на живом «человеческом материале», - подчеркивает В.А. Кан-Калик, - это предьявляет к его деятельности, - значит сделать освоенную теорию и опыт других работающих достоянием собственной личности». Рассчитывать на то, что педагогическое мастерство разовьется с опытом, себя не оправдывает. Замечено, что многолетний опыт работы несет в себе как положительные, так и отрицательные черты. В процессе профессиональной деятельности педагога, как и любого профессионала, наиболее интенсивно развиваются те его качества, которые особенно необходимы в его работе. Становится неизбежным образование стереотипов выполнения педагогических функций, возникает шаблонность, наступает профессиональная адаптация. [5]

Исходя из положения о том, что деятельность – его активность субъекта по отношению к объекту, вызванная потребностью в изменении последнего, можно сделать вывод о том, что деятельность педагога, направленная на изучение своей профессиональной деятельности и себя как субъекта этой деятельности, обеспечивает возможность управления развитием этой деятельности. Надо только систематически формировать потребности. [6]

Известно, что потребность активизирует человека, стимулирует его поведение на поиск того, что требуется, и поддерживает активность его до тех пор, пока эта потребность не будет полностью удовлетворена. Испытываемая педагогом неудовлетворенность результатами своего труда порождает у него потребность в изменении своей профессиональной деятельности, а осознание причин, порождающих педагогические затруднения, приводит его к поиску путей их решения, способствуя формированию у педагога положительной *мотивации к работе над развитием своего творческого потенциала*, к иным формам взаимосотрудничества. Установлено, что если над учителем довлеет необходимость решения задач, поставленных не им, то это сдерживает творческий потенциал, приводит к формализму, а главное, усвоения знаний, писал известный русский философ Н.А. Бердяев: « Мои способности обнаруживались лишь тогда, когда умственный процесс шел от меня, когда я был в активном и творческом состоянии, и я не мог обнаружить способностей, когда нужно было пассивное усвоение и запоминание, когда процесс шел извне ко мне». Таким образом, можно сделать вывод о том, что работа над повышением

творческого потенциала педагога будет эффективна лишь в том случае, если станет для него личностно значимой, жизненно необходимой, то есть при наличии устойчивой *положительной мотивации*. [7]

Исследуя особенности педагогической деятельности педагогов разного возраста, ученые заметили, что педагоги-наставники начинают работать более эффективно, творчески, если в их помощи нуждаются молодые коллеги. Усиление потребности в профессиональном росте в зависимости от возможности реализации своих творческих сил в практической деятельности наблюдал Ю.Н. Кулюткин: «Становится все более очевидным, что именно степень вовлеченности личности в деятельность, и, прежде всего профессиональную, играет решающую роль в формировании личностного смысла образования взрослого человека. Лишь в той мере, в какой взрослый человек получает возможность реализовать себя в системе социально-трудовых отношений, которые определяют его статус, формируется потребность во все более высоких профессиональных достижениях». Когда творческие потребности педагога связана с интенсивным деловым взаимодействием. Особенно это касается образовательных учреждений, выбравших стратегию развития. В таких учреждениях увеличивается число коллективных обсуждений педагогических проблем, повышается частота контактов образовательного учреждения с другими организациями. В этих условиях особенно важным становится выбор технологий взаимодействия между участниками образовательного процесса. Необходимы новые способы взаимодействия. В системе научно-методической работы используются различные виды объединений педагогов для выработки совместных решений по вопросам совершенствования педагогической деятельности. Однако будет не лишним указать, что зачастую, управленцы и методические работники не владеют современными методами ведения деловых совещаний, ведущими из которых в образовательном учреждении являются педагогический и методический советы. Эти совещания превращаются для педагогов в простую формальность – «поприсутствовать» на скучном, но обязательном мероприятии. Изменив обычный формат этих деловых совещаний, превратив их в интерактивные «живые» обсуждения насущных проблем, можно добиться, как показывает практика, положительных результатов. Деловое совещание с применением активных форм организованного группового взаимодействия в настоящее время признается в качестве одного из самых эффективных видов принятия группового решения. От руководителя, проводящего деловые встречи в коллективе в интерактивном режиме, требуются специальные умения: владение методом группового интервью, экспресс-опроса, высокая контактность, доброжелательность, открытость. Содержание и средства делового общения влияют на изменение психологического климата и всей организационной культуры образовательного учреждения. [8]

Основной педагогический *результат* научно-методической системы предполагается как эффективные организационно-педагогические условия для формирования *коллектива инновационного типа*, обеспечивающего качество образовательного процесса через комплексное научно-методическое обеспечение процесса обучения и педагогическое сотрудничество ученых, педагогов-теоретиков, педагогов-практиков и творческой молодежи, проявившей интерес в проектно-исследовательской деятельности. Особенно актуальным это является сейчас в ситуации перехода к постиндустриальному, информационному обществу. В этой связи появляется острая потребность создавать эффективные условия для обеспечения инновационного характера образовательного процесса. [9]

Таким образом, направление модернизации образования по созданию научно-методического обеспечения профессиональной подготовки педагогических кадров можно считать одним из ключевых на сегодняшнем этапе развития отечественной системы образования. Технологии организации делового общения и коллективного принятия управленческих решений вызывают неподдельный интерес в образовательных учреждениях, заявивших о своем инновационном развитии, и могут стать одной из отправленных точек для преобразовательной деятельности образовательного учреждения в направлении создания наиболее благоприятных условий для повышения творческого потенциала педагогов.

Список литературы:

1. *Барабашев А.Г., Пархоменко С.А.* Professional education for civil servants in Russia В кн.:Public Administration and Public Policy Degree Programmes in Europe: The Road from Bologna, 2008.
2. *Зимняя И.А.* Ключевые компетенции – новая парадигма результата современного образования// Интернет-журнал "Эйдос". 2006. 5мая
3. *Щедровицкий Г.П.* Избранные труды. М., Школа культурной политики, 1995.
4. Бондаревская, Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е.В. Бондаревская // Педагогика, 2003. — № 10. — С. 8-14.
5. *Кан-Калик В.А., Никандров Н. Д.* Педагогическое творчество. М., 1987
6. *Леонтьев А.А.* Педагогика и психология. М., 2010
7. *Гершунский, Б.С.* Готово ли современное образование ответить на вызовы XXI века? / Б.С. Гершунский // Педагогика. — 2001. — № 10. — С. 3-12
8. *Перегудов, Ф.И.* Системная деятельность и образование / Ф.И. Перегудов. — М., 1995. — 101 с.
9. *Кулюткин Ю.Н., Муштавинская И.В.* Образовательные технологии и педагогическая рефлексия. – СПб.: СПбГУМП, 2002. – 48 с.

БІЛІМ САПАСЫН БАСҚАРУДАҒЫ МЕКТЕПТЕГІ ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ҚЫЗМЕТІНІҢ АЛАТЫН ОРНЫ

Телеуова Акмарал Рысбаевна
Жамбыл облысы Байзақ ауданының
Көктал орта мектебінің
директордың әдістемелік ісі
жөніндегі орынбасары
Рашова Роза Аманжоловна
Жамбыл облысы Байзақ ауданының
Көктал орта мектебінің
директордың бастауыш сыныптар
бойынша оқу ісі жөніндегі орынбасары
Кайпулдаев Арыстанбек Калыбекович
Жамбыл облысы Байзақ ауданының
Көктал орта мектебінің
директордың бағдарлы оқу
ісі жөніндегі орынбасары

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген ғылыми мақалада білім сапасын басқарудағы мектепшілік әдістемелік жұмыстың мазмұны толық көрсетілген.

Түйін сөздер: Білім сапасы, әдістемелік жұмыс, инновациялық технологиялары.

АННОТАЦИЯ

В статье подробно рассматривается содержание внутришкольной методической работы по управлению качеством образования.

Ключевые слова: Качество знания, методическая работа, инновационные обучающие технология.

ABSTRACT

The article examines the contents of methodological works in the school in management of educational quality.

Key words: Quality of knowledge, methodological work, innovative teaching technologies.

Дүние жүзілік жаһандану әсері және Қазақстанның әлемдік нарыққа шығуына байланысты еліміздің білім беру саласына бірқатар инновациялық өзгерістер енгізілді. Ең алдымен, Қазақстан Республикасының «Білім туралы заңында» жаңашыл бағыттарында жоғары кәсіптік білім беру үрдісінің рөлі айқын көрсетілді. Қазақстандық білім саласында болып жатқан өзгерістер әдістемелік жұмыс мазмұнының жаңаруына әкелуде. Білім сапасы мемлекеттік деңгейде - өмірлік қажеттіліктердің жаңа талаптарға сай болуымен анықталады, ал оқушы деңгейінде-оқу жағдайлары, тұлғалық дамуы алдағы өмірде жетістіктерге жету мүмкіндіктері деген мағынаға ие болады. Білім сапасы басқару сапасымен, ресурспен қамтамасыз ету, білім беру үрдісінің деңгейімен анықталады. Білім беру үрдісінің сапасы өз кезегінде мектептің даму тұжырымдамасының білім бағдарламаларын жүзеге асыру да оқу-әдістемелік кешендердің, мектепшілік біліктілікті арттыру, мектепке дейінгі балалар әлеуетінің, бастауыш сынып оқушыларының, мектептегі инновациялық үрдісі, білім беру үрдісінің зерттеу үрдістерімен кіріктірілу, мектептегі үрдісті ұйымдастыру сапасына тікелей байланысты. Ғылыми – әдістемелік жұмыс – ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибеге негізделген және үздіксіз білім беру жүйесінің жұмыс істеуін және оны дамытуды жетілдіруге бағытталған қызмет түрі. Осындай заманауи білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулерге кеңінен жол ашуда. Осы тұрғыдан алғанда, ұрпақ тәрбиесімен айналысатын әлеуметтік-педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыру, оны жаңа сапада ұйымдастыру міндеті туындайды. Бұл үшін мұғалімдердің инновациялық іс- әрекеттің әдіснамалық, ғылыми – педагогикалық, әдістемелік негіздерін меңгеруімен қатар пайдалана білу мақсат етіледі, себебі жаңа технологияларды пайдалану міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отыра жоғары функционалдық салауаттығына жеткізеді. Сондықтан мұғалімдердің кәсіби өсуі мен даму біліктілігін көтеру мен шығармашылық педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда интернет ресурстар технологиялардың маңызы зор. Педагогикалық және де әдістемелік әрекетте әр мұғалім күнделікті ізденісі арқылы жаңалықтармен жол ашарлық жаңа тәжірибеге қарым-қатынас жасай отырып батыл қадам жасауда өзінің функционалдық рөлін атқарады. Қазіргі мектептегі оқытушылар жаңаша білім мазмұнын құрастырып, инновациялық технологияларды әдістерді пайдалана отырып, оқушылардың білім алуға қызығушылығын арттырады.

Елбасы Н.Назарбаев «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер-бүгінгі мектеп оқушылары. Мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады. Сондықтан жүктелетін міндет ауыр» деген болатын. Олай болса ел тағдыры, оның келешекте кемелді ел болуы мектеп білім алушыларының сапасына байланысты. Сондықтан, білім саласындағы маңызды және өзекті мәселенің бірі-оқыту сапасының деңгейін арттыру. Бұл оқу-тәрбие процесін жүзеге асыратын педагогтардың кәсібилігі мен оларға берілетін әдістемелік көмектің сапасына тікелей байланысты болғандықтан, мұғалімдермен жүргізілетін әдістемелік жұмысты талдау, оны басқару маңызды болып отыр.

Жаңартылған білім беру мазмұнын іске асырып жатқан жағдайда әдістемелік жұмыстарға заманауи талаптарға сай мұғалімдерге оқыту семинарлары, коучингтер, семинар- тренингтер өткізіледі. Мектептегі білім сапасын көтеру, білім берудің мемлекеттік стандартын орындау – мұғалімдердің кәсіби деңгейімен біліктілігіне байланысты. Осыған орай мектеп мұғалімдерінің сандық сапалық құрамына тоқталсақ.

Кесте 1 – Білім сапасы көрсеткіштерінің өсу динамикасы

	Мұғалімдер	Жоғары	Білімі	Бірінші	Екінші	Санаты
--	------------	--------	--------	---------	--------	--------

	саны	санатты	Жоғ.	Арнаулы орта	санатты	санатты	жоқ
2013-2014 оқу жылы	85	9	82	3	26	24	26
2014-2015 оқу жылы	85	7	82	3	27	27	24
2015-2016 оқу жылы	96	10	89	7	28	25	33

Білім сапасына тоқталатын болсақ: 2013-2014 оқу жылында 1-4 сыныптардың білім сапасы 59%, 5-11 сыныптың білім сапасы 59%

2014-2015 оқу жылында 1-4 сыныптың білім сапасы 63%, 5-11 сыныптың білім сапасы 60%

2015-2016 оқу жылында 1-4 сыныптың білім сапасы 65%, 5-11 сыныптың білім сапасы 65%.

Үш жылдық білім сапасын салыстыра келе 1-4 сыныптарда 6%, 5-11 сыныптарда 6% өсу динамикасы байқалды.

Бұқаралық ақпарат құралдарына сабақ жоспарларын, мақалаларын жариялану көрсеткіші ретінде жарияланды 2013-2014 оқу жылында баспасөз беттеріне 18 мұғалімнің мақаласы жарияланды. Аудандық баспасөз бетінде -5, облыстық баспасөз бетінде – 3, республикалық баспасөз бетінде-10, мұғалімнің мақаласы мен сабақ жоспарлары жарық көрді. 2014-2015 оқу жылында баспасөз беттеріне 44 мұғалімнің мақаласы жарияланды. Аудандық баспасөз бетінде -7, облыстық баспасөз бетінде – 5, республикалық баспасөз бетінде-34, мұғалімнің мақаласы мен сабақ жоспарлары жарық көрді. 2015-2016 оқу жылында баспасөз беттеріне 30 мұғалімнің мақалалары жарияланды. Аудандық баспасөз бетінде-12, облыстық баспасөз бетінде – 12, республикалық баспасөз бетінде-4, мұғалімнің мақаласы мен сабақ жоспарлары жарық көрді. Кәсіби даму мақсатында мектеп педагогтары келесі шараларға белсене қатысады. 2013-2014 оқу жылында педагогикалық оқулар мен ғылыми практикалық конференцияларға, семинарларға 22 мұғалім қатысты. Аудандық семинарға 10 мұғалім, облыстық конференцияға 6 мұғалім, республикалық конференцияға 6 мұғалім қатысып сертификаттарға ие болды. 2014-2015 оқу жылында педагогикалық оқулар мен ғылыми практикалық конференцияларға, семинарларға 22 мұғалім қатысты. Аудандық семинарға 8 мұғалім, облыстық конференцияға 5 мұғалім, халықаралық конференцияға 9 мұғалім қатысып сертификаттарға ие болды. 2015-2016 оқу жылында педагогикалық оқулар мен ғылыми практикалық конференцияларға, семинарларға 25 мұғалімдер қатысты. Әдістемелік жұмыстың бір бағыты біліктілігін арттыратын, білімін жетілдіретін курстық іс шаралар. Сондықтан мектеп педагогикалық ұжымынан эксперимент мерзімінде яғни 2013-2014 жылдан бастап өз пәнінен 45 мұғалім білімін көтерді. Сапалы білім сапасын жетілдіруде деңгейлік курстан өткен 16 мұғалімде өз үлестерін қосуда.

Инновациялық технологияларды оқу үдерісінде нәтижелі білім алуға бейімдейтін, білім беруде жаңа технологияларды орынды енгізумен тұжырымдалады. Мектепте мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлау технологияларды, модульдік оқыту технологиясы, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды сабақтарда тиімді пайдаланады.

Қорытындылай келе білім сапасын басқаруда әдістемелік жұмыстың рөлі күрделі, мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз етеді функционалды сауаттылығын көтереді. Сондықтан, қоғам сұранысына сәйкес білім сапасын арттыру - кезек күттірмейтін міндеттердің бірі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының "Білім туралы". - [Электронды ресурс]– Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/>

2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, Ақорда, 2010 ж.

3. Лизинский В.М. Методическая работа в школе: организация и управление. М.: -2000

4. Наметқұлова Ф. Білім сапасын мектепшілік басқару. – Тараз, 2011.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДАРЫНДЫЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН ДАМУДА МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ РӨЛІ

Аяпова Бейсенкүль Игеновна
Қарабекова Ләззат Қожагелдиевна
Жамбыл обл. Мойынқұм ауданы, Мойынқұм ауылы
Т.Рысқұлов атындағы тірек мектебі (ресурстық орталық)
Директордың бағдарлы оқыту ісі жөніндегі орынбасары,
Директордың оқу-ісі жөніндегі орынбасары

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақала оқушылардың шығармашылық әлеуетін, мұғалімдердің кәсіби құзырлығының дамуы мектеп ішлік әдістемелік жұмыспен қамтамасыз етуі мәселелеріне арналған.

Кілт сөздер: шығармашылық әлеует, кәсіби құзырлық, әдістемелік жұмыс.

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена обеспечению внутришкольной методической работой профессиональных компетенций учителей и развития творческого потенциала учащихся.

Ключевые слова: творческий потенциал, профессиональная компетентность, методическая работа.

ABSTRACT

This article is dedicated to provide intra school methodical work of the professional competencies of teachers and development of the creative potential students.

Keywords: creative potential, professional competence, methodical work.

Оқу тәрбие үрдісіне жаңа педагогикалық технологияларды енгізу арқылы оқушылардың білім сапасын арттыру, шығармашылық қабілетін дамыту замануи мектептің негізгі мақсаты болып отыр. Осы мақсатты жүзеге асыруда ұжымдағы мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен шығармашылық ізденісін дамытуына аса мән беріледі. Себебі оқушының дарындылығының дамуы, қабілетінің ашылуы көбінесе мұғалімнің кәсіби біліктілігіне және оның тұлғалық қасиетіне байланысты екені анық.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғаш рет «Әр баланың қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы жеке адамның дарындылығын таныту» сияқты өзекті мәселелер енгізіліп отырғанына сай біздің ауыл мектебінде регионалдық бағдарламалар бойынша эксперимент алаңы ретінде келесі тақырыпта «Тірек мектеп(ресурстық орталық) жағдайында дарынды балаларды оқыту мен дамытуды ұйымдастырудың педагогикалық шарттары» атты жұмыс жүргізілуде. Осы жұмыс нәтижелі болу мақсатында мектебімізде педагогикалық әрекетіміз келесі бағыттар бойынша ұйымдастырылады:

1. Ғылыми әдістемелік қамтамасыз ету;
2. Оқыту жұмысы;
3. Тәрбиелік жұмыс;
4. Сыныптан тыс, қосымша білім беру жұмыстары;

Дарындылық мәселесін зерттеушілердің еңбектері көп болғанымен, дарындылықтың мән-мағынасы жөнінде олар ортақ бір пікірге келе қоймады. Сондықтан да, біз баланың дарындылығы деп, оны өз құрдастарымен салыстырғанда бірдей жағдайда білім игеру деңгейінің шоғырлығымен аса ерекше байқалатын шығармашылық қабілетінің байқалуы деп түсінеміз.

Дарындылыққа педагогикалық энциклопедияда төмендегідей анықтама берілген: «Дарындылық-белгілі бір әрекет саласында ерекше жетістікке жеткізетін адам қабілеті дамуының жоғары деңгейі».

В.Крутецкий өзінің математикалық қабілеттіліктің құрылымын зерттеген еңбегінде: «Егер қабілеттіліктер деген ұғымды жеке психикалық қасиеттер деп түсінсек, онда дарындылық дегенді адамның ерекше қабілетінің жиынтығының бірлігі деуге болады», - деп тұжырымдады.

Дарындылық ұғымымен қатар шығармашылық, талант, данышпандық ұғымдары да бар.

Дарынды балаларды анықтау-баланың дамуын таңдаумен байланысты ұзақ процесс. Ғалымдармен практиктардың зерттеуі бойынша дарынды балаларды анықтауда келесі әдіс тәсілдер қолданылуы тиіс:

1. Баланың қызығушылығы мен бейімділігіне барынша сәйкес келетін қызмет аясында баланың іс-әрекетіне талдау жүргізу.

2. Дамытушылық ықпал ете отырып, баланың психологиялық кедергілерін жоюға мүмкіндік беретін тренингтік әдістерді пайдалану.

3. Баланың дарындылық белгісін оның психикалық дамуының нақты деңгейінде ғана емес, сондай-ақ оның болашақтағы даму мүмкіндігін де есепке ала отырып бағалау.

4. Жұмыс нәтижесін талдау, бақылау, әңгімелеу, мұғалімдер мен ата-аналардың сипаттамалық бағалары.

5. Білім беру жүйесінде жаңаша мазмұн беру арқылы жан-жақты дамыған шығармашыл, рухани ой-өрісі кең жеке тұлғаны тәрбиелеу міндеттерін іске асыру.

Оқушылардың дарындылық әлеуетін дамытуда мұғалімдердің кәсіби деңгейі өте жоғары болуы қажет. Сондықтан мектебімізде оқытушылармен әдістемелік жұмыс негізгі орынға қойылған.

Жұмыс барысында дарынды оқушылармен жұмыс істейтін мұғалімдерге төмендегідей педагогика-психологиялық талаптары міндеттеледі.

1. Мұғалімнің бағыт-бағдарына байланысты талаптар:

– дарынды оқушы жұмысқа тұрақты қызығу, әлеуметтік қажеттілігін сезінуі;

– оқушыны жақсы көруі және қабілеті жоғары оқушылармен жақсы қарым-қатынаста болуы;

– нәтижелі әдіс-тәсілдерді талмай іздеу арқылы дарынды оқушыны жұмысқа қызықтыру;

– оқушының ата-анасымен тығыз байланыс орнатуы;

– оқушымен жұмыс кезінде жоғары нәтижелерге жетуге ұмтылуы;

– дарынды оқушыны зерттеуге психодиагностикалық күнделік жүргізуі;

2. Мұғалімнің біліміне қойылатын талаптар:

– өзінің сабақ беретін пәнін мемлекеттік стандарт деңгейінен жоғары деңгейде білуі;

– бірыңғай педагогикалық үрдісті жақсы меңгеріп, тәжірибесінде қолдана білуі;

– дарынды оқушыны анықтаудың психодиагностикалық әдіс-тәсілдерін білуі;

– қазіргі заманға сай оқытудың жаңа технологияларын пайдалана білуі;

3. Мұғалімнің іскерлігіне қойылатын талаптар:

– дарынды оқушыны анықтайтын әдістерімен жұмыс жасай алуы;

– дарынды оқушыларды оқытуға арналған тереңдетілген бағдарламалар құрастырып, солармен тұрақты жұмыс жасай білуі;

– оқушы дарындылығын дамытуға қажетті зерттеу жұмыстарын жүргізе алуы;

- дарынды оқушының ғылыми-ізденіс жұмыстарымен айналысуына жетекшілік етуі;
- дарынды оқушыны оқыту, тәрбиелеу үрдісінде үлгеріміне ғана көңіл бөлмей, оның басқада көрсеткіштерінің бар екендігіне де көңіл бөлуі;

Осы айтылған міндеттер орындалу үшін мектепте үнемі мектепшілік-әдістемелік жұмыс жетілдіріп, үздіксіз ұйымдастырылады.

Оқу-үрдісін жандандыру, педагогикалық инновациялық тәжірибе жинақтап тарату, оқытудың әдістері мен тәсілдерінің пәнді игерудің тың технологиясын іздестіру, оқушылардың білім деңгейін, оқу ынтасын, белсенділігін арттыруды тәжірибеде іске асыратын, шығармашылықпен, ғылым мен тәжірибе тоғысында заман талабымен жұмыс жасайтын, білім беру жүйесін дамытуға ықпал ететін дарынды ұстаздарды дайындауда мектепшілік әдістемелік жұмыстың маңызы зор. Осыған орайбіздің, Т.Рысқұлов атындағы тірек мектебінде (ресурстық орталық) құрылған әдістемелік кеңестері оқу үдерісін әдістемелік қамтамасыз ету үшін көптеген іс-шараларды ұйымдастырып, өткізді. Олар белгілі тақырыпта өтетін семинарлар, семинар-тренингтер, коференциялар, әдістемелік-кеңес отырыстары, ғалымдармен кездесу, мектепшілік байқаулар, тәжірибе алмасу мақсатында әдістемелік апталықтар, жас мамандармен жұмыс, мұғалімдердің авторлық бағдарламаларын дайындау мектебі т.б.

Мысалы өткен 3,5 жылда 19 мұғалім үш айлық деңгейлік курста өз біліктіліктерін республикалық деңгейде, 40 мұғалім облыстық деңгейде арттырды. 2 мұғалім тәжірибедегі рефлексия курсынан өтті. 11 мұғалім түрлі байқауларға қатысып, өздерінің кәсіби біліктілік деңгейін тиімді дамып жатырғанын дәлелдеді.

Оқытушылардың ғылыми-әдістемелік әлеуетін жетілдіру мақсатында Edtech-kz» халықаралық білім орталығымен, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясы бірлесе отырып семинарлар өткізілді, ал Кәсіби Өсу мен Даму Орталығымен семинар-тренинг ұйымдастырылып, нәтижесінде мұғалімдер сертификатталанды.

Эксперимент барысында бірнеше мұғалімдер тәжірибелерінің нәтижелерін ғылыми-дістемелік басылымдарда жарияланды.

Жаңартылған білім беру мазмұны іске асыру бойынша 3 мұғалім жаңа технологиялар, яғни сын тұрғыдан ойлау, Блум таксономиясы, Lesson Study технологиясын меңгеріп тәжірибеге енгізуде.

Қортындылай келе, оқушылардың дарындылық әлеуетін дамытуда мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттырудың әсері мектепшілік өткізген әдістемелік жұмыстың нәтижесі болып табылады. Заманауи мектепте дарындылығы бар ғана мұғалім дарынды баланы дамыта алады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының “Білім туралы” заңы. – Электронды ресурс: <http://adilet.zan.kz/>
2. Қазақстан Республикасының білімді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған Мемлекеттік бағдарламасы Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 7 желтоқсандағы №118 Жарлығы, Астана 2010.
3. Вопросы психологии способностей: сб. ст. / под ред. В.А. Крутецкого.- Москва: Педагогика, 1973.- 216ст.
4. Адильгазинов Г.З. Педагогический процесс в малокомплектной школе// Педагогика.- 2013.-№ 1.- с.106-110.
5. Әмірова Ә.С. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық іс- әрекетін қалыптастырудың теориясы мен практикасы: п.ғ.д. ... автореф. – Алматы, 2009.45 бет.

СЕКЦИЯ 2. ЖОҒАРЫ КӘСІБИ МЕКТЕП ПЕДАГОГИКАСЫ/ ПЕДАГОГИКА ВЫСШЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

ПРАКТИЧЕСКИЙ КУРС РУССКОГО ЯЗЫКА: ИННОВАТИКА

Жанпейс У.А., д.п.н. профессор КазНМУ им. С.Д. Асфендиярова
Даркембаева Р.Д.к.п.н., доцент КазНМУ им. С.Д. Асфендиярова
Озекбаева Н.А.к.п.н., доцент КазНМУ им. С.Д. Асфендиярова
г. Алматы

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала орыс тілі бойынша тәжірибелік сабақтарында инновациялық әдістерді енгізу проблемасына арналған. Авторлар медициналық жоғары оқу орындарының қазақ бөлімшесінің бірінші курс студенттерінің сыни ойлауын қалыптастыру технологиясын сипаттаған.

Мақалада RWCT технологиясының негізгі ұғымдарына түсінік берілген: сыни ойлаудың сипаттамасы ұсынылған, аталмыш технологияның түйін сәті анықталған - алған ақпараттың ең құнды немесе қажетті бөлігін ұғу, кезеңдері бойынша RWCT технологиясының мезеттері мен функциялары сипатталған.

Авторлар RWCT технологиясының негізінде орыс тілі бойынша тәжірибелік сабақтарында болашақ дәрігер-студенттердің сыни ойлауының дамуын қалыптастыруға бағытталған инновациялық әдістердің бірталай кешенін нәтижелі қолдануға болатындығын нақты және дәл негіздеген.

Түйін сөздер: инновациялық әдістер, технология, мәтін, кластер, синквейн.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена проблеме внедрения инновационных методов обучения на практических занятиях по русскому языку. Авторами описана технология формирования критического мышления у студентов первого курса казахского отделения медицинского вуза.

В статье раскрыты основные понятия технологии RWCT: дана характеристика критического мышления, определен ключевой момент данной технологии - усвоение наиболее ценной или необходимой части полученной информации, описаны этапы и функции RWCT по стадиям.

Авторами довольно четко и обоснованно доказано, что технология RWCT позволяет успешно внедрять на практических занятиях по русскому языку целый комплекс инновационных методов, нацеленных на формирование развитие критического мышления студентов-медиков.

Ключевые слова: инновационные методы, технология, текст, кластер, синквейн.

ABSTRACT

This article is devoted to the introduction of innovative teaching methods in practical classes of Russian language. The authors described the technology of formation of critical thinking in first year students of the Kazakh branch of the medical University.

In the article revealed the basic concepts of technology PWCT. There is the characteristic of critical thinking, defined the key point of this technology - the assimilation of the most valuable or necessary part of the received information, described the steps and functions of PWCT in stages.

The authors have proved quite clearly and soundly that the technology PWCT can successfully implement the whole complex of innovative methods in practical classes of Russian language aimed at shaping the development of critical thinking of medical students.

Key words: Innovative methods, technologies, text, cluster, sinquan.

Инновационные методы в образовательном процессе предполагают включение новшеств не только в содержание и организационные формы обучения, но и в обучающую деятельность преподавателя. Их внедрение позволяет изменить роль преподавателя, который

является не только носителем знания, но и наставником, инициирующим творческие поиски обучающихся.

Для подготовки студентов-медиков к будущей врачебной деятельности необходимо применять такие инновационные методы, которые нацелены на формирование и развитие профильно-ориентированной речевой культуры, привитие индивидуальных нравственных установок, основывающихся на профессиональной этике, выработке критического мышления, умения выражать и обосновывать свою позицию.

В этих целях на практических занятиях по русскому языку эффективно использовать методику RWCT: Reading and Writing for Critical Thinking - Чтение и письмо для критического мышления. Ключевое понятие RWCT - критическое мышление, заключающееся в конструктивной мыслительной деятельности, в процессе которой новые сведения воспринимаются осознанно и перерабатываются согласно конкретной цели, конкретной речевой ситуации в соответствии с поставленными коммуникативными задачами.

Важный момент данной технологии - усвоение наиболее ценной или необходимой части полученной информации. Методика RWCT поэтапна. Вводная стадия представляет собой этап вызова. Его функция состоит в привитии у студентов интереса к новой теме, в прогнозировании ими содержания новой информации, активизации их сформированных знаний, умений и навыков. Вторая стадия — этап осмысления, задачей которого является организация работы с определенным источником информации, усвоение новых сведений, нацеленность обучающихся на объединение новых идей с собственными и т.п. Заключительная стадия - этап рефлексии.

С помощью RWCT можно внедрять в образовательный процесс комплекс взаимодополняющих методов и приемов, ориентированных на развитие критического мышления студентов-медиков. Рассмотрим использование ряда таких методов, как *кластер* (карта понятий, карта-схема); *метод схемы вычленения* или *развертывания микротем текста*; *метод синквейн*; *сравнительная диаграмма*; *метод чтения с прогнозом* на практических занятиях по русскому языку в рамках специальности «Стоматология».

В качестве иллюстрации рассмотрим тему «Культура речи и речевая норма» (Типовая программа, 2012) [1]. В качестве дидактической единицы выступают квантованные лингвистические и профильные тексты, работа над которыми предусматривает специальные задания на усвоение стилистических особенностей научных текстов по стоматологии, формирование умений самостоятельно создавать аналогичные тексты, строить высказывания, соотнесенные с конкретными коммуникативными задачами речевого общения.

На начальном этапе студенты коллективно составляют кластер. Для этого в центре доски преподавателем записываются ключевые слова *речь, норма, культура*, тем самым дается возможность студентам прогнозировать тему и содержание текста, т.е. то, о чем будет идти речь в тексте. Вначале проецируется словарная статья существительного *речь* из толкового словаря, с помощью которого выясняется его лексическое значение: *РЕЧЬ* – «1.Способность говорить, говорение. *Владеть речью. Затрудненная речь. Отчетливая речь. Дар речи.* 2.Разновидность, стиль языка. *Стихотворная речь. Устная и письменная речь. Разговорная речь.* 3. Звучащий язык. *Русская речь.* 4. Разговор, беседа. *Об этом речи не было.* 5.Публичное выступление. *Выступить с речью. Поздравительные речи*». Вокруг указанного слова в 1-ом и 2-ом значениях обучающиеся выписывают словосочетания: *владеть речью, затрудненная речь, отчетливая речь, дар речи, стихотворная речь, устная и письменная речь, разговорная речь.*

На следующем этапе проецируется словарная статья существительного *НОРМА*: «1.Узаконенное установление, признанный обязательным порядок, строй чего-нибудь. *Юридическая норма. Норма поведения. Нормы литературного языка. Войти в норму.* 2. Установленная мера, средняя величина чего-н. *Норма выработки. Норма выпадения*

осадков». Вокруг данного слова в 1-ом значении записываются следующие словосочетания: *норма поведения, нормы литературного языка, войти в норму.*

Затем проецируется словарная статья существительного *КУЛЬТУРА*: «1. Совокупность достижений человечества в производственном, общественном и умственном отношении. 2. То же, что и культурность». 3. Разведение, выращивание какого-н. растения или животного (спец.). 4. Разводимое растение. 5. Высокий уровень чего-н., высокое развитие, умение. *Культура речи* [2]. К данному существительному подбирается словосочетание *культура речи.*

На следующем этапе проводится работа с текстом «Культура речи», который студенты вначале читают по методу цепочки, затем определяют его основную мысль, выделяют ключевые слова и словосочетания, относящиеся к понятию «культура речи».

Составленный студентами кластер, в состав которого вошли существительные *речь, норма, культура,* дополняется словами из прочитанного текста: *правильность речи, правильная речь; языковая норма, соблюдение языковых норм, правильная норма, неправильная норма; высокая культура, культура разговорной и письменной речи, общая культура, внутренняя культура, речевая культура.*

Далее рекомендуется составить синквейн (франц. «*пять строк*»)- метод развития критического мышления, направленный на развитие речемыслительной деятельности, умение думать и осмысленно пользоваться соответствующими понятиями и резюмировать полученную информацию на изучаемом языке. В качестве иллюстрации приводим пример синквейна, составленного в рамках речевой темы «Культура речи и речевая норма» к существительному *речь.*

1. Речь
2. Правильная, устная, письменная, разговорная.
3. Произносить, подготовить, слушать.
4. Культура речи – неотъемлемая часть общей культуры человека.
5. Культура.

Составление синквейна позволяет развивать критическое мышление обучающихся, прививать умения осознанного применения усвоенных понятий в практической коммуникативной деятельности.

В рамках описываемой технологии эффективен и метод вычленения из прочитанного текста схемы разворачивания микротем. Так, студентами были выделены такие микротемы (в форме словосочетаний), как «Общая культура человека», «Правильность речи», «Речевое мастерство», «Языковая норма».

В практике преподавания русского языка нами часто используется сравнительная диаграмма. Так, на данном занятии были нарисованы два пересекающихся круга. В месте их пересечения записана сходная информация, в непересеченных частях — то, что характерно только для одного источника информации. Так, студентами сравниваются два текста «Культура речи» и «Языковые нормы».

Языковая норма

Норма охватывает все уровни языка и обязательна как для устной, так и для письменной речи. Различают нормы орфоэпические (произносительные), лексические, грамматические (морфологические, синтаксические), орфографические, пунктуационные.

Орфоэпические нормы – нормы произношения и ударения. Они определяют, как произнести тот или иной звук, поставить ударение в словах. Например, *сдал (здал), красíвее, звонít, позвонít, позвонíшь.*

Лексические нормы предусматривают правильность выбора слова и уместность его применения. Так, неправильно выражение «желаю хороших успехов», так как успехи не могут быть плохими.

Грамматические нормы подразделяются на морфологические и синтаксические. Морфологические нормы устанавливают правильность образования и употребления форм слова. Например, нельзя говорить «носков, местов, делов» (правильно: носок, мест, дел).

Синтаксические нормы регулируют образование словосочетаний и предложений. Наиболее часто встречаются ошибки в составлении словосочетаний, тип связи в которых – управление (главное здесь - выбор предлога и падежа зависимого слова): согласно (чему?) приказу, заведующая (чем?) кафедрой.

Орфографические нормы – это правила написания слов, они закреплены в орфографических словарях. Пунктуационные нормы диктуют правила постановки знаков препинания.

Работа над вторым текстом осуществляется методом «чтения с прогнозом», т.е. методом целенаправленного чтения (или слушания). Суть его заключается в том, что информация вводится дозированно (порционно), и после каждой полученной порции информации преподаватель задает вопросы, прогнозирующие дальнейшее развитие событий (предлагаемая часть информации дана в тексте курсивом). Так, к первому абзацу задаются следующие вопросы: Какие нормы обязательны для устной речи? Какие нормы охватывают письменную речь? К четвертому абзацу преподаватель может задать вопрос следующего характера: Что регулируют морфологические нормы? Что регулируют синтаксические нормы? Подобные вопросы прививают навыки прогнозирования содержания предстоящей информации.

Затем студентам предлагается прочитать по ролям два диалога и ответить на следующие вопросы: В каком из диалогов речь стоматолога не соответствует языковой норме, т.е. построена не по общепринятым правилам русского языка? Какие ошибки допустил врач? Какие нормы нарушены? Для чего будущему стоматологу необходимо владение культурой речи?

А. Пациент: Вы знаете, у меня зуб болит, но не так, как обычно. У меня стучит в висках и стреляет в правом ухе. Раньше болел только больной зуб. Доктор, почему это так?

Врач-стоматолог: Видимо, у Вас пульпит. Это заболевание развивается в результате несвоевременно проведенного лечения кариеса или проникновения инфекции в образовавшуюся полость больного зуба. Первым симптомом неблагополучия является сильная боль в пораженном зубе, которая может иррадиировать в соседние зубы, затылочную или височную область. У Вас наблюдается этот симптом. Если не лечить, то через некоторое время боль постепенно исчезнет, и вследствие некротизирования мягких тканей зуба, разовьется периодонтит. Нужно срочно лечить.

Б. Пациент: Вы знаете, у меня зуб болит, но не так, как обычно. У меня стучит в висках и стреляет в правом ухе. Раньше болел только больной зуб. Доктор, почему это так?

Врач-стоматолог: Здравствуйте, я что вам икстрасенс? Сначала откройте рот, а потом спрашивайте! Ходите до последнего, а мне разбираться с вашими зубами! Надо зубы чистить, тогда не будете ныть так!

Занятие завершается комментированием шутки. Студентами выясняется, на чем основан юмор.

— Я случайно наблюдал, как зубной врач копался в своем автомобиле. Очень интересно.

— Что же интересного?

— Он взял плоскогубцы и сказал: "Потерпи, дружок, сейчас будет немножко больно".

Внесение инноватики в практический курс русского языка, системный поиск возможных резервов использования инновационных методов, реализация профессиональной направленности обучения позволят студентам-медикам включиться в активную речемыслительную деятельность, успешно участвовать в ней и решать коммуникативные задачи в системе специальной коммуникации.

Список литературы:

1. Ахмедьяров К.К., Мухамадиев Х.С. Типовая учебная программа «Русский язык» - Алматы: Казак университеті, 2012. – 16 с.

2.Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Шведовой. – М.: Русский язык, 1981. – 816 с.

ГОСУДАРСТВЕННАЯ ПРОГРАММА РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ РК НА 2016-2019 гг.: ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ КОМПЕТЕННОСТЬ ПЕДАГОГА

Аубакирова Жанна Сакеновна,
к.и.н, доцент ВКГУ им.С.Аманжолова,
г.Усть-Каменогорск

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазақстандықтардың білім реформаларының іргелі аспектісі болып "Мәңгілік Ел" негізгі құндылықтар жүйесі табылады. Білім беру стандарттарын жаңарту процесі "100 нақты қадам" ұлт жоспарымен регламенттелген. «Білім туралы» заңына өзгерістер мен қосымшалар енгізілген. ҚР білім және ғылымының 2016-2019 жылдарға арналған жаңа мемлекеттік бағдарламасы қабылданды. SWOT-талдау жасалынды. Қазіргі ұстаздардың кәсіптік құзыреттіліктерінің негізгі өлшемдері белгіленді. STEM-білімі. TALIS халықаралық зерттеуі. Мектепке дейінгі тәрбие мен бастауыш білім берудің мазмұнын жаңарту.

Кілтті сөздер: құзыреттілік, педагог, білім берудің жаңаруы, модернизация, SWOT-талдау, STEM-білім беру, TALIS халықаралық зерттеуі

АННОТАЦИЯ

Фундаментальным аспектом образовательных реформ является ключевая система ценностей казахстанцев «Мәңгілік Ел». Процесс модернизации образовательных стандартов регламентирован Планом нации «100 конкретных шагов». Внесены изменения и дополнения в Закон РК «Об образовании». Принята новая Государственная программа образования и науки РК на 2016-2019 гг. Представлен SWOT-анализ. Выделены основные критерии профессиональной компетентности современного учителя. STEM-образование. Международное исследование TALIS. Обновление содержания дошкольного воспитания и обучения и начального образования.

Ключевые слова: компетентность, педагог, обновление образования, модернизация, SWOT-анализ, STEM-образование, международное исследование TALIS.

ABSTRACT

The fundamental aspect of educational reforms is «Mangilik El», the key system of values of society in Kazakhstan. The process of modernization of educational standards is regulated by the National Plan - "100 concrete steps". Amendments and supplements have been made to the law of the Republic of Kazakhstan "About education". The State program of Education and Science for 2016-2019 years has been also adopted. The SWOT analysis was carried out. The basic criteria of professional competence of modern teachers were distinguished. STEM-Education. Teaching and Learning International Survey (TALIS). Updating of preschool and primary educational systems.

Keywords: competence, a teacher, updating of the educational system, modernization, SWOT-analysis, STEM-Education, Teaching and Learning International Survey (TALIS).

Фундаментальным аспектом образовательных реформ, позволяющим определить единую стратегию воспитания подрастающего поколения, стала полная ориентация образовательного процесса на интеграцию ключевой системы ценностей казахстанцев «Мәңгілік Ел» в концепцию программ всех уровней обучения через обновленное содержание академических предметов, проектно-исследовательскую деятельность и дополнительное образование.

Процесс модернизации образовательных стандартов четко регламентирован Планом нации «100 конкретных шагов», где определены механизмы поэтапного перехода на 12-летнее образование, развитие функциональной грамотности через обновление стандартов школьного обучения, а также внедрение новых подходов в процесс профессионализации учащихся [1].

В 2015 году внесены изменения и дополнения в Закон РК «Об образовании». Законодательно регламентируется поэтапный переход на обновленное содержание школьного образования, дуальное обучение, получение первой рабочей профессии в колледжах бесплатно, переход от государственной аттестации к независимой аккредитации колледжей и вузов и другие [2].

1 марта 2016 года принята новая Государственная программа образования и науки РК на 2016-2019 гг. Представим SWOT-анализ, реализованных пошаговых действий в сфере образования и науки Казахстана, выделив сильные и слабые стороны, возможности и угрозы (таблица 1).

Таблица 1. SWOT-анализ сферы образования и науки РК [3]

СИЛЬНЫЕ СТОРОНЫ:	СЛАБЫЕ СТОРОНЫ:
1) обновление законодательной базы образования и науки, государственной молодежной политики; 2) ускоренные темпы инфраструктурных решений; 3) развитие ГЧП; 4) трансляция опыта НИШ и Назарбаев Университета; 5) улучшение позиций в международных рейтингах качества образования; 6) реструктуризация системы повышения квалификации педагогических работников; 7) внедрение элементов дуального обучения в системе ТиПО; 8) расширение академической свободы вузов; 9) увеличение вузовской науки в инновационных проектах; 10) рост публикационной активности ППС и ученых; 11) развитие интеллектуальных кластеров на базе Назарбаев Университета и Парка инновационных технологий.	1) низкий статус педагога и ученого; 2) дефицит педагогов с высшим специальным дошкольным образованием; 3) низкая доля учителей, преподающих предметы естественно-математического цикла (далее - ЕМЦ) на английском языке; 4) низкая доля учителей со степенью магистра; 5) недостаточный охват учащихся дополнительным образованием; 6) низкий уровень функциональной грамотности школьников; 7) несовершенство ЕНТ; 8) недостаточная профориентационная работа в школах; 9) отсутствие законодательных норм проведения оценки уровня профессиональной подготовленности работодателями; 10) недостаточное развитие инклюзивного образования; 11) недостаточное качество подготовки педагогических кадров; 12) невысокий уровень менеджмента в образовании и науке; 13) низкий уровень участия работодателей в разработке содержания образовательных программ; 14) слабая материально-техническая база организаций образования и науки.
ВОЗМОЖНОСТИ:	УГРОЗЫ:
Для государства: 1) повышение конкурентоспособности казахстанского образования и науки;	1) недостаточный уровень финансирования; 2) низкая мотивация труда педагога; 3) более привлекательные для ученых условия

<p>2) повышение качества человеческого капитала;</p> <p>3) обеспечение социальных и правовых гарантий качества жизни детей;</p> <p>4) инвестиционная поддержка образования и науки со стороны международных организаций и работодателей;</p> <p>5) новые эффективные методы управления в образовании и науке;</p> <p>6) доступность, привлекательность, качество и открытость сферы образования и науки;</p> <p>7) улучшение показателей в международных рейтингах;</p> <p>8) повышение ответственности родителей за воспитание ребенка;</p> <p>9) внедрение разработанных инновационных проектов в производство.</p>	<p>работы за рубежом;</p> <p>4) низкий уровень стремления к самообразованию и профессиональному росту среди педагогических кадров;</p> <p>5) срывы сроков ввода в эксплуатацию объектов образования;</p> <p>6) нескоординированность соисполнителей в ходе реализации Программы.</p>
---	--

Решающую роль в реализации целей обновления образования играет, безусловно, личность компетентного учителя. Выделяется пять критериев профессиональной компетентности современного учителя:

- 1) общекультурный критерий;
- 2) общепрофессиональный критерий;
- 3) коммуникативный критерий;
- 4) личностный критерий;
- 5) критерий саморазвития и самообразования.

В ГПРО РК на 2016-2019 гг. обращено внимание на STEM – обучение, которое представляет собой направление в образовании, при котором в учебных программах усиливается естественнонаучный компонент на основе внедрения инновационных технологий.

STEM-образование - объединение наук, направленное на развитие новых технологий, на инновационное мышление, на обеспечение потребности в хорошо подготовленных инженерных кадрах. STEM-система учебных предметов является основой подготовки работников в области высоких технологий.

Стремительная эволюция технологий ведёт к тому, что вскоре самыми востребованными на планете специалистами станут программисты, IT-специалисты, инженеры, профессионалы в области высоких технологий и т.д. В ближайшем будущем в мире и, естественно, в Казахстане, будет резко не хватать: IT-специалистов, программистов, инженеров, специалистов высоко технологичных производств и др. В отдаленном будущем появятся профессии, о которых сейчас даже представить трудно, все они будут связаны с технологией и высоко технологичным производством на стыке с естественными науками. Особенно будут востребованы специалисты био- и нано-технологий.

Встаёт вопрос – как подготовить таких специалистов? Старые методы перестают работать, как, впрочем, и теряют актуальность занятия в стиле «Записываем: «Классная работа», на следующей строке тема: «Дроби» и всё в таком роде.

Обучение – это не просто передача знаний от учителя к ученикам, это способ расширения сознания и изменения реальности.

В STEM-образовании активно развивается креативное направление, включающее творческие и художественные дисциплины (промышленный дизайн, архитектура и индустриальная эстетика и т.д.). Потому что будущее, основанное исключительно на науке, вряд ли кого-то обрадует. Но будущее, воплощающее синтез науки и искусства, волнует нас

уже сейчас. Именно поэтому уже сегодня нужно думать, как воспитать лучших представителей приближающегося будущего[5].

По мнению американских ученых попытка активизировать образование только в направлении науки без параллельного развития Arts-дисциплин может привести к тому, что молодое поколение лишится навыков креативности.

Образование в области STEM является основой подготовки сотрудников в области высоких технологий. Поэтому многие страны, такие как Австралия, Китай, Великобритания, Израиль, Корея, Сингапур, США проводят государственные программы в области STEM-образования [5].

По данным опроса, родители детей в Китае в отличие от родителей в США считают, что Arts особенно важно для формирования инновационных навыков их детей. Так, роль математики и компьютерных наук оценивается в Китае на 9% (из 100 % всех наук), в США на 52%.

Значение креативных подходов для решения инновационных проблем оценивается в Китае на 45%, а в США только на 18%. Предпринимательским и деловым навыкам в Китае уделяется 23%, в США только 16%. Знанию мировых культур: 18% (Китай) против 4% (США). Все это позволяет считать, что в Китае уже существует STEAM-образование, в то время как в США доминирует STEM-подход [5].

Больших успехов в развитии креативной экономики добились и другие азиатские страны, например Сингапур. Еще в 2002г. была запущена инициатива «Преобразование Сингапура», нацеленная на превращение этого города-государства в мировой центр креативности, инноваций и дизайна. Правительство Сингапура реформирует систему образования так, чтобы стимулировать креативные качества молодежи [5].

В ГПРО РК на 2016-2019 гг. сделан акцент на том, что в 2016 году педагоги Казахстана будут участвовать в международном авторитетном исследовании TALIS, проводимое ОСЭР.

Первое исследования TALIS проведено в 2008 г., следующее состоялось в 2014 г. Россия принимала участие. Казахстан не принимал участие. В ГПРО говорится о том, что РК будет принимать участие. TALIS не ставит своей целью объяснить учебные достижения школьников, их прогресс, но вопросы исследования позволяют выявить те факторы, которые непосредственно связаны с результатами обучения. Эффективное преподавание и квалифицированные учителя являются ключевым условием, обеспечивающим качество подготовки и высокие достижения учащихся, – такой однозначный вывод сформулирован по результатам международных исследований образовательных достижений обучающихся (PISA, TIMSS, PIRLS).

На основе данных этого исследования делаются выводы для образовательной политики государства.

Следующей важной компонентой развития конкурентоспособности казахстанского образования является внедрение полиязычия в процесс обучения.

Для выполнения поставленных задач создана законодательная база. Внесены существенные изменения и дополнения в Закон «Об образовании» [2].

Сегодня каждого педагога интересуют вопросы:

- В чем разница обновлённого содержания образования от ныне действующего?
- Изменяются ли подходы к организации образовательного процесса в школе?
- Что означает понятие «образование, ориентированное на результат?»
- В каком направлении должен готовиться учитель к обновлённому содержанию образования?

Начнем с обновления содержания дошкольного воспитания и обучения.

- Развитие полиязычия в рамках образовательной области «Коммуникация», реализация основных показателей развития родного языка должно распространяться на русский (казахский) и на английский.

- Освоение эффективных технологий развития базовых компетенций дошкольников в рамках пяти образовательных областей: «Здоровье», «Коммуникация», «Познание»,

«Творчество», «Социум». Качественная подготовка детей к школе, создание условий для достижения основных показателей развития, позволяющих ребёнку активно включиться в программы обновлённого начального образования.

- Освоение игровых технологий как основы возрастного развития дошкольников, игра является ведущим видом деятельности, через который идёт освоение базовых компетенций. Чрезмерное увлечение идеями раннего обучения, игнорирование идеи игровой деятельности как ведущей в дошкольном возрасте.

- Создание эффективной здоровьесберегающей среды, не секрет, что вопросы здоровьесбережения решаются во многих организациях ДО формально. Здоровьесбережение скатилось до уровня простого информирования детей и родителей, реальный уровень здоровья остаётся низким.

- Координация воспитательных усилий с родителями и организациями дополнительного образования, создание условий для гибкого включения ребёнка в разнообразные образовательные среды (спортивные, музыкальные, художественно-эстетические и пр.) [6].

Обновление содержания начального образования предполагает отход от традиционной организации учебного процесса, когда, прежде всего, определялось содержание образования, отражаемое в учебных программах (при этом каждый из разработчиков старался охватить как можно больше теоретического материала), и базируется на ожидаемых результатах, которые определяются по образовательным областям и отражают деятельностный аспект, т.е. учащиеся «знают», «понимают», «применяют», «анализируют», «синтезируют», «оценивают».

В типовых учебных планах, разработанных в соответствии с ГОС РК НО, введено изучение предметов по образовательным областям (таблица 2).

Таблица 2 Образовательные области и учебные предметы [6].

Образовательные области	Учебные предметы
Язык и литература	1) обучение грамоте
	2) литературное чтение;
	3) казахский язык (русский язык)
	4) английский язык
Математика и информатика	1) математика
	2) информатика
Естествознание	1) естествознание –пропедевтический курс биологии, физики, химии
Человек и общество	1) познание мира
	2) самопознание
Технология и искусство	1) ИЗО
	2) трудовое обучение
	3) музыка
Физическая культура	1) физическая культура

Целью начального образования является создание образовательного пространства, благоприятного для гармоничного становления и развития личности обучающегося, обладающего основами следующих навыков широкого спектра:

- 1) функционального и творческого применения знаний;
- 2) критического мышления;
- 3) проведения исследовательских работ;
- 4) использования информационно-коммуникационных технологий;
- 5) применения различных способов коммуникации, в том числе языковых навыков;

б) умения работать в группе и индивидуально.

В качестве базовых ценностей в содержании начального образования определены казахстанский патриотизм; уважение; сотрудничество; открытость; труд и творчество и образование в течении всей жизни.

В соответствии с приказом МОН РК от 3 апреля 2015 года № 159 «О пилотном внедрении обновленного содержания образования» в 2015-2016 учебном году в 1-х классах 30-ти пилотных школ начата апробация Государственного общеобязательного стандарта начального образования. С 2015-2016 учебного года в ходе эксперимента

✓ *осуществляется:*

- апробация типовых учебных планов и программ обновленного содержания;
- апробация пробных учебников и учебно-методических комплексов;
- апробация системы критериального оценивания учебных достижений;

✓ *планируется:*

- организация повышения квалификации руководителей школ, учителей и методистов;
- проведение регулярного мониторинга качества обучения в режиме эксперимента.

Список литературы:

1. План нации «100 конкретных шагов» // zakon.kz
2. Закон РК «Об образовании» // zakon.kz
3. Государственная программа образования и науки РК на 2016-2019 гг. // <http://control.edu.gov.kz/ru>
4. http://induc.ru/news/events/?ELEMENT_ID=4720
5. <http://www.klass39.ru/stem-obrazovanie/>
6. ГОС НО// nao.kz
7. Приказ МОН РК от 3 апреля 2015 года № 159 «О пилотном внедрении обновленного содержания образования» // adilet.kz

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИТ-ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ

Шункеева Орынгуль Абдыгалиевна

к.п.н., доцент

Актюбинский региональный

государственный университет им.К.Жубанова

ТҮЙІНДЕМЕ

Ақпараттық технологиялар оқыту жаңа компьютерлік құралдар мен әдістерін, тәсілдерін және модельдеу оқу жүйелерін қолдана отырып, оқыту сапасына заңды әсерін тигізіп, маман дайындауда ықпалы зор. Жалпы, кәсіби өзін-өзі анықтау ІТ технология студенттердің шығармашылық және инновациялық әрекеттің қажеттілігін қалыптастыруға ықпал етеді.

Түйінді сөздер: технология, ІТ технологияларды қолдану, компьютерлік құзыреттілік, презентациялар, презентациялар жасау.

АННОТАЦИЯ

Информационные технологии обучения приносят не только новые компьютерные средства, но и методы, подходы и моделирование систем обучения, что закономерно влияет на качество подготовки специалистов. В целом ІТ-технологии в профессиональном самоопределении будут способствовать формированию у студентов потребности в творческой и инновационной деятельности.

Ключевые слова: технологии, использование ІТ-технологий, компьютерная компетентность, презентации, создание презентаций.

ABSTRACT

Information technology of education brings not only new computer tools, but also methods, approaches and modeling of training systems, which naturally affects the quality of training of specialists. In general, IT technologies in professional self-determination will contribute to the formation of students' needs for creative and innovative activities.

Keywords: technologies, use of IT-technologies, computer competence, presentations, creation of presentations.

На современном этапе использование ИТ-технологий в учебном процессе позволяет повысить качество учебного материала и усилить эффективность образования. Разнообразие технических средств дает возможность организовать одновременно обучение студентов, обладающих различными способностями и возможностями, различным уровнем мотивации к обучению. Использование ИТ-технологий открывает широкие возможности для развития принципиально нового обучения, которое становится управляемым, контролируемым и адаптированным к индивидуальным особенностям обучаемого.

Одна из важнейших проблем в организации современного процесса обучения – выбор технологии. Современное образование немыслимо без ИТ-технологий. Это обобщенное название технологий, отвечающих за хранение, передачу, обработку, защиту и воспроизведение информации с использованием компьютеров.

Объективно выбор какой-либо технологии определяется целями, содержанием обучения, возрастными особенностями обучаемых. Это не означает, что определенные цели обучения жестко требуют определенных технологий. По мнению известного психолога Б.М.Теплова, нет ничего более нежизненного и схоластичного, чем идея о том, что существует только способ успешного выполнения всякой деятельности. Эти способы бесконечно разнообразны, как разнообразны человеческие способности [1,30].

Для реализации ИТ-технологий требуется специальное техническое оснащение (по меньшей мере, компьютерный класс) и определенный уровень компьютерной компетентности.

Обобщенным показателем сформированной *компьютерной компетентности* принято считать наличие таких качеств личности студента, как:

- интерес к проблемам развития информационных технологий;
- осознанная установка на использование компьютерных технологий в своей учебной и будущей профессиональной деятельности;
- умение мыслить свернутыми формами и формализованными структурами;
- способность быстро и эффективно включаться в виртуальную ситуацию, моделировать объекты с помощью компьютерных средств;
- владение этикетом электронного диалогового общения.

Компьютер в учебном процессе позволяет:

- *получать информацию из Интернета*: студенты могут воспользоваться извлеченной информацией при подготовке к занятиям, для творческих работ, при подготовке проектных заданий;
- *играть*: существует целое семейство компьютерных игр, которые специально созданы для тренировки внимания, развития памяти, логического мышления и освоения в игровой ситуации нового знания;
- *работать с текстами*: создание текста — один из основных способов использования компьютера в обучении;
- *создавать рисунки, чертить и конструировать*: для изобразительного творчества понадобятся специальные программы — графические редакторы (самый простой — Paint brush) и чертежная программа, например «Компас»;
- *проводить мультимедийные выступления*: использование специальных мультимедийных программ и устройств (особый мультимедийный проектор, экран, подключенные к

компьютеру) позволяет докладчикам демонстрировать на экране план выступления, отдельные тезисы, иллюстрации (схемы, фотографии, объемные модели, мультипликацию). Одновременно может звучать музыка, звуковая дорожка видеофильма [2,56].

Использование информационных технологий в образовании позволяет производить такие операции, как:

-*Создание презентации.* В этих проектах создается анимированное представление материала (например, оригинальное оформление и привязка кодов к управляющим элементам типа кнопок, управление движением отдельных объектов и др.);

-*Создание тестов.* Эти тесты всегда пользуются успехом у студентов, так как база данных вопросов обширна, она может легко обновляться, включая вопросы по любым предметам школьной программы, и дети всегда стремятся пройти тест на «отлично» (ведь учитель не вмешивается в процесс определения оценки).

-*Создание игровых программ,* которые могут быть использованы с той же целью, что и тесты – проверка знаний [3].

Компьютерные технологии могут «работать» в учебном процессе как объяснительно-иллюстративные, репродуктивные, проблемные, исследовательские.

Объяснительно-иллюстративные и репродуктивные технологии позволяют существенно улучшить качество организации процесса обучения, но не позволяют радикально изменить учебный процесс по сравнению с применяемой традиционной системой. *Проблемная* технология обучения использует возможности компьютера для организации учебного процесса как постановки и поисков способов разрешения некоторой проблемы. Главной целью является максимальное содействие активизации познавательной деятельности обучаемых. В процессе обучения предполагается решение разных классов задач на основе получаемых знаний, а также извлечение и анализ ряда дополнительных знаний, необходимых для разрешения поставленной проблемы. При этом важное место отводится приобретению навыков по сбору, упорядочению, анализу, и передаче информации. Исследовательский метод обучения с применением компьютера обеспечивает самостоятельную творческую деятельность обучаемых в процессе проведения научно-технических исследований в рамках определенной тематики. При использовании этого метода обучение является результатом активного исследования, открытия и игры, вследствие чего, как правило, бывает более приятным и успешным, чем при использовании других вышеперечисленных методов. Этот метод обучения предполагает изучение методов объектов и ситуаций в процессе воздействия на них. Для достижения успеха необходимо наличие среды, реагирующей на воздействия.

В процессе реализации кредитной технологии возможно использование всех перечисленных технологий. В частности, при организации самостоятельной работы студентов по дисциплине «Основы современного русского языка» на специальности «Педагогика и методика начального обучения» предполагается использование компьютерной технологии на уровне пользователя, т.к. какие-то иные виды работы требуют специальных знаний на уровне программирования. Изготовление слайдов-презентаций с использованием программы Microsoft Power Point способствует анализу, синтезу, классификации и обобщению изучаемого материала, т.к. процесс добывания знаний и поиск ответов на различные вопросы теоретического характера требует аналитико-синтетической работы. Презентация материала в аудитории позволяет совершенствовать качество выполненной работы. Последовательная и систематическая работа такого характера способствует постепенному созданию базы данных по любой дисциплине, что позволит в дальнейшем перейти на более высокий уровень организации самостоятельной работы.

Применение указанной системы базы данных, содержащей не только самостоятельные работы в виде презентаций, но и различные труды преподавателей вуза (методические рекомендации и пособия, статьи, доклады и пр. в электронном варианте) и общепринятые темы к обсуждению (труды современных педагогов на различных конференциях вплоть до международного уровня) на семинарах по кредитной технологии даст ощутимый толчок к

самообразованию студента. Наличие в базе данных самостоятельных работ студента даст возможность объективно оценить его деятельность и вклад. В результате введения базы увеличится эффективность работы в целом:

- синтез и систематизация научных трудов преподавателей вуза;
- эффективная работа студента на основе самостоятельного изучения;
- контроль работы студентов, возможность объективной оценки;
- экономия рабочего времени, упрощение получения отчетности различного характера.

Обучение при этом становится интерактивным, возрастает значение самостоятельной работы студентов, усиливается интенсивность учебного процесса, что позитивно влияет на качество образования.

В заключение отметим, что использование ИТ-технологий в учебном процессе дает возможность переосмыслить традиционные подходы к изучению многих вопросов учебных дисциплин. Информатизация обучения приносит в технологии обучения не только новые компьютерные средства, но и методы, подходы и моделирование систем обучения, что позволяет повысить качество подготовки специалистов.

Использованная литература

1. Теплов Б.М. Избранные труды Т.1, М., 1985.
2. Логвинов И.И. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования/ Под.ред.Е.С.Полат.М.,2001.
3. Назимов, С. С. Педагогические инновации в национально-региональном компоненте содержания образования/ С. С. Назимов// Учитель.-2005.-№ 6.

ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Нурпеисова Багдат Серпербаевна,
ст.преподаватель кафедры социально – политических
дисциплин АРГУ им.К.Жубанова, г.Актобе
Кубиева Венера Амангалиевна,
ст.преподаватель кафедры социальной педагогики
и начального обучения, АРГУ им.К.Жубанова, г.Актобе
Ербулатова Акмарал Карасаевна,
ст.преподаватель кафедры социальной педагогики
и начального обучения АРГУ им.К.Жубанова, г.Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада жоғары білім беру жүйесіндегі инновациялық әдістерді қолдану ерекшеліктері қарастырылған; «инновация» ұғымына әр түрлі анықтамалар берілген. Жалпы оқыту барысында инновациялық әдістерді қолдану өзектілігі туралы айтылған.

Түйінді сөздер: инновация, әдіс, оқыту, процесс, технология, диалогтік оқыту, ойлау

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются особенности инновационных методов обучения в системе высшего образования; даются некоторые определения понятию «инновация». В целом, подчеркивается актуальность применения инновационных методов обучения в учебном процессе.

Ключевые слова: инновация, метод, обучение, процесс, технология, диалоговое обучение, преподавание, мышление.

ABSTRACT

The article considers features of innovative methods of teaching in the system of higher education; to give some definitions to the concept of "innovation". In general, we should highlight the relevance of innovative methods of teaching in the learning process.

Keywords: innovation, method, training, process, technology, dialogue learning, teaching, thinking.

В современных условиях развития общества всё больше возрастает потребность в нестандартно мыслящих творческих личностях. На данный момент, традиционная подготовка специалистов, что ориентируется на формирование знаний, навыков и умений в предметной области, всё больше отстаёт от современных требований. Основой современного образования должны быть не столько учебные дисциплины, сколько способы мышления и деятельности студентов. Поэтому задачей любого высшего учреждения является не только выпуск специалистов, получающих подготовку высокого уровня, но и включение студентов уже в процессе обучения в разработку принципиально новых технологий, их адаптация к реальным условиям производственной среды.

Основу инновационных образовательных технологий, применяемых в учебном процессе, должен составлять социальный заказ, профессиональные интересы будущих специалистов, учет индивидуальных, личностных особенностей студентов [1,54].

Именно поэтому при подготовке специалистов в высшей школе применение инновационных форм и методов необходимо правильно сочетать с прагматическим пониманием целей и задач обучения и подготовки кадров.

В современной психолого-педагогической литературе отмечается, что инновационные методы получают отражение во многих технологиях обучения, которые направлены на развитие и совершенствование учебно-воспитательного процесса и подготовку специалистов к профессиональной деятельности в различных сферах жизни современного общества.

Они создают условия для формирования и закрепления профессиональных знаний, умений и навыков у студентов, способствуют развитию профессиональных качеств будущего специалиста. Использование преподавателями инновационных методов в процессе обучения способствует преодолению стереотипов в преподавании различных дисциплин, выработке новых подходов к профессиональным ситуациям, развитию творческих, креативных способностей студентов [2, 37].

Термин «инновация» появился в латинском языке где-то в середине XVII века и означает вхождение нового в некоторую сферу, вживание в нее и порождение целого ряда изменений в этой сфере. А значит, инновация - это, с одной стороны, процесс вновления, реализации, внедрения, а с другой - это деятельность по вращиванию новации в определенную социальную практику, а вовсе - не предмет.

Инновационная деятельность в своей наиболее полной развертке предполагает систему взаимосвязанных видов работ, совокупность которых обеспечивает появление действительных инноваций, таких, как:

1. Научно-исследовательская деятельность, направленная на получение нового знания о том, как нечто может быть («открытие»), и о том, как нечто можно сделать («изобретение»).

2. Проектная деятельность, направленная на разработку особого, инструментально-технологического знания о том, как на основе научного знания в заданных условиях необходимо действовать, чтобы получилось то, что, может, или должно быть («инновационный проект»).

3. Образовательная деятельность, направленная на профессиональное развитие субъектов определенной практики, на формирование у каждого личного знания (опыта) о том, что и как они должны делать, чтобы инновационный проект воплотился в практике («реализация»).

Цель инновационных методов в преподавании состоит в создании комфортных условий обучения, при которых студент чувствует свою интеллектуальную состоятельность и успешность, что делает эффективным сам процесс обучения.

В рамках данной статьи хотелось бы раскрыть содержание некоторых наиболее эффективных инновационных методов обучения, одним из которых, на наш взгляд является, диалоговое обучение, ибо, в процессе диалогового обучения происходит развитие коммуникационных отношений, таких, как взаимодействие не только между студентом и преподавателем, так и между самими студентами, т.е. студент – студентом. Например, применение на занятиях кумулятивной беседы, которая является одной из активных видов бесед в диалоговом обучении, помогает создать атмосферу доброжелательности и безопасности, т.е. это такой вид беседы, который предполагает, что каждый студент принимает и соглашается с тем, что говорят другие, где беседа используется с целью обмена знаниями, а выдвигаемые студентами мнения тщательно оцениваются.

Вообще, диалоговое обучение, на наш взгляд, является основой развития личностных взаимоотношений студентов в процессе обучения и воспитания. Обучение и преподавание на основе диалога предполагают подход, при котором диалог между учениками, между учеником и учителем, помогает учащимся самостоятельно формировать и развивать собственное мышление [3,71].

Следующий инновационный метод, который интересен и эффективен в процессе преподавания, это развитие критического мышления студентов.

По поводу понятия «критическое мышление» существует большое разнообразие мнений и оценок: с одной стороны, оно ассоциируется с негативным, так как предполагает спор, конфликт; с другой стороны, объединяет понятия «критическое мышление», «аналитическое мышление», «логическое мышление», «творческое мышление» и т.д.

Сегодня в различных научных исследованиях можно найти определение термина «критическое мышление». Дж. А. Браус и Д. Вуд определяют его как разумное рефлексивное мышление, сфокусированное на решении того, во что верить и что делать. Критики пытаются понять и осознать свое собственное «Я», быть объективными, логическими, пытаются понять другие точки зрения. Критическое мышление, по их мнению, - поиск здравого смысла и умение отказаться от собственных предубеждений. Критические мыслители способны выдвинуть новые идеи и увидеть новые возможности, что весьма существенно при решении проблем.

Самое ценное, что мы извлекли из подхода по развитию критического мышления студентов явилось то, что, «критическое мышление это организованный мыслительный процесс, направленный на оценку аргументов или предложений и суждений, с целью формирования убеждения и принятия решения относительно последующих действий».

Например, одной из активных форм развития критического мышления студентов, является рефлексия или обратная связь студентов. Как отмечает Р. Бустром: «Рефлексия - особый вид мышления. Рефлексивное мышление означает фокусирование вашего внимания. Оно означает тщательное взвешивание, оценку и выбор». Поэтому, в ходе рефлексивного анализа наиболее четко прослеживалось умение студентов критически подходить к собственным суждениям и суждениям своих товарищей.

Таким образом, анализируя проблему использования инновационных методов обучения, мы остановились более подробно только на некоторых из них. Опыт преподавания на сегодняшний день показывает, что инновационное обучение - это такое обучение, которое создает условия для полноценного развития студентов, а инновационные методы обучения - активные методы формирования компетенций, основанные на взаимодействии обучающихся и их вовлечении в учебный процесс, а не только на пассивном восприятии материала.

Использованная литература:

1. Жуков Г.Н. Основы общей профессиональной педагогики: Учебное пособие. - М.: Гардарики, 2005

2. Симоненко Н.Н. Управление образовательными услугами с применением инновационных методов обучения //Вестник Тихоокеанского государственного университета. — 2012. — № 2. — С. 201—206.

CASE-STUDY METHOD IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE

Даулетова Динара Даулетовна
магистр гуманитарных наук,
преподаватель английского языка
Западно-казахстанский государственный медицинский
университет имени Марата Оспанова
г.Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада жоғары оқу орнында шет тілі бойынша case study әдісінің қолданылу мүмкіндігі қарастырылады. Кейсқа қойылатын талаптар, осы әдісті қолданудың қиындығы мен жақсы жақтары талқыланады. Оның қолданылуы студенттерді топтың жұмыстық дағдынуы қалыптасуына, зерттеулік және шығармашылық дағдыларының қалыптасуына септігін тигізеді, өз ұсыныстарын білдіруді үйретіп, ақпаратпен жұмыс жасауды және шешім қабылдауды, шет тілдік коммуникативтік біліктілікті жетілдіруді бекітеді.

Түйінді сөздер: оқытудың белсенді әдістері, case study әдісі, коммуникативтік құзыреттілік.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются возможности применения метода case study на занятиях по иностранному языку в вузе. Обсуждаются требования, предъявляемые к кейсам, преимущества и трудности использования данного метода. Утверждается, что его применение способствует формированию у студентов навыков групповой работы, исследовательских и творческих навыков, учит проявлять инициативу, работать с информацией и принимать решения, развивает иноязычные коммуникативные умения.

Ключевые слова: активные методы обучения; метод case study; коммуникативная компетенция.

ABSTRACT

The article considers capabilities application of the case study methods on lessons in a foreign language in university. The discussed a requirements, applicable to the case studies, advantages and difficulties of use their. It is argued that its use to fosters the formation of students group work skills, research and creative skills, teaches to show initiative, work with information and make decisions, develops foreign communicative skills.

Keywords: innovation, method, training, process, technology, dialogue learning, teaching, thinking.

Master a foreign language is designed to a reliable tool "succeed in life of modern man in multicultural and multilingual community of people". The main objective of teaching a foreign language in high school nowadays - "not to teach a foreign language, but with the help of a foreign language to orientate in the new social and cultural context, in a chockfull informative flow, to be mobile and initiative in solving the cognitive, educational, professional and personal problems".

One option for teaching English as a foreign language in universities is using case study method. Unlike traditional lecture-based teaching where student's participation in the classroom is minimal, the case study method is an active learning method, which requires participation and involvement from the student in the classroom. For students who have been exposed only to the traditional teaching methods, this calls for a major change in their approach to learning.

The majority of scholars affirm that students can learn more effectively when actively involved in the learning process. The case study approach is one way in which such active learning strategies can be performed in universities [1,p.8].

There exist a number of definitions for the term «case study». As many researchers we define «case study» as student-centered activities based on description of an actual situation, commonly involving a decision, a challenge, an opportunity, a problem or an issue faced by a person or persons in an organization. [2, p.67].

An important point to be emphasized here is that a case is not a problem. A problem usually has a unique, correct solution. A decision-maker faced with the situation described in a case can choose between several alternative courses of action, and each of these alternatives may plausibly be supported by a logical argument. Undoubtedly, case studies are an increasingly popular form of teaching and have an important role in developing skills and abilities in students. Some teachers shy away from using case studies in the classroom situation for a number of reasons. First of all, they may feel that they will be engulfed in the content aspect of the case study and lose face before their students. Secondly, they may not be comfortable with the role shift in their teaching – from teacher to facilitator. Finally, teachers who are used to a transmission style of teaching may feel that teaching is not really happening if they use simulations or case studies.

Nevertheless, there are numerous advantages to use cases while teaching a foreign language. Study cases help to: develop and raise critical thinking and reflective learning in the learner; develop problem solving skills; improve the student's organizational skills – as case studies are sometimes very dense in information, the key is to condense this information into logical sections and organize them so that a clear picture of the problem/issue can be understood; enhance communication skills – case studies can be used to improve the student's written and oral communication. Non-verbal communication skills are also practiced by using case studies; train managerial communication skills such as holding a meeting, negotiating a contract, giving a presentation etc. Case studies force students into real-life situations to require them to get involved in managerial communication; enhance the listening/cooperative learning skills; encourage collaborative learning and team-working skills in the language learner; get you thinking and brainstorming; connect theory and practice; allow students' naive questions to precipitate profound change in approach; teach students that there may not be one «right» answer, after all; encourage attention to and self-consciousness about assumptions and conceptions; reflect the contextual, situated, complex nature or knowledge; build partnership/collegiality among learners and teacher [3,p.15]

The case study method usually involves three stages: individual preparation; small group discussion; - large group or class discussion. While both the facilitator and the student start with the same information, their roles are dissimilar.

It is extremely important that the case studies should be well-prepared in advance so that each student knows what his role is. It is not sufficient just to give the case study to the student and hope that they will understand how to use it. This is the mistake made by many teachers unfamiliar with the case study method. In contrast to lecture-based teaching, the case method requires intensive preparation by the students, before each class. The following case-based process can be used to help students use cases to their best:

1) Determine the facts of the case. To grasp the situation described in a case study, it is necessary to read it several times. The first reading of the case can be a light one, to get a broad idea of the story. The subsequent readings must be more focused, to help the student become familiar with the facts of the case, and the issues that are important in the situation being described in the case – the who, what, where, why and how of the case;

2) Define the presenting problem. The student must also acquire a thorough understanding of the case situation, through a detailed analysis of the case. During the case analysis process, he/she must attempt to identify the main protagonists in the case study (organizations, groups, or individuals described in the case) and their relationships. The student must also keep in mind that different kinds of information are presented in the case study There are facts, which are verifiable

from several sources. There are inferences, which represent an individual's judgment in a given situation. There are also assumptions, which cannot be verified, and are generated during case analysis or discussion. Clearly, all these different types of information are not equally valuable for managerial decision-making. Usually, the greater your reliance on facts (rather than speculation or assumptions), the better the logic and persuasiveness of your arguments and the quality of your decisions; [4,p.80]

3) Generate a possible course of action or generate, assess, and propose a number of possible solutions;

4) Evaluate the strengths, weaknesses, opportunities, and threats to each course of action;

5) Make a decision regarding a satisfactory or at least workable plan of action

Additionally the following steps should be executed during the case study introduction class: read the case study thoroughly with your students. Here the teacher can deal with any lexical or grammatical issues. You may also like to ask your students to represent the background information in a visual form; provide the students with some input on how they should analyze the case study: read the case several times; define the main issues/problems; set out objectives; identify solutions; select the best solution; decide on how the solution should be implemented; draw up an action plan to implement the chosen solution: pre-teach the language required to discuss the case study. Note that it is important to select the skill you would like to focus on and teach the specific language. [5,p.103]

The standard procedure for using case study method at lessons involves the following aspects: students need to come to class prepared to discuss the case; unless there are specific pedagogical reasons, key facts should be introduced in the written case and not added during the discussion. The safest way to discuss a case is to be sure that everyone has a clear understanding of the facts; cases need to be complete enough so that the problem can be defined; the size of the group should allow for free exchange among all participants; facilitators need to be objective without being emotionally invested in the case. They should be aware of the larger goals of the case. The facilitator has to make the classroom safe for conversations. This doesn't happen right away. Students have to get to know each other and develop a certain level of trust; facilitators should ask carefully designed questions. The first question that the teacher asks is crucial. The primary criterion is to get students to talk, preferably thoughtfully. If you start with a question that is too obtuse, too formidable, or looks like a trick question, no one will answer. Questions should not let the discussion get submerged in the details of the case, but rather ensure that discussion focuses on the ways to solve the problem. The best opening questions are open-ended, where there are multiple reasonable answers, or where the question is neutral and simple to answer. The teacher should periodically try to paraphrase students' points. The teacher should not make the discussion a glorified quiz show where he runs through a series of questions, saying «right» or «wrong». Nor is this discussion a lecture in disguise. The teacher must connect one student's ideas with another. The teacher should operate at several levels during the discussion. Firstly, he must be aware of the case material and how to get the content out. Secondly, he must be aware of the process, thinking about whom to call on next to spread the discussion about, how to resolve the conflict that has just exploded, how to stop the private conversation in the corner, how to move to engage the bored student sitting to his right, when to shift tempo. Thirdly, he is thinking of the bigger picture, how these people are doing in the course and how this case fits into the overall syllabus. He has to move forward to listen seriously to a speaker or move to the side to let students engage one another; role-playing can help clarify some concepts by engaging students in problem solving from the perspectives of different key players.

A classroom case discussion is usually guided by the facilitator. Students are expected to participate in the discussion and present their views. In some cases, the teacher may adopt a particular view, and challenge the students to respond. During the discussion, while a student presents his point of view, others may question or challenge him. Case facilitators usually encourage innovative ways of looking at and analyzing problems, and arriving at possible alternatives. [6,p.73]

The interaction among students, and between the students and the facilitator, must take place in a constructive and positive manner. Such interactions help to improve the analytical, communication, and interpersonal skills of the students [6,p.76]. During the controversy students must be careful that the contributions they make to the discussion are relevant, and based on a sound analysis of the information presented in the case. The facilitator may ask questions to the class at random about the case study itself or about the views put forward by an individual student. If a student has some new insights about the issues at hand, he/she is usually encouraged to share them with the class. Students must respond when the facilitator asks some appropriate questions. The importance of preparing beforehand cannot be emphasized enough – a student will be able to participate meaningfully in the case discussion only if he is knowledgeable about the facts of the case, and has done a systematic case analysis. A case discussion may end with the facilitator (or a student) summarizing the key learning points of the session. Student performance in case discussions is usually assessed. The extent of participation is never the sole criterion in the assessment – the quality of the participation is an equally (or more) important criterion.

There are many opportunities to assess students' performances when they are using case-based learning approaches. Here are some assessable activities students might engage in as they work on their investigations: their participation (quality and extent of participation) and contribution to work in groups; the kinds of issues they identify; the questions they develop; the investigations they propose; where and how they locate resources; how they conduct investigations (communication skills, logical flow and structuring of the content, quality of analysis and recommendations, etc.);the presentations they make; written case analyses.

Discussions can often leave students and facilitator with an unsatisfied feeling. Both may wonder what they have really accomplished. Board work isn't always enough. Giving the students a follow-up assignment usually does the trick. Have them write up a summary of the case, write a letter to the company head or develop a strategic plan. These are all good homework exercises. You don't have to have each student hand in a paper for each case. They might write up something for say half or a third of the cases. This approach makes the workload more manageable for everyone. [7, p.11] In addition, a written analysis of the case may be a part of the internal assessment process. When a written analysis of a case is required, the student must ensure that the analysis is properly structured. The facilitator may provide specific guidelines about how the analysis is to be structured.

However, when submitting an analysis, the student must ensure that it is neat and free from any factual, language and grammar errors. In fact, this is a requirement for any report that a student may submit – not just a case analysis. [8, p.54]

Performing case study gives students the following benefits; it allows students to learn by doing. Case study permits students to step into the shoes of decision-makers in real organizations, and deal with the issues managers face, with no risk to themselves or the organization involved; improves the students ability to ask the right questions, in a given problem situation; exposes students to a wide range of industries, organizations, functions and responsibility levels. This provides students the flexibility and confidence to deal with a variety of tasks and responsibilities in their careers. It also helps students to make more informed decisions about their career choices; strengthens the student's grasp of management theory, by providing real-life examples of the underlying theoretical concepts. By providing rich, interesting information about real business situations, they breathe life into conceptual discussions; provides students with an exposure to the actual working of business and other organizations in the real world; reflects the reality of managerial decision-making in the real world, in that students must make decisions based on insufficient information. Cases reflect the ambiguity and complexity that accompany most management issues; helps to understand and deal with different viewpoints and perspectives of the other members in their team.

It should be acknowledged that styles and modes of learning vary from student to student. In other words, case studies may not be suited to everyone. Some students may work more efficiently in a formal and time-constrained setting, such as an examination. Although this may not be the

better mode of learning, it is one to which they have become thoroughly accustomed to at school. One possible solution to this problem is combination of case studies and exam assessment. It provides a balance in learning styles. Moreover, it enables students to develop a range of skills and no student should be unfairly disadvantaged compared to another.

Case-based approach is a useful method to develop the following skills: group working; individual study skills; information gathering and analysis; time management; presentation skills; practical skills. [8, p.57]

Further to the practical application and testing of scholarly knowledge, case study method can also help students prepare for real-world problems, situations and crises by providing an approximation of various professional environments (i.e. classroom, board room, courtroom, or hospital). Thus, through the examination of specific cases, students are given the opportunity to work out their own professional issues through the trials, experiences and research findings of others. An obvious advantage of this method is that it allows students the exposure to settings and contexts that they might not otherwise experience. The case study method also incorporates the idea that students can learn from one another by disputing with each other, by asserting something and then having it questioned.

On the whole, it should be said that advance preparation by the teacher, suitability of the course syllabus, students' motivation, authenticity of materials and activities in which the learners are involved, as well as adequacy of the assessment measures and objectives pursued in the case, provide the key to the success of the case method.

References:

1. Casanave C.P. Writing games: Multicultural case studies of academic literacy practices in higher education. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2002.
2. Courcy M. Learners' experiences of immersion education: Case studies of French and Chinese. Clevedon, UK: Multilingual Matters, 2002.
3. Gass, S. M., Selinker, L. Second language acquisition (2nd ed.). Hills-dale, NJ: Lawrence Erlbaum, 2001.
4. George, A. L., Bennett, A. Case studies and theory development in the social sciences. Cambridge, MA: MIT Press, 2005.
5. Hamel, J., Dufour, S., Fortin, D. Case study methods. Qualitative research methods (Vol.32). Newbury Park, CA: Sage, 1993.
6. Kreber C. Learning Experientially through Case Studies? A Conceptual Analysis Teaching in Higher Education, 2001. Vol. 6 N 2 pp 217-228.
7. Lantolf, J.P.(Ed.) Sociocultural theory and second language learning. New York: Oxford University Press, 2000.
8. Lardiere, D. Ultimate attainment in second language classrooms. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum, 2006.

СТУДЕНТТЕРДІҢ КОММУНИКАТИВТІК ҚАБІЛЕТІН ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Сары Болған Бакдәулетқызы
Магистр, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қаласы
Сұлтанғалиева Ольга Қашымқызы
Магистр, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ, Ақтөбе қаласы

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада студенттердің коммуникативтік қабілеттері және оны дамыту жолдары қарастырылған.

Түйінді сөздер: қабілет, коммуникативтік қабілет, нышан ықпалы, контекст шеңберін.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены коммуникативные способности студентов и их пути развития.

Ключевые слова: познание, будущие педагоги, когнитивные действия студентов, развитие.

ABSTRACT

The article considers communication skills of students and their ways of development.

Key words: cognition, future teachers, cognitive actions of students, development.

Бүгінгі күн талабы бойынша ғылыми білім негіздерімен қаруланған, отанын жанындай сүйетін ұрпақ тәрбиелеу қажет екендігі белгілі. Сондықтан ғылыми білім мазмұнын жаңарту мақсатында түрлі ізденістер жасалуда. Қоғам алдында тұрған міндет-коммуникативтік қабілетті дамыту. Бұл қарым-қатынас жасауға, танып-білуге талпыныстың пайда болуына жетелейтін міндет, ал бұл міндет студенттерді (жастарды) отан сүйгіштікке тәрбиелеудің бір тетігі болып табылады.

Қандай да болмасын әрекет қабілетке тікелей байланысты.

В.А.Крутецкий, Б.М.Теплов, А.Н.Леонтьев т.б зерттеушілердің еңбектерінде қабілет проблемасын ғылыми тұрғыдан түсіндіруде маңызды істер жасалды. Бұл ғалымдар қабілет проблемаларын қарастырудың басты жолын анықтады. Қабілетті тұлғаның іс-әрекетімен тығыз байланыста қарастырды.

В.А.Крутецкий «қабілет дегеніміз белгілі бір нақты іс-әрекетке икемділік. Сондықтан қандай болмасын қабілет адамның нақтылы іс-әрекеті барысында ғана анықталады», - деп түсіндіреді [1, б.207].

Б.М.Теплов «қабілет дегеніміз- белгілі бір немесе бірнеше іс-әрекетті орындаудың табыстылығын анықтайтын адамдардың жеке психологиялық ерекшеліктері», - деп анықтама береді.

Ал А.Н.Леонтьев қабілеттің көпшілік таныған анықтамасы «белгілі бір іс-әрекеттің табысты орындалуын қамтамасыз ететін тұлғаның жеке басының қасиеттерінің жиынтығы», - деген [2, б.184-185].

Сонымен қабілет дегеніміз-нақтылы іс-әрекет барысында анықталып, белгілі бір іс-әрекеттің орындалуын қамтамасыз ететін тұлға қасиеттерінің жиынтығы.

Бізге студенттердің коммуникативтік қабілетін дамытудың жолдарын анықтауға төмендегі қажеттіліктер түрткі (мотивация) болып отыр:

1. Қазіргі білім беру талабына сәйкес өз ісіне лайықты, білікті маман дайындау
2. Іс-тәжірибені өз бетінше меңгере алатын маманды қалыптастыру.

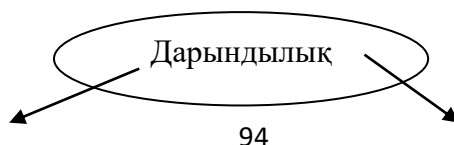
Сондықтан да студенттердің коммуникативтік қабілетін дамытудың жолдарын анықтау өзекті мәселе болып отыр.

С.Л.Рубинштейн «Адамдардың қабілетінің дамуы олардың адамзаттық тарихи дамуының нәтижелерін құру және меңгеру барысында іске асады», - деп жазды [3, б.548].

Әдетте, қабілеттің дамуы ұрпақтан берілген туа пайда болатын нышанмен байланыстырылады. Нышан-адам бойындағы биологиялық, физиологиялық фактор болып саналса, қабілет нышанның дамып жетілу нәтижесі. Нышан-дақылдың дәні, қабілет сол дәннің өніп шығуы [4, б.99-100].

«Нышандар, - деп жазды Б.Г.Ананьев, тек қана іс-әрекеттің белгілі бағыттағы қызмет нәтижесінде ғана қабілетке айналады. Қабілет кісіге сырттан қондыра салатын нәрсе емес, ол адам бойында оның адамзаттық тарихи дамуының нәтижелері болып табылатын құндылықтармен араласу, соларды пайдалану барысында дамиды», - деп арнайы атап көрсетті [2, б.184].

Міне, осындай нышан ықпалымен қалыптасқан қабілеттің түрін дарындылық дейді. Дарындылық оқу және шығармашылық болып екіге бөлінеді (1-сызба).

Сурет 1. Дарындылықты оқытудың бөлімдері

Бұл екеуі егіз ұғым секілді. Өмірді танып білу әдетте, оқып-үйренуден бастау алады. Сонан соң адам сол білімді шығармашылықпен пайдалануға, қоғамға пайда келтіруге ұмтылады.

Ал тарихи-әлеуметтік маңызы бар шығармашылық қабілеттің ең жоғары түрі данышпандылық деп аталады.

Сондай-ақ бейімділік-адамның белгілі бір іспен айналысуға деген икемділігі мен құлшынысын айғақтайды [3,б.543-544].

Сонымен студенттердің коммуникативтік қабілетін дамытуда қабілеттіліктің нышан ықпалымен қалыптасқан дарындылық, данышпандықтың, әрекеттің бір түрімен айналысуға мүмкіндік беретін бейімділіктің маңызы зор болды.

Қабілет адамның іс-әрекетінің белгілі бір түріне жарамдылығын жақсы көрсете алатын болды. Қарым-қатынас коммуникативтік контексте жүзеге асырылады.

М.Н.Вятютнев қатысым функциясында коммуникативтікке дейінгі қабілет және коммуникативтік қабілет деп аталатын екі контексті ұсынады (2-сызба).

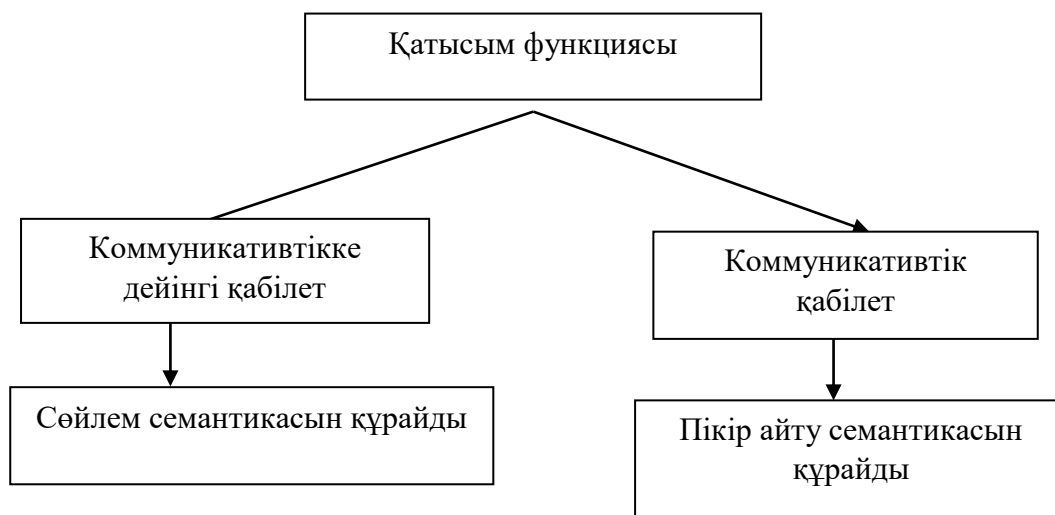
Коммуникативтік контексте қатысым кезінде пікір айту семантикасы, лингвистикалық контексте алдын-ала берілген дайын ақпараттар, яғни сөйлем семантикасы болады [5,б.67-68].

Дж.Марголистің «жеке тұлға- тек мәдени контексте тіршілік етіп, сөйлеу мен қабілеттіліктің арқасында танылады», -деуі М.Н.Вятютневтің көзқарасын толықтыра түскендей.

Сондықтан коммуникативтік контексте студенттердің коммуникативтік қабілетін дамытуымыз қажет.

Студенттердің коммуникативтік қабілетін төмендегідей жолдармен дамытуға болады:

- нышан ықпалымен қалыптасқан бейімділік арқылы;
- коммуникативтік контексте шеңберіндегі пікір айту семантикасында;
- Дж.Марголис ұсынған мәдени контексте шеңберінде.

Сурет 2. Қатысым функциялары

Сөйлем тілдік жүйенің, грамматиканың бірлігі, ал оның семантикасы лингвистикалық контексте айқындалады. Пікір айту қатысым бірлігі, оның семантикасы коммуникативтік контексте айқындалады.

Сондықтан бүгінгі күні болашақ маман үшін коммуникативтік қабілет туралы ғылыми-әдістемелік түсінігі терең болып, коммуникативтік қабілетін дамыту жұмыстарын өз мәнінде жүргізе алудың маңызы зор.

Әдебиеттер тізімі:

1. Крутецкий В.А.-М.:Просвещение, 1986-336с.
2. Изденіс(Поиск),2001.№2, 184-185б.
3. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии.-СПб.:Питер,2005.-713с.
4. Алдамұратов.Қызықты психология.- Алматы.,1992.
5. Образование и рынок, 1997.№3,67-68.

БОЛАШАҚ ШЕТЕЛ ТІЛІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ ТАНЫМДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ДАМУДЫҢ ҒЫЛЫМИ НЕГІЗДЕРІ

Пахридинова Айдана Батырқызы
Абылай хан атындағы
Қазақ халықаралық қатынастар
және әлем тілдері университетінің
1 курс Магистранты
Алматы қаласы, Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада болашақ шетел тілі мұғалімдерін Жоғары оқу орнында дайындауда танымдық құзіреттілігін дамытудың негізгі мәселелері инновациялық әдістерді енгізу арқылы талқыланады.

Түйінді сөздер: таным, танымдық құзіреттілік, болашақ мұғалімдер, оқушылардың тану іс-әрекеті, дамыту.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются основные вопросы развития когнитивных компетенций на основе внедрения инновационных методов в процесс подготовки будущих учителей в ВУЗе.

Ключевые слова: познание, когнитивная компетенция, будущие учителя, когнитивные действия студентов, развитие.

ABSTRACT

In this article considered basic questions of development cognitive competence based on introduction of innovative methods in the process of training future teachers.

Key words: cognition, cognitive competence, future teachers, cognitive action of students, development.

Дүниежүзілік жаһандану мен интеграциялық үдерістердің дамуы, Қазақстан мемлекеті мен басқа елдер арасында халықаралық экономикалық, саяси және мәдени байланыстардың нығаюы, Қазақстан Республикасының әлемдік білім беру кеңістігіне енуі еліміздің шетел тілдерін меңгеруге деген құлшынысын арттыра түсті. Соңғы жиырма жыл ішінде, елімізде білім беру саласы дамып, үлкен жетістіктерге жетті[1]. Елімізде білім беру мәселесін назарда ұстаған және де дамытуға көп үлес қосқан елбасымыздың 2011 жылғы жолдауында: «Қазақстанда жоғарғы оқу орындарының міндеті - әлемдік стандартқа сай білім беру, ал олардан алынған дипломдар дүние жүзі мойындайтындай болуы қажет. Біз әрбір Қазақстан азаматтарының дұрыс мүмкіндіктермен жоғарғы білім алуына кепілдік беруіміз қажет», - деп өз сөзінде, алдыға қойылған тапсырмалардың бірін – білім беру саласын сапалы, әрі қарқынды дамыту және жетілдіру мәселесін атап көрсеткен, ал білім сапасын арттыру үшін, ең алдымен, қоғам талап етіп отырған деңгейде мамандарды дайындаудың мәселесін шешу

қажет, себебі қазіргі таңда шетел тілі мамандарының біліктілігін мен кәсіби іскерлігін дамыту маңызды мәселе ретінде қарастырылуда[2].

Мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілік – әр түрлі тілдік-мәдени қоғамға жататын тілдік тұлғаларды қалыптастыру. Мәдениетаралық сапа ретінде барлық қарым-қатынастар айқындап көрсетіледі, тұлға өзінің тілдік кодын, салт-дәстүрлерін қолдана отыра, өзге елдің тілдік кодын, салт-дәстүрлерін және қоғам ережелерін үйренуге тырысады. Қазіргі уақытта мәдениетаралық қатысымдық адамдардың назарын өзіне аударуы да бекер емес. Қатысым қазіргі біздің күнделікті өмірімізде жаңаша және кең көлемде өзіндік орын алады. Қатысым арқылы мәдениетті қоғамдық қажеттілікке айналдырамыз.

Жоғарғы оқу орнының ең басты мақсаты – алдыңғы қатарлы жастарды тәрбиелеу, адамзаттың мәдени және өнегелік деңгейі мен ой-өрісін арттыру, жоғары білімді маман иесіне заман талабына сай дайындау.

Е.В.Вязованың анықтамасы бойынша, «студенттің бойындағы «когнитивтік құзіреттілік» деп «өз бетінше репродуктивті және продуктивті танымдық іс-әрекеттерінің және шынайылықты нысан етіп қабылдай алуы» ауанындағы студенттің игеруіндегі жинақталған құзіреттілігі»[3,б. 45].

Л.А.Осипованың пайымдауынша, «когнитивтік құзіреттілік – интегралды тұлғалық сапа, яғни бұл сапаны ынталандыру және өзін әлеуеттік шыңдауға дайындау, яғни оқу процесінде және басқа да іс-әрекет түрлерінде кездесетін проблемаларды шешуде ұғымды шешім қабылдай білу арқылы дамыту»[4,б. 9].

А.П. Булкинның пайымдауынша, «құзіреттілік» термині кең көлемде қолданысқа түскенде, «таным» немесе «білім» деген мағынаға ие болады, яғни мән-мәтінде ой немесе іс-әрекет түсінігі ретінде тәжмаланған «білім» деп қабылданылуы мүмкін. Әсіресе, бұл термин білім іскерлік немесе білім беру аясындағы зерттемелерде жиі қолданылады. Сонымен қатар, А.П.Булкин «когнитивтік құзіреттілік» терминіне өз пікірі бойынша берген анықтамасында: танымдылық – ақыл-оймен қабылданатын қабілетті және сыртқы ақпараттарды қабылдап, ой елегінен өткізуге болатын әркелкі түсініктердің жиынтығынан тұратын ұғым[5,б.12].

Қазіргі таңда еліміздің білім беру жүйесінде шетел тілін оқытуда өзекті мәселенің бірі болашақ шетел тілі мамандарының бойында мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін дамыту, компетентті мамандарды дайындау болып отыр. «Компетентті маман деп өз кәсібі пәнінің шеңберінен шығуға қабілетті, ол өзін өзі дамытуға деген шығармашылық әлуетке ие», - деп пікір білдірген Отандық ғалым, Құнанбаева С.С.[6], ал бұл идеяны жақтаушылар қатарында D.Mc.Clelland, T.Hoffman, M.Linard, B.Mansfield. Шетелдік ғалымдардың пікіріне тоқталсақ, біз, ең алдымен, оқу үрдісін дамыту үшін болашақ шетел тілі мамандарының біліктілігін және іскерлігін арттыру қажетпіз, және де осы пікірді толығымен қолдаған ресейлік ғалымдар, В.И.Байденко, Зимняя, И.А. С.Е.Шишов айтқан пікірлері: «компетентті маманның білікті маманнан айырмашылығы сол, біріншісі білім, іскерлік және дағдыны меңгеріп қана қоймай, оларды өз жұмысында тиімді пайдалана алу» болды, себебі «оқыту үдерісінде компетенттілік адамның бойында «білім, іскерлік пен дағдының жиынтығын» қалыптастырады, сондай-ақ білім, іскерлік, дағдыға сүйене отырып белгілі бір әрекетті жүзеге асыруға қабілет ретінде анықталады», - деп ресейлік ғалым Н.В.Баграмова [14,б.25] компетенттілік ұғымына анықтама берді.

Әлеуметтік сұранысқа сай болашақ тіл мамандарының бойында «мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін» дамыту мәселесін қарастырған білікті ғалымдардың ішінде, С.С.Құнанбаева[6], И.И.Халеева, А.Н.Щукин және т.б. ғалымдардың ғылыми зерттеу еңбектері мен тұжырымдары зерттеу бағыттарын айқындауға мүмкіндік берді.

Бүгінде ҚР-да білім берудің мемлекеттік стандартына сәйкес жоғарғы оқу орындарындағы оқыту мен тәрбиелеу маңызы түбегейлі өзгеріп, бірінші кезекке бұрындағыдай оқушыны пәндік білім және дағдылардың белгілі бір жиынтығымен қаруландыру емес, студенттердің оқу-танымдық іс-әрекетін дұрыс және тиімді ұйымдастыра отырып, жеке тұлғаны қалыптастыру мақсаты алға қойылып отыр.

А.П.Карповтың пікірінше, студенттердің танымдық құзыреттілігі – оны өмірге даярлаудағы қажетті кезең. Танымдық құзыреттілік құрылымы жағынан іс-әрекетке ұқсас, кез келген басқа бірлікте болуы [18,б.8]. Зерттеуші ғалымдар танымдық іс-әрекет және танымдық белсенділікті қалыптастырудың мәселелерін тәжірибеде шешудің түрлі жолдарын бөліп көрсеткен. Олар төмендегіше сипатталады:

- оқу үрдісіне қатысушылардың екі жақты сипаты әсері негізінде оқытушы мен оқушының бірлескен әрекеті арқылы;

- танымдық іс-әрекеттің дербестігін қалыптастыратын өзіндік жұмысты ұйымдастыру арқылы;

- танымдық іс-әрекеттің тәсілдерін қалыптастыру арқылы;

- оқу іс-әрекетін өздігінше бақылауды дамыту арқылы.

Мұғалімді кәсіптік даярлаудың осы заманғы жүйесі оқыту процесін мұғалім мен оқушылардың бірлескен қызметі ретінде қарастыруы керек. Мұнда мұғалімнің басты назарды оқушының қызметіне аударуы, оны жетілдірудің жолдары мен тәсілдерін іздестіруі тиіс, оқушылар жұмысқа құлшына кірісіп кетуіне үлес қосып, олардың жеке мүдделігін оята білуі керек. Атап айтқанда, кез келген пәнді оқытқан кезде іргелі теориялар мен заңдардың негізгі қағидалары мен мән-мағанасын түсіндіре білу керек. Сондықанда, сабақ беру барысында алға қойылған мақсат түсінікті болып қана қоймай, оны оқушылар жандүниесімен де қабылдай алатындай болғаны жөн.

Болашақ мұғалімді кәсіптік даярлауда оқыту барысында оқушылардың ой-өрісін дамытуға назар аударған жөн. Мұғалім даярлаған кезде бұл мәселе ғылым пәні методологиясының мәселелерімен байланыстыру керек. Мұның өзі оқушылардың шығармашылық қабілетінің дамуына, ғылыми ұғымдар жүйесінің, заңдылықтар мен ғылыми дүниетанымының қалыптасуына жәрдемдеседі. Сонымен, біздің анықтауымызша болашақ ұстаздардың кәсіби маман ретінде қалыптасуына оқушыларды тану кәсіби қасиетін тәрбиелеуде мына мәселелерді назар аударуы керек:

- ойлау мәдениетін игеру, ойлау қызметінің жалпы заңдылықтарын білу, құбылыстар мен үрдістердің жекелеген ерекшеліктерін жазбаша және ауызша сауатты (қисынды) түрде жеткізе білу және өз байқауларының нәтижелерін сараптай білу, сондай-ақ оқушылардың мінез-құлқының жекелеген ерекшеліктерін білу;

- танымның осы заманғы ғылыми әдістерінің мүмкіндіктерін түсіну және оны кәсіптік міндеттерді шеше білу үшін қажетті деңгейде игеру;

- оқу мен оқудан тыс уақыттан түрлі процестер мен құбыластарды байқап, ажырата білу, пән бойынша ғылыми, оқу және оқулық-әдістемелік әдебиеттерді пайдалана білу;

- болашақ мұғалім мамандығының мән - мағанасы мен әлеуметтік маңыздылығын түсіну.

Танымдық құзыреттілік оқу-үрдісінің дамыта оқыту негізінде жүзеге асады. Танымдық құзыреттілік – білім алушының білімге деген өте белсенді ақыл-ой әрекеті. Танымдық құзыреттілік танымдық қажеттіліктен, мақсат, танымдық уәж және әрекетті орындаудың тәсіл-амалдарынан тұрады. Танымдық құзыреттіліктің негізінде студенттерде танымдық қызығушылық, танымдық ізденімпаздық қалыптасады.

Осыған байланысты студенттердің оқу-танымдық қызметін негіздеп, дәлелді түрде қамтамасыз ету, танымдық негіздерді кәсіби дағдыға айналдырудың психологиялық механизмдері мен әдістемелік тәсілдерін анықтау үшін теориялық негіздері мен тәжірибелерін қарастырып отырмыз. Бұл болашақ мұғалімдердің олардың тану қызметі, маманның ұстаздық еңбегінде орны ерекше.

Әдебиеттер тізімі:

1. <http://nurotan.kz/kz/leader/messages>
2. "Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!" - Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана. 29 Қаңтар 2011.
3. Вязовова Е.В. – Формирование когнитивной компетентности у учащихся на основе альтернативного выбора учебных действий. – Нижний Тагил, 2009г., 240б.

4. Осипова Л.А. – Информационно – образовательные прецеденты как средство формирования у студентов когнитивной компетентности. Автореф. дис. канд. наук. – Брянск, 2008г.,стр 16.

5. Булкин А.П. – Теория современного образования. Екатеринбург, 2013г.,стр.343.

6. Құнанбаева С.С. «Қазіргі шет тілдік білім берудің теориясы мен практикасы».- Алматы: Эделвейс.2010.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН БОЛАШАҚ МАМАНДАР БОЙЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚИТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ РӨЛІ

Халелханова Назерке Халелханқызы,
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық
Қатынасатар және Әлем тілдері
Университетінің 2 курс магистранты

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада қашықтықтан оқыту технологиясы негізінде болашақ мамандар бойында мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін қалыптастыру қарастырылады.

Түйінді сөздер: мәдениетаралық қатысым құзіреттілігі, қашықтықтан оқыту технологиясы,

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается формирование межкультурной коммуникативной компетенции у будущих учителей на основе дистанционного обучения.

Ключевие слова: межкультурная коммуникативная компетенция, дистанционное обучение.

ABSTRACT

This article deals with formation of intercultural communicative competence in future teachers with help of distance learning.

Key words: intercultural communicative competence, distances learning.

Қазіргі заман талабына сай және ақпараттық технологиялардың дамыған ғасырында білімді де білікті кадрлардың қажеттілігі өзекті мәселе болып отыр. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: « Білім беру жүйесінің басты міндеті- ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адам қалыптастыруға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; оқытудың жаңа технологиясын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» - делінген[1].

Сондықтан, қазіргі уақытта білім беру жүйесінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың заманауи талаптарға сай дамуы, білімді бағалау және пайдалану жүйесін уақытылы өзгертіп отыру талап етіледі. Осыған байланысты оқытуда қолданылатын әдіс-тәсілдер, әдістемелер, технологиялар білім беру талаптарына байланысты уақытылы жаңартылып отырады.

Зерттеушілер қазіргі таңда әлемдегі дәстүрлі білім беру жүйесінің рөлі төмендеп бара жатқанын анықтап отыр. Оған себеп мына жағдайлар деп көрсетілген:

-аумақтық шектеулер, оқушылардың қажет еткен білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ете алмауы;

-түрлі әлеуметтік-экономикалық жағдайларға білім беру жүйесінің төмен бейімделуі;

- білім беру деңгейінің ақпараттандыру мен технологияның даму деңгейінен артта қалуы;

-білім беру процесінің ұзақтығы және білім беруді ұйымдастыруға баса көңіл бөліну салдарынан білім алушының жеке ерекшеліктерінің назардан тыс қалуы және тағы басқа себептер.[2;3]

Осы мәселерді шешу үшін және жан-жақты жетілген маман даярлау үшін оқыту, білім беру процесін жетілдіру, жаңа педагогикалық технологияларды, оқытудың жаңа формалары мен әдіс- тәсілдерін енгізу керек. Сонымен бірге оқу процесін қарқындалту, белсендіру, ақпараттандыру да көзделуде. Оқу бітіруші түлектердің білім беру мекемесін таңдауы, білім алушыларға дербестік беру, оқытудың деңгейін көтеру, еңбек сұранысына бағдарланған оқу бағдарламаларының жоспарлануына байланысты білім беру стандарттары мен жаңадан білім беру саласына еніп жатқан неғұрлым тиімді оқыту тәжірибелері көрсеткендей қазіргі білім талаптарының қатарына қашықтықтан оқыту технологиясы енгізілді. Қашықтан оқыту технологиясы –оқу үрдісі кезінде оқып үйренушілер мен оқытушылар арасында интерактивті өзара іс-әрекетте оқытылып, материалдың негізгі көлемін оқып үйренушілерге жеткізуді қамтамасыз ететін, оқылған материалдарды меңгеру бойынша, сонымен бірге оқу үрдісі барысындағы оқып үйренушілердің өз бетімен жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін ақпараттық технология. Сонымен, қашықтан оқыту – компьютерлік және телекоммуникациялық технологияларға негізделген оқытудың құралдары мен түрлері, білім беру үрдісінде үздік дәстүрлі және инновациялық әдістер қолданылатын, күндізгі және сырттай білім алу ретінде білімді қабылдау түрі болып табылады. Қашықтан оқыту кезіндегі білім беру үрдісінің негізін жеке кесте бойынша өзіне ыңғайлы жерде оқуға мүмкіндігі болатын, оқытудың арнайы құралдары жиынтығы өзінде бола отырып, электронды және қарапайым пошта, телефон арқылы оқытушылармен келісілген байланыс жасауына, сонымен қатар, күндізгі бөлімде де мүмкіндігі болатын, оқып үйренушінің мақсатқа бағытталған және бақыланатын қарқынды өзіндік жұмысы құрайды.

Қашықтықтан оқыту ұғымын кең мағынада алсақ, бұл –тыңдаушылар мен оқытушылардың бір –бірінен кеңістікте алыстатылған оқу формасы.

Қашықтықтан оқытуға қатысты мәселелер А.А.Андреев[4], Д.М.Джусубалиева[5], Б.Холмберг[6], Р.Деллинги, А.Ведемеер[7], К.М.Беркімбаев[8] және тағы басқа ғалымдардың еңбектерінде зерттелген.

Сапалы терең білімді меңгеруге талпынған өскелең ұрпақтың жеткілікті дәрежеде сандық сауаттылығы бар, себебі олар өмір жағдайлары барысында жаңа технологияның барлық мүмкіндіктерін пайдаланады. Сол мүмкіндіктерді нәтижелі қолдану мұғалімнің құзіреттілігіне, біліміне, тәжірибесіне байланысты.

Мәдениетаралық қатысым құзіреттілін қалыптастыра оқытуда интерактивтік тәсілдер, ойындар, пікірталастар, ақпараттық, инновациялық технологиялар, интернет, компьютердің көмегі орасан зор. Оқытудың ақпараттық технологиясы ақпаратпен жұмыс жасау тәсілдері, бағдарламалық және техникалық құралдар (кино, аудио, видеокұралдар, компьютер, телекоммуникация желілері). Ағылшын тіліне оқытуда мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру үшін интернеттің алатын орнына тоқталсақ, студенттер электронды пошта арқылы хат алысып, виртуалды қатынас клубтары, конференцияларға қатыса алады. Интернет шетел тілін үйренушіге аутентті мәтіндерді қолдану, сол тіл өкілін тыңдау, олармен қарым-қатынас жасау табиғи тілдік ортаны қалыптастырады. Қазіргі таңда өте кең етек жайып, білім беру үдерісінің бір бөлшегіне айналған қашықтықтан оқыту технологиясы студенттерде мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін қалыптастырудың бірден бір тиімді жолы екені ақиқат. Жоғарыда айтылғандарды қорытындыласақ, қазіргі заманауи техникалық құралдардың мүмкіндіктері мен инновациялық мүмкіндіктерін ұштастырып оқыту мәдениетаралық қатысым құзіреттілін үйретуді ұйымдастырудың ұтымды тәсілі болмақ.

Қашықтан оқыту барысында келесі мәселелердің шешілмегендігі: оқу орындарында және оқушының үйінде де жақсы техникалық және программалық құралдар болмауы; қашықтықтан оқыту үрдісінде әліде әдістемелік жүйенің жеткілікті қамтамасыз етілмегендігі; студенттерде жеткілікті мотивацияның жетіспеушілігі; байланыстың сапасы

жоғары болмауы; Интернет бағасының жоғарлығы аталмыш оқыту технологиясының тиімділігін төмендетуге айтарлықтай әсерін тигізіп отырғанын зерттеу барысы айқындады.

Осы проблеманы шешу үшін, мынадай ұсыныстар бар:

- кабинеттер компьютерлермен және мультимедиялық бағдарламалармен толық жабдықталуы керек;
- қашықтан оқыту курстары және бағдарламалары болу қажет;
- ақпаратты-техникалық жабдықтау қызметі қашықтан оқытудың программалық, ақпараттық және техникалық құралдарын дайындау;

Зерттеу жұмысымыздың нәтижелерін қорытындылай келсек, студенттерде мәдениетаралық қатысым құзіреттілігін дамыту үшін қашықтықтан оқыту технологиясының мүмкіндіктері зор және де осы үдеріс жаһандану жағдайында, ақпараттық технологияның даму жағдайында ең маңызды деп есептелінеді. «Ең сапалы білім- өзін-өзі жетілдіру» -деген заманауи тезиске сай қашықтықтан оқыту технологиясының орыны ерекше және де жаһанданған жағдайда алдыңғы қатарлы мүмкіндік.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы
2. Полат Е.С, Моисеева М.В. Дистанционное обучение. Москва: Владос, 1998
3. Стародубцев В. А, Федоров А.Ф. Роль компьютерных и телекоммуникационных средств в личностно-ориентированном открытом образовании // Открытое образование, 2003, №2
4. Андреев, А.А. Введение в дистанционное обучение : учебно- методическое пособие / А.А. Андреев ; Воен. ун-т. – М. : Изд-во Воен. ун-та, 1997.
5. Джусубалиева Д. М. Использование новых информационных технологии для реализации дистанционной формы обучения. // Вестник КазУМОиМЯ. -2005, №11.
6. В. Holmberg. Status and trends of distance education. –L.:Kogan Page, 1981
7. Р. Деллинги, А. Ведемеер. Педагогическое соч. / Под.ред. Г.А.Джибладзе.-М., -Т.1.
8. К.М.Беркімбаев. болашақ экология мамандарын кәсіби даярлаудағы информатикалық пәндерді оқыту үрдісінің педагогикалық жүйесі: дис. ...пед.ғыл.док. – Түркістан, 2006.

СТУДЕНТТЕРДІҢ МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМДЫҚ ҚҰЗІРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Асхат Надира
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық
Қатынастар және Әлем тілдері Университетінің
2 курс магистранты

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада жоғары оқу орындағы оқушылардың мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілігін қалыптастырудағы заманауи технологияларды пайдаланудың маңыздылығы қарастарылған

Түйінді сөздер: оқыту үрдісі, мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілігі, заманауи технологиялары.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается эффективность использования современных технологий при формировании межкультурной коммуникативной компетенции у студентов.

Ключевые слова: учебный процесс, межкультурная коммуникативная компетенция, современные технологии.

ABSTRACT

This article deals with the effectiveness of using modern technologies aiming to create the student's intercultural communicative competence.

Key words: learning process, modern technologies, intercultural communicative competence.

XXI ғасыр- озық технологиялардың мерзімі болғандықтан білім беру жүйесінде инновациялық заманауи технологияларды оқу үдерісінде тиімді пайдалану заман талабы болып табылады. Шетел тілін үйренуде түрлі технологиялар бүгінгі күні үлкен өзектілікке ие болып отыр.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында белгілегендей, білім беру жүйесін ақпараттандыру, мемлекеттік білім саясатының негізгі қағидаларын жүзеге асырудың маңызды бір механизмі болып табылады. Осыған орай, Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында білім саласын ақпараттандыруды дамыту жоспары жүргізілуде екені анықталады, және де бұл өзі басымды бағыттарының бірі екені көрсетілген.

Қазір дүние жүзінде, елімізде көптеген өзгерістер барлық салаларда орын алуда, мемлекеттер арасында ынтымастық қарым-қатынастар кеңеюде, Қазақстан Республикасы да дүниежүзілік аренада белсенді іс-әрекет атқаруда, мемлекетіміздің абыройы күннен- күнге өсуде. Елімізде әртүрлі халықаралық форумдар, симпозиумдар, конференциялар тағы басқа іс-шаралар өткізіліп тұрады. Қазіргі уақытта әртүрлі халықаралық саяси, экономикалық және кәсіби ұйымдар, компаниялар жұмыс істейді, туризм саласы да дамып келе жатыр. Әрине мұндай халықаралық қарым-қатынастардың кең етек алуы шетел тілін толық меңгерген мамандарға деген қажеттілікті, сұранысты арттырып отыр. Осыған орай, мәдениетаралық қатысымды дамыту өзекті мәселеге айналды, сондықтан жас мамандарды дайындауда түрлі әдіс-тәсілдерді пайдалана отырып оқыту барысында студенттердің қабілеттерін тиімді қалыптастыру жоғары оқу орындағы мұғалімдердің ең маңызды мәселесі болып табылады.

Ғалымдардың еңбектерін, мамандардың тәжірибиесін зерттей отырып,мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілік-әртүрлі ұлттар мен мәдениет өкілдерінің меңгерген тілдік білімдерінің ,өмірлік немесе ғылыми тәжірибелерінің арқасында еркін қарым-қатынас жасай алу іскерлігі мен тұлғаның өзара түсінісе алушылық қасиетін қамтиды деп анықтаймыз.

Заманауи технологиялар арқылы болашақ мамандарының мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілігін қалыптастырудың негізгі бағыты – қазіргі қоғамның талабына сай, өз еркімен шешім қабылдай алатын, бәсекеге қабілетті, ақпараттық білімділігі мен қабілеттілігі, біліктілігінің қойылып отырған талапқа сәйкес келуімен сипатталады. Сонымен бірге қазіргі кезде білім беру үдерісінде заманауи технологиялық амал тәсілдер кеңінен қолдану,жаңартылған әдіснама және соның негізінде құралған шетел тілдік білім беру теориясы шынайы тілдік ортаға барынша жақын шеттілдік білім берудің жолын оңайлату.

Шетел тілін үйретуде мұғалімдер түрі технологияларды кеңінен пайдаланды, олар: жобалық технология, интерактивтік технология, ақпараттық технология, кейс технология және тағы басқалары. Студенттердің мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілігін дамытуда, жоғарғы оқу орындарының тәжірибесінде ақпараттық технологиясын кеңінен қолданылады, соның ішінде:

ВЕБКВЕСТ (ағылшын тілінен "webquest" –"Интернет-жобасы" –оқыту Интернет – ресурстарының ең күрделі түрі. Вебквест – бұл оқушылардың жобалық ісін Интернет желісінің ресурстарын қолданумен ұйымдастыру сценарийі. Ол өзіне жоғарыда аталған төрт материалдың барлық компоненттерін қамтиды.Студенттердың жобалық ісін Интернет желісінің ресурстарын қолданумен ұйымдастыру сценарийінің бірі келесі құрылымнан тұруы мүмкін. Алдымен топтарда оқытылып жатқан тақырып бойынша жалпы мәліметтермен танысады,және әр топқа тақырыптың белгілі бір аспектісін топта оқу және талқылау үшін беріледі. Оқытушы тақырыптың зерттелетін аспектісіне сәйкес әр топ үшін Интернет желісінің ресурстарын таңдауы қажет.Нақты бір мәселені білгеннен,талқылағаннан кейін және толығымен түсінгеннен кейін әр бірінші топқа студенттер әр топта бір-бірден өкіл болатындай етіп қайта топтастырылады.

Нәтижесінде, студенттердің оқуға деген қызығушылықтары артып, белсенділігі көтеріліп, ойлау қабылеттері дамып, еркін қарым-қатынасқа түсе білді, сондықтан өзіміздің тәжірибелік жұмысымызды қорытындылай келсек заманауи технолоияларды пайдаланғанымыз келесіге жеткізеді, яғни студенттің тиісті біліктерді меңгеруі, тұлғалық қарым-қатынасын тілдік әрекетке қосу арқылы берілген салада минималдық тәжірибе түрінде әрекеттенуі. Келешекте кәсіби әрекет барысында әртүрлі ұлттар мен мәдениет өкілдерінің меңгерген тілдік білімдерінің, өмірлік немесе ғылыми тәжірибелерінің арқасында еркін қарым-қатынас жасай алады.

Қорыта келе, студенттердің мәдениетаралық қатысымдық біліктілігі олардың кәсіби іскерлігінің қоғамдық жүйеге негізделуіне тікелей байланысты және оларда сөйлеу мәдениеті, қарым-қатынас мәдениеті, мінез-құлық мәдениеті, кәсіби мәдениеті, тұрмыс және еңбек мәдениеті дамиды, ал осыған заманауи технологияларды пайдалана алудың ықпалы зор болып табылады. Студенттердің мәдениетаралық қатысымдық құзіреттілігін қалыптастыру теориясын талдай келе заманауи технологиялар арқылы оқыту аса маңызды деп санаймыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319 «Білім туралы» Заңында «Егемен Қазақстан» 2007 ж.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, Ақорда, 2010 ж.
3. Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образование: методология и теория. А.: Эделвейс, 2005.
4. Сүлейменова О.Я., Төлебаев Т.П., Қайбалдиева Б.М. Шетел тілін оқыту үрдісінде жаңа технологияларды қолданудың маңызы. – Алматы: Вестник КазНМУ. 2012 ж.
5. Асхатова Е.Л. Тілдік факультеттің бастапқы кезеңіндегі шет тілдегі ауызша сөзді оқытудағы мәдени аралық қатынас біліктілігінің дамуы (неміс тіліндегі материалдар қолданылды). Дисс.автореф. ... пед.ғ.канд.Пятигорск, 2003.
6. Мюллер-Хартман А. Роль задач в продвижении межкультурного обучения в электронных сетях/А.Мюллер-Хартман//Обучение языка&Технология. 2000.
7. Жазыбаева Ж.С. Оқыту үдерісінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану.-№4. – Алматы: Білім, 2011.

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОГРАММ ПО КОММУНИКАТИВНОЙ ПОДГОТОВКЕ В ВЫСШИХ ШКОЛАХ США И КАЗАХСТАНА

Шахапова Севара Мухаматаминовна
магистрант 2 года обучения по специальности
«БМ010300 - Педагогика и психология»
Казахского государственного женского
педагогического университета

ТҮЙІНДЕМЕ

АҚШ зерттеушілерінің мақалаларын талдау барысында осы елдің коммуникация саласындағы мамандарды даярлау жүйесі бойынша елеулі тәжірибесі бар екендігін және коммуникативтік білім беру бағдарламасы нақты жүйеге қойылғанын көрсетеді. АҚШ-тың жоғары білім беру жүйесінде өз ерекшеліктері бар және децентрализация дамуы әлемнің кез келген басқа елдеріне қарағанда жоғары деңгейде болып табылады. Сонымен қатар коммуникативтік білім беру бағдарламалары бүкіл жоғары білім беру жүйесінің бөлігі болып табылады. Бұл мақалада автор АҚШ-тың мен Қазақстанның университеттерінде білім беру

бағдарламаларын салыстырмалы талдау негізінде «Қоғамдық байланыс» мамандығының оқыту ерекшеліктерін ашады.

Түйінді сөздер: коммуникация, мамандарды даярлау жүйесі, білім беру бағдарламасы, дамуы, қоғамдық байланыс.

АННОТАЦИЯ

Анализ публикаций американских исследователей показывает, что в этой стране накоплен значительный опыт в подготовке специалистов в области коммуникаций и отработаны программы коммуникативного образования. Программы коммуникативного образования являются составляющей всей системы высшего образования в США, которая имеет свою специфику и отличается высокой степенью децентрализации, значительной большей, чем в любой другой стране мира. В рамках данной статьи автор раскроет особенности подготовки по специальности "Связь с общественностью" на основе сопоставительного анализа образовательных программ в вузах США и Казахстана.

Ключевые слова: коммуникация, система подготовки специалиста, программа образования, развитие, социальная связь.

ABSTRACT

The analysis of publications of the American researchers shows that in this country considerable experience in training of specialists in the field of communications is accumulated and programs of communicative education are fulfilled. Programs of communicative education are a component of all system of the higher education in the USA which has the specifics and differs in high extent of decentralization, considerable bigger than in any other country of the world. In this article the author will reveal features of training in the specialty "Public relations" on the basis of the comparative analysis of the educational programs in higher education institutions of the USA and Kazakhstan.

Key words: communication, a specialist training system, an education program, development, social communication.

Процесс интернационализации высшего образования и общность тех вызовов, с которыми приходится сталкиваться образовательным системам в различных странах мира, создают предпосылки и возможности для заимствования успешного опыта образовательной политики в США. Значительная часть тех нововведений, которые сегодня получают все большее распространение, своим существованием обязаны образовательной системе США, так как она во многом является одним из очагов модернизации в образовании: именно в ней сформировались и были впервые апробированы такие атрибуты современной высшей школы, как кредитная система, юридически закреплённая институциональная автономия университетов, общественная и профессиональная аккредитация вузов. [1]

Анализ публикаций американских исследователей показывает, что в этой стране накоплен значительный опыт в подготовке специалистов в области коммуникаций и отработаны программы коммуникативного образования. Программы коммуникативного образования являются составляющей всей системы высшего образования в США, которая имеет свою специфику и отличается высокой степенью децентрализации, значительной большей, чем в любой другой стране мира.

Рассмотрим отдельные направления специализации в университетах США, связанные с фундаментальным образованием в коммуникационной сфере. Ещё одним самостоятельным направлением, которое широко вошло в практику коммуникативного образования США, является подготовка специалистов в области «публик рилейшнз» – «связи с общественностью». Появление данной специальности связывают с потребностью в подготовке специалистов по формированию общественного мнения, определению интересов общества и их распределения по группам населения. От изучения аудитории научная риторика в США перешла к исследованию действенности и эффективности речи.

Как профессиональная сфера деятельности, PR впервые начала развиваться в США. Обобщая главным образом именно американский опыт, американский экономист Р. Смит выделил четыре этапа в истории пиара (Таблица 1).

Таблица 1 - Характеристика этапов развития PR

ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ PR		
Название этапа	Цель PR мероприятий	Характер коммуникации
1. «Эра манипулирования» (19 в.)	Пропаганда	односторонняя
2. «Эра информирования» (начало 20 в.)	Распространение информации и правдивость	
3. «Эра убеждения» (середина 20 в.)	Влияние на общественное мнение и поведение	двусторонняя
4. «Эра взаимовлияния» (конец 20 в.)	Взаимопонимание и разрешение конфликтов	
Источник: Smith R. Public Relations History (www.snybuf.edu/~ronsmith/rdhistory.htm) [2]		

Считается, что впервые официально само выражение «public relations» употребил американский президент Томас Джефферсон в 1807 г. в Седьмом обращении к Конгрессу. В 1830-е это понятие вошло в употребление как «relations for the general good» («отношения ради всеобщего блага»).

В начале 20 в. происходит рождение профессиональной PR-специализации. Главной задачей пиара стало установление доброжелательных взаимоотношений между предпринимательским сословием и остальной частью населения, преодоление непонимания между ними. Обычно «отцом» современного пиара называют американского журналиста Айви Ли. В 1906 году он опубликовал Декларацию о принципах PR - своего рода первый моральный кодекс профессии. Основной задачей PR-специалиста А. Ли назвал «побуждать людей верить в то, что правления корпорацией преследуют искреннюю цель заручиться их доверием». [1]

Дальнейший процесс институционализации профессии специалиста по «паблик рилейшнз» связан с включением курсов PR в учебные планы университетов и началом целенаправленной подготовки специалистов в этой области. Впервые курс PR был включен в учебный план Университета штата Иллинойс в 1918 г., а в 1922 г. такой курс был введен уже в Нью-Йоркском университете. Особого размаха данный процесс достиг в 30-40-е гг. прошлого столетия. В 1949 г. уже 100 колледжей и университетов США предлагали курсы PR.

Научные основы PR как дисциплины заложил в середине 20 века Эдвард Л. Бернейз. В 1955 г. вышла в свет его книга «Инжиниринг согласия». Автор подчеркивал, как теоретик консенсуса, что у PR имеется три функции: «информировать общественность, способствовать собственно убеждению общественности, влиять на ее представления». Бернейз определил конечную цель всех PR-усилий как достижение согласия с помощью PR-методов. Он впервые высказал идею посредничества на основе открытости, доверия, диалога. В этой коммуникативной модели, признанного классика «паблик рилейшнз», большое значение придается исследованиям внешней и внутренней среды [3].

В 1970-х преподавание PR официально вошло в обязательные программы экономических колледжей и университетов Америки. Связи с общественностью распространяются, становятся необходимым направлением международной деятельности, и курсы входят в программы подготовки дипломатов и других специалистов в области международных отношений.

Так, главным образом PR программы – это программы подготовки коммерческих и политических деятелей. Выделяют пять основных направлений деятельности по связям с общественностью, которые транслируются и в учебные программы университетов:

- отношения со СМИ (паблисити) – создание новостей о лице, продукте или услуге, которые появляются в СМИ (газетах, телепередачах и т.д.);
- отношения с персоналом – внутренние коммуникации компании со своими сотрудниками. В их основе лежат программы мотивации сотрудников к выполнению своей работы наилучшим образом;
- отношению с финансовым сообществом – взаимодействие с государственными финансовыми органами, с частными и корпоративными инвесторами, с фондовыми брокерами и финансовой прессой;
- отношения с властными структурами – тесное сотрудничество (включая лоббирование) с федеральными, региональными, окружными и местными органами власти;
- отношения с населением – поддержание позитивных связей с местным сообществом включает спонсорство, например – помощь в решении экологических проблем региона.

В современном образовании США около 200 колледжей и университетов США готовят дипломированных специалистов по «паблик рилейшнз». В американской культуре существуют различные точки зрения на деятельность специалистов «паблик рилейшнз». Например, журналисты воспринимают работников в области связей с общественностью как свою противоположность с точки зрения «природы новостей», так как, по их мнению, работники «паблик рилейшнз» манипулируют информацией. [4] Однако, существуют и иные точки зрения. Так Доктор Линда Чилдерс Хон (Университет Флориды) и Доктором Джеймс Грунинг (Университет Штата Мэриленд) считают, что журналисты и специалисты в области связей с общественностью имеют разные, но связанные степени контроля над сообщениями. Обе стороны должны доверять друг другу, чтобы осуществлять общую работу, они должны иметь взаимные отношения. Они созданы для того, чтобы поддерживать отношения между организацией и средствами массовой информации. [5]

Таким образом, подготовки специалистов в области «паблик рилейшнз» скорее относится к коммуникационному менеджменту, чем к журналистике, хотя это во многом и связанные профессии, о чем говорит общность многих изучаемых курсов на этих факультетах. В настоящее время в американских университетах специалисты в области PR все реже получают подготовку на факультетах журналистики и в менеджерских школах. С периода, когда первый курс по PR был прочитан Э. Бернейзом в Нью-Йоркском университете в 1922 году, было апробировано множество PR-обучения, включая докторантский уровень PR-подготовки.

Комиссия The Commission on Public Relations Education провела масштабное исследование по подготовке «паблик рилейшнз» разных американских вузов для выявления проблем и перспектив развития специальности и в декабре 2010 года ознакомила общественность с результатами. Основным выводом была отмечена важность приобретения практического опыта в студенческие годы, наряду с изучением таких дисциплин как менеджмент и психологии. Идеальная программа, по мнению опрошенных специалистов, должна включать следующие курсы: введение в «паблик рилейшнз»; анализ практических примеров PR-деятельности; методы исследования в PR; PR-планирование и менеджмент; учебно-производственная практика; PR работа со СМИ; Предметы по выбору [6].

В дальнейшем Комиссия подготовила новый отчет и рекомендовала закладывать в учебные планы вузов сильную базу гуманитарных и социальных наук как фундамент для PR-образования. Было отмечено, что на обучение дисциплинам специализации должно отводиться от 25 до 40 процентов от всех учебных часов и, по крайней мере, половина из них – это чистый PR-курс. Остальные 60-75 процентов могут составлять гуманитарные курсы, социальные науки, бизнес-курсы и обучение иностранным языкам. Основываясь на материалах пяти исследований, комиссия пришла к выводу, что именно должны изучать студенты для успешного начала своих карьер. Как преподаватели, так и практики PR назвали

следующие умения и навыки базовыми для выпускников высших учебных заведений: красивая и грамотная письменная речь; критическое мышление и умение решать проблемы; позитивное мышление; умение выступать публично; инициативность.

В отчетах комиссии дается примерное содержание учебных курсов, входящих в учебные планы трех уровней подготовки. Также даны требования к курсовым и дипломным работам, докторским диссертациям [6].

Конечно, ситуация в Казахстане по подготовке специалистов по специальности «5В051400 - Связь с общественностью» несколько иная, нежели в американских вузах. На современном этапе специалистов данного профиля выпускают 5 вузов: Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилёва (ЕНУ), Казахский национальный университет имени аль-Фараби (КазНУ), Карагандинский государственный университет имени Е. А. Букетова (КарГУ), Университет «Туран» (Туран), Международная академия бизнеса (МАБ) ныне переименованная в Almaty Management University. За 4 года обучения студент должен освоить 145 кредитов или 240 ECTS. В отличие от американского образования специальность «публик рилейшнз» относится по направлению к филологическим наукам, а подготовка ведется как правило на факультете журналистики.

Основные дисциплины: компьютерные и телекоммуникационные технологии в PR, принципы делового обучения, страновой брендинг, медиапланирование, рекламное искусство, имиджеология, ораторское искусство, деятельность электронных СМИ, критическое мышление, логика и теория аргументами, интернет-журналистика, PR в социальных сетях и др.

В результате обучения получают квалификацию и академическую степень бакалавра по связям с общественностью и овладеют следующими компетенциями: принципам этики и делового общения; навыкам ораторского искусства, критического мышления, логики и теории аргументации; инструментам PR (написание статей, пресс-релизов, ведению блогов и др.); рекламным технологиям и технологиям построения имиджа; использованию /применению современных телекоммуникационных технологий в PR; навыкам проведения социологических и маркетинговых исследований; технологиям коммуникационного менеджмента, политического и кризисного PR; разработке информационной стратегии, основам медиапланирования, управлению PR-проектами; технологиям странового брендинга и бренд-менеджмента.

К сожалению, в отечественных программах четко не отслеживаются направления деятельности, как в американских университетах - отношения со СМИ, персоналом, финансовым сообществом, властными структурами, населением.

И в заключение, хотим представить вниманию сопоставительную таблицу, которая демонстрирует возможности трудоустройства выпускников образовательной программы по специальности «публик рилейшнз» (Таблица 2):

Таблица 2 - Сравнительная таблица должностей выпускников специальности «публик рилейшнз», отражающая возможности трудоустройства по мнению Университета Штата Мэриленд, КазНУ, ЕНУ

Университет Штата Мэриленд [7]	КазНУ им.аль-Фараби [8]	ЕНУ им.Л.Н.Гумилева [9]
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Директор коммуникаций/ исследования рынка или представитель Продаж; ✓ Рекламный административный директор Общественных отношений; ✓ Владелец видео - киностудии; 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ специалист по связи с общественностью; ➤ менеджер масс-медиа; ➤ специалист пресс-служб; ➤ пресс-атташе 	<ul style="list-style-type: none"> – Специалистами по связям с общественностью – Координаторами и менеджерами PR-проектов Пресс-секретарями, пресс-атташе, референтами – Копирайтерами – Медиапланерами

<ul style="list-style-type: none"> ✓ Директор коммуникации в отношении взаимодействия компании и правительства; ✓ Директор по Персоналу; ✓ Профессиональный Web-разработчик; ✓ Экологический журналист; ✓ Менеджер в Агроиндустрии. 	<p>посольств Республики Казахстан;</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ имиджмейкер; ➤ продюсер; ➤ рекламный агент; ➤ эксперт в бизнес-журналистике и др. 	<ul style="list-style-type: none"> – Специалистами по внешним / внутренним коммуникациям, по кризисным коммуникациям, по организации мероприятий – SMM-менеджерами – Менеджерами по рекламе, бренд – менеджерами – Продюсерами, имиджмейкерами, консультантами и экспертами по имиджу
--	---	---

Сравнительное исследование коммуникативного образования и коммуникативной подготовки специалистов в университетах США и в вузах Казахстана представляет особый интерес. Во-первых, в США опыт коммуникативного образования значительно богаче, чем в других странах, система коммуникативного образования складывалась несколько десятилетий и выстраивалась на различных теоретических обобщениях. Во-вторых, в обеих странах в системах образования образовательные программы подготовки специалистов для различных социальных профессий декларируют необходимость формирования у студентов коммуникативной компетенции. В-третьих, коммуникативное образование – это вид социального опыта, который включает в себя множество методологических подходов, отражающих специфику социальных контекстов и образовательных традиций той или иной страны, ее культуры и социальных институтов.

Таким образом, можно обозначить поле общих интересов в исследовании коммуникативного образования в обеих странах, которое позволит избежать многих ошибок в подготовке специалистов.

Список использованной литературы:

1. Матьяш О.И. Плюрализм и междисциплинарность как состояние и принцип развития современного коммуникативного знания. Доступ: http://www.bj.pu.ru/upload/files/doc_1180303428.doc
2. Smith, Ron (Fall 2004), [Public Relations History](#), Buffalo State University, retrieved February 7, 2013
3. Edward L. Bernays (July 29, 2013). [Public Relations](#). University of Oklahoma Press. p.23. [ISBN 978-0-8061-8982-6](#).
4. Королько В.Г. Основы публичных отношений. М., «Рефл-бук», К.: «ВАклер» - 2000, - 528 с.
5. Чилдерс Л., Грунинг Дж. Руководящие принципы для измерения взаимоотношений в области связей с общественностью. [Электронный ресурс] – 47 с., Сайт Экономика 2000. Раздел «Экономическая библиотека». Режим доступа: <http://e2000.kyiv.org/biblioteka>. – 23.07.2009.
6. Кадиров А. М. Коммуникативное образование в современных университетах США //Дисс. на соискание ученой степени канд. пед. наук. - Санкт-Петербург, 2011. - 192 с.
7. The Department of Communication Maryland University. Доступ: <http://comm.tamu.edu/index.html>
8. www.kaznu.kz/ru/
9. www.enu.kz/ru/

БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІ САБАҒЫНДА БОЯУ ТҮСІН ҚАБЫЛДАУДЫ ДАМЫТУДЫҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Испанова Айсана Төлеуқызы
психология ғылымдарының магистрі,
аға оқытушы, М.Өтемісов атындағы БҚМУ,
Орал қ., Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада оқу процесінде бояу түсін қабылдау мәселелері мен оның моделі ұсынылған.

Түйінді сөздер: өнер, түс, пішін, шығармашылық, модель.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается проблемы формирования восприятия цвета в процессе обучения и указывается модели развития цвета.

Ключевые слова: изобразительное искусство, цвет, форма, творчество, модель.

ABSTRACT

This article deals with the problem of formation of a colour assumption in the process of training and points to the model development of colour.

Key words: fine art, color, form, creativity, model, fine art, color, form, creativity, model.

Кез-келген мемлекеттің өсіп-өркендеуі білім жүйесіндегі реформалардың сапасы мен маңыздылығына тікелей байланысты. Білім мен ғылымның даму үрдісі мен құндылығы үнемі бір орында тұрып қалмайтындықтан көп ізденуді қажет ететін үрдіс болып есептеледі. Қазіргі уақытта заман талабына сай туындайтын басты мәселелердің бірі - жас ұрпақты қоғам мүддесіне лайықты жан-жақты дамыған, парасатты азамат ретінде қалыптастыру, өзін қоршаған ортадағы, адам өміріндегі, әдебиет пен өнердегі, тұрмыстағы, салт-дәстүрдегі сұлулықты, әсем көріністерді сезіне біліп, жақсы мен жаманды ажырата білуге тәрбиелеу.

Соған орай жас ұрпақты оқытып, тәрбие берудің сапалық деңгейін көтеріп, сұлулық пен көркемдікті қабылдау қабілетін, эстетикалық талғамын дамыту, ізгілікке баулу, өз ісіне деген шығармашылық құштарлықтарын, қызығушылығын арттыру - бүгінгі күннің өзекті мәселелерінің бірі.

Өнер әрекет дамуымен қатар дамыды, біртіндеп адамның рухани өмірі мен қажеттілігінің негізіне айналды. Өнердің адам тәрбиесіндегі рөлі басты мақсатта болуы керек. Сондықтан мектеп оқушыларын негізгі пәндерді оқытумен қоса сурет салуға: көру, қабылдау, қиялдау, бейнелі ойлауды және шығармашылық қабілетті дамытуға, заттардың сипаттық ерекшеліктерін еркін қабылдауға, болмысты тұтас аңғаруға тәрбиелеуіміз қажет [1].

Бейнелеу өнерін оқытуда теориялық білім беру - әр жанрмен терең таныстыру, нақтылы бейнелеуге жаттықтыру ісімен тығыз байланысты жүргізіледі. Бейнелеу өнері туралы әңгіме жасағанда оқушыларды көркем бейнелеудің аса маңызды құрамдарын ұғынуға үйреткен орынды. Сабақ барысында әр алуан әдіс-тәсілдерді кеңінен пайдаланған жөн. Қажетті жағдайда мұражайлар мен көркемөнер галереяларына экскурсия жасау да пайдалы болмақ. Бейнелеу өнерінде қолданылатын термин сөздерді өз кезегінде түсіндіре отырып, оқушылардың ойын, қиялын кеңейтуге, көркемөнерге деген ынта – жігерін арттыруға күш салу керек.

Көркемдік білім беру біздің елімізде мектеп жасына дейін-ақ басталады. Балалар бақшасында-ақ бейнелеу өнеріне көңіл бөліп, сурет салумен айналысады. Әрі қарай жастарды бейнелеу өнеріне баулу эстафетасын жалпы білім беретін мектеп іліп алып кетеді, одан әрі жоғары оқу орны жалғастырады.

Біздің қоршаған ортаны, қоғамдағы заттар мен құбылыстарды жан-жақты терең танып білуіміздің көптеген тәсілдерінің бірі - түр-түс әлемі. Түр-түстің табиғатын білу, құрамын, эталонын анықтау, қабылдау – барлық салаға, соның ішінде білім беру саласына да қажетті, практикалық маңызы зор мәселелердің бірі [2].

Ғылым, білім саласында белгілі бір жетістікке жету көп ізденісті қажет ететін болса, бейнелеу өнерінде де түсті қабылдау жолдарын меңгерудің маңызы зор. Түсті қабылдаудың баяндау негізі етіп алыну себебі: түс әлемінің тек өнерде ғана емес, философия, психология, педагогика, сәулет өнері т.б. ғылымдарда да мағыналық мәні бар. Шынында да, «түр-түс әлемі» өзінің пайда болып, ұзақ қалыптасу тарихы бар, адам баласы үшін әлі толық ашылып болмаған құпия сыры мол өзіндік сымбатқа ие өте күрделі, әрі байырғы табиғат құбылыстарының біріне жатады.

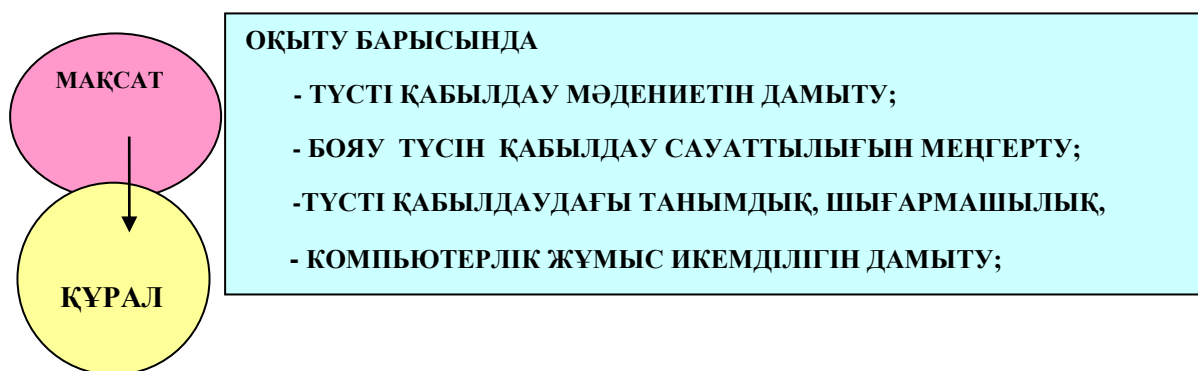
Бейнелеу өнерінің мақсаты - айналамызда қоршаған ортаны қабылдауға, көзімізге көрінген заттардың түр- түсін, белгілі бір формасы мен пропорциялық айырмашылықтарын қабылдап, саралай білуге тәрбиелеу. Кеңістіктегі түстер айырмашылықтарын, бір түстен екінші түске ауысу заңдылықтарын, бояу ерекшеліктерін, жарық пен реңктердің әсерін зерттей отырып, ойлау қабілетін дамытады. Бояу түстерін байқау тәжірибесінің болмауынан: бояу түстерінің өзара үйлесімділігін ажырату, қажетті түсті табу, заттардың айырмашылығын айыру алғашында оқушыға қиынға соғады. Қайткенмен де, жүйелі бағыттап оқыту, үйрету, көрсету негізінде оқушылардың көбі бояу реңін дұрыс, жарасымды, үйлесімді ажырата білудегі ережелерге біртіндеп үйрене бастайды, бояулардың негізгі қасиеттері өзара қоспалары арқылы күшейетіндігіне мән бере қарайтын болады.

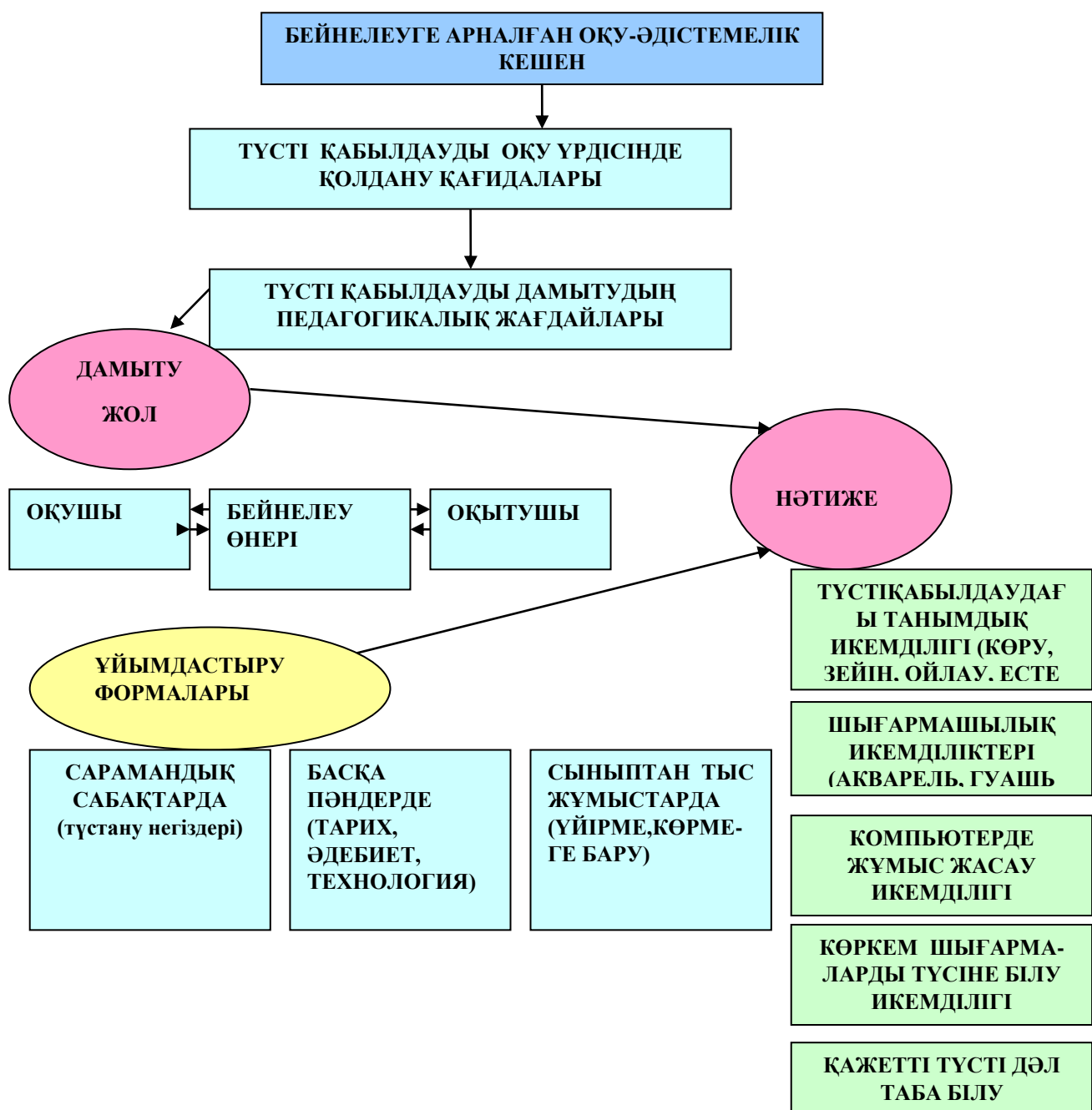
Түс көркем шығарманың «қаны мен тәні» деп, Б.Әлмұхамбетов, Ж.Балкенов пайымдағандай, суретшілер бояу түсін заттардың нақты түрін көрсету үшін ғана емес, сонымен бірге көңілді, ырғақты, поэзия түрінде бейнелеуді мақсат етеді [3].

Бейнелеу өнерінің тағы бір сыры: құдіретті салынған көркем шығарма, ондағы бояулардың түсі, картинадағы композиция адам жанына тікелей әсер етеді. Мысалы, кейбір көркем шығарманы көргенде адамды қарапайым қуаныш билеп, жаны жадырап сала береді. Кейбірі тұңғыық ойларға жетелейді, тіпті кейбір шығарма ауырған адамның ауруынан айығуына, көңілінің көтеріңкі болуына көмектеседі. Ойлау, есте сақтау, қиялдау арқылы оқушылар айнала қоршаған әлемдегі құбылыстар туралы танымын байытып, тереңдете түспек.

Жоғарыдағы шолулардан айқын көріп отырғандай, оқушылардың түсті қабылдаудағы танымдық ізденімпаздық мазмұнын бір аяда (әрекет, дайындық, бейімділік, т.б.) ғана ашуға болмайтынын көреміз. Тегінде, жеке тұлғаның бұл біріккен қасиеті талдау жасау кезінде жүйелі түсіндіруді талап ететін көп қырлы қасиет болса керек.

Оқушыларда белгілі бір дағдылар мен ептілікті қалыптастыру ғана емес, сонымен қатар оларға дүниеге деген эмоционалды құндылықты қатынастың тәжірибесімен, шығармашылық әрекеттің тәжірибесін жеткізу маңызды. Сондықтан бейнелеуде кездесетін түрлі қиындықтарды анықтау, дұрыс бағытқа жөн сілтеу үшін оқу әдістемелік сызбалар да ұсынуға болады.

Сурет 1 - Оқыту үрдісінде оқушылардың түсті қабылдауын дамыту үлгісі

Оқушылардың бейнелеу өнеріндегі бояу түсін өз деңгейінше қабылдай білуді дамытуда жоғары нәтижеге жету үшін:

- сыныптан тыс жұмыстардың да (үйірме, көрме-мұражайларға бару) түр-түсті әсерлі түрде сезініп, қабылдауға үйреніп, көріп-білгенін шығармасында пайдалана білу шеберлігін қалыптастырып, дамытып, шыңдауға септігін тигізеді;
- танымдық маңызы бар шығармашылық өнер шараларына (Жас дарын) жиі қатыстырып, мектепшілік көрмелеу жұмыстарын ұйымдастырып, үйірмелер өткізу қажет.
- жалпы көркемдеп қабылдауға үйрету, тәрбиелеу жұмысы бүкіл педагогикалық процестің іске асу барысында мақсаттандырылған жүйелі жұмыс түрінде, үзбей жүргізіліп отыруды қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жарықбаев Қ.Б. Жантану негіздері. Алматы. 2002
2. Қайдаров Ә.Т. Сырға толы түр мен түс.–Алматы: Қазақстан,1986.-95бет

3. Б.Әлмұхамбетов, Ж.Балкенов. Сурет салу және бояумен жұмыс істеу әдістері. Алматы «Мектеп» 1987.

4. Беда Г.В. Основы изобразительной грамоты. Рисунок. Живопись. Композиция. М. Просвещение. 1981 г. 237 с.

МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ ҚАТЫСЫМ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУДА МУЛЬТИМЕДИАЛЫҚ ҚҰРАЛДАРДЫ ҚОЛДАНУ

Сисекешова А.С., д. магистр,
М.Өтемісұлы атындағы БҚМУ,
Орал қаласы, Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Елбасымыздың нұсқауына сәйкес білім беруді ақпараттандыру қазіргі таңдағы ең басты мақсат болып табылады. Студенттердің танымдық, шығармашылық белсенділігін дамытатын оқытудың инновациялық әдістерін енгізу шетел тілін оқытудың негізгі мәселелерінің бірі. Шетел тілін оқытуда мультимедиалық құралдарды қолдану берілген материалды жоғары дәрежеде меңгеруге, оны әсерлі, көлемді түрде санада қалыптастыруда, адамның барлық сезім мүшелерін әрекет етуіне мүмкіндік береді. Мақалада шетел тілін оқытуда мультимедиалық құралдарды қолданудың артықшылықтары мен мүмкіндіктері қарастырылады.

Түйінді сөздер: мультимедиалық құралдар, студент, оқытушы, мәдениетаралық қатысым құзиреттілігі.

АННОТАЦИЯ

В соответствии с инструкцией главы государства главной целью нынешнего образования является использование информационных технологий. Использование инновационных методов в иноязычном образовании является основным вопросом в развитии у студентов творческую активность. Использование мультимедиа технологий в обучении иностранному языку дает возможность освоить данный материал на высоком уровне, влияет на все органы чувств человека развивая сознание человека. В статье рассматриваются возможности и преимущества использования мультимедиа технологий в обучении иностранному языку.

Ключевые слова: мультимедиа технологии, студент, преподаватель, межкультурная коммуникативная компетенция.

ABSTRACT

In accordance with the instruction of president main purpose of education is the use of information technology. The use of innovative methods in foreign language teaching is a major issue in the development of students' creativity. The use of multimedia technology in teaching of foreign language gives you the opportunity to learn the material at a high level, affects all human senses in developing human consciousness. The article discusses the uses and benefits multimedia technology in learning of foreign language.

Keywords: multimedia technology, student, teacher, intercultural communicative competence.

Ақпараттық білім беру технологияларын оқыту үдерісінде тиімді пайдалану, өз кезегінде, шетел тілін оқытудың қарқынын арттыруға бейнелік және теориялық ойлауын дамытуға, студенттердің ақпараттық қоғамның жағдайларына бейімделуіне ықпал етеді. Оқу орындарында ақпараттық технологияларды қолданудың негізгі бағыттары электронды оқулықтар мен интернет технологиясын пайдалану болып табылады, сонымен қатар

дүниежүзілік интернет желісі студенттердің білім өрісін кеңейтуге ықпал етеді. Қазіргі оқыту құралдары: компьютерлер, телекоммуникациялық байланыс құралдары, қажетті интерактивті бағдарламалық және әдістемелік жабдықтар әр түрлі оқыту үдерісін қамтамасыз ете отырып, студенттердің өздігінен білім алуын ұйымдастыруда, өзіндік жұмыстарды орындауда әдістемелік құрал ретінде де маңызды. Ғалымдардың ақпараттық технологияларды оқыту үдерісінде қолдану туралы айтқан ой тұжырымдарының талдамасында «Ақпараттық технология» компьютерлік технологияны қолдану арқылы қажетті мәліметтерді ала отырып студенттердің коммуникативті қабілеттері мен ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға және шетел тіліндегі сөздік қоры мен ауызекі сөйлеуін дамытуға грамматиканы сөйлесім арқылы меңгеруге бағытталған оқыту үдерісі деп анықтама берілген.

Қазақстанның әлемдік білім беру жүйесі, "ҚР білім беруді дамытудың 2015 жылға дейінгі концепциясы" төңірегіндегі талаптарға сәйкес бәсекелестікті дамыту интеграциясы отандық білім беруді модернизациялауда 12 жылдық орта білім берудің ұлттық моделін құру, соған сәйкес әдіснамасының болуын талап етеді. Бұл процесс педагогикалық теория мен оқу практикасы процесіндегі маңызды өзгерістермен қатар жүргізіледі. [1]

Білім беруде мультимедиалық құралдар арқылы оқыту – оқу пәні ретінде шетел тілінің даму мүмкіндіктерін кеңейтіп тілдік оқытуға тұлғалық-әрекеттік тұғырды анықтады. Оны жоғарғы оқу орындарының студенттерінің тек қарапайым қарым-қатынас біліктіліктері мен лингвистикалық көзқарастарын қалыптастыруға көмектесіп қана қоймай, сондай-ақ шетел тілі арқылы тұлғаны жан-жақты дамытуға да септігін тигізеді.

Қазіргі оқыту әдістемесіндегі заманауи бағдар деп инновациялық білім беру жүйесін атауға болады. Ал «Инновация» (лат. тілі. – жаңа, өзгеру деген мағынасын білдіреді) термині түрлі элементтер жүйесі мен солардың аясындағы сандық және сапалық өзгерістерді білдіреді.

Антони Фицпатрик өзінің зерттеу жұмысында шетел тілін оқытуда және оқуда мультимедиалық құралдарды қолданудың келесідей артықшылықтарын атап көрсетеді.[2]

А. Фицпатрик шетел тілдерін Мультимедиа құралдары көмегімен оқытуды Компьютер көмегімен тілді оқыту (Computer Assisted Language Learning – CALL) деп көрсетеді. (Warschauer, 1996, <http://www.gse.uci.edu/markw/call.html6>). Аталған автор, Компьютер арқылы тілді оқытудың дамуын келесі фазаларға бөледі. Олар:

1. Behaviourist (Бехевиористтік). Бұл кезеңде компьютер еш шаршамайтын, студенттерге жеке жұмыс атқатуға мүмкіндік беретін механикалық оқытушы ретінде қолданылды. 1960-1970 жж Ол басты оқыту әдісі ретінде қолданылды;

2. Communicative (Қатысымдық). Бұл фазаға сәйкес студенттер бір-бірімен қарым-қатынас жасауға және топта жұмыс істеуге көп көңіл бөлінді. Ол 1970ж. соңы мен 1980 ж. басында пайда болды;

3. Constructivist/Integrative (конструктивті/ интегративті) тілді үйренуде аутентикалық ортаға бейімделуіне, оқу, тыңдау жазу дағдыларын қалыптастыруға назар аударылды. Бұл фаза 1990 ж дүниеге келді,

және де жоғарыда аталған кезеңдер жаңа технологиялар және педагогикадағы амалдарға сәйкес келетінін атап көрсетті.

Оқыту білім беру тәжірибесі педагогикалық үрдістің сапасын үнемі арттырып отыруды талап етеді. Сол себепті педагогикалық үрдісті технологияландыру мәселесі маңызды болып табылады. Компьютерлік технологиялардың ішінде оқу үрдісінде қолайлысы – мультимедиалық технологиялар. Жоғарыда айтып кеткендей, *Мультимедиа құралдары* деп графика, гипермәтіндер, дыбыс, анимация, видео сияқты әртүрлі орталарды қолдану арқылы адамға компьютермен тілдесуге мүмкіндік беретін бағдарламалық және ақпаруаттық құралдардың кешені. Қазіргі ақпараттық технологиялар түсті иллюстрацияларды қолданумен ғана емес, видеофильмдердің әртүрлі тілдерін (анимацияны, құжаттық және ойындық киноны) қолданумен де оқыту құралдарын құруға мүмкіндік береді. Мәдениетаралық қатысым күзиреттілігін дамыту мақсатында оқытуды ұйымдастыру барысында тиімді пайдаланылатын мультимедиалық құралдар қатары білім, білік, дағды

іскерліктерді дамытудың көптеген дидактикалық, әдістемелік, педагогикалық мүмкіншіліктерін ашады.

Тілді оқыту арқылы студенттің қатынастық біліктілігі мынадай ұғымдар негізінде жүзеге асады: 1) тіл мен оның теориясынан нақты білімнің болуы, тілдік құралдарды қолдану алу шеберлігінің жетілуі; 2) тіл мәдениетін сақтап, әлеуметтік мінез-құлық ұлтық ерекшеліктер негізінде сөйлеуді ұйымдастыра білу іскерлігінің қалыптасуы. Коммуникативтік дағдылар мен іскерліктер нақты қарым-қатынас жағдайын, сөз әрекетінің үйлесімділігін анықтайды. Сондықтан шетел тілін қарым-қатынас құралы ретінде пайдалана білу мақсатында ең алдымен төмендегі шарттарды қалыптастыруға тура келеді:

- тілдік құралдар туралы білімін кеңейту;

- дұрыс сөйлеудің орфоэпиялық, грамматикалық, лексикалық, стилистикалық іскерліктері мен дағдыларын қалыптастыру;

- сөз әрекетінің түрлері бойынша ауызша және жазбаша дағдыларын дамыту.

Шетел тілін оқыту әдістемесінде коммуникативтік оқытудың принциптері оқу барысында, маңызды оқыту теориясын құруда дұрыс бағытта заңды қызмет етуде және әдіс-тәсілдерді қолдануда оқыту барысында дұрыс бағдаралу үшін ерекшеленеді. Оқу үрдісін құру логика тұрғысынан емес, пәнді игеру жүйесі тұрғысынан студенттің логикасының дамуы субъективті ішкі жағдайына байланысты.

Ахметова Н.А. өзінің жұмысында студенттердің мәдениетаралық қатысым күзиреттілігін қалыптастыру барысында кездесетін бірнеше факторларды атап көрсетті. [3]Олар:

Тек грамматика мен лексиканы білу ғана маңызды емес, сонымен қатар, сол тілде сөйлейтін халықтың әлемнің тілдік бейнесін де білуі қажет;

Оқытушы тек қана, сол тілдің мәдениетімен таныстырып қана қоймай, екі мәдениетті бір-бірімен ұштастыра білу керек;

- студенттерге шет тілін үйренуде оң көзқарастағы уәжділікті қалыптастыру керек.

- Студенттердің мәдениетаралық қатысым күзиреттілігін қалыптастыруда мультимедиалық технологияларды қолданудың тиімділігін төмендегі мәселелерден көреміз:

- мультимедиалық технологиялардың бар бағдарламаларын шетел тілінде сөйлеуге, түсінуге үйрету процессінде қолдану мүмкіндіктері;

- шетел тілін үйретуде видеофильмдер мен мультимедиалық презентацияларды пайдалану;

- мультимедиалық технологияларды қолдану ерекшелігі арқылы, шет тілін үйретудің әдіс-тәсілдерін меңгерту;

- интерактивті тақтаның жаңа сабақты меңгеруде, сондай-ақ, күрделі тақырыптарда уақытты үнемдеуге өте тиімді;

- өз бетімен жұмыс жасауға дағдылану;

- шетел тілін қызығушылықпен оқуға әрекеттену;

- Мультимедиалық технологияларды пайдаланып пәнге деген қызығушылықты арттыру.

Мультимедиа:

- Түрлі жағдайларда оқытудың сапасын көтере алады;

- Түрлі деңгейдегі студенттерге, оқушыларға тілді оқуда түрлі мүмкіндіктер ашады;

- Қысқа уақыт ішінде деңгейлері жоғары студенттерді оқытуда жақсы мүмкіндіктерді береді.

Мәдениетаралық күзиреттілікті дамытатын негізгі мәселелерге жататыны:

1. Туған және өзге тілді мәдениеттің мәдени және тілдік фактілерін салыстыруға, олардағы ортақ және өзгешелікті анықтауға негізделген жаттығулар.

2. Өзге тілді іскерлік мәдениет дәстүрлері мен жүріс-тұрыс стереотиптерін анықтауға бағытталған танымдық-ізденушілік сипаттағы жаттығулар.

3. Аутентті материал қолданылған жаттығулардың әр түрі. Мысалы, аутенттік іскерлік және коммерциялық жаңалықтарды тыңдау. Оқу мен тыңдау дағдыларын

белсендіретін жарнамалық сипаттағы мәтінмен жаттығудың әр түрлерін жеке бөліп көрсетуге болады.

4. Екі қызмет атқаратын елтанымдық сипаттағы мәтіндерді оқу: оқушылардың белсенді және пассивті сөздігін молайтады және елтанымдық құзіреттілік дамытады.

5. Рөлдік ойындар, мәселелі – коммуникативті тапсырмалар.

6. Оқу орындары, мамандықтар мен компаниялар, төлемдер атауларын, және номинацияларды да ауызша және жазбаша іскерлік тілде дұрыс қолдану дағдыларын қалыптастыруды көздейтін тапсырмалар.

Шетел тілін мультимедиалық құралдарды қолдану арқылы оқыту келесі ұстанымдарға жауап беруі қажет: студенттің оқу барысында жеке практикада қолданыста болуы, оқытушының басшылығымен интерактивті байланыс, тиімді кері байланыс, оқу үрдісі ұжымдық, өзіндік жұмыстардың көптүрлілігі болуы қажет. Сонымен қатар, оқытушы мультимедиалық технологиялардың оқу түріне, сабақ тақырыбына байланысты, оның қаншалықты тиімді екенін анықтап отыруы тиіс.

Шетел тілін оқыту барысында оқытушының басты мақсаты студенттердің қатысым қабілетін қалыптастыру болып табылады. Мультимедиалық құралдарды оқу үрдісінде қолдану жоғарғы сапалы білімділікке жетуге мүмкіндік береді, және де сол мүмкіндіктер мультимедиалық технологиялардың өзінің құрамдас бөлігі болып табылады.

Мультимедиалық құралдарды қолдану берілген материалды жақсы дәрежеде меңгеруде, оны әсерлі, көлемді түрде санада қалыптастыруда, адамның барлық сезім мүшелерін әрекет етуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мультимедиалық құралдарды қолдану, осыған дейінгі алынған білімді белсендендірумен қатар, логикалық ойлауды дамыта отырып, студенттің оқу үрдісінде шығармашалық қабілетін арттырады. Мультимедиалық құралдарды қолдана отырып оқытуда студенттер өз бетімен анлаиз жасау, салыстыру, сипаттау, практикалық жұмыс жасау қабілеттерін дамытады. Студент оқу үрдісі барысында түрлі дерек көздерді қолданып, оларды логикалық ойлау арқылы өзінің жұмысы барысында қолдануды үйренеді.

Біздер студенттердің мәдениетаралық қатысым құзіреттілігімен қалыптастырумен қатар, оладың бойыда мультимедиалық құралдар жөнінде білім, білік, дағды қалыптастыруды теориялық және практикалық тұрғыдан негіздеу және шетел тілін оқыту әдістемесіндегі жаңашылдықты меңгерту сол алған білімдерін бүгінгі таңдағы оқу орындарына қойылып отырған талаптарға сай оқыту үдерісінде нәтижелі пайдалана білулерін қамтамасыз ете аламыз.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.«Қазақстан Республикасы 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы.
- 2.Antony Fitzpatrick. Information and Communication Technology in Foreign Language Teaching and Learning – an Overview. Information and Communication Technologies in the Teaching and Learning of Foreign Languages: State-of-the-Art, Needs and Perspectives. UNESCO for Information Technologies in Education. Moscow, 2004. Pg. 10-26
- 3.Ахметова Н.А. Использование мультимедийных средств в обучении РКИ для формирования иноязычной коммуникативной компетенции к китайских студентов. Шетел тілдері мұғалімі шет тілдік білім беруді ақпараттандыру саласында республикалық ғылыми-практикалық конференциясының материалдары 3 сәуір 2012 ж.

GENDER EQUALITY IN KAZAKHSTAN

**Summers D.G., Tolegenova A.A.,
Shunkeyeva O.A., Almurzayeva B.K.,
University of Turan, ARSU K. Zhubanov**

ТҮЙІНДЕМЕ

ССРО құрамында 73 жыл болған, Қазақстан 1991 жылы тәуелсіздік алғаннан кейін Орталық Азия республикасы болып табылады. Ресей, Қытай, Түрікменстан, Өзбекстан және

Қырғызстанмен шекаралас, ол әлемде тоғызыншы ел болып табылады. Қазақстан табиғи ресурстарға өте бай, түсімдерінің 83%, газ, мұнай мен металдан келеді. Қазақстан Үкіметі гендерлік теңсіздікті шешу үшін бірқатар шаралар қабылдады. 1998 жылы әйелдерге қатысты кез келген гендерлік кемсітушілікке тыйым салу туралы конвенцияны ратификацияланды. Осылайша, біз гендерлік мәселе тұрғындармен тығыз байланысты екенін түсінеміз, әйелдердің қауіпсіздік тууы орташа арттырады.

Түйінді сөздер: гендер, әйелдің рөлі, қоғам, Орталық Азия, Қазақстан

АННОТАЦИЯ

Казахстан является Центральной Азиатской республикой, получившей независимость в 1991 году, после 73 летнего периода пребывания в составе СССР. Это девятая по размеру страна в мире, граничащая с Россией, Китаем, Туркменистаном, Узбекистаном и Киргизстаном. Казахстан чрезвычайно богат природными ресурсами, 83% дохода идут от поставок газа, нефти и металла. Правительство Казахстана приняло ряд мер по решению проблемы гендерного неравенства. В 1998 году была ратифицирована Конвенция о запрете любой гендерной дискриминации в отношении женщин. Таким образом, мы понимаем, что гендерная проблема тесно связано с демографической, безопасность женщин повышает средний уровень рождаемости.

Ключевые слова: гендер, роль, женщина, общество, Центральная Азия, Казахстан

ABSTRACT

Kazakhstan is a Central Asian Republic that gained its independence in 1991 after being a part of the Soviet Union for 73 years. It is the ninth largest country in the world, sharing a border with Russia to the north, China to the east and Turkmenistan, Kyrgyzstan and Uzbekistan to the south. Kazakhstan is rich with the natural resources and 85 percent of its exports are oil, base metals and gas. The government of Kazakhstan has taken certain steps for the past several years to address the issues of gender equality. For example, in 1998 Kazakhstan ratified the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW). Moreover, demographic issues are linked with gender problems, because if women are secured, the level of birth rate also can increase, which may lead to overall rise in the population. So gender problems are interlinked with demographical goal of a rise in the number of population in Kazakhstan.

Key words: genders, female roles, Central Asia, Kazakhstan.

According to old Kazakh proverb "a frog-headed [stupid] man is better than a golden-headed [intelligent] woman." It is tempting to suggest that the proverb reflects the overall attitude toward women in Central Asia. Gender stereotypes and discriminatory legislation continue to hinder women's ability to pursue careers in politics, business, and many other fields. Nonetheless, hope remains. For example, an unprecedented number of women have taken up seats in Kazakhstan's new parliament. The Soviet state introduced equal gender rights and formal equality under law, including quotas. Many parents who received Soviet educations encouraged their daughters to study and pursue professional opportunities. All that changed in 1991 following the collapse of the Soviet Union. Women began losing ground as traditional gender stereotypes returned in the newly independent Central Asian republics. Many Central Asian families, meanwhile, have strong prescribed gender roles. Women are subservient and often fall victim to violence and abuse from husbands and in-laws. The main role in husband family plays his mother "apa", and she will determine how well or a bad could be new wife' (kelin) life. It's widely spread that youngest of single son has to live with his parents even after marriage. Traditionally it prevents a good care for seniors, parents but this could cause a huge generation conflict in a family. Older generation were born in Soviet time and have different values compare with youth.

The focus of gender studies are cultural and social factors that determine society's attitude towards men and women, the behavior of individuals in connection with belonging to a particular gender, stereotypes of male and female qualities – all that takes a gender perspective from the field

of biology to the sphere of social life and culture. The gender studies in the field of pedagogy and teaching methodologies are of particular relevance and research capacity, because in these areas of knowledge gender studies have a strongly marked applied character and can be directly applied in practice. That is why issues such as the possibility of implementing gender mainstreaming in education, the role of secondary and higher schools in the process of gender socialization, training of teachers and lecturers taking into account the gender component, as well as taking into consideration gender differences of students in their education deserve great attention, liveliest discussions with the purpose of their thinking and solutions in today's society [1,2].

Islam's Role

Rebuilding nationalism in post-Soviet Central Asia also meant a revival of Islam. Islamic scholars such as Sheikh Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf, based in the Uzbek capital Tashkent, say Islam grants equal rights to women and men. "One of the longest surah [chapter] of the Koran is called 'Women,'" Yusuf says. "In this and some other surah, Allah stated that women are equal to men as human beings. In some aspects, they are even greater than men; and women are holders of all human rights. As Hadith [the second major source of Islamic rules after the Koran] say, our Prophet, may peace be upon Him, also stated women's greatness and demonstrated in practice how to respect women." Nonetheless, many women find it difficult to find support among their male relatives or religious scholars themselves. Gender stereotypes are rooted not only in religious traditions, of course, but also in lifestyles. Sedentary Central Asian women had to cover themselves in "paranja" as they stepped out of the women's portion of the house, whereas nomadic Kazakh and Kyrgyz women were free of veils, as they had to ride horses and work in activities, like herding, alongside men [3].

Financial Burdens

Burdened with stereotypes, Central Asian women have also had to cope with economic hardship, including unemployment and poverty. Many have had to become their family's main breadwinner. In some cases, this has opened up opportunities to pursue careers in business -- a field that so far has proven more welcoming to women than politics. Kyrgyzstan, where women have historically been politically active, is illustrative. Not a single woman took up a parliamentary seat or senior government post after the February 2005 parliamentary elections and the subsequent revolution that ousted former President Askar Akaev. In Kazakhstan Vice-president Dariga Nazarbayeva supports female participation in policy. But we have to mention that she also has a strong family background, her father is a current president of country.

The government recognizes that the underrepresentation of women in political office is a critical problem, and officials have spoken out in favor of increasing the number of women in government. Yet there have been only limited initiatives to remedy the situation, and women remain a minority among parliamentarians, ministers, and executive branch officials, including akims (representatives of the president) and heads of the akimat (the executive office of a municipal, district, or regional government). This raises questions about the extent to which women's views and concerns are reflected in policy making, given women's low levels of representation among decision makers. Meaningful participation of women should include their full involvement in planning, agenda setting, and implementation.

Concerning women's role in the political life of the country, the situation has not altered significantly for a ten year period. In 2001 the rate of women employed by the state was 55.2 percent compared to 56.6 percent in 2011. [2]. However, it is worth noting that the state employees include such professions as teachers and doctors, positions of which are historically dominated by women. In order to understand the real impact of women on political life, it is necessary to explore their number in the leading and administrative positions, which is 9.5 percent in 2011. This figure remains stable during past decade, with 9.6 percent of women having leading positions earlier in 2001. The number of women in the Majilis (lower chamber of the Parliament) has experienced a dramatic improvement due to the government's policy of expanding party lists for seats for women. Past elections showed that from 10.4 percent to 17.8 percent of women were elected to be the Majilis deputies. The figure for 2012 appears to be 24.3 percent which is an apparent progress. Despite such positive trend, the situation in the Senate, which is a higher chamber of the Parliament, is not so favorable. Only 4.3 percent of women hold the positions in the Senate, which represent two women – Senators in the last call of January 2012 [5]. Having observed the political engagement of women, several inferences can be drawn. First, the

number of women – Senators may be low because of cultural stereotypes that men should work while their wives should take care of the house and children, therefore, not many women can be elected to a high ranking position. Secondly, it might be the case that women themselves choose not to devote their large amount of time to deal with governmental issues, driving by the thought that they should make a choice between career and family with mostly choosing the latter. Working as a Chairwoman in a Senator requires much time contribution and strong emotional self-control, and women sometimes make a decision not to pursue these kinds of positions.

One reason for women’s under-representation in the business sector is their lack of knowledge, skills and financing, caused by poor access to education and credit. The evidence shows that increasing women’s involvement in enterprise benefits the economy as a whole, and small and medium-scale businesses run by women are often more profitable than those managed by men.

Figure 1 shows differences in labor force.

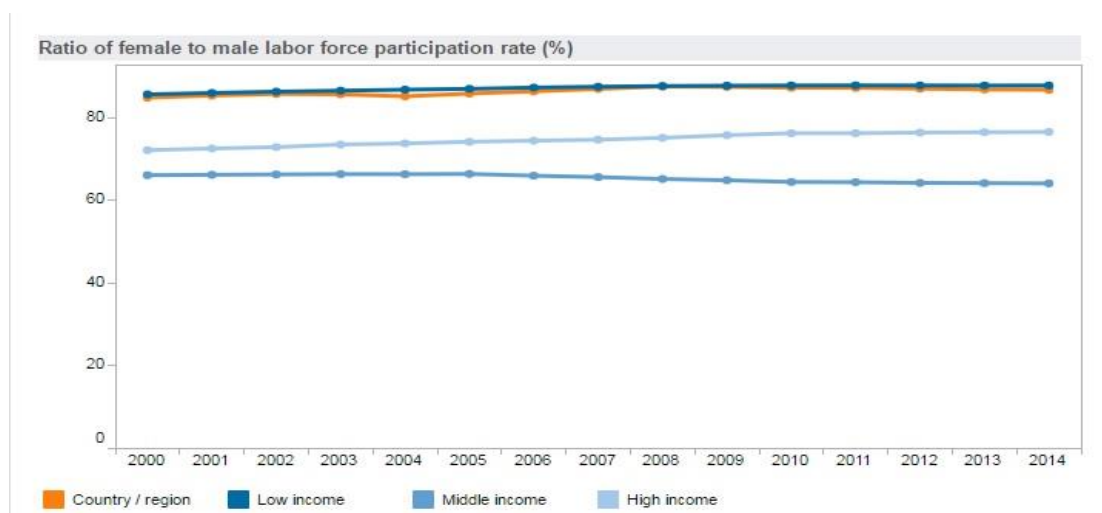

Figure 1. Ratio of female labor force participation

International research, donor and development organizations are now doing more to address this issue and in recent years, a number of initiatives have been launched to boost women’s role in the economy and public life. The CGIAR Consortium is no exception. For example, all CGIAR Research Programs (CRPs), must develop a clear strategy on gender. In Central Asia, where a high percentage of the population lives in rural areas, the CRP on Dryland Systems is focusing on creating employment opportunities for rural women as a way of increasing incomes and spurring economic development in the Action Sites in that region [4].

Featured indicators	2000	2014
Unemployment, female (% of female labor force) (modeled ILO estimate)	15,6	4,9
Unemployment, male (% of male labor force) (modeled ILO estimate)	10,1	3,2

Note: The table only displays indicators available for the selected country and year. The data in "Featured Indicators" are for around 2000 (1998-2002) and 2014 (2010-2014).

Figure 2. Unemployment among females and males

The extent to which women in Kazakhstan will benefit from economic growth depends greatly on how they are positioned in the labor market. Women are less active than men in the formal economy, and opportunities for them still mainly lie in the informal sector or in self-employment. This reflects the general expectation that women will be primarily responsible for childcare and unpaid domestic work. The labor market exhibits distinct gender patterns, with women overly represented in public sector jobs (e.g., health care and education) which offer the lowest salaries, and men predominating in higher-paying technical fields (e.g., natural resources extraction, construction, and industry). Women are also underrepresented in upper managerial positions. This occupational segregation, along with the persistence of workplace discrimination, contributes directly to the gender wage gap and impedes inclusive growth [5].

Most rural women in these countries are stay-at-home mothers, who mainly work in farming or make home-made knitwear and woven products for sale at local markets and occasionally abroad. However, their earning power is limited. Women artisans, for example, lack technical skills and access to markets to increase their incomes. Often, the problem is exacerbated by poor quality raw materials.

In rural households, however, women employed in farming face other problems. For example, most of them know little or nothing about best practices of sustainable agricultural management. Training women farmers, and helping them to access finance, can produce valuable results. Better policies and more government incentives are also needed to address inequalities in areas such as land rights – which continue to be an issue in some Central Asian countries.

Education

The Soviets build a strong system of education. In that time of history majority of females got opportunity to get secondary education. The level of education among women in Central Asia is still generally high. However, all countries of the region face severe problems with respect to women's labor market participation. Women still earn, on average, up to 50 per cent less than men. Rural women are particularly vulnerable due to failing infrastructure, lack of basic services and unequal access to land, property and assets.

With regard to education, similar gender patterns can be observed in post-secondary and vocational schools. Young men are much more likely to pursue technical training and to study in such fields as energy, transport, and construction. Young women predominate in traditionally female areas of study, such as the humanities, health, and education. Such choices are undoubtedly influenced by persistent gender stereotypes, which help perpetuate the labor market patterns noted above. Technical fields of study generally correlate with jobs in higher-paying industries, while the humanities lead to lower-wage jobs, often in the public sector. Such educational and occupational segregation compromises the ability of women to benefit from employment opportunities that may arise.

Domestic Violence

The government has taken a number of positive steps to address the problem of gender-based violence more effectively, mostly focusing on domestic violence. In 2008, the Agency of Statistics initiated a comprehensive training and capacity-building program to improve the collection of gender-sensitive data, including a component on data relevant to violence against women. In addition, the Law on the Prevention of Domestic Violence was adopted in 2009. This law requires local authorities to develop and approve regional programs on domestic violence prevention; ensure the provision of specialized social services for victims; and create organizations to provide victims with necessary psychological, medical, and legal assistance. Significantly, the law created a mechanism, the protection order, which allows the perpetrator of violence to be temporarily removed from the home.

The task of the women's groups is a difficult one. There are no statistics yet as to the extent of domestic violence, but conservative estimates by the organizations indicate one in five women is a victim. In the traditional extended families of Central Asia, that means that almost everyone has a female relative who has been subjected to violence. Such abuse is most often associated with men, particularly the husband. Alone, in a strange household, and suddenly burdened with new tasks and

a critical mother-in-law - all while trying to form a new relationship with her husband - scores of young women have resorted to suicide [6].

Violence against women also has a serious impact on women's economic status and has implications for the larger community and the nation. Women's lower economic status and lack of financial independence are reasons why women remain in violent relationships, as living independently and supporting children alone does not appear to be a viable option.

One of the roots of violence against women in Central Asia is the ancient practice of "kalym," or "bride price." Arranged marriages are still common and newlyweds are often unfamiliar with one another up to the day of their wedding.

After the wedding - and particularly in rural areas where two-thirds of Central Asia's population lives - the bride often goes to live with her new husband's parents. Often she is under 20 years old. Once in her new home, it is not only the demands of a new husband the young wife must contend with. She also faced the often domineering figure of her mother-in-law.

Alone, in a strange household, and suddenly burdened with new tasks and a critical mother-in-law - all while trying to form a new relationship with her husband - scores of young women have resorted to suicide. Women in such situations are often without resources. They have no money or means of support. Their own blood relatives and the police often recommend the ostracized young woman do what she can to ease tensions and go back to her in-laws and husband.

Distressingly, violence against women continues to be a problem in Central Asia, as with many parts of the world, despite the efforts of lawmakers. Up to 3,000 women turn for help to crisis centers regarding gender-specific problems in Kyrgyzstan each year and 50% of them are related to violence. Moreover, there are still widespread cases of forced marriage by "bride kidnapping", despite the fact that it is a criminal offence." [7]

According to the U.S. State Department, the Kazakh government reported 892 criminal rape investigations in the first 7 months of 2006 (or an average of 1529 for the year). This is an increase of 7% from the previous year, and up from 948 reported rapes (and 138 attempted rapes) in 2001, as documented in the report of the Special Rapporteur on Violence Against Women. Rape is illegal in Kazakhstan, being defined by Article 120 of the Criminal Code as sexual intercourse with a female, by physical violence, threats, or exploiting the helplessness of the victim, and prescribes punishment of three to five years' imprisonment. Punishment by imprisonment increases incrementally up to fifteen years under aggravating circumstances, such as rape of a juvenile, gang rape, or if the rape results in bodily injuries, venereal disease or victim's suicide. Unless the victim files a complaint, or unless aggravating circumstances exist, prosecutors are unable to initiate rape cases. Once initiated, however (and in contrast to non-rape domestic violence), a victim no longer has the power to withdraw her complaint. This is intended to prevent subsequent threats from intimidating women into withdrawing complaints.[8]

The statistics show that rape investigations, prosecutions and convictions are increasing in Kazakhstan. Kazakh NGOs have linked these upward numbers to a growing willingness by Kazakh women to assert legal rights, despite facing a lingering police reluctance to act on such cases. While marital rape is not specifically addressed under existing Kazakh criminal law, both the OSCE/ODIHR and The Advocates for Human Rights have recommended that the draft domestic violence legislation be expanded to expressly criminalize this form of rape. Although "bride kidnapping" could likely be considered a form of rape, social stigma often prevents kidnapped women from filing complaints, and it is unknown if Kazakh authorities have undertaken any prosecutions of kidnappers.

References

- 1 Ilyin E.P. Differential psychophysiology of men and women - SPb: Piter, 2006. – 544 p.
- 2 Bendas T. Gender psychology - SPb: Piter, 2007. - 431p.
- 3 Gender Equality and Social Institutions in Kazakhstan, Organization for Economic Cooperation and Development, 2009.
- 4 Human Rights in Kazakhstan: Seven Months before the OSCE Chairmanship, Human Rights Watch, 20 May, 2009

5 Strategy for Gender Equality in the Republic of Kazakhstan for 2006-2016. – Approved by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan # 1677 of 29 November 2005. – Astana, 2005. – 37 p. . Strategy for Gender Equality in the Republic of Kazakhstan for 2006-2016. – Approved by the Decree of the President of the Republic of Kazakhstan # 1677 of 29 November 2005. – Astana, 2005. – 37 p.

6 Violence Against Women: Does the Government Care in Kazakhstan?, Violence Against Women (VAW) Monitoring Program, 2007.

7 За 3 месyaca 2012 goda na yuge Kazakhstana ukradeno 6 nesovershennoletnih nevest. - 6 underage girls stolen in the South of Kazakhstan during three months of 2012. // http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/tri-mesyatsa-2012-goda-yuge-kazakhstan-ukradeno-6-nesovershennoletnih-nevest-212832/

8 Comments by the Advocates for Human Rights on the DRAFT Law of the Republic of Kazakhstan “On Counteracting Domestic Violence”, Advocates for Human Rights, 22 May, 2009.

PROFESSIONAL-ORIENTED COMMUNICATION TRAINING: TOURISM DISCOURSE

Kartabaeva Ayana A.
**Ph.D doctorate of Abalaikhan University of
International Relations and World Languages**
Zhaitapova Altnai A.
**Doctor, professor at Abalaikhan University of
International Relations and World Languages**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала қоғамның негізгі басымдықтарының бірі бүгін ретінде туристік дискурс, соның ішінде кәсіби-бағытталған қарым-қатынас оқыту, талқылайды..

Түйінді сөздер: Кәсіби-бағытталған байланыс, оқыту, туристік дискурс.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается обучение профессионально ориентированной коммуникации, в том числе туристическому дискурсу, как одной из главных приоритетов общества на сегодняшний день.

Ключевые слова: профессионально ориентированная коммуникация, тренинги, туристический дискурс.

ABSTRACT

The article examines the professional-oriented communication training, including tourism discourse, as one of the main priorities of the society today.

Key words: the professional-oriented communication, training, main priorities.

For spiritual and moral enrichment of every person, to a dignified life and to carry out work in a changing world it is necessary to be fully developed. There is a need in learning and knowing several languages in Modern Kazakhstan in order to keep abreast of news in the technology industry, science, medicine and other industries, to know the best practices of the world, to strengthen international relations, for using these innovations in international language for the benefit of the people, to enter the international arena. Modern processes that are taking place in our society are characterized by a high complexity and diversity of values, attitudes and norms, so in the life which is rapidly going forward it is unacceptable to lose any time. In this regard it should be noted that the knowledge of languages is necessary for sufficient and greatest technological advances of our time.

International diplomatic relations of intensively developing Kazakhstan, the international trade market also needs an acquisition of languages. Regards of this situation the President of the Republic of Kazakhstan Nursultan Nazarbayev in his Address to the Nation «Building the future together», said the following: «For the modern Kazakhstani the possession of three languages is a prerequisite of their own well-being» [1].

Technology of multi-level training of English language, which is considered as relevant and effective at present day, is aimed at achieving the goals and objectives, to achieve the highest results in language learning, the ability of the students to express their thoughts as a specialist. Through this means the preparation of highly qualified, professionally competent expert is main priority.

The need for English language training in the professional field comes as well from the requirements of society. An expert who knows how to professionally speak English, the international language, has a special place in the company, institution, public services and society in general, has special authority.

Knowledge of languages, the ability to competently talk, to own oratory mastery is a reliable weapon for the future of professional.

The purpose of language learning in the professional orientation is to increase the future professional to the level of the individual, to the subject of international communication, who can fully orient themselves in their specific professional activities, in the business and social environment.

The most relevant approach in teaching foreign languages in non-linguistic high school is considered the professionally-oriented approach, which is based on the needs of students in studying of a foreign language, due to the specifics of their future profession. An important component of professional-oriented approach is learning the discourse.

By definition of Y. Karaulov [2] «discourse is a complex communicative phenomenon that includes, in addition to the text, the extra-linguistic factors that are necessary for the understanding of the text». The most important characteristics of discourse by O. Kucherenko are: connectivity; integrity; completeness/ perfection; composite processing; belonging to a particular type; extra-linguistic features of dialogue act and the situation [3].

The main aim of learning a foreign language in high school is to continue to improve the international communicative competence in situations of professional communication. Hence the importance of discursive competence.

Professional discursive competence involves mastery of different types of discourse, which let to replay a substantive and social content of professional activity. This type of competence is an integral part of professional competence and means the ability to apply a set of knowledge, skills, and methods of activity related to the discourse analysis, by construction and situational understanding of discourses as the objects of reality in the course of professional activity. Thus, discourse can be seen as a mastery of the object in the classroom in a foreign language in non-linguistic high schools. Different types of discourse are the main components of the content of foreign language communication training, which is aimed at the formation of discursive competence.

Tourist industry of Kazakhstan is one of the most relevant, important sectors of the country. Nowadays the knowledge of foreign language is an important aspect in the work in the tourism industry. Many people all tourist organizations fill in business papers in the international language, and conduct their work in most cases in the international language.

In higher education in teaching professional foreign language the geography and everyday topics are given in the first, second year, and topics related with a specialization are given especially at the third and fourth courses.

The main purpose of professional English lessons is familiarization with the vocabulary used in a future profession, an explanation of their meaning, the expansion of the scope of professional activity, formation of scientific skills, writing skills, speech, reading in this direction. Securing, activation of professional terms through tasks and exercises associated with them it plays an important role with the interpretation of the terms of the text. For example, in the study of the «Resort», «Carrier», «Tour» topics it is necessary to give interpreted meanings, the clarification of terms related to the tourism industry, «the permit, visa, travel agent, license, route, release date,

reservations, etc.». It is necessary to monitor the process how students understand the meaning of these words, if they know how to use them in their professional vocabulary.

It is also necessary to explain the ways of connection of words, combined with travel terms within the meaning, to consolidate them with examples. When working on the terms it is good idea to use the value of the presence of opposing or close in meaning of words, examples should be given (e.g., tourism - a trip, traveling, hiking; booking - reservation, ordering, etc.). In the opposite sense: the sending party - the host country, the beginning of the route - the end of the route, individual tourists - a group of tourists, etc.

Today's students are tomorrow's professionals. Knowledge of the language suggests, first of all, the knowledge of a certain number of words, speech speed and the ability to apply them in own speech. For successful mastering of vocabulary the samples of dialogues can be used. Work on dialogue samples is aimed at communication of the future specialist in the team, in an environment where he will work. Dialogues are compiled using the terms in the specialty between two or more colleagues. For the development of speech the different situations are given, dialogue samples are activated. For example, «In the Tourism Bureau (agency)», «Excursion», «At the hotel», etc.

That types of works enrich the vocabulary of students in the special vocabulary, form language skills.

The professional foreign language training is very important in higher schools, because in worldwide space of education in condition of in-depth, widespread integration process of learning a foreign language is a preparation of professionals with a high level of professional skill, competitive with qualitative knowledge, who can interact in the international level.

The aim of the professional foreign language teaching in higher schools is to promote the development of foreign language perfectly in their specialty and training of future specialists mastering a foreign language. The procedural part of learning a professional foreign language of students is carried out by organizing collective forms of work, also pedagogical, psychological help should be given to each student by organizing games, debates, dialogues, business games, games related to future profession of students. The texts for the development of interactive speech and monologue speech with tasks that have creative character can be used in the lesson, they are on par with an increase in the general culture of students also can teach to share professional interests and humanitarian values.

It is impossible to prepare the competent professional with the necessary knowledge, skills and abilities based on one subject. On the integrated lessons we develop the ability to not only communicate, but also gives the opportunity to enhance their knowledge about the modern world. On the integrated lessons, students build dialogues in foreign language. And students make up short stories in English about their specialty. Perform individual tasks. For example, to complete the text, by putting the right words where it is necessary, give equivalents of these words in other languages.

The educational purpose of these lessons is to consolidate students' knowledge obtained in the previous lessons, training the creative work within a group of groupmates, searching activity, the development of professional speech, education of love to their chosen specialty, increased responsibility.

In conclusion, it should be noted that training based on communicative training is necessary to develop the life skills and human values. In our time, when multilingualism is a demand of the time, knowledge of other languages will increase our ability to freely integrate into world culture, civilization and educational space, to enter the number of highly-developed 50 countries to compete in all spheres of life in the process of globalization. Thus, the importance of discourse in professionally-oriented foreign language learning is great, since it contributes to the training of intercultural communicative competence of future specialists.

References:

1. Nursultan Nazarbaev's Address to the Nation «Building the future together», 28 Jan, 2011.
2. Караулов Ю. Н. От грамматики текста к когнитивной теории дискурса / ван Дейк Т. А. Язык. Познание. Коммуникация: Пер. с англ./Сост. В.В.Петрова; Под ред. В.И.Герасимова; Вступ. ст. Ю.Н.Караулова и В.В.Петрова.— М.: Прогресс, 1989.— С. 8
3. Кучеренко О. И. Формирование дискурсивной компетенции в сфере устного общения: Дис. ... канд. пед. наук. / О. И. Кучеренко. - М., 2000.

ЖОО-ДА ТӘРБИЕ ЖҮЙЕСІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗІ, МАҚСАТ, МІНДЕТІ, БАСТЫ ҚАҒИДАЛАРЫ

Алиманова Ақгүл Төремұратқызы,
педагогика ғылымдарының магистрі,
аға оқытушы гуманитарлық пәндер кафедрасы.
Идиева Салтанат, Кеңесова Гүлзат, Жұмашева Динара
«Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану»
мамандығы, 1курс студенттері.
Қазақ-Орыс Халықаралық университеті, Ақтөбе қ

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада ЖОО-дағы тәрбие жүйесінің методологиялық негізі, ұлттық тәрбие мақсаты, міндеті, қағидалары мен мазмұны баяндалады.

Түйінді сөздер: патриотизм, ұлттық құндылық, ұлттық тәрбие, парадигма, методология

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются методологические основы формирования воспитательной системы Вуза. Раскрываются цель, задачи, принципы, содержание национального воспитания казахского народа.

Ключевые слова: патриотизм, национальные ценности, национальное воспитание, парадигма, методология

ABSTRACT

This article is consider methodological basis of forming educationai systems of the university. Reveal the aim, Problems, principles, maintenance of national education of kazah people.

Key words: patriotism, national values, national education, paradigm, methodology

Ел басы Н.Ә.Назарбаевтың «Нұрлы Жол», халыққа жолдауында: «...Отанды сүю – бабалардан мирас болған ұлы мұраны қадірлеу, оны көздің қарашығындай сақтау, өз үлесінді қосып, дамыту және кейінгі ұрпаққа аманат етіп, табыстау деген сөз... Барша қазақстандықтардың жұмысының түпкі мәні – осы!... Осынау жалпыұлттық құндылықты біз әрбір жастың бойына сіңіре білуге тиіспіз...», деген сөздері ЖОО-дағы тәрбие жүйесін ұлттық негізінде құрудың мән-мағынасын айқындап тұрғандай [1,126]. Ал 2014 ж. 17 қаңтарда қабылданған Қазақстан халқына кезекті «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауында президентіміз Патриотизмді қалыптастыру проблемасын көтеріп, идеялық негізін – «Мәңгілік Елді»,-деп тұжырымдады [2,286].

Болашақ маман тәрбиесі – адамзат дамуының бағыт-бағдарын айқындайтын бірден-бір айрықша құбылыс. Әрбір мемлекеттің дамуындағы өзгерістер мен жаңалықтар, адамзат мінез-құлқындағы кемшіліктер мен келеңсіздіктердің бәрі тегіс тәрбиеге келіп тіреледі. Осы ретте ең алдымен ата-бабамыздан қалған ұлттық тарих, мәдениет, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, музыка, өнердің әрбір өзге саласы, халық шаруашылығы, өркениеті негізінде білімгерлерді тәрбиелеуіміз қажет. Басқаша айтқанда, ұрпақтан ұрпаққа мұра болып, ғасырлардан келе жатқан халқымыздың тәрбие беру жолы бүгінгі маман тәрбиелеу үрдісінде кеңінен орын алуы тиіс. Бұл – мемлекет келешегінің мызғымас кепілі. Жалпы білімгер өмірінде жоғары мектептегі тәрбиенің рөлі ерекше, өйткені ол көп қырлы, көп салалы болумен қатар жүйелі жұмыс жүргізгенде ғана нәтижелі болады.

ЖОО-да тәрбие жүйесін қалыптастырудың методологиялық негізі:

Ел Басының
Қазақстан халқына
жолдаулары

Этнопедагогикалық, ғылыми
философиялық қағидалар,
тұжырымдамалық идеялар

Жаңа парадигмалық
ой-пікірлер

Сурет 1. ЖОО-да тәрбие жүйесін қалыптастырудың методологиялық негізі

Қазақстан Республикасының президенті әрбір жолдауында даму стратегиясы мен тактикасын, экономикалық өркенде жолы мен рухани қалыптасу негізін айқындайды. Методология – белгілі бір ғылымда қолданылатын танымдық әдіс – тәсілдердің жиынтығы; танымның принципін, формасы мен әдіс-тәсілін құру жөніндегі ілім. Методология адамның теориялық және тәжірибелік қызметін ұйымдастыру мен түзудің түпкілікті принциптері мен тәсілдерін жүйелі түрде сұрыптап, жан-жақты талдап, олардың қолдану аясын, мүмкіндіктерін, өзара байланысын ашады [kk.m.wikipedia.org/wiki/].

Парадигма – ғылым дамуының белгілі бір кезеңдерінде ғылыми қоғамның қабылдаған әдіснамалық және теориялық қағидаларының жиынтығы, ғылыми зерттеудің үлгісі, стандарты, зерттеу мәліметтерін, болжамдар мен ғылыми міндеттердің жиынтық үлгісі ретіндегі көрінісі [3,256]

Мұғалімдік мамандықтың мәні, өзіндік ерекшеліктері мен функцияларына В.А.Сластенин, Н.Д. Хмель, т.б. тоқталады, әрі құрылымын негіздейді, мұғалімге ұлттық тәрбие беруге байланысты ғылыми-әдістемелік бағыттар ұсынады [4;5]. Мұғалімге ұлттық тәрбие беру проблемасы барлық уақытта ғалымдардың зерттеу объектісі болды. Ұлттық тәрбие мәселесін ғылыми –теориялық тұрғыда Қ.Б.Жарықбаев, С.Қ.Қалиев, С.А.Ұзақбаева, К.Ж.Қожахметова, т.б. ғалымдар негіздеді [6;7;8].

Білімгерлерді ұлттық тәрбиелеу мазмұны, мақсаты, салт-дәстүрлерді қолдану жолдары

Біртұтас
педагогикалық
процесте

Тұрмыс-
тіршілікте

Әлеуметтік-
мәдени өмірде

Сабақтан тыс
тәрбие
жұмыстарында

ЖОО-ы тәрбие жүйесінде: салт-дәстүр, әдет-ғұрыптардың қолданылу аясы

Сурет 2. Білімгерлерді ұлттық тәрбиелеу мазмұны, мақсаты, салт-дәстүрлерді қолдану жолдары

Біздің ойымызша, болашақ маман *тәрбиелеудің мақсаты* – кәсіби білім беру, біліктілік қалыптастырумен қатар өз ұлттының рухани және материалдық құндылықтарын бағалай білетін, ана тілінің қадірін арттырып, дамуына үлес қосатын жан-жақты білімді, дені сау, рухани дәрежесі биік, мәдениетті, парасатты, ар-ожданы жоғары ұлтжанды азамат тәрбиелеу. Бұл мақсатты орындау үшін халқымыздың сан ғасырларғы ұрпақ тәрбиесіне қатысты тәжірибесіне сүйене отырып, мынадай *міндеттерді* жүзеге асырылады:

- ЖОО-ның тәрбие жоспарларына әлемдік және отандық мәдениеттің жетістіктерін енгізу;

- ғылымның соны жетістіктері мен ұлттық құндылықтар негізінде жеке адамды тәрбиелеуге, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған қажетті жағдайлар туғызу;
- болашақ маманға берілетін білім мен тәрбие берудің тиімді жолдарын нақтылы анықтау;
- кез келген саладағы барлық буынға тәрбие беру ісін тек ана тілі негізінде жүргізу;
- тәрбиелік іс-әрекет мазмұнын ұлттық мүддеге сай құру;
- әрбір жүргізілетін тәрбиелік шараларды ұлттық мәдениетті насихаттайтын деңгейде ұйымдастыру.

Бұл міндеттерді тиімді шешу жолдарын қарастыру арқылы әрбір тұлғаны жан-жақты білімді, саналы азамат етіп тәрбиелеуге болады. Қазақстан Республикасында білім беру мен тәрбиелеу саласындағы түбегейлі өзгерістер ұлттық мәдениетке, халықтық дәстүрге, олардың тарихы мен даму жолдарына қайта оралып, ЖОО-дағы тәрбие жүйесін ұлттық негізде құруға, мемлекеттік қызмет етуге жұмылдыруға негіз болды. Өйткені білімгер ұлттық мәдениет пен дәстүрлерді меңгергенде ғана жалпы адамзаттық мәдени мұраларды, құндылықтарды игеріп, дүниетанымы мен көзқарасы дұрыс қалыптасып, қоршаған өмір шындығына эмоциялық қатынасы, танымдық ой-санасы ел мұраты мен халық мүддесі үшін еңбек ететін кәсіби іскерлігі қалыптасқан, ұлтық намысы биік маман тәрбиеленетіні анық. Ұлттық тәрбиені меңгерген болашақ мұғалім оқу-тәрбие үрдісінде өз білімі мен біліктерін жүзеге асыру қабілетіне ие болады, нәтижесінде білім алушының жеке білімдік кеңістігі, өмірлік әрекет бағдарламасы қалыптасады. Ендеше ұлттық қайта өрлеу процесінде халықтың мәдени игіліктерін танып-білу мен болашақ маманды ұлттық тәрбиелеу жүйесін қалыптастыру өмір талабы. Тәрбие беру – үздіксіз жүргізілетін күрделі үрдіс. Мұнда білімгерге табиғаттан берілген тума қасиеттері, қоғамдағы саяси-әлеуметтік жағдай, іс-әрекет пен қарым-қатынас сияқты негізгі күштеріміздің өзара ұтымды байланысы және сәйкестігі саналы азаматтық көзқарастың қалыптасуына мүмкіндік береді. Сондықтан ЖОО-да тәрбие жүйесін дамытудың белгілі сатысында *тәрбие беру қағидаларын* анықтау да ең басты мәселенің бірі болып табылады. Қағида сөзі кейбір еңбектерде тұжырым деген ұғымда пайдаланылып келеді. Қағида принцип латын тілінен енген сөз. «Бастапқы, алғашқы, негізгі ой-пікір, идея»,- деген түсік береді. Тәрбие қағидасы дегеніміз – тәлім-тәрбие үрдісінің жалпы бағытын айқындайтын, бастапқы негізін белгілейтін нұсқаулар жиынтығы, яғни тәрбиелік іс-әрекет, қызмет, қарым-қатынасты не ықпалды ұйымдастыруда басшылыққа алынатын, әрі оның мазмұнын айқындайтын идеялардың жиынтығы [9,196].

Қағида, әдетте, берілген іс-әрекет түрінде адамның басшылыққа алатын ережелерін бейнелейді. Тәрбие қағидасы – бұл тәрбиенің жалпы заңдылықтарын көрсететін ережелер жиынтығы [9,236].

Бүгінгі күннің талабына сай берілетін этникалық тәрбиенің мазмұнын төмендегі негізгі *қағидалар* арқылы көрсетуге болады:

- Ұлттық тәрбиенің мазмұны адамгершілік, имандылық, ізгілік, Отаншылдыққа негізделеді;
- Ұлттық тәрбие – этникалық мәдениетті қалыптастырудағы басты арна; Халқымыздың педагогикалық құнды ой-пікірлері – ұлттық тәрбие жүйесінің тірегі;
- Ұлттық тәрбие беру жүйесінің негізгі тілі – ана тілі, халықтар достығы, «ана тіліне негізделген Үш тілдік тұғыры»;
- «Отбасы (ата-ана) – балабақша – мектеп – арнаулы орта оқу орнымен- ЖОО» сабақтастығы ұлттық тәрбие жүйесінің өзегі болып табылады;
- Жоо-дағы тәрбие процесінің жүйелілігі мен үздіксіздігі принципі;
- Тәрбие процесінің мақсат- бағыттылығы, көпжақтылығы принципі;

Бұл қағидалар ЖОО-да ұлттық тәрбие жүйесін құруда үнемі басшылыққа алынды.

Ұлттық тәрбие – жеке тұлғаның ұлттық сана – сезім, мінез-құлқы, ана тілі, ата тарихы, төл мәдениеті және ұлттық салт-дәстүрлерді меңгеруі негізінде қалыптасады [9,273 б].

Ұлт ұғымы өзіне тән мәдениетті бар топ деген мағына береді. Ұлт – тіл, мораль және

өнер салалары тұрғысынан ортақ тәрбие алған адамдардан тұратын бірлестік. Энциклопедиялық, философиялық сөздіктерде, А.А.Айталының «Ұлттану» еңбегінде «ұлт» ұғымына ғылыми анықтама беріледі. Ұлттық ұғымдарды ғылыми тұрғыдан теориялық негіздеу, сол ұғымдардың мән-мағынасын, ішкі мазмұнын ашу, оны ұрпақтың мүмкіндігінше толық түсінуіне көмектеседі. «Ұлт» ұғымына: «тарихи жағдайларға байланысты белгілі бір аумақты тұрақты мекендеп иеленуі арқылы тілдің, діннің, мәдениеттің, дәстүрдің, әдет-ғұрыптың ортақтастығы негізінде қалыптасып, елдің мүддесін біріктірген халықтардың жиынтығы», - деген анықтама берілген [10, 4 б]

«Қазақстан – біздің ата-бабамыздың жері, елі біздің болашақ маманның өмір сүру ортасы, болашағы осы мемлекеттің дамуымен, өркендеуіне байланысты. Сондықтан ЖОО-дағы тәрбиелеу жүйесі - Қазақстандық этникалық тәрбиелеу процесінің тұтастығы мен бірізділігіне негізделіп, Қазақстан халықтарының татулығы мен бірлігіне құрылғанда ғана, қазіргі Қазақстанның құндылықтары мен жетістіктерін меңгеруде табиғи байланысты қамтамасыз еткенде мүмкін болады. Бүгінде Қазақстан – бұл бірқатар әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштер бойынша посткеңестік мемлекеттер арасында көшбасшы болып табылатын дамушы ел. Қазақстан әлемдік қауымдастықта танымал беделге ие, саясатта толық құқықты белсенді мемлекет саналады.

ЖОО-дағы тәрбие жүйесі көпсалалы, көпқұрылымды түрлі тәрбие саласын біріктіретін, мазмұны сан алуан. Өйткені болашақ маман қалыптастыру тәрбие жұмысының құрылымын, мазмұнын жан-жақты қарастыруды талап етеді. Қазақстандық ЖОО-дағы тәрбие жүйесі:

- Біріншіден мазмұны жағынан, рухани –адамгершілік, эстетикалық-сезімдік, отаншылдық- патриоттық, экономикалық-үнемділік, берекелік, дене-спорттық, салауаттылық, құқықтық-заңдылық негіздері, экологиялық-табиғат қорғаушылық, валиологиялық, т.б. қасиеттері мен сезімін қалыптастырудың мағыналы негізі болуы шарт;

- Екіншіден, құрылымдық жағынан тәрбиенің барлық жағын жан-жақты қамтыған, өзін-өзі басқаратын орталығы бар жүйе құрау шарт;

- Үшіншіден, болашақ маманның ұлттық тәрбие негізінде қалыптасуына жағдай жасайтындай этникалық ерекшелігін айқындауына негіз болатын құндылықтар мен мәдени мұра пайдаланылуы шарт;

- Төртіншіден, әлемдік деңгейдегі бәсекелестікке түсе алатындай теориялық, академиялық білімді, практикалық білігі, ана тілімен қатар халықаралық тілді меңгеруі шарт.

Сондықтан болашақ маманның патриоттық, азаматтық және әлеуметтік жауапкершілік сияқты сапаларын қалыптастыру тәрбие беру мақсаттарын жетілдіру басты маңызды міндет ретінде қарастырылады. Енді ЖОО-ның тәрбие жүйесінде тәрбие жұмысының мазмұнына сай берілетін тәлім-тәрбиелік ой-пікірдің, идеяның бағыт-бағдарына, құрылымы мен құрамына назар аударайық.

Жалпы білімгерге ұлттық- этникалық тәрбие беру деген ұғымды біз болашақ маман бойында ізгі қасиеттерді, ару қыз, жігіт сұлтанын этникалық ерекшелікке сай қалыптастыру деп ұғынамыз. Басқаша айтқанда, ЖОО-да ұлттық тәрбие беру жүйесін құру – халықтың ғасырлар бойы жинақтап, іріктеп алған озық тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін білімгерлердің бойына сіңіру, қоршаған ортадағы қарым-қатынасын, дүниетанымын, өмірге деген көзқарасын және соған сай мінез-құлқын қалыптастыру. Бұл орайда біз жоғары мектептегі білім алу, кәсіби даярлау жұмыстарын білімгердің іс-әрекеті, сезімі мен ойлау ерекшеліктері, оның өмір сүріп отырған қоғамдық тарихи жағдайларына тәуелді болатындығын міндетті түрде ескере отырып, әр білімгердің өзіне тән өзіндік сана-сезімін, ерік- күш жігерін, шығармашылық қызығушылығы мен қабілетіне сай ұтымды әдіс-тәсілдерді қолданылады.

Қазіргі білімгерлердің ұлттық сана сезімін, имандылық қадір-қасиетін қалыптастыруда қазақ ұлтының төл мәдениеті, салт-дәстүрлері, әдеті, әдеп-ғұрпы негізіндегі тәрбиелеу қарастырылады. М.Шоқайдың: «Ұлт мәдениетінен жұрдай рухта тәрбиеленген ұрпақтан халқымыздың қажетіне пайдалы азамат шықпайды», деген пікіріне сүйене отырып, жаңа заман талаптары мен міндеттеріне жауап бере алатын рухани бай тұлғаны қалыптастыру мәселесі – бүгінгі таңдағы ең өзекті мәселенің бірі. ЖОО-да тәрбие жүйесін құру, болашақ

маманға ұлттық тәрбие беру – қоғамдық құбылыс, жалпыадамзаттық іс. Себебі, бүгін бір ұлт, тұтас мемлекеттің келешегі жас ұрпақ қолында. Ал бүгінгі таңдағы Шығыс пен Батыс, Еуропа мен Азия мәдениеттерінің өзара тоғысуы кезіндегі ұрпақ тәрбиесін тиімді жүргізу үшін қандай мақсат қойылуы, нендей міндеттер іске асырылуы қажет деген сауалдар туындауда. Бұл айтылғандар, яғни ұлттық тәрбие беруге қатысты міндеттерді жүзеге асыру арқылы бүкіл қазақ халқына тән ұлттық ерекшелік қалыптасады. Ұлттық тәрбиеміздің ерекшелігі – ұлттың әлеуметтік, экономикалық тұрмыс-тіршілігінің талабынан туындайды. Ұлттық тәрбие мазмұнын ұлттық мүддеге сай құрып, болашақ маманға ұлттық мәдениет пен өнер негізінде тәрбие беруді, кәсіби даярлауды жан-жақты жүзеге асыру ЖОО-дағы тәрбиелік жүйеде жүзеге асатындытан бұл мәселе тұтастық, бірізділік, сан-салалы іс-әрекеттік бірлігі негізінде жүргізіледі.

В. Радлов: «...Қазақ қоғамы, біздікінен өзгеше, барынша реттелген айрықша мәдени қатынастар», - деген ғалым пікірі мен француз ғалымы В.Дингельштадт осы ойда жалғастырғандай: «...Ұзақ уақыт өркениетті дүниеден оқшауланып келген қазақтар қазіргі кезде өздерінің келешектегі тағдырына күйретуші әсер ететін ықпалдарға ұшырамау үшін өзгеру жолына дайын тұр», - деген сөздері қазіргі жаһандану дәуіріндегі, интернет пен жаңа ақпараттық технологиялардың ағыны арқылы қарқынды, жедел білім алу мүмкіндігімен қоса, жағымсыз ықпалдардың туындауы алаңдатып отырған кезде, жоғары мектептің тәрбие жүйесін терең ұлттық тәрбие негізінде құрудың маңызы артып отыр [11,726]

Ұлттың тәрбиелік қасиетінің ұрпақ бойында қалыптасуы білімгердің өзін қоршаған ортасындағы түрлі қарым-қатынастардың ықпалына байланысты. Себебі, әр халықтың өсіп келе жатқан ұрпағына ең алдымен қоятын үлкен талабы – оның шынайы адам болып қалыптасуы шын мағынасында адамгершілік қасиеттердің негізгі арнасы болуы керек.

Қазіргі кезде ата-бабамыздың бойымызға сіңірген ұлттық тәрбиесіне өз деңгейінде көңіл бөлінбейді:

- Бір жағынан, бүгінгі таңдағы ақпараттық технологиялардың даму ықпалының жастарға әсері;

- екінші жағынан, саяси ықпалдың жастар тәрбиесіне дұрыс ден қоя бермеуі ықпал етеді.

- Ақпарат ғасырының дамуына негіз болатын азаматтық қоғам құру барысында, дамыған батыстық мемлекеттердің ықпалы да әсер етеді.

ЖОО-дағы тәрбие жүйесін құруда ескеретін тағы бір мәселе ұлттық салт-дәстүрлердегі дүниетанымдық идеялардың маңызы мен мәні сараланып, тәрбиелік қырымен байланыстыра талдап, ата-баба мұрасындағы салт-дәстүрдің қолданылу аясын кеңейтіп, тәрбиелік мәнін білгізу болашақ маманды өз елінің ұлттық қадір қасиетін терең меңгеруіне жол ашады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н.Ә. Нұрлы жол – болашаққа бастар жол. Мемлекет басшысының Қазақстан халқына Жолдауы., 30 қараша, 2014 ж.

2. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы.

3. Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі: педагогика және психология /Жалпы ред. басқарған А.Қ.Құсайынов. Алматы: «Мектеп» ЖАҚ, 2002. 256 б.

4. Слостенин В.А., Каширин В.П. «Психология и педагогика».-Москва, 2004.

5. Жарықбаев Қ., Қалиев С., Қазақ тәлім тәрбиесі. Алматы, Санат,1995

6. Ұзақбаева С.А. Тамыры терең тәрбие,1998

7. Кожаметова К.Ж. Казахская этнопедагогика: методология, теория, практика. – Алматы, Ғылым. 1998ж.

8. Мұхамбетова С.Қ. , С.Қ. Қожаева Тәрбие теориясы. Оқу құралы. Астана, 2007 ж.- 195 б. Мұхамбетова С.Қ. , Педагогика және педагогикалық технологиялар. Ақтөбе, Қ.Жұбанов атындағы мемлекеттік университетінің баспа бөлімі, 2012 ж.- 118 б.

9. Айталы А.А. «Ұлттану» (Оқу құралы)- Алматы: Арыс баспасы 2000ж - 226 б.

СЕКЦИЯ 3. БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ТӘРБИЕ ЖҮМЫСТАРЫ/ ВОСПИТАТЕЛЬНАЯ РАБОТА В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

ЭТНОПЕДАГОГИКА- ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ ДІҢГЕГІ

Абдиркенова Акбидаш Капановна
Қостанай мемлекеттік педагогикалық институты
қазақ тілі мен әдебиеті магистрі, аға оқытушысы

ТҮЙІНДЕМЕ

Этнопедагогика пәнінде, халықтық педагогикамен қоса «қазақстандық патриотизм», «ұлттық патриотизм» ұғымдарымен байланысты «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» мен «ұлттық патриотизм ерекшеліктерін» анықтап, жоғарғы оқу орындары студенттеріне патриоттық тәрбие берудің мазмұны мен бағыттарын айқындау.

Түйінді сөздер: патриоттық тәрбие, ұлттық сана-сезім, патриоттық іс-әрекет.

АННОТАЦИЯ

В предмете этнопедагогика, в том числе и народной педагогики, для студентов высшего учебного заведения освещены вопросы содержания и направления патриотического воспитания, определяя связь понятий «казахстанский патриотизм» и «национальный патриотизм» и «особенности казахстанского патриотизма» и «особенности национального патриотизма».

Ключевые слова: патриотическое воспитание, национальное самосознание, патриотические действия.

ABSTRACT

The subject ethno pedagogic in addition to folk pedagogic determines the notion in “Kazakhstan patriotism”, “National patriotism”, “features of Kazakhstan patriotism”, “features of national patriotism”, the content and the directions of patriotic training of students in higher education.

Key words: Patriotic action, national identity.

Адам баласының әрқайсының өз өмір жолы болатыны тәрізді, кез-келген халықтың, қоғам мен мемлекеттің өз тарихи ғұмыры бар. Ол көне тіршілік көшінде сан алуан кейіпте көрініп келе жатқан күрделі процесс. Әр ұрпақ өзінің бұрынғы ұрпақтың жалғасы болғанынан, өз дәуірінің шыңырауына үн қосып, өз соқпағын іздейді. Әлем тарихында патриоттық тәрбие және әскери патриоттық туралы білім ғасырларға тамырымен терең кеткен.

Тәуелсіз Қазақстан жағдайында біз патриоттық тәрбие беруді қазақ этнопедагогикасының негізінде қарастыруды тиімді деп есептейміз. Өйткені жалпы тәрбиелеу процесі тек қана батыс еуропалық және американдық үлгіні қабылдап бара жатқанға ұқсайды. Ал Қазақстан - әрі батыс, әрі шығыс елі, ерекше ортада тұрған көп ұлтты мемлекет. Оның өзіне тән ұлттық, қоғамдық ерекшеліктері бар. Сондықтан халықтық педагогика негізінде студенттердің бойына патриоттық сезімді қалыптастыратын болсақ, Қазақстанның даму жолында өзінің сара жолы бар.

Ғылыми зерттеулерді оқып-зерделеп талдағанда және педагогикалық тәлім-тәрбиені ұйымдастырғанда студенттерге патриоттық тәрбие берудің ғылыми теориясы өз алдына дербес проблема ретінде анықталғанын және ол үнемі зерттеп отыруды қажет ететінін байқаймыз. Қазақы дүниетаным, ақыл-ой, тағылымдық ұлағат ғасырлар бойы шыңдалып қалыптасты. Сан ғасырлық ұлттық тәрбиенің этнопсихологиялық негіздерін бір арнаға түсіріп, қазақ ойшылдары мен ағартушыларының, қоғам қайраткерлерінің еңбектеріндегі ұлттық тұлға тәрбиесі туралы ой-пікірлердің дамуын, халқымыздың шынайы ұлттық тұлғасы

болған ақын-жазушы, ғалым және қоғам қайраткерлерінің үлгі-өнегесін тәрбие мәселесінде пайдалану да қарастырылып келеді.

Қазақ этнопедагогикасындағы білім өз мәні жағынан студенттердің ішкі дүниесін, оның рухани-адамгершілік келбетін қалыптастыруға бағыттала алуы мүмкін және солай бағытталуы тиіс. Қазақ этнопедагогикасының бұл арада ерекше мүмкіндіктері бар. Өйткені оның мазмұнында ұлттық құндылықтар жарасымды үйлесім тауып жатады. Мұның өзі қазақ халқының өзіне тән ұлттық ерекшелігін терең танып, көре білуге мүмкіндік береді.

Этнопедагогика пәнінде, халықтық педагогикамен қоса «қазақстандық патриотизм», «ұлттық патриотизм» ұғымдарымен байланысты «қазақстандық патриотизм ерекшеліктері» мен «ұлттық патриотизм ерекшеліктерін» анықтап, жоғарғы оқу орындары студенттеріне патриоттық тәрбие берудің мазмұны мен бағыттарын айқындадық. Ұлттық және жалпы қазақстандық намысты ояту мәселесіне келгенде, қазіргі қоғамда демократиялық өзгерістерге орай жаңаша патриоттық беруде қазақ этнопедагогикасы студенттердің рухани азығына айналып отыр./1.б.62/

Студенттер бойында патриоттық сананы қалыптастыру тек қана жиын өткізумен шектеліп қалмауы тиіс. Бұл бағытта атқарылатын жұмыс жоғары оқу орындарында оқу-тәрбие процесінің ең өзектісі, ең маңыздысы болып белгіленуі қажет.

Қазақстанда патриоттық тәрбиенің біртұтас жүйесі жасалып, әсіресе қазақстандық патриотизмді қалыптастырудағы рөлі шынайы бағалануы тиіс. Сондықтан да үкімет тарапынан арнайы бағдарламалар қабылдануы тиіс. Олар мерзімді баспасөздерде толығымен жарияланып, сол қабылданған бағдарламалардың жүзеге асырылуының нәтижелері басылым беттерінен көрініс тауып жатса, жастардың бойында қазақстандық патриотизм қалыптастыруда оң шешім болар еді.

Алексей Максимович Горький халықтың тек материалдық байлықтарды жасаушы күш қана емес, рухани байлықтардың бірден-бір сарқылмас көзі, барлық ұлы поэмаларды, жердің барлық қайғы-қасіреті мен қуаныш-шаттығын, солардың ішінде ең ұлысы – дүние жүзілік мәдениет тарихын жасаушы, уақыт бойынша да, сулулығы мен данышпандығы бойынша да, тұңғыш философ және ақын екендігін айтқан.

Ес біліп ақыл ұштауда, ой дүниесін толықтырып білім алуда ұрпақтан-ұрпаққа талай қилы кезең сындардан өтіп өз мағынасын сақтап келе жатқан халықтың жақсы салт-сана, әдет-дәстүрлерінің ұрпаққа берері мол. Әрбір даналық парасаттың өшпейтін себебі — сол халықтың рухани, мәдени мұраларын сақтап, оны жаңартып, жаңа өмір, жаңа адам, жаңа қоғам талаптарына қарай бағыттап, байытып қызмет істегіп отырғандықтан екені түсінікті. Сондықтан да оны қадірлеп-ардақтап таза ұстау, оған қиянат жасамау қай ұрпақтың болсын қасиетті борышы.

«Халық алдында ұялу деген жақсы сезім – өзіңнен өзің ұялу, бәрінен де жақсы», дейді. Л.Толстой. Халықтың, ғасырлар бойы асыл ой тамшысынан жинап, алмас казынадай сақтаған мұрасын құрметтеу, адамгершілігін, ұяттың не екенін естен шығармау қасиетті сезім. Халық дәстүрлері жас ұрпақты өз халқының тарихын, мәдениетін, рухани, табиғи байлығын, жерін, елін сүйеге, айналасын қоршаған дүниеге адамгершілікпен қарауға, құбылыс-болмысты парасатпен тапуға, әділет шапағатқа баулиды. И.Ньютон, менің басқадан алысырақ керетін себебім – алып-тариығының үстінде тұрмын деп тегін айтпаған ғой. Сол алып, даналық пен данышпандық биігі – қадірлі халық одан үйрене жүріп үйретесің, үйрете жүріп үйренесің. Осы аталған адамның жеке қасиеттері еліне, жеріне деген сүйіспеншіліктен, Отанға деген патриоттық сезімнен туындайды. Патриоттық сезім адамдардың, халықтардың өміріндегі әлеуметтік-экономикалық жағдайларының әсерімен пайда болады. Бұл жағдайлардың патриотизм мазмұнының өзгеруіне алып келеді./2,326/

Патриотизм - әлемдегі бейбітшілік үшін күреспен, адамзат өміріне қауіп төндіретін термоядролық, экологиялық және террорлық апаттың алдын алумен, халықаралық қатынастарды құрумен және әлемдегі жаңа тәртіптерді бекітумен, өзара түсіністікті негізге алумен, тәуелсіз елдермен және басқа да мемлекеттермен көршілік татуластықпен, іскерлік ынтымақтастықпен тығыз байланыста болумен өлшенеді.

Патриотизм — қоғамдық сана нысандарының бірі, бұл тарихи және топтық санат қоғам дамуымен бірге дамып, жаңа мазмұнмен толығып отырады.

В.И.Дальдың сөздігінде «патриот» ұғымына мынадай анықтама берілген: «Патриот - Отанын сүйеуші, оның игілігін қызу қолдаушы, Отансүйгіш, Отандас». Тағы бір сөздікте: «Патриот - өз Отанын сүйетін, өз халқына берілген, өз Отанының мүдделері жолында құрбандыққа дайын, ерлік жасайтын адам».

Ал «Философиялық сөздікте»: «Патриотизм (грекше рагіз - Отан) – мазмұны Отанға сүйіспеншілік, оған шынайы берілгендік, оның өткені мен бүгінгісі үшін мақтаныш, Отан мүдделерін қорғауға ұмтылу болып табылатын адамгершілік және саяси принцип, әлеуметтік сезім» - деп көрсеткен, ал лексикалық мағынасы: «Патриотизм - Отанға сүйіспеншілік, өз Отанына, өз халқына берілгендік».

Патриотизм ұғымы азаматтардың қоғамдық өмірдің саяси құрылымына және де басқа да компоненттеріне деген идеологиялық қарым-қатынасын білдіреді. Әрбір адам осы бір жоғары да ізгілікті сезімді әр түрлі түсінетіні белгілі: біреулер бұл ұғымды өз отбасы, істеп жүрген жұмысы, туып-өскен мекен ететін жерімен астастырса, ал екінші біреулер үшін бұл мемлекет, ел, қоғам, қоршаған ортаны тұтасымен қамтитын аса кең мағыналы ұғым ретінде қарастырады.

Тұлғаның патриоттық құндылықтарын дамыту арқылы Қазақстандық патриотизмді қалыптастыруға үлкен мән беріліп отырғандығы Қазақстан Республикасы Конституциясында, Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңында, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік «Білім» бағдарламасында, Қазақстан Республикасы Президентінің республика халқына Жолдауларында, Қазақстан Республикасы тарихи сананы қалыптастыру, Қазақстан Республикасы мәдени-этникалық білім беру тұжырымдамаларында, үкіметтің құжаттарында, ғылыми-зерттеу жұмыстары мен ағымдағы басылым беттерінде айқын көрсетілген.

Атап айтсақ, А.Әлімұлының «Патриотизм мен бақ» деген мақаласында патриотизм ұғымын былай анықтаған болатын: «...патриотизм, ол аймақтық-азаматтық ұғым да, ұлтшылдық тектік (ген) – ел-жерлік түсінік», – деген.

С.Т.Иманбаеваның «Ұлттық патриотизмнің дамып қалыптасу кезеңдері» деген еңбегінде: «Ұлттық патриотизм дегеніміз – елі мен жері, халқының бостандығы және мемлекет ретінде жер бетінде сақталуы үшін, ұлт намысын жоғары дәрежеде ұстау үшін күресу», – деп тұжырымдайды. С.Иманбаева оқушыларды Отансүйгіштік рухта тәрбиелеу керектігін айта отырып, былай деген: «Отансүйгіштік рух – қазақ елінің әлемдік өркениетті елдер көшіне қосылып, дүниежүзілік қауымдастықтан лайықты орын алуына мүмкіндік беретін бірден-бір күш».

Патриотизм, жалпы алғанда, ұлттық мәдениеттің, ал, жекелей алып қарағанда, саяси мәдениеттің элементі болып табылады.

«Тәлім-тәрбие тұжырымдамасында патриотизм мазмұнына мыналарды жатқызады:

- адамның өзі туып-өскен жеріне сүйіспеншілік сезімі;
- ана тіліне құрметпен қарау;
- Отан мүдделеріне қамқорлық жасау;
- азаматтық сезімдердің көрініс беруі;
- Отанға адалдықты сақтау;
- Отанның бостандығы мен тәуелсіздігін қорғау;
- әлеуметтік және мәдени жетістіктерге деген мақтаныш;
- Отанның өткеніне және одан қалған мұраларға, дәстүрлерге құрметпен қарау;
- өз еңбегін, күш-жігері мен қабілеттерін Отанның гүлденуіне арнауға ұмтылу.

Осы көзқарасқа сәйкес патриотизмді Отанға деген сүйіспеншілік сезімі ретінде ғана емес, сонымен қатар адам бойындағы Отан туралы белгілі бір білімдер, жеке адамның патриоттық мінез-құлқында көрінетін дамыған ерік-жігер ретінде де қарастыруға болады. Мұндай көзқарас педагогтардан патриотизмге тәрбиелеуде тек санаға ғана емес, сонымен бірге сезімге және ерік-жігерге ықпал етуді де талап етеді.

Патриоттық тәрбиенің мақсаты – халық педагогикасы негізінде. Немесе әлеуметтік топтың патриоттық іс-әрекетке саналы түрде ұмтылысын сипаттайтын саяси-моральдық, кәсіби, психологиялық және дене қасиеттерін қалыптастыру болып табылады.

Патриоттық іс-әрекет – тұлғаның және әлеуметтік топ әрекетінің әлеуметтік жағымды себептерімен сабақтас және Отанның прогресшіл элементтерін қорғауға

бағытталған кез келген түрі. Отан элементтері – жеке адамның, Әлеуметтік топтың ұмтылысы мен іс-әрекеттері прогресшілдігінің өлшемі, ол қоғамдағы прогресшіл таптар мен күштердің мүдделері тұрғысынан алғанда, тарихтың объективтік барысына, қоғамдық прогреске келуі болып табылады. Демек, патриоттық іс-әрекет дегеніміз – патриоттық сана-сезімнің көрінісі ғана емес, сонымен бірге тәрбиелеуші фактор болып табылады./3,152б/.

Қазіргі жағдайда патриоттық тәрбие процесінде идеялық сенімділік, өз Отанына, ана тіліне, еліне, жеріне, мәдениеті мен салт-дәстүріне деген, жалпы ұлттық мақтаныш, өз халқының тағдыры үшін жоғары туған Отанның экономикалық, ғылыми, моральдық-саяси және әскери әлеуметтерін дамытуға ұмтылыс, оны идеологиялық және саяси жаңынан қорғауға даярлық қалыптасады.

Патриоттық тәрбие процесінде идеялық сенімділік, өз Отанына, ана тіліне, жеріне, мәдениеті мен салт-дәстүріне деген сүйіспеншілік, ұлттық жалпы ұлттық мақтаныш өз халқының тағдыры үшін жоғары жауапкершілік, туған Отанның экономикалық, ғылыми, моральдық-саяси және әскери әлеуметтерін дамытуға ұмтылыс, оны идеологиялық және саяси жағынан қорғауға даярлық қалыптасады.

Патриоттық тәрбие ең алдымен өз Отанының құндылықтарын танудан басталады. Тәрбие жұмысы барысында өз халқының, ұлтының ұлылығын, олардың тіршілік салтының артықшылық-жетістіктерін, халық саясаты мен жауынгерлер қызметінің прогресшілдігін терең ашып көрсету, жастарды патриоттыққа тәрбиелеуде ұлттық дәстүрлерді, халықтың Отан қорғау ілімін насихаттау, өмірдегі жағымсыз салттарды, шовинизмді, нигилизмді және т.б. келеңсіздіктерді дәлелді сынап отыру қажет.

Біз тәрбие жүйесінде жоғары оқу орындарында білім алыпжатқан студент жастарымызды рухани және ұлттық құндылықтарын дұрыс бағалауға осы білімдерді пайдалануға бағытталуы тиіс деп есептейміз. Елбасы Н.Ә.Назарбаевтың сөзімен айтқанда, патриоттық тәрбие процесінде «әрбір адам біздің мемлекетімізге, оның бай да даңқты тарихына, оның болашағына қатысты екенін мақтанышпен сезіне алатындай іс-қимыл жүйесін жасауы қажет. Елдің проблемалары да, келешегі де барлық адамға әрі түсінікті болуы тиіс. Әрбір адам бала кезінен Қазақстан - менің Отаным, оның мен үшін жауапты екені сияқты, мен де ол үшін жауаптымын деген қарапайым ойды бойына сіңіріп өсетіндей істеген жөн».

Тәрбиенің ірге тасы қаланатын тағы бір қыры- жастардың білім алып отырған ордасында. Сондықтан өмірде жастар арасында кездесіп жататын ана тілін ұқпау, салт-дәстүрімізді білмеу, үлкенді сыйламау сияқты келеңсіздіктердің пайда болуы, оқу орындарындағы тәлім берудің жеткіліксіздігі, пәнге көңіл бөлмеуі бірден-бір себеп. Адамның бойында ұят сезімі қалыптасқан күнде ғана Отан алдындағы парызды орындау үшін саналы түрде қауіп-қатерге бас тіге алады. Б.Момышұлы «әрбір азамат өз ұлтын сүйуге тиіс және өз ұлтына деген терең сүйіспеншілік пен мақтаныш сезімі арқылы басқа ұлттарды танып, құрметтеп, оларды сүйе білуге міндетті» деген. Бұны ортада өсіп келе жатқан жас буындарды патриотизмге тәрбиелеуде ерен үлес қосатын аса маңызды әлеуметтік орта ой түюге болады. Сол себепті де жастарды патриотизмге тәрбиелеуді ғылыми педагогикалық тұрғыдан ұйымдастыруды қарастыру өз алдына бүгінгі күні кезек күттірмейтін мәселесі екендігін атап көрсетуге болады. Ендеше студент жастарды оқытумен қатар тәрбиелеу үрдісінде қазақ этнопедагогикасын басшылыққа алу қажеттігі сезіледі.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Қазақстан Республикасының азаматтарына патриоттық тәрбие берудің 2006-2008 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы туралы». Қ.Р. Президентінің Жарлығы Астана, Ақорда, 2006 ж. қазанның 10-ы. №200
2. А.Құсайынов Білім және Реформа . Алматы 2006.
3. С.Ғ.Тәжібаева. Жоғары оқу орындарында тәрбие жұмысын ұйымдастыру әдістемесі. – Алматы: “Ғылым” баспасы, 2004.
4. С.Ғ.Тәжібаева, Қалиева Г.И. Жоғары оқу орындарында тәрбие жұмысын ұйымдастыру тұжырымдамасы. – Алматы: ҚазҰПУ, 2005.

ОҚУ ҮРДІСІНДЕ ЖЕКЕ ТҰЛҒАНЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Өмірбаева Күләш Охасқызы
педагогика ғылымдарының кандидаты, профессор,
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университеті,
Ақтөбе қаласы.

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада ХХІ ғасыр жаһандану кезеңі жас ұрпақтың шығармашыл, білімді, алдына мақсат қоя білетін, рухани адамгершілігі мол болуын талап етеді. Ел Президенті біздің болашағымызды ғылым мен білімнің дамуы анықтайтындығын айтады. Сондықтан да біздің университетіміз білім деңгейін көтеріп, сапасын арттырып, тәрбиеленушілердің бәсекеге қабілеттілігін дамытуды алға мақсат етіп отыр.

Түйін сөздер: білім, адами капитал, адамгершілік, құндылық, ұлттық тәрбие, рухани даму.

АННОТАЦИЯ

В данной статье говорится о том, что глобализация 21 века требует образованного, целеустремленного, креативного и перспективного поколения. Президент нашей страны обращается к народу, что будущее нашей страны определяет современного развития науки и образования. Поэтому наш АРГУ ставит целью поднятия уровня обучения, качество знаний, компетентность, развитие конкурентноспособности наших воспитанников.

Ключевые слова: знание, человеческий капитал, духовность, нравственность, национальное воспитание.

ABSTRACT

This article is about the requirements of 21st century, that life require educated, creative, and well-bred teenagers. President of our country says that our future depends on modern development of science and education. That is why our ARGU have the main aim to develop the education.

Key words: knowledge, human capital, spirituality, morality, national education.

ХХІ ғасыр ең жоғары технологиялардың, білімнің, ғылымның ғасыры. Қазіргі кезеңде білім мен ғылым билеген қоғам ғана бәсекелестікке төтеп бере алады. Қазіргі заман талабына сай білім берудің өзекті мәселелері – бәсекеге қабілетті тұлғаны даярлаудың сапасын жақсарту, білім берудің ғылыми-әдістемелік жүйесін түбегейлі жаңарту, оқытудың формалары мен әдістерінің түрлерін өзгерту, білімдегі жаңашылдықты саралап қолдана білу болып табылады. 2016 жылы бірінші желтоқсанда ғалымдар, дәрігерлер, спорт және бизнес көшбасшылары жиналған «Жастар форумында» еліміздің алғашқы президенті Н.Ә. Назарбаев былай деген еді: «Маған қазіргі жастар бұрынғыдай емес десе, мен айтамын: әжелер де бұрынғыдай емес, шұлық тоқымайды, бәліш пісірмейді, есесіне инернет құлағында ойнайды» деп қазіргі жастардың да жаңа өмірге лайық екендігін, қазіргі заманға қажетігін айтқан болатын.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев қоғамымыздың ертеңі, болашағы жастарға білім, тәлім-тәрбие беру міндеттерін айта отырып «Қандай байлық болмасын, ол түбінде бір сарқылады. Сарқылмайтын, бойлаған сайын еселеп арта беретін бір байлық бар, ол-білім. Ал білім негізі-мектепте»-деген болатын. [1,7]

Мемлекет алдымен халқымен бай, ал адами капиталдың сапасы жоғары болса, мемлекеттің де болашағы зор. Сондықтан да бірінші кезекте – білім беру мен денсаулық сақтау тұр. Бүгінгі күні қазақстандық білім беру мазмұнын жаңғырту бағытында Ұлттық және өңірлік деңгейдегі білім беру нәтижелері мен әлеуметтік әсерлердің жүйелі мониторингі жүргізіліп, ЮНЕСКО, ЭЫДҰ және АҚШ халықаралық білім беру статистикасының талаптарын ескере отырып ұлттық білім беруді басқару жүйесінің инфрақұрылымы кеңейтіліп келеді. Оқу пәндері арқылы жас ұрпақтың тұлғалық рухани-

адамгершілік құндылықтары және адамгершілік көзқарастары қалыптастырылады. Сондықтан да, білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау. Сонымен қатар жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы интеллектін дамыту болып табылады.

Адамгершілік-адамдардың күнделікті қарым-қатынасына қатысты ізгілік ұстанымдарын бейнелейтін моральдық қасиет. Рухани-адамгершілік тәрбие арқылы адамды сүю, қадір-қасиетті құрметтеу, сүйіспеншілік, ақиқат, дұрыс әрекет пен шыншылдық қасиеттері қалыптасады. Адам өміріне лайықты қатынас құру үшін оның тәрбиесі рақымдылыққа, сүйіспеншілікке негізделеді.

Тұлғаның рухани – адамгершілігін қалыптастыру процесі дегеніміз – бүкіл адамзаттық құндылықтарға негізделген адамның рухани – адамгершілік дамуы мен жетілуінің айқын түзілген жүйесі. Руханилық негізінде жеке тұлғаның мінез-құлқы, ар-ұяты қалыптасады, өзін-өзі адамгершілікке бағыттау, бақылау, бағалау арқылы жүзеге асады. Әрбір бала өзінің жаны өмірге үйлесімділікке жету үшін, өз бойына рухани-адамгершілік құндылықтарды сіңіру үшін талмай еңбектенуі шарт.

Халық даналығы: «Дүниенің ең тамаша туындысы – тамаша тәрбие алып шыққан адам болып табылады» деп, қоғамдағы әлеуметтік – экономикалық, гуманитарлық және демократиялық өзгерістерге байланысты жеке тұлғаның дербестік дамуы маңыздылық сипатқа ие болуда.

Тәрбие дегеніміз – халықтың ғасырлар бойы жинақтаған, іріктеп алған озық тәжірибесі мен ізгі қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру, баланың қоршаған ортаға қарым – қатынасы мен дүниетанымын, өмірге деген көзқарасы мен соған сай мінез – құлқын қалыптастыру. Адам тәрбиелеу, ұрпақ өсіру – ең жауапты мәселе. Тұлғаның рухани – адамгершілігін қалыптастыру мақсатында ұлттық тәрбие саласында еңбектер жазған шығыстың ұлы ойшылдары Әл – Фараби, Ж. Баласағұни, М.Қашқари, М.Хайдари, қазақ ағартушы- педагогтары Ы.Алтынсарин, А.Құнанбаев, А.Байтұрсынов, М.Жұмабаев, Ж.Аймауытов, Ш.Уалиханов, қазақ зиялылары М.Әуезов, Ж.Аймауытов, С.Көбеев, М.Дулатов, Х.Досмұхамедов, классик педагогтар Я.А.Коменский, К.Д.Ушинский, Ж.Ж.Руссо, И.Г.Пестолоций, А.Дистерверг сан ғасырлық тарихы бар ата-бабаларының халықтық психологиясы мен педагогикасына терең ғылыми талдау жасады және халықтардың ғасырлар бойы қалыптасқан әдет-ғұрып, салт-дәстүрі мен тәлімдік мұраларын жас ұрпақтың жағымды мінез-құлық сапаларын қалыптастыруда пайдалану қажеттігін атап айтқан болатын. Олар қазіргі оқушының дүниетаным қабілеті жоғары, дарынды, өнерпаз, ізденімпаз, талапты, өз алдына мақсат қоя білуі қажеттігін атап көрсеткен.

Адамзат жинақтаған тәжірибені келесі ұрпаққа беру мақсатын сақтай отырып, оқытуды ізгілендіру үрдісінде негізгі бағдарды жеке тұлғаның азаматтық белсенділігін арттыруға, жеке тұлғаның рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға бағытталады.

2008 жылы Алматы қаласында «Дайк-Пресс» баспасынан жарық көрген «Қазақ тілінің түсіндірме сөздігінде» құндылық сөзі төмендегідей түсіндіріледі.

Құндылық - ар-ұят, ар-ождан.

1. Жеке тұлғаның өзіне және қоршаған ортаға қарым-қатынасы.
2. Ата-анасына, туғандарына деген қарым-қатынасы.
3. Үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуі.
4. Қамқорлық, кішіпейілділік, төзімділік.

Жақсы қарым-қатынасқа баспасөз, радио, теледидар, әдебиет, өнер, театр әсер етеді. Алғашқы бастамасын жанұядан, отбасынан алады. Ақын Абай: «Балаға үш алуан мінез жұғады: Біріншісі-ата-анадан, екіншісі-ұстаздан, үшіншісі-құрбысынан» - деген болатын.

Қазақ халқы баланы молдаға оқытуға бергенде «сүйегі менікі, еті сенікі» деп, тәрбие мәселесіне өте қатаң талап қойған. Ол «сен жоқ қыл» деген емес, философияда форма мен

мазмұн деген бар. Баланың мүсінін жасадым, енді біліктілігін, адамгершілігін сен қалыптастыр - дегені еді. Балапанды күзде сана дегендей мұғалім еңбегі де жылдар өткенде барып нәтиже береді. Адамзат жаһандану мен ақпарат дәуіріне, әлем шексіз шындыққа, ал өнер - адам өмірін әлеуметтік және өзіндік мағына мен қуанышқа толтыруға бағытталған шаққа аяқ басты.

«Өмір-мұхит, уақыт-толқын. Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста, сонда толық боласың елден ерек» - дейді ақын Абай. Үйлесім, сәйкес, лайықты сөздері синонимдес. Адамзаттың өмір ағысынан қалмай, өмір талабынан туындайтын ақыл-ойы. Адамның ақылы, білімі, адамгершілігі өмір талабымен үйлесім таба білуі – заман талабы. Кімде әділет сезімі, махаббат сезімі көп болса, сол-ғұлама, сол-ғалым.[2, 20]

Адам тәрбиелеу, ұрпақ өсіру – ең жауапты мәселе. Педагог Аятжан Ахметжанның айтуынша қазақ халқы баласын үш – ақ ауыз сөзбен тәрбиелеген.

Біріншісі: жаман болады.

Екіншісі: ұят болады.

Үшіншісі: обал болады.

Жаман болады дегені – жақсы сөз –жарым ырыс, жамандықтың бәрінен аулақ жүр дегені. Ұят болады дегені - өлімнен ұят күшті, ұят істі істеме дегені. Обал болады дегені - әр нәрсенің сұрауы бар, саған керек емес нәрсе, біреуге қымбат болуы мүмкін. Жаман боладыға жақындамай, ұят боладыға ұрынбай, обал боладыға ақылмен ойланып қарап, сөзге тоқтай біл, саналы бол – деп үйреткен.

Қазақ халқы итіне «кет» демеген, баласына «тек» демей, еркін өсірген, үлкендердің тәрбиелі сөзін естіп, сөз сырын түсінсін деген мақсатпен балаларын киіз үйде жиналып отырған ақсақалдардың, жыршы-жыраулардың қасына отырғызып қоятындығы да сондықтан. Сыйлаған кісісіне астындағы жалғыз атын мінгізіп жіберетін момын, жомарт халық. Қазақ халқының ұрпаққа еншілеп кеткені де осы ұяндық, момындық, сенгіштік, адалдық. Ал қазір алысқанмен алысатын, жұлысқанмен жұлысатын заманда өзінің жейтін нанын ойлаудан гөрі, халық қамын ойлайтын, әке көріп, оқ жонататын, ана көріп тон пішетін ұл – қыз тәрбиелеу басты нысана болып отыр.

Тәрбие үдерісі ұзақ уақытты қамтиды. Ендеше тұлғаның адамгершілік қасиеттерін дамытуда мұғалім маңызды фактор болып табылады. Мұғалімнің тәрбие үрдісіндегі алатын орны бүкіл тәрбие ісін өз қолына алуында емес, тәрбиелеуде елеулі жетістіктерге жетуінде, оның ұйымдастырушылық, бағыттаушылық күшінде және шығармашылығында. Ұстаз білгенін үйретуші ғана емес, ол өзінің бойындағы адамгершілік қасиеттерімен үлгі көрсетеді. Ұстаз-рухы таза, ой-өрісі биік ұлты мен Отанының болашағы үшін тер төгіп, шыдамдылықтың үлгісін көрсетуші. 45 жыл мұғалім болса да, 45 минуттық сабаққа дайындалуды мақсат тұтушы. Егер ол оқу-тәрбие үрдісінің түрлі жағдайларын ескерсе, тәрбиелік іс-әрекетінің нәтижесін сараптап, одан дұрыс шешім шығарса, елеулі жетістіктерге жетері сөзсіз.

Қоғамның ілгерілеуі білім мен тәрбиеге тәуелді. Білім – адамзат баласының қол жеткізген ұлы игіліктерінің бірі. «Білімді болуға – оқу, бай болуға – кәсіп, күшті болуға – бірлік керек» деп Ахмет Байтұрсынов айтқан болатын. Жас ұрпаққа саналы білім беріп, саламатты өмір салтын үйрету қазіргі қоғамның басты мәселесі. Тәуелсіз еліміздің тұғыры биік, іргесі берік болуына білім саласының сапасы зор ықпал етеді.

Білім – тоқтаусыз үрдіс. Білімді, сауатты адамдар - адамзат дамуының негізгі қозғаушы күші. Бұл туралы Абай атамыз: «Тегінде адам баласы адам баласынан ақыл, білім, ар-мінез деген нәрселермен озады. Одан басқа нәрсемен оздым дегеннің бәрі бекер деп өсиет қалдырған».

Ұлы Абай өзінің бүкіл саналы өмірінде «Адам бол!» деген этикалық қағиданы ұстанып, қалың қауымды адамгершілікке, адамшылыққа, ізгілікке үндеді. Адамның өмірінің соңына дейін шын мағынасында адамдық қасиетін жоғалтпай, өз халқына адалдығын сақтап, адамзатты құрметтеуі – бүгінгі таңда да көкейтесті мәселе. Ойшыл үлгі етіп ұсынған адам

болудың жолы әрқашан, қай қоғамда да өзінің мән-мағынасын жоғалтпайтын қағида болып табылады.

Ұлы Абайдың жастарды халқымыздың әдеп-ғұрпы, салт-санасы, дәстүрінен тәлім-тәрбие алуға шақыруы дүниежүзілік педагогика классиктерінің ой-пікірлерімен үндеседі. Ғұлама ғалым Әл-Фараби: «Адам мақсатына өзін-өзі жетілдіру арқылы жетеді және адамның басына қонған бақтың тұрақты болуы жақсы мінез-құлыққа байланысты» деп ой түйіндеген екен. [3,21]

Еліміздегі білім жүйесінің жаңаша білім беру мазмұнына көшуі әлемді кешенді түрде түсіне алатын тұлғаның зияткерлік әлеуетін, рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруды көздейді. Сондықтан жоғары білім беру саласындағы ең маңызды мәселенің бірі – студенттерді болашақ мамандығына бейімдеп, кәсіптік біліктілігін арттыру, іскер де, бәсекеге қабілетті маман даярлау.

Бүгінгі күні мемлекеттің экономикалық жетістігі ең алдымен адами фактормен, азаматтардың интеллектуалды әлеуетімен анықталатыны әлемде мойындалды. Ғылыми зерттеу мен терең білімсіз экономиканың дамуы мүмкін емес. Адамға ең бірінші керегі білім емес, тәрбие. «Тәрбиесіз білім- адамзаттың қас жауы, ол келешекте оның өміріне апат әкеледі»- деп Әл- Фараби айтқандай, педагогика ғылымы зерттейтін негізгі категорияларының бірі- тәрбие.

Тәрбие адам тағдырын ойластырады, болжайды, алдын- ала адамның рухани өмірінің көптеген негіздерін сақтайды, тәрбие алыс пен жақын адамдарға және өзін қоршаған ортаға қатынас орнатады. Тәрбие ұлылар өсиетін сақтата отырып, олардың адамгершілік құндылықтарын ұрпақтан- ұрпаққа жеткізеді. Адам тіршілігіне тек қана материалдық жағдайлар ғана емес, тәрбие — адамзат тіршілігінің міндетті шарты.

XX ғасырдың соңғы жарты жылдығында барлық өркениетті елдерде қабілетті балаларды анықтап, зерттеу, оқыту және дамыту жұмыстары өркендеді. Өйткені жеке тұлғаның әлеуметтік, саяси – экономикалық, мәдениеттік процестерде ролі өзгерді. Қазіргі кезеңде өндірісті басқару, ғылым, мәдениет, өнер сферасының саласында өз бетінше, шығармашылық тұрғысынан ойлайтын іскер, алғыр жас маманды қалыптастыру талап етілуде. [4,5]

Ал, Елбасы халқымыздан әрдайым кеңдік, парасаттылық, кеменгерлік, сабырлылық пен іскерлік көрсетуді сұрайды. Басты мақсат – тұлғаның зияткерлік әлеуетін қалыптастыру және оқу-тәрбие процесінде отансүйгіштікке, рухани-адамгершілікке тәрбиелеу болып отыр. Біздің ғылым саласындағы жетістіктеріміз молая бермек. Қазақстанды бүкіл ел мойындайтын болады деп сенемін.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы //adilet. zan. kz / kaz /docs /
2. Қожахметова Г.Ш. Дарынды оқушылардың оқу – зерттеушілік әрекетін қалыптастырып, шығармашылық қабілетін дамыту жолдары. Алматы / Педагог.№4,2012 ж-20 б
3. Ерменова Б. А. Адамгершілік тәрбиесі және әдеп.Алматы / №5, 2011ж-21б
4. Қазақстан Республикасының үздіксіз білім беру жүйесінде ұлттың интеллектуалды әлеуетін дамыту тұжырымдамасы. –Алматы. Абай атындағы Қаз ҰПУ. «Ұлағат»,2013.

ВОСПИТАНИЕ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Нажмадинова А.Г. , Караульная Т.П.
учителя начальных классов
школы – гимназии №11, г. Ақтобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Осы мақалада біз,біздің мектептің тәрбие жұмысының ғана кейбір аспектілерін қарастырды, бұл толық емес, бірақ негізгі - білім беру сәттерді мүмкін, бұл өскелең

студенттермен тәрбие жұмысының құрылысына оқытушылар көмектетінін көрсетуге тырыстық.

Түйінді сөздер: тәрбие жұмысы, балалар ұжымы, тұжырымдама, құзыретті азамат, «Мәңгілік ел» бағдарламасы.

АННОТАЦИЯ

В данной статье мы рассмотрели только некоторые аспекты воспитательной работы нашей школы, это далеко не все, но основные – воспитательные моменты постарались отразить, возможно, это поможет учителям в построении воспитательной работы с младшими школьниками.

Ключевые слова: воспитательная работа, детский коллектив, Концепция, компетентный гражданин, программа "Мәңгілік ел."

ABSTRACT

This article provided the material for educational work at school. We have considered only certain aspects of the educational work of our school, this is not everything, but the basic educational moments have been reflected, perhaps they will help other teachers in the construction of educational work with the students of primary school.

Keywords: educational work, children's collective, Concept, competent citizen.

Воспитать культурного человека – это значит привить ему интерес к окружающему миру и к окружающим людям.

В.А.Сухомлинский

Воспитание ребёнка - это огромная радость не только для его родителей, но и для его воспитателей и учителей в школе.

Современный национальный воспитательный идеал – это высоконравственный, творческий, компетентный гражданин, принимающий судьбу Отечества как свою личную, осознающий ответственность за настоящее и будущее своей страны, укоренённый в духовных и культурных традициях многонационального народа Казахстана.[4,с.12]

Наша отечественная система воспитания традиционно складывалась как система воспитания в коллективе: классе, кружке, спортивной секции и т.д. Современный ребёнок развивается как личность в нескольких разных коллективах – разных по характеру деятельности, по способу вхождения в них детей, по характеру реализуемых ими в этих коллективах ролей, по длительности пребывания в них ребят. Влияние коллектива на ребёнка многогранно: за счёт одних свойств он может порождать процессы нивелировки личности, её усреднения; за счёт других – развивать индивидуальность человека, его творческий потенциал. Детский коллектив – одно из важнейших условий развития личности ребёнка, а воспитательный процесс является процессом целенаправленного формирования личности, личности нужной и полезной обществу.[1,с.3]

Национальной идеей, воплощающей в себе патриотические качества граждан республики, является патриотический акт «Мәңгілік Ел». В рамках реализации данной идеи ставится задача целенаправленно вести воспитательную работу в школе, усилить именно воспитательный компонент процесса обучения. Изучение предметов должно быть направлено на формирование духовно-нравственных качеств и патриотических чувств, гражданской ответственности учащихся. Эти ценности, которые определяют содержание идеи «Мәңгілік Ел», как фундамент ее воплощения в жизнь должны быть заложены в школе.[5,с.13]

В своей педагогической деятельности мы руководствуемся принципами идейности, научности, доступности, компетентностного подхода. Наша воспитательная работа представлена в соответствии с Концепцией воспитания.

За годы обучения в начальной школе у детей сформировались определенные взгляды на жизнь, навыки устойчивого поведения, они научились правильному общению, сознательному учению и многому другому.

Главной задачей воспитательной работы с классом считаем воспитание в каждом ученике патриотических чувств.

Для реализации воспитательной работы были использованы разные формы работы: беседы, познавательные и интеллектуальные праздники, игры, спортивные соревнования с родителями, походы в библиотеку, музеи, экскурсии. Различные приёмы и методы, используемые нами в работе, способствуют активизации познавательного интереса у школьников и получению высоких результатов обучения. Наши ребята являются участниками и победителями многих школьных, городских, международных олимпиад и конкурсов.

Воспитательная работа в классе велась на основе системно-ролевого подхода. Планировалась и осуществлялась работа по девяти направлениям. При проведении внеклассных мероприятий функции организатора и координатора исполнялись в основном нами, т.к. ребята еще не в состоянии самостоятельно создать совет любого дела, организовать и проконтролировать его выполнение. Ребята, видя поддержку учителя, брались за дело и старались выполнить его хорошо. Мероприятия в классах проходили на высоком уровне, дети с удовольствием готовились к ним. Наши ученики активные участники всех общешкольных мероприятий.

В целях формирования граждан и патриотов, обладающих нравственными и лидерскими качествами, в наших классах проводились классные часы ко дню Конституции Республики Казахстан, «Мой город - моя страна», «Моя семья» «Моя родословная», «Я и мои друзья». Уже на протяжении многих лет мы ежегодно участвовали в фестивале дружбы народов. Подготовка и проведение этих мероприятий содействовало воспитанию у учащихся толерантного, милосердного, терпимого отношения к другим людям.

Воспитанию сознательной любви к Родине, уважения к историческому прошлому своего народа на примере подвигов, совершенных в годы Великой Отечественной войны способствовало проведение открытых мероприятий для учащихся с приглашением ветерана войны, выпускника нашей школы Финютина Владимира Ивановича.

В течение года с детьми проводилось много бесед: «Хорошая книга - твой друг на всю жизнь», «Твой режим дня», «Что значит быть хорошим сыном и дочерью?»,

«Тренинги общения». Проводились классные часы по «Живой этике» и тематические классные часы: «Что такое дружба?», «В гостях у Мойдодыра!», «Праздник пословиц и поговорок». После таких мероприятий ребята стали внимательнее друг к другу, научились быть в коллективе, сопереживать, строить уважительные взаимоотношения, уделяют внимание своему внешнему виду.

Во многих классных мероприятиях дети участвовали вместе с родителями: «Новогодний праздник», «Мама, папа, я – спортивная семья». Это подтверждает, что родители заинтересованы в учебной и воспитательной работе учителя и готовы к сотрудничеству. Поэтому мною запланированы такие совместные дела: «Как интересно и весело нам вместе», «История моей семьи», «День открытых дверей», «Веселая лыжня» и другие.

Дети младшего школьного возраста активно накапливают нравственный опыт на протяжении 4-х лет. Систематическое духовно-нравственное воспитание является неотъемлемой частью всестороннего воспитания ребёнка и в дальнейшем обеспечивает его успешное социальное, гармоничное развитие, формирование личности.

Одна из целей нашего педагогического коллектива учителей начальных классов – способствовать разностороннему формированию и развитию личности младшего школьника. В начальной школе формируются основные моральные ценности, нормы поведения, начинается становление личности, осознающей себя частью общества, развиваются коммуникативные способности ребенка.

Решение одной из главных задач начального образования - развитие творческого потенциала младшего школьника, которое помогает сформировать личность. Связь обучения и воспитания с точки зрения организации педагогической деятельности определяется тем,

что в воспитании главное – приобретение младшими школьниками личного жизненного опыта. Согласно одной точке зрения, обучение обслуживает познавательную деятельность и играет ведущую роль в формировании мировоззрения, а воспитание направлено главным образом на организацию идейно-политической, трудовой, общественной деятельности и формирует нормы нравственности и права, а так же целенаправленной деятельности по приобщению младшего школьника к жизни общества.[2,с.9]

Воспитательная работа нашего педагогического коллектива учителей начальных классов охватывает разные аспекты воспитания. В нашей школе, как, наверное, и в других школах у каждого классного руководителя начальных классов существует план воспитательной работы, который отражает мероприятия направленные на достижение поставленной цели. Приведу в пример некоторые из них.

Сегодня в условиях господства телевидения, видео, компьютера, радио дети сплошь и рядом увлечены боевиками, детективами, фантастикой, ложными понятиями, что зачастую порождает агрессивность, жестокость, культ насилия. Изменения, которые произошли в последние десятилетия, сопровождающиеся изменениями в социально-экономической и политической сферах жизни общества, привели к значительной потере духовных ценностей. Эти изменения снизили воспитательный потенциал культуры, искусства, образования как важнейших факторов формирования чувств патриотизма. Следовательно, возникла необходимость создания реальных условий, способствующих формированию патриотических качеств личности.[5,с.3]

Уважение к своей стране, к ее национальным традициям, истории и богатой культуре является основой любого воспитания. Именно поэтому важно патриотическое воспитание. Работа в этом направлении ведётся постоянно. В нашей школе уже много лет существует школьный музей. В музее собран материал не только о Великой Отечественной Войне, ветеранах, живущих в нашем городе, а так же о воинах-афганцах, которые учились в нашей школе, о бывших выпускниках, которые ценою своей жизни в мирное время спасали людей, о тружениках тыла.

В качестве форм патриотического воспитания школьников проводятся деловые игры, классные часы, встречи с ветеранами войны и труда, беседы, диспуты, викторины, коллективные творческие дела на базе городской детской библиотеки имени Байганина, смотры песни и строя, выставки, соревнования, экскурсии в музей имени Алии Молдагуловой, знакомство с обычаями народов, живущих в нашем городе и в Республике.

Воспитать патриота своей Родины – довольно сложная и ответственная задача. Младший школьник находится только в начале долгого и трудного пути. И каким будет этот путь, полностью зависит от нас - взрослых. Но планомерная, систематическая работа, использование разнообразных средств воспитания, могут дать положительные результаты и стать основой для дальнейшей работы по патриотическому воспитанию.

Чтобы младший школьник на протяжении всего учебного года чувствовал себя хорошо, испытывал желание учиться и сохранял внимание, не болел простудными заболеваниями, не страдал нарушениями сна и нервной системы в нашей школе ведётся целенаправленная работа над воспитанием здорового образа жизни. Ни для кого не секрет, что физическое воспитание является неотъемлемой частью всех воспитательных систем. Современному обществу нужно крепкое, физически развитое молодое поколение, способное переносить большие нагрузки, работать с высокой производительностью.[2,с.23]

Наши учителя работают не только над формированием элементарных гигиенических навыков, но и постоянно работают над укреплением здоровья младшего школьника, которое ведёт за собой повышение умственной и физической работоспособности, воспитывает нравственные качества: работа в команде, ответственность, решительность, настойчивость. Введение третьего часа урока физкультуры даёт возможность формировать у школьника большей потребности в систематических занятиях физической культурой.

В школе регулярно проводится "День бегуна", "День здоровья", "Веселая лыжня"; очень хорошо организована работа школьных спортивных секций. Также наши ученики

посещают различные спортивные секции и вне школы. По выходным проводятся "Веселые старты" для детей и их родителей. Родители активные участники всех спортивных мероприятий. Создаются агитбригады, пропагандирующие здоровый образ жизни. Также разработан комплекс мер, направленных на профилактику пагубных привычек.

Психологом и социальным работником школы проводятся классные часы о вреде курения, алкоголя, наркотиков, профилактике СПИДа. Медицинский работник школы постоянно работает в тесном контакте с классными руководителями. Приглашает в школу для профилактических бесед медицинских работников из городской поликлиники, представителей из детской комнаты милиции. Наши дети активно принимали участие в конкурсе плакатов «Нет вредным привычкам», показали мини спектакль о вреде курения "Как медведь учился курить".

Состояние здоровья и работоспособность школьников зависит, в какой среде осуществляется учебно-воспитательный процесс. Соблюдение физиолого-гигиенических нормативов и стандартов позволяет оптимизировать влияние учебной нагрузки на организм ребенка, предотвращать негативные последствия. Для создания эффективного здорового берегающего пространства в школе приобретается школьное оборудование для кабинетов. Кабинеты школы обеспечиваются аудиоаппаратурой, а также создаются места отдыха в школьных коридорах и классах. Известно, что смена обстановки положительно влияет на работоспособность, поэтому в школе оборудованы два отдельных кабинета для преподавания английского и казахского языков, два спортивных зала (для старшего и младшего звена). В школе есть медицинский кабинет. Имеется спортивный инвентарь (скакалки, мячи, кегли и т.д.), различные настольные игры для занятий в кабинетах с младшими школьниками.

Немаловажное место занимает и трудовое воспитание, где происходит формирование трудовых действий. Трудовое воспитание – важный принцип создания гармоничной и всесторонне развитой личности. Трудовое воспитание в школе предполагает следующие задачи:

- формирование у школьников позитивной установки по отношению к труду;
- воспитание трудолюбия, чувства долга и ответственности;
- формирование основ умственного и физического труда[4,с.6].

В нашей школе проводится организация уборки пришкольной территории, дни самоуправления; школьники самостоятельно ежедневно наводят порядок в классах, смотрят за порядком на этаже, помогают организовать перемены для самых маленьких учеников, совместно со школьным библиотекарем проводят акцию «Помоги больной книжке!», конкурсы на лучший кабинет. Огромную помощь в этом нам оказывают родители и своим участием в жизни школы, и моральной поддержке своих детей.

Формирование личности в процессе труда происходит не само собой, а лишь при определённой организации труда школьника. Обязательно нужно учитывать возрастные и индивидуальные особенности школьника. Учитель способен обеспечить такую организацию труда. Он видит все сильные и слабые стороны своих учеников и может быть для них положительным примером.[1,с.23]

Мы рассмотрели только некоторые аспекты воспитательной работы нашей школы, это далеко не все, но основные – воспитательные моменты постаралась отразить в своей статье, возможно, это поможет другим учителям в построении воспитательной работы с младшими школьниками.

Список литературы:

1. Воспитательная система школы: проблема управления. Очерки прагматической теории /Под ред. В.А.Караковского, Л.И.Новиковой, Н.Л.Селивановой, Е.И.Соколовой. – М.,1997.

2.Государственная программа "Патриотическое воспитание граждан Республики Казахстан". Постановление Правительства от 11 марта 2015 г.

3.Интеллектуальное развитие младших школьников.[Электронный ресурс] Статья/А.Николаев, http://www.jeducation.ru/1_2001/nikolaew.html

4. Концепция патриотического воспитания граждан Республики Казахстан. Одобрена на заседании Правительственной комиссии по социальным вопросам военнослужащих, граждан, уволенных с военной службы, и членов их семей протокол №227, от 22 апреля 2015

5. Закон Республики Казахстан от 27 июля 2007 №319- III " Об образовании"

ӘЛЕУМЕТТЕНУ ПРОЦЕСІНДЕ ТҰЛҒАНЫҢ ЖАС ЖӘНЕ ЖЕКЕ ДАРАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Алимбекова Алия Сейсеновна
Руководитель отдела развития МКШ
учебно методического кабинета
управления образования
Жамбылской области

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада шағын жинақталған мектеп жағдайында оқушылардың жас және жеке даралық ерекшеліктері әлеуметтендіру үдерісі барысында айқындалған.

Түйінді сөздер: әлеуметтендіру, шағын жинақталған мектеп, жас және жеке даралық ерекшеліктері

АННОТАЦИЯ

В статье раскрываются возрастные и личностные особенности школьников в процессе социализации в условиях малокомплектных школ.

Ключевые слова: социализация, малокомплектная школа, возрастные и личностные особенности.

ABSTRACT

The article reveals the age and personality traits of students in the process of socialization in the conditions of small schools.

Keywords: socialization, small school, age and personality traits.

Қазіргі қалыптасқан білім беру жүйесі барлық күш - жігерді тәрбиеленуші өмірдің жағдайына бейімделуіне бағыттады. Адам – қоғамның ең жоғары құндылығы және қоғамдық дамудың өз мақсаты ретінде қарастырылады. Өмірдің әлеуметтік жағдайының өзгеруімен, қоғамның және жеке тұлғаның қажеттіліктерінің дамуымен әлеуметтік факторлар қалыптасады. Қоғамның үнемі өркендеп дамуы, онда өмір сүріп отырған әрбір жеке адамның күш - қуатымен өмірлік ұстанымына тәуелділігі, тұлға білімі мен тәрбиесі, тұлғалық дамуы мен қалыптасуы әлеуметтік тұрғыда қолдау мен сүйемелдеуді қажет етеді.

Тірек мектеп (ресурстық орталық) – базасында жақын мандағы шағын жинақты мектептің білім беру ресурстары шоғырланатын білім беру ұйымы. Әрбір ресурстық орталыққа бірнеше шағын жинақты мектептер бекітіледі. Шағын жинақты мектеп деп балалардың саны аз, оқу – тәрбие үдерісін ұйымдастырудың өзіндік ерекшелігі бар, біріктірілген сыныптардан тұратын жалпы білім беретін мектепті айтамыз.

Шағын жинақты мектептегі балалар бір оқу жылында үш рет (оқу жылының басында, ортасында және соңында) он күннен (сессия) тірек мектепте білім алады әрі онда аралық және қорытынды аттестаттау тапсырады. Сессияаралық кезеңде шағын жинақты мектептің оқушыларын оқыту тірек мектеп мұғалімдерінің қатысуымен және қашықтықтан оқыту технологияларының көмегімен жүргізіледі. Осылайша, ресурстық орталықтар шағын жинақты мектеп оқушыларының сапалы білімге қол жеткізуін қамтамасыз етеді.

2020 жылға қарай шағын жинақты мектеп негізінен, бастауыш және негізгі орта білім деңгейлері үшін жұмыс істейді. Шағын жинақты мектеп проблемасы тірек мектептер

(ресурстық орталықтар), интернеттар жеткізу есебінен шешіледі «Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011- 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын» басшылыққа ала отырып, 2012 жылдан бастап Жамбыл облысында шағын жинақталған мектептің қызметін жандыру үшін педагогикалық кадрлар мен ғалым мамандармен бірлесе отырып жұмыс жүргізуде. Осы әрекеттің бір белгілі бағыты жасөспірімдерді әлеуметтендіру болып табылады. Сол әлеуметтендіру процесін оқушылардың жас және жеке даралық ерекшеліктеріне аса маңызды көңіл бөлу қажет.

Әлеуметтену процесі дене, анатомиялық – физиологиялық, сенсорлық, эмоционалдық, танымдық және тұлғаның әлеуметтік дамуы сияқты белгілі бір циклдарға байланысты. Әлеуметтену кезеңін адамның түрлі өмір сүру кезеңінде болатын адам дамуы мен өзіне тән әлеуметтік ситуациялармен түсіндіріледі.

Тұлғаның әлеуметтену процесінің ең маңызды кезеңі сәбилік шақ болса, бұл кезеңде өзінің әлеуметтік орнын іздеуге көмектесу. Оның негізгі тіректері:

- 1) өзінің «мен» мәнін түсіну;
- 2) өзінің «менін» жете түсіну.

Өзінің «менін» жете түсіну мен мәнін түсінумен олардың дербестігі, «Мен – образы » қалыптасады.

Өзінің «менін» жете түсіну – 2-5 жас аралығында, сәбилік кезеңде жүзеге асады. Жүру, сөйлеу, ойлаудың дамуы, тану, еңбек, сурет салу т.б. күрделі іс әрекеттерді меңгеру дағдыларымен көрінеді және оларды мектептің орта және жоғарғы балалық шағында өзінің «менін» жете түсінуі негізгі кезеңі болады.

Өзінің «Мен» мәнін түсіну – бұл процесс орталық балалық шақта пайда болады және өзіне баға беруі «өзге» адамның «Менін» салыстыру негізінде жүзеге асады. Осы процесс барысында жақсылық, жамандық, өмірдің мақсаты мен мәні, рухани–адамгершілік, дүнетанымдық ұстаным туралы түсініктері қалыптасады. Сондықтан, бұл процесс тұлғалық құндылықтық өзегінің қалыптасуы.

Әлеуметтенудің алғашқы кезеңі баланың әлеуметтені 3.Фрейд пікірінше, бұл кезең мыналардан тұрады.

- 1) оральдық (туғаннан 2 жасқа дейін) бала әлемі тез айналасына ғана шоғырланады;
- 2) аналық (2 жастан 3 жасқа дейін) бала гигиена дағдыларына үйретіледі. 3. Фрейд пікірінше, бұл кезең адамның барынша кейінгі дамуын анықтайды;
- 3) фаллиялық (4 жастан 5 жасқа дейін). Алғаш рет қарсы жыныстық топтағы ата-аналарға ата-аналарға симпатиясы пайда болады. 3. Фрейд осы сезімге байланысты даудамайды, ұл балалардағыны эдиптік комплекс, қыздардағы электрлік деп аталады. Бұл кезеңді жақсы өткізгендер өздерін ата-аналарына ұқсатады.

3. Фрейдтің пікірінше, негізгі тұлғалық сипаттар осы кезеңде қалыптасады. Сондай-ақ, тұлғаның әлеуметтену процесіндегі бейсаналық рөлін абсолюттендірмеу керек. Алғашқы әлеуметтену кезеңінде әлеуметтік рөлдер мен ойындық іс-әрекеттерді тану мен меңгеру, күтуге жүйесіне байланысты туу мен беку, оны қанағаттандыру, оған ата ана тарапынан болатын талап, онымен айналысу сипаттары шешуші менге ие.

Мектепке дейінгі жас бала дамуының жаңа әлеуметтік ситуациясының пайда болуымен сипатталады. Мектеп жасына дейінгі баланың айналадағы адамдар арасынан алатын орнының ерте сәбилік шақтағы балаға қарағанда елеулі айырмашылығы болады. Баланың қарапайым міндеттер өрісі пайда болады. Мектепке дейінгі шақтың елеулі ерекшелігі болып баланың құрдастарымен жасайтын арнайы өзара қарым-қатынасының пайда болуы, «балалар қоғамының» құрылуы болып табылады. Мектеп жасына дейінгі баланың басқа адамдарға қатысты өзіндік ішкі позициясы өз «менін» және өз қылықтарының маңызын аңғарудың арта түсуімен, үлкендердің ішкі дүниесіне, олардың іс -әрекеттері мен өзара қарым-қатынасына ерекше қызығуымен сипатталады.

Мектеп жасына дейінгі бала дамуының әлеуметтік ситуация ерекшеліктері оған тән іс-әрекет түрлерінен, алдымен сюжеттік рөлдік ойындардан көрініп отырады. Үлкендер өмірімен араласу талабымен оған деген білім мен іскерліктердің болмауының ұштасып келуі

баланың сол өмірді өзінің шамасы келетін ойын формасында игеруіне алып келеді. Мектепке дейінгі шақта, баланың құрбыларымен өзара іс-әрекет процесінде дамып отырған өзін таныту қажеттігі құрдастар тобындағы барлық балалар үшін маңызды орынға талартануынан көрініп отырады.

Әлеуметтенудің келесі жас кезеңі бастауыш мектеп шағы бала өмірінің алты-жеті жастан он бір-он екі жасқа дейінгі кезеңін қамтиды. Балалар мектепке алты жастан баратын, ал бастауыш оқу ұзақтығы біздің елдегіден бөлек елдерде бастауыш мектеп шағынын, басқаша хронологиялық шектері болады. Бұл жаста бала өз бойында мектеп жасына дейінгі балалық шақтың белгілерін оқушының ерекшеліктерімен ұштастыратын өтпелі кезең. Бұл белгілер оның мінез-құлқында, санасында, күрделі, ал кейде қайшылықты үйлесім түрінде қатар жүреді. Кез келген өтпелі күй сияқты бұл шақ көзі ашылмаған даму мүмкіндіктеріне бай, оларды дер кезінде байқап қолдап отыру маңызды. Адамның көптеген психикалық қасиеттерінің негіздері мен тұлғалық қасиеттерінің дамуы тап осы бастауыш мектеп жасында қалыптасады және әдетке айналады. Олардың білім, іскерлік пен дағдылары ата аналармен, құрбы құрдастармен қарым қатынаста, ойындар үстінде, кітаптар оқығанда және т.б. игерілуі негізінде әлеуметтік ортамен байланысады. Біріккен оқу процесінде балалардың жаңа өзара қарым-қатынастары қалыптасады. Басқа да психикалық процестер сияқты оқу іс-әрекеті жағдайында балалардың эмоциясының жалпы сипаты өзгереді. Еркіндік, іс-әрекеттердің ішкі жоспары және рефлексия – бастауыш мектеп шағындағы баланың негізгі жаңа құрылымдары.

Әлеуметтенудің ерекше кезеңі жеткіншектік кезең. Жеткіншек кезеңнің шектері шамамен балалардың орта мектептің 5-8 сыныптарының оқитын кезеңімен сәйкес келеді де, 11-12 жастан 14-15 жасқа дейінгі аралықты қамтиды. Жеткіншек кезеңнің баланың дамуындағы ерекше орны, оның «өтпелі», «бетбұрыс», «қиын», «сыналатын» кезең деген атауларында бейнеленген. Бұл атаулар осы жастарда болатын өмірдің бір дәуірінен екіншісіне өтуімен байланысты даму процестерінің күрделілігі мен маңыздылығы айтылған. Балалық шақтан ересектікке өту кезеңіндегі дене, ақыл-ой, адамгершілік, әлеуметтік дамудың барлық жақтарының негізгі мазмұны мен өзіне тән ерекшелігі болып табылады. Барлық бағыттарда сапалық жаңа құрылымдар қалыптасады, организмнің сана-сезімінің, үлкендермен және жолдастармен қарым-қатынастың олармен өзара іс-әрекеттің мінез-құлыққа, іс-әрекет пен қарым-қатынасқа арқау болатын моральдық-этикалық нормалар мазмұнының қайта құрылуы нәтижесінде ересектік элементтері пайда болады.

Жеткіншектің жеке басы дамуының аса маңызды факторы-оның өзінің ауқымды әлеуметтік белсенділігі: ол белгілі бір үлгілер мен игіліктерді игеруге, үлкендермен және жолдастарымен, ақырында өзіне қанағаттанарлық қарым-қатынас орнатуға бағытталады.

Алайда жаңаның қалыптасу процесі біраз уақытқа созылады, көптеген жағдайларға байланысты болады және осы себепті бүкіл майданда әркелкі болуы мүмкін. Мұның өзі, бір жағынан, жеткіншекте «балалық» пен «ересектің » қатар болуымен, ал, екінші жағынан, сол бір ғана паспорттық жастағы жеткіншектерде ересектің түрлі жақтарының даму дәрежесіндегі елеулі айырмашылықтардың болуымен анықталады. Бұл қазіргі мектеп оқушыларының өміріндегі жағдайларда екі түрлі жай сәттерінің болуымен байланысты, олар: 1) ересектіктің дамуын тежейтін жайлар: балалардың көбінде басқадай тұрақты және байыпты міндеттер болмай, тек оқумен ғана шұғылдануы; көптеген ата аналардың балаларды тұрмыстағы еңбектен, қиыншылықтар мен қынжылыстардан қоршауға, түгелдей қамқорлыққа алуға тырысуы; 2) ересектендіретін жайлар: мазмұны жөнінен сан алуан информацияның орасан зор тасқыны; көптеген ата аналардың бос уақытының аздығы және осының мүмкін салдары ретінде балалардың дербестікке ерте жетуі, жолдастарымен қарым-қатынастың жедел дамуы; дене күші дамуы мен жыныстық толысуының акселерациясы. Жеткіншекте ересектерге қарағанда құрдастарына неғұрлым түсінікті әрі жақын құндылықтар қалыптасады. Ересектермен қарым-қатынас енді құрбы-құрдастарымен қарым-қатынастарды түгел алмастыра алмайды.

Жеткіншектің жолдастарымен, құрдастарымен, кластастарымен қарым-қатынасы төменгі сыныптардағы балалардың қарым-қатынастарынан гөрі күрделірек, сан-салалы әрі мазмұндырақ. Олармен қарым-қатынас оқу әрекеті мен мектеп шеңберінен барған сайын шыға береді, жаңа мүдделерді, кәсіптерді, қарым-қатынастарды қамтып жеткіншек өмірдің дербес және өте маңызды саласы болып бөлінеді. Бұл қарым-қатынастарда әртүрлі оқиғалар мен істер, күрес пен қақтығысулар, жеңістер мен жеңілістер, жаңалықтар мен өкініштер, күйініштер мен қуаныштар нағыз өмірін құрайды, ол осында іс-әрекет жасап, ойланып толғанады, көп уақыты мен рухани күш жігерін жұмсайды. Жолдастарымен қарым-қатынас жеткіншек үшін ерекше құндылыққа ие болады, маңыздылығы соншалық ата ана, туғандарымен қарым-қатынастардың тартымдылығын едәуір азайтып, оқудың өзін екінші қатарға ығыстырады.

Әлеуметтену кезеңін анықтаудың түрлі тұрғылары бар. Әлеуметтік тұрғыда әлеуметтену үш сатыда болады деп бөледі. Олар:

- еңбекке дейінгі,
- еңбектегі,
- еңбектен кейінгі.

Әлеуметтену кезеңінде психоаналитикалық көзқарастарды ескерген жөн. Олар: әлеуметтенуді алғашқы, маргинальды, тұрақты статусын жоғалтумен байланысты әлеуметтенулер (зейнетке шыққаннан кейінгі жағдай).

Маргинальды (аралық немесе псевдотұрақты) әлеуметтену-жеткіншектің әлеуметтенуі. Жеткіншек жаста жыныстық жетілу болатыны мен оны ересек адам болғанға дейін жалғасатыны белгілі. Бұл кезең тұлғаның өзіндік беку, топтық ұқсастықпен, балалықтан жеткіншектікке ауысу жасымен байланысты.

Тұрақты әлеуметтену-белгілі бір жетістікке жету мен әлеуметтік және тұлғааралық рөлдер кең спекторын орындау үйлесімінде.

Статусын жоғалтуға байланысты әлеуметтену-адамның зейнетақы демалысымен байланысты және ол кезеңдегі жағдайы ауыр сезінуімен дезадаптациялануымен түсіндіріледі. Ең жақын адамдардың өмірден кетуі, өмірінің мәні, организмінің қартаю процесінің кері айналмайтынын, жалғыздық пен қажетсіздікті сезіну ауыр күйзеліске әкеледі. Мұндай жағдайда немере, шөберелеріне сүйіспеншілікпен ауыстыруы оларға күш береді және әліде қажеттілігін өмірдің қайталануын сезінуге мүмкіндік береді.

Әлеуметтенуді әдеттегі жеке процесс деп қарастырады. Әлеуметтенудің әдеттегілігі-әлеуметтік жағдайлармен және тап, нәсіл, этникалық, мәдени айырмашылықтармен байланысты.

Әлеуметтенудің әдеттегі процесс болуы әдеттегі әлеуметтік немесе жас ерекшелік топ өкілдеріне ұқсас өтілуі дегенді білдіреді. Жұмыс істемейтін және жұмысында елеулі жетістігі бар адамдардың әлеуметтенуінде айырмашықтар бар. Қаңғыбас, тұрақты мекені жоқ созылмалы ауру, мүгедек адам туралы да осыны айтуға болады. Эмигранттың өзге тіл мен мәдениетіне, аз ұлтты немесе ұлыстық өкілдерінің де әлеуметтенуі жайында осына айтуға болады.

Әлеуметтену жеке процесс ретінде болуы сол тұлғаның өзіне тән ерекшеліктеріне орай туындайды(қабілеті, коммуникабельдік, конформдық деңгейі, сыртқы келбеті, бара-бар жеке деңгейі), мұнда өз қабілетін дамытуға талпынысы, өзіндік өмірлік жолын бірегей деп жете түсінуі.

Адам әлеуметтенуін осы процестің сыртқы және ішкі белгілеріне қарай сырттай демонстрациялауына болады.

Тұлғаның әлеуметтену белгілеріне: әлеуметтік бірдейлік (топтық, жалпыадамзаттық), мақсат, стереотиптер, жалпы әлемдік құндылықтар мазмұнының қалыптасуы, өмір сүру образы, тұлғаның адаптациялануы, оның нормалы әдеттегі мінездері.

Тұлға әлеуметтенуінің негізгі мақсатына: А.Маслоу бойынша «...адам өзінің қажеттілігін жүзеге асыруын қанағаттандыруы мен сол мақсатты дұрыс жүзеге асырудағы қабілеттің дамуы жатады». Олай болмаған жағдайда әлеуметтену процесі гуманистік мәнінен

айырылып, психологиялық күштеу инструментіне айналады, мұндай жағдай тұлғаның өсуіне емес, өшуіне, «Меннің» жойылуына алып келеді.

Үлкендер тарапынан қойылатын талаптарға агрессивті қарсылық көрсету, сонымен қатар өз тобының ережелеріне еру қысқа мерзімді қиын мінез-құлық себептерінің кең тараған түрі екенін ескеру қажет. Ересектер өсіп келе жатқан балаларына қарым-қатынасын қайта қарастырса, мәселе өзінен өзі шешіледі. 13-17 жаста жеткіншектер және жасөспірімдер өз топтарының түрлі ықпалдарына бейім келеді.

Қорытындылай келе, жағымсыз мінездің негізгі себептерінің бірі деп балалардың әсіресе жеткіншектердің өзіндік бағалауының төмендігі деп санауға болады. Өзіндік баға, яғни басқа адамдар арасында адамның өз мүмкіндіктерін, қасиеттерін және орындауын бағалауы мінез-құлықтың маңызды реттеушісі ретінде қарастырылады. Адамның айналасындағы адамдармен қарым-қатынасы, сыншылдығы, өзіне талап қоюы, сәттілік және сәтсіздіктерге қатынасы ең алдымен өзіндік бағаға тәуелді.

Заманауи мектептің оқу-тәрбие үдерісінде тұлғаның жас және жеке даралық ерекшеліктерін ескере отырып қана жұмыс ұйымдастырылса, оқушылардың тұлғалық дамуы мен қалыптасуына әсері мол.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы.- Астана, 2010ж.
2. Тұрдалиева Ш.Т., Тайлюбекова Г.Т., Джумаханова А.Т. Мектептегі әлеуметтік педагог қызметі. Оқу-әдістемелік нұсқау.- Тараз. 2013. -80б.
3. Джакупов С.М. Психологическая структура процесса обучения.-А.2004.
4. Мұқанов А. Жас және педагогикалық психология – А.1981.
5. Петровский А.В. Педагогикалық және жас ерекшелігі психологиясы –А.;1987.

ВОСПИТАНИЕ УЧАЩИХСЯ ПОСРЕДСТВОМ МУЗЫКИ КАЗАХСКОГО НАРОДА

Ракзина Оксана Витальевна
Средняя школа-гимназия № 11 г.Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Музыка жеке өзіндік таным және коммуникацияның тиімді құралдарының бірі болып табылады. Музыка сабағында оқушылармен жұмыс, олардың шығармашылық қабілеттерін музыкалық мәдениеттерін эмоционалды сезу аясын музыкалық есту және бейне сезіну қабілеттерін қалыптастыруға, сонымен қатар оқушылардың көркем-эстетикалық талғамын дамытуға бағытталады. Музыка сабағынанда оқушылар әр түрлі жұмыстар жасайды: халық әнін тыңдайды (қазақ халық әнін және де басқа халықтардың музыкалық фольклорын) классикалық және эстрадалық музыкасы музыкалық сауаттылық (музыкалық аспаптарда ойнау) шығармашылық жұмыс, қазақ халқының дәстүрлі музыка өнері, еліміздің халықтары музыкасы және әлемдік классикалық музыка арқылы жалпыадами құндылықтарды таниды. Қазақ халқының музыкалық фольклоры және қазақтың заманауи өнері арқылы музыка сабағы ұлттық өзіндік ойын, патриоттық сезімге өз халқының мәдениетін сүюге және құрметтеуге тәрбиелейді.

Түйінді сөздер: құзыреттілік, кәсібилік, инновациялық, мотивация, коммуникабельділік.

АННОТАЦИЯ

Музыка является одним из эффективных средств индивидуального самовыражения и коммуникации. Работа с учащимися на уроке музыки направлена на формирование творческих способностей, музыкальной культуры, эмоционально-чувственной сферы, музыкально-слуховых и образных представлений, а также на развитие художественно-

эстетического вкуса учащихся. На уроках музыки учащиеся выполняют различные виды деятельности: слушают народную музыку (казахская народная музыка и музыкальный фольклор других народов), классическая и эстрадная музыка, музыкальная грамота, музицирование (игра на музыкальных инструментах), творческая деятельность. Также они познают общечеловеческие ценности через традиционное музыкальное искусство казахского народа, музыку народов нашей страны и мировую музыкальную классику через знакомство с шедеврами музыкального фольклора казахского народа и современным казахским искусством, уроки музыки способствует воспитанию национального самосознания, патриотических чувств, любви и уважения к культуре своего народа.

Ключевые слова: компетентность, профессионализм, инновации, мотивация, коммуникабельность.

ABSTRACT

Music is one of the effective means of individual self-expression and communication. Working with students at the music lesson is aimed at the formation of creative abilities, musical culture, emotional-sensory sphere, musical-auditory and figurative representations, as well as the development of artistic-aesthetic taste of students. At music lessons, students perform various activities: they listen to folk music (Kazakh folk music and folklore of other peoples), classical and pop music, musical reading, music playing (playing musical instruments), creative activity, learn universal values through traditional musical art of Kazakh People, the music of the peoples of our country and the world musical classics.

Keywords: competence, professionalism, innovation, motivation, communication skills.

С обретением суверенитета Республики Казахстан у учащихся появляется повышенный интерес к изучению истории культуры, традиций и обычаев, музыки казахского народа. Уроки музыки в общеобразовательной школе играют огромную познавательную, образовательную, эстетическую роль в формировании всесторонне развитой личности современного общества.

Имеющее многовековую историю, национальное музыкальное искусство всегда отвечало духовным запросам народа. Ознакомить учащихся с историей развития музыкального искусства, с основными жанрами и традициями устного народного и профессионального музыкального творчества, его структурным многообразием, опираясь на сложившиеся песенно-инструментальные и исполнительские традиции является основным руслом духовного воспитания молодого поколения.

Обновленное содержание обучения в начальной школе по предмету «Музыка» направлен на формирование творческих способностей, музыкальной культуры, эмоционально-чувственной сферы, музыкально-слуховых и образных представлений, а также на развитие художественно-эстетического вкуса учащихся. В содержании предмета «Музыка» рассматриваются народная музыка (казахская народная музыка и музыкальный фольклор других народов), классическая и эстрадная музыка, музыкальная грамота, музицирование (игра на музыкальных инструментах), творческая деятельность. Через знакомство с шедеврами музыкального фольклора казахского народа, с современным казахстанским искусством программа способствует воспитанию национального самосознания, патриотических чувств, любви и уважения к культуре своего народа. На уроках учащиеся познают общечеловеческие ценности через традиционное музыкальное искусство казахского народа, музыку народов нашей страны и мировую музыкальную классику.

Организации образования Республики Казахстан формируют основы коммуникативной компетентности учащихся с целью развития функциональной грамотности, внедряют политику трехязычия через обучение казахскому, русскому и английскому языкам с 1 класса. Изучение всех трех языков направлено на формирование коммуникативных навыков через развитие четырех видов речевой деятельности (слушание, говорение, чтение и письмо).

Предмет «Музыка» преподается на языке обучения школы. Политика трехязычия в школах определяет подходы в обучении и роли учителей языковых и неязыковых дисциплин. Реализация языковой политики отражается в разделах учебной программы по предмету «Музыка». «Педагогические подходы, используемые при обучении предмета «Музыка» рекомендованы эффективные методы обучения, необходимые для освоения предмета. «Развитие коммуникативных навыков учащихся» показано, как учителя будут обеспечивать развитие у учащихся навыков устных и письменных коммуникаций через предмет «Музыка» (слушание, говорение, чтение, письмо). Оценивание учебных достижений учащихся определены язык, модель и виды оценивания.

Работа включает в себя следующие направления и критерии, способствующие развитию самоопределения:

1. Включение в процесс не только рациональной, но и эмоциональной сферы;
2. Вариативность процесса обучения;
3. Самостоятельная мыслительная деятельность учащихся;
4. Сотрудничество учителя и ученика;
5. Атмосфера заинтересованности в каждом виде деятельности;
6. Избирательность способов работы;
7. Право выбора для ученика значимых для него видов и форм учебного материала.

При обучении предмету «Музыка» мы используем педагогические подходы:

Соблюдать принцип, согласно которому учащиеся должны «научиться учиться» и стать самостоятельными, мотивированными, заинтересованными, уверенными, ответственными и интеллектуально развитыми личностями. Учителю необходимо развивать данные качества, используя различные подходы в преподавании и обучении:

- учет мнения каждого учащегося и признание важности использования имеющихся знаний и пониманий с целью дальнейшего развития;
- мотивирующее и развивающее обучение учащихся с помощью тщательно подобранных заданий и видов деятельности;
- моделирование стратегий решения проблем на примерах, соответствующих возрастным особенностям учащихся;
- поощрение исследовательской деятельности учащихся и активного обучения;
- организация индивидуальной, групповой и коллективной деятельности учащихся.
- активная вовлеченность учащегося в процесс игры на детских музыкальных и казахских народных ударных инструментах, в процессы пения, слушания и восприятия музыки, сочинения и импровизации, экспериментирования с различными звуками;
- анализ и оценивание музыкальных произведений и музыкально-творческих работ учащихся как способа активизации учебного процесса;
- развитие предметных знаний и навыков на основе собственного опыта как начинающего музыканта;
- использование проблемных ситуаций в процессе обучения для развития критического мышления учащихся и эффективности принимаемых нестандартных решений;
- использование различных видов деятельности для поддержки и стимулирования обучения учащихся;
- формирование мотивации к самостоятельному поиску знаний;
- использование новых идей, рассмотрение различных точек зрения;
- использование различных способов оценивания, которые помогают учащимся понять, на каком этапе учебной деятельности они находятся, какие шаги нужно предпринять для дальнейшего развития;
- поддержка обучения учащихся посредством «оценивания для обучения»;
- дифференциация обучения для создания созидательной и побуждающей к творчеству атмосферы;
- использование на уроках музыки межпредметной интеграции;

- презентация (демонстрация) идей и работ учащихся для стимулирования дальнейшей музыкально-творческой деятельности.

Учителя должны поддерживать внедрение политики трехязычия, помогая учащимся развивать языковые навыки. При изучении содержания предмета необходимо поддерживать изучение специфичного академического языка, которое позволит оценить прогресс учащегося в освоении языка. Учитель для каждого урока определяет языковые цели, например, учащиеся могут описать особенности звучания музыкальных инструментов или обсудить характер и содержание прослушанного музыкального произведения. Также необходимо осуществлять систематическую языковую поддержку на уроке, включающую использование полезных фраз для диалога/письма с целью формирования у учащихся богатого академического языка.

Компетентность в использовании информационно-коммуникационных технологий строится на базовых ИКТ-навыках и включает правильное и творческое применение технологий для работы, досуга и коммуникации. Учащиеся развивают навыки по применению средств ИКТ в процессе обучения по всем предметам образовательной программы, находя, обмениваясь и работая с информацией, собирая идеи, оценивая и совершенствуя свою работу, используя широкий спектр оборудования и приложений.

В учебную программу по предмету «Музыка» включаются :

- использование виртуальных музыкальных инструментов при сочинении и импровизации музыкально-творческих работ;
- поиск, нахождение, выбор и обработка данных с интернет – источников (учащиеся заходят на веб сайты, читают и находят информацию, выбирают необходимую, копируют и сохраняют ее);
- развитие навыков создания слайдовых презентаций, которые включает сбор материалов из различных источников для определенной цели и аудитории;
- сотрудничество, общение и обмен информацией для работы с другими учащимися через использование электронной связи, виртуальной среде обучения;
- использование интерактивной доски для технической поддержки подходов активного обучения.

Оценивание результатов изучения предмета «Музыка» осуществляется с применением системы критериального оценивания.

Критериальное оценивание – процесс оценивания, основанный на сравнении учебных достижений учащихся с четко определенными, коллективно выработанными, заранее известными всем участникам процесса (учащимся, администрации школы, педагогическому персоналу, родителям и иным законным представителям) критериями, соответствующими целям и содержанию начального образования, способствующими формированию учебно-познавательных способностей учащихся.

Критериальное оценивание основано на взаимосвязи преподавания, обучения и оценивания. Результаты критериального оценивания используются для эффективного планирования и организации образовательного процесса. Система критериального оценивания в начальной школе включает формативное оценивание (ФО) и внутреннее суммативное оценивание (ВСО).

Формативное оценивание – оценивание, которое определяет текущий уровень освоения знаний и сформированности навыков учащихся в повседневной работе на уроке и/или дома и осуществляет оперативную взаимосвязь между учащимся и учителем в ходе обучения, позволяет учащимся понимать, насколько правильно они выполняют задания в период изучения нового материала и достигают целей обучения.

Внутреннее суммативное оценивание – оценивание, которое определяет уровень освоения знаний и сформированности навыков учащихся по завершении изучения разделов учебной программы в конце учебной четверти. Внутреннее суммативное оценивание осуществляется учителями школы.

В 1 классе с учетом возрастных особенностей учащихся применяется только формативное оценивание. Четвертные оценки выставляются в 3-4 четверти. Годовая оценка в 1 классе выставляется на основе результатов формативного оценивания.

Во 2 классе внедряется внутреннее суммативное оценивание. Четвертные оценки выставляются в 1-4 четверти по результатам формативного оценивания. В конце учебного года проводится одно внутреннее суммативное оценивание и выставляется годовая оценка с учетом формативного и внутреннего суммативного оценивания в определенном процентном соотношении.

В 3-4 классах результаты обучения учащегося представляются в виде:

- четвертной оценки в конце каждой четверти, включающей результаты формативного и внутреннего суммативного оценивания за четверть в определенном процентном соотношении;

- годовой оценки, включающей результаты формативного и внутреннего суммативного оценивания за четыре четверти по предметам в определенном процентном соотношении.

Уроки музыки способствуют постоянному интересу и любви учащегося в освоении музыкальной культуры, богатого духовного наследия народа, а также системное развитие урока музыки прививает интерес учащегося. Основными руслами национального музыкального искусства являются мастерство исполнения народных песен и кюев, а также их жанровое, стилевое, структурное, образно-художественное многообразие. На уроках музыки учащиеся знакомятся с богатейшим наследием казахского музыкального искусства, а также учащиеся самостоятельно знакомятся с крупными творческими фигурами, дают краткие сведения об их жизни и творчестве, через презентации, рефераты, кроссворды.

Учащиеся учатся отличать автора прослушанного музыкального произведения, охарактеризовать время его создания, жанровую принадлежность. Изучение и знакомство с духовными ценностями, собранными в национальной истории культуры воспитывает в человеке любовь и уважение к культуре и искусству другого народа, а привитие навыков ориентирования в музыкальных образцах, их правильного восприятия способствует воспитанию в ребенке чувства к прекрасному, к духовным устремлениями через эстетический вкус, что является основным направлением работы на уроках музыки.

Основным направлением в работе с учащимися является ознакомление с лучшими образцами казахской музыкальной классики: народной и профессиональной, а также освоение особенностей и стиля казахского музыкального языка.

Одна из основных задач заключается в том, чтобы углубить знания учащихся в отношении народного творчества. На уроках музыки учащиеся слушают и исполняют отрывки из эпоса «Алпамыс», айтыса Биржана и Сары и тартыса, как произведения с огромным воспитательным смыслом. Благодаря таким образцам дети учатся отличать добро от зла, правду от лжи, понимать неизбежность победы чести над подлостью.

Богатое народное творчество и творчество композиторов Казахстана предлагает для использования в учебном процессе большой музыкальный материал. Особое место принадлежит кюям. Именно народные песни и кюи стали зерном для казахской профессиональной музыки-оперы, балета, симфонии, оратории.

Искусство кюя – духовное наследие народа, дошедшее до нас через столетия. Будучи неотрывной частью жизни, инструментальная музыка и сейчас является мощным орудием воспитания подрастающего поколения. Не зря кюи называли «речью без слов». Слушая звуки домбры, ребенок учится понимать глубокий смысл, заключенный в инструментальной музыке. Кюй не только передает мысли и чувства композитора – кюйши, но и придает им художественную форму. В кюях мы можем услышать стремительную скачку коней, пение соловья, топот хромого кулана, плач верблюдицы, звучание серебряных украшений, журчание ручья. Все это возбуждает фантазию и воображение ребенка, полученные знания с жизнью. На уроках музыки дети слушают произведения А.Жубанова, С.Мухамеджанова, Л.Хамиди, Курмангазы, Е.Брусиловского, Г.Жубановой, Дины Нурпеисовой, Татимбета, М.Тулбаева.

На уроках музыки учащиеся знакомятся с героическим эпосом. Такие эпосы, как «Кобланды батыр», «Алпамыс», «Ер таргын». В этих героических сказаниях повествуется о подвигах батыров, героические поступки, которых направлены на защиту не только от внешних врагов, они оберегали обездоленных, несправедливо обиженных людей.

Таким образом, данные произведения можно считать «педагогической энциклопедией», в которой отражены выработанные опытом всей жизни народа приемы и методы воспитания подрастающего поколения.

У ребенка формируется эмоционально-положительное отношение к поступку, к тем или иным словам. Немаловажную роль в воспитании на уроках музыки играют и малые эпические жанры устного народного творчества, такие, как сказки, пословицы, поговорки, колыбельные песни, детские считалки, казахские народные игры, участие учащихся в обычаях и обрядах. Идеи принципа народности проходят красной нитью на уроках музыки. С помощью слушания музыки, показ обычаев и традиций, исполнение песен, знание пословиц и поговорок учащиеся совершенствуют знания казахского языка. Знание музыкальных жанров, умение распознавать интонации особенности музыкального звука, чувство темпа, ритма, размера требуют от учащихся систематической подготовки, восприятие песенно-вокальной музыки достигается через содержание, сочетание слов поэтического текста. На уроках музыки учащиеся учатся навыкам пения, умению отличать тембровые краски различных инструментов, а также их художественных возможностей, обучаются игре на инструменте. Основными духовными принципами музыки казахского народа являются любовь к родине, патриотизм, преданность к своему народу.

Значительное внимание уделено личному примеру учителя, который должен знать историю и музыкальную культуру, язык казахского народа. В настоящее время больше стало издаваться трудов видных деятелей казахской культуры прошлого, литературы. Это позволяет педагогу в учебном процессе шире использовать печатные источники, находить новые методические модели, проводить разнообразные формы урока музыки, внеклассные мероприятия, совместные посещения концертов, музеи, театры, выставки.

Было это в стародавние времена. Много-много лет назад, как гласят предания, жил на свете старый музыкант, хранивший в памяти историю всех девяти ответвлений (тоғыз тарау) нашего народа. Дожив до глубокой старости чувствуя приближение конца своего, он собрал всех сородичей и сказал им: в памяти моей вся история тоғыз тарау, пересказывал ее как мог с помощью моей такой же старой, как и я сам домбры, не уносить же теперь ее в могилу. Решайте, как мне поступить на склоне лет. Совещались долго, и стар, и млад, женщины и мужчины, богатые и бедные, и сошлись на том, чтобы хранить историю тоғыз тарау в корпусе домбры старого музыканта. Но она имела полый гриф и могла через него выпустить всю историю. Тогда все вместе прикрепили на гриф девять навязных ладов по количеству девяти ответвлений народа, а в честь старого музыканта натянули на деке его инструмента вторую струну. Говорят, после этого она превратилась в золотую домбру, корпус стал еще шире, «шея» стала уже, к тому же она стала цельно-дробленной.

Таким образом, учитель вводит учащихся в мир музыкальных инструментов казахского народа, рассказывая легенды. Казахские народные инструменты имеют давнюю историю, о чем свидетельствуют древние предания, легенды, героические сказки, подтвержденные ныне археологическими исследованиями, материалами письменных источников, полевых экспедиций. С музыкальным фольклором, свадьбой и сватовством, сопровождавшими их обрядовыми песнями, танцами, с играми-состязаниями, пантомимой непосредственно связана самобытная танцевальная культура казахского народа. На уроках музыки учащиеся знакомятся с видами танцев, разучивают движения, танцуют. Знакомятся с великими танцовщиками Шары Жиенкуловой, знатоки танцевального фольклора Аубакир Исмаилов, Даурен Абиров.

Таким образом, народное творчество, будучи неразрывно связанным с народным бытом, на протяжении всей истории оказывало определенное влияние, испытывая в тоже время обратное воздействие на себя и на свое развитие. Являясь составной частью духовной

культуры народа, отражая его политические, правовые, философские, взгляды, художественно-эстетические идеалы, народное творчество, будь это устное поэтическое, музыкальное, танцевальное, всегда способствовало формированию у людей определенного отношения к жизни, к обществу в целом. В этом плане легенда о золотой домбре, вмещавшей в себя все, что создано историей, была заложена народом неспроста, с позиции передового по тем временам мировоззрения, которое всегда оказывало благотворное влияние на развитие подрастающего поколения. Познавая эти ценности, эффективно используя их, мы можем способствовать поступательному движению нашего народа вперед по пути прогресса и социального совершенства.

Все эти педагогические методы проводимые на уроках музыки, приобщают детей к высшим человеческим ценностям, развивают их духовную культуру, воспитывают умение понимать взаимоотношения людей, уважение к старшим, чувствовать красоту природы, воспитывать общественного активного гражданина и патриота своей Родины.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2016-2019 годы, утвержденная Указом Президента Республики Казахстан № 205 от 1 марта 2016 года.

2. Государственный общеобязательный стандарт начального образования, утвержденный Постановлением Правительства Республики Казахстан №327 от 5 апреля 2015 года.

3. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы, утвержденного Постановлением Правительства Республики Казахстан №832 от 25 июня 2012 года.

4. Учебная программа по предмету «Музыка» (в рамках обновления содержания среднего образования).

5. Особенности формирования функциональной грамотности учащихся основной школы по предметам естественно-научного цикла. Методическое пособие. - Астана: национальная академия образования имени Ы.Алтынсарина, 2013.

ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРДЫҢ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМЫТУДА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

**Касымбаева Алмагуль Кенесбаевна
Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы,
Мойынқұм ауылы, Т. Рысқұлов атындағ
тірек мектебінің (ресурстық орталық)
директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары**

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген мақалада ауыл мектептеріндегі дарынды балалардың қабілеттерін дамытуда тәрбие жұмысының маңыздылығы көрсетілген.

Түйінді сөздер: дарындылық қабілеттер, дамыту, ұйымдастыру, анықтау.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается роль воспитательной работы в развитии способностей одаренных детей в сельской школе.

Ключевые слова: одаренные способности, развитие, организация, уточнение.

ABSTRACT

In this article the role of the training work in development of gifted abilities in a rural school is examined.

Key words: gifted abilities, development, organization, defining.

Қазіргі жаһандану заманында мектептегі тәрбие жұмысы тәрбиенің тұжырымдамалық 8 бағдар бойынша негізделген бағыттары:

1. Қазақстандық патриотизм және азаматтық тәрбие, құқықтық тәрбие.
2. Рухани-адамгершілік тәрбие.
3. Ұлттық тәрбие.
4. Отбасы тәрбиесі.
5. Еңбек, экономикалық және экологиялық тәрбие.
6. Көпмәдениетті және көркем-эстетикалық тәрбие.
7. Зияткерлік тәрбие, ақпараттық мәдениет тәрбиесі
8. Дене тәрбиесі, салауатты өмір салты.

Қазіргі қарқынды өзгерістерді ескеретін болсақ, біздің тәжірибемізде ғылым, ақпараттық-техникалық, мәдени даму жолында ерекше көзге түсетін дарынды тұлға қалыптастыру бүгінгі алға қойылған мақсаттардың бірі болып отыр. Бұл мақсаттың жүзеге асуы тек тұлғаның қалыптасуына ғана емес, жалпы қоғамның дамуына үлкен әсерін тигізеді. Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар, адам өмірі мен денсаулығы, тұлғаның еркін дамуының басымдықтарын, патриотизмді, еңбексүйгіштікті, адам құқықтары мен бостандығын құрметтеуге тәрбиелеуді көздейді және патриот, дарынды, білімді, дені сау, жауапты және жігерлі, инновациялық экономика жағдайында табысты қызмет ететін, қазақ, орыс және ағылшын тілдерін еркін меңгерген, қазақ халқының жалпыадамзаттық құндылықтар мен мәдениетті бойына сіңірген, толерантты, дүниежүзіне танымал және мәртебелі – 2020 жылғы қазақстандық жастар шығаруымыз керек. Олай болса, бүгін ХХІ ғасырда оқушы табысты болу үшін қалай тәрбиелеу керек деген сұрақ туындайды? Мектепте оқушылардың тәрбиесін жаңартылған білім беру бағдарламасы бойынша іске асырудамыз. Мұғалімдер балаларға тәрбие беруде барынша жоғары жетістіктерге қол жеткізу үшін қолайлы орта жасаған. Біздің мектепте бес жылға эксперименттік жұмыстың тақырыбына сай жоспар құрылған. Оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыру мақсатында мектепшілік жалпымектептік саясат және кеңейтілген мектеп тәсілі құрылған. Дарындылық мәселесіне байланысты жұмыстар біздің мектепте түрліше жүргізіледі. Дарынды балалар әртүрлі, бір-біріне ұқсамайды. Дарынды баланы байқамау мүмкін емес, көпшіліктің ортасында ол өзінің іс-әрекетімен, бейімділігімен, қабілеттілігімен бірден көзге түседі. Сондықтан балаларды дарындылықтың сипаттамаларына қарай бөлеміз. Магниттік мектептердің оқушылары біздің ортаға бейімделуі үшін мұғалімдер жұмыстарына жеткілікті уақыт бөледі және әр оқушының дарындылығын дамытуда баланың бойына метасананы қалыптастыруға мән береді және оны тұлға ретінде дамытуға икемділік танытып, оқушының дарындылығын даралайды. Метасана дегеніміз-оқушының бойындағы танымдық қабілет. Мұғалімдер жеке, жұптық, топтық жұмыстар жүргізеді. Сындарлы тәрбие берудің мақсаты оқушының алған білімдерін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету. Оқушыға сындарлы тәрбие беру өте маңызды рөл атқарып отыр, себебі магниттік мектептің оқушылары мен біздің мектептің оқушылары арасында жақын арадағы даму аймағы орнайды. Мұғалімдер оқушылардың дарындылығын анықтап, іс-шараларға қатыстыру үшін мүмкіндік тудырып, ресурстармен қамтамасыз етеді және өздігінен реттелуге жағдай жасайды. Мектепте өткізілген әрбір іс-шараның көшбасшысы анықталып жатыр. Оны көшбасшылықтың конустық метафорасымен анықтаймыз. Онда оқушы нені білуі керек, оған қалай көмектесуге болады, оқушының дарындылығын немесе шығармашылығын дамыту үшін мұғалім не істеу керек екенін жақсы біледі. Мектептегі дарынды оқушылар сын тұрғысынан ойлауға, бақылауға, талдауға, тәжірибе жүргізуге, алынған ақпаратты ұғынуға,

баламалы шешімдер қабылдауға, өз-өздерін бағалауға бейімделген. Әрбір тұлғаның зияткерлік мүмкіндіктерін, көшбасшылық қасиеттерін және дарындылығын дамытуды қамтамасыз ететін уәждемелік кеңістік қалыптасқан және оның ақпараттық мәдениетін қалыптастыруға ықпал жасалады.

Дарынды балалардың қабілеттерін дамыту педагогикалық процестің өзегі бола отыра, тәрбие жұмысының барлық бағыттары арқылы өтеді.

Тәрбиенің мақсаттары мен тәрбие жұмысының міндеттері білім беру процесінде, сабақтан тыс және бос уақытта іске асырылады.

Атап айтсам, мектепте 15 үйірме жұмыс атқарады. Олардың түрлері: спорттық, интеллектуалдық, көшбасшылық, қолөнер болып бөлінеді.

Үйірмелердің атаулары: волейбол, баскетбол, қазақша күрес, бокс, футбол, квиллинг, тіл дамыту, ұлттық дүниетаным, өлкетану, көшбасшы, зияткер, сурет салу, хореография. Сонымен қатар әр бағыт бойынша зияткерлік ойындар, байқаулар, тренингтер, викториналар, олимпиадалар, ғылыми-практикалық конференциялар, арынды мамандармен кездесулер, рефераттар, ғылыми-зерттеу жұмыстары, ғылыми-тақырыптық ақпараттық жобалар, шығармашылық жұмыстар, баяндамалар, мәлімдемелер, бұқаралық ақпарат құралдарымен байланыстар, сайттармен, кітапханалармен жұмыстар жүргізілді. Соның нәтижесінде оқушылардың дарындылық қабілеттерінің дамығандықтарын мониторинг жүргізу арқылы анықтадық. Біздің тәжірибеміз бойынша атқарылған жұмыстар өз жемісін беріп отыр. Мысалы, спорттық жарыстардан оқушыларымыз республика көлемінде жүлделі орындарға ие болды, хореографиядан республикалық жарыстардан жүлделі орындарға ие болды және мәнерлеп өлең оқудан облыстық жарыстарға қатысып жүлделі орындарға ие болды. Қолөнер иелері облыстық, аудандық жарыстардың жеңімпаздары. Ауданымыздағы «Мәңгілік Ел» тәрбие беру орталығымен бірлесе жұмыстар атқару барысында біздің мектептің оқушылары және магниттік мектептің оқушыларымен бірлесіп, әртүрлі іс-шараларға қатысады. Аудандық іс шаралардың бірнеше дүркін жеңімпаздары болып отыр. Тәрбие жұмысында дарынды балалардың қабілеттерін дамыту тиімділігінің өлшеуіші ретінде тұлғаның қоршаған әлемге, қандай да бір құндылықтарға және қоғамдық құбылыстарға қарым-қатынастардан байқалатын критерийлер ұсынылды. Біздің тәжірибемізде балалардың дарындылығы мұғалімнің іс-әрекеті арқылы бақыланып отырады.

Атап айтсақ, кеңейтілген тәсілдері, тереңдетілген тәсілдері, диагностикалық карталар жүргізуі, сауатты қарым-қатынас орнатуы, нақты бағалауы, оқушыға жетекшілік етуі арқылы өз мектебімізде, мектептер қоғамдастығының шеңберінде, мектептен тыс мекемелерде іске асып отырғанын зерттедік. Мұғалімдердің бұл іс-әрекеттері жекелеген оқушыларда, жұптық және топтық жұмыста да орындалады. Осы жұмыстарда оқушының өздігінен реттелуі өте маңызды.

Тапсырмамен жұмыс барысында:

- өздігінен бағытталушылығы;
- оқушының проблемалар мен мақсаттарды өздігінен айқындауы;
- проблеманы шешу және мақсатқа жету үшін әдістерді өздігінен таңдауы.

Таңдалып алынған тапсырмалар өзін-өзі терттеу тәсілдерін жүзеге асыруға ықпал етеді. Біздің тәжірибемізде тапсырманың мәнін өз бетінше меңгере алатын және өзін-өзі бағалай алатын оқушы шығарып келеміз.

Ауыл мектептеріндегі оқушылардың дарындылығын және шығармашылық қабілеттерін сын тұрғысынан ойлауға үйретуден, әрбір оқушының жеке даралығына қатысты проблемаларды шешу үшін ынтымақтастық орнатудан, мектеп басшылығының өздеріне міндеттемелер алуларынан, сондай-ақ анағұрлым тәжірибелі, дарынды педагогтардың болуынан көріп отырмыз. Біздің тәжірибемізде тәрбие жұмысын жаңартылған білім беру бағдарламасына сай, ғылыми тұрғыда ұйымдастырып отырғандықтан нәтиже беріп отыр.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы «22» сәуірдегі № 227 бұйрықпен бекітілген Тәрбиенің тұжырымдамалық негіздері.

2. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Бірінші деңгей. Екінші басылым. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014.
3. Озық сабақ. Жамбыл облыстық ғылыми-әдістемелік журнал №9 (23) Қыркүйек, 2016

АУЫЛ МЕКТЕБІНДЕГІ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Аликулова Сагира Елеубаевна
Жамбыл облысы Байзақ
Көктал орта мектебінің директордың
тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
Сугиров Баглан Азимбекович
Көктал орта мектебінің директордың
кұқықтық тәрбие ісі жөніндегі орынбасары
Балдакова Аймул Молдағалиевна
Жамбыл облысы Байзақ ауданының
Көктал орта мектебінің педагог
ұйымдастырушы

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген мақалада болашақ жасөспірімдерді әлеуметтендірудің оқу – тәрбие үрдісін ұйымдастырудың тиімді жолдары көрсетілген.

Түйінді сөздер: әлеуметтендіру, оқушы моделі, модельдеу.

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена организации эффективных путей социализации школьников.

Ключевые слова: социализация, модель ученика, моделирование.

ABSTRACT

This article is devoted to organizing the effective ways of schoolchildren's socialization process.

Key words: socialization, the model of student, to make a model.

Бүгінгі таңда, еліміздің халықаралық экономикалық қауымдастыққа енуіне, сәйкесінше білім беру саласындағы өзгерістерге байланысты жаңа жағдайда жұмыс істеуге қабілетті, кәсіби басқарушы ретінде, кәсіби құзіреттіліктерін дамытуға білім беру жүйесі бағытталған.

Қазақстан Республикасы үздіксіз білім беру тәрбие жүйесіндегі тәрбие тұжырымдамасын жүзеге асыру мақсатында жас ұрпақтың азамат болып қалыптасуы, оның шығарамашылықпен дамуының түп тамыры тәрбиеден бастау алып, ол Қазақстанның ертеңімен еліміздің ұлттық қауіпсіздігі, қоғамның құндылық бағдарлары жайлы сөз қозғағанда тәрбие проблемалары ерекше назар аударуды қажет етеді. Мемлекеттің білімді, адамгершілікті, тапқыр, кез-келген жағдайда дербес шешім жасай алатын, ынтымақтасуға және өзара іс-қимылға қабілетті, ел тағдыры үшін жауапкершілік сезіміне ие адам тәрбиелеу мәселесі жөніндегі әлеуметтік сұранысына жыл сайынғы Республика Президентінің Қазақстан халқына Жолдауынан, Қазақстан Республикасы азаматтарын патриоттыққа тәрбиелеу Мемлекеттік бағдарламасынан және аса маңызды құжаттардан орын алуда. Қазақстан Республикасында жастарды әлеуметтік қолдау мақсатында психологиялық-педагогикалық, медициналық-әлеуметтік, заңдық көмекті жүзеге асыру және кәмелетке толмағандар мен басқа да жастар өкілдеріне консультациялар беріледі. Өздерінің тәни кемістіктеріне байланысты ерекше қолайсыз жағдайларда қалған оқушыларға әлеуметтік көмек, оқу ұжымдарында жастарды құқықтық қорғау, мінез-құлқы девиантты кәмелетке толмағандарға, қадағалаусыз және панасыз қалған кәмелетке толмаған оқушыларға

әлеуметтік көмек көрсетіледі. Елбасымыздың 2011 жылғы халыққа арнаған Жолдауында XXI ғасырдың алғашқы онжылдығындағы әлеуметтік-экономикалық жетістіктерге қорытынды жасап, 2020 жылға дейінгі дамуымыздың білім саласындағы бағдарын айқындап берді, атап айтқанда, технологиялық тұрғыда дамыған, жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан үшін ең негізгі басымдылықтың бірі-білім саласы екеніне назар аударды. Сол себептен де, Қазақстан Республикасында білім беру дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Білім саласын әлеуметтендіруді дамыту жоспары жүргізілуде. Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін дамытудың басымды бағыттарының бірі білім беруді ақпараттандыру» делінген. Осыған орай біздің тәуелсіз, жас мемлекетіміздің басты бағыттарының бірі – қазіргі білім мен ғылымды, әлеуметтендіруді барынша дамыту болып танылады. Заманауи жаһандану қоғамда тұлғаны әлеуметтендіру, күзiреттiлiгiн дамытудың негiзгi приоритеттердiң бiреуi болып табылады.

Адамның әлеуметтенуін қарастырмас бұрын адам табиғаты мен адамның даму үрдісіне қажетті шарттарды қарастырып алған орынды.

Теория мен практикада әлеуметтену деген түсінік, ол – адамның өмір бойы дамуы мен қалыптасуындағы әлеуметтік нормалар мен мәдени құндылықтарды меңгеру үдерісінде қоршаған ортамен өзара іс-қимыл, сондай-ақ, өзі өмір сүретін қоғамда өзін-өзі дамыту және өзін – өзі табысты көрсету. Әлеуметтендірудің мәні сонда, ол адам өзі өмір сүретін қоғамның әлеуметті мүшесі ретінде қалыптастырады.

Педагогикада тәрбие термині үш түрлі мағынада қолданылады:

- Тәрбие барлық әлеуметтік қоршаған шындықтың ықпалы арқылы оқушы тұлғасының қалыптасу үрдісі, қоғамдық құбылыс ретінде, яғни кең әлеуметтік мағынада қарастырылғанда: қоғамның тәрбиелік күші, оның әлеуметтік институттарымен, қоғамдық ұйымдары, бұқаралық құралдың ықпалы жетекші рөл атқарады.

- Кең педагогикалық мағынада қарастырылғанда, тәрбие деп арнайы оқу-тәрбие мекемесінің мақсатты бағытталған оқу-тәрбие үрдісі түсініледі. Мектеп әлеуметтік ортаны зерттейді және осы ортаға педагогтар, ата-аналар, балалар яғни, адам арқылы ықпал етеді. Мектептің әлеуметтік ортаны сауықтырудағы қызметі міне осында.

- Тар педагогикалық мағынада, нақты оқу орнының оқушыларымен өткізетін тәрбие жұмысының жүйесі ретінде қарастырылады.

Тәрбие – жалпыға ортақ және объективті үрдіс. Тәрбие-бұл өмірлік шығармашылық. Демек тәрбие-бұл тұлғаны қалыптастыруға мақсатты бағытталған үрдіс.

Егер біз педагогикалық технологияны – оқушыны дамытуға бағытталған оқу-тәрбие жұмысының бір-бірімен тығыз байланысқан әдістері мен түрлерінің жиынтық жүйесі деп қарайтын болсақ, онда оны тәрбие жұмысының таптырмайтын құралы ретінде пайдаланамыз.

Қазіргі таңда мектеп оқушыларымен жүргізілетін тәрбиелік жұмыстардың басты міндеті оларды тәрбиелеудің инновациялық формасын қалыптастыру, білім беру арқылы тәрбиелеу, жаңа қоғамдағы тәрбиенің міндеттері мен мақсаттарын айқындау, оқушының әлеуметтенуіне бағыт-бағдар беру, жаңа ортаға бейімделуіне даярлау сияқты объективті жағдайлармен анықталады.

Сол себепті, Көктал орта мектебінде «Ауыл мектебі жағдайында білім сапсын басқарудың педагогикалық шарттары» тақырыбында эксперименттік алаңында оқушыларды әлеуметтендіру мақсатында көптеген жұмыстар жүргізіледі. Негізгі мақсаты оқушылардың білім сапасын арнайы ұйымдастырылған тәрбие кеңістігін қалыптастыру арқылы дамыту. Ол «тәрбие – білім беру – дамыту» жүйесін негізге алатын тәрбие беру қызметінің сапасын арттыру бойынша педагогикалық эксперимент жұмыстары. Көктал орта мектебі «Жаңа технологияларды қолдану барысында оқушылармен бірлесе жұмыс істей отырып, олардың шығармашылық қабілетін дамыту» бағытында жұмыс істеп келеді.

Осы бағытта біздің мектепте «Руханият» тәрбие орталығының бірлескен жұмысының құрылымы құрылған.

Сурет 1 - «Руханият» тәрбие орталығының бірлескен жұмысының құрылымы

«Руханият» тәрбие орталығының бірлескен жұмысы барысында оқушылар мотивациясы артты, яғни болашаққа бағытталған белсенді өмірлік ұстаным және табыс философиясы қазіргі тез өзгеріп бара жатқан әлемде өмір сүрудің және бәсекелестікке қабілеттіліктің маңызды факторы ретінде және тұлға қалыптасады. Жеке тұлға қалыптаса отырып, оқушы қауымдастығы оның кемшіліктерінен күшті болмайтынын, немесе оның абыройынан әлсіз болмайтынын, өзіндік тәжірибелік іс-әрекеті негізінде оқушының жоғары жауапкершілікті сезіну арқылы әлеуметтену моделі құрылды.

Көктал орта мектебі негізгі саты түлегінің әлеуметтену моделі:

Бастауыш буын:

Әлеуметтік және адамгершілік есеюді дамытудың негізі ретінде өз құрбыларымен және басқада педагогикалық үдеріске қатысушылармен мәдени қарым-қатынасты меңгерген, жаңа әлеуметтік рөлдерді игерген;

Дүниетанымдық проблемаларды саналы түрде меңгерген (құрбыларының арасында әлеуметтік мәртебесі бар және т.б.), оң ұстаным орната алады және оның негізінде іс-әрекет жасайды;

Рухани-адамгершілік, азаматтық-отансүйгіштік тұрғыда өмір салтын құру талаптары бар, оны өзінің іс-әрекеті арқылы жүзеге асырады.

Орта буын:

Мектепте және одан тыс жерлерде (қосымша білім беру ұйымдары, спорттық-сауықтыру, мәдени-ағарту мекемелері және т.б.) әлеуметтік қатынастар білімі мен іскерлігін меңгерген;

Ұжымда, басқа да әлеуметтік топтарда өзін ұстау мәдениетін қалыптастыру үшін өзінің және басқа да адамдардың тұлғалық қасиетін қолдана алу біліктілігі қалыптасқан;

Өз мүмкіндігін толық іске асыру және өз тағдырын шешу мақсатындағы түрлі іс-әрекет біліктілігі қалыптасқан;

Болашақ кәсіби қызмет саласына қарай бейіндік оқуды таңдаудың маңыздылығын ұғынады.

Жоғарғы буын:

Әлемдік мәдениет жетістіктері мен құндылықтарын меңгеруге деген қызығушылығы мен талаптары бар;

Қоршаған ортаның жағдайы үшін жауапкершілігін және қызметтің барлық түрлерінде оны қамқорлыққа алу керектігін сезінеді;

Денсаулығын қазіргі социумда өмірлік жоспарларды іске асыру құндылықтары мен талаптары ретінде түсінеді;

Гендерлік мінез-құлыққа сәйкес білім, іскерлік және дағдыларды меңгерген.

Кесте 1 - Көктал орта мектебі негізгі саты түлегінің әлеуметтену

Эксперимент алаңы бойынша сыныптармен әртүрлі іс-шаралар жүргізілу нәтижесінде оқу жылының осындай әдіспен тәрбие жұмысын жүргізуі өзінің нәтижелерін береді.

1. Оқушылар өздерінің қоғамдағы орнын табуға талпыныс жасайды.
2. Тәртіпбұзушылық барынша кемиді.
3. Оқушылар өз міндеттеріне жауапкершілікпен қарап, оларды тиянақты орындауға дағдыланады.
4. Оқудың қажеттілігін, мемлекеттік білім стандартына сай білім алудың керектігін түсінетін оқушылардың саны көбейеді.
5. Демократиялық бағыт ұстанатын, құқықтық мемлекетте қалай өмір сүрудің жағдайын ұғынады.
6. Салауатта өмір сүруге дағды қалыптастыруға ұмтылады.
7. Мектепте басқа да әлеуметтік ортада оқушылардың өзін әдепті ұстауға ұмтылу, өзін жан-жақты дамытуға тырысу, өзгеріп жатқан өмірге икемделу сияқты қасиеттерді бойына сіңіруге саналы түрде бетбұрыс жасайды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана, 2010.
2. Білім сапасын мектепшілік басқару. Ф.Наметқұлова, Тараз, 2011.
3. Білім беру ұйымдарының тәрбие жұмысын ұйымдастыруда басшылыққа алынатын нормативтік құқықтық құжаттардың жиынтығы, /Құрастырған: Г.Т.Қажиева/, Алматы, 2011.
4. ББЖ КБАРИ педагогикалық зерттеулер орталығы, А.Мұсырманов, Алматы, 2009.

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ЭТНОСОВ И МАЛЫХ НАРОДОВ В АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

Егинғалиева Айдана Нурлыбекқызы,
студентка 4 курса специальности
«Социальная педагогика и самопознание»
АРГУ им. К.Жубанова
Альмурзаева Б.К., к.п.н.,
АРГУ им.К.Жубанова, Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала Ақтөбе облысының, оның ішінде Қазақстан Республикасының мәдениет және этникалық топтардың дамуын ұсынады.

Түйінді сөздер: Халық педагогикасы, педагогика, этникалық топ, ұлты, ұлт, салт-дәстүрлер.

АННОТАЦИЯ

В статье представлена культура и развитие этносов Республики Казахстана, в том числе Актюбинской области.

Ключевые слова: народная педагогика, этнопедагогика, этнос, этничность, нация, национальность, обычаи, традиции.

ABSTRACT

The article presents the culture and development of the ethnic groups of the Republic of Kazakhstan, including the Aktobe region.

Key words: folk pedagogy, ethnopedagogy, ethnos, ethnicity, nation, nationality, customs, traditions.

Казахская народность, прошедшая долгий период формирования, в процессе которого принимало участие множество племен и народов, занимает важное место в истории Евразии и является одним из древнейших этносов. Она является преемницей культурного наследия всех народов, принявших участие в ее становлении, поэтому казахский народ – один из богатейших народов в культурном плане. Культура казахов вплоть до XX века оставалась кочевой, но, не смотря на это за многие тысячелетия, прошла путь развития не менее сложный и интересный культур других народов. Кочевые казахи выработали свой способ мышления и общественной организации, которая является синтезом познавательных форм Запада и Востока. В результате этого смешения наибольшее развитие получили традиции, обряды и обычаи.

Земля Казахстана издавна стала домом для представителей более 130 этносов. Этому способствовали разные причины: исторические, политические, социальные. Еще несколько веков назад в казахских степях стали появляться вольные люди. Здесь оседали российские крестьяне, пришедшие в поисках свободных земель, казаки, призванные для охраны границ Российской империи. В XIX в. на территорию современного Казахстана переселилось множество уйгуров и дунган, бежавших из Китая в поисках спокойствия и безопасности. Большая волна русских, украинских, белорусских, польских, болгарских переселенцев со

своими семьями, домашним скарбом и скотом переселились в казахские степи и предгорья в ходе осуществления столыпинских реформ.

В 30-40-ые гг. XX в. в Казахстан были насильственно переселены корейцы, немцы Поволжья и Кавказа, чеченцы, ингуши, турки-месхетинцы, представители многих других народов. В послевоенное время в Казахстан устремились десятки тысяч людей из всех регионов СССР — на объекты «великихстроек коммунизма», для покорения целинных земель. Казахстан — полиэтничная страна, и основа ее политической стабильности — межэтническое согласие. В Казахстане создана и действует правовая база, в основе которой лежит гражданская и политическая общность всех граждан, обеспечивающая равенство прав и свобод всех граждан, независимо от их этнической или конфессиональной принадлежности. Этот принцип лежит в основе межэтнической политики государства.

Правовую основу этнонациональной политики в Казахстане составляет совокупность законодательных норм и актов — прежде всего Конституция РК, согласно которой неконституционными признаются любые действия, способные нарушить межэтническое согласие. В целом этнонациональная политика страны базируется на принципах верховенства закона и разумного сочетания коллективных прав этносов и индивидуальных прав человека.

В Казахстане создан уникальный и эффективный механизм реализации национальной политики и межнационального диалога в лице Ассамблеи народов Казахстана, образованной в соответствии с Указом Президента Республики Казахстан от 1 марта 1995 г. как консультативно-совещательный орган при Главе государства и позже ставшей конституционным органом. Позже Ассамблея была переименована в Ассамблею народа Казахстана.

Благодаря ее деятельности, повсеместно идет процесс культурного возрождения многонациональности, и Ассамблея обеспечивает их всеобъемлющий диалог. Сегодня этот опыт перенимается некоторыми соседними странами. Проводится сбалансированная языковая политика, и Казахстан, один из немногих, разрешил эти проблемы без острых конфликтов и потрясений. Идет естественный процесс овладения государственным языком гражданами страны, особенно молодежью. Языковое богатство Казахстана обогащает общеказахстанскую культуру и выступает важным фактором укрепления единства многонационального Казахстана.

В ряду важных вспомогательных мер по возрождению и развитию культур этнических меньшинств — функционирование домов дружбы, финансируемых из государственного бюджета. Благодаря государственной поддержке, выпускаются газеты и журналы на 11 национальных языках, 44 телестудии вещают на 12 языках и 18 радиостудий — на 7 языках. Ежегодно по государственному заказу выпускаются, только на языках этнических меньшинств Казахстана, до 30 книг общим тиражом более 80 тыс. экземпляров. Издается общественно-политический журнал «Достык», в редакционную коллегию которого входят все руководители Республиканских национально-культурных объединений — члены Совета Ассамблеи.

Регулярно проводятся фестивали народного творчества, языков народов Казахстана, День единства народов Казахстана, дни памяти жертв политических репрессий, духовного единства и согласия. Кроме того, каждый этнос имеет свои традиционные национальные праздники, возрожденные за годы независимости страны и отмечаемые с приглашением представителей других этносов. Обеспечиваются духовное возрождение страны и, самое важное, межконфессиональное согласие и толерантность. Исторически унаследованная нынешним поколением казахстанцев терпимость в духовной сфере является хорошей основой сохранения гражданского и межконфессионального мира в будущем.

Таким образом, на деле доказано, что многонациональность — это не недостаток, а, напротив, преимущество страны.

В начале 1990-х годов Президент Н. Назарбаев высказал идею объединения всех национально культурных центров в единую организацию — Ассамблею народов Казахстана. Казахстан — государство унитарное, но вместе с тем, история объединила здесь самые

разные этносы. Нужен был механизм гармонизации межэтнических отношений, и им стала Ассамблея народа Казахстана.

Создание Ассамблеи народа Казахстана означало, что национальная политика в республике была поднята на уровень ее институционализации. И это имело неопределимое значение, в этом сердцевина и значение казахстанского опыта межэтнических отношений.

Теперь обратимся к тому, как возникли и действуют этнокультурные объединения в Казахстане. Согласно переписи населения 1999 года, в Казахстане проживают представители 130 национальностей, 35 из них в соответствии с Законом «Об общественных объединениях» создали 365 национально-культурных объединений. Представители 31 этноса являются членами АНК и Совета АНК.

Сегодня в Актюбинской области в мире и согласии живут представители более 90 разных национальностей, культура каждой из них отличается ярким и самобытным характером. 20 февраля представители греческого этнокультурного объединения «Эллада» и еврейского этнокультурного объединения «Шалом» рассказали о своих исторических родинах, истории создания семьи и семейных ценностях, традициях и культуре этноса.

Главная цель наших объединений – это дружба людей, дружба народов, - рассказывает Ян Липириди, член Ассамблеи народа Казахстана, известный врач и руководитель греческого культурного центра «Эллада». – Первые греки в Актюбинской области появились в 1943 году, они были депортированы из южных регионов СССР и жили в Мугалжарском районе.

Еврейское этнокультурное объединение «Шалом» действует в Актобе с 1998 года. Им руководит актриса Актюбинского театра драмы Полина Савицкая. Кстати, ее карьера в на сцене началась с еврейского театра.

- Я с детства грезил об этом, совсем маленькой мечтала стать актрисой, - делится Полина Савицкая, актриса областного Актюбинского театра драмы им.Т.Ахтанова и руководитель еврейского культурного центра «Шалом». – Что такое актерство? Умение держать себя, умение говорить, умение быть уверенным в себе.

Выставка изделий прикладного творчества «Народные мотивы», музыкальные номера, семейные альбомы стали ярким дополнением к встрече.

Областной Дом дружбы основан 2008 году, и торжественно открыт 10 сентября 2009 году Президентом Республики Казахстан Н.А.Назарбаевым. В здании Дома дружбы работают 18 этнокультурных объединений Актюбинской области. Здесь расположены концертный зал 300 посадочных мест, торжественный зал и зал хореографии, конференц-зал, выставочная, рабочие кабинеты этнокультурных объединений, столовая, гардероб и студия звукозаписи.

Главные обязанности Дома дружбы - развивать разные этнокультуры, вести целенаправленную работу по развитию национальных традиций и родного языка всех проживающих нации нашей области. Культурно-массовая работа Областного Дома дружбы ведется совместно с этнокультурными объединениями согласно рабочему плану. Из года в год самостоятельность этнокультурных объединений расширяется. В Доме дружбы чтобы систематически обеспечивать работу этнокультурных объединений работает Совет старейшин, и молодежное крыло «Мирас», которое ведет свою работу совместно с государственными органами, общественными объединениями, учебными заведениями. При этнокультурных объединениях ведет работу по изучению государственного и родного языка воскресные школы. Целый год проводятся круглые столы, тематические вечера, встречи с ветеранами и многие другие мероприятия по пропаганде работы национальных культурных центров.

Ежегодно при Республиканском фестивале дружбы народов организуется мероприятие областного Дома дружбы народов «Праздник Мира». Дом дружбы всегда работает совместно со средствами массовой информации.

Список литературы:

1. Джакупов С.М. Психологическая структура процесса обучения. -А.2004.
2. Аймагамбетова О.А. Основы этнопедагогики, Алматы., 2003. – 178с.

СЕКЦИЯ 4. КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ/ ПОЛИЯЗЫЧНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ETHNIC TOLERANCE AND MULTYLANGUAGE POLICY IN KAZAKHSTAN

Summers D.G., University Turan,
Almurzayeva B.K., K. Zhubanov ARSU,
Abdyrakhmanova Y., University Turan,
Almaty, Aktobe

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазақстанда 100 астам этностық топ өкілдері мен 20 дан астам дін өкілдері бейбіт өмір сүруде. Бүгінгі полиэтностық қоғам демократиялық мемлекеттен қағидалық міндеттерді – мәдени айырмашылықтардың өсуі жағдайында саяси білім берудің тұтастығын шешуді талап етеді. Қазақстан қоғамы үшін бұл мәселе этносаралық келісім мен әлеуметтік тұрақтылықты сақтау жолдарын іздеу жоспарында маңызды қолданбалы мәнге ие. Бұл аспектіде көптілділік саясат, көптілді құбылыстың өзі ерекше өзекті. Айтарлықтай айқын этностық, діни және тілдік әртүрлілікке қарамастан, Қазақстан барлық бұл аспектілерді сақтап қана емес, дамытып та отыр. Демек, біздің қоғам аясындағы лингвистикалық үрдістер психологиялық білімдердің кенеюіне, сенсорлық және когнитивтік аспектілерді біріктіруі мүмкіндігі бар тілдік қатынастырды дамытуға жағдай жасайды. Осылай, тіл дұрыс этностық сәйкестікті қалыптастырудың қажетті шарты да, этносаралық толеранттылықты дамытудың негізгі факторы да болады.

Тірек сөздер: тіл, этностық сәйкестік, толеранттылық

АННОТАЦИЯ

В Казахстане мирно живут и сосуществуют более представители 100 этнических групп и 20 религий. Современное полиэтническое общество требует от демократического государства решения принципиальной задачи – целостности политического образования при росте культурных различий. Для казахстанского общества данная проблема имеет важное прикладное значение в плане поиска путей поддержания социальной стабильности и межэтнического согласия. Особую актуальность в данном аспекте приобретает полиязыковая политика, и сам феномен полиязычия. Несмотря на столь яркое этническое, религиозное и языковое разнообразие, Казахстан не только сохраняет, но и развивает все эти аспекты. Следовательно, лингвистические процессы в пределах нашего общества способствуют расширению психологического знания и способствуют развитию такого отношения к языку, в рамках которого возможно единения сенсорного и когнитивного аспектов. Таким образом, язык становится необходимым как условием как для формирования правильной этнической идентичности, так и основным фактором развития межэтнической толерантности.

Ключевые слова: полилингвизм, языковая политика, этнос.

ABSTRACT

Kazakhstan has maintained peace and harmony in a society that brings together more than 100 ethnic groups and almost 20 religions. Polyethnicity of the Republic has potential threat despite the high positive current state. In this regard, Kazakhstan has achieved good results. In spite of such diverse ethnical, religious and language content, the Republic not only preserves and develops all these aspects. Consequently, linguistic processes within our society contribute to psychological knowledge and promote the relationship of language, sensory perception, thinking, and the unity of consciousness. This relationship emphasizes the social nature of individuals and defines language as a condition for the formation of self-identity in a multicultural society.

Keywords: multilingualism, language policy, ethnos.

Compared with the beginning of the last century, humanity today is witnessing much more dynamic intercultural interactions at both between-society contact and within-society contact levels. As result, modern man more than ever before has chance to encounter on daily basis cultures, worldviews and values that significantly or even shockingly differ from his own. For the latter, the term »culture shock« has been appropriated.

Given the strength and scope of its cultural power and ability to motivate human action, religion certainly has enormous intercultural dialogue and peace-building potentials which cannot be ignored if not for anything else then at least for the possibility of being misused and abused as it is natural law that existing vacuum is sooner or later filled up. On the basis of recent findings of psychology of religion and other relevant psychological disciplines, in what follows we will try to shed some light on how modern psychology views the role of religion in the context of intercultural dialogue and tolerance.

According to the Declaration of Principles on Tolerance, adopted by the General Conference of UNESCO (1995), "Tolerance means respecting, accepting and understanding correctly the rich diversity of our world's cultures, our forms of self expression and ways of expressing our individuality ... it is a harmony in diversity, it is a virtue that makes reaching the peace possible, and contributes to the replacement of culture of war with the culture of peace " [2]

The word tolerance is often mentioned in various literatures on the field of religious, medical, anthropological and psychological. However, often, misconception of tolerance has been acknowledge as either "far leftist", "far rightist", "centre-left" or naturist from its virtue, that became the central of debate among religious and political individual, as Kymlicka summarized as misleading model of multiculturalism, rhetorical approach and shifted to a discourse that emphasizes on "civic integration," "social cohesion," "common values," and "shared citizenship" rather than assimilates. Tolerance also does not about equality, fairness or neutrality per say, but rather a matter of balance, that requires consensual action of both sides to ensure the desired results by assent rather than force [3].

Tolerance- therefore, is a respect for diversity that promotes peaceful coexistence. Tolerance is not a moral imperative only, but it is an important part of a system's behavior. It is exhibited when the system is healthy, and when it is within a larger environment which contributes to its well-being [4].

In Ethics dictionary edited by Guseynov, there is an extended definition of tolerance: "Tolerance – is the moral quality, which characterizes the attitudes towards the interests, beliefs, faith, habits and behavior of others. It is expressed in an effort to reach mutual understanding and harmonization of diverse interests and points of view without using the pressure, but by the methods such as clarifying and persuading. "[5] As an indisputable advantage of this definition, in our opinion, we can point out the presence of moral basis of the tolerant attitude to the representatives of other nations, nationalities and religions.

Humanity had to pass difficult trials in order to understand the need for tolerance as a principle of the political process, including the political process within the state, and the totality of international relations.

A viable and strong political system - it is the authority plus the legitimacy and effectiveness, i.e. the ability to meet the basic management functions. However, the legality and effectiveness are largely determined by the way the state institutions and the political system conform to the prevailing social ideals and values, where moral and ethical beginnings take one of the top places. In other words, a moral component of society's political self-organization is another important supporting framework of the legitimacy.

"Toleration", "tolerance", along with the categories of "non-violence", "recognition of cultural diversity", "consent", "freedom", "justice", "solidarity", is becoming one of the key elements of the conceptual apparatus of political science.

In contrast to the concepts of "patience" and "endurance", the notion of "tolerance" is used here, on the one hand, as a more clearly expressed active position of the individual and the group - not a submissive patience and forbearance as a moral and psychological state, but as a tolerance in

order to achieve socio-political agreement, consensus, social compromise, mutual understanding between different social groups, political institutions, etc. [6]

On the other hand, tolerance is not the simple opposite of intolerance, his bare denial, but includes creative impulses to create a new, non-confrontational reality, leading to solidarity as well as to virtue.

Tolerance – is a factor that stabilizes any community of people, directing a relationship in society in a peaceful direction, connecting individuals with traditions, norms and culture of their folk. In a stormy and unpredictable period of our development when it is necessary to prepare the younger generation for the life in a rapidly changing environment, the preparedness to change is required, that is a challenge. And the solution of this problem, in our opinion, should begin with training personnel, focused on educational activities in a spirit of tolerance. Educational programs in education should improve mutual understanding, enhance tolerance between individuals and as well as between different groups, nations. With this aim other relevant topics and sections on the psychology of tolerance should be put in the curriculum of courses in political science, sociology, psychology, ethnic psychology, culturology.

Kazakhstan, located between East and West, was and remains a kind of bridge that allowed accumulating and combining economic modernization and cultural traditions of the various civilizations for centuries. Today, there is a need to establish a system of upbringing and education that will address the issue of "intercultural dialogue", a respectful attitude towards the representatives of various ethnic religious and social groups and strata of the population [7].

The Russian language holds a strong position in Kazakhstan. It has a status of an official language, the language of international communication, and it continues to perform important social and humanitarian functions. But the purposeful displacement of Russian with the Kazakh language is still in progress, though this process lasts for a long time being held back because of satisfying the needs of society. The aim of this work is to show how much the sphere of Kazakh language use became widened after gaining the independence. In Kazakhstan, the future of the Kazakh language is shaped by activities of masses and by dignity level of Kazakhs in power. Therefore, the Kazakh language acquisition becomes a compulsory for government officials. Free Kazakh language training courses are provided in all public institutions to this effect. So from now on career growth issues also directly depend on state language acquisition, and this gives a great stimulus to its learning.

In Kazakhstan, representatives of multiple nationalities live together and have equal access to all social services. Kazakhstan's multi-ethnic society has a long history: during Soviet times, representatives of various nationalities, including Russians, Ukrainians, Germans, Turkish and Koreans, under different circumstances moved to Kazakhstan. In his speech, President Nazarbayev focused on Kazakhstan's path toward its multinational society: from the past when different nationalities were initially united under the pressures of World War II and later while implementing the grandiose plans of the Soviet economy. At present, Kazakhstan's people not only strengthen inter-ethnic dialogue, but also learn how to benefit from the richness of the country's vast variety of national customs, literature and traditions [8].

The Kazakh language is not only the keeper of all wealth of ancient culture, but also a heart of the modern Kazakhstan language polyethnic environment. From the first years of independence of Kazakhstan the country pursues the harmonious language policy considering interests of all people of Kazakhstan which provides observance of the language rights of all ethnos of the country, a free choice of communication language, education, training and creativity.

One of the first and most important demands made by nationalists in the non-Russian republics under perestroika, was linguistic: The local or so-called titular language should be elevated to a status as state language in the republic. This demand was first formulated in Estonia in the fall of 1988, and in the course of the next twelve months virtually all the other republics followed suit. This means that already a long time before the republics had acquired full-fledged political independence most of them had a state language of their own. Language was one of the most important levers used to achieve independent statehood.

Speaking at the XX session of Assembly of people of Kazakhstan on April 24, 2013, its Chairman, the President of Kazakhstan N. Nazarbayev noted: «Since the years of Independence the ethnic polyphony of languages, cultures and traditions of Kazakhstan found confident sounding, richness of peculiar shades and beauty. Not a single ethnos of Kazakhstan did lose its language during the years of independence. We carefully store and create all possibilities for cultural development even of the smallest ethnic groups. The Kazakh land united more than 100 ethnoses. Certainly, to make the uniform nation of all this ethnic variety, very good cement is necessary. And today the main factor cementing the nation is the Kazakh language – the state language».

In this connection it should be noted that tolerance as a crucial factor in strengthening and further developing the culture of ethnic harmony implies a social acceptance not only of existing national and cultural differences, but also a recognition of another modern phenomenon, about which many complain, but can never deny it - a dual ethnic identity. Tolerance requires that this duality, normal for the man of multiethnic society, should be recognized as a legitimate human state. Then the existing national and cultural differences will not be given self-sufficient and institutional values, and we cease to be a hindrance to each other. Tolerance to another person, nation or culture which differ in their values and lifestyle, is a prerequisite for peace and harmony in the world. Progress of tolerance in the world community becomes an indicator of maturity of the political, legal, psychological and ecological culture, an indicator of morality level of the nation, its social consciousness.

Only realization of tolerance as a major factor fostering a culture of inter-ethnic harmony can create the conditions to the less conflict societies. Assuming, first of all recognition of "human" traits in others, tolerance does not mean that all the specific ethnic characteristics should be ignored. It involves establishing a reasonable balance between individuality and universality. The viability of any multi-ethnic community is achieved through minimum common values, images, vocabulary, political culture, etc. This minimum (as universal) should be provided in the first place, despite the ethnic and cultural differences (singularity). Unlimited ethnicism lead to anarchy as well as unlimited internationalism leads to increased intolerance in the culture of ethnic harmony.

At the present stage of development the Kazakhstan education system points to a key problem of today; it is the problem of interethnic relations in the educational process. Therefore, the formation of tolerance and strengthening of international and cross-cultural interactions is one of the main aims of the educational process in modern institutes of higher education. The introduction of new standards in the education system conducts to global changes in the system of higher professional education. Being guided by modern labor market needs, it is possible to see that employers' requirements for the quality of education of specialists have also changed; there are many new professions and specializations that lead to the population shift to large educational centers [7, 8]. The higher education institution is not only the educational, research center, but also the center of poly cultural interaction today. Therefore the "ethnic tolerance" concept has been promptly introduced into the educational process, especially recently. Ethnic tolerance and its structural components became a subject of modern psychological, social, political researches. In our society everybody has certain forms of intolerance, xenophobia, extremism, and terrorism; the problem of ethnic tolerance became an urgent one. They treat ethnic tolerance as the person's ability to be tolerant to a mode of life of representatives of other ethnic communities, their behavior, national traditions, ideas, beliefs etc. They also understand ethnic tolerance as a personal construct being a part of the structure of social attitudes. They attribute the following components to the structure of ethnic tolerance: cognitive (knowledge of features of cultural life of other ethnic groups, understanding of a phenomenon of tolerance etc.), emotional (relation to other ethnic groups), and behavioral (manifestation of tolerant/intolerant behavior, aspiration to communication, and etc. with representatives of other ethnic groups). Ethnic tolerance is formed in the sphere of consciousness and is closely connected with such a social and psychological factor as ethnic identity which is formed in the process of socialization, in the process of the formation of personal identity, passing a personal-psychological level (the person's understanding of self), then a socio-

psychological level when there is a formation of self-concept as a member of a certain group, i.e. there is a formation of ethnic identity.

Ethnic tolerance can be define as a positive act of individual or group citizens to put up their differences with respect to the cultural and tradition practices, history and values, and physico-biological aspects for a greater political aims. However, often research are pertains to immigrants than native ethnic groups or religious differentiation. Wilson did criticize the deficiency of related literature on this specific inter-ethnic tolerance topic [9].

Ethnic tolerance is externally reflected in calmness, self-control, abilities of the individual to endure unusual influences of a foreign culture for a long time without decrease in his/her adaptive opportunities. It is also shown in critical situations of interpersonal and intrapersonal choice, being accompanied by psychological tension. The degree of its expressiveness depends on the experience of communication of the person with representatives of other ethnic communities. Formation of ethnic tolerance is closely connected with economic, political and socio-cultural conditions of the environment in which the student is developed [6, 9].

The mass media has a special influence on the formation of ethnic tolerance among students. Considering ethnic tolerance in connection with the activity of the mass media which covers the problems of international relations, it should be noted that their activity should be directed on the struggle against the ethnic and racial dissonance, against negative perception of representatives of other ethnic groups, against racial discrimination of representatives of other nationalities, and etc. Unfortunately, the majority of the mass media do not carry principles of humanity and tolerance. It is necessary to remember that the student's age is the period of the formation of the future professional; it is also the period of the development of ethnic consciousness [2, 8]. Uncertainty of a social position induces young people to self-determination search; instability of their value sphere makes them more susceptible to various influences. As a result, there is the development of intolerant attitudes, hyper identity in the sphere of ethnic consciousness. Long-term researches of the transformation of Russian society show a wide spread of an intolerant relation to representatives of other ethnic groups in the youth environment [5].

Students are an active part of society therefore the problem of ethnic tolerance in the high school environment becomes urgent and demand more active attention.

Many researchers say that within the process of education they need to form students' cross-cultural competence, develop personal qualities promoting successful social adaptation to a profession in modern cross-cultural conditions, effective ways of interaction in various professional and cross-cultural situations [7, 8]. According to O. A. Selivanova there are some leading directions of counteraction to intolerant manifestations and extremist activity in the institute of higher education; these are:

- methodological and analytical support of prevention of extremism;
- normative-legal support of the system of prevention of extremism;
- organizational support of the functioning of the system of prevention of extremism [9].

Language policy the same as ethno-confessional is known as one of the most conflict potential. Therefore, any attempts to ignore the existing problems in this field may provoke negative consequences up to open confrontation. In addition, the language factor can become a basis for intervention into internal policy of the State. By applying of different technologies – mass media, personal views of known politicians and experts, committed destructive PR actions etc. – it is possible to influence on individual States. These games of politics may provoke not only internal, but foreign political conflicts. Thus, we should not close eyes on existing difficulties and potential problems in language field. Nowadays, language policy in Kazakhstan is implemented on the background of consensus ethno-political interaction. The Language Law was timey adopted in the Republic of Kazakhstan (1997, 2004, 2007) and its definitions are completely rational [10]. This Law states that Kazakh language is the national language, and Russian is the official language. The status of the latter testifies its equal value in interaction process. The President, Nursultan Nazarbayev, following the modern time challenges has suggested implementing the course on three-languages use: “I suggest to start the step-by-step realization of the cultural project “Languages trinity”. Kazakhstan should be perceived by the whole world as highly educated

country population of which speaks three languages. These are: Kazakh language – national language, Russian language as a language of interethnic communication and English language – a language of successful integration into the global economy” [11] However, state the satisfactory status of language field would be exaggerated. The problem of Kazakh language development and attribution to it of actual State status remains unresolved. The political status of Kazakh language was determined, however it does not implement important functions in economic, social fields, and Russian language is prevailing. One of the negative factors in Kazakh language development is its insufficient mastering by Kazakhs and other ethnos of the Republic. Despite the investing funds and time, Kazakh language remains unknown by considerable part of the country population. Thus, Kazakhs themselves are concerned by low level of native language knowledge, by the degree of its use inside the ethnos and in interethnic communication.

In conclusion, one may conclude that a culture of interethnic harmony involves people’s exercising of legal and ethical norms in a multinational environment. A moral and aesthetic literacy is included in the culture of interethnic harmony, helping people understand the psychological state of people involved in ethno conflict situation and determine the path of rational solutions of the problem.

When the basic needs of people become finding peace and harmony for their survival and full-fledged life activities, it is the tolerance that becomes the main factor. Tolerance towards the other is precisely that cultural norm, which augments and improves the results of social cooperation and universal communication. This is the most important factor for strengthening and developing a culture of inter-ethnic harmony.

However the policy of cross-cultural interaction it is very weak in modern higher education institutions today. It leads to that youth negatively perceives many national, religious and cultural phenomena which are an integral part of life of one or another ethnic group, in society where the xenophobia level increases. In this regard it is necessary to develop the system of institutional approval, stimulation and support of tolerant behavior in modern institutes of higher education. In the process of professional training many institutes of higher education include disciplines focused on acquisition of professional skills by students, as well as on practical training in cross-cultural interaction [7, 12].

This research demands further deepening in studying this subject matter. After all the phenomenon of ethnic tolerance is a dynamic construct which is subjected to the effect of external and internal factors, thus changing. After formation of tolerant attitudes in Kazakhstan is a very complex challenge which is connected with a number of economic (standard of life of people, existence of social protection etc.), political (inadmissibility of international discord, toleration etc.) and socio-cultural (spiritual and moral crisis of society) difficulties.

References:

- 1.Louis Kriesberg, "Coexistence and the Reconciliation of Communal Conflicts." In Weiner, Eugene, eds. *The Handbook of Interethnic Coexistence* (New York: The Continuing Publishing Company, 2000), 182-198.
- 2.Collins, Alan (2013). *Contemporary Security Studies*; Oxford University Press, London.
- Terborn G. *Multicultural Societies // sociological review*. Vol. 1, № 1, 2001
- 3.Guseynov A.A. *Ethics and philosophy of a non-violence//Tolerance: Materials of school of young people scientists "Russia – the West: philosophical bases of sociocultural tolerance"*. Yekaterinburg, 2001.
- 4.Abdakimov. A.*Kazakhstan - a country of religious tolerance / / Thought*. 2008. № 12. - P.48-49.
- 5.Lebedeva, Nadezhda M., Tatarko, Alexander N. (2008). *Ethnic Identity, Group Status and Type of Settlement as Predictors of Ethnic Intolerance*. *Psychology in Russia: State of the Art*, 1, 102-119
- 6.Zinchenko Yu.P. (2008). *Psychology of Safety and Resistance to Terrorism*. *Psychology in Russia: State of the Art*, 1, 81-101
- 7.Urankhayeva G.T. *Regulation policy of ethno-political processes in the context of the spiritual consent formation in the Republic of Kazakhstan: dissertation, doctor of political sciences*. – Almaty, 2008. – 239 p. - P. 28.

ПРЕДМЕТНО-ЯЗЫКОВОЕ ИНТЕГРИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ ПУТЬ РЕАЛИЗАЦИИ ПОЛИЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Давлеткалиева Е.С.¹, Мулдашева Б.К.²

¹Филиал АО «Национальный центр
повышения квалификации «Өрлеу»
институт повышения квалификации
педагогических работников
по Актюбинской области,
г.Актобе, Казахстан

²Хромтауский горно-технический колледж,
г.Хромтау, Казахстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада көптілді білім беруді енгізудің мәселесі қарастырылады. Кәсіби тұрғыда шет тілінде қарым-қатынас жасауға назар аударылады. Тақырыбы тілді кешенді оқыту негізгі мақсатына жетелейді - тез өзгеретін жағдайларды бейімделу олардың ұтқырлығы мен қабілетін арттыру үшін болашақ түлектердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру.

Тірек сөздер: көптілдік, кешенді оқыту, кәсіби контекст.

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрывается проблема внедрения полиязычного обучения. Акцентируется внимание на том, что умение общаться на иностранном языке в профессиональном контексте, становится приоритетным. Предметно-языковое интегрированное обучение приводит к достижению основной цели – формированию профессиональной компетентности будущих выпускников, повышения их мобильности и способности адаптироваться в быстро меняющихся жизненных ситуациях.

Ключевые слова: полиязычие, интеграция, профессиональный контекст.

ABSTRACT

This article reveals the problem of introducing multilingual education. Attention is focused on the fact that the ability to communicate in a foreign language in a professional context becomes a priority. Language-based integrated learning leads to the achievement of the main goal - formation of professional competence of future graduates, increasing their mobility and ability to adapt in rapidly changing life situations.

Key words: Multilingualism, integration, professional context.

В Послании Президента РК Н.А.Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстана - 2050» Новый политический курс состоявшегося государства» отмечено: «Казахстан должен восприниматься во всем мире как высокообразованная страна, население которой пользуется тремя языками: казахский язык - государственный, русский язык как язык межнационального общения и английский язык - язык успешной интеграции в глобальную экономику»[1].

Перед педагогами и обучающимися стоит главная цель – развитие поликультурной личности. Образовательные учреждения должны создавать условия и стимулировать обучающихся к изучению нескольких иностранных языков. Изучение иностранного языка является основой поликультурного образования.

Внедрение полиязычного обучения демонстрируют Назарбаев Интеллектуальные школы, эффективно используя профессионально подготовленный педагогический состав, современные технологии обучения и желание учиться на трех языках у самих учащихся этих школ [2].

В целях реализации полиязычного образования в РК, созданные Центр педагогического мастерства совместно с АО НЦПК «Өрлеу» в рамках курсов повышения квалификации педагогических кадров осуществляют целенаправленную подготовку тренеров из числа преподавателей ИПК, ЦПМ, школьных учителей иностранного языка. Подготовленные тренеры будут обучать учителей математики, химии, биологии, физики преподаванию данных предметов на трех языках: английском, казахском, русском.

Активную работу в этом направлении проводят многие ВУЗы Казахстана. В современном обществе приоритетными становятся вопросы социализации современного человека в межнациональном и межкультурном пространстве. При этом владение иностранным языком рассматривается как один из инструментов расширения профессиональных знаний и возможностей. В связи с этим появляются новые образовательные технологии обучению иностранным языкам. Одной из таких технологий является предметно-языковое интегрированное обучение CLIL (Content and Language Integrated Learning).

CLIL (Content and Language Integrated Learning) рассматривает изучение иностранного языка, как инструмента для изучения других предметов, таким образом, формируя у обучающегося потребность в учёбе, что позволяет ему переосмыслить и развить свои способности в коммуникации, в том числе на родном языке.

Наиболее распространённым является следующее определение: CLIL – это дидактическая методика, которая позволяет сформировать у обучающихся лингвистические и коммуникативные компетенции на неродном языке в том же учебном контексте, в котором у них происходит формирование и развитие общеучебных знаний и умений [3].

CLIL (Предметно-Языковое Интегрированное Обучение) – это подход к обучению, при котором различные общеобразовательные предметы ведутся на иностранном языке. Такой вид обучения позволяет достигать одновременно двух целей: изучение конкретных наук и освоение иностранного языка.

По методу CLIL иностранный язык становится не объектом обучения, а его средством.

Термин был придуман Дэвидом Маршем (Университет Ювяскюля, Финляндия) в 1994 году. Он писал: «CLIL имеет отношение к ситуациям, в которых учебные предметы или часть учебных предметов, изучается на иностранном языке и имеет двойную цель изучить предмет, изучая при этом иностранный язык» (D.Marsh 2002).

Крашенинникова А.Е. рассматривает предметно-языковое интегрированное обучение, как своего рода методику, позволяющую сформировать у обучаемых языковую и коммуникативную компетенции на иностранном языке в том же предметном контексте, в котором у них формируются и развиваются общеучебные знания и умения [4].

Для того чтобы оценить эффективность использования предметно-языкового интегрированного обучения, необходимо ответить на следующие вопросы:

1.Какова роль предметно-языкового интегрированного обучения в преподавании иностранного языка?

2.Где оно применяется?

3.В чем его плюсы и минусы?

4.Каковы перспективы развития предметно-языкового интегрированного обучения в будущем?

В условиях текущего процесса глобализации происходят сближение политических, экономических структур и интеграция систем образования различных стран. Активизация разносторонних контактов стран с их уникальными культурно-историческими традициями, обычаями и языковым разнообразием, возросшая мобильность населения требуют приобретения знаний и умений, необходимых для общения в поликультурном и многоязычном мире [4, с. 142]. В связи с этим повышается образовательная значимость иностранных языков.

Возможность получения образования в учебных заведениях за рубежом требует взаимного признания присваиваемых квалификаций. Интеграционный процесс предполагает

наличие общих стандартов профессиональной подготовки для целого ряда востребованных на глобальном рынке труда специальностей и унификацию терминологии, изучаемой в рамках среднего специального и высшего профессионального образования во всех европейских странах. Предметно-языковое интегрированное обучение позволяет эффективно решать эти задачи.

Как предметно-языковое интегрированное обучение работает на практике? Во-первых, преподавание и изучение предметного содержания учебной дисциплины осуществляется на языке, который не является родным языком обучаемых. Иными словами, иностранный язык становится средством изучения содержания учебной дисциплины. Во-вторых, обучение иностранному языку становится более эффективным благодаря высокой мотивации. В-третьих, данный метод основывается на овладении языком, а не на систематическом его изучении. В-четвертых, обучение языку осуществляется в реальных жизненных ситуациях, когда учащиеся могут приобретать навыки иноязычного общения, используя необходимые для этого лексико-грамматические конструкции. Это естественное языковое развитие, которое опирается на формы обучения, отличные от тех, что приняты в традиционном обучении иностранному языку. В-пятых, упор делается скорее на беглость речи (fluency), чем на грамматическую и лексическую точность (accuracy) речевого высказывания, а языковые ошибки являются естественной частью процесса его изучения. Учащиеся развивают навыки свободного общения на иностранном языке, используя его для различных реалистичных целей.

В настоящее время, многие страны успешно используют методику CLIL на практике. Так, в Венгрии уже давно существуют билингвистические школы, в которых учебные дисциплины изучаются на иностранном языке. Использование методики CLIL в Болгарии осуществляется уже около 50 лет и представляет большой интерес для специалистов, работающих в этой области. По этому методу в билингвистических школах ведется обучение таких предметов как, история, география, биология, философия, а для реализации учебного процесса используются английский, немецкий, французский, испанский и др. языки.

Данная методика используется в высших учебных заведениях, что позволяет подготовить не только специалистов в определенных профессиональных областях, но и специалистов владеющих иностранными языками. Каковы преимущества предметно-языкового интегрированного обучения? В работе Гулая Т.М., Романовой С.А. говорится, что преимущества заключаются в том, что такого рода обучение может помочь обучающемуся погрузиться в культурно-языковую среду изучаемого языка, научиться межкультурной коммуникации, развить универсальные, профессиональные и языковые компетенции, повысить уровень владения иностранным языком и успешно сдать экзамен, подготовиться к профессиональной и исследовательской деятельности, а преподавателю – разнообразить методы и формы обучения языку на занятиях, стимулировать интерес обучающихся к изучению языка [5].

При проектировании курса обучения на основе данной методики необходимо учитывать 4 «С» методики CLIL:

Занятия по CLIL включает следующие компоненты, состоящие из так называемых четырех С:

- Content(Содержание). Развитие знаний, умений, навыков предметной области
- Communication (Общение). Пользоваться иностранным языком при обучении, при этом изучая как им пользоваться
- Cognition (Познание). Развитие познавательных и мыслительных способностей, которые формируют общее представление.
- Culture (Культура). Представление себя как часть культуры, а так же осознание существования альтернативных культур. Сюда входят межпредметные связи и воспитание гражданства.

Здесь, на предметных занятиях по CLIL лексический подход важнее грамматического. Кроме того, при определении основных принципов CLIL выделяют пять аспектов, каждый

из которых реализуется по-разному в зависимости от возраста обучающихся, социально-лингвистической среды и степени погружения в CLIL: культурный, социальный, языковой, предметный, обучающий [6].

Также, на каждом занятии должны применяться все виды речевых навыков: аудирование, чтение, говорение, письмо.

Аудирование - одно из важнейших видов речевой деятельности при обучении языку.

Чтение - основной вид речевой деятельности, материалы для чтения должны иметь смысл.

Говорение – вид деятельности, при котором необходимо сосредоточиться на ясности изложения, простоте и беглости, при этом грамматика отходит на второй план.

Письмо – деятельность, посредством которой развиваются лексические и грамматические навыки.

В развитии языковых умений и предметных знаний, занятие по методике CLIL реализуется по четырехступенчатой схеме:

Обработка текста. Идеальный текст должен содержать иллюстрации для визуализации прочитанного. При работе с иностранным текстом студентам необходима структурная маркировка текста (нумерация строк, абзацы, заголовки, подзаголовки), что делает работу с текстом гораздо легче.

Осознание и организация полученных знаний. Тексты чаще всего представлены схематически, что помогает студентам определить идею текста и представленную в ней информацию.

Языковое понимание текста. Ожидается, что студенты смогут передать идею текста своими собственными словами. Студенты могут пользоваться как простыми языковыми средствами, так и более продвинутыми, здесь не должно существовать четкой градации какой лексикой пользоваться, но педагогу все же необходимо обратить внимание студентов на определенные лексические единицы, подходящие по теме и предмету.

Выполнимость заданий. Задания для обучающихся должны зависеть от уровня их обученности, от задач обучения, а также от их предпочтений.

Проектирование учебной деятельности по методике CLIL реализуется с учетом следующих рекомендаций:

1) необходимо планировать и организовать каждое занятие, исходя из принципов 4 «С»: Content/ Communication/Cognition/Culture;

2) каждое занятие должно иметь ясно сформулированные цели, результаты обучения, методы и критерии оценивания и рефлексии;

3) педагог должен регулярно проводить самоанализ своих занятий на основе проверочного листа по методике интегрированного обучения;

4) необходимо использовать в практике поддерживающее формирующее оценивание и альтернативные формы оценивания;

5) необходимо разрабатывать и подбирать качественные материалы, средства наглядности и аутентичные тексты для интегрированного обучения предмету и языку по всем предметным курсам [7].

На занятиях по CLIL педагоги и обучающиеся должны владеть языком обучения. Учащиеся должны обязательно знать язык, на котором объясняется предмет (это словарь, грамматические структуры), чтобы иметь возможность понять предмет и объяснять свои идеи, общаться.

CLIL применяет знания грамматических структур и используемых в функциональном языке, но это не проверяет знания по конкретным темам лексики.

CLIL дает обучающимся возможность развивать языковые способности во время занятий, и дает возможность приобретения лексики и грамматики. Тем не менее, в центре внимания занятия CLIL понимание предметного содержания, а не грамматическая структура языка. Исследования CLIL в классах показывают, что большинство педагогов не учат грамматику в процессе преподавания содержания предмета, поскольку содержание и язык интегрированы. Как лексика и грамматика являются взаимозависимыми, полезно сосредоточиться на них, как часть, а не по отдельности.

Использование данной методики практике преподавания, позволит выделить ее плюсы, а также некоторые проблемы ее внедрения в учебный процесс. Одним из основных плюсов данной методики является повышение мотивации к изучению иностранного языка у обучающихся. Изучение языка становится более целенаправленным, так как язык используется для решения конкретных коммуникативных задач. Попадая в ситуацию общения на иностранном языке, студенты оказываются неспособны показать свои знания в профильных областях таких как: строительство, педагогика, медицина, культура искусство и т.д. без знаний иностранного языка. А значит, они не имеют возможности общения в профессиональном контексте.

Таким образом, умение общаться, на иностранном языке в профессиональном контексте, становится приоритетным. Кроме того, обучающиеся имеют возможность лучше узнать и понять культуру изучаемого языка, что ведет к формированию социокультурной компетенции обучающихся. Обучающийся пропускает через себя достаточно большой объем языкового материала, что представляет собой полноценное погружение в естественную языковую среду. Необходимо также отметить то, что работа над различными темами позволяет выучить специфические термины, определенные языковые конструкции, что способствует пополнению словарного запаса обучающегося предметной терминологией и подготавливает его к дальнейшему изучению и применению полученных знаний и умений.

Безусловно, организация предметно-языкового интегрированного обучения – процесс сложный, требующий четкого определения цели, содержания и структуры курса, установления междисциплинарных связей и выбора методов работы. Чтобы эффективно использовать такой курс, преподавателю иностранного языка необходимо иметь представление о содержании дисциплины, интегрированной в него, а преподающий ее педагог должен владеть иностранным языком, чтобы использовать его в проведении занятий. Тем не менее, предметно-языковое интегрированное обучение имеет перспективы эффективного использования, так как развивает культурную осведомленность, интернационализацию, языковую компетентность, готовность не только к обучению, а также способность применить новые знания в жизни и соответственно повышение жизненной мотивации, нацеленность на успех, что в конечном итоге, приводит к достижению основной цели – формированию профессиональной компетентности будущих выпускников, повышения их мобильности и способности адаптироваться в быстро меняющихся жизненных ситуациях.

Список литературы

1. Послание Президента РК Н.А. Назарбаева народу Казахстана «Стратегия «Казахстан – 2050»: новый политический курс состоявшегося государства»: материалы мероприятий, посвященных обсуждению Послания Главы государства. / Отв. ред. Б. Султанов.-Алматы: КИСИ,2013.-228с.
2. Политика трехязычного образования в Назарбаев интеллектуальных школах. - Астана. -2013.-С.2-3.
3. Словарь иностранных слов. Изд-е 14-е, испр. М.: Русский язык, 1987. 608 с.
4. Крашенинникова А.Е.К вопросу об использовании предметно-языкового интегрированного обучения CLIL [Электронный ресурс]. URL: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/Pedagogica/5_126661.doc.htm
5. Гулая Т.М., Романова С.А. Предметно-языковое интегрированное обучение с использованием информационно-коммуникационных технологий в неязыковом ВУЗе. - Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2016. No 2(56): в 2-х ч. Ч. 2. С. 181-184. ISSN 1997-2911.
6. Стоянова А., Глушкова М. Как разработать и внедрить устойчивую программу многоязычного образования: Руководство для разработчиков и менеджеров программ многоязычного образования. Бишкек 2016. – 243 с.
7. Гурбо М. Пилотирование программ многоязычного образования: Методическое руководство. – Б.: Line Print., 2015. – 96 с.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ КӨПТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕРІ

Тюлемисова Ғ.С. ,
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
№ 2 Хромтау гимназиясы

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада студенттерді оқытудағы қазіргі заманғы компьютерлік және ақпараттық технологияларды пайдалану, студенттердің өзіндік жұмысын іске қосу үшін білім беру үдерісіне инновацияларды пайдалану мүмкіндігі мүмкіндігін талқылайды.

Түйінді сөздер: білім беру, ақпараттық технологиялар, озық оқу, компьютер, сандық технологиясы.

АННОТАЦИЯ

В этой статье рассматриваются возможности применения современных компьютерных и информационных технологий в процессе обучения школьников, возможности использования инновации в образовательном процессе с целью активации самостоятельной работы школьников.

Ключевые слова: информационные образовательные технологии, современное обучение, компьютер, цифровые технологии.

ABSTRACT

In this article, possibilities of use of modern computer and information technologies in the process of education, the advantages of use of innovation in the educational activity to promote the independent work of pupils are considered.

Key words: information educational technologies, modern education, computer, digital technologies.

Қазіргі заманда әлемдік оқу үрдісінің өзегі – жаңа технологиялар.

Әр мұғалімнің алдындағы мұраты, ең қасиетті міндеті – рухани бай, жан-жақты дамыған жеке, дарынды тұлға қалыптастыру және өз пәнінен білім беріп қана қоймай, әр баланың мүмкіндігін ашу, оны шығармашылық тұлғаға жетелеу. Қазіргі кезде бүкіл әлемде жүргізіліп жатқан ізгілендіру үрдістері қоғамның білім беру мекемелеріне қойылатын жаңа талаптарды анықтауда.

Қазіргі оқу үрдісін ұйымдастыру тек қана білім берумен ғана шектелмейді, оқушының жан-жақты дамуына, ақыл-ойы мен ойлау тәсілдеріне үйрету, талдау жасау, салыстыру, мемлекеттік тілде еркін сөйлей білуге дағдыландыру. Оқушыны мұндай дәрежегі көтеру үшін мұғалім осы заманғы білім берудің озық технологиялық үлгісін менгеріп, оны өзінің іс-тәжірибесінде ұтымды пайдалана білуді дағдыға айналдыру керек. Оқушының инновациялық және ақпараттық-коммуникациялық технологиялар оқушылардың өз бетінші білім алу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Бұл технологиялар бойынша, басты міндеттерінің бірі-дамыта оқыту. Осы талаптарды орындау үшін біріншіден, оқушылардың оқудағы іс-әрекеті арқылы ойлау дағдыларын жетілдіру, өз бетінше білім алуына әрекет ету. Екіншіден, оқушының дербес және топтық түрлері арқылы оқушыға сенім арту, мұғалім - ұйымдастырушы, бағыт беруші. Үшіншіден, жаңа технологияның мақсаты-оқытуды ізгілендіру. Оқушының жаңа технологиясы негізінде қарапайымнан күрделіге сатылы, деңгейлі оқу жүйесі арқылы оқушылардың білім деңгейін арттыруға болады. Ол үшін не істеу керек?

Ол үшін сабақты мұғалім қызықты, тартымды өткізуі керек. Сабақ – өте күрделі, сан қырлы. Әрбір сабаққа қойылатын басты талап:

- оқушының білімге деген қызығушылығын арттыру;
- сабақтың әдіс-тәсілдерін түрлендіру;
- көрнекі құралдарды тиімді пайдалану, оқушылар сезіміне әсерін білу;
- балалармен ынтымақтастықта болу;

- сабақтың өмірмен байланысын нығайту;
- мұғалімнің сабаққа жаңашылдық, шығармашылық әрекеті.

Өзімнің 24 жылдан астам уақыт ішіндегі педагогтық тәжірибемдегі әрбір сабағымда оқушылардың білім,білік,іскерлік дағдыларын арттыру мақсатында басты назар аударатыным:

- тақырыпты нақты жоспарлауға;
- сабақтың типін, әдістерін өзгертіп, проблемалық ізденіс, зерттеу туғызу;
- сабақты өмірмен байланыстыру;
- қосымша әдебиет, көркем шығармаларды басшылыққа ала отырып, оны сабақтан тыс жұмыстарда жалғастыру.

Сабағымда қолданылатын инновациялық әдістер:

- пікірсайыс (дебат) әдісі
- коммуникативтік әдісі
- драматизация әдісі
- іскерлік әдісі
- видео (бейне) арқылы сабақ беру әдісі
- жобалы сабақ өту әдісі
- саралап оқыту әдісі
- компьютерлік оқыту әдісі
- интерактивтік әдісі т.б.

Оқу үрдісінде оқытудың озық технологиясын қолданудың тиімділігі мынада:

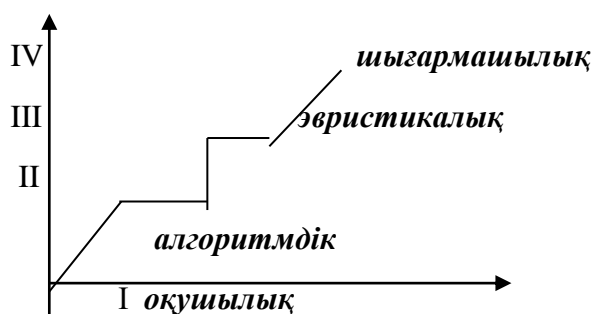
- Оқушының ой-өрісін даму қабілеттілігін арттырады.Нақтылыққа тәрбиелейді.
- Оқушы өзін-өзі меңгеруді, ізденуге сүйенеді. Интеллектуальды жеке тұлға қалыптастырады.
- Жеке дайындық, тапқырлық, шешендік қасиет, белсенділік қалыптастырады.
- Өз бетімен жұмысқа төселеді, шығармашылық қабілеті дамиды.

Менің педагогикалық жеке проблемам: « Қазақ тілі сабағында оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу қабілетін дамыту».

Өзімнің жеке проблемамды шешуде қолданылатын технологияларды төмендегі кестеде **1 көрсетіп отырмын:**

Технологиялар	Мақсаты	Нәтиже
Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту бағдарламасы	Оқушылардың белсенділіктері жоғарылап, өздерінің күштеріне деген сенімдері арта бастайды	Алған білімдерін жүйелей білуге дағдыландыру. Оқушылардың бойында жинақылық туғызу.
Ойын арқылы оқыту технологиясы	Ойын арқылы оқушылардың сабаққа қызығушылығын, ынтасын арттыру	Өзіндік ой-қорытынды жасай білуге дағдыландыру. Терең білім негіздерін қалыптастыру.
Дамыта оқыту технологиясы	Шәкірттерге тапсырмалар арқылы дамыта оқыту идеясы жүзеге асырылады.	Оқушыларды жеке жұмыс істей білуге үйрету. Логикалық ойлау жүйесін дамыту.
М. Жанпейісованың «Модульдік оқыту технологиясы»	Оқушылардың интеллектуальды және шығармашылық потенциалын дамыту	Терең білім негіздерін қалыптастыру. Шапшаң ойлау қабілетін дамыту, дүниетанымын кеңейту

Енді өзім қолданатын технологиялардың арқасында білімді меңгеру деңгейі қалай жүзеге асады:

I. Оқушылық.

Оқушы мұғалім көмегімен амал-әрекет жасайды. Алдындағы мақсатты шешуге ұмтылады, бұрынғы білімдерін пайдаланады.

II. Алгоритмдік

Бұнда бұрынғы жинақталған білімін пайдалана отырып, мақсатқа жету үшін өз бетімен жұмыс жасайды.

III. Эвристикалық.

Бұнда бұрынғы білім көмекке келеді. Оқушы жаңа хабар, білімді өз ізденесімен ала алады.

IV. Шығармашылық.

Оқушы өз бетінше жаңа дүние әкеледі, ізденеді. Осы өзім қолданатын технологиялардың түпкі нәтижесі – шығармашылық деңгейге жету.

Сондықтан мен өз бетімен жұмыс арқылы, яғни оқушы-ізденуші бойынша оқушының білім, білік, іскерлік дағдыларын қалыптастыру арқылы оқушыға бағыт беріп, олардың іс-әрекетін, ыңтымақтастығын бір бағыт, бір мақсатқа қоямын.

Сурет 1. Технологиялардың тиімділігі

Кесте 2 –Мұғалімнің тәжірибесінен

Кл ас	Тақырыбы	Түрі	Техноло гиялар	Сабақ кезеңдері	Сабақ міндеті	Әдісі	Көрнекілігі	Нәтиже
8 кл	Лексикалық тақырыбы: « Қазақстанның ауыр өнеркәсібі» Грамматикалық тақырыбы: « Жалаң және жайылма сөйлем»	Жаңа материалды оқып ,үйрену сабағы	СТО	Жаңа материалды хабарлау, түсіндіру	Тақырып бойынша түсінік беру, білімдерін кеңейту	Түсіндіру әдісі «Ережені еске түсірейік»	Флипчарт Презентация	Оқушылардың білімін тереңдетеді
				Бекіту кезеңі	Алған білімдерін бекіту	«Дұрыс – бұрыс» ойыны	флипчарт	Танымдық қабілеті дамиды
8 кл	Лексикалық тақырыбы: « Астана- болашақтың қаласы» Грамматикалық тақырыбы: «Сөйлем мүшелері»	Білім, білік, іскерлік дағдыларын қалыптастыру сабағы	Дамыта оқыту техноло гиясы	Жаңа сабақтың тақырыбын анықтау	Оқушылардың білім деңгейін көтеру,ұжымдық түрде білім алуға баулу, сөздерді өзара байланыстырып, ойды жүйелеп айту дағдысын қалыптастыру	көрнекілік	Слайд, сөзжұмбақ, Фотоальбом Флипчарт бейнесюжет	Балалардың көру қабілеті дамиды, сөздік қоры молаяды.
9 кл	Лексикалық тақырыбы: «Көне қалалар» Грамматикалық тақырыбы: « Қарсылықты салалас-құрмалас сөйлем»	Бақылау сабағы	СТО	Оқушылард ың дербес өз бетімен жұмыс істеу	Көне қалалар туралы оқушылардың білімдерін бақылау, тексеру	Сұрақ-жауап, тест	Электрондық оқулық, слайдтар	Оқушылардың өз бетімен жұмысқа машықтанады, білімін бекітеді.
8кл	Лексикалық тақырыбы: «Табиғат» Грамматикалық тақырыбы: « Жай сөйлем»	Аралас сабақ	СТО	Ұйымдасты ру	Оқушылардың назарын аудару. Жақсы психологиялық ахуал туғызу	Презентация	Жай музыканы тындатып, бір- біріне жылы лебіздер айтады.	
9 кл	« Қолөнер»	Тіл дамыту	Дамыта оқыту техноло гиясы	Қорытынды	Баларды қазақ халқының колөнер түрлерімен таныстыру, ұлттық дүние танымдық білімін толықтыру, алған білімдерін қорыту		Флипчарт, тақырыпты суреттер, тірек- сызбалар	Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы, ынтасы артады.

Сабақта қолданылатын осы технологиялардың ұтымды өткізілуі мынадай нәтиже береді:

- оқушылар басқалармен қарым-қатынас жасай біледі;
- басқаларды тыңдауды, кез келген жауапқа сыйластық, түсіністікпен қарауға;
- өз ойын топ алдында ашық айта алу, қорғай білуге;
- керек кезде өз көзқарасын үйретуді, дамуын қамтамасыз етеді;
- оқушының оқу мотивациясы өзгереді. Өз бетінше ізденуге үйретеді
- ең бастысы сабаққа қызығушылығы артып, балалардың белсенділігі өте жоғары болады.

Оқушы тек дайын білімді қабылдаушы, есте сақтаушы ғана емес, ол бетінше ізденуші жеке тұлға, тапқан білімін өмірде қолданушы.

Әдебиеттер тізімі:

1. Аяғанова А. Жаңа технология сабақта. Қазақ тілі мектептер мен жоғарғы оқу орындарында журналы.№4, 2006.
2. Дәулетбекова Ж. Оқушылардың қазақ тілін меңгеру мотивациясы.- Алматы,2000.
3. Жахина Б.Б. Тіл дамытуға арналған жаттығулар (лексика тарауы бойынша).- Алматы, «Білім»,2002.

ШЕТ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫ ҚОЛДАНУ НЕГІЗІНДЕ ЛИНГВО-КОММУНИКАТИВТІК ҚҰЗЫРЕТТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Шарипова Гүлнұр Қабылқакқызы
2 курс магистрант, Шет тілдер және іскерлік
карьеря университеті
Алматы қ. Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада рөлдік ойындарды шет тілі сабағында қолданудың жолдары және оқу процесіндегі рөлдік ойындар сатылары, мақсаттары қарастырылған. Ол студенттерді пәнді оқуға, білімді терең меңгеруге, ақпаратты өңдеуге және талдауға, әр түрлі жағдайларды саралауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқытушының коммуникативтік ойлауын дамытып, сабақтың мазмұнын ерекше құруға шығармашылық мүмкіндігін кеңейтуге жағдай жасайды.

Түйінді сөздер: ойындар, рөлдік ойындар, шет тілін үйрету.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается возможности применения одного из методов обучения – ролевые игры на уроках английского языка и приведены возможности данной образовательной технологии, цели ролевых игр, этапы работы с ними, а также практические рекомендации. Данный метод способствует развитию у учащихся коммуникативных навыков, расширению кругозора, развитию самостоятельной, поисковой деятельности, формированию эстетических взглядов, повышению уровня коммуникативной компетентности.

Ключевые слова: Игры, ролевые игры, обучение иностранному языку.

ABSTRACT

This paper reflects on the types of role playing games available to language learners and teachers and elaborates a methodology on how role playing games can be used in the language classroom. Role playing games are extremely rich in content and can provide the learner with the potential to consolidate already acquired knowledge and train specific language and managerial

skills. Language teachers inexperienced in the use of the this method may be inhibited by the content-based nature of the role playing games and therefore shy away from using role playing games in class. This teaching methodology should help teachers plan their classroom to ensure effective execution of a case study.

Key words: Games, role playing games, teaching foreign language.

Білім – қоғамды әлеуметтік-мәдени, ғылыми үрдіспен қамтамасыз ететін жоғары құндылық. Болашақтың бүгінгіден нұрлы болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға апаратын күш тек білімде ғана. Қай елдің болсын өсіп-өркендеуі, ғаламдық дүниеде өзіндік орын алуы оның ұлттық білім жүйесінің деңгейіне, даму бағытына байланысты. Жаңа ғасыр табалдырығын білім мен ғылымды инновациялық технология бағытымен дамыту мақсатымен аттауымыз үлкен үміттің басты нышаны болып табылады. « Ұрпағы білімді халықтың болашағы бұлынғыр болмайды » дегендей, жас ұрпаққа сапалы, мән-мағыналы білім беру – бүгінгі күннің басты талабы. Қазіргі таңда өркениетті ел ретінде көптеген шет елдермен қарым-қатынасымыз күннен-күнге нығайып, беделіміз артып келеді. Бұл шетел тілін оқытуды жақсартуды, оны терең меңгертуді талап етеді. Ал, оқытуды жақсарту дегеніміз, біздіңше, студенттердің пәнге деген қызығушылығын арттыру. Қоғам талабына сай шетел тілдерін оқытуда қойылып жүрген ортақ міндет - тілді коммуникативті бағытта оқыту. Ондағы мақсат – студенттерді қарапайым болса да өз ойларын еркін жеткізумен ғана шектелмей, өзара тіл табысып, пікір алысуға үйрету, себебі білім беретін мекемелерде берілетін бүкіл білімнің негізгі мақсаты - студенттердің шетел тілінде сөйлеу қабілетін жетілдіру. Дегенмен, шетел тілін меңгертуде көптеген қиыншылықтар кездесетіні белгілі. Солардың бірі – мәтін мазмұнын баяндау немесе шет ел тілінде өз ойын айту. Сондықтан студенттердің тілді толық дәрежеде меңгеруі үшін оның сол тілге деген қызығушылығын арттыруымыз қажет. Сабақта немесе сабақтан тыс жұмыстарда үйретуші рөлдік ойындарды пайдаланудың әдістемелік маңызы зор. Ойындар арқылы біз студенттердің есте сақтау және ойлау қабілетін, лингво-коммуникативтік құзыреттерін дамыта алатынымыз сөзсіз. Сабақ барысында рөлдік ойындарды қолдану – бұл шет тілінде студенттерді сөйлеуге психологиялық жағынан дайындап, өткізілген тіл материалын бірнеше рет қайталауға мүмкіндік берумен қатар, оларды керекті сөз бірліктерін таңдауға жаттықтырады [1, б. 11].

Сабақ үдерісінде қойылып отырған талаптардың бірі – студенттердің лингво-коммуникативті құзыреттілікті дамыту мақсатында сабақ үдерісінде ойын түрлерін, коммуникативті ойындарды қолдану. Ойын түрлерін сабақта тиімді пайдалана білу мұғалімнің меңгертіп отырған білімін ықыласпен тыңдап, білімді берік меңгеруіне көмектеседі. Білім алушылардың ойын үстіндегі өзін-өзі жаттықтыруы, өмірді білуге деген құмарлығы, шынығуы, шындалуы, оның ақыл-ойы, дене еңбегіндегі белсенділігінің артуы оның алдына қойған мақсатына жетуге деген ерік-қайратын шыңдайды, алға қарай ұмтылсын, құштарлығын оятады. Осының нәтижесінде студенттің өз бетімен ізденуі, білімді қажетсінуі өсіп, нақтылы мақсаткерлікке ұласады. Ойынға қатысқан әр білім алушының алдына жеңіске деген ұмтылыс пайда болады. Сонымен қатар, оқу ретіндегі ойын тиімділігі мынадай бірқатар талаптарды сақтауға байланысты, яғни олар: студенттер әрекет ететін қиялдағы жағдайдың, жоспардың болуы және студенттердің ойын нәтижесін, ойын ережесін міндетті түрде түсінуі. Ойын бұл тек ұжымдық көңіл көтеру емес, бұл оқытудың барлық міндеттеріне қол жеткізудің негізгі тәсілі, сондықтан ол қандай дағды және икемділікті талап ететіндігін, білім алушының нені жасай біледі және ойын барысында неге үйренгендігін білу қажет. Ойын студенттердің ойлау қабілетін күшейту қажеттілігін алдына қоюы керек [2, б. 96].

Рөлдік ойын басқа тілде қарым-қатынас жасау, сөйлесу саласын кеңейтуге, білім алушылар пікір айтуда мазмұнды жағына назар аударуға мүмкіндік беретін тиісті дағдыларды дамыту және машықтандыру жаттығуларындағы тіл материалдарын алдын-

ала меңгеруді болжайды [3, б. 13]. Сабақта жиі қолданылатын рөлдік ойындардың түрін төмендегі кестеден көрінеді.

Кесте 1 – Рөлдік ойын түрлері

Рөлдік ойын түрлері	Рөлдік ойын қасиеттері
1.Бақыланатын	Студенттер қажетті сөздерді алады
2.Белгіленген деңгейде бақыланатын	Студенттер сюжеттің жалпы сипатын және өз рөлдерінің сипатын алады
3.Еркін	Оқытушы ұсынған тақырыпта студенттер еркін ойынды ұйымдастырады
4.Эпизодтық	Жекелеген эпизод ойналады
5.Ұзақ	Ұзақ уақыт кезеңінде эпизодтар сериясы ойналады (мысалы, сынып өмірінен)

Бақыланатын рөлдік ойын әлдеқайда қарапайым түр болып табылады және диалог немесе мәтін негізінде құрылуы мүмкін. Бірінші жағдайда студенттер базалық диалогпен танысады және оны өңдейді. Содан кейін олар мұғаліммен бірге диалог мазмұнын талқылайды, сөйлеу эпизоды нормаларын және қажетті лексиканы өңдейді [4, б. 53].

Белгіленген шекте бақыланатын рөлдік ойын әлдеқайда күрделі болып табылады, онда қатысушылар сюжеттің жалпы сипатын және өз рөлдерінің сипаттамасын алады. Мәселе мынаған негізделеді: рөлдік мінез-құлық ерекшеліктері тек орындаушыға ғана белгілі болады. Қалған қатысушылар олардың әріптесі қандай мінез-құлық көрсететіндігін табу маңызды және өзінің жауабы туралы тиісті шешім қабылдауы тиіс [5, б. 357].

Еркін рөлдік ойынды жүргізген кезде студенттердің өздері қандай лексиканы пайдаланғаны дұрыс, әрекет қалай дамуы тиіс екендігін шешу тиіс, мұғалім рөлдік ойынның тақырыбын ғана атайды, ал содан кейін студенттерден осы тақырыптың әртүрлі аспектілерін қозғайтын әртүрлі жағдайларды құрастыруды сұрайды. [6, б. 11]

Тақырыпты зерттеуде жүйелік, салыстырмалы, теориялық және практикалық әдістер, рөлдік ойынды дайындауға қолданылатын лингво-коммуникативтік тапсырмалар қоладанылды. Сондай-ақ, зерттеу жұмысының алға қойылған мақсаты мен міндеттеріне сәйкес ғылыми жаңалықтары:

- Рөлдік ойындар лингво-коммуникативтік құзыреттің қалыптасуына негіз болады.
- Дидактикалық рөлдік ойынға анықтаманың нақтыланды.
- Рөлдік ойын түрлерінің жүйеленуін анықталды.
- Шет тілін оқыту үрдісінде студенттердің лингво-коммуникативтік белсенділігін арттыру үшін рөлдік ойындарды, ұтымды қолдана білу оны тиімді әдіс ретінде қолданылды.

Қорытындысында ерекше айтып өтетін нәрсе - рөлдік ойын оқытудың ең перспективті нысаны болып табылады:

- ол сабақта жағымды психологиялық климаттың құрылуына ықпал етеді;
- ынталандыруды күшейтеді және оқушылар қызметін белсенді етеді;
- лингво- коммуникативтік құзыреттілікті дамытады;
- қолда бар білімді, тәжірибені, әртүрлі жағдайдағы қарым-қатынас дағдыларын пайдалануға мүмкіндік береді. Сондықтан сабақтарда рөлдік ойындарды пайдалану оқу үдерісінің тиімділігін көтереді, оқытудың барлық сатыларында зерттелетін пәнге оқушылардың қызығушылығын сақтауға көмектеседі.

Әдебиеттер тізімі:

1. Тұрғанбаева М.О. «Ағылшын тілі сабағында ойын элементтерін қолдану жолдары»// Мектептегі шет тілі №1/2008.- 11-13б.
2. М.Ф.- «Обучающие игры на английском языке» - М., 1984.- 96-98б.
3. Семенова Т.В. «Ролевые игры в обучении иностранным языкам» // Иностранные языки в школе №1/2005.- 13-14 б.
4. Ливингстоун К. – «Ролевая игра в обучении иностранным языкам» -М: Высшая школа, 1988.-53 б.
5. Зимняя, И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. М.: Просвещение, 2005.- 357 б.
6. Конышева А.В. «Использование ролевых игр в обучении иностранного языка на начальном» Игровой метод в обучении иностранному языку// №5/2008.- 11-13 б.

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЛИКУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ

Шакерова Д.Л.,

гл. специалист отдела методического обеспечения и инновационного развития

ФАО «НЦПК«Өрлеу» ИПК ПР по ВКО,

Кададанова А.М., учитель русского языка и литературы

КГУ «Средняя школа №46»,

Казахстан, ВКО, г.Усть-Каменогорск

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада көпмәдениетті тұлғаны қалыптастыру мәселелері қарастырылған. Ұсынылған қайшылықтар мен мәселелер негізінде мақсаттар мен міндеттер айқындалып, көптілділік оқытуды енгізу кезеңдері көрсетілген.

Түйін сөздер: көптілділік білім беру, ақпаратты коммуникациялық технология, тілдік білім беру

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены вопросы формирования поликультурной личности. На основе выдвинутых противоречий и проблем, определены цели и задачи, показаны этапы внедрения полиязычного обучения.

Ключевые слова: полиязычное обучение, информационно-коммуникативные технологии, языковое обучение

ABSTRACT

The article discusses the formation of a multicultural personality. The publication covers the implementation stages of multilingual education which based on the contradictions and problems, defined goals and objectives.

Key words: multilingual education, information and communication technology, language learning.

В соответствии с задачами, поставленными Президентом РК, Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы определяет стратегические приоритеты в сфере образования. Программа акцентирует внимание педагогов на важности развития в общеобразовательной школе полиязычного образования школьников [1].

Одной из задач школы является развитие полиязычной компетенции - понимание механизмов функционирования языка и алгоритмов речевых действий: слушание, говорение, чтение, письмо. Обучение осуществляется по учебникам нового поколения.

Внедрение полиязычного обучения способствует достижению основной цели модернизации образования – улучшение качества обучения, увеличение доступности

образования, обеспечение гармоничного развития личности, ориентирующейся в информационном пространстве [2, 37].

Организация учебно-воспитательного процесса на основе трехязычного обучения позволит обеспечить:

- выполнение государственного общеобязательного стандарта образования в нетрадиционных инновационных условиях (средствами трех языков);
- формирование полиязычной, поликультурной личности, ориентированной на международный образовательный стандарт;
- максимально реализовать индивидуальные способности и потребности школьников;
- формирование личности, способной к самоопределению, саморазвитию, самореализации в социально-экономических условиях современного общества [3, 216].

Для создания целостной системы эффективного преподавания казахского, русского и английского языков из числа лучших учителей школы созданы творческие группы для разработки учебно-методического сопровождения предметов «Казахский язык», «Русский язык», «Английский язык», проведения семинаров и творческих презентаций.

На основе изучения творческими группами соответствующей научной литературы, законодательных актов в области языка и образования были выделены и сформулированы следующие противоречия и проблемы:

- потребность общества в полиязычной личности и отсутствием соответствующей системы полиязычного образования как процесса ее подготовки в условиях обучения;
- осознание необходимости разработки системы полиязычного образования и недостаточностью ее нормативно-правового и научно-методического обеспечения;
- сложность и большой объем предлагаемого учебного материала;
- неумение детей самостоятельно вести поиск дополнительной информации, а порой даже нежелание их читать не только дополнительную, но и обязательную литературу.

Для решения данных проблем, творческой группой учителей проведена диагностика по отслеживанию уровня мотивации к изучению предметов «Русский язык», «Английский язык» по таким параметрам, как:

- заинтересованность в усвоении русского и английского языка;
- престиж в знании языков;
- влияние семьи на необходимость изучения языков;
- роль учителя в преподавании предмета.

Цель исследования: выявление особенностей мотивации у школьников к изучению русского и английского языков.

Определены следующие задачи:

- ✓ провести анализ исследований по проблемам мотивации учебной деятельности и её специфики при изучении русского и английского языков;
- ✓ выявить психологические особенности мотивации школьников к изучению русского и английского языков;
- ✓ определить условия развития мотивации школьников к изучению русского и английского языков на основе осознания ими практической ценности владения тремя языками.

Решение поставленных задач осуществлялось с помощью комплекса методов исследования. В опросе и анкетировании принимали участие учителя русского и английского языков, классные руководители, учащиеся и родители.

По результатам диагностики практически для всех учащихся главным мотивом изучения английского языка стало желание больше знать.

Современная социальная ситуация вызывает заинтересованность учащихся в усвоении русского и английского языков в целях более успешного образования и трудоустройства. Это осознают и родители.

Благодаря использованию информационно - коммуникативных технологий на уроках русского и английского языков уровень мотивации учащихся достаточно изменился.

Для реализации полиязычного обучения в рамках школы разработан поэтапный план его внедрения:

- *Первый этап* - изучение данной проблемы на основе нормативных документов, научной, методической литературы, ресурсов Интернет; накопление и сбор материала по проблемам совершенствования языкового образования, обобщение инновационной работы педагогов в области обучения родным, неродным и иностранным языкам.

- *Второй этап* – разработка и проведение уроков как казахского, русского, английского языков, так и ряда интегрированных уроков, а также внеклассных мероприятий по внедрению полиязычия.

- *Третий этап* - обобщение и систематизация результатов исследования, внедрение в учебный процесс полученных результатов на основе рекомендаций коллег в целях совершенствования работы в данном направлении.

Учителями-языковедами разработаны дидактические материалы, которые призваны развивать логическое и творческое мышление.

Первый класс, как правило, является самым трудным звеном в экспериментальной программе полиязычия. Входная диагностика показывает низкий уровень грамотности и слабую теоретическую подготовленность учащихся. Одна из главных проблем - у детей не сформированы общеучебные навыки: не могут читать, писать, самостоятельно работать с учебником, не понимают необходимости теоретической подготовки. Некоторые дети, имеют скудный словарный запас, речь у них не развита. Дети испытывают трудности в определении рода, падежных окончаний существительных и прилагательных. Учителями проводится большая работа по решению этих проблем. На каждом уроке при объяснении и закреплении используются красочные картинки, опорные схемы, электронный дидактический материал, многие задания выполняются в игровой форме. Проводится индивидуальная работа, осуществляется дифференцированный подход на каждом уроке. Большая работа ведется по формированию связной речи, составлению небольших текстов, диалогов.

В настоящее время учебные планы и программы приведены в полное соответствие с ГОСО.

Мы надеемся, что современные методы обучения оживят уроки и сделают их более продуктивными, однако обучение – процесс длительный. По-настоящему хороший результат дают кропотливый труд ученика и учителя, четкая организация и согласованность всех звеньев образования.

Только выполненные в конце учебного года контрольные срезы покажут, насколько сформированы у учащихся необходимые умения и навыки в письменной и устной речи, в области культуры речи и грамотности.

На данном этапе в школе проводится подготовительная работа для дальнейшего успешного полиязычного обучения школьников. Существует ряд преимуществ:

- в рабочий учебный план включены элективные курсы и факультативы по русскому, казахскому и английскому языкам;
- в школе есть кабинеты с интерактивной доской;
- школьная библиотека и кабинеты русского и английского языков имеют в наличии современные словари, справочную, художественную и периодическую литературу на трех языках, электронные учебники, оснащена компьютерами с выходом в интернет. Педагоги имеют возможность постоянного повышения квалификации по методике преподавания русского и английского языков на курсах повышения

квалификации педагогических работников. У учителей и учащихся есть возможность участвовать в лингвистических конкурсах КИО, «Русский медвежонок», «BritishBuldog», «Полиглот», дистанционных конкурсах.

Разумное, грамотное и правильное внедрение трехязычия даст возможность выпускникам школ быть коммуникативно-адаптированными в любой среде, способствовать полному овладению языками на выходе из школы, развитие их лингвистического сознания, в основе которого – овладение государственным, родным и иностранными языками.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования Республики Казахстан на 2011 – 2020 годы.
2. Абсатмаров Р.Б., Садыков Т.С. Воспитание культуры межнационального общения. – Алматы, 1999.- 159 с.
3. Кондубаева М.Р. Научно-исторические основы формирования культуры речи двуязычного учителя-словесника: автореф. дис. ... д-ра пед. наук. – Алматы, 1995. – 339 с.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-МӘДЕНИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА ИНТЕРНЕТ РЕСУРСТАРЫНЫҢ АЛАТЫН ОРНЫ

**Қабиболлина Айгерім Шоқанқызы
Абылай хан атындағы Қазақ Халықаралық қатынастар және
Әлем тілдері университетінің
магистрі, Алматы қаласы**

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген ғылыми мақала оқушылардың әлеуметтік - мәдени құзыреттілігін дамытуда интернет ресурстарды қолдану мәселелеріне арналған.

Түйін сөздер: әлеуметтік-мәдени құзыреттілік, инновациялық технология, интернет ресурс.

АННОТАЦИЯ

Данная статья посвящена развитию социально-культурной компетентности учащихся и использованию интернет ресурсов в процессе обучения

Ключевые слова: социально-культурная компетенция, инновационные технологии, интернет ресурс.

ABSTRACT

This article focuses on the development of socio-cultural competence of students and the use of Internet resources in the learning process

Key words: Socio- cultural competence, innovative technologies, Internet resource

Дүние жүзілік жаһандану әсері және Қазақстанның әлемдік нарыққа шығуына байланысты еліміздің білім беру саласына бірқатар инновациялық өзгерістер енгізілді. Ең алдымен, Қазақстан Республикасының «Білім туралы заңында» жаңашыл бағыттарында жоғары кәсіптік білім беру үрдісінің рөлі айқын көрсетілді[1]. Елбасымыздың 2011 жылғы халыққа арнаған Жолдауында ХХІ ғасырдың алғашқы онжылдығындағы әлеуметтік - экономикалық жетістіктерге қорытынды жасап, 2020 жылға дейінгі дамуымыздың білім саласындағы бағдарын айқындап берді, атап айтқанда, технологиялық тұрғыда дамыған, жаңа әлемдегі жаңа Қазақстан үшін ең негізгі басымдықтың бірі – білім саласы екеніне назар аударды. [2,3-6].Сол себептен де, Қазақстан Республикасында білім беру дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында «Білім саласын ақпараттандыруды дамыту жоспары жүргізілуде.Қазақстан Республикасында білім беру жүйесін дамытудың басымды бағыттарының бірі білім беруді ақпараттандыру»

делінген. Осыған орай біздің тәуелсіз, жас мемлекетіміздің басты даму бағыттарының бірі – қазіргі білім мен ғылымды барынша дамыту болып табылады. Білім саласының инновациялық даму жолына сапалы көшуіне тікелей байланысты екенін атап көрсетті. Бұл міндеттерді шешу үшін әр мұғалімнің күнделікті ізденісі арқылы барлық жаңалықтар мен қайта құру, өзгерістерге батыл жол ашарлық жаңа тәжірибеге, жаңа қарым - қатынасқа өту қажеттігі туындайды. Оқыту үрдісінде жаңа әдістерді пайдалану білім алушылардың білім деңгейін көтеруге және олардың қызығушылығын арттыруға көмектеседі. [3].

Заманауи жаһандану қоғамда тұлғаның әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін дамытуы негізгі приоритеттердің біреуі болып табылады, осыған орай шет тілін оқытудың үрдісі үлкен рөл атқарады. Сондай-ақ педагогикалық және де әдістемелік әрекетте әр мұғалім күнделікті ізденісі арқылы жаңалықтармен жол ашарлық жаңа тәжірибеге қарым-қатынас жасай отырып батыл қадам жасауда өзінің функционалдық рөлін атқарады. Қазіргі мектептегі оқытушылар жаңаша білім мазмұнын құрастырып, инновациялық технологияларды әдістерді пайдалана отырып, оқушылардың білім алуға қызығушылығын арттырады.

Қазіргі уақытта жаңа ақпараттық технологиялар кеңінен таралып, біздің өміріміздің барлық салаларында асырылып жатыр. Осыған байланысты шетел тілдерін оқыту әдістемесі барысында компьютерлік ақпараттық технологияларды пайдалану білім алушыларға тіл үйренуде жан-жақты мүмкіндіктер береді.

Жаңа тәсілдер мен инновациялық шешімдер шетел тілі сабағында интернет-ресурстар желісін пайдалануды талап етеді. Қоғамда орын алып жатқан глобалды интеграциялық үрдістер, халықаралық қызметестіктердің күшеюі қоғамның шетел тілдеріне деген әлеуметтік сұранысын сапалы түрде өзгертті, мәдениетаралық қатынастың орнауына үлкен септігін тигізеді. Әлемдік білім беру кеңестігінде отандық білім беру жүйесінің интеграциясы жаңа ақпараттық қатысымдық технологияларды енгізу процесі белсенділенді. Ал осының негізінде қоғамның динамикалық дамуы мен ақпараттық қатысымдық технологияның жетілдіруі білім беру жүйесінің нығайуына көп ықпалын тигізіп жатыр.

Осындай заманауи білім беру саласында болып жатқан ауқымды өзгерістер түрлі ынталы бастамалар мен түрлендірулерге кеңінен жол ашуда. Осы тұрғыдан алғанда, ұрпақ тәрбиесімен айналысатын әлеуметтік- педагогикалық қызметтің тиімділігін арттыру, оны жаңа сапада ұйымдастыру міндеті туындайды. Бұл үшін мұғалімдердің инновациялық іс-әрекеттің әдіснамалық, ғылыми – педагогикалық, әдістемелік негіздерін меңгеруімен қатар пайдалана білу мақсат етіледі, себебі жаңа технологияларды пайдалану міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отыра жоғары функционалдық салауаттығына жеткізеді. Сондықтан мұғалімдердің кәсіби өсуі мен даму біліктілігін көтеру мен шығармашылық педагогикалық әрекетін ұйымдастыруда интернет ресурстар технологиялардың маңызы зор. [4].

Шетел тілін оқытудың мақсаты субъектінің мәдениетаралық қатысым құзыреттілігін қалыптастыру десек, онда сол шетел тілін оқытуда интернет ресурстар технологиясының соңғы мүмкіндіктерін мейлінше қолдану шетел тілін оқытудың мақсатынан туындап отырған қажеттілік болмақтығын біз зерттеу барысында ғылыми еңбектерде дәлелденген. Мысалы, біз Кунанбаева С.С. Современное иноязычное образования. Алматы, 2005. [5], Исабек. Н. Компьютерлік технологияны пайдаланудың оңтайлы өлшемдері г. Алматы, 2009 статья №8. [6]. Поташкин М.В мен Дж. Куппер, Distance Education; Growth and Diversity Москва, 1998. [7], Потапова Р.К. мен Шигина Е.В. New information technologies in Foreign Language Learning today. Издательство Москва, 2003. [8], Садыкова А.К. Самостоятельная работа с использованием современных технологического средств в обучении иностранному языку студентов технологического ВУЗа. Алматы, 2005 [9] және т.б еңбектерін зерттеп шықтық.

Осы аталған еңбектерде әлеуметтік-мәдени құзыреттілікті қалыптастыру барысында жаңа технологиялар көмегімен интернет ресурстарын пайдалануы маңызды болып табылатыны дәлелденген.

Біздің зерттеуімізде жоғары көрсетілген ғалымдардың теориялық ой пікірлері оқушылардың әлеуметтік мәдени құзыреттілігін дамыту процесінің әдістемелік негіздері болып отыр. Осы нәтижелермен интернет ресурстардың мүмкіндіктерін пайдалана отырғандықтан оқу үрдісі инновациялық режимде ұйымдастырылып сапасына жетеді, яғни мәдениатаралық қарым-қатынасқа түсу үшін сауатты құзыреттіліктерді қалыптастырады.

Инновациялық технологияларды оқу үдерісінде нәтижелі білім алуға бейімдейтін, білім беруде жаңа технологияларды орынды енгізумен тұжырымдалады. Олардың қатарында – бейнеконференциялар, телефорумдар сияқты инновациялық технологиялар, оқыту мен тәрбиелеудегі, өмірлік дағдыларды қалыптастыру жөніндегі тренингтар соның ішінде әлеуметтік тәлімдегі және т.б. жеке дара жетістіктер болып есептеледі.[10]

Қорытындылай келе әлеуметтік - мәдени құзыреттілігі өзге мәдениет өкілдерімен шынайы қарым қатынас орнату мақсатында өзге мәдениет ерекшеліктерін және де өз мәдениетімізді құрметтей отыра тілдік терең түсіністік негізінде өзара ақпарат беру, ақпарат қабылдау.

Оқушылардың әлеуметтік - мәдени құзыреттілігін қалыптастыру теориясын талдай келе біз дәл қазіргі уақытта инновациялық оқыту технологиялары бірінші орында деген қорытындығы келеміз. Зерттеу жұмыстарымызбен байланысты білім беру процесіне инновациялық оқыту технологияларды яғни, интернет ресурстарды енгізудің теориялық негіздерімен тәжірибелерін қарастырып отырмыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының "Білім туралы". - [Электронды ресурс]– Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/>
2. "Болашақтың іргесін бірге қалаймыз!" - Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. Астана 29 Қаңтар 2011
3. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, Ақорда, 2010 ж.
4. Жазыбаева Ж.С. Оқыту үдерісінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану. – №4- Алматы: Білім, 2011.
5. Кунанбаева С.С. Современное иноязычного образование. Алматы, 2005. -332с.
6. Исабек Н. Компьютерлік технологияны пайдаланудың оңтайлы өлшемдері / /Вести Казахстан, 2009/№8,20-22 бб.

**СЕКЦИЯ 5. ПСИХОЛОГИЯ, ӘЛЕУМЕТТІК ЖҰМЫС ЖӘНЕ ӨЗІН - ӨЗІ ТАҢУ,
КОРРЕКЦИЯЛЫҚ ПЕДАГОГИКА
ПСИХОЛОГИЯ, СОЦИАЛЬНАЯ РАБОТА И САМОПОЗНАНИЕ,
КОРРЕКЦИОННАЯ ПЕДАГОГИКА**

**ЗИЯТЫ ЗАҚЫМДАЛҒАН ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ
ОЙЛАУЫН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ТҮЗЕТУ ЖАТТЫҒУЛАРЫНЫҢ
ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

Макина Л. Х.

психология ғылымдарының кандидаты, доцент

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы,

Полатова А. М.

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы,

Дефектология мамандығының 4-курс студенті.

ТҮЙІНДЕМЕ

Зияты бұзылған балалардың танымдық процестері қалыпты балаларға қарағанда кеш дамиды. Мұндай балалармен түзету жұмыстарын неғұрлым ерте бастаса, соғұрлым нәтижелі болмақ. Зияты бұзылған балалар құрдастарымен тең дәрежеде дамуы үшін, ең алдымен танымдық процестерін дамытуды қолға алу керек. Зияты бұзылған балаларды оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану, балалардың сабаққа деген ынтасын күшейтеді

Түйінді сөздер: Интеллект, зияты бұзылған, компьютер, ақпараттық-коммуникация, интерактивті тақта, дамыта оқыту, логикалық ойлау.

АННОТАЦИЯ

В современных условиях развития общества система обучения детей с нарушением интеллекта строится на принципах гуманизации, дифференцированного подхода к каждому учащемуся, принципах развивающего обучения. В докладе подробно отражены условия, методы и формы развивающего обучения.

Ключевые слова: Интеллект, интеллектуальные нарушения, компьютер, информация и коммуникация, интерактивная доска, развивающее обучение, логическое мышление.

ABSTRACT

In modern conditions of development of society a system of teaching children with intellectual disabilities based on the principles of humanization, a differentiated approach to each student, the principles of developmental education. The report details reflect conditions, methods and forms of developing training.

Key words: Intelligence, intellectual impairment, computer, information and communication, interactive whiteboard, developing training, logical thinking.

Интеллект – орталық нерв жүйесінің қалыптасуымен қатар дамитын заттар мен құбылыстар арасындағы байланысты анықтаудағы қалыптасатын шындық. Баланың ересек адамның көмегінің өз қызығушылығын қанағаттандыруда көрнекі-образды ойлау қабілетін жүзеге асырады. Нақты образды ойлау мектеп табалдырығында абстракциялау, символдарды, түйсіктерді қабылдаумен игеріледі. (математикалық әрекеттер, физикалық заңдылықтар)

Осы түсініктерге операция жасау абстрактілі ойлаумен орындалады. Ересек адамның интеллектісі нақты ситуацияларды елестетулер мен абстракциялық қабілеттілікті жүзеге асырады. Осы аталған қабілеттіліктердің жетіспеуі адамның жан-жақты бейімделуіне

кедергі келтіреді. Абстрактілі ойлауда нерв жүйесінің дамуын шындық арқылы қорытындылаудың негізгі көрсеткіші интеллектінің деңгейлері болып табылады. Интеллект деңгейін сандық индекс көмегімен ІG белгіленеді. Интеллектінің бұзылуымен қатар праксистің бұзылуы, тірек-қимылдық бұзылымдар, артикуляциялық бұзылымдар, жазбаша жұмыстарды орындау, конструкторлық жұмыстың бұзылымдары анықталады.

Зияты бұзылған баланың жалпы дамуы үшін, жолдастарымен және үлкендермен араласуы үшін, тұлға ретінде қалыптасуы үшін маңызды болып табылады.

Зияты бұзылған балаларды тәрбиелеудің мақсаты мен міндеттері педагогиканың жалпы принциптерімен анықталып, бірақ жүзеге асуда кемшіліктің құрылымы мен деңгейіне сәйкес анықталады. Зияты бұзылған бала тәрбиесі мектеп пен отбасының тығыз байланысы арқылы, өзара түсіністік пен өзара көмек көрсету арқылы жүзеге асады. Зияты бұзылған баланың тәрбиесі баланың жас ерекшелігін, жеке қасиеттерін есепке ала отырып, баланың өз-өзіне қызмет ету дағдысын, тәртібін, өмір сүруге дайындығын қалыптастыру арқылы орындалады. Зияты бұзылған баланың тәрбиесі бала бойындағы психикалық және физикалық кемшілікке қоршаған ортаның жағымды қарым-қатынасын керек етеді. Бала бойында оптимизм мен сенімділік, қиындықты жеңудегі қабілеттілік, жағымды сапалық қасиеттерге көңіл бөлушілік, өз әрекетіне сыни көзқарас көрсетушілікті қалыптастыру маңызды.

Оқыту процесін ұйымдастыру, оның мақсаты, міндеті, принциптері арнаулы мекеменің типіне сәйкес кемшіліктің мінездемесі мен күрделілігіне қарай жүзеге асады. Зияты бұзылған баланың дамуы қарапайым бала дамуына қарағанда оқытумен байланысты қалыптасады. Сондықтан оқытудың уақытында басталмауы немесе болмауы зияты бұзылған бала дамуын тоқтатып, психикалық функциялардың қалыптасуын кешеуілдетеді және қалыпты балалардан артта қалып отырады. Көмекші мектептерде жалпы білім беретін мектептердегідей, оқу процесі оқытудың формаларын ұйымдастыруда мазмұны, әдістері, формаларының диалектикалық бірлікте болуын қажет етеді. Ақыл-ой дамуы кешеуілдеген балалардың танымдық әрекетіндегі кемшіліктер, соның ішінде ойлау мен сөйлеуде дәріс, дискуссия, диспут түріндегі әдістерді қолдануға тыйым салынады. Сонымен қатар, оқытудың коррекциялық бағыты репродуктивтік әдістерді ғана емес, оқушылардың талдау-жинақтау әрекеттерін қалыптастыруда, ойлаудың көрнекілік-практикалық формасынан көрнекілік-заттық және сөздік-логикалық түрлеріне көшудегі продуктивті әдістерді қолдануды талап етеді. Сондықтан жоғарғы кластардағы оқу процесін ұйымдастыруда өз бетіндік жұмыстың түрлерін орындауда продуктивтік әдістер қолданылады (қарапайым проблемалық ситуациялар туғызу, эвристикалық әңгімелер жүргізу), бірақ олардың қолданылу аясы шектеулі. Ақыл-ой дамуы кешеуілдеген балалардың мектептегі оқу әрекетіне дайындығы төмен болады. Олардың оқуға деген қызығушылықтары жоғалып, зейіні төмендеп, алаңғасарлық танытып, тез шаршайды. Бұл жағдайлар жалпы білім беретін мектептегідей емес, оқу процесіне жоғарғы кластарда оқуға деген қызығушылықты арттыратын, танымдық қабілетті, ойлау қабілетін қалыптастыратын тапсырмаларды орындауға бағытталған түрлі әдістерді қолданудың қажеттігін ескертеді. Ойын арқылы оқыту әдістері жоғары кластарда да көрініс табады, яғни өтілгенді қорытындылау кезінде қолданылады. Оқу процесінде оқытудың сөздік, көрнекілік, практикалық әдістері де кеңінен қолданылады. Олардың қолданылуындағы спецификалар, ақыл-ой дамуы кешеуілдеген балалардың ерекшеліктерін ескеруді мойындатады. Мысалы, оқушылар бір уақытта ауқымды материалдарды игере алмайды, сондықтан ол тақырыпты бөлімдерге бөлу керек болады. Сөздік формада түсіндірілген материал көрнекілік, практикалық әрекетпен бекітілмесе, оқушылар ол материалды еске сақтамайды. Сөздік және көрнекілік арасындағы байланыстық компоненттерді оқушылар игере алмаса, әдістемелік тәсілдерді қолданудың

қажеттігі туындайды. Түрлі әдістердің өзара байланысуы маңызды. Көмекші мектептерде өзара байланыстар оқу пәнінің мазмұнына, дидактикалық міндеттеріне, оқушылардың дайындығына ғана емес, класс оқушыларының құрамына да байланысты. Класс оқушыларының құрамының әртүрлілігі барлық оқушылардың білімінің талапқа сай болуы үшін әдістердің өзара байланыстылығын талап етеді. Оқу материалының түріне, ерекшелігіне қарай нақты сабаққа қажетті әдістерді таңдайды.

Зияты бұзылған балалардың танымдық процестері қалыпты балаларға қарағанда кеш дамиды. Мұндай балалармен түзету жұмыстарын неғұрлым ерте бастаса, соғұрлым нәтижелі болмақ. Зияты бұзылған балалар құрдастарымен тең дәрежеде дамуы үшін, ең алдымен танымдық процестерін дамытуды қолға алу керек. Баланың тұрақты дамуына және қалыптасуына ықпал ететін мектеп. Бала өмірінің ең маңызды даму сәттері, мектепте өтеді. Зияты бұзылған балалардың танымдық қабілеттерін дамытуда мектепте өткізілетін сабақтарда қолданылатын әдістер мен технологиялардың маңызы зор. Жалпы танымдық процестерге түйсік, қабылдау ойлау, сөйлеу және қатынас, қиял, ес кіреді. Бұл балаларда әсіресе қабылдауда үлкен қиындықтар кездеседі, себебі зияты бұзылған балада адамдармен сөздік қарым-қатынас белсенді болмайды. Бала өз сезімдерін жеткізуде қиналады [1;45].

Зияты бұзылған балаларға білім мен тәрбие берудегі ғылымның жеткен жетістігінің бірі жаңа технологияны игеріп, компьютерді пайдалану. Компьютерді пайдалануда мынадай дидактикалық мүмкіндіктерді көруге болады: логикалық ойлау жүйесін қалыптастыруға, шығармашылық еңбек етуіне жағдай жасайды. Электрондық оқулықтарда теориялық тақырыптар кеңінен беріліп түсіндіріледі. Зияты бұзылған балаларды оқытып-тәрбиелеу процесін оңтайландыру үшін компьютерлік ойынның бейімдеу потенциалын пайдалану, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану мен бала ағзасына компьютерлік техника ықпалдарының жағымсыз салдарын болдыртпау мәселелері өте өзекті. Мүмкіндігі шектеулі балалардың танымдық іс-әрекетімен эмоциялық ерікті жағының кемшіліктерін еңсеру, өз бетімен өмір сүруде балаларды қазіргі қоғамдық жағдайларда әлеуметтік бейімделуге дайындау, осы балаларды оқыту процесіне заманауи әдістемелер мен технологияларды енгізу жаңа заманға сай білім алуды қамтамасыз етеді. Қазіргі заман талабына сай адамдардың мәлімет алмасуына, қарым-қатынасына ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың кеңінен қолданысқа еніп, жылдам дамып келе жатқан кезеңінде ақпараттық қоғамды қалыптастыру қажетті шартқа айналып отыр. Ақпараттық қоғамның негізгі талабы – оқушыларға ақпараттық білім негіздерін беру, логикалық ойлау-құрылымдық ойлау қабілеттерін дамыту, ақпараттық технологияны пайдалану дағдыларын қалыптастыру және оқушы әлеуметінің ақпараттық сауатты болып өсуі мен ғасыр ағымына бейімделе білуге тәрбиелеу, яғни ақпараттық қоғамға бейімдеу [2].

Зияты бұзылған балаларды оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану, балалардың сабаққа деген ынтасын күшейтеді. Мұғалім үшін оқытудың ең оңтайлы шешімі-жаңа технологиялар. Бұл балалармен сабақ өткізуді кеңінен қолданылатын ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың бірі-интерактивті тақта.

Интерактивті тақта-кластағы оқушылардың барлығын оқыту үшін құнды құрал. Жаңа материалды өте қызықты және қарқынды етіп түсіндіруге көмектесетін үлкен көрнекілік. Оның ақпаратты түрлі мультимедиялық ресурстар көмегі арқылы таныстыруға мүмкіндігі зор. Ол сызбаларды түсіндіруді жеңілдетіп, қиын мәселелерді шешуге көмектесе алады. Оқушылар өздерінің жаңа ойларын, идеяларын әсерлі, тартымды етіп көрсету үшін осы тақтаны қолдана алады. Интерактивті тақта кластағы барлық оқушылардың басты назарына айналады, ал егер де керекті материалдардың барлығы алдын ала дайындалып, түсінуге оңай болса, сабақтың жақсы қарқынды өтуін қамтамасыз етеді.

Зияты бұзылған балаларды оқытуда интерактивті тақтамен жұмыс істеудің артықшылықтары:

- Бағдарлама бойынша барлық класс оқушыларына қолайлы;
- Берілген материалды әсерлі жеткізуге және оны кластағы оқушылар арасында талқылауға үлкен мүмкіндік туғызады;
- Әр мұғалім өз бетінше топпен жұмыстың жаңа түрлерін ойлап таба алады;
- Оқушы алдында жаңа материалды жанды түрде көрсете отырып, танымдық қабілетін арттыруға мүмкіндік алады;
- Оқушының, шабытын, қызығушылығын арттырып, сабақты тартымды өткізуге ынталандырады;
- Оқушылардың көріп қабылдауын дамытады;
- Уақыт үнемдеуге көмектеседі; [3].

Интерактивті тақта зияты бұзылған балалармен сабақ барысында, мұғалімге балалардың зейінін өзіне аударуға мүмкіндік береді. Себебі, интерактивті тақта қызықты көрнекілік болып есептеледі. Бала зейіні өзіне ғана қызықты нәрсеге шоғырланады. Сабақ барысында бала зейінін шоғырландыру үшін, түрлі қызықты видеолар, сан алуан ойындар, дидактикалық ойындар жүргізуге болады. Мүмкіндігі шектеулі балаларға сабақ міндетті түрде көрнекіліктермен өтеді, осы орайда интерактивті тақта-ең үлкен, қолайлы көрнекілік болып есептеледі. Зияты бұзылған балалармен топтық және жеке сабақтар өткізуде өз тиімділігін дәлелдеп отыр.

Интерактивті тақтаны тиімді пайдалана отырып, зияты бұзылған баланың танымдық процестерін дамытуды жеңілдетуге болады. Бұл орайда интерактивті тақтамен жүргізілетін жаңа, қызықты, тиімділігі мол әдістемелердің қажеттілігі туындайды. Тақта көмегімен мұғалім мен оқушы арасында қарым-қатынасты тығыз байланыстыруға, уақытты ұтымды пайдалануға, әдістемелерді тиімді өткізуге, оқушы зейінін шоғырландыруға, қабылдау деңгейін арттыруға, сабақты қызықты өткізуге, балалардың шығармашылығын дамытуға, логикалық ойлауын жақсартуға мүмкіндік береді.

Дәстүрлі түрде сабақ өткізуде бала үшін қызықсыз, ынтасын жоғалтатын сәттер жиі кездеседі. Себебі бала үшін сабақтың көрнекіліктерінің әдемілігі, өзіне назар аудартатындығы маңызды.

«Қазіргі заманда жастарға ақпараттық технологиялармен байланысты әлемдік стандартқа сай мүдделі жаңа білім беру өте қажет»- деп елбасымыз өз жолдауында айтып қана қоймай, әр мектепті түрлі ақпараттық технологиялармен қамтамасыз етуде [4].

Яғни, ақпараттық технологиялардың білім беруде маңызы зор. Өйткені ол оқушыларға үлкен ақпараттық білім кеңістігіне жол көрсетеді. Бұл баланың ой өрісін кеңейтіп қана қоймайды, білім деңгейін көтеруге үлкен үлесін қосады. Сабақ беруде мұғалім оқушылардың жас ерекшелігін негізге алуы керек. Компьютер біздің өмірімізге ұзақ уақытқа енді, бірақ енді онсыз өмір сүре аламыз ба? Мүмкіндігі шектеулі жандарға да компьютердің тигізер ықпалы мол, түрлі ойындардың болуына қарамастан қазіргі білім жүйесінің ерекшелігі тек білім алып қана қоймай, білім алуды дамыта отырып, үздіксіз өз бетінше өрлеу ісіне қажеттілік тудыру. Ақпараттық компьютерлік технология білім алу кезінде ой-өрісін дамытады.

Ақпараттық технология – қазіргі компьютерлік техника негізінде ақпаратты жинау, сақтау, өңдеу және тасымалдау істерін қамтамасыз ететін математикалық және кибернетикалық тәсілдер мен қазіргі техникалық құралдар жиыны.

Зияты бұзылған балаларды оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану, балалардың сабаққа деген ынтасын күшейтеді. Мұғалім үшін оқытудың ең оңтайлы шешімі-жаңа технологиялар. Бұл балалармен сабақ өткізуді кеңінен қолданылатын ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың бірі-интерактивті тақта.

Қазіргі өмір талап етіп отырғандай, ғылым мен техниканың дамуы, соны болашақта басқаратын жаңа ұрпақты даярлау, *әр* жеке бастың инициативасын дамыта, білімді бойына дарыта отырып оқыту қажет болып отыр. Дидактикада үш мақсаттың үшіншісі - баланың жеке басын дамыта отырып оқыту деп сабақ жоспарында көрсеткенмен, бұл көбінесе ескерусіз қалады. Сабақ үстінде оқушылардың ақыл-ойын басқару қажет болса, бұл педагогтардың білімі мен тәжірибесіне, олардың өз мамандығын сүюіне, оқушылар психологиясын терең де, жан-жақты білуіне байланысты.

Адамның қоғамдағы алатын орнын, оның мәнін оқушыларға түсіндіруде және осы бағытта оқыту теориясын жетілдіруде айтарлықтай пікір қалыптастырған ғалымдар Л.В. Занков, Л.С. Выготский, Н.А. Эльконин т.б болды. Мысалы, академик Л.В. Занков: «Оқушылардың ақыл-ой әрекетінің дамығандығын олардың бағдарламалық материалдарды толық түсінуінен, өзінше талдай алуынан, ғылыми ұғымдарды меңгеруінен, практикалық іс-әрекеттің жетілгендігінен байқауға болады» - десе, ал академик В.В. Давыдов оқушылардың өзіндік дербес ойын дамыту үшін анықтауды керек ететін ғылыми теориялық ұғымдарды оқу пәніне енгізу қажеттігін айтады.

Сол сияқты психология, педагогика ғылымын зерттеген ғалымдарымыз баланың жеке басын дамытуда - оқушылардың күші мен мүмкіндіктеріне қарай жеке-жеке қамқорлық жасау дегенді айтуда. Онда жаппай оқыту (барлық сынып оқушыларын қамту), группамен (топқа бөліп) оқыту, индивидуальды (жеке) оқыту сияқты принципке сүйену әр түрлі оқушылардың (тең жастағы) таным мүмкіндіктері, ақыл-ойының даму деңгейі әр түрлі оқушыға қамқор жасай отырып, жеке басын дамыта оқыту мәселесін көрсетті. Оқытуды жақсы ұйымдастыру - баланың шамасына қарай, таным белсенділігіне ықпал жасайтынын, оқушының жалпы дамуын тездетуге әсерін тигізетінін дәлелдейді.

Дамыта, дарыта оқыту дегеніміз, бұл – оқушының жеке басына мол деректерден білім беру. Білім беруді дамыта оқыту принципі - баланың болашағына пайдалы білім беру, жан-жақты жетілдіру. Бүгінгі таңда елімізде мектепті қайта құру мәселесі – жеке оқушыға білім беруді дамыта оқыту, білім деңгейін есепке алуды жетілдіру - мектептегі оқушылардың біліктілігін көтеру, озық біліммен қамту жүйесі арқылы инновациялық дамыту мәселесін көтеріп отыр. Қазіргі кезде ана тілінен білім берудегі талап - оқушылардың тілін дамыту, сөйлеу мәдениетін көтеру және оларға тілді таным құралы ретінде терең меңгерту арқылы білім, тәрбие беруді түбегейлі жақсартуда пәннің мазмұнын интеграциялау қажет. Өйткені, тіл - дүниетанудың негізгі құралы.

Дамыта оқыту - оқушының әрқилы деректері бар білімді терең әрі сапалы меңгеруі. Қазақ тілінен білім беруде тақырыптың мазмұнына қарай білім, тәрбие беру және жеке тұлғаны ақыл-ой жағынан пайдалы білімді игертуге ынталандырып оқыту жағы көзделді. Бұл кезде мұғалім сабақ үстінде білімді қабылдау қабілетіне қарай ойлау ерекшеліктеріне тікелей әсер етіп, әр түрлі әдіс-тәсілдермен жұмыс жүргізеді. Білім берудегі бұл мақсат - болашақ ұрпақтың интеллектуальдық мүмкіндіктерін дамыту - оған күш салу, дүниетанымын кеңейту.

Қазақ тілі сабағында дамыта оқыту оқушылардың ауызша, жазбаша жұмыстарын бағалау арқылы олардың ой-өрісін, тіл байлығын дамытуға ықпал етеді. Саяхатқа шығару, мұражайларға апару, сол бойынша пікір туындату, пікір - таластар арқылы танымын кеңейту секілді шаралардың да маңызы зор. Сонымен бірге оқушылардың теориялық ойлауын дамыту оқушы бойындағы шығармашылық мүмкіндікті іздеп табуға және соған оларды ынталандыруға мүмкіндік тудырады.

Қорыта келгенде, жеке тұлғаны дамыта, дарыта оқыту - оқушылардың ақыл-ойын, танымдық белсенділігін, қабілетін дамытуға, оларды білім дағдыларымен қаруландырып, мамандықты дұрыс таңдауына, еңбекке араласуына, өмірлік мәні бар әлеуметтік проблемаларды түсініп, өз орнын табуға, азамат болуларына көмектеседі.

Әрине, оқушылардың ақыл-ойын дамыта оқыту жағдайына келгенде, оқушыны жалықтырмай, қызықтыра отырып оқыту үшін қазақ, тілінен білім беру үстінде схема, таблица, картина, техникалық құралды: ұнтаспасын, эпидоскопты, калейдоскопты, кесте

түрлерін пайдаланудың көптеген табыстарға жеткізері сөзсіз. Бұл оқушының бұрынғы білгенін толықтыра түсуге әсер етеді. Тағы бір тәсіл, сабақта проблемалық ситуация туғызу. Бірнеше сұрақ (мысал келтіру) қою арқылы грамматикалық ережелерді оқушының өздеріне тапқызу олардың алдарына проблемалық мәселелер қойып отыру арқылы жүзеге асады. Ол мәселені шешуде оқушы өзіндегі бар білімді, дағдыларды, іскерлікті толық пайдаланады. Өзінше қорытынды жасайды. Өзі шешкен анықтама, ережелердің қорытындысын жаттығу жұмыстарында жүзеге асырады.

Оқушылардың дара қасиетін, әлеуметтік психологиялық танымын, психофизиологиялық ерекшелігін анықтай отырып, оқушының ойлау және сөйлеу қабілетін дамыту мақсатында деңгейлік тапсырмалар беріледі. Сол арқылы оқушының білімін тереңдетіп, белсенділігін, іскерлігін арттырады. Негізгі мақсат: оқушының қабілетін ашу, дамыту, шығармашылығын шыңдау, пәнге деген қызығушылығын арттыру.

Сол сияқты көрнекіліктерді, ойын элементтерін, сергіту сәттерін оқушының қисынды ойлау қабілеттерін күшейтуге қызығушылығын оятуға. Әр сабақта ұтымды пайдалана білу - білім беру процесін жандандыра түседі. Оқушылардың тілін ширатып, дамытуда өлең, жаңылтпаштар, жұмбақ оқыту дұрыс. Токсан соңында мысал - ертегілер оқыту арқылы оқушылардың ой-өрісін, қисынды ойлау қабілеттерін дамытамыз.

Балалардың ойлауына көбінесе келесі сипаттар тән: елестету мен ұғымдарды қолдану ретсіздігі, жүйесіздігі. Олардың ойлау әрекетіне мағыналы байланыстардың болмауы немесе әлсіз болуы, оларды орнату қиындығы, ойлаудың енжарлығы, нақтылығының тарлығы және жалпылау қиындығы тән.

Балалар жеке заттардың арасындағы айырмашылықтарды таба алады, оларға жалпылаудың ең қарапайым түрі қолайлы, бірақ нақты бір жағдайдан басқаға назар аудару қажет кезінде олар дәрменсіз күйге түседі. Оқу кезінде заттарды белгілі топтарға біріктіруге қабілетті («киім», «жануарлар» және т.б.). Бірақ балалардың ұғымдық жалпылауы үлкен қиындықпен қалыптасады, жағдайға байланысты жалпылауға жиі ауысады. Балалар тонды шкафқа іледі деген түсінікпен тон мен шкафтың суретін біріктіріп қоюы мүмкін.

Егер кіші немесе сабаққа бармаған ересектеу баладан қарапайым сюжеттік суреттің мазмұнын айтуды сұраса, ол ондай жағдайда сонда бейнеленген жеке заттарды атайды. Ондай бала суреттердің бөлімін ретімен орналастыра алмайды, бейнеленген жағдайларды кезегімен қайтадан құра алмайды: мазмұнына зейін аудармай суреттерді ретсіз қояды. Сонымен қатар, балалар бірнеше сюжеттік суреттер бойынша байланыстырып әңгіме құра алмайды.

Әсіресе ойлаудың жетілмеуі балаларды сауат ашу мен санауға үйреткенде байқалады. Олар оқуды үйренуі мүмкін, бірақ көбісі мәтінді түсіне бермейді. Балалар оқығандарын қорыта алмайды. Жіберген қателерін байқамайды, сондықтан оны түзетпейді.

Осы деңгейлік тапсырмаларды орындау арқылы оқушылардың белсенділігі артады, өмірге икемділігі дамиды, сапалы білім алуына жәрдемі тиеді: Деңгейлік тапсырмалардың өзі жаңа технологиямен оқытудың бір элементі, ал дамыта оқыту жаңа технологиямен оқытудағы негізгі мақсаттың бірі. Дамыта оқытудың өзі сабақ құрылымындағы дамытушылық мақсаттан шығып отырған процесс. Ол, яғни бала бойына еркіндік, мақсаткерлік, ар-намыс, мақтаныш сезім, дербестік, адамгершілік, еңбексүйгіштік, белсенділік т.б. қасиеттерді дамыту. Сабақта өз бетіндік жұмыстар жүргізе отырып, баланың дербестік, еңбексүйгіштік қасиеттерін дамытамыз, ал сурет бойынша әңгіме не сөйлем құру арқылы шығармашылық, ойлау, өз ойын айту қабілеттері дамиды. Дамыта оқытуда дидактикалық құралдың әсері, маңызы зор.

Әдебиеттер тізімі:

1. Оқулық, Қ.С.Тебенова, А.Р.Рымханова, Арнайы психология. Алматы, 2011ж.
2. Педагог. Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал. Ж.Укиева. 2/2012ж.
3. Педагог. Республикалық ғылыми-әдістемелік журнал. Е.Ильясов. 2/2011ж.
4. “Болашақтың іргесін бірге қалаймыз” Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы, 2011ж

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТАГЕМНОГО МЫШЛЕНИЯ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

Мағзиева Акку Абзаловна – студентка 4 курса по специальности социальная педагогика и самопознание, КазНУ им. аль-Фараби
Садвакасова Зухра Маратовна - к.п.н., доцент

ТҮЙІНДЕМЕ

Жасөспірімдерді тәрбиелеу мәселесі, атап айтқанда, жасөспірімдердің жанжалды емес мінез-құлқын қалыптастыру мүмкіндіктерін зерттеу проблемасы, әрқашан жас ұрпақты тәрбиелеу маңызды әлеуметтік тапсырма ретінде қаралды. Әлеуметтік педагог жұмысының маңызды бағыттарының бірі девиантты мінез-құлықты жасөспірімдердің ойлау айласы дағдыларын қалыптастыру деп санаймыз. Мақалада қақтығыс жағдайға мінез-құлық заңдылықтарын қалыптастырудың агрессия және үстемдік көрсеткіштің деңгейін азайту арқылы шарттарының, әдістері мен нысандарын жағдайлы көрсетілген.

Түйінді сөздер: әлеуметтік қызметкер, ойлау айласы, жасөспірімдер, жанжал мінез-құлық.

АННОТАЦИЯ

Проблема воспитания подростков, и в частности, проблема изучения возможностей формирования неконфликтного поведения у подростков, во все времена рассматривалась как важная социальная задача в воспитании подрастающего поколения. Одним из важных направлений работы социального педагога с подростками девиантного поведения мы считаем формирование навыков стратагемного мышления. В статье подробно отражены условия, методы и формы формирования позитивных паттернов поведения в конфликтной ситуации за счёт снижения уровня агрессии и показателей доминирования.

Ключевые слова: социальный педагог, стратагемное мышление, подростки, конфликтное поведение.

ABSTRACT

The problem of educating he problem of educating adolescents and in particular, the problem of studying the possibilities of developing non-conflict behavior in adolescents, at all times was considered as an important social task in educating the younger generation. One of the important directions of the work of the social pedagogue One of the important directions of the work of the social pedagogue with adolescents of deviant behavior we believe formation of skills of stratagem thinking. The article details the conditions, methods and forms the formation of positive patterns of behavior in a conflict situation by reducing level of aggression and dominance indicators.

Key words: Social teacher, stratagem thinking, adolescents, conflict behavior.

Подростковый возраст является важным периодом в жизни личности, в ходе которого происходят личностные и социальные изменения. Внимание подростка начинает привлекать его собственный внутренний мир. Этот период не зря считается самым

конфликтным. В подростковом возрасте происходит переоценка ценностей, осознание себя как личности, формируются собственные взгляды на жизнь.

Повзрослевший ребенок борется за свою свободу с отчаянием юношеского максимализма: со скандалами, сигаретами, алкоголем, уходом из дома и другими негативными проявлениями. Соответственно, конфликтные ситуации в жизни подростка – явление частое. Неадекватно завышенная самооценка, равно как и неадекватно заниженная могут привести к внутриличностному конфликту. Как результат несоответствие ожиданий, уровня притязаний и реальных возможностей, способностей, готовности личности. Подростки, не обладающие в полной мере когнитивными знаниями и навыками в разрешении кризисных ситуациях часто не умеют находить компромисс в конфликтной ситуации и разрешают ее в эмоционально – негативных формах: используя вербальную агрессию, драки и другие формы девиантного поведения.

Проблема воспитания подростков, и в частности, проблема изучения возможностей формирования неконфликтного поведения у подростков, во все времена рассматривалась как важная социальная задача в воспитании подрастающего поколения, с которой напрямую связана не только гармония с самим собой, но и гармония с окружающим миром. И на сегодняшний день, на наш взгляд, ее важность значительно возросла в связи с социально – экономическим положением в обществе. Из вышесказанного вытекает значимость формирования стратегического мышления при конфликтном поведении у подростков, которое предполагает некий алгоритм поведения, просчитанную последовательность действий, направленных на формирование неконфликтного поведения подростка, с учетом его индивидуальных особенностей, его положения, обстановки и других особенностей ситуации.

В подростковом периоде начинается самоопределение личности, развивается самосознание и рефлексия, подросток начинает самостоятельно контролировать своё поведение, происходит становление нравственных и моральных установок личности, которым он будет следовать всю свою жизнь.

Значительные изменения происходят и в эмоционально-волевой сфере подростков. Для них характерно: Эмоциональная неуравновешенность; Повышенная эмоциональная чувствительность и возбудимость; Амбивалентность чувств; Устойчивость эмоциональных переживаний; Чувство неповторимости своих переживаний; Высокая тревожность.

Для этого возрастного периода характерны не только изменения, затрагивающие физиологические и психические аспекты, но и изменения в системе общения с окружающими. Подростки начинают оказывать сопротивление в отношениях со старшими, а именно с родителями и учителями. Теперь они чаще и упорнее отстаивают свою позицию и взгляды, требуя тем самым к себе взрослого отношения. На этой почве возможно возникновения конфликтов в образовательной среде. Изучением данного феномена занимались такие исследователи, как Т.Н. Березина, И.А. Баева, М.С. Мириманова, В.В. Ковров и др.

Одним из важных направлений работы социального педагога с подростками девиантного поведения мы считаем формирование навыков стратегического мышления. Целью формирования стратегического мышления при конфликтном поведении подростков является - формирование позитивных паттернов поведения в конфликтной ситуации за счёт снижения уровня агрессии и показателей доминирования. Основными задачами являются: коррекция агрессивного поведения; развитие конструктивных навыков реагирования в конфликтной ситуации; снятие тревожности; развитие навыков саморегуляции.

В психолого-педагогической литературе выделяют негативные и позитивные паттерны. Под негативными паттернами поведения в данной работе мы будем понимать такие стратегии реагирования в конфликте, которые приводят к деструктивному разрешению конфликтной ситуации или эскалации конфликта, обостряют её и наносят

губительный характер для отношений между субъектами взаимодействия, нарушают функционирование и психологическую целостность личности. К негативным паттернам поведения будут относиться такие стратегии поведения, как избегание (уход), а также соперничество (борьба). [1] Под позитивными паттернами поведения подразумеваются такие стратегии реагирования в конфликтной ситуации, которые приводят к прекращению конфликтного взаимодействия путём урегулирования возникших разногласий при помощи переговоров или диалога с учётом интересов каждой стороны переговоров, при минимальных потерях каждого субъекта конфликта, либо при получении взаимной выгоды для обеих сторон. К позитивным паттернам поведения будут относиться такие формы реагирования, как компромисс и сотрудничество, объединённые общим термином диалог [2].

Для исследования стратегии поведения подростков в конфликтной ситуации важно использовать следующие диагностические методики:

- 1) Опросник «Стратегии поведения в конфликте К. Томаса».
- 2) Проективная методика «Рисунок несуществующего животного».
- 3) Тест руки Э. Вагнера является проективной методикой исследования особенностей, адаптация Т.Н. Курбатовой.
- 4) Тест «Диагностика межличностных отношений" (ДМО) Тимоти Лири.
- 5) Методика «Личностная агрессивность и конфликтность» разработанной Е. П. Ильиным, П. А. Ковалевым.
- 6) Методика «Шкала эмоционального отклика» А. Меграбяна и Н. Эпштейна.
- 7) Методика «Поведение в конфликте» К. Томаса.
- 8) Методика «Уровень агрессивности Басса-Дарки». [4]

Чтобы своевременно предотвращать конфликты и не давать им развиваться и переходить на другой уровень событий, необходимо формировать конфликтную компетентность - умение удерживать противоречие в продуктивной конфликтной форме, то есть способность к разрешению конфликта. По мнению И. А. Колесниковой, конфликтная компетентность - это освоение позиции партнёрства, сотрудничества на фоне позитивного овладения способами регуляции поведения, представляющая собой динамическое структурно-уровневое образование, отражающее единство содержательного, деятельностного и личностного компонентов.

Решение проблемы заключается в эффективной организации работы с конфликтными подростками, которая состоит в своевременном выявлении у детей тех или иных предпосылок конфликтного поведения, с помощью диагностических методик, профилактики конфликтного поведения, а если конфликты уже имеются, в эффективном и правильном их ослаблении и разрешении, а также своевременная помощь и профессионализм учителей, социальных педагогов, способных работать с конфликтными подростками.

Для конфликтной компетентности существуют два уровня:

- первый предусматривает способности к распознаванию признаков случившегося конфликта, его оформлению для удержания, воплощенного в нем противоречия, и владение способами регулирования для разрешения;
- второй предусматривает умение проектировать необходимые для достижения определенных результатов конфликты и конструировать их непосредственно в ситуациях взаимодействия; владение способами организации продуктивно ориентированного конфликтного поведения участников и сторон взаимодействия [5]

Формирование конфликтной компетентности, конструктивного управления конфликтной ситуацией, позитивных паттернов поведения в конфликтной ситуации образуют стратегию мышления.

Если рассмотреть историю, то само стратегическое мышление сформировалось в глубокой древности и было связано с приемами военной и дипломатической борьбы. Чтобы понять что такое стратегическое мышление рассмотрим понятия: *Стратегическое мышление*

— тактическое искусство и, как таковое, является лишь составной, но важной частью стратегии. Искусный тактик необязательно хороший стратег, видящий картину целиком и на долгую перспективу; Стратегия — долгосрочный план, общее видение и совокупность тактических ходов, предполагающая большую гибкость и приспособляемость; Стратегема — манёвр, тактический ход, применяемый для получения обычно более сиюминутного, осязаемого и менее масштабного результата, в отличие от тактики, всегда содержащий в себе некую хитрость или обман. Важной особенностью стратегемы является обратное внимание, просчитываемость ситуации, реакции объекта и результата, то есть мышление на несколько ходов вперёд.

Понятие «стратегема», как указывают исследователи, восходит к древнегреческому «strategema», означающему военную хитрость и военное дело вообще. Секст Юлий Фонтин, римский полководец и государственный деятель, написал свой трактат по военному искусству «Strategemata» («Военные хитрости»). Стратегемность мышления — характерная особенность китайцев, под «стратегемой» понимавших стратегический план, в котором для противника заключена какая-либо ловушка или хитрость [1]. Согласно толковому словарю, стратегема - хитроумный план, неортодоксальный путь к достижению военных, гражданских, политических, экономических или личных целей.

В Китае стратегемное мышление является чертой китайского менталитета и применяется системно, причем не только с врагами и противниками, но и в быту, бизнесе, в школе, с товарищами. У китайцев нет морального запрета на применение хитрости к другому человеку («обман во благо»), если это в итоге взаимовыгодно. Стратегемность мышления очень близка по смыслу Берновскому понятию «игра» в современной психологии. В Китае о стратегемах знает практически каждый, их изучают в школьной программе, есть комиксы с примерами стратегем и даже в газетных комментариях нередко встречаются указания на ту или иную стратегему в действиях политиков и граждан. По мнению В. С. Мясникова, у китайцев стратегемность – это сплав стратегии с умением расставлять скрытые от противника западни, который за тысячелетия существования китайской цивилизации вошел в практику китайского этноса. Объяснение этого факта заключается в специфике китайского менталитета и объективных причинах культурно-исторического развития этноса.

Само понятие стратегема (чжимоу, моулюе, цэлюе, фанлюэ) означает стратегический план, в котором для противника заключена какая-либо ловушка или хитрость. Рассматривая семантику данного понятия, В. С. Мясников обращает внимание на то, что в китайском языке оно одновременно означает и сообразительность, и изобретательность, и находчивость [2]. Понятие китайской стратегемы обозначает не предметную реальность, а отношение, ориентацию, событие, пронизывающее разные планы бытия и создающее некую целостную ситуацию. Способность склониться перед внешней силой является залогом собственной полноты – подобно тому, как кажущийся отход на самом деле подготавливает победу.

С помощью стратегем человек может определять и тактические ходы, рассчитывать оперативные приемы и предвидеть их последствия, использовать психологические особенности противников.

Запад впервые познакомился с этим феноменом сравнительно недавно, лишь в 70-х годах 20-го века немец Харро фон Зенгер и русский В.С. Мясников независимо друг от друга «открыли» его в китайской культуре, затем описав более подробно в своих научных трудах [2]. Европейские исследователи подчеркивают, что на Западе преобладает первое истолкование слова «хитрость», что придает в целом негативный оттенок самой идее стратегемного метода. Для китайцев характерно второе, практически лишенное составляющей обмана. Хитрость — это ловкое средство, с помощью которого пытаются достичь того, чего нельзя достичь обычным путем. При этом синологи замечают, что сам Конфуций допускал присутствие в мудрости некоторого лукавства. Например, в «Лунь юй» приводится следующий случай из жизни Конфуция: «Ян Хо хотел видеть Конфуция,

но Конфуций не пошел к нему. Тогда Ян Хо отправил в дар Конфуцию поросенка. Конфуций выбрал время, когда Ян Хо не было дома, и пришел отблагодарить за подарок». С помощью небольшой уловки Конфуцию удалось соблюсти приличия и избежать нежелательной встречи, т. е. он использовал стратегию хитрости.

Решающим для исхода конфликта зачастую становятся стратегии взаимодействия, развиваемые его участниками. На практике по формированию стратегического мышления у подростков в работе с детьми девиантного поведения сложились следующие стратегии.

Теоретики в области конфликтологии К. Томас и Р. Киллмен выделили пять основных стратегий поведения в конфликтной ситуации:

1. Принуждение (борьба, соперничество). Тот, кто выбирает данную стратегию поведения, прежде всего, исходит из оценки личных интересов в конфликте, как высоких, а интересов своего соперника – как низких. Выбор стратегии принуждения в конечном итоге сводится к выбору: либо интерес борьбы, либо взаимоотношения.

2. Уход. Стратегия ухода отличается стремлением уйти от конфликта. Она характеризуется низким уровнем направленности на личные интересы и интересы соперника и является взаимной. Это по сути дела взаимная уступка.

3. Уступка (приспособление). Человек, придерживающийся данной стратегии, так же, как и в предыдущем случае, стремится уйти от конфликта. Но причины «ухода» в этом случае иные. Направленность на личные интересы здесь низкая, а оценка интересов соперника высокая. Иначе говоря, человек, принимающий стратегию уступки, жертвует личными интересами в пользу интересов соперника.

4. Компромисс. Компромиссная стратегия поведения характеризуется балансом интересов конфликтующих сторон на среднем уровне. Иначе ее можно назвать стратегией взаимной уступки. Стратегия компромисса не портит межличностные отношения. Более того, она способствует их положительному развитию.

5. Сотрудничество. Стратегия сотрудничества характеризуется высоким уровнем направленности как на собственные интересы, так и на интересы соперника. Данная стратегия строится не только на основе баланса интересов, но и на признании ценности межличностных отношений.

Анцупов А.Я, Шипилов А.И. в книге «Конфликтология» (2014) стратегии в конфликте считает реализуются через различные тактики:

1. Тактика захвата и удержания объекта конфликта (самовольное)
2. Тактика физического и психологического насилия (ущерб)
3. Санкционирование
4. Тактика коалиции
5. Тактика фиксации своей позиции
6. Тактика дружелюбия
7. Тактика сделок
8. Уступки [14, с.226-227]

К.Томас (1972) выделял 5 стратегий: соперничество, компромисс, сотрудничество, избегание и приспособление [14].

Управленец-практик М.Фоллет указывала следующие стратегии: компромисс, интеграция, сотрудничество.

Платонов Ю.В. в труде «Психология конфликтного поведения» выделяет три группы осознанных стратегии совладания в конфликтной ситуации.

1 группа. Копинг-поведение – целенаправленные и потенциально осознанные действия. Условиями реализации являются: осознавать возникшие трудности; знать способы эффективного совладания именно с ситуацией данного типа; уметь своевременно применить их на практике. Акт реализации стратегии: восприятие изменение ситуации; мысли о событии-копинг-реакции. И итогом: осознанное формирование новой ситуации, то есть приспособление.

2 группа. *Поведенческие стратегии* –смена деятельности или изменение формы. Условиями реализации стратегии являются: активное сотрудничество и участие в разрешении ситуации; переключение на поиск поддержки, с тем чтобы быть выслушанным, получить понимание и содействие; отвлекающее удовлетворение каких-то собственных желаний; выход из поля травмирующей ситуации, уединение и покой; различные виды замещающих реакции.

3 группа. *Стратегии эмоционального совладания*. Оценка адекватности ситуации, приводящих к переживаниям.

• 4 группа. *Когнитивные (познавательные) стратегии* –разные способы работы с информацией. Важным условием реализации стратегии: понять и принять для себя место роста самоуважения и собственной ценности как личности. Акты реализации: отвлечение или переключение мыслей на другие, более важные темы для размышлений; игнорирование неприятной ситуации; поиск дополнительной информации: расспросы, обдумывание; анализ не только самой ситуации, но и ее последствий; оценка при сравнении с другими людьми, находящимися в худшем состоянии; придание нового значения и смысла неприятной ситуации [15, с. 272-273]

Известный психолог в области жизнестойкости человека Р.Лазарус выделяет стратегии совладания:

- временная направленность (разрешить ситуацию «сейчас», принося себе психологический комфорт);
- модальность регуляции (поиск информации, непосредственные действия, рефлексия) или подавление, уход (15, с. 274)

Для того, чтобы подростки могли конструктивно управлять конфликтами, причем, в различном контексте «ученик-ученик», «ученик-учитель», «ученик- родитель», в классе и школе должен быть создан контекст сотрудничества, кооперации, а не соперничества и индивидуализма. В случаях сотрудничества, коммуникация характеризуется открытостью и честностью, восприятие является точным и конструктивным, создается и поддерживается доверие, стороны конфликта ориентированы на максимизацию общих результатов. В ситуации же соперничества стороны могут стремиться к прекращению коммуникации, или передаче информации, вводящей в заблуждение, общим явлением становится не восприятие друг друга, враждебные отношения, а каждая из сторон стремится к максимизации собственного выигрыша за счет другой стороны.

Таким образом, сформированная целенаправленная деятельность социального педагога по формированию стратагемного мышления у подростков позволит снизить уровень конфликтности у «группы риска» в организации образования и, поможет подростку не только управлять собой, но и сознательно контролировать события, происходящие во внешнем окружении.

Стратегии разрешения конфликтов зависят от самой личности человека, от её желания и стремления устранить конфликт. Наиболее успешными стратегиями являются компромисс, сотрудничество, менее успешными - приспособление и уход. Успешность стратегий характеризуется тем, что происходит наиболее гуманное разрешение конфликтов, учет интересов и ценностей всех конфликтующих сторон без принуждения или соперничества.

Список литературы:

1. Зенгер Х. фон. Стратагемы. О китайском искусстве жить и выживать. — М.: Эксмо, 2004. — Т.1
2. Зенгер Х. фон. 36 стратагем для менеджеров. — М.: Олимп-Бизнес, 2014. — С. 224
3. Марышкин Д. А. Новые 36 стратагем. Формулы успеха. — Саарбрюккен, Германия: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. — С. 72.
4. Юй У. «36 стратагем в общении»

5. Гребёнкин Е.В., Хаббергер В. Особенности конфликтного поведения младших школьников и школьников подросткового возраста: взгляд из России и Германии.- Электронный журнал Вестник Новосибирского государственного педагогического университета, 1(5) 2012.
6. Березина Т.Н. Эмоциональная безопасность образовательной среды и ее влияние на субъективное состояние здоровья у студентов // Alma mater (Вестник высшей школы). 2014. № 2. С. 36-40.
7. Баева И.А. Безопасность образовательной среды, психологическая культура и психическое здоровье школьников. М., 2002.
8. Мириманова М.С. Конфликтология: Учебник для студентов сред. пед. учеб. заведений— 2-е изд., испр. — М.: Издательский центр Академия, 2004.
9. <http://all-politologija.ru/knigi/politicheskie-peregovory-uchebnoe-posobie-vasilenko/osnovi-stratagemnogo-mishleniya-na-peregovorax>
10. <https://ru.wikipedia.org/wiki>
11. http://e-notabene.ru/psp/article_13353.html
12. <http://www.scienceforum.ru/2015/1205/12739>
13. <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=654090#1>
14. Анцупов А.Я, Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов 5-е изд.- СПб.: Питер, 2014.-512с.
15. Платонов Ю.В. Психология конфликтного поведения . – СПб.: Речь, 2009.-544 с. (с.272-273)

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ БАЛАЛАРДЫ ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДЕ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

**Қарабаева Қаншайым Әлимұханқызы
Аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ
Баймен Назерке Орысбайқызы
Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану
мамандығының 4-курс студенті
Ақтөбе қ.**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада мүмкіндігі шектеулі балаларды оқытудың өзгешелігі, қоғамның көзқарасы, инклюзивті білім беру мәселелері мен тәжірибелік жұмыстар және мүмкіндігі шектеулі балаларға байланысты шешілмеген мәселелер туралы айтылады.

Түйін сөздер: мүмкіндігі шектеулі бала, әлеуметтік педагог, инклюзивті білім, кемтар бала, арнайы білім беру

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются особенности обучения ребенка с ограниченными возможностями, отдельные взгляды общества, проблемы инклюзивного обучения, экспериментальная работа и нерешенные проблемы, касающиеся детей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: Ребенок с ограниченной возможностью, социальный педагог, инклюзивное обучение, ребенок инвалидов, специальное обучение.

ABSTRACT

In this article we say about the features of teaching children with disabilities, the view of society, the problems of inclusive education and practical works and unresolved problems for the children with disabilities.

Key words: Child with disabilities, social pedagog, inclusive education, special education.

Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік мемлекеттік университетінде «Әлеуметтік педагог және өзін-өзі тану» мамандығының ашылғанына көп уақыт бола қойған жоқ. Осы мамандық туралы көпшілік қауымның, қоғамның әлі де түсінбеушіліктері көптеп кездеседі. Себебі оқуға түсуші талапкерлерге, ата-аналарға бұл мамандық туралы түсініктеме бере бастасаңыз: «Мектепке бір ғана әлеуметтік мұғалім керек емес пе? Бітіргесін мен қайда бараман?» және т.б. уәждер айта бастайды. Яғни бұл мамандықтың ерекшелігі қандай, кімдермен жұмыс жасайды, қандай жұмыс түрлерін атқарады, т.б. сұрақтарға жауап беру керектігі туралы ойладық. Сондықтан алдымен әлеуметтік педагог туралы айтуды жөн санадық. Сонымен «Әлеуметтік педагог» деген кім?

«Әлеуметтік педагог» мектептерде жұмыс жасайды, мектептегі ПМПК-мен (психологиялық-медициналық-педагогикалық консультация) бірлесіп баланың жеке және әлеуметтік мәселелерін шешу тәсілдерін, есебін, әлеуметтік педагогикалық жұмыс үлгілерін анықтайды. Қоғамда, ортада, үйде, мектепте баланың жеке қатынасының орнығуына бейімдейді. Білім беру бөлімдерінде әлеуметтік қорғау, дамыту, тәрбиелеу шараларын жүзеге асырады. Үймен, жәрдемақы алумен, балалардың құқықтарын қорғау жұмысымен айналысады. Баланы оқытатын мұғалімдермен, ата-анамен, әлеуметтік қызметкерлермен, жеке тұлғалармен тығыз қарым-қатынаста болады.

Ақтөбе облыстық ПМПК ММ-і Қазақстан Республикасының 11.07.2002 жылы шыққан «Кемтар балаларға әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы»

№ 343 Заңының 8 бабының, 3 тармағын орындау мақсатында, Ақтөбе облыстық әкімінің 04.02.2003 жылы бекітілген № 23 Қаулысы негізінде құрылды.

Аталған Заң бойынша 60 мың балаға бір ПМПК құрылуы қажет. Ақтөбе облысында бүгінгі күні екі ПМПК жұмыс жасауда: облыстық ПМПК ММ облыстың 12 ауданының, Алға облыстық балалар үйінің, Тамды көмекші мектеп-интернатының және Жайсаң арнаулы мектеп-интернатының мүмкіндігі шектелген балаларын тексереді. Қалалық ПМПК ММ Ақтөбе қаласына қарасты мүмкіндігі шектелген балаларды тексереді. Облыс бойынша 240 мыңдай бала бар, сондықтан тағы екі ПМПК ашуға мүмкіндік бар.

Мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту мен тәрбиелеуде әлеуметтік педагогтың атқаратын жұмыстарының ерекшеліктері өте көп. Педагогикалық және психологиялық әдебиеттерде мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды белгілі бір атауда әртүрлі ұғымдар мен терминдер кездеседі. Алдымен, мүмкіндігі шектеулі тұлға дегеніміз кімдер деген сұраққа жауап беріп көрейік.

«Мүмкіндігі шектеулі балалар – бұл дамуындағы кемістіктер., әлеуметтік жеңілдіктер мен жәрдемақы алуға мүмкіндік беретін, яғни бинефициатрлық мәртебеге ие балалар. Дәстүрлі терминологияда бұл балаларды мүгедек балалар деп атайды.

Білім алу қажеттілігі ерекше балалар – бұл білім беруде, арнайы коррекциялық көмекті қажет ететін балалар. Арнайы білім беру жағдайы, тек арнайы мекемелерде ғана емес, жалпы білім беретін мектептер мен балабақшаларда да болуы мүмкін.

Кемтар бала – белгіленген тәртіппен анықталған, туа біткен, тұқым қуалаған, жүре пайда болған аурулардың немесе жарақаттардың салдарынан, тіршілік етуі шектелген, дене және психикалық кемістігі бар, он сегіз жасқа дейінгі бала.

Қатер тобындағы бала – ерте қолға алынбағандықтан, әлеуметтік және медициналық – педагогикалық түзеу арқылы қолдау көрсетілмегендіктен, дене және психикалық дамуында артта қалу мүмкіндігі жоғары болатын, үш жасқа дейінгі балалар» [1 , 7].

Баланың құқықтары туралы Конвенцияда» мүмкіндігі шектеулі балаларды ерекше күтімге, білім алуы мен дайындығына, әлеуметтік ортада, қоғамда толық құқылы өмір сүруіне, тәуелсіздігі мен әлеуметтік ортаға қосуды қамтамасыздандыру туралы мазмұны 23- бапта белгіленген.

1994 жылы Испания мемлекетінде Саламанка қаласында ерекше қажеттілігі бар тұлғалардың білім алуына «Саламанка декларациясы» қабылданған. Бұл құжаттың енуіне Дүниежүзінің барлық мемлекеттері ат салысты. Аталмыш құжатта барлық адамдардың

білім алуына тең құқылы екендігі жайлы, ерекше қажеттілігі бар тұлғаларға арнайы білім алуына арнайы жағдайлармен қамтамасыз ету қажеттілігі туралы айтылған, олар:

- әр баланың білім алуы мен оны жалғастыруға;
- білім алуында ерекше қажеттілігі бар тұлғалардың жалпы мектептерде оқуға;
- инклюзивті білімді ұйымдастыру бағытында жалпы мектептерде дискриминациялық көзқарастардың алдын - алу, жою туралы;
- жалпы мектептерде инклюзивті білімді ұйымдастыру;
- арнайы білім беру бағдарламалар мен жоспарларды әзірлеу т.б.

Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балаларды арнайы оқыту мен тәрбиелеу туралы педагогикалық көзқарастар мен ой-пікірлерінің тарихи қалыптасу процесі қазіргі уақытқа дейін арнайы зерттелетін мәселе болып тұр.

Осы уақыттағы ең маңызды жетістік мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға көмек көрсету міндетін мемлекеттің мойындағаны. Мүмкіндігі шектеулі бала еркіндікті әлеуметтік интеграцияны қамтамасыз ететін ортада толыққанды және лайықты өмір сүруіне көмектесетін ерекше күтім, білім және қажетті дайындық алуға құқылы және мемлекет тарапынан білім алуға және көмек көруге және т.б қажеттіліктерін алуға міндетті.

«Қазақстанда мүмкіндігі шектеулі балаларға арнайы білім беру жүйесінің құрылуының алғышарттары өткен ғасырдың 20-жылдары қаланған болатын. Аталмыш балаларға білім беру мен тәрбие беруді дамытуды сол кезеңнің танымал тұлғаларының қызметтері үлкен рөл атқарды. Мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға көмек көрсетуді ұйымдастырудың алғашқы қадамдары ресейлік тәжірибені ұйымдастыру негізінде әзірленді» [2, 208].

«Қазіргі таңда мүмкіншілігі шектеулі тұлғаларға деген қоғамның көзқарасы өзгерген сайын оларды әлеуметке бейімдеудің көптеген түрлері қарастырылуда. Кейінгі онжылдықта бүкіл әлемде, сонымен қатар, тәуелсіздік алған біздің елімізде де мүмкіншілігі шектеулі балаларға деген көмек көрсету жүйесі түбегейлі өзгеріске ұшырап деинституализация жағына қарай бет бұрды. Мұндай ілгерілеу процестері мүгедек балаларды қоғамға және білім ордасына біріктіру, яғни интеграциялау қажеттілігімен сипатталады. Бұл процестер төңірегінде интернат жүйесінің жұмысы, арнайы білім беру жүйесінің өзгеруінің тиімділігін қамтамасыз ететін заңнамалық база қарастырылады. ҚР «Білім туралы» заңындағы 6- бабқа сәйкес: «Білім беру саласындағы жергілікті өкілді атқарушы органдардың құзреті-мүмкіншілігі шектеулі тұлғаларды оңалтуды және әлеуметтік бейімдеуді қамтамасыз ету» туралы айтылады» [3, 29].

«Қазіргі уақытта елімізде 47 мыңнан астам мүгедек бала тұрады екен. Осыған байланысты мүгедектерді оңалту жөніндегі әлеуметтік қызметтерді көрсететін медициналық-әлеуметтік мекемелер санын арттыру өріс алып келеді. Мүгедек балаларды медициналық-әлеуметтік мекемелерде ұстауға бюджеттен бөлінетін шығыстар жыл сайын артып келеді. Медициналық-әлеуметтік мекемелер желісі 18 балалар-интернат үйін қамтиды, оның ішінде 17-сі ақыл-ойы кем балаларға, 1-еуі дене мүшесі кемтар балаларға арналған. Осы мекемелерде мемлекеттің толық қамтамасыз етуімен 3 мыңға жуық бала тұрып жатыр, олардың 1273-і жетім немесе ата-анасының қарауынсыз қалған балалар болып табылады» [4, 27].

«Оқыту мен тәрбие бұл жалпы ортақ міндеттерді іске асыру барсында мұғалім мен оқушының ықпалдасы, арнайы ұйымдастырылған оқыту-тәрбиелік жүйе жағдайында тұлғаны қалыптастыру. Ол үшін әлеуметтік педагог және оған қатысты басқа да мамандар оқыту-тәрбиелеу мақсатын көздейтін әлеуметтік процесс көздейді:

- қоғамда және білім беру саласында тәрбиенің мәртебесін көтеру;
- тәрбиелік жүйелерді қалыптастыру;
- білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын нығайту, жетілдіру, отбасымен байланысты дамыту, кеңейту;
- Отандық тәрбие дәстүрлері мен қазіргі тәрбиелеу тәжірибені біріктіру;

- балалар үшін психологиялық-педагогикалық, медициналық-элеуметтік оңалту жүйесін әзірлеу, енгізу» [5,7].

Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру мақсатында 2009 жылы Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасының жобасы әзірленген. Инклюзивтің басты мақсаты - мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін ортаға кіріктіру ғана емес, ол «барлығы үшін бір мектеп» мақсатын көздейді.

Инклюзивті оқыту мүмкіндігі шектеулі баланың жалпы білім беретін ортада элеуметтенуі мен оның дамуына және оқыту процесінде баланың жетістіктерге жетуіне мүмкіндік туғызады. Инклюзивті білім беру оқыту процесінде балаға жеке көмек көрсету мен психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз етеді. Инклюзивті білім беру жайлы айтқанда жалпы білім беретін мектепте мүмкіндігі шектеулі балаларға кедергісіз аймақ құру ғана емес, баланың психофизикалық мүмкіндіктерін ескере отырып құрылатын оқу-тәрбие процесінің ерекшелігін де ескерген жөн. Ал бұл процесті жүзеге асыру үшін мектепте баланы психологиялық- педагогикалық қолдау қызметі ұйымдастырылуы қажет, сонымен қатар баланың дамуына жағдай тудыратын балаға көмек қолын созуға дайын, кездескен мәселені дұрыс түсінуге негізделген педагогикалық және балалар ұжымында моральды-психологиялық климат орнауы қажет.

Қазіргі күні біз диплом жұмысын жазу мақсатында мүмкіндігі шектеулі балалардың жалпы білім беретін мектепте оқып жатқандығын анықтадық. Осы балалардың сау балалармен бірге оқуда қандай жетістіктері бар, кемшіліктері бар соны анықтауды қолға алдық. Ол үшін анықтаушы эксперимент материалдары жүргізілді.

№1 әдістеме. Бақылау (құжаттармен жұмыс).

Мақсаты: мектептегі және белгіленген сынып оқушыларының құжаттарымен жұмыс жасап, мүмкіндігі шектеулі оқушылар туралы мәліметтер жинақтау.

1-тапсырма. Жалпы мектептегі мүмкіндігі шектеулі оқушылардың саны мен ерекшелігін анықтау.

Қорытынды: Медициналық жұмыс: Денсаулығы бақыланады. Мүгедектік тобы мен себебі анықталады. Мүмкіндігі шектеулі тұлғалар мектепте бесеу. Олардың екеуі – жоғары сыныпта болса, үшеуі – бастауыш сыныпта. Яғни, бастауыш сыныпта жоғары сыныппен салыстырғанда мүмкіндігі шектеулі тұлғаның біреуі артық.

Мектептің анықтауы бойынша 3 «в» сыныбында тізімде тұрған оқушы -1. Ол – Ербол Рақым.

Мүмкіндігі шектеулі оқушымен жүргізілетін анықтаушы эксперимент жұмыстары:

1. Мүмкіндігі шектеулі оқушы туралы құжаттар арқылы мәліметтер жинау. (жалпы мектеп бойынша және бекітілген сынып бойынша).

2. Кәмелетке толмаған жасөспірімнің материалдық – тұрмыстық жағдайына зерттеу.

3. Ерекше назардағы баланың зерттелу картасымен жұмыс.

4. Оқушыға мінездеме.

5. Оқушының бақылау картасымен танысу.

6. Мүмкіндігі шектеулі оқушының тәрбиелік деңгейінің диагностикасын жүргізу.

7. Ербол Рақымның сабаққа қатысымын зерттеу.

9. Оқушының бос уақытты пайдалануын анықтау.

10. Мінез-құлқының түрлерін анықтау.

11. Оқушыларға арналған диагностикалар жүргізу.

2- әдістеме. Өзімізге белгіленген сыныптағы зерттелуші Ербол Рақым Ерланұлына (3 «в» сынып оқушысы) бақылау жасау (Мүмкіндігі шектеулі баланың құжаттарына бақылау жасау арқылы мәліметтер жинақтау негізге алынды).

1-тапсырма. Бала туралы жалпы мәліметтер жинақтау. Мақсаты: Оқушыны танып-білу.

Міндеттері: - оқушының мүмкіндігі шектеулі тұлға атануының себептерін анықтау;

- оқушымен элеуметтік педагогтың алдағы уақытта жүргізетін жұмыстарын белгілеу.

1 кесте - Мүмкіндігі шектеулі оқушы туралы мәлімет (белгіленген сынып бойынша)

Оқушының аты-жөні	Туған жылы, айы, күні	Оқитын мектебі	Отбасы	Сыныбы	Мүгедектік тобы, себебі	Мекен-жайы
Ербол Рақым Ерланұлы	12.11.2005	№30 орта мектеп	Толық отбасы	7«в» сыныбы	мүгедек -бала, бала кезінен мүгедек	Мед санчасть 1-46

2 кесте - Ерекше назардағы баланың зерттелу картасы

Фамилиясы, аты-жөні	Ербол Рақым Ерланұлы
Туған жылы, айы, күні	12.11.2005
Мекен-жайы	Мед санчасть 1-46
Әкесі (аты-жөні, жұмыс орны, жалақысы, қызмет телефоны)	Бөлекбаев Ерлан Ерболұлы – әкесі, жұмыс жасамайды, 08.11.1972
Анасы (аты-жөні, жұмыс орны, жалақысы, қызмет телефоны)	Бөлекбаева Нұргүл Маратқызы- үй шаруасында, 01.01.1978
Оқушы қандай пәндерден үлгірмейді	Математикалық бағыттағы пәндерден
Оқушының психологиялық жағдайы (мінез-құлық, икемділік сипаттары, қабілеті)	Шапшаң, қарым-қатынасқа тез түсе алмайды.
Әлеуметтік-педагогикалық сипаттамасы: а) Әлеуметтік бейімділігі	Өз-өзіне қызмет ете алады, еңбек етуге қабілеті бар, өзіне деген сенімділігі мол
Әлеуметтік мінез-құлық:	Мінезі бірқалыпты, салмақты, өзін ортада жақсы ұстай біледі, адамдармен қарым-қатынасы жақсы, ұстаздарымен және достарымен тез тіл табыса алады.
Әлеуметтік беделі: Қарым-қатынасы (жетекші, бөлініп қалған, ешқандай жағдайы анықталмаған)	Белсенді болуға тырысады.

Қорыта келе, мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға арналған мемлекет тарапынан жоғарыдағыдай көмек түрлерінің іске асырылғаны белгілі болды. Бүгінде бұл жайларды мүмкіндігі шектеулі жеке тұлғаларға арналған облыс, аудан көлеміндегі атқарылып жатқан жұмыстардан да көруге болады. Мысалы, Ақтөбе қаласындағы № 7 арнайы мектеп пен «ДАР» орталығындағы жұмыс әрекеттерінен де көруге болады. Сондай –ақ мемлекет тарапынан арнайы қамқорлық көрсетіліп қана қоймай, халықаралық дәрежеде де қолдауға ие. Қазіргі уақытта отандық арнайы білім беруде мүмкіндігі шектеулі балаларды оқыту, тәрбиелеу, түзету, дамыту мен бейімдеу қоғамға қосу проблемаларын жан-жақты зерттеу жұмыстары белсенді барлық арнайы білім беру ұйымдарында, Абай атындағы ҚазҰП-гі «Арнайы педагогика» кафедрасында атқарылып жатыр.

Солай бола тұрса да, мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға көрсетілетін әлі де шешілмеген мәселелерді байқауға болады. Олар:

1. Мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды ерте жастан анықтап, тексеріп арнайы түзету арқылы қолдаудың әлі де дұрыс ұйымдастырылмайтындығы (әсіресе, ауылдық жерлерде);
2. Отбасында мүмкіндігі шектеулі балалары бар ата-аналармен дұрыс жүйелі жұмыстың жүргізілмеуі;
3. Республика көлемінде арнайы білім беру ұйымдарында арнайы даярланған мамандардың жетіспеушілігі;
4. Мүмкіндігі шектеулі балаларды жалпы білім беретін мектептерде оқытылу жайының шешілмеуі;
5. Мүмкіндігі шектеулі тұлғаларға арналған қазақ тіліндегі оқулықтардың жетіспеушілігі;
6. Мүмкіндігі шектеулі тұлғалардың белгілі кезеңде жұмысқа орналасу жайының әлі де толық шешілмегендігі;
7. Инклюзивті білім алудың әлі де шешілмеген проблемалары (жалпы білім беретін мектептерде мүмкіндігі шектеулі тұлғаларды біріктіріп оқыту және т.б.)

Әдебиеттер тізімі:

1. Тебенова Қ.С., Рымханова А.Р. Арнайы психология: Оқулық. – Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011. -264 бет.
2. Закон РК «О социальной медико-педагогической коррекционной поддержке детей с ограниченными возможностями». – Алматы, 2003.
3. Сүлейменова Р.А., Хакижанова Г.Д. Зарубежный и отечественный опыт включая детей со специальными нуждами в общеобразовательный процесс. Проблемы и пути решения. – Алматы, 2001.
4. Коржова Г.М., Байтурсынова А.А. История специального образования в Республике Казахстан: учебное пособие. – Алматы, 2003
5. Байтурсынова А.А. Арнайы педагогика: проблемалар мен даму болашағы: Оқу құралы. – Алматы, 2008. -265 бет.

АЗ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТІЛГЕН ОТБАСЫЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУ ЖОЛДАРЫ

**Шункеева Орынгуль Абдыгалиевна,
п.ғ.к., доцент, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ
Егесханова Лаура Ж.
4 курс студенті, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ**

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазіргі таңдағы отбасы мәселесін қарастыра отырып, оның ішіндегі аз қамтамасыз етілген отбасылардың әлеуметтік жағдайын, мемлекет тарапынан аз қамтамасыз етілген отбасыларына қандай көмектер көрсетілетінін, әлеуметтік қызметкердің аз қамтамасыз етілген отбасылармен жұмыс жүргізуінің бағыттарын: осындай тектегі отбасыларды анықтау, заң көмегін көрсету - кедейшіліктегі отбасылар мен олардың мүшелерінің мүдделерін қорғау, психологиялық көмек беру, осы санаттағы адамдардың кәсіпорындар мен ұжымдардың әкімшіліктерімен бірге отырып, бос уақыттары мен демалысын өткізуді ұйымдастыру, жұмысқа орналасуына көмек көрсету, «Өрлеу» жобасымен таныстырып, сол арқылы әлеуметтік жағдайын көтеруді тілге тиек етеміз. Аз қамтамасыз етілген отбасыларының әлеуметтік - психологиялық ахуалын көтеру қарастырылады.

Түйінді сөздер: аз қамтамасыз етілген отбасы, әлеуметтік қорғау, ең төменгі күнкөріс деңгейі, айлық есептік көрсеткіш, атаулы әлеуметтік көмек, шартты ақшалай көмек.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются проблемы современной семьи, в том числе социальное положение малообеспеченных семей, акцентируется внимание на социальной помощи, оказываемой государством, направления социальной работы с малообеспеченными семьями: выявление семей такого рода, оказание юридической помощи - защите интересов членов малообеспеченных семей, психологической помощи данной категории лиц, совместно с администрациями предприятий и коллективов организация досуга и отдыха, помощь в трудоустройстве по программе «Өрлеу», что способствует улучшению социально-психологической атмосферы малообеспеченных семей.

Ключевые слова: малообеспеченная семья, социальная помощь, прожиточный минимум, адресная помощь малообеспеченным семьям, социально-психологическая помощь.

ABSTRACT

In the article the problems of the modern family, including social status of low-income families, focuses on the social assistance provided by the state, directions of social work with low-income families: identifying families of this kind, psychological assistance to this category of persons, together with the administrations of enterprises and groups leisure and recreation assistance in employment under the program "Orleu", which contributes to the improvement of the socio-psychological atmosphere in low-income families.

Keywords: low-income family, social assistance, the cost of living, and targeted assistance to needy families, social and psychological assistance.

Отбасы - халықтың өсіп-өркендеуінде, өсіп келе жатқан ұрпақтар тәрбиесінде, ата-бабаларымыз мұра еткен саяси-әлеуметтік тәрбие мен мәдени құндылықтарды жеткізуде өте маңызды рөл атқаратын қоғамның құрамдас бөлігі. Сол себепті отбасы жағдайы және мемлекеттің отбасы саясатын жүзеге асыру дәл біздің қоғамымыздың демократиялануы мен жаһандануы процесінде күрделене түсті.

Ж.Руссо: «Барлық қоғамдардың ең көнесі және жалғызы – ол отбасы. Сонымен қатар, отбасы керек болса, саяси қоғамдардың болашақ үлгісі: әкім - әкеге ұқсайды, ал халық – балаларға ұқсайды», – деп айтқан сөзі отбасы мен қоғамның әлеуметтік қызметінің егіз екендігін дәлелдейді [1]. Қазіргі заманғы отбасы – ерлі-зайыпты екі адамның арасындағы некеге құрылған негізгі әлеуметтік топ, отбасыға сонымен бірге ұрпақтары (ұл-қыздары) да кіреді[2]. Отбасының функциясы бала тауып, тәрбиелеп өсіру, ерлі-зайыптылардың жыныстық, эмоциялық сезімдерін және басқа (әлеуметтік, экономикалық) қажеттерін өтеу. Қазіргі кезде мемлекеттің көптеген саясаты отбасы мәселесіне алаңдаушылығымен байланысты және ол жұртшылық назарын қазіргі отбасының жағдайына аудару, қоғамның бір институты ретінде отбасы мәнін арттыруға бағытталған шара болып есептеледі.

Қазіргі таңда әлеуметтік- экономикалық себептерге байланысты аз қамтамасыз етілген отбасылар (тұрмысы төмен отбасы) саны көбеюде. Сондықтан да аз қамтамасыз етілген отбасы мәселесі және оларды әлеуметтендіру, тәрбиелеу, жоғары деңгейде білім беру, әлеуметтік тұрғыдан жан-жақты қамтамасыздандыру, әлеуметтік қорғау бүгінгі күннің көкейкесті мәселесіне айналып отыр. Себебі, еліміздің болашағы жан-жақты дамыған, бойында жеке тұлғаға тән ерекшеліктері бар, өзіндік саналы ой-пікірі мен дүниетанымы қалыптасқан ұрпақтың қолында.

Халқымыз ерте кезден бері мұқтаж жандарға көмек қолын созып, зәрулерге қамқорлық көрсетуді адами парыздың басты белгісі санаған. Тәуелсіз Қазақстанның жылдан-жылға экономикасы артып, әлеуеті нығайған сайын Мемлекет басшысы осы бір дәстүрлі қағидаға басымдық беріп, қоғамымыздың аз қамтамасыз етілген топтарына әлеуметтік қамқорлық жасауды жүйелі түрде мемлекеттік деңгейге көтеріп келеді. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев Қазақстан халқына арнаған Жолдауында “Алда тұрған онжылдықтың

аса маңызды міндеті – Қазақстанның барлық азаматтарының өмір сапасы мен деңгейін жақсарту, әлеуметтік тұрақтылық пен қорғалуды нығайту”, деп атап көрсеткен болатын [3].

Елімізде тұрмыс жағдайы төмен, кедейшілікте өмір сүріп жатқандар аз емес. Статистикалық мәліметтерге сенсек, елімізде кедейшіліктің үлесі 3% екендігін айтады. Қазақстан әлемде кедей елдердің қатарына да енген. Оңтүстікте тұрмысы төмен адамдардың саны халықтың 5,2 %-ын құрайды. Ал, кедейлердің үлесі 00,3%. Кедейліктің шекпенінен құтқаруда елімізде түрлі шаралар қарастырылуда. Мәселен, мемлекет жәрдемақы береді, коммуналды төлемдерін төлейді дегендей. Алайда, бұл тұрмысы аз қамтамасыз етілген отбасылардың тығырықтан шығуына көмектесе алмайды.

Әлеуметтік қызметкердің аз қамтамасыз етілген отбасыларымен жұмыс жүргізуінің бағытына мыналарды жатқызуға болады:

- Осындай тектегі отбасыларды анықтау. Оларды қадағалап, олардың сұраныстарын, бала тәрбиесінің ерекшеліктері мен отбасы ішіндегі қарым-қатынастарын зерделеу арқылы отбасылардың типтерін анықтау, сол сияқты басқа да мамандар мен ұйымдарды тарта отырып көрсетілетін көмектерді анықтау.

- Заң көмегін көрсету - кедейшіліктегі отбасылар мен олардың мүшелерінің мүдделерін қорғау, кедейшіліктегі адамдарға түрлі кеңес беру қызметін көрсету, құқықтарын қорғау және тағы басқа.

- Қажет болған жағдайда психологиялық көмек беру қызметін жіберу.

- Осы санаттағы адамдар тұратын аумақтағы кәсіподақ ұйымдарымен, кәсіпорындар мен ұжымдардың әкімшіліктерімен бірге отырып, олардың бос уақыттары мен демалысын өткізуді ұйымдастыру.

- Жұмысқа орналасуына көмек көрсету, кәсіптік оқыту мен қайта даярлау үшін клубтар, үйірмелер, орталықтар ұйымдастыруға жәрдемдесу.

- Кәмелетке толмағандарды жұмысқа орналастыру.

- Ассоциациялар, бірлестіктер, өзіне-өзі көмектесетін топтар құруға; іске кірісетін топтармен, жеке адамдармен араласуын ұйымдастыруға көмек көрсету [4].

Аз қамтамасыз етілген отбасылар қалай анықталады?

Табысы күнкөріс деңгейінен төмен тұратындар – аз қамтамасыз етілген отбасыларға жатады. Ең төменгі күнкөріс деңгейі - бір адамның айына өмір сүруіне қажетті ең аз тұтыну себетіне тең табыс көзі. Ең төменгі күнкөріс деңгейі әр тоқсан сайын республика және облыстар бойынша тұрғындардың жасы, жыныстық ерекшелігі негізінде жан басына шағып есептеліп отырады.

2016 жылдың 1 қаңтарынан бастап жәрдемақы мен басқа да төлемдерді, айыппұл санкциялары мен салықты есептеу үшін бір айлық есептік көрсеткіш (АЕК) Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес 2121 теңге, ал ең төменгі күнкөріс деңгейі 22 859 теңге деп белгіленді. Ал, 2017 жылы ең төменгі күнкөріс деңгейі 24 459 теңгені, ал АЕК 2269 теңгені құраған еді. Қазақстан Республикасында күнкөріс көзі өмірлік табыстан төмен алатын, белгіленген тұтыну себетінің көлемі 24 459 теңгеден төмен болған жағдайда, отбасы аз қамтылған отбасы болып саналады, мұндай отбасылар мемлекеттің әлеуметтік көмегін алуға құқығы бар. «Аз қамтамасыз етілген отбасы» - деп көп балалы, соның ішінде үйге кіретін кіріс көзі төмен, баланың немесе ата-ананың біреуі мүгедек болған, жағдайы нашар, жұмыссыз отбасын атаймыз. Мемлекеттің аз қамтамасыз етілген отбасына әлеуметтік көмектері: тегін медициналық көмек, әлеуметтік жұмыспен қамту орталығында жұмыссыздыққа арналған және балаларға берілетін жәрдемақы, тегін коммуналдық қызмет, зейнетақы. Халықтың аз қамтамасыз етілген топтарын әлеуметтік қолдаудың бірнеше түрі тәжірибеге енгізілген. Атап айтқанда, оларға бюджет есебінен қаржы бөлініп, қайырымдылық және демеушілік көмектер көрсетіледі. Бюджет тарапынан тұрғындарға көрсетілетін әлеуметтік көмек негізінен үш бағыт бойынша жүзеге асырылады. Соның бір айғағы, 2015-2016 жылға арналған республикалық бюджеттің 40,4 пайызы әлеуметтік салаға бағытталып отыр. Сондай-ақ, облыс, қала және аудан әкімдерінің жергілікті бюджетте қосымша қаражат болса, көп бала тәрбиелеп өсіріп жатқан аналарға

жәрдемақы төлеуге құқы бар. Қазіргі уақытта аз қамтылған отбасыларын қолдау бағытында мемлекеттік тұрғын үй, әлеуметтік көмек, 18 жасқа толмаған балалар үшін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы жергілікті бюджеттің есебінен төленеді. Коммуналдық төлемдерге жеңілдіктер көлемін де жергілікті атқарушы органдар шешеді. Бұл жерде отбасының ай сайынғы табыс мөлшері де ескеріледі. Егер отбасының күнкөріс деңгейі төмен болса, 18 жасқа толмаған әрбір балаға 1648 теңге көлемінде жәрдемақы тағайындалады. Ал, бірнеше баласы бар жалғызбасты аналарға да әлеуметтік көмек көрсетіледі. Көмек демеушілердің қаражаты есебінен отбасына азық-түлік, киім кешек өзге де қажетті заттарды берумен шектелуі де мүмкін. Ол үшін көмекке зәру отбасы мүшелері аудандардағы немесе қаладағы жұмыспен қамту және әлеуметтік бағдарламалар бөліміне тіркеуге тұрулары керек. Біздің елдегі әлеуметтік көмектің бірінші жүйесі – ол табысы кедейлік шегінен төмен аз қамтамасыз етілген отбасыларға атаулы әлеуметтік көмек төленеді. Оның мөлшері жан басына шаққанда орташа табысы мен кедейлік шегі (ең төмен күнкөріс деңгейінің 40 пайызын құрайды) арасындағы айырма түрінде есептеледі. Кедейшілікті төмендетіп, аз қамтамасыз етілген азаматтарды әлеуметтік қолдау мақсатында 2002 жылдан бастап республикада “Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек туралы” Заң қолданылып келеді. Заң жүзеге асырыла бастаған бес жыл ішінде атаулы әлеуметтік көмек алатындар ішіндегі зейнеткерлер саны 16 есе азайды. Бұл зейнетақы мөлшерін жыл сайын өсірудің, базалық әлеуметтік төлемдерді енгізудің арқасында мүмкін болып отыр. Атаулы әлеуметтік көмектің санында 62,6 пайызы балаларға, 10,8 пайызы өздігімен қамтылғандарға, 7,4 пайызы жұмыссыздарға, 0,2 пайызы еңбекке жарамды жастағы адамдарға тағайындалған. Мемлекеттік атаулы әлеуметтік көмек (бұдан әрі - атаулы әлеуметтік көмек) - жан басына шаққандағы орташа айлық табысы облыстарда (республикалық маңызы бар қалада, астанада) белгіленген кедейлік шегінен төмен адамдарға (отбасыларына) мемлекет ақшалай нысанда берілетін төлем. Жан басына шаққандағы орташа табысы кедейлік шегінен аспайтын Қазақстан Республикасы азаматтарының, оралмандардың, босқын деп танылған адамдардың, шетелдіктердің және Қазақстан Республикасында тұрақты тұратын, азаматтығы жоқ адамдардың атаулы әлеуметтік көмек алуға құқығы бар:

1) мүгедектерді және стационарлық емделуде бір айдан астам уақыт кезеңінде болатын адамдарды, күндізгі оқу нысанында оқитын оқушыларды, студенттерді, тыңдаушыларды, курсанттар мен магистранттарды, сондай-ақ I және II топтардағы мүгедектерді, сексен жастан асқан адамдарды, жеті жасқа дейінгі балаларды бағып-күтумен айналысатын азаматтарды қоспағанда, жұмыспен қамту мәселелері жөніндегі уәкілетті органдарда тіркелмеген жұмыссыздарға;

2) уәкілетті органдар ұсынған жұмысқа, оның ішінде әлеуметтік жұмыс орнына немесе қоғамдық жұмысқа орналастырудан, кәсіби даярлаудан, қайта даярлаудан, біліктілігін арттырудан дәлелсіз себептермен бас тартқан, осындай жұмыстарға қатысуды және оқуды өз бетінше тоқтатқан жұмыссыздарға атаулы әлеуметтік көмек тағайындалмайды.

Сонымен қатар, республикамызда көрсетілетін әлеуметтік көмектің екінші бір түрі – балалы отбасыларға берілетін әлеуметтік көмек түрі. Біздің елде 18 жасқа дейінгі балалары бар отбасыларға жан басына шаққандағы табысы азық-түлік себетінен (ең төмен күнкөріс деңгейінің 60 пайызы) төмен болған жағдайда отбасындағы әр балаға 1 айлық есептік көрсеткіш, яғни 1512 теңге мөлшерінде балалар жәрдемақысы төленеді. Бұл еліміздің «Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар туралы» заңы аясында жүзеге асуда. Балаларға арналған жәрдемақыны жан басына шаққандағы орташа табысы азық-түлік себетінен төмен отбасылар алады.

Балалы отбасыларға берілетін мемлекеттік жәрдемақылар:

✓ бала тууына байланысты тағайындалатын және төленетін біржолғы мемлекеттік жәрдемақы (бұдан бұрын - бала туғанда берілетін жәрдемақы);

✓ бала бір жасқа толық толғанға дейін оның күтіміне байланысты тағайындалатын және төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы (бұдан бұрын бала күтімі жөніндегі жәрдемақы);

✓ он сегіз жасқа дейінгі балаларға тағайындалатын және төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы (бұдан бұрын - балаларға арналған жәрдемақы);

✓ мүгедек баланы (мүгедек балаларды) тәрбиелеп отырған анаға немесе әкеге, бала асырап алушыға, қорғаншыға (қамқоршыға) тағайындалатын және төленетін ай сайынғы мемлекеттік жәрдемақы (бұдан бұрын – мүгедек баланы тәрбиелеушіге берілетін жәрдемақы) түріндегі ақшалай төлемдер.

Бұдан кейін үшінші бір әлеуметтік көмек бар. Ол аз қамтамасыз етілген азаматтарды әлеуметтік қолдау мақсатында тұрғын жайды ұстауға және коммуналдық қызметтердің ақысын төлеуге тұрғын үй көмегін көрсету бойынша жүзеге асады. Оның мөлшерін әрбір аудан-қаланың мәслихатында бекітеді Мәселен, отбасына кіретін ай сайынғы табысы 30 мың теңге деп есептелсе, 10 пайызы 3 мың теңге. Шығындары осыдан асып кетсе, тұрғын үй көмегін алады. Бұл «Тұрғын үй қатынастары туралы» заң аясында жүргізіледі. Соған сәйкес, 2016 жылы 5755 мың аз қамтамасыз етілген отбасыға жалпы көлемі 112,2 млн. теңгенің тұрғын үй көмегі берілді. Осылайша, 2015 және 2016 жылдар аралығындағы мерзімде осы мақсаттарға республикалық бюджеттен 10 млрд теңгеден астам қаражат, соның ішінде атаулы әлеуметтік көмек көрсетуге – 3,37 млрд теңге, 18 жасқа дейінгі балаларға арналған жәрдемақыларға – 6,8 млрд теңге бағытталды. Табысы төмен отбасыларға әлеуметтік көмек көрсету – отбасының өмірлік проблемаларын тұрақты шешетін әрекет емес. Ол тек қана кедейлік проблемаларын шешуге бағытталған қосымша әлеуметтік қолдау болып табылады [5].

Мемлекеттік қолдауды қажет ететін аз қамтамасыз етілген отбасылардың экономикалық өсуі үшін әлеуметтік бағдарламалар қарастырылған. Осы бағдарламалардың бірі – «Өрлеу» жобасы болып табылады. «Өрлеу» жобасы кедейліктен шығуға мүмкіншілігі бар топқа, тек кездесетін қиыншылықтарды жеңуге көмек қажет ететін, өз мүмкіндіктерін толық пайдалануға ұмтылғандарға беріледі. 2014 жылдың қаңтарынан «Өрлеу» ШАК (шартты ақшалай көмек) шартты жобасы Ақмола, Шығыс Қазақстан, Жамбыл облыстарында жүзеге асырылуда. Бұл жобаның негізгі мақсаты — азаматтардың аз қамтамасыз етілген санаттарын жұмыспен қамтудың белсенді шараларына қатысуға ынталандыру. Сондай-ақ, еңбек нарығында өз орнын табуға, кедейшіліктен құтқару, өмір сүру сапасын және деңгейін көтеруге жағдай жасайды. Еңбекке қабілетті азаматтармен келісімшартқа отырып, шартты ақшалай көмек береді. Шартты қаржылай көмек алған аз қамтылған отбасы тек жәрдемақы алып қана қоймай, осы жағдайдан шығуға әлеуметтік тұрғыдан бейімделеді. Мұқтаж отбасылармен әлеуметтік келісім түзіліп, алты айға шартты ақшалай көмек беріледі. Оны ай сайын төлеуге немесе 3 тоқсанның ақшасын бірден беруге болады. Бірақ өтінім берушінің ақшаны қалай жұмсайтыны туралы жоспары болуы қажет. Өтініш берушінің мемлекет берген қаржысына жеке ісін ашуына мүмкіндігі бар. Мәселен, мал сатып алып, мал шараушылығымен айналысды. «Өрлеу» жобасындағы шартты ақшалай көмекті алуда отбасының (тұлғаның) жан басына шаққандағы орташа айлық табысы ең төменгі күнкөріс деңгейінің 60 пайызынан төмен болуы тиіс. Осы статуска сай келсе ғана, жергілікті әлеуметтік мекемеге «Өрлеу» жобасына қатысу үшін өтініш береді. Уәкілетті орган, ауылдық округ әкімі немесе ассисент үміткер өтініш білдірген күні «Өрлеу» жобасына қатысу шарттары туралы кеңес береді. Үміткер келісім бергенде, құжаттар рәсімделеді. Құжаттар арқылы өтініш берушінің мемлекеттік шараға мұқтаждығы, отбасы мүшелерінің әлеуметтік бейімделу шаралары анықталады. Сосын әңгімелесу парағы рәсімделеді. Әңгімелесу парағына қол қойылған соң, «Өрлеу» жобасына қатысуға өтініш, отбасылық және материалдық жағдайы туралы сауалнама толтырады. Бағдарламаға қатысуға мынадай куәландыратын құжат тапсырады:

1. Жеке басын куәландыратын құжат;

2. Орталық атқарушы орган бекітетін нысан бойынша отбасы құрамы туралы мәліметтер;

3. Отбасы мүшесіне қамқоршылықтың (қорғаншылықтың) белгіленгенін растайтын құжат (қажет болған жағдайда);

4. Тұрақты тұрғылықты жері бойынша тіркелгендігін растайтын құжат немесе мекенжай анықтамасы немесе ауылдық округ әкімінің анықтамасы;

5. Орталық атқарушы орган бекітетін нысан бойынша жеке қосалқы шаруашылығының болуы туралы мәліметтер [б]

«Өрлеу» жобасы отбасылармен жұмыс істеудің жаңа түрі, әр отбасының өз жауапкершілігін түсінуі, еңбек нарығында белсенділік көрсету, материалдық көмек алатын отбасылардың әлеуметтік бейімделуіне көмектесу, келешекте тұрмысы төмен отбасылар қатарынан шығып, мемлекеттік көмекке қарап отыруды тоқтатуға жол ашады.

Егемен еліміз өркениет биігіне өрлеп, экономикалық әлеуетін нығайтқан сайын қоғамымыздағы аз қамтамасыз етілген топтарға жан-жақты қамқорлық жасауды мемлекеттік деңгейдегі мәселе ретінде күн тәртібіне қойып келеді. Тұрғындардың өмірін ұзарту мәселесі тұңғыш Президентіміздің әлеуметтік саясатының негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Жаһандық экономикалық дағдарысқа қарамастан, біздің республикамыз кедейлік деңгейін төмендету, халықтың әл-ауқатын арттыру, халықтың аз қамтамасыз етілген және әлеуметтік осал топтарын әлеуметтік қолдауды саясат саласындағы маңызды басымдықтардың бірі деп біліп отыр. Біздің мемлекетте әлеуметтік - әлсіз топтардың әл - ауқатын көтеруге барлық негіз бар. «Басты міндет – масылдылықты жою» - дейді ҚР Президенті Н.Ә. Назарбаев өзінің халыққа Жолдауында.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақ Совет энциклопедиясы, Алматы, 1976 ж.
2. Жүндібаева Т.Н. Отбасы педагогикасы: Оқулық. Алматы: «Экономика» баспасы ЖШС, 2014 - 312 бет
3. // «Егемен Қазақстан» газеті, №70 28.07.2010
4. Халитова І. Әлеуметтік педагогика: Оқу құралы. Алматы: «Білім» баспасы, 2007.- 200 б.
5. <http://alainasy.kz/person/tabisyisyi-tomen-otbasilarga-aleumettk-komek-korsetu--otbasyinin-omrlk-18328/>
6. <http://kazrabat.kz/az-qamtylған-otbasylarға-beriletin-kөmek/>

ОҚУШЫЛАР ҰЖЫМЫНДАҒЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қарабаева Қаншайым Әлимұханқызы
Аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ
Кенесбаева Бағила Қалданқызы
Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану
мамандығының 4-курс студенті
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада оқушылар ұжымындағы әлеуметтік қарым-қатынасты ұйымдастырудағы әлеуметтік педагогтың сынып ұжымында мән беретін мәселелер мен зерттелген жұмыстары жайлы айтылады.

Түйін сөздер: социум, форма, әлеуметтік қарым-қатынас, ұжым, социограмма, мінез-құлық мәдениеті

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается работа социального педагога по организации социальных взаимоотношений в учебном коллективе и уделяется внимание актуальным вопросам и исследовательской работе.

Ключевые слова: социум, форма, социальные отношения, коллектив, социограмма, культура поведения.

ABSTRACT

In the article about, the team of pupils, social relations, giving importance to the issues of the social teacher in the organization of work in class groupst.

Keywords: society, form, social relations, the team (collectivity), sociogram, the culture of behavior.

Әлеуметтік педагог - социумның «әлеуметтік диагнозын» қою барысында оқушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін, олардың қабілетін, қызығушылығын, ұжыммен қарым-қатынасын және т.б. зерттейді. Ресми емес ұйымдардың балалар мен жасөспірімдерге тигізетін оңды және теріс ықпалдарын анықтайды. Ол психологиялық, медициналық, құқықтық, адамгершілік – этикалық және басқа да сипаттағы проблемаларды шешуге көмектеседі. Қоғам мен отбасы, бала тұлғасы жүйесіндегі аралық келістіруші бола отырып, тәрбиеленушінің шынайы өмірге қалыптасуына, балалар мен ересектер арасындағы гуманистік, рухани адамгершілік қарым-қатынастарға ықпал етеді.

Сондықтан да оқушының жеке тұлғасын дамыту бүгінгі күннің өзекті мәселесі болып отыр. Жеке тұлғаны қалыптастыру үшін не істеу керек? Ол үшін аянбай еңбек ету, іздену, жаңашыл үрдістерге көңіл бөліп, бала бойындағы жақсы қасиеттерді тани білуіміз керек. Тұлға қалыптасуы кезең-кезеңмен жүреді деп айтсақ қателеспейміз. Тұлға негізі ең алдымен отбасында қаланады. Сондықтан да педагог – ата-ана, оқушы, әлеуметтік педагог - үштік одағымен тығыз байланыста болуы шарт. Отбасымен бірлесе отырып, әлеуметтік педагог баланың табиғи қабілетін ашып, оны дамытуы керек.

«Мектепте тәрбие жұмысын топтық формада ұйымдастырудың бір көрінісі – оқушылар ұжымын қалыптастыру. Оқушылар ұжымы – тәрбиенің шешуші факторы және қазіргі қоғам жағдайында бала өмірін ұйымдастырудың негізгі формасы. Оқушылар ұжымының дамуы А.С.Макаренконың айқындағанындай 3 кезеңнен өтеді. Олар ұжым дамуының мақсатына, іс-әрекеттің мазмұнына, тәртібіне, өзара қарым-қатынас тәуелділігіне байланысты ажыратылады» [1,26].

«Оқушылар ұжымы – ортақ мақсат және қоғамдық іс-әрекет арқылы біріккен тұрақты бірлестік. Жақсы ұйымдасқан оқушылар ұжымының белгісі – жағымды қоғамдық пікір, жоғары жауапкершілік, өзара сенім» [2,37].

Қарым-қатынас мәселесін психологиялық, педагогикалық тұрғыдан зерттеу әлемдік ғылымда Екінші дүниежүзілік соғыстан кейінгі кезеңде өзекті болып көтерілді. Осы уақыттан бастап қарым-қатынасқа анықтамалар беріліп, оны зерттеуде бағыттар пайда болды.

«Қарым-қатынас» ұғымының көп анықтамаларының арасында біз оны – «коммуникативті іс-әрекет» ұғымымен синоним деп қарастыратын (А.Н.Леонтьев, М.И.Лисина, Х.Т.Шерьяданова, Т.И.Суркова, Д.А.Исмайлова, Ж.А.Абишева және т.б.) позицияларына жүгініп, М.И.Лисинаның анықтамасын арқау етеміз. Сонымен **қарым-қатынас** деп - екі (немесе одан да көп) адамның қатынастарын жасап, реттеуі мен ортақ нәтиже алуды мақсат етіп, келісім мен бірлестікке бағытталған өзара әрекеттерін атаймыз. Олай болса, біз зерттеуімізде қарым-қатынастың мазмұнды жағына, іс-әрекет жүйесіндегі қарым-қатынастың орнына, әр жас шамасындағы балалардың психикалық дамуының қарым-қатынас байланысын анықтауға, балалардың қарым-қатынас қажеттілігі мен мотивтерін анықтауға баса назар аудардық. А.Н.Леонтьев іс-әрекеттің қай түрін болмасын қарым-қатынаспен қабаттас болады деп түсіндіреді. Ол іс-әрекетті қарым-қатынастың

қажетті шарты ретінде қарастырады. А.Н.Леоньевтің қарым-қатынасты іс-әрекеттің өзгеше түрі деп талдау концепциясы, Б.Г.Ананьевтің, А.А.Бодалевтің коммуникативтік әрекет жайлы ілімдері біздің зерттеулеріміздің әдіснамалық негізі болды.

Ұжым мен тұлға арасындағы байланыс - тәрбиені демократияландыру жағдайындағы, адам құқығы мен бостандағын сақтаудағы маңызды мәселелерінің бірі. Көптеген онжылдықтар бойы ұжымға әсер ету арқылы оқушы тұлғасын қалыптастыру отандық педагогикалық әдебиеттерде қарастырылмады. Тұлға міндетті түрде ұжымға бағыну керек деп есептелінеді. Қазіргі кезде адам жөнінде философиялық концепцияларға және әлемдік педагогикалық ой-тәжірибесіне сүйене отырып заманға сай, жаңа шешімдер іздестіруге тура келеді. Оқушыны ұжымдық қатынас процесіне енгізу - қиын әрі күрделі шаруа.

Ең алдымен баланың жекелей мәнді екенін ескеру керек. Оқушыларды - болашақ ұжым мүшелерін - бір-бірінен денсаулықтарына, сыртқы көріністеріне, мінез бітістеріне, қатыс деңгейіне, біліміне, біліктілігіне т.б. қасиеттеріне қарап ажыратамыз. Сондықтан, олар ұжымдық қатынас жүйесіне әр түрлі болып енеді, жас шағынан әртүрлі реакциялар туындатады, кейде ұжымға кері әсерін тигізуі де мүмкін. Ұжымдық қатынас жүйесіндегі тұлғаның жеке әлеуметтік тәжірибесіде маңызды келеді. Ол арқылы оқушының сана - сезім ерекшеліктері, құнды бағдарлау жүйесі, жүріс - тұрысы белгіленеді. Ал бұлар сол ұжымның дәстүр - тәртіптеріне, құндылықтарына сай келуі не сай келмеуі де мүмкін. Оқушы тәжірибесі басқадай болған жағдайда тәжірибе ауқымы мен сапасына сәйкес өз құрдастарымен қарым-қатынас орнатуы қиынға түседі. Әсіресе, жеке әлеуметтік тәжірибе сол ұжымның құнды тәжірибесіне қарама - қайшы келсе, онда қарым - қатынас қиындыққа соқтырады.

Тұлға мен ұжым арасындағы қатынас тек тұлға сапасына ғана емес, ұжымға да байланысты. Өз күшін, салт - дәстүрін құрған, басқарушы белсенділері бар, дамудың жоғары деңгейіне қол жеткізген ұжыммен қатынас жақсы орнығады. Бұндай ұжым басқаларына қарағанда өзіне жаңадан кірген тұлғамен қатынасқа оңай түседі.

Әрбір адам аз немесе көп күш жұмсау арқылы ұжымдағы өз орнын табуға талпынады. Бірақ кейбір объективті немесе субъективті себептердің әсерінен тұлғаның барлығы бірдей табысқа қол жеткізе бермейді. Табиғи мүмкіндіктері бойынша жеке адам ұжымдағы кейбір құндылықтардың өзіне сәйкес келмеуінен өз жасқаншақтығын жеңе алмай, табыстарға қолын жеткізе бермейді. Әсіресе, ұжымның, достарының өзіне деген қатынасын бағалай алмайтын, өзін - өзі тануы мен бағалауы сияқты қасиеттер толық дамымаған бастауыш сынып оқушыларына мұның қиын соғуы мүмкін. Бұл педагогикалық жағдайдың объективті себептері бар: іс-әрекеттердің бір сарындылығы, ұжымдағы оқушының атқаратын рөлінің тарлығы, ұжым мүшелерінің арасындағы қатынастың ұйымдастыру формаларының біртараптылығы мен мазмұнының жұтаңдығы, бірін-бірі қабылдау мәдениетінің кемшілігі, жолдасының ескеруге тұрарлық бағалы да қызықты қасиеттерін елей алмауы және т.б.

Ғылыми зерттеулер нәтижесінде тұлға мен ұжым арасындағы қатынас дамуының кең тараған үш түрі анықталған: 1) Тұлға ұжымға бағынады (конформизм); 2) Тұлға мен ұжым бір-бірімен үйлесімді қатынаста (гармония) болады. 3) Тұлға ұжымды өзіне бағындырады (лидерлік).

Бірінші түрі бойынша тұлға ұжым талаптарына өз еркімен бағынады, ал кейде ұжымға сырттай бағынып, әрі қарай өзінің жекелігін және тәуелсіздігін сақтауы мүмкін. Егер тұлға ұжымға кіргісі келсе, онда ұжымның құндылықтарын, нормаларын және дәстүрлерін қабылдайды.

Екінші түрі бойынша жағдай әртүрлі жолмен дамуы мүмкін:

1)Тұлға өз тәуелсіздігін барынша сақтап ұжым талаптарына сырттай бағынады;

2)Тұлғаның кейбір өзіндік іс - қимылы ұжым талаптарына сай келмейді. Мектеп ұжымдарында көп кездесетін мотив немесе себеп салдарынан тұлғаның кейбір іс - қимылдарға бой ұрады. Мұндай жағдайда оқушы ұжым нормаларымен құндылықтарын

сырттай қабылдайды, талқылау кезінде ұжымның одан күтетінін айтады, әртүрлі жағдайларда ұжымдағы қалыптасқан қасиеттерді ұстанады, бірақ мектеп ұжымынан тыс жерде бұрынғы қалыптасқан тәжірибесі бойынша өзін басқадай ұстайды, өзгеше ойлайды, басқаша бағалайды. Бұл жағдай кейде уақытша болса, кейде тұрақты болып отырады.

Соңғысы тұлғаның бұрынғы әлеуметтік тәжірибесі ұжым тарапынан қолдау көрмей, өз ұжымының тәжірибесімен ұштаспайтын жайларда жиі кездеседі. Біздің мектептерімізде ұжымға ашық түрде қарсы шығу көп кездеспейді. Алайда, балалар кейде қарсылық білдіреді, оның өзі де негізсіз себептерден туындайды: көбіне өзін - өзі қорғап қалу сезімінің үстемдігінен болады.

Үшінші модельде тұлға ұжымды бағындырады, бірақ бұл сирек кездесетін құбылыс. Нағыз лидер еңбектері, іс - әрекеттері ескерілуімен, бұл модельде тиісті бағасы алады. Жарқын тұлға, оның өзіндік жеке тәжірибесі ұжым мүшелеріне тартымды болуы міндетті.

Психологтар мен педагогтар жекелік қасиеттердің жасырын түрде дамиды мектеп ұжымы мүшелерінің арасында кең тараған бағыт - бағдарларын бөліп қарастырады. Берілген жұмыстарды, әсіресе жауапты тапсырмаларды бар ынтасымен орындайтын оқушылар аз емес. Баршаның көзіне түсу, басқаның үстіне өз билігін жүргізу - олардың талпынысына күш - қуат береді. Олар ұжымның қиын жағдайына қайғырмайды, жұмысына көп мән бермейді басты мақсаты - өз беделін ғана таныту.

Ұжым үнемі өзгеріп отырады, себебі оны құрайтын адамдар ауысады. Бірақ ұжымның даму процесі кездейсоқ емес, оған педагогтар жетекшілік етеді. Ұжымға жетекшілік етудің нәтижелігі, оның даму заңдылығын қандай мөлшерде зерттегеніне, тәрбие жағдайының қаншалықты дұрыс анықталғанына, педагогтың әсер ету тәсілдеріне байланысты.

Мұндай әсердің маңызды шарты - үздіксіз болып келетін, ұжымға әсер ететін тәрбиелік шаралардың бір жүйеге бірігуі. Ал мұндай интеграцияға келесі жолдар арқылы қол жеткізуге болады:

- 1) Ұжымға бұлар педагогикалық әсерлерді бірлікті (комплекті) пайдалану;
- 2) Күнделікті өмірде ұжым мүшелерінің бір - біріне үнемі және жан - жақты көмегі;
- 3) Ұжым өміріне және оның жеке мүшелеріне жағымды әсер ететін жағдайлар тудыру;

- 4) Оқушылардың өзін - өзі басқару ісін кеңейту;

- 5) Ұжыммен жұмыс істейтін барлық ұйымдардың талпыныстарын біріктіру.

«Мектеп ұжымын басқарудың педагогикалық тәжірибесінде келесі маңызды ережелерді сақтау керек:

1. Педагогикалық жетекшілікті оқушының өз қызығушылығына, ынтасына, тәуелсіздігіне орайластыру, дербес қарапайым талпынысымен саналы байланыстыру.

2. Ұжым - динамикалық жүйе болғандықтан, ол үнемі өзгеріп, дамып отырады және кемелденеді. Сол үшін педагогикалық жетекшілер қарым - қатынас және әсер ету жобаларын жиі өзгертіп отыруы міндетті.

3. Сынып жетекшісі ұжым тәрбиесінде мұғалімдер тобына, сынып ұйымына сүйеніп, отбасыларымен үнемі байланыста бола отырып, жоғарғы жетістіктерді көздеуі ләзім.

5. Жетекшіліктің жақсы көрсеткіші - сынып өміріндегі маңызды мәселелерге ортақ ұжымдық пікірдің болуы;

6. Ұжым мүшелерінің өз міндеттерін орындауын дұрыс қадағалау негізінде тәрбиені дамыту;

7. Тәрбиені ұжымдағы қарым-қатынас құрылымының көп деңгейлігін ескере жүргізу:

- 1) Жекеше қарым - қатынас жасау;

- 2) Бірлескен іс - әрекет қатынастарын дамыту;

- 3) Әлеуметтік мәні бар ұжым іс-әрекетіне байланысты қатынас жасау;

8. Ұжым мүшелерінің атқарып жүрген рөлдері мен олардың шын мәніндегі мүмкіндіктерін дұрыс пайдалану;

9. Ұжымдағы қатынастың өтіп жатқан жағдайына белсене араласу;

10. Уақытша ұжымдар құру, нашар оқушыларды жоғары мүмкіндіктерге жеткізе алатын ұжымға ауыстыру;

11. Ұжымдағы оқушыларды жаңаша қатынасқа кірістіретін ұжымдық іс- әрекет түрлерімен олардың қалпын өзгертуді әр кез естен шығармау» [3].

Адам баласы жеке, қоғамнан тыс өмір сүре алмайды. Өмірдің барлық кезеңінде ұжым арқылы қарым-қатынас жасап, ұжым арқылы өмір сүреді. Бала ұжымда жеке тұлға болып қалыптасады. Отбасы, балабақша, мектеп, сынып, спорт секциялары, көркемөнер студиясы, (тіпті жоғары оқу орны, жұмыс орны) т.б. ұжым түрлеріне жатады. Бұлардың барлығында да балалардың әлеуметтік қарым-қатынасы, қоғамға бейімделуі негізінде жүзеге асады. Ұжымда өмір сүре білу, қоршаған ортамен санаса білу адамның әлеуметтік дамуының жоғары сатысы. Ұжымда қалыптасудың үш кезеңі бар.

Педагогтың басты міндеті – ұжымдағы әр оқушының қабілетін танып, өз орынын табуына жағдай жасау, әрбір баланы көшбасшы болуға, өзін-өзі басқара білуге тәрбиелеу.

Біз оқушылардың сыныптағы қарым-қатынасын анықтау үшін ғылымда бар әдістемелерді өзіміздің жұмысымызда пайдаландық. Оның ішінде социограмманы, қарым-қатынас тренингін, психологиялық ойындар, т.б. қолдануға болады. Бұл жайда оқушылардың жас ерекшелігін ескеруге тура келді. Мысалы, «Үй. Ағаш. Адам», «Адам бейнесі», «Үй бейнесі» интерпретациясы. «Әлемде жоқ жануар», «Аяқтар және мінез», «Өзіңді өзің білесіз бе?» тестері, «Әлемде жоқ жануар» әдістемесін пайдалануға болады. Солардың өзіміз жүргізген бірнешеуіне тоқталмақпыз.

«Дос іздеймін» тренингі

Мақсаты: айналадағы адамдармен, қоршаған ортамен қарым-қатынас жағдайын орнату.

Керек құралдар: қағаз, түрлі-түсті қарындаштар, қалам

Кез-келген адам өзінің досы болғанын қалайды. Мүмкін нағыз дос сендерде бар шығар. Дәл қазірден бастап, мен жарнаманы ақысыз жариялаймын. «Дос іздеймін» газетінің бас редакторымын. Сіздердің әрқайсыңыз біздің газетке дос іздеймін жайында жарнама беру мүмкіндігіңіз бар. Шектеу жоқ.

1. Досқа қоятын талаптарды;
2. Оның суретін салуға болады.
3. Өзіңіз жайында айтуыңызға болады.

Жарнамалар көп, сондықтан сіздің жарнамаңыз назарға ілігуі керек. Тапсырманы орындауға 10 минут уақыт беріледі. Соңында барлық қағаз тақтаға ілінеді. Оны қатысушылар үнсіз оқып, өзіне ұнағанын қызыл түспен домалатып бояп, оны берушімен байланыс жасауға дайындайды.

«Ренжістік, достастық» тренингі

Қатысушылар 2 шеңбер бойына тұрады.

1- сыртқы шеңбер

2- ішкі шеңбер

Музыка ырғағымен шеңбер бойында айналып жүреді.

«Ренжістік» деген белгі берілген кезде бір-біріне арқасын беріп немесе қабақтарын түйіп, қолын сілтеу керек.

«Достастық» деген белгі берілген кезде қол алысу, құшақтасу, қол бұлғау, бір-бірінің қолын шапалақтай ұру қажет. (3-4 рет қайталанады)

«Жақсы-жаман қасиеттер» тренингі

Өзіңіздің бойыңыздағы жақсы алты қасиетті гүл суреті жапсырылған ақ қағазға, өзіңіздің ұнатпайтын алты қасиетіңізді найза салынған қара параққа жазыңыз. Гүл суретіне жазылған жақсы қасиетіңізді құмыраға салыңыз. Найза суретіне жазылған қасиеттеріңізді қажет емес деген оймен аяқтарыңызбен әбден басып, жаншып немесе жыртып қоқыс жәшігіне салыңыз.

Психологиялық ойын: «Ха-ха-ха; хи-хи-хи»

«Ха-ха-ха» дегенде бар ынтасымен қолдарын бір-бірінің алақанына ұрып, шапалақтап, түрлі эмоцияда қарқылдап күледі.

«Хи-хи-хи» дегенде бір-бірінің қолын қысып, екі иығын көтеріп, жымияды.

«Менің ойымша...» тренингі

Әрбір қатысушы өзінен кейінгі әріптестерінің өзі білетін қырларын «Менің ойымша...» деп бастайды.

«Достық алақаны» тренингі

Әр қатысушы параққа өз алақанының суретін салады да, астына өз есімін жазады. Қатысушылар парақтарын орындықтарының үстіне қояды, өздері тұрып парақтан параққа барып, әрбір алақанға сол адамға лебіз, жақсылық жазады. Соңында әр қатысушы лебіздерді оқып, алғыс білдіреді.

«Сыныптастарым мені не үшін жақсы көреді?» тренингі

(Әркім өз ойларын айтады.)

«Мен көршіме ... тілегім келеді» жаттығуы

Шарты: Дөңгелене отырып, «Мен көршіме... тілегім келеді» деп, жақсы қарым-қатынасқа байланысты тілек тілейді.

Қорытындылай келе айтарымыз, сынып ұжымында әлеуметтік педагог қарым-қатынасты қалыптастыруда мына мәселелерге мән берген жөн:

- сынып ұжымының қалыптасуына ішкі және сыртқы факторлардың әсер етуін;
- ұжымның даму дәрежесін білу (сыныпта сын, өзара сынның болуы, оған оқушылардың қатынасы, көзқарасы, бір-бірімен, ұжыммен қарым-қатынасы, жеке оқушылар арасындағы достық, жолдастық қатынастарды көре білу, сынып ұжымының даму дәрежесін білу, сыныптағы дау-жанжалдың болуы, оларды болдырмау немесе шешу жолдарын анықтау, т.б.);
- сынып құрылымын анықтау (сынып старостасы және оның жұмысының сапасы; бастамалары, дербестіктері, өз-өзіне және өзгелерге талап қоюшылықтары; жоластары мен достары арасындағы беделдері; басқа оқушыларға қамқорлықтары, қоғамдық пікірге қатынастары, т.б.);
- ұжымның іс-әрекеттерін білу (сабаққа қатысы; үй тапсырмасын орындауы; үлгерімді, белсенділерді, сыныпты бақылау; оқу кезіндегі жағымсыз әрекеттері және т.б.)

Әдебиеттер тізімі:

1. Есқалиев С. Тәрбие жұмысының теориясы және ұйымдастыру әдістемесі: Оқулық.-Астана: Фолиант, 2014. -192 бет.
2. Губашева С., Отарбай А. Тәрбие жұмысының әдістемесі: Оқу-әдістемелік құрал. 2-басылым. –Астана: фолиант, 2011. -244 бет.
3. Құрманалина Ш., Мұқанова Б., Ғалымова Ә., Ильясова Р. Педагогика: Оқулық. 2-басылым. - Астана: Фолиант, 2010. - 656 бет.
4. Төребаева К.Ж., Есенғұлова М.Н. Психологиялық-педагогикалық диагностика: Оқу құралы. - Алматы, 2012. – 304 б.

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ ТРЕНИНГ В РАБОТЕ С ДЕТЬМИ ДЕВИАНТНОГО ПОВЕДЕНИЯ

**Кенжебекова Дина Өмірбекқызы – студентка 4 курса
по специальности социальная педагогика и самопознание,
КазНУ им.аль-Фараби
Садвакасова Зухра Маратовна – к.п.н, доцент кафедры
педагогика и образовательного менеджмента ФФиП**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала әлеуметтік-педагогикалық оқуды ұйымдастыру үшін әлеуметтік педагогтың девиантты мінез-құлықты балалармен жұмысын талқылап, өзекті мәселелері және ғылыми зерттеуге назар аударады.

Түйін сөздер: оқу, девиантология, мінез-құлық, жасөспірім, қоғам, әлеуметтік қатынастар.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается работа социального педагога по организации последовательных социально-педагогических тренингов в работе с детьми девиантного поведения и уделяется внимание актуальным вопросам и исследовательской работе.

Ключевые слова: тренинг, девиантология, поведение, подросток, социум, социальные отношения.

ABSTRACT

In the article reviews the work of the social teacher on organization consecutive social and pedagogical trainings n working with children of deviant behavior. Also attention is paid to topical issues and research work.

Keywords: training, deviantology, behavior, adolescent, socium, social relations.

Девиантное поведение, понимаемое как нарушение социальных норм, приобрело в последнее время массовый характер и поставило эту проблему в центр внимания социальных педагогов, психологов, социологов, медиков и правоохранительных органов.

Бездуховность и ее результат – потребительско-эгоистическое отношение к жизни порождают у многих людей апатию, безразличие к себе и к другим. В результате неактивность и безинициативность подростка влияет и на характер преступности среди несовершеннолетних. Находясь в одинаковых условиях среди подростков с девиантным поведением, далеко не каждый подросток совершает преступление в связи с тем, что существуют еще и личностные причины противоправного поведения. Это, прежде всего, особенности ценностных ориентаций подростка, задаваемых микросоциумом, в котором развивается растущий «организм». Выявить причины, условия и факторы, детерминирующие это социальное явление, стало насущной задачей социального педагога, а самое главное осуществлять превентивные меры и своевременную коррекционную работу. Поэтому создание программы по комплексному решению вопросов социальной поддержки детям с девиантным поведением стало очень важно.

Бесспорно, наиболее значима для подростка его семья, особенности внутрисемейных отношений. Но состояние внутрисемейных отношений во многом определяют поведение подростка в социуме. Именно в семье ребенок получает первый жизненный опыт, делает первые наблюдения и учится так себя вести в различных ситуациях, пернимая нормы и ценности поведения в общественной жизни. Большинство родителей у кого трудные, проблемные дети сами в детстве страдали от конфликтов с собственными родителями, то есть модель поведения родителей может и повлиять на перенос бессознательного процесса в воспитании. Стиль родительского поведения непроизвольно «записывается», «запечатлевается» в психике ребенка (например, известная всеми история Билли Милигана).

Важнейшей средой приложения сил и понимания собственной значимости для несовершеннолетнего является учебная деятельность и общение со сверстниками. Здесь подросток сталкивается с наибольшими жизненными трудностями, от их преодоления зависит его внутреннее состояние. Достижение успеха в учебе и деятельности важно для ощущения собственной полноценности. Социальная незрелость ребенка часто становится причиной срывов и конфликтов в среде учебы и труда. Не добившись успеха в учебе, подросток пытается найти удовлетворение в общении со сверстниками, причем не всегда приемлемыми для общества способами, а часто и совершая преступления.

Для того, чтобы «вытащить» ребенка из асоциальной среды социальному педагогу необходимо привлечь его в другую насыщенную, образовательную среду, которой может выступить досуговая сфера, аниматорская деятельность.

Помочь ребенку найти свое место в жизни, понять его стремления, интересы, дать возможность развиваться его индивидуальности, значит во многом предотвратить в будущем правонарушения среди детей и подростков. Поэтому именно организация досуговой деятельности должна стать той системой, где ребенок сможет найти себя, само

выразиться, повысить свою самооценку, а для этого социальный педагог с учетом индивидуальных особенностей должен заинтересовать его. Кроме этого необходимо своевременная консультативная помощь, разъяснение педагогам и родителям о важности вовлечения детей в досуговую сферу, так как именно здесь они могут проявить свои способности, оценить самого себя и быть ценными другими в ходе участия совместной деятельности. Одним из средств помогающие своевременно социализироваться и корректировать свое поведение – является социально-педагогический тренинг. Целенаправленные, ТЕМОцентрические тренинги - это особый вид деятельности, который используется для разрешения человеческих проблем. Обычно для тренинга набирается группа малознакомых между собой людей, которые будут познавать не только друг друга, но и самих себя на тренинге.

В подростковом возрасте тренинги имеют очень большое значение. Дело в том, что группа - это микросоциальная картина мира для человека. По его поведению в группе можно сделать приблизительные выводы о том, как человек ведет себя по жизни. И если есть какие-нибудь деструктивные моменты или проблемы, наполненные негативной энергетикой, то они отлично прослеживаются в процессе тренинга. То, что человек не видит в себе, может увидеть осознать, понять и принять в кругу своих сверстников на тренинге. В общении со сверстниками и рассматривая актуальную тему со стороны, подросток может вовремя осознать негативные моменты в поведении и целенаправленно предпринять меры по его устранению.

Социально-педагогический тренинг состоит из трех этапов: 1 этап «ориентировочный», 2 этап основной «полезные навыки», 3 этап заключительный «обратная связь» (см.рис.1)

Рисунок 1. Три этапа социально-педагогического тренинга

На тренинге отшлифовывается и приобретает социальный навык путем освоения целенаправленных упражнений. При выборе упражнения тренеру следует учитывать:

1. Особенности группы (количество, возраст, гендерные различия, степень мотивированности)
2. Задачи, которые планируются решать
3. Уровень готовности группы к выполнению соответствующих упражнений

4. Наличие внешних условий (сесть, рисовать)
5. Состояние и пожелание участников
6. Рассчитывать свои способности, возможности, ресурсы
7. На сколько подготовлены к этому процессу
8. Учет и внедрение инновационных возможностей и психолого-педагогические наработки в практике.

9. Выбор упражнения. Ориентируемся на следующие аспекты:

- что должно произойти в результате упражнения;
- изменение состояния группы как целого;
- изменение состояния каждого участника в отдельности;
- получить материал для продвижения вперед в содержательном плане;
- отработать одну из задач содержательного плана тренинга.

В процедуре-упражнения обозначается:

1. цель или назначение;
2. информационная вставка, проводимая от лица ведущего;
3. содержание процедуры;
4. примечания для ведущего;
5. обсуждение в группе (рефлексия).

Осознанию многих сторон своей личности помогает «Шеринг» (обсуждение для качественной проработки навыков), «Рефлексия», «Обратная связь». Человеку всегда важно знать, насколько его поняли, насколько его приняли со всей информацией, которую он хочет донести, насколько он сам правильно понял, увидел, услышал то, что ему сообщили. Часто при общении принимается во внимание только вербальный его компонент, однако человек всегда, осознает он это или не осознает, говорит еще и телом. И именно этот «невербальный» язык может быть и информативнее и даже правдивее (в случаях, когда вербальные и невербальные проявления расходятся или противоречат друг другу). Ситуации, предлагаемые в этом тренинге, дают навык расшифровки невербального языка, дают тем самым новый опыт общения.

В КазНУ им.аль-Фараби при кафедре педагогики и образовательного менеджмента факультета философии и политологии уже 7 год традиционно Школа куратора-эдвайзера, где обучают кураторов-эдвайзеров, и упор в образовательном процессе делают на «группы риска», ведь своевременная поддержка, сотрудничество, а также воспитательная работа может предотвратить многие трудности на пути воспитанника в процессе социализации личности. Также преподаватели активно обучают социальных педагогов, учителей в организациях образования через семинары-тренинги и конференции, освещая не только актуальные проблемы в обществе, но и какие существуют современные подходы в работе с детьми «группы риска» (детские дома №1,2 г.Алматы, школы, интернаты, колледжи)

Тренинг как технология уникальна тем, что она позволяет создать в образовательном процессе «теорию поля» (К.Левин) и в деятельности (игровой, коммуникативной, учебной) дать воспитаннику толчок к осознанию многих вещей, которые казались бы скрытые глубинно, или не осознавались, пока не были проговорены или пропущены через себя (в парах, в малых группах, группе) через упражнения.

Подводя итоги описанию тренингов с детьми, можно сделать вывод, что основой таких занятий должно быть обучение жизненно важным навыкам или психосоциальной компетентности, когнитивной компетентности — способности индивида к сохранению состояния психического благополучия и ее проявлению в гибком и адекватном поведении во взаимодействии с внешним миром. Включение детей в такие занятия будет способствовать не только сохранению их психологического здоровья, но и улучшению учебной мотивации, повышению работоспособности, стабилизации внимания и памяти, а также снижению риска возникновения отклонений в поведении.

Список литературы:

1. Евсюткина П. А. Методическая разработка профилактики и коррекции детей с девиантным поведением во внеурочной деятельности // Проблемы и перспективы развития образования: материалы VI Междунар. науч. конф. (г. Пермь, апрель 2015 г.). — Пермь: Меркурий, 2015. — С. 303-305.
2. Макарычева Г. И. Коррекция девиантного поведения. Тренинги для подростков и их родителей <http://uchebnik-online.net/book/117-profilaktika-i-korrekcija-deviantnogo-povedeniya-podrostkov-v-usloviyah-obshheobrazovatelnoj-shkoly-uchebnoe-posobie-kopovaya-ov/11-23-deyatelnost-shkolnogo-psihologa-s-podrostkami-deviantnogo-povedeniya.html>
3. Программа профилактического тренинга для подростков «СТУПЕНИ». Руководство для тренера / Под ред. Р.В.Йорика и А.В.Шаболтас – СПб.: Врачи детям, 2009. – 92 с.
4. Психологические игры // URL: <http://mirrosta.ru/uprazhneniya-dlya-treningov.html>
5. Садвакасова З.М. Социально-педагогический тренинг. Учебное пособие. – Алматы, 2017-115с.

КӘМЕЛЕТКЕ ТОЛМАҒАН БАЛАЛАРДЫҢ БОС УАҚЫТЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Қарабаева Қаншайым Әлимұханқызы
Аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ
Қамзанова Аягөз Әлібекқызы
Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану
мамандығының 4-курс студенті
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада бос уақытты дұрыс ұйымдастырудың маңыздылығы, оның жолға қойылуында жұмыс формалары мен әдістері дұрыс таңдалса, бала өмірінде маңызды орын алатындығы айтылған.

Түйін сөздер: Бос уақыт, кәмелетке толмаған бала, формалар, девиантты, бірлестік, клуб, үйірме, әдіс.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается важность правильной организации свободного времени несовершеннолетних, выбор необходимых методов и форм работы в их образовании, которые играют важную роль в жизни ребенка.

Ключевые слова: Досуг, несовершеннолетние дети, формы работы, девиантное поведение, секция, клуб, кружок, метод.

ABSTRACT

This article has been written about importance of organizing free time correctly, if in their formation choose right work forms and methods they will play an important role child`s life.

Keywords: Free time, minor children, forms, deviant, community, club, section, method.

Қоғамдық жаңару кезеңінде, Қазақстандағы әлеуметтік саяси, экономикалық қатынастардың сипатының өзгеруі өз кезегінде қоғамдық білім, тәрбие институттарының да жұмыс бағыты мен мазмұнына жаңа талаптар қойып отыр. Бұл дегеніміз қоғамдағы мектеп, отбасы орны, оның басты міндеті – бала тәрбиесінде болған көзқарасты өзгертіп жаңа тұрғыдан тану мәселесін туындатты.

Қазақстан Республикасы өз тәуелсіздігін алғаннан бастап мемлекеттік саясатта келер ұрпақтың денсаулығы, тәрбиесі басты назарда болып келеді.

Өкінішке орай, қазіргі таңда болып жатқан қылмыс, бұзақылық, ұрлық, зорлық - зомбылық, жеткіншектер арасындағы суицидтың көбейуі, үйден кету, қыздардың жеңіл

жүрістері, бастауыш сыныптағы балалардан ақша алу тағы басқа болып жатқан қылмыс айыптыларының басым көпшілігі кәмелетке толмаған балалардың, оның ішінде 11 - 18 жас аралығындағы жеткіншектер екенін көрсетіп отыр. Дәлірек тоқталсақ, 14 жастағылар - 11% , 15 жастағылар - 7%, 16 - 17 жас аралығындағылар - 42%, көбіне көп 14 жасар балалар қылмыстық істерді топтасып жасайды. Ал қыз балалар тарапынан жасалған жалпы қылмыстың 5% құрайды. Бұл дегеніміз, қазіргі нарықтық қоғамдағы адамдар арасында қарым-қатынас пен психологиялық қысым, әсіресе, жас буын психологиялық денсаулығының бұзылуына алып келуде. Қазақстан Республиканың өзінде, тіпті әлемдік деңгейде халқымыздың психологиялық, физиологиялық денсаулығын сақтау адамзат алдында тұрған үлкен мәселе болып отыр [1,9].

Болашақ Қазақстан Республиканың азаматы дені сау, тәрбиесі түзу азамат болып ер жетуі, ең алдымен, ата - анасына, білім беретін мектеп қабырғасына және қоршаған ортаға байланысты. Қазіргі таңда денсаулығы мықты, рухы білім, тәрбиелі, мәдениетті жеке тұлғаны қалыптастыру мәселелері үкіметтің қаулыларында, тұжырымдамаларында негізгі орын алады[2, 8-9].

Әлемдегі жағымсыз жағдайлар біздің қоғамда қиындықтар мен ішкі қақтығыстардың, моральді мінез-құлықтардың, қылмыстың және т.б. ауытқыған мінез-құлық түрлерінің кең таралуына әкелуде. Статистикалық мәліметтерге сәйкес, ауытқыған мінез-құлық әр түрлі әлеуметтік және демографиялық топтардағы адамдар арасында өсіп отыр. Әсіресе бұл кезең жеткіншектерге ауыр тиді. Асоциальді әрекеттерден (маскүнемдік, нашакорлық, қоғамдық тәртіпті бұзу, бұзақылық, вандализм және т.б.) көрінетін девиантты мінез-құлықтар кәмелеттік жасқа толмағандар санын күрт арттырды. Олардың үлкендерге деген қарым-қатынастары өзгеріп, жауыздық пен агрессивтілік көріне бастайды.

Сондықтан да девиантты мінез-құлықтардың пайда болуының әр түрлілігі және қоғам мен адам өмірінің барлық саласына әсері білімнің әр саласындағы ғалымдардың, дәрігерлердің, психологтардың, социологтардың, заңгерлердің және экономистердің т.б. назарын аударды. Оларды болдырмаудың жолдарын, себептерін іздестіруде, зертелуде. Солай бола тұрса да, қоғамдағы бұл құбылыс бәсеңдеу орнына, етегін кеңге жайып, күннен-күнге өрши түсуде. Осындай құбылыстарды болдырмаудың бір жолы – оқушылардың бос уақытын дұрыс ұйымдастыра білу.

XIX ғасырдың соңында көптеген философтардың еңбектерінде «бос уақыт» терминімен жиі кездесеміз, яғни бұл жұмыстан тыс уақыт ретінде қарастырады. Ғалым К.Маркс саяси экономиканы зерттей келе, қоғамдағы әрбір мүшенің бос уақытының міндетті түрде керектігі және ол уақыт жетіліп даму үшін керектігі жөнінде сұрақ көтерген. «Бос уақыт» және «жоғары іс-әрекет» деп ғалым бос уақыттың құрамын ашып көрсетті.

«Бос уақыт» туралы кейінгі кездерде айтылған пікірлерге тоқталсақ, берілген анықтамалар алуан түрлі.

«Бос уақыт – сабақтан тыс кездегі оқушы өмірінде ерекше орын алатын мезгіл. Сондықтан оқушыға оны дұрыс ұйымдастыруға, яғни мәдени-демалыс шараларына және өзінің сүйікті ісімен айналысып, адамгершілік, ақыл-ой, эстетикалық, физиологиялық дамуларын әрі қарай шыңдай түсуге өз уақытын ұтымды бөлуге көмектесу қажет. Ал бос уақытты дұрыс ұйымдастыруға көмектесу – тәрбие жұмысындағы маңызды мәселелердің бірі» [3,134].

«Бос уақыт – әдетте уақытты кезеңдер ретінде белгілейді, көбінесе адам іс-әрекетін өзі таңдайтын кезде, яғни адамның міндетті жұмысы болмаған жағдай (жұмыс, үй шаруашылығы, оқу, тағам, ұйқы және т.б.). Адамның осы уақытта өзі таңдайтын белсенді іс-әрекетін, бірегей жұмысын «хобби» деп те атайды, ол адамның ақша табуы үшін емес, өзінің іс-әрекеті үшін жасалынады. Демалыс мақсаты - ағзаның жұмыс қабілеттілігінің жетістігінің жағдайы болып табылатын уақыт өткізу түрі. Әдетте демалыс келесідей кезеңдерден тұрады: шаршаңқылық, еріксіну, күшті қалпына келтіру және ойын-сауық.

Демалысқа арналған жаттығулар: ұйқы, тамақ, спорт, ән тыңдау, теледидар қарау, өнер туындыларын тамашалау, кітап оқу және басқа да ойын – сауық түрлері.

Бос уақыттағы бағдарламалар рухани қызығушылық сферасына кіретін спорттық ойындар мен жарыстарды, билеу кештерін, карнавалдарды, ойындар мен хоббиді де қамтиды» [4,56].

Оқушыларды тәрбиелеу тек сабақпен ғана шектеліп қалмай, ол сабақтан тыс уақыттарда да жалғасады, тереңдетіледі. Сабақ үрдісі кезінде тәрбие міндеттерінің барлығын шешу мүмкін емес. Сондықтан оқушылардың бос уақыттарында жүргізілетін әр түрлі сыныптан және мектептен тыс жұмыстарды жоспарлаған дұрыс. Педагогикалық және оқушылар ұжымының міндеті – бос уақыттағы жұмыстарға барлық оқушыларды тарту.

Оқушылар бос уақытта сыныптан тыс немесе мектептен тыс жүргізілетін жұмыстарға оқушылармен тәрбиелік, білімдік сипатта мақсатты түрде ұйымдастырылған шаралар жатады.

«Бос уақытта ұйымдастырылатын жұмыстардың бірқатар ерекшеліктері бар:

1. Бос уақыт жүргізілетін шаралар еріктілік негізде ұйымдастырылады. Оқушылар әр түрлі шараларға қатысуды өздері таңдайды. Мұны ешқандай мәжбүрлеусіз жүргізу керек. Өз қызығушылығы, қабілетіне қарай әр түрлі үйірмелерге жазылып, өз қалауымен жеке және көпшілік жұмыстарға араласа алады. Еріктілік бос уақыттағы жұмыстар түрлерін таңдау кезінде ғана болады. Оқушылардың бос уақытында өзімен-өзі қалып, әртүрлі шаралардан тыс қалуына ата-ана, сынып жетекшісі, педагогтар және т.б. жол бермеу керек.

2. Бос уақытта өткізілетін шаралар міндетті оқу бағдарламасымен байланысты емес. Оның мазмұны мен түрлері, оқушылардың қызығушылығына, сұранысына байланысты болады.

3. Бос уақытта өткізілетін шараларға қатысатын оқушылардың жас ерекшеліктерінің әр түрлігі.

4. Бос уақыт кезінде ұйымдастырылатын жұмыстарда көбінесе балалардың өз бетімен орындайтын жұмыстары беріледі.

5. Бос уақытта ұйымдастырылатын жұмыстарда қоғамдық пайдалы іс-әрекетке үлкен орын берген дұрыс.

6. Бос уақытта өткізілетін жұмыстардың формасының, әдістерінің әртүрлігі» [5, 60-61].

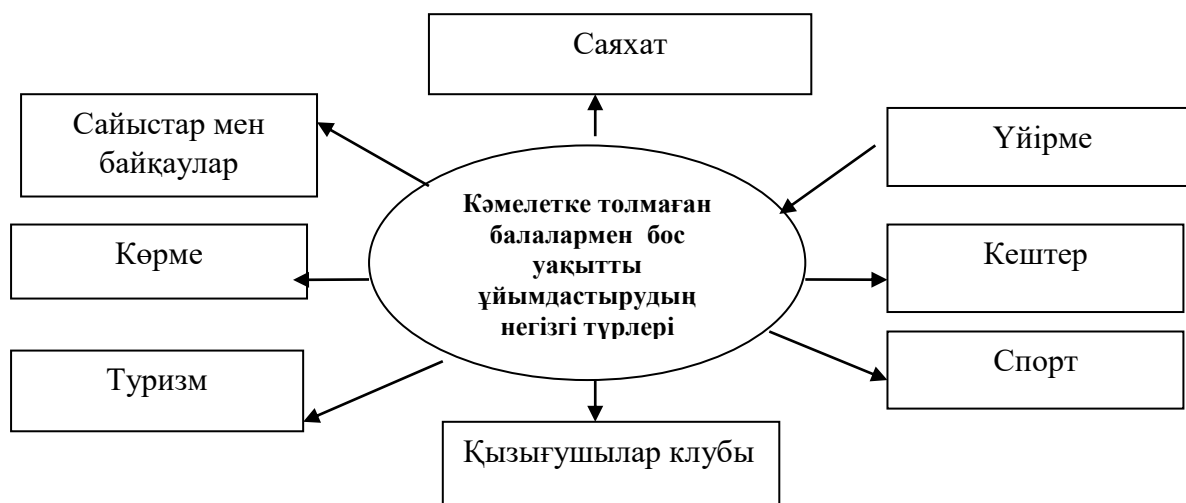
Сондай-ақ, мектептің, сынып жетекшісінің, клуб жұмыстарын, үйірмелерді, шараларды және т.б. өткізушілердің бірде біреуі ән айтпайтын, жорыққа шықпайтын болса, би өнеріне қызығушылығы болмаса, сурет салмаса, спортты сүймесе, музыка үнін сезбесе, күлкі-әзіл сезімі болмаса, табиғатты, өлке тарихын зерттемесе, өз оқушыларын қалай қызықтырып, өмірге дайындар еді. Егер бос уақытты ұйымдастырушың рухани жан дүниесі бай болса, балалар да сондай адам болуға ұмтылады.

Ұстаздар ата-аналармен біріге отырып, әрбір оқушының қызықты, сүйікті ісімен айналысуына мүмкіндік беретін болса, ұйымдастыруға көмектесе бос уақытты өткізу балалар үшін маңызды болады.

Бос уақытты ұйымдастыру түрлеріне сабақтан тыс мезгілде ұйымдастырылатын шаралардың барлығы жатады. Әдетте сабақтан тыс уақыттағы шаралар оқушыда шығармашылықтың дамуына, өзара жолдастық және жағымды ынтымақтастықтың қалыптасуына ықпал етіп, оған өз мүмкіндігін, қабілетін көрсетуге, өз «менін» бекітуге, болжаған жоспарын жүзеге асыруға, психологиялық ерекшеліктерін жетілдіруге, ұйымдастырушылық, басшылық іскерліктерін шыңдауға, т.б. мүмкіндіктерін ашуға жағдай туғызады.

Бос уақытты ұйымдастыру түрлеріне сабақтан тыс уақытта жүргізілетін барлық шаралар жатады. Олар: топтан тыс және мектептен тыс болып бөлінеді. Топтан тыс жұмыстарға: білім жетілдіру және тәрбиелеу мақсатында мектеп көлемінде өткізілетін

шаралар жатады. Мектептен тыс жұмыстарға мәдени-жетілдіру, білім беру-тәрбиелеу, сауықтыру және т.б. осы сипаттағы мектептен тыс мекемелердің (кітапханалар, спорт мектептері, стадиондар, түрлі бірлестіктер, т.б.) ұйымдастырылатын шаралары жатады.

Сурет 1 - Бос уақытты өткізудің түрлері

Бос уақытты ұйымдастыру – бос уақытты әр түрлі іс-әрекет түрлерімен мазмұнды толтыру.

Бос уақыттағы іс-әрекеттер – бұл бос уақыттағы әр түрлі іс-әрекеттер, адамның қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған: физиологиялық, бағдарлаушылық, танымдық, эмоционалдық және басқа да сипаттағы (К. Обуховскийдің ұсынысымен қажеттіліктердің классификациясы негізінде).

Мәдени-бос уақыттағы іс-әрекеттер – бұл бос уақыттағы іс-әрекет қоғамдағы қабылданған және адамның бос уақытында тұлғалық жетілуіне, өзін-өзі тануына, рухани қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталған мәдениет арқылы жүзеге асатын әрекеттер.

Бос уақыт саласындағы әлеуметтік-мәдени іс-әрекеттер – бұл мәдени-бос уақыттағы іс-әрекет, бос уақыт аясындағы қоғамдағы қызығушылықтар мен тұлғаның қызығушылықтарының өзара байланысы негізінде жүзеге асады.

Төмендегідей бірқатар талаптар орындалғанда ғана бос уақытта жүргізілген жұмыстардың құндылығы артады деп ойлаймыз:

- Бос уақытты өткізушінің жеке басының сапалы қасиеттері болмаса, жұмыс табыстылығын көзге елестету қиын. Сондықтан өзінің қызметі бойынша дүниежүзіндегі ең қызықты мамандық иесі болуы үшін [психологидан](#) білім, ой-сана деңгейі, ішкі мәдениет пен тәрбие, актерлік талант, ән айту немесе би билеу, ораторлық өнер және т.б. көптеген құраушылар иесі болуы керек.

- Өткізілетін шаралар өмірмен, тәжірибемен байланысты болуы керек.

- Бос уақытта өткізілетін жұмыстар балаға қызықты әрі түсінікті болуы және жаңа әдістермен өткізілуі қажет.

- Бос уақытта жүргізілетін шаралар үздіксіз өткізілгені жөн.

Бос уақыт шараларының түрлеріне мына жұмыстарды жатқызуға болады:

- «*Сыртқы істер клубы*». Бұл ұзақ мерзімде жүргізілетін жұмыс. Мақсаты – бір елдің тілін, мәдениетін меңгерту. Жұмыс өзі меңгеретін тілде жүргізіледі. Жазғы демалыс кезінде меңгерілген тілде ғана сөйлейтін лагерь ұйымдастыру. Осы жұмыста клуб жұмыстарын жүргізуге де болады. Онда түрлі концерт, спектакль, ғылыми конференциялар өткізуге болады.

- «*Оқушы - ғалым*» орталығы. Бұл мұғалімдер мен оқушылардың қатысуымен өтілетін орталық. Мақсаты- оқушылардың таңдаған мамандықтары бойынша жоғары кәсіби дайындықтан өтуі, бос уақытын шығармашылықпен толтыру, өзін сынауына мүмкіндік беру. Ғылыми-зерттеу орталығын жүргізу үшін оқушылар, ата-аналар,

мұғалімдермен бірігіп зерттеу топтарын құрады. Ғылыми кеңес құрылады, кеңесте зерттеушілердің жұмыс тыңдалып, жеңімпаздар анықталады.

➤ *«Кәсіби бағдар-кәсіби маман» үйірмесі.* Белгілі бір техника және еңбек саласына қызығатын, қосымша мамандық алуға ниет білдіретін оқушыларды біріктіреді. Мақсаты – кәмелетке толмаған балаларды жеке машианалардың, аппараттардың приборлардың, қондырғылардың жұмысымен таныстыру және маманға тән кәсіби сапаларды анықтау, мамандық түрлерімен таныстыру. Мамандықтар профессиограммасын жасау, анализ жасау, мәселен, электр жабдықтарына қызмет көрсетуші электромонтерге қажет психофизиологиялық ерекшеліктер: реакция шапшаңдығы, түстерді дұрыс ажырата білу, жақсы есту, көру, түйсіну, иіс сезу қабілеттері, логикалық ойлау, ұқыптылық, бақылағыштық, құрастырушылық, т.б. Оқушылар қызығушылықтары бойынша бос уақытты ұйымдастырудың жүйесін құру. Мәселен, техникалық шығармашылық үйірмесі, эстрада студиясы, спорттық секциялар, т.б.

➤ *«Жер таны- ел таны» саяхаттары.* Ұйымдастыру мақсатына қарай саяхаттар әр түрлі болуы мүмкін. Олар: өндірістік, ғылыми, тарихи, әдеби, бақылау және т.б. Мақсаты – тәрбиені шындық өмірмен байланыста өткізу. Саяхаттар оқу жылына жоспарланып, арнайы белгіленген күнде өткізіледі. Саяхат үш кезеңді қамтиды: саяхатқа дайындық, саяхатқа бару, саяхат қорытындысын шығару. Уақыт өлшемі саяхаттың мазмұнына, сипатына, оқушылардың қызығушылығына байланысты болады.

Бос уақытты өткізудің жолдары:

- Мектеп, отбасы, әлеуметтік орта кәмелетке толмаған балалардың бос уақытын ұйымдастыру үшін бірлестікте жұмыс жасауы;

- Бос уақытты дұрыс өткізудің негізгі бағдарламасын жасау (уақыт өлшемдерін, шығармашылық түрлері, негізгі талаптарын анықтау, әдістер, бос уақыт түрлерін, жұмыс нәтижелерін қорытындылау, бағалау және т.б.);

- Бос уақытты ұйымдастырушың жаңа технологияларды меңгере отырып, баланы қызықтыратындай жұмыс түрлері мен әдістерін таңдай білуі;

- Бос уақытты өткізу орындарының кәмелетке толмаған балалардың ата-анасының әлеуметтік шамасына келетін негізде ақылы болуы немесе тегін болуын ұйымдастыру.

Қорыта келе айтарымыз, кәмелетке толмаған балалардың бос уақытын дұрыс ұйымдастырса, оны ұйымдастыратын педагогтардың білім деңгейі мен эрудициясы жоғары болса, балалармен жұмыс жасау жолдары мен әдістерін жаңашылдықпен қолдана алса, кәмелетке толмаған балалардың қызығушылығы артып, өмірден орнын дұрыс табуға, қоғамның толық қанды азаматы болып шығуына мүмкіндік туғызған болар еді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Жолмаханов Б. «Қиын» оқушыны тәрбиелеу. // Бала тәрбиесі. №5, 2015. -40 бет.
2. Н. Назарбаев. «Қазақстан -2030» бағдарламасы. –Алматы: Білім, 1998. -18 бет.
3. Есқалиев С. Тәрбие жұмысының теориясы және ұйымдастыру әдістемесі: Оқулық. - Астана: Фолиант, 2014. -192 бет.
4. Жарков А.Д. Технология культурно-досуговой деятельности: Учебное пособие. – М., 2002.
5. Губашева С., Отарбай А. Тәрбие жұмысының әдістемесі: Оқу-әдістемелік құрал. 2-басылым. –Астана: фолиант, 2011. -244 бет.

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Дуйсенбаева Райхан Дабылдықызы
Аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,
Сламғали Жұлдыз Жанарбекқызы
Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,
Дефектология мамандығының 4-курс студенті,
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Психикалық дамудың кешеуілдеуінің негізгі ерекшелігі – баланың психикалық әрекетінің қалыптасуының бірқалыпты болмауы. Бала миының әлсіз түрдегі яғни органикалық зақымдануымен, сондай – ақ іштен туа пайда болған, туылу кезіндегі зақымданулар жатады. Сонымен бірге дамудың кешеуілдеуі жоғарғы жүйке жүйесінің ауруларымен, созылмалы және соматикалық жағдайлармен, бас миының жарақаттануымен, эндрокриндік жүйенің бұзылуымен байланысады.

Түйінді сөздер: ПДТ, психофизикалық инфантилизм, психика, диагностика, коррекция, эволюция, энцефалопатия, цереброастения.

АННОТАЦИЯ

Задержка психического развития (ЗПР) – нарушение нормального темпа психического развития ребенка вследствие соматического заболевания, поражение центральной нервной системы и др. Характеризуется снижением умственной работоспособности, отставанием в развитии познавательной деятельности, неустойчивостью внимания, ограниченным объемом памяти и т.п.

Ключевые слова: ЗПР, психофизический инфантилизм, психика, диагностика, коррекция, эволюция, энцефалопатия, цереброастения.

ABSTRACT

Mental retardation (CRA) -. Tempo disruption of mental development of the child as a result of somatic diseases, central nervous system, etc. It is characterized by reduced mental performance, retarded cognitive activity, instability of attention, limited memory, etc.

Key words: CRA, psychophysical infantilism, psyche, diagnostics, correction, evolution, encephalopathy, encephalasthenia

Қазіргі кезеңде арнайы білім беру саласындағы әлемдік білім кеңістігіне ұмтылуға байланысты жасалынып жатқан талпыныстар жан-жақты дамыған тұлғаны қалыптастыруды талап етеді. Сондықтан оқушылардың дербестігін және танымдық қабілеттерін дамытып, өмірдің жаңа жағдайларында пайдалана білуге үйретудің қажеттілігі туындайды.

Бүгінгі таңда жалпы білім беретін орта мектеп жаңа қоғам мектебі, болашақ мектебі, яғни саналы халықтық мәдениетке бағытталған, баланың жеке басының дамуына, жеке тұлға болып қалыптасуына жағдай жасайтын, бәсекеге қабілетті, елдің ертеңі болатын жас ұрпақты өсіріп, дамытатын мектеп болуы тиіс. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеттеріне: білім бағдарламаларын меңгеру үшін жағдайлар жасау және жеке адамның шығармашылық, рухани және дене мүмкіндіктерін дамыту, адамгершілік пен салауатты өмір салтының берік негіздерін қалыптастыру, жеке басының дамуы үшін жағдай жасау арқылы парасатты байыту» деп атап көрсеткен. [1;3].

Психикалық дамудың негізгі бұзылыстары интеллектуалды даму деңгейі, яғни, зейіні, есте сақтауы, ойлауы, кеңістікті бағдарлауы төмен болып келеді. Осы себептерге байланысты психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалардың оқу үлгерімі төмен болады. Бұл балалардың оқуға үлгермеушілігі жеті-сегіз жастан анық байқалады. Оның негізгі белгілері: сабаққа белсенділігі байқалмайды, берілген тапсырмаларды үлкендердің көмегінсіз дұрыс орындай алмайды, сыныптастарымен аз араласады, өз ойын ашық айта алмайды, оқу мен жазу, есептеулерде көп қателер жібереді, тез шаршағыш, зейіні тұрақсыз болады. Психикалық дамуы тежелген балалардың тіл байлығы әдеттегі қалыпты балаларға қарағанда 20-30% төмен деңгейде.

Психикалық дамуы тежелген балалардың психикалық дамуының бұзылысы биологиялық, әлеуметтік, психологиялық – педагогикалық жағымсыз факторлардың өзіндік үйлесім келуімен түсіндіріледі.

Психикалық дамуы тежелудің көп түрлі көріністеріне байланысты осы анатомиялық түрлі классификациясы ұсынылады. М.С. Певзнер және Т.А. Власова клиникалық көріністерін есепке ала отырып, психикалық дамуы тежелуінің екі негізгі формасын бөледі: психикалық және психофизикалық инфантилизм, ағзаның астеникалық және цереброастеникалық жағдайы.

Ең кең тараған топтастыру К.С. Лебединскаяның жіктемесі, ол этиопатогенетикалық принципке негізделеді, онда психикалық дамудың тежелуінің төрт негізгі нұсқалары көрсетіледі:

- Конституционалды тектегі психикалық дамуы тежелген.
- Соматогенды тектегі психикалық дамуы тежелген.
- Церебральды – органикалық тектегі психикалық дамуы тежелген.
- Психогенді тектегі психикалық дамуы тежелген.

Осы нұсқалардың әр қайсысы бірқатар ауру белгілерімен асқынады, олар – соматикалық, энцефалопатиялық, неврологиялық және эмоциональды жетілмеушілік және таным қызметтерінің бұзылысының белгілі бір клиникалық – психологиялық құрылымына ие [2;205].

Психикалық дамуы тежелген тұрақтылығы көп жағдайда оның негізінде эмоциональды жетілмеушілік (психикалық, инфантилизм), төмен психикалық тонус (созылмалы астения) немесе зейін, есте сақтау психикалық процестердің әрекетшілділігі, жеке қатпарлы қызметтердің ерекшелігі бар ма соған байланысты болады. Психикалық дамуы тежелген нейродинамикалық әсіресе цереброастеникалық бұзылыстарда тұрақты болып тек психологиялық – педагогикалық түзетуді ғана емес, емдік іс шараларды қолдануды қажет етеді.

Аурудың этиологиясы мен патогенезінің және баланың ағзасына патогендік факторлардың әсер ету уақытысына қарай, эмоциональды ерік және таным әрекеттері сферасында ауытқулар пайда болуы мүмкін. Сонымен қатар психикалық дамуы тежелген балалар өзіндік жеке ерекшеліктеріне қарамастан, жалпы көріністермен сипатталады; оларға таным әрекеттерінің бұзылыстары ең алдымен, интеллектуалды іс - әрекет дағдыларының қалыптаспауы, ой операцияларының, эмоциональды ерік сферасының жетілмеуінен мінез құлық формаларының қалыптаспауы қоршаған әлем туралы білімдерімен елестерінің шектелуі, сөйлеу тілінің бұзылыстарының пайда болуына себепші болады. Аталған ерекшеліктер жоғарғы шаршағыштық, қажу, жұмысқа қабілетінің төмендеуімен, іс - әрекет процесін бақылай алмауымен күшейтіледі.

Осыған байланысты қоғам алдына оқушының жеке басын үйлесімді дамытуға бағыттайтын міндеттер қойылып отыр. Отанымыздың әрбір болашақ азаматын жан-жақты тәрбиелеп, білім беру арқылы дамыту ең жауапты іс.

Жалпы орта білім беретін мектепте үлгерімі төмен балалар тобында елу пайыз психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалар кездеседі. Психикалық дамудың тежелуі - бұл баланың интеллектуалды қабілетінің жасына сәйкес келмеуі.

«Психикалық дамудың тежелуі» түсінігі орталық нерв жүйесінің органикалық және функциональды жетіспеушілігі кезіндегі бала әрекетіне байланысты қолданылады. Бұл балаларда есту, көру, сөйлеу, тірек-қимылдың бұзылуы, интеллектінің бұзылуы болмайды. Психикалық дамудың тежелуі клиникалық сипаттамасы тәртіптің күрделі формаларының дамымауы, мақсатты түрдегі әрекетке түсудің жетіспеушілігі, энцефалопатиялық бұзылулармен түсіндіріледі. Аталған симптомдардың патогенетикалық негіздерін Г.Е.Сухарева, Т.А.Власова, М.С.Певзнер, К.С.Лебединская, В.И.Лубовский, И.Ф.Марковская зерттеулері көрсеткендей, орталық нерв жүйесінің аурулары, олардың резидуалды-органикалық зақымдануы құрайды.

Осыған байланысты қоғам алдына оқушының жеке басын үйлесімді дамытуға бағыттайтын міндеттер қойылып отыр. Отанымыздың әрбір болашақ азаматын жан-жақты тәрбиелеп, білім беру арқылы дамыту ең жауапты іс.

Жалпы орта білім беретін мектепте үлгерімі төмен балалар тобында елу пайыз психикалық дамуы тежелген (ПДТ) балалар кездеседі. Психикалық дамудың тежелуі - бұл баланың интеллектуалды қабілетінің жасына сәйкес келмеуі.

Психикасының дамуы тежелген, тірек- қимыл қозғалыстары бұзылған және есту қабілеті бұзылған балалармен жүргізілетін психологиялық түзету, дамыту жұмыстарының түрлері көп. Психологиялық түзету жұмыстарын жүргізудің принциптері төмендегідей

- Баланың жеке тұлғалық ерекшеліктерін анықтау;
- Шаршап кетпеуін қадағалау;
- Оқу әрекетін ойын түрінде ұйымдастыру, кеңістікті бағдарлауын дамыту;
- Сыныптан тыс тәрбие сағаттарына қатыстыру;
- Ойын дағдыларын оқу әрекетіне аудару;
- Арнайы әдістемелермен оқытуды ұйымдастыру;
- Жылдық диагностикалық даму деңгейін салыстыру.

Мамандардың оқыту, түзету процесінде әдістемелік нұсқауларды дұрыс және жоғары деңгейде ұйымдастыруына байланысты психикалық дамуы тежелген балаларды өз жасындағы балалардың даму деңгейіне жеткізуге болады.

Білім беру мекемесінде оқитын психикасының дамуы тежелген балалар әр уақытта нәтижеге жету үшін бақылаудан тыс қалмауы қажет. Психолог, сынып жетекшісі, ата - ана тығыз байланыста болған жағдайда баламен жүргізілетін жұмыс нәтижелі болады, яғни баланың өз-өзіне деген сенімділігін арттыру арқылы түзете отырып дамыту жұмыстарын жүргізу тиімді.

Түзете дамыту жұмыстарында төмендегі мәселелерге көңіл бөлген жөн:

- Баланың қоршаған ортаға бейімделуі;
- Мінез - құлық ерекшеліктері;
- Өз- өзін төмен бағалауы;
- Қоршаған ортаға сенбеушілікпен қарауы;
- Өз күшіне деген сенімсіздігі;
- Белсенділігі төмен.

Баланы оқуға қызықтыру және дамыту мақсатында сабақ алдында, ашықтық, сенімділік деңгейін, эмоционалдық еркіндікті дамытатын, топта бірауыздылық орнатуға жағдай жасайтын психологиялық жаттығулар өткізу керек.

Балалардың ақыл – ой дамуындағы жеңіл ауытқулары «Психикалық дамудың кешеуілдеуі» деп аталатын терминмен сипатталады. Бұл кемшіліктің негізгі себебі: бала миының әлсіз түрдегі яғни органикалық зақымдануымен, сондай – ақ іштен туа пайда болған, туылу кезіндегі зақымданулар жатады. Сонымен бірге дамудың кешеуілдеуі жоғарғы жүйке жүйесінің ауруларымен, созылмалы және соматикалық жағдайлармен, бас миының жарақаттануымен, эндокриндік жүйенің бұзылуымен байланысады.

Психикалық дамудың кешеуілдеуінің негізгі ерекшелігі – баланың психикалық әрекетінің қалыптасуының бірқалыпты болмауы. Инфантильді балалар өзінің құрдастарынан жас, олардың ойлары да тұрақсыз болады. Олардың ми қабілеті де тәулік бойына өзгереді. Кейде сабақтың аяғына таман немесе шаршаған уақыттарда болады. Бұл балаларға тән ерекшелік зейіні мен жұмыс қабілетінің ең төменгі деңгейде болуы тән. Кейбір балаларда іс — әрекеттің басында зейіндері жоғары болады да, ал кейін төмендей бастайды. Ұзақ мерзімді есте сақтауы мен қысқа мерзімді есте сақтауының төмендеуі, есте сақтауының беріктілігінің жетіспеуі, сондай – ақ интеллектуальдық белсенділігінің төмендеуі – осы категориялардағы балаларға тән ерекшеліктер. [2.46]

Оқу–тәрбие процесінде мұғалім баланың көңіл-күйіне, денсаулығына, сабақ үлгеруіне үнемі зейін қойып отыру керек. Себебі, бала зейінінің, ой — өрісінің өсуі мұғалімдер үшін тіпті ата – аналар үшін де аса қажетті объект болып табылады. Психикалық дамуы кешеуілдеген балаларды оқыту кезінде сабаққа деген үлгермеушіліктерінің толықтай төмен болуына байланысты, клиникалық, педагогикалық – психологиялық зерттеу жұмыстарын жүргізудің маңызы өте зор.

Психика дегеніміз – адамның рухани күй және ішкі сезіміне, миға тән қасиет. Психика биологиялық эволюцияның жемісі және жалғасы. Ол сыртқы құбылыстар мен заттардың көрінісін бейнелейді. Ал психикалық дамудың рефлекторлық дамудың сипаты – оның объективтік жағдайға тәуелділігін, қабылдау жүйесі мен оның қызметінің атқару заңдылықтарын көрсетеді. Адамның психикасы, оның қимыл әрекетін реттейтін, қоғамдық қатынасқа бейімдейтін, жаңаша бір құрылымның негізін құрады. Осыдан адам психикасының дамуының жеке бір тұлғалық, әлеуметтілік заңдылықтары қалыптасады. Психикалық дамудың кешеуілдеуі де әртүрлі дәрежеде сипатталады. Жеңіл түрде көрініс берген жағдайда бұл балалар көмекті жалпы білім беретін мекемелерде ұйымдастыруға болады. Ауыр жағдайларда балаларда арнайы білім беретін мектептерге немесе мекемелерге оқытады.

Психикалық дамуы кешеуілдеген балалардың белсенді жағдайдан баяулыққа, жұмыскерлік көңіл – күйден, жұмыссыздыққа жиі өту процестері жүйкелік – психикалық жағдайлармен байланысты. Балалар қандай да бір тапсырманы орындауда үлкендердің көмегін қажет етеді. Ересектердің көмегін қажетсіну, іс — әрекеттің нәтижесін меңгеру, оны ұқсас әрекеттерге тасымалдау және психикалық дамуы кешеуілдеуі бар балаларды ақыл – есі кем балалардан ажыратуға болады.

Балаларда іс — әрекеттің тұрақсыздығы қимыл – координациясының жеткіліксіздігі мен режимге бағына алмаушылығы болса да, мұндай балалардың басым көпшілігі дене шынықтыру пәні мен спорт ойындарын жақсы көреді. Олардың психикалық дамуындағы жоғарғы мүмкіншіліктердің бар екендігін түзету жұмыстарын ұйымдастыру барысында ескерген жөн.

Психикалық дамудың кешеуілдеуіне байланысты өз пікірлерін ұсынушы М.С.Певзнер, Т.А.Власова баланың эмоционалдық ерік сфераларының қалыптасуына көп көңіл берумен бірге, нейродинамикалық бұзылулардың жеке сипаттамасына да ерекше назар аударды. Соған сәйкес психикалық дамуы кешеуілдеген балалардың сипаттамаларының негізін анықтап, яғни ол психикалық және психофизикалық инфантилизм түріндегі анықталатын және ерте балалық шақтағы орталық нерв жүйесінің зақымдануынан, оның организмінің астениялық, церебрастениялық жағдайларға ұшырайтынын анықтаған.

ПДТ балаларда мектепке қабылданған уақытта баланың физикалық дамуы артта қалу, мектепке баруға деген мотивтің қалыптаспау, бала мектепке оқу үшін емес, ойын әрекетіне араласу үшін ғана баруға ықылас білдіруі, бала мектептің жалпы талаптары мен ережелеріне көндіге алмау, эмоциялы-ерік сферасы, интеллектуалдық қабілеттері төмендеу белгілері байқалады. Сонымен бірге, тапсырманы аяғына дейін орындамаушылық, мектеп бағдарламасын игере алмаушылық байқалады.

Психикалық дамуы тежелген балаларды оқыту мен тәрбиелеудің коррекциялық бағыттары арнаулы білім беру мекемелеріндегі диагностикалық, тәрбиелілік, коррекциялық-дамытушылық, сауықтыру және білім беру міндеттері арқылы жүзеге асады.

Диагностикалық міндеттер балаға медициналық-психологиялық-педагогикалық зерттеу жүргізу мен жеке даму бағдарламасын құруда жетекші қызмет атқарады.

Тәрбиелілік міндеттер баланың әлеуметтенуін, ата-анасы мен қарым-қатынасын құру арқылы адамгершілік қасиеттерге тәрбиелеуді қамтиды.

Коррекциялық міндеттер бала психикасы мен әрекетін компенсациялау, кемшіліктерді түзету, танымдық қабілеттерді дамытады.

Сауықтыру бағытындағы жұмыстар бала денсаулығын жақсарту, емдеу, профилактикалау жұмыстары орындалады.

Білім берушілік міндеттер бала әрекетінің барлық түрлерін дамыту, мектепке оқуға дайындау, жеке ерекшеліктерін есепке ала отырып оқыту мен тәрбиелеу арқылы шешіледі.

Мектепке дейінгі мекемелерде жүргізілетін коррекциялық-педагогикалық жұмыстар шартты түрде бірнеше деңгейлерге бөлінеді.

Бірінші деңгейде жоғары психикалық функциялардың дамуына негіз болатын жағдайларды қалыптастыру маңызды. Баланың шығармашылық қабілеттерін, жетекші әрекеттерін қалыптастыру жұмыстары жүргізіледі.

Екінші деңгейде арнайы мектепке дейінгі білім берудің міндеттері жүзеге асады, баланың мектепке оқуға дайындығы қалыптасады.

Психикалық дамуы кешеуілдеген балалардың негізгі айырмашылығы мынада: бұл балалардың сабаққа деген үлгермеушілігі, сондай – ақ дағдылары мен танымдық процестеріндегі өзара ауытқушылықтарымен сипатталады. Арнайы педагогикада, сондай – ақ дефектология ғылымында психикалық дамуы кешеуілдеген балалар тобын зерттеу негізінен ХХ ғасырдың ортасынан бастап бастау алды. Психикалық дамуында ауытқушылығы бар балалардың танымдық қабілеттерін тексеруге, ең алдымен олардың эмоциясына назар аударған жөн. Бұл балалардың эмоциясы көбінесе өзгеріске ұшырап отырады. Бұл балалардың қалыпты балалардан ерекшелігін айтар болсақ, яғни олардың әлеуметтік ортаға бейімделуімен, мінез – құлықтарымен және іс — әрекеттерімен ерекшеленеді.

Олар оқуда көп қиыншылықтар көреді: мектепте орнатылған тәртіп нормаларын сақтау оларға аса қиын. Оқудағы қиыншылықтар олардың жүйке жүйесінің әлсіреуінен тереңдей түседі – жүйкесі тозып, соның салдарынан олар тез шаршайды, жұмысқа қабілеті төмендейді, бастаған жұмысын аяқтамайды; бас ауруы жиілейді. Мұның бәрі баланың аса алаңдап отыруына, тез шаршауына, жұмыс қабілетінің төмендеуіне әкеледі.

Мұндай балалардың жұмыс қабілетінің төмендеуі және зейін тұрақсыздығы әр балада түрлі көрініс табады. Осылайша, кейбіреулерінде аса жоғары зейін қоюы және неғұрлым жоғары жұмыс қабілеті тапсырманы бастағанда байқалады да, оны орындау барысында төмендей береді; енді бірінде – зейіннің артуы жұмыстың біраз уақыты өткен соң басталады (яғни, оларға жұмысқа ену кезеңі қажет); ал тағы басқаларына – тұтас тапсырманы орындау барысында зейін қоюы және жұмыс қабілеті болмай, мезгіл – мезгіл толқып тұрады [4; 16].

ПДТ балалар зейінінің ерекшеліктері оның тұрақсыздығынан, аса алаңдаушылығынан, бір объектіге тұрақты көңіл бұра алмайтындығынан көрінеді. Басқа да сытқы қоздырғыштардың болуы бұл оқушылардың жұмысын тежеп, қате жіберуін арттырады. ПДТ балаларда қабылдау қабілетінің дамуы да (нормаға қарағанда) төмен, мұны балалардың қоршаған әлем туралы білімдерінің жетімсіздігінен, шектеулілігінен, үзік-үзіктігінен, әдеттегі қалыптан басқаша тұрған заттарды, сұлбалық және сызбалық бейнелерді тани алмайтындығынан (әсіресе, егер олар сызылып тасталған немесе бірінің үстіне бірі орналастырылған болса) байқауға болады. Мұндай балалар жазылуы ұқсас әріптерді және олардың жекелеген элементтерін әрқашан тани бермейді, көбінесе шатастырып алады.

Бірқатар шетелдік психологтардың пікірінше, көру арқылы қабылдау қабілетінің мұндай тежелуі – ПДТ балалардың оқуда қиындықтарға кездесу, қиналу себептерінің бірі.

Жады (есте сақтау) процестерін зерттеу ырықты жады нәтижесінің жеткіліксіздігін, жады көлемінің аздығын, есте қайта жаңарту қиынға түсіп, оның нақты болмайтынын көрсетті. Мұндай балалардың танымдық қызметінің дамуында да айқын артта қалушылық пен өзгешеліктері бар. Олардың барша ойлау формаларының артта қалуы байқалады, мектептегі оқудың басталуына қарай мұндай балаларда, әдетте, әлі негізгі ойлау операциялары - талдау, топтау, салыстыру, қорыту қалыптаспаған. Танымдық белсенділігінің төмендегі айқындалған.

Біраз балалардың дыбыстап айту кемістігі бар. Сөздік қоры кедей екені байқалады. Сөздік қорында бар сөздердің өзін қолданғанда, олар көбінесе қате жіберіп, сөз мағынасын толық түсінбейтінін, кейде тіпті мүлдем түсінбейтінін көрсетеді. ПДТ оқушылардың грамматикалық қорыта білуі әлсіз, олардың сөйлеу тілінде грамматикалық

конструкциялардың дұрыс қолданбауы жиі кездеседі. Мұндай балалар сөйлеу тілінде кейбір грамматикалық категорияларды мүлдем қолданбайды, күрделі логикалық – грамматикалық конструкцияларды қолдануда және түсінуде қиындықтар көреді.

ПДТ балалардың мінез – құлқы да өзіндік ерекше. Мектепте олар өздерін әлі мектепке дейінгі жастағы кішкене балалар сияқты ұстайды. Оларға оқуға деген қызығушылық жоқ немесе аса әлсіз, мектепке деген жағымды қатынасы да байқалмайды. Олардың жетекші қызметі - әлі де ойын болып қалады. Жүйелі түрде оқыту басталғанға дейін ПДТ балаларда ойын әрекетінің жоғары формасы – сюжеттік – рөлдік ойын қалыптаспаған, ал шын мәнінде баланы өз қызметінің жаңа түрін – оқу қызметін орындауға дайындайтын ойынның осы формасы. Тіпті ойынды ересектер немесе дұрыс дамып келе жатқан құрдастары ұйымдастырған жағдайда да бұл балалар өзіне бөлінген рөлді орындай алмай, біреуінен екіншісіне ауысып, манипуляциялық әрекет жасайды.

Қорыта келгенде психикалық дамуы тежелген баланы дамыту барысында жұмыс нәтижелі болу үшін, әр баланың физиологиялық, психологиялық жас ерекшеліктерін, танымдылық қабілеттерін ескере отырып, жеке тұлғаны дамыту жұмыстарын дұрыс және тиімді ұйымдастыру болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2005-2010 жылдарға арналған білім беру бағдарламасы// Егемен Қазақстан газеті 2008.-66
2. Лебединский К.С. Актуальные проблемы диагностики задержки психического развития детей. - М., «Просвещение» 1982.
3. Мустаева Л.Г.Коррекционная педогогика и социолого психологические аспекты сопровождения детей с задержкой психического развития. 2005.
4. Певзнер М.С., Ростягайлова Л.И. Клинико-психологическая характеристика задержкой психического развития при компенсирован гидроцефалии. /Дефектология.1981.№ 4.-16.

АҚЫЛ ОЙЫ КЕМ БАЛАЛАРДЫ ӘЛЕУМЕТТЕНДІРУДЕГІ ҚУЫРШАҚ ТЕРАПИЯ ТӘСІЛІ

Дуйсенбаева Райхан Дабылдықызы
Аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,
Болатова Гүлжанат Бауыржанқызы
Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ,
Дефектология мамандығының 4-курс студенті,
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Ақыл-есі кем балаларды әлеуметтендіру көптеген факторларға байланысты, олардың негізгісі психиканың жалпы жетілмеуі, зейіннің тұрақсыздығы, әлсіз моторика, эмоционалдық-ерік бұзылыстары.Түзету-дамыту жұмысының сәттілігі интеллектуалдық және тұлғалық дефекттің айқындық деңгейіне байланысты. Түзетудің өте ұтымды әдістерінің ішінде арт-терапия бағытындағы - қуыршақ терапиясы болып табылады.

Түйінді сөздер: қуыршақ терпия, арт-терапия, түзете-дамыту жұмыстары,ақыл-ойы кем балалар, әлеуметтендіру

АННОТАЦИЯ

Социализация умственно отсталых детей зависит от многих факторов, основные из которых общее недоразвитие психики, плохая память, рассеянное внимание, слабая моторика, эмоционально-волевые нарушения. Успешность коррекционно-развивающей работы зависит от степени выраженности интеллектуального и личностного дефекта.

Одним из действенных методов коррекции является направление арт-терапии – куклотерапия.

Ключевые слова: куклотерапия, арт-терапия, коррекционно-развивающая работа, умственно отсталые дети, социализация.

ABSTRACT

Socialization mental retarded children depends on many factors, the main of which is the total the underdevelopment of the psyche, bad memory, attention span, poor motor skills, emotional-volitional disorders. The success of correctional-developing work depends on the degree the severity of intellectual and personality defect. One of the effective methods of correction is the direction of art-therapy doll therapy.

Key words: doll therapy, art-therapy, correctional-developing work, children with mental disabilities, socialization.

Ақыл-есі кем балаларды әлеуметтендіру көптеген факторларға байланысты, олардың негізгісі психиканың жалпы жетілмеуі, зейіннің тұрақсыздығы, әлсіз моторика, эмоционалдық-ерік бұзылыстары. Түзете-дамыту жұмысының сәттілігі интеллектуалдық және тұлғалық кемшіліктің айқындық деңгейіне байланысты. Түзетудің өте ұтымды әдістерінің ішінде арт-терапия бағытындағы - қуыршақ терапиясы болып табылады.

Жиырма бірінші ғасырдың бірінші жиырма жылдығында мүмкіндігі шектеулі балаларға, сондай-ақ ақыл-есі кем балаларға да көмектесу мәселесіне қызығушылық айтарлықтай артты. Бүгінгі қоғам әрбір тұлғаның бірегейлігі мен жеке тұлғаны сақтау құқығын және өзінің бірегейлігін дамытуды өзектілендіреді. Соның ішінде бұл ақыл-ойдың кемшілігіне де қатысты. Ақыл-есі кем баланы әлеуметтендіру оны өмірге толығымен дайындау дегенді білдіреді. Ақыл-есі кем тұлғалардың құқықтары туралы декларацияда көрсетілген құқықтарды пайдалану мүмкіндігіне ие болу үшін мұндай балалар үй тәрбиесі жағдайындағыдай, мектепте немесе интернатта оқыту кезеңіндегі өмірге де жеткілікті түрде дайын болуы тиіс. Сондықтан ақыл-есі кем балаларды әлеуметтік оңалту мәселесі қазіргі таңда өзекті болып табылады.

Арнайы білім берудің мақсаты ақыл-есі кем баланы жан-жақты дамыту, қоршаған ортаға бейімдеу, оны қоғамда өз бетінше өмір сүруге барынша бейімдеу болып табылады. Зиятының ауытқушылығы терең зақымдалған балаларға психологиялық-педагогикалық диагностика жасау мен түзетуге барынша назар аударылуда. Ақыл-ойы кем сәбидің әлеуметтік, эмоционалдық және интеллектуалдық мүмкіндігін дамыту және оның позитивтік тұлғалық қасиеттерін қалыптастыру үшін түзете-дамыту ортасы құрылады. Ақыл-есі кем балалармен түзете-дамыту жұмысында танымдық даму негіз болады, оған сенсорлық тәрбиелеу, ойлауды қалыптастыру, қарапайым сандық ұғымдарды қалыптастыру, қоршаған ортамен танысу, сөйлеуді дамыту және коммуникативтік қабілетін қалыптастыру, сауат ашуға үйрету жатады. Ақыл-есі кем сәбидің тұлға ретінде құндылығы сөзсіз. Ол да қалыпты дамып келе жатқан бала сияқты жан-жақты дамуға, белсенді түрде қарым-қатынас жасауға және толыққанды білім алуына толық құқылы. Үйретілмейтін бала болмайды, бірақ ақыл-есі кем балаларды үйрету көптеген факторларға байланысты болады [1, 11, 12-б].

Психотерапияның маңызды салаларының бірі қазіргі таңда арт-терапия болып табылады. Алғашқы арт-терапия түсінігі енгізілген кезде оны тек сырқат, ауру немесе демалыс үйіндегі емделушілерге ғана қолданған болса, қазіргі кезде оның қолданыс аясы, шеңбері кеңеюде, яғни, бұл терапия адамның шығармашылық жағдайын дамытып қана қоймай, адамның бойындағы ресурстарының мүмкіндігін түсініп ашуға да жағдай жасайды. Осы арт-терапия әдісінің бір түрі-қуыршақ терапиясы. Қуыршақ терапиясының рөлі түрлі аспектілерде қолданылады. Қуыршақ терапия сөзін қазақшаға тікелей аударғанда «қуыршақ арқылы қамқорлық жасау, емдеу» деген мағынаны білдіреді.

Аталған терапияның түрі қазіргі таңда үлкен жетістіктерге ие. Қуыршақ арқылы адамның ішкі болмысын тануға болады. Дәлірек айтқанда, баланың немесе ересек адамдардың ішкі дүниесімен сырласуына мүмкіндік беретін объект. Арт-терапия арқылы психология саласында көптеген жаттығулар өткізіледі. Шетелдік ғалымдар бала дамуында ауытқушылық кездескен жағдайда қуыршақ терапиясын қолданған дұрыс деп есептейді. Қуыршақ терапиясының мақсаты: бала бойындағы кездесетін ішкі уайымды қуыршақ ойындары арқылы сыртқа шығару, психикалық саулығын нығайту, баланың әлеуметтік ортаға бейімділігін арттыру, өзіндік сана-сезімін дамыту және ұжымдық жұмыс барысында баланың кез келген мәселелерді келісімді түрде шешу жолдарын қарастыру.

Қуыршақтерапия - (арттерапия), даму мүмкіндігі шектеулі бала мен ересек адам арасындағы аралық объект ретіндегі қуыршақтың психотүзетушілік әрекетінің негізгі тәсілі ретінде пайдаланады. Мақсаты: аурушаң күйзелісті болдырмауға, психикалық денсаулықты нығайтуға, әлеуметтік бейімделуді жақсарту, өзіндік сенімін дамыту, ұжымдық шығармашылық әрекет жағдайында кикілжіңдерді шешуге көмек беру.

Қуыршақтармен емдеудің ресми тәжірибесі өткен ғасырдың басынан бастау алады. 1926 жылы Уэльстен (Ұлыбритания) шыққан невропатолог Малколм Райт қуыршақ театрының қуыршақтарының көмегімен балалардың неврозын қайтарады. Якоб Леви Морено (АҚШ) 1940 жылы бірегей емдеу театрын ұйымдастырады. Онда дәрігерлердің, науқастардың және олардың туыстарының күшімен, өмірден алынған қарапайым сценарий бойынша бұрын оның пациенттері үшін психикалық зақым алуына себеп болған шынайы жағдайлар суреттеледі. Көбінесе бұл жақсы нәжиге көрсетті. Бұл емдеу театры психодрама деген атауға ие болды. Ресейде Ирина Яковлевна Медведева және Татьяна Львовна Шишова 1990 жылы «драматикалық психоэволюцияны» қайта жаңғыртты, ол – невротик балаларды аурухана мен дәрілік заттарсыз ойындардың көмегімен емдеудің жаңа әдісі. Бұл емдеу түрінің ең маңыздысы И.Я.Медведева мен Т.Л.Шишованың пікірлерінше мұндай балалардың аса өкпешілдігін көрсететін әзіл екендігі. Әзіл өте сақтықпен жасалған, қарапайым, реніш тудырмайтын болу тиіс. Қуыршақтар мейірімді қолдарда ғана көп нәрсе істей алады [2, 81 б.].

Қазіргі психологияда қуыршақтардың рөлі әр түрлі аспектілерде қолданылады. Баланың психикасын дамытуда, балалар мәдениетін, балалық шағының белгісін бейнелейтін қуыршақтардың алатын орны ерекше. Қазіргі бала үшін қуыршақ бәрінен бұрын ойын үшін белгілі бір символдық серіктеске айналатын сүйкімді ойыншық. Бала өзінің қуыршағымен бірге өз түсінігіндегі өзінің және басқа адамның эмоциялық және моральдық көрініс жағдайларын басынан өткереді. Қуыршақ немесе жұмсақ ойыншық бала үшін ешқашан жамандық ойламайтын, бәрін түсінетін жақын досы ретінде саналады. Сол себептен де тек кішкентай балалар ғана емес, жасөспірім балалар және де қыз балалар ғана емес ер балаларда осындай ойыншыққа мұқтаждық танытады.

Қуыршақ балалар үшін қарым-қатынас жасаудағы серіктесі болып табылады. Қуыршақпен еркін сөйлесіп өз ойын анық жеткізе білу арқылы бала өз достарымен, ересек адамдармен оңай әрі тез қарым-қатынасқа түсіп кете алады. Ұжымдық ортада өзін-өзі көрсете білуіне септігін тигізеді және логикалық, шығармашылық қабілетін арттырады.

Қуыршақ терапиясы мынадай қызметтерді атқарады: диагностикалық түзеу, босаңсытатын, нормативтік, емдік, үйлестіруші, дамытушы, коммуникативті, әлеуметтендіруші, тәрбиелік, оқыту.

Қуыршақ терапиясы-балалар психологы И.Я Медведева мен Т.Л Шишова ойлап тапқанын жоғарыда атап өткендей балалар мен олардың отбасына психологиялық көмек көрсету әдісі. Бұл әдіс баланың ауру жағдайын жоюға, психикасын күшейтуге, ортаға бейімдеуге, өзін-өзі тануына көмек көрсетуге бағытталады. Бұл әдіске сәйкес баланың зақым алу жағдайына байланысты оның сүйікті адамы әңгімесінің кейіпкеріне айналады. Қуыршақ терапиясында әр түрлі қуыршақтар пайдаланылады: марионетка-қуыршақтар, көлеңкелі қуыршақ, тоқыма қуыршақ, қолға киюге арналған қуыршақ, көлемді қуыршақ, саусаққа арналған қуыршақтар және т.б.

Саусаққаптық қуыршақтар. Бұл қуыршақты дайындаудың ең оңай түрі мынау: стол теннисінің шарын алып, оған адам бетінің түрлі эмоционалдық маскасының кескінін салу.

Оларды қағаз бумалардан (бармақтың көлеміндей) жасауға болады. Қуыршақты жасау процесіне интеллекті бұзылған баланың өзі де көп уақыт жұмсамайды, әрі де бұл процесс көңіл-күйді көтеріп, ол балаға эмоционалдық түрде де оң пайдасын тигізеді.

Марионетка-қуыршақтар. Қарапайым халық тілінде марионетка сөзінің мағынасы «жіпке ілінген» мағынасын білдіреді. Бұл қуыршақтың ең оңай түрін дайындау да көп уақыт алмайды: бар болғаны бет орамалды алып, оның шетін жіппен немесе сәл шегініс жасап баумен байлау қажет. Мойынға ұқсас нәрсе шығады. Ал сәби жіптен немесе баудан ұстап осы қарапайым қуыршақты жүргізетін болады. Сондай-ақ марионетка-қуыршақты ағаштан да жасауға болады. Оның қозғалысты қамтамасыз ететін ағаш денесіне жіпке ілінген басты және буындарды ілмекпен

бекітеді. Оның міндетті түрде адам-қуыршақтар (түрлі жас пен жынысты) болуы шарт емес, әр түрлі жануар-марионеткаларды да жасауға болады. Әркімнің қиялына байланысты.

Жалпақ жұқа қуыршақтар. Қуыршақ денесінің бөліктері белгілі бір жазық пішінде қозғалатын болғандықтан осылай аталған. Қуыршақ пішінін қатты картоннан немесе фанерден жасайды. Әдетте қуыршақтың аяқтары олардың жазықтық бойымен қозғалысын қамтамасыз ететін түймемен немесе басқа әдіспен бекітіледі. Мұндай қуыршақтарды төңірегіндегілермен қарым-қатынасы қиынға түскен немесе мінез-құлқы ауыр, агрессиялық ақыл-есі кем балаларды түзету жұмысында қолдану кейде таңқалардай оң нәтиже береді. Талған қуыршақтың

көптеген ауыртырмалы эмоционалдық перде-қаптамасының болуы мүмкін.

Жалпақ жұқа қуыршақтардың тағы бір түрі – ол қағаздан жасалған қуыршақ. Ол қатты қағаздан жасалған қыз баланың немесе ер баланың мүсініне ұқсайды. «Қағаз қуыршақ» ойынына дәл осылай қағаздан жасалған киім ілетін гардероб кіреді қосылады. Түзету-дамыту сабағы үшін «Қағаз қуыршақ» ойынын күнделікті тұрмыс, адамның қозғалысы, қоршаған орта және басқалармен толықтыруға болады. Мұндай ойында сәби ойынға қажетті кез-келген нәрсені өзі жасауы, оған қатысуы мүмкін: жыл мезгіліне қарай қуыршақты киіндіріп-шешіндіруге, онымен «серуендеуге» немесе онымен бірге «оқуға», өз қуыршағының достарымен «араласуға» және т.с.с. Қағаздан жасалған қуыршақты бала оның барлық гардеробы мен күнделікті пайдаланатын бұйымдарын өзімен бірге алып жүруіне болады, өйткені бұл бұйымдар кішкентай қорапқа (мысалы аяқ-киім салатын) сыйып кетеді.

Қуыршақ-қағаздан, пластиктен, ағаштан және әр түрлі материалдардан жасалған адам немесе жануар түріндегі зат. Қолға киюге арналған қуыршақтар көбіне қуыршақ театрында, ертегіні сомдағанда қолданылады. Көлемді қуыршақтар-көлемі адаммен бірдей. Әр түрлі ертегілерді рөлге бөліп ойнағанда қолданылады.

А.Ю Татаринцева саусаққа арналған қуыршақты логопедтің өз жұмысында пайдалануын ұсынады. Оның айтуы бойынша саусаққа арналған қуыршақтарды пайдалануда бала экранның артына тығылып, ашылып сөйлеуіне мүмкіндік береді. Егер бала сөйлеуге қорықса, көпшілік алдында сөйлеуге ұялса, экранның артында өзін еркін ұстап сенімді сөйлей бастайды.

Сабақта саусаққа арналған қуыршақтарды пайдалану балалардың эмоциясын қалыптастыруға жүйке жүйесінің шиеленісін шешуге көмектеседі. Қуыршақты қолына алып олармен әңгіме құру баланың еркін сөйлеуіне, белсенді сөйлеуге және өзін жақсы сезінуіне ықпал етеді[3; 61,62б].

И.Г. Выгодная, Е.Л. Пеллингер, Л.П. Успенская 1984 жылы-ақ саусаққа арналған қуыршақтарды тұтықпасы бар балалармен жұмыс жүргізуде пайдалануды ұсынған. Ұсақ моториканы дамыту арқылы баланың белсенді сөйлеуіне көмектесеміз. Сол үшін саусаққа арналған қуыршақтарды пайдаланған кезде саусақтарды әр түрлі қимылдарға келтіруімен тұтықпасы бар балалардың сөйлеу тілін қалыпқа келтіруге болады. Қуыршақпен жұмыс жасаған кезде қуыршақтың атынан сөйлеу бұл баланың өз сөзіне жатады. Ойыншық толығымен баланың еркіне бағынады, сол уақытта баланың белгілі бір жолмен сөйлеуге және жұмыс істеуіне тура келеді. Осы арқылы қуыршақ баланың тіліндегі кемшіліктерін ұмыттырып жібереді.

Психолог-педагог немесе логопед-мұғалім балаға емес оның қуыршағына ескертпе жасау арқылы, балаға білдірмей оның кемшілігін түзейді. Мысалға: «Буратино сен өте тез сөйледің. Біз ештеңе түсінбедік. Айгүл сен оны жәй, анық сөйлеуге үйрет». Бала сөйлеу қарқынын баяулата бастайды. Осылай жанама сөйлеу баланың ауызша, байланыстырып сөйлеуін тілін түзетуге көмектеседі.

И.Я. Медведева мен Т.Л. Шишованың еңбектерінде балалардың жүйке жүйесіне арналған терапиялардың әдістемелері беріледі. Авторлардың атап кеткен ең қызықты қойылымы ит пен оның иесі. Ит баланың бойындағы ақаулық арқылы, иесі баланың жеке тұлғасын бейнелейді.

Кішкене қолға киюге арналған итті бала ата-анасымен бірге дайындайды. Оған ат беру керек, баладан ол атаудың қайдан пайда болғанын сұрау арқылы әңгіме құру керек. Осы сәттен бастап бала өз бойындағы ақауларды итіне жатқызады, ал өзіне дана иесінің рөлін алып әр уақыт сайын өз итінің кемшілігін түзетіп отырады. Осылай иттің кемшілігін түзету арқылы бала өзінде дұрыс сөйлей бастағанын байқамай өзінің бойындағы кемшілігін түзей бастайды.

Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда ата-аналар үй жағдайында балаларымен қуыршақты пайдалану арқылы мынадай жұмыстар жүргізуіне болады.

«Қуыршақ әңгімесін» жүргізу кезеңдері:

1. Бір мәселені қарастырыңыз, баланың сезімі мен уайымын түсінуге тырысып, мәселені бала тұрғысынан қараңыз.

2. Әңгіменің негізгі ойын құрастырыңыз. Балаға қандай ой мен шешімді жеткізгіңіз келетінін анықтап алыңыз.

3. Әңгімені кейіпкердің сіздердің үйіңізге ұқсайтын үйде тұратынын, ол кейіпкер де балаңыздағыдай мәселе барын айтудан бастаңыз.

4. Кейіпкердің баламен ұқсас жақтарын айтыңыз.

5. Әңгіменің басында шиеленіс жайлы бастап кейін оны қалай шешкеніңізді айтыңыз.

6. Баланың реакциясын бақылап отырыңыз. Ол қызығушылығын жоғалтып қатыспауы мүмкін немесе керісінше әңгімені түзеп, сұрақ қойып, өз ойын айтуы да мүмкін.

7. Әңгіменің мазмұны түсінікті болу керек. Ұзақтығы баланың қызығушылығына байланысты.

8. Әңгіменің соңында басты кейіпкердің қиын жағдайдан қалай шыққанын, отбасының туыстарының онымен қалай мақтанатынын айтуы керек.

Қуыршақтерапиясы арқылы емдеу 2 кезеңнен тұрады:

1-кезең. «Емдік кезең» деп аталады. Ол 8 сабақтан тұратын кешеннен және 3 апта бойы жүргізіледі. Әсіресе үйде оған көп назар аударылу керек. Мамандар берген тапсырманы ата-аналарымен бірге орындайды.

2-кезең. «Емдік көрініс» деп аталады. Сахнада орындалатын болғандықтан дайындыққа 1 немесе 1,5 ай жұмсалады. Ата-аналар балаларымен бірге қойылымға қатысады[4, 118 б.].

Соңғы жылдары отандық психологияда баланың эмоциялық-тұлғалық жағынан дамыту үшін, ойынды түзетудегі әсерлі әдіс ретінде пайдалану туралы көп тәжірибе

жинақталған. Теориялық негіздері және практикалық ойын терапиясы жайында мәліметтер бар жұмыстар қатары мына ғалымдардың еңбектерінде жарияланған (А.И Захарова, О.С Карабанова, Л.М Костина, А.С Спиваковская.). Түзетуге баланың тұлғалық жағынан дамыту ғана жатпайды, сонымен қатар әлеуметтік ортасы жатады. Ойын арқылы ресми емес ортада мектепке дейінгі бала тек білімін ғана емес, сонымен қатар көптеген дағдылар мен әдеттерін жақсартады. Өзіне байқалмаса да психикалық қиындықтарды еңсеріп, мінез-құлқын дұрыстай бастайды.

Сөз соңында уақыт өткен сайын оның талабына сай өмір сүру принциптерінің күрделенуіне қарай әлеуметтік тәжірибенің міндеттері мен тәсілдері де өзгеріп келетінін ұмытпаған жөн. Осыған сәйкес мүмкіндіктері шектелген адамдар арасында да өз деңгейінде жан-жағынан толыққанды біліммен, дүниетаныммен, тәрбиемен қаруланған адамдардың саны да артып келеді. Мүмкіндігі шектелген адамды жастайынан қабілетті ісіне қарай баулып, сол бағытпен тынымсыз еңбек студия нәтижесі, оны тәрбиелеу ісінің қорытындысы, ол адамның өзінің қоғамға қажет екенін сезіне білуіне, қоғамнан өз орнын табуына, қандай да бір дәрежеде адами құндылығының бар екенін сезінуге ықпал жасайды.

Әдебиеттер тізімі:

1.Насибуллина А.Д Специфика психолого-педагогического сопровождения учащихся с ограниченными возможностями здоровья в системе дополнительного образования// Научно-методический электронный журнал «Концепт».-2014-№S26.-стр.11-12

2.Татаринцева А.Ю-Детские страхи:куклотерапия в помощь детям/ А.Ю Татаринцева, М.Ю Григорчук,2007.-М.:изд-во Гнезис-стр.81

3.Михальченко К.А. арттерапия в системе психокоррекционной помощи детям с проблемами в развитии/Актуальные вопросы современной психологии:материалы междунар.науч.конф.(г.Челябинск,март 2011г.).-Челябинск:Два комсомольца,2011.-стр-60-63

4.Ауталипова У.И.,Бапаева С.Т. Практикалық психологияның теориялық-әдістемелік негіздері.Оқу құралы.-Алматы, 2006-118б

«ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ» ПӘНІНІҢ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ-МАЗМҰНДЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢАРҒАН МАЗМҰНЫ РЕТІНДЕ (1-СЫНЫП)

Кенжебекова Н. Ә,
Аға оқытушы, Қ.Жұбанов атындағы АӨМУ
Кайып Ақбота
Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану
мамандығының 4-курс студенті
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Бастауыш мектептегі оқытудың жаңарған мазмұны ретінде «өзін-өзі тану» пәнінің 1-сынып бойынша оқу бағдарламасын тілге тиек етеміз. Өзін-өзі тану пәнінің оқу бағдарламасының мазмұны өзін-өзі танудың мақсат-міндеттеріне әсер ету үшін оқытудың бірқатар әдістемелік тәсілдерін пайдалануды қарастырады. «Өзін-өзі тану» пәнінің құрылымдық-мазмұндық аспектілері оқушыларға рухани-адамгершілік білім беруші ғана емес, сол рухани-адамгершілік білімді өмірде қолдана білуге дағдыландырушы құрал болып табылады.

Түйінді сөздер: құндылық, білім беру өзектілігі, ізгілендіру, іс-әрекет, әдістемелік тәсілдер.

АННОТАЦИЯ

Затронем разговор об обновленном содержании учебной программы предмета «самопознания» в первых классах начальной школы. Содержание учебной программы предмета самопознания рассматривает использование следующих методических приемов соответственно цели и задачи самопознания. Аспекты содержания предмета «самопознание» заключается как в передаче ученикам духовно-нравственного обучения, так и в применении ученикам этих же духовно-нравственных знаний.

Ключевые слова: ценность, актуальность, гуманизм, действие, методические приемы.

ABSTRACT

In order to show the new learning methods of teaching in primary schools, we talk for a moment about the curriculum of the subject "self-cognition". The content of this subject is to use different didactic materials to influence the objectives and obligations of self-cognition. The structural curriculum aspect of the subject "self-cognition" is not only getting moral and spiritual knowledge for students, but also it teaches to use it in life.

Keywords: value, relevance, humanism, act, methodological, reception.

«Ар түзейтін бір ғылым табылмаса, зұлымдықты жалғанда әділ жеңбес» - деп Шәкәрім Құдайбердіұлы «өзін-өзі тану» пәніне анықтама берген тәрізді. Өйткені, «өзін-өзі тану пәні» оқушыларға рухани-адамгершілік тұрғысынан білім беретін бірден-бір пән.

«Өзін-өзі тану» пәні оқушыларды өздерінің өмірлік айқындамасын анықтауға; түрлі мәселелерді адамгершілік қағидаларға сәйкес сындарлы түрде шешуге; өзіне, адамдарға және қоршаған әлемге ізгілікті қарым-қатынас жасауға; адамдарға көмек көрсету, туыстарына және жақындарына мейірімді, қамқор болуға; өзімен-өзі үндестікте өмір сүріп, ойы, сөзі және іс-әрекеттерінде шынайы болуға баулиды [1].

«Өзін-өзі тану» пәні - жас ұрпақтың тұлғалық рухани-адамгершілік құндылықтарын өзін-өзі тану арқылы қалыптастырудың әдіснамалық негізі ретінде оқыту жүйесіндегі адамгершілік көзқарастар, тұлғаның шығармашылық және кәсіби дербестігін дамыту туралы идеялары; отандық және шетелдік оқыту теориясындағы педагогика және психологияда ізгіліктік дәстүрлер мен ой-пікірлер, бүгінгі тәрбиенің адамға бағытталған әлеуметтік-психологиялық қырларын қалыптастырудағы тәсілдерін оқыту мен үйретуге арналған [2].

Адамзат жинақтаған тәжірибені келесі ұрпаққа беру мақсатында сақтай отырып, оқытуды ізгілендіру үрдісінде негізгі бағдарды жеке тұлғаның азаматтық белсенділігін арттыруға, рухани-адамгершілік қуатын қалыптастыруға негізделген пән болып табылады.

Бастауыш мектептегі оқытудың жаңарған мазмұны ретінде аталған «өзін-өзі тану» пәні 1-сынып бойынша оқу бағдарламасын тілге тиек етеміз. Өзін-өзі тану пәнінің оқу бағдарламасы мазмұны өзін-өзі танудың мақсат-міндеттеріне әсер ету үшін оқытудың бірқатар әдістемелік тәсілдерін пайдалануды қарастырады.

Профессор А.Ф.Лосеф: «Тұлға бұл зомби емес, ғажап ғалам және оны қалыптастыру құдіреті ешкімге берілмеген». Бұл қағидат «өзін-өзі тану» пәнін оқыту үдерісінде біз тұлғаны қоғамның тапсырысы бойынша қалыптастырмайтынымызды, оқушы тұлғасының бұрыннан бар рухани-адамгершілік әлеуетін ашып, жарыққа шығаратынымызды көрсетеді. Рухани-адамгершілік білім - ол жүректің терең түкпірінде өтетін ішкі құбылыс. Өзін-өзі тану оқушылардың даму бағдарын сыртқы әлемді зерттеуден өзінің ішкі жан-дүниесін ашып, сананы даму жолына түскеннен кейін оқушы өзіне қажетті барлық білімді өзі айқындайды. Әрине, мұның бәрі педагогикалық арқылы жүзеге асады. Ал педагогикалық үдеріс сабақ жоспарының көмегімен жүргізіледі.

2016-2017 оқу жылында өзін-өзі тану пәні бойынша 1-сыныптың оқу бағдарламасына өзгертулер енгізілген болатын. Осыған байланысты сабақ жоспарында да өзгертулер орын алды.

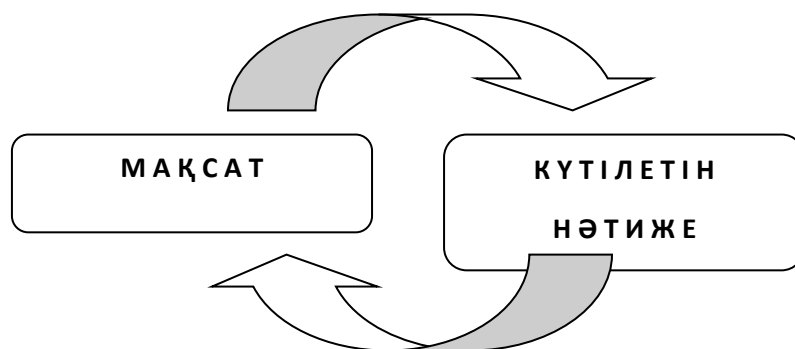
Сабақтың басында оқушылардан міндетті түрде *бес «Т» ережесі* сұралуы тиіс. Бұлар: тәртіп, талап, тыныштық, тазалық, татулық. Ереженің бұлай аталуы оның құрамды

бөліктерінің барлығы «Т» әрпінен басталуынан. Аталған ереже 1-сынып оқушыларынан тек сұралып қана қоймай, міндетті түрде орындалуы тиіс. Өзін-өзі тану пәнінің мұғалімі бес «Т» ережесі арқылы педагогикалық үдерісті реттеп отырады.

Өзін-өзі тану пәнінің мұғалімі әр сабақ үшін мынадай үш мақсат қояды:

- 1) оқушылардың барлығына қатысты (жаңа білімді меңгереді);
 - 2) оқушылардың көпшілігіне қатысты (анық сөйлеу арқылы мәселені түсінгенін көрсетеді, оқиғаларды тыңдап, жетекші сұрақтар арқылы талқылайды);
 - 3) оқушылардың кейбіріне қатысты (алған білімдерін өмірде қолдана алады).
- Осылайша, 1-сынып оқушыларының сабақта алған білімдерін меңгеру деңгейлеріне қарай мақсаттар қойылады.

Мақсат дегеніміз - іс-әрекеттің тікелей нәтижесі, яғни күтілетін нәтиже [3]. Осыған орай әр сабақтың *жетістік критерийі* болжанады. *Жетістік критерийі* - әр сабақтағы оқушылардың алған білімдерінің деңгейі, нәтижесі, оны өмірде қолдана алуы. Мысалы, оқушылар айтылған сөздер мен сөйлемдердің көпшілігін дұрыс қайталай алады, нақты сөйлеу арқылы мәселені түсінгенін көрсете алады. Бұдан шығатын қорытынды алдыға қойылатын мақсат пен күтілетін нәтиже бір-бірімен өзара тығыз байланысты. Яғни, біз қандай мақсат қойсақ, сондай нәтижеге жетеміз:

Сурет 1 - Мақсат пен күтілетін нәтиже

Сабақ жоспарының реттілігі бойынша өзін-өзі тану пәніндегі *жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесінің жіктелмесі* бойынша оқушыларды бір-біріне деген құрмет көрсетуіне тәрбиелеуіміз керек. Енді бұл процесті қалай жүзеге асырамыз? Бұл орайда бізге мынадай жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесі көмектеседі:

Сурет 2 - Жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесі

Адамның ойы, сөзі және ісі біртұтас ішкі үйлесімділігіне жету үшін жалпыадамзаттық құндылықтар әрекеті болу керек. Ол мынадай құрылым деңгейіне сәйкес:

1. Ақиқат - интеллектуалдық деңгей (ажырату деңгейі);
2. Дұрыс әрекет - физикалық деңгей (тән іс-әрекетке деген сүйіспеншілік);
3. Сүйіспеншілік - адамгершілік деңгей (менталды, ақыл-ой, сөз);
4. Ішкі тыныштық - эмоциональді деңгей (сезім);
5. Қиянат жасамау - рухани деңгей.

Жалпыадамзаттық құндылықтар - уақыт ағымына өзгермейтін, адамзаттың барлығы үшін маңызды құндылық.

Ақиқат дегеніміз - басқа құндылықтардың қайнар көзі. Оны шын мәнінде танысақ барлық іс-әрекеттер ақиқатпен сәйкестенеді. «Әр адамның шыңы жеке, ақиқат қана бір» - деген даналықты халқымыз бекер айтпаған [4].

Дұрыс әрекет - Жоғарғы Ақиқаттан шыққан іс-әрекет. Адам жамандықтан жақсылыққа бет бұрып, ар-ұятпен жетеленіп келе жатқанын дұрыс әрекет деп білеміз.

Сүйіспеншілік - адам рухының бірлесуге ұмтылысы. осы ұмтылыстан туындайтын әрекет адам өмірінің жоғары және бірден-бір заңы, мұны дүниенің жалған ілімдерімен шатаспайынша, іштей барлық адам біледі әрі сезінеді.

Ішкі тыныштық - өмірді үйлесімділікпен басқара алу. Ол өмірлік энергияға толы. Ол - жердегі біздің өмірімізбен біртұтас. Егер ішіміздегі қажетті жолдарды ашатын болсақ, онда ондай тыныштықты қазір сезінуге болады.

Неліктен ақиқат ағаштың тамыры болады? Өйткені, өмірде барлығы ақиқаттан бастау алады. Адам ақиқатқа көз жеткізсе, дұрыс әрекеттер жасайды. Адамның әрекеттері дұрысталса айналасына сүйіспеншілікпен қарай бастайды. Сүйіспеншілік сезіміне бөлену арқылы адам баласы ішкі жан-дүниесінің тыныштығына қол жеткізеді. Жан-дүниесінде ішкі тыныштығы орнаған адам ғана барлық тіршілік иесіне, қоршаған ортаға, айналасындағы жандарға, жан-жануарларға, өсімдіктерге, жалпы табиғатқа мүде қиянат жасамайды. Осылайша, адам баласы руханилықтың ең биік шыңына шығады.

Махатма Ганди айтпақшы: «Қиянат жасамау - бұл ең қуаттылардың қаруы». *Қиянат жасамау* - тұлғаның үйлесімді дамуының нәтижесі [5].

Жалпыадамзаттық құндылықтар жүйесін терең, өз мәнінде түсіне білсе, онда оқушылар сабақта алған білімдерін өмірде қолдана алады. Ал оны түсіндіре білу тікелей өзін-өзі тану пәнінің мұғаліміне байланысты.

Өзін-өзі тану пәні сабағында өткізілетін әрбір тақырыптың *басқа пәндермен байланысын* да көрсету қажет. «Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білімнің басқа пәндермен интеграциясы - ол, ең алдымен меткептегі білімді жандандыру, оның рухани-адамгершілік болмысын жарыққа шығару, ол - біртұтас білім, барлық пәндерді мәңгілік жалпыадамзаттық құндылықтар негізінде жинақтау және әр алуандылықтың біртұтастығын көре білу. Мәңгілік құндылықтар білім берудің ошағына айналуы керек, басқаша айтқанда, біз оқытатын нәрселеріміздің барлығының біртұтас екендігін көрсетуіміз керек.

Өзін-өзі тану пәні сабағындағы жоспарланатын іс-әрекеттер тізбесінде *сергіту сәті, жаттығу, ойындар* маңызды орын алады. 1-сынып оқушылары үшін кіші мектеп жасындағы ойын балалары болғандықтан сергіту сәтін жүргізу міндетті.

«*Сергіту сәті*» - шаршағанды ұмыттыруға, жалығуды болдырмауға, денеге түскен күшті төмендетуге қажетті өзін-өзі тану сабақтарының компоненті. Сергіту жаттығулары бір әрекеттен басқа әрекетке ауысуға бағытталған қысқа ойындар түрінде жүргізіледі. Осы тәсілді қолдану топта жақсы көңіл-күй тудырады, ұқыптылықты, реакция жылдамдығын дамытады, ұжымға топтасуға ықпал етеді.

«*Ойын*», «*Жаттығу*» - оқушылардың танымдық қызығушылықтарын жандандыру және меңгерген ұғымдар мен іскерліктерін бекіту үшін ұсынылатын оқыту әдісі. Ойын әрекеттері мен жаттығулар арқылы баланың жеке тәдірибесі негізінде оқу материалының мазмұны жүзеге асырылады. Оқушылар ойындар мен жаттығулар нәтижесінде құрбалыстарымен жағымды қарым-қатынас жасау дағдыларына ие болады. Өмірлік дағдыларды меңгереді.

«Бейнематералдар көру» (фильмнен, мультфильмнен үзінділер және т.б.) - оқу ақпараттарын жеткілікті көрнекілік нысанда ұсынуға мүмкіндік беретін әдістемелік тәсіл. Бұл арқылы мұғалім АКТ (ақпараттық-коммуникативтік технологияларды) қолдануына мүмкіндік туады. Айқын көркем бейнелер балалардың өтілген материалдың мазмұнын қабылдауы мен меңгеруін күшейтеді [6].

Сабақтың соңында оқушылар «бас бармақ» тәсілі бойынша бағаланады. Осылайша, өзін-өзі тану пәні жаңа бағытты ұстана отырып, білім беруді ізгілендіруге айтарлықтай үлес қосуда.

Білім беруді ізгілендірудегі маңызды мақсат - адамды әдеттегі үйреншікті сана-сезім шеңберінен алып шығып, мәдениеттің биік деңгейіне көтеру, өз гуманистік дүниетанымы мен адамзат табыстарына негізделген өзіндік сенім көзқарастарын қалыптастыруға мүмкіндік тудыру, жеке тұлғаның ізгілік қасиеттері мен мәдениеті арқылы өркениетті көтеру.

Өмір мейірімділікті дамытып, зұлымдықтан арылу үшін тоқтаусыз қалыптасып және жаңарып отыру керек. Адам рухани даму деңгейіне жеткенде ғана оның бойында ізгілік болады. Білім ізгілікке бағытталмаса, адам бойында ізгіліктің нышаны байқалмаса, онда білім пайдасыз ұстаным болып табылады. Яғни, керісінше білім беру руханилыққа бет бұрса, онда сөз жоқ өмір бақытқа, тыныштыққа, адамдар арасындағы өзара түсіністікке толы болар еді.

Әдебиеттер тізімі:

1. «Өзін-өзі тану» пәні бойынша жалпыға міндетті мемлекеттік стандарт. - Алматы: «Бөбек», ҰҒПББСО 2010.

2. Жалпы орта білім беретін мектептерге арналған өзін-өзі тану пәні бойынша бағдарламалар жинағы. - Алматы, «Бөбек», ҰҒПББСО, Адамның үйлесімді даму институты, 2010.

3. «Қазақстан»: Ұлттық энциклопедия. - Алматы «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясы, 1998.

4. А.Сейтақов, А.Қажығалдиева. Ақиқатты тани біл Ғибрат толғамдары /құраст./ - Алматы: «Бөбек» баспасы, 2009. - 320 бет.

5. Ж.Ж.Молдабеков. «Өзін-өзі танудың негіздері»: Жоғарғы оқу орындарына арналған оқу құралы. - Алматы, 2008.

THE ROLE OF EMOTIONAL INTELLIGENCE IN SUICIDE PREVENTION PROGRAMM: RISK AND SUPPORTIVE FACTORS

**Summers D.G., Almurzayeva B.K., Tolegenova A.A.
Turan University, K. Zhubanov ARSU**

ТҮЙІНДЕМЕ

ДСҰ бағалауы бойынша 2020 жылға қарай 1530000 жуық адам өз-өзіне қол жұмсаудан өледі. Бұл бағалаулар орта есеппен әрбір 20 секундта бір өлім болатынын және әрбір бір-екі секундта бір әрекет болатынын білдіреді. Психопатологияның болуы мен болжамдық құндылығының төмендігіне қарамастан, өзін-өзі өлтіру неғұрлым маңызды болжамдық фактор болуы мүмкін. Өзін-өзі өлтіру шамамен 90 пайыз жағдайда психикалық бұзылыстардың, нақты айтқанда, үлкен торығудың, психобелсенді заттарды пайдалану нәтижесіндегі бұзылыстың, және шизофренияның өлшемдеріне сәйкес келеді. Суицидтік мінез-құлық эмпирикалық және клиникалық тұрғыдан жақсы зерттелгенімен де, тәуекелге бару факторының (агрессия, қызбалық, өз-өзіне қол жұмсау ниеті сияқты) негізінде жатқан оның әртүрлі түр ішіліктері мен фенотиптері, механизмдері әлі айқын анықталмаған. Тұрғындардың неғұрлым әлсіз топтарының арасында өзін-өзі өлтіру беталысының өсу санын төмендету әрі қарайғы зерттеуді талап етеді.

Түйінді сөздер: суицид (өз-өзіне қол жұмсау), суицидтік мінез-құлық, қарым-қатынастағы мәселелер, тәуекел ету факторы, қорғаныс факторлары

АННОТАЦИЯ

По оценкам ВОЗ к 2020 году более 1,53 миллиона человек погибнут от суицида. Таким образом, количество суицидальных попыток вырастет в 20 раз, и каждые 20 секунд кто-то завершит свою жизнь суицидом, и в каждые 2 секунды будет осуществляться попытка самоубийства. Несмотря на тот факт, что причины суицидального поведения достаточно хорошо изучены как клиническими психологами, так и психиатрами, и главным риск-фактором считается наличие психиатрического диагноза, в частности шизофрении, и долговременной депрессии; факторы защиты вызывают множество вопросов.

Ключевые слова: суицид, суицидальное поведение, трудности в общении, факторы риска, защитные факторы.

ABSTRACT

According to WHO estimates for the year 2020, approximately 1.53 million people will die from suicide, and ten to 20 times more people will attempt suicide worldwide. These estimates represent on average one death every 20 seconds and one attempt every one to two seconds. Although of low predictive value, the presence of psychopathology is probably the single most important predictor of suicide. Accordingly, approximately 90 percent of suicide cases meet criteria for a psychiatric disorder, particularly major depression, substance use disorders, cluster B personality disorders and schizophrenia. Other more transient factors that reflect an imminent risk of suicide crisis and therefore require immediate intervention include unbearable mental pain and related experiences of depression and hopelessness. Problems with help-seeking, social communication and self-disclosure also pose a suicide risk, as do personality traits of aggression and impulsivity. Emotional intelligence is a protective factor for suicidal behavior.

Suicide is an enormous public health problem in the Kazakhstan and around the world. According to report of UNICEF from 2004 till 201 38276 people in the Kazakhstan die by suicide, making it one of the leading causes of death [1]. Reports from the World Health Organization [WHO] indicate that suicide accounts for the largest share of the intentional injury burden in developed countries [2] and that suicide is projected to become an even greater contributor to the global burden of disease over the coming decades [3]. The seriousness and scope of suicide has led both the WHO [4] and the Kazakhstan government [5] to call for an expansion of data collection on the prevalence of and risk factors for suicide and nonfatal suicidal behavior to aid in the planning of public-health strategies and health-care policies and in the monitoring of behavioral responses to policy changes and prevention efforts.

Addressing these calls, in this paper we provide a review of the epidemiology of suicidal behavior and extend earlier reviews in this area in two important ways. First, we provide an update on the prevalence of suicidal behavior over the past decade. The socioeconomic and cultural factors with which suicidal behavior is associated, such as the quality and quantity of mental health services, have changed dramatically, making it important to examine whether and how the prevalence of suicidal behavior has changed over time. Second, most prior reviews have focused on a specific country, subgroup [e.g., adolescents], or behavior [e.g., suicide attempts]. We review data from multiple countries, on all age groups, and on different forms of suicidal behavior, providing a comprehensive picture of the epidemiology of suicidal behavior. Moreover, given recent technologic developments in injury surveillance systems, as well as the recent completion of several large-scale epidemiologic studies examining the cross-national prevalence of suicidal behavior, an updated review of this topic is especially warranted at this time.

In the Kazakhstan, suicide occurs among 24 per 100,000 persons, is the top-leading cause of death. A more detailed examination of the data by sex, age, and race/ethnicity reveals significant sociodemographic variation in the suicide rate. As figure-1 illustrates, there are no group differences until mid-adolescence [ages 15–19 years], at which time the rate among males increases dramatically relative to the rate among females. On age groups the number of suicides was distributed as follows: till 15 years – 786 (2,1%), 15-29 years – 12711 (33,2%), 30-49 years – 15905 (41,6%), 50-64 years – 5911 (15,4%) and in group of 65 years are also more senior – 2963 (7,7%) than a case. During the analysis it has been established that men committed suicides more – 31571 (82,5%), than women – 6705 (17,5%).

The highest specific weight of all suicides (both genders) has been established in age group of 30-49 years – 41,6%, the similar picture was observed on males (43,6%), the highest rate of suicide among females is 37,7%, age group 15-29 years.

The analysis of extensive indicators of suicides in general (both genders) on regions has shown that the smallest value has been revealed in the Mangystau region (1,7%), in the cities of Astana (2,1%) and Almaty (2,3%), Kyzylorda (2,5%) and Atyrau (2,7%) . The largest specific weight of suicides (both gender) have been assigned in Almaty region (10,2%), Karaganda (11,9%) and East Kazakhstan (15,7%).

We have to mention type of suicide, according to data most popular way of suicide is hanging, and suffocation (X70) – 34921 (91,23%), on the second place is self-poisoning (X60-X69) – 1189 (3,11%). The rising data of suicides among females could be explained in changes of their behavior, females tend to choose aggressive type of suicide.

Thus, on the basis of data analysis on the Republic of Kazakhstan during 2004-2013, the vast majority of suicides in the country are made by hanging and suffocation, and all other ways of commission of suicide make less than 10% of their total number.

Definitive data do not exist on worldwide trends in suicide mortality because of cross-national differences in reporting procedures and data availability. The WHO has maintained cross-national data on suicide mortality since 1950; however, there are inconsistencies in reporting by individual country, with only 11 countries providing data in 1950, 74 in 1985, and 50 in 1998. Moreover, the fact that some governments have treated suicide as a social or political issue rather than a health problem may have diminished the validity of earlier data and resulting estimates. Given these inconsistencies, it is difficult to generate an accurate cross-national estimate of trends. Nevertheless, the data maintained by the WHO suggest that the global rate of suicide increased between 1950 and 2004, especially for men [9], and data-based projections suggest that the number of self-inflicted deaths will increase by as much as 50 percent from 2002 to 2030 [7]. Given the inconsistencies in data sources both within and across countries [10], though, a definitive picture of long-term trends in global suicide death cannot be formed.

Our search did not yield any cross-national studies of trends in suicidal behavior. However, it is notable that the prevalence estimates found in the studies we reviewed are quite consistent with those obtained in an earlier cross-national review of nine studies of adult suicidal behavior conducted in the 1980s [12]—suggesting, but by no means confirming, that there has been no major change in trends over time. Trends in suicidal behavior within individual countries also appear to have been steady over time [13]. The fact that within-country trends show internal consistency [i.e., greater agreement on prevalence estimates and evidence of stable patterns over time] means that there must be some stable between-country differences in the determinants of suicidal behavior prevalences and trends that remain to be discovered.

Risk factors

Below, we review evidence on risk factors for both suicide and suicidal behaviors, given the substantial overlap in the risk factors reported to predict these behaviors [34, 65], although we note that several studies have reported differences in some risk factors for suicide and suicidal behaviors [13]. Most of the studies reviewed above also contained information about risk factors for suicidal behaviors. We do not distinguish between studies conducted in different countries, given that the risk factors reported have been consistent across virtually all countries

examined. Given that there is a large and ever-expanding body of literature on risk factors for suicidal behaviors, we provide a summary of only the strongest and most consistently reported factors.

Demographic factors

Demographic risk factors for suicide include male sex, being Asian (Kazakh), and being an adolescent or older adult. Demographic risk factors for suicidal behaviors include being female, being younger, being unmarried, having lower educational attainment, and being unemployed [14]. The differences in male: female ratio are often attributed to the use of more lethal suicide attempt methods, greater aggressiveness, and higher intent to die among men [15]. As mentioned above in connection with India and China, the gender-specific lethality of methods may vary cross-nationally. The other demographic factors mentioned [younger age, lack of education, and unemployment] may represent increased risk for suicidal behaviors associated with social disadvantage, although the mechanisms through which these factors may lead to suicidal behavior are not yet understood.

Psychiatric factors

The presence of a psychiatric disorder is among the most consistently reported risk factors for suicidal behavior. Psychological autopsy studies reveal that 90–95 percent of the people who die by suicide had a diagnosable psychiatric disorder at the time of the suicide, although this percentage is lower in non-Western countries such as China. Mood, impulse-control, alcohol/substance use, psychotic, and personality disorders convey the highest risks for suicide and suicidal behavior, and the presence of multiple disorders is associated with especially elevated risk [16].

Clinical care for suicidal patients also involves treatment (i.e., psychotherapy and pharmacotherapy) aimed to reduce risk for engaging in suicidal behavior. Public health campaigns also aim to prevent suicidal behavior by targeting all individuals or those at elevated risk for developing thoughts about suicide or engaging in suicidal behavior. We propose that thwarted belongingness and perceived burdensomeness (as well as hopelessness concerning these states) are dynamic (i.e., frequently-changing) factors, while acquired capability, once acquired, is relatively stable and unchanging. These aspects of the theory are relevant for treatment. The theory includes a clearly delineated danger zone at the intersection of perceived burdensomeness, thwarted belongingness, and the acquired capability, and thus yields a clear prediction about what components of suicide interventions will be most effective at treating suicidal symptoms. According to the theory, interventions that directly or indirectly address perceived burdensomeness and thwarted belongingness should produce the best outcomes among suicidal individuals. The acquired capability would be relatively difficult to effectively address in treatment since a therapist is not able to modify a patient's history, but this aspect of the theory does provide a clear prediction regarding who may benefit most from suicide focused preventive interventions: specifically, those who have a history fraught with painful and provocative experiences. The theory also suggests that prevention efforts targeting thwarted belongingness and perceived burdensomeness may be effective. For example, public health campaigns promoting the importance of maintaining social connections and social contributions could impact suicide rates.

Psychological factors

Researchers have begun to examine more specific constructs that may explain exactly why psychiatric disorders are associated with suicidal behavior. Several such risk factors include the presence of hopelessness, anhedonia, impulsiveness, and high emotional reactivity, external locus control, high level of anxiety, loneliness, each of which may increase psychological distress to a point that is unbearable and lead a person to seek escape via suicide [11-15].

Biologic factors

Family, twin, and adoption studies provide evidence for a heritable risk of suicide and suicidal behavior. Much of the family history of suicidal behavior may be explained by the risk associated with mental disorders; however, some studies have provided evidence for familial

transmission of suicidal behavior even after controlling for mood and psychotic disorders. Researchers have not identified genetic loci for suicide in molecular genetic studies in light of the complex nature of the phenotype but instead have searched for biologic correlates of suicidal behavior that may arise through gene-environment interactions. The biologic factors most consistently correlated with suicidal behavior involve disruptions in the functioning of the inhibitory neurotransmitter serotonin. Persons who die by suicide have lower levels of serotonin metabolites in their cerebrospinal fluid, higher serotonin receptor binding in platelets, and fewer presynaptic serotonin transporter sites and greater postsynaptic serotonin receptors in specific brain areas such as the prefrontal cortex, suggesting deficits in the ability to inhibit impulsive behavior. Notably, however, similar deficits in serotonergic functioning are found in other impulsive/aggressive behaviors such as violence and fire-setting [16] and appear to be nonspecific to suicide.

Stressful life events

Most theoretical models of suicidal behavior propose a diathesis-stress model in which the psychiatric, psychological, and biologic factors above predispose a person to suicidal behavior, while stressful life events interact with such factors to increase risk. Consistent with such model, suicidal behaviors often are preceded by stressful events, including family and romantic conflicts and the presence of legal/disciplinary problems. The experience of persistent stress also may explain why persons in some occupations, such as physicians, military personnel, emergency care personal, social workers, medical nurses and police officers, may have higher rates of suicidal behavior; however, this increased risk may be explained by the demographic and personality characteristics of people who select such occupations. More distal stressors, such as perinatal conditions and child maltreatment, also have been linked to subsequent suicidal behavior. One goal for future research is to begin to specify the mechanisms through which such factors may increase risk.

Other factors

The list of risk factors outlined above is not exhaustive, and there is emerging evidence for a range of other factors, including access to lethal means such as firearms and high doses of medication, chronic or terminal illness, homosexuality, the presence of suicidal behavior among one's peers, and time of year [with higher rates consistently being reported in May and June]. Improvement in the ability to predict suicidal behavior through the continued identification of specific risk factors represents one of the most important directions for future studies in this area [8-15].

Protective factors

Protective factors are those that decrease the probability of an outcome in the presence of elevated risk. Although formal tests of protective factors are rare in the suicide research literature, several studies of factors associated with lower risk of suicidal behavior have yielded interesting results. Religious beliefs, religious practice, and spirituality have been associated with a decreased probability of suicide attempts. Potential mediators of this relation, such as moral objections to suicide and social support, also seem to protect against suicide attempts among persons at risk. Perceptions of social and family support and connectedness also have been studied outside the context of religious affiliation and have been shown to be significantly associated with lower rates of suicidal behavior. Being pregnant and having young children in the home also are protective against suicide; however, the presence of young children is associated with a significantly increased risk of first onset of suicidal ideation. These findings highlight the importance of attending carefully to the dependent variable in question when examining risk and protective factors for suicidal behavior.

According to the model of Mayer and Salovey emotional intelligence is “the ability to perceive accurately, appraise, and express emotion: the ability to access and/or generate feelings when they facilitate thought; the ability to understand emotion and emotional knowledge; and the ability to regulate emotions to promote emotional and intellectual growth”. The first instrument

developed to assess perceived emotional intelligence was the Trait Meta-Mood Scale. The TMMS has three subscales that measure attention to emotions, emotional clarity, and emotional repair. Attention to emotions refers to a person's tendency to notice and think about his/her feelings and emotions. Emotional clarity refers to the ability to understand and discriminate one's emotions and feelings. Finally, emotional repair refers to a person's ability to moderate his/her emotional responses and to fix negative mood states. Although there is limited evidence about the relationship between emotional intelligence and suicidal behaviour, research conducted with young students has concluded that emotional intelligence is a protective factor against suicidal ideation and behaviour. With regard to emotional regulation, there is a sequential process whereby a certain level of attention to feelings is necessary in order to understand emotional states and a certain level of clarity of feelings is required in order to moderate or regulate those.

References:

1. World Health Organization. Prevention of suicide: guidelines for the formulation and implementation of national strategies. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 1996.
2. Goldsmith SK, Pellmar TC, Kleinman AM, et al., editors. Reducing suicide: a national imperative. Washington, DC: National Academies Press; 2002.
3. Mathers CD, Bernard C, Iburg KM, et al. Global Programme on Evidence for Health Policy discussion paper no 54. Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2003. Global burden of disease in 2002: data sources, methods and results.
4. Murray CL, Lopez AD, editors. The global burden of disease: a comprehensive assessment of mortality and disability from diseases, injuries, and risk factors in 1990 and projected to 2020. Cambridge, MA: Harvard University Press; 1996.
5. Mathers CD, Loncar D. Projections of global mortality and burden of disease from 2002 to 2030. PLoS Med. 2006;3:e442. Electronic article.
6. World Health Organization. Suicide prevention [SUPRE] Geneva, Switzerland: World Health Organization; 2007.
7. Monk M. Epidemiology of suicide. *Epidemiol Rev.* 1987;9:51–69.
8. Cantor CH. Suicide in the Western world. In: Hawton K, van Heeringen K, editors. *International handbook of suicide and attempted suicide*. 1st. Chichester, United Kingdom: John Wiley & Sons; 2000. pp. 9–28.
9. Kessler RC, Berglund P, Borges G, et al. Trends in suicide ideation, plans, gestures, and attempts in the United States, 1990–1992 to 2001–2003. *JAMA.* 2005;293:2487–95.
10. Nock MK, Borges G, Bromet EJ, et al. Cross-national prevalence and risk factors for suicidal ideation, plans, and attempts in the WHO World Mental Health Surveys. *Br J Psychiatry.* 2008;192:98–105.
11. Nock MK, Prinstein MJ. Clinical features and behavioral functions of adolescent self-mutilation. *J Abnorm Psychol.* 2005;114:140–6.
12. Bertolote JM, Fleischmann A. Suicidal behavior prevention: WHO perspectives on research. *Am J Med Genet C Semin Med Genet.* 2005;133: 8–12
13. Vijayakumar L, John S, Pirkis J, et al. Suicide in developing countries [2]: risk factors. *Crisis.* 2005;26: 112–19.
14. Beautrais AL. Gender issues in youth suicidal behaviour. *Emerg Med [Fremantle]* 2002;14: 35–42.
15. Mann JJ, Waternaux C, Haas GL, et al. Toward a clinical model of suicidal behavior in psychiatric patients. *Am J Psychiatry.* 1999; 156:181–9.
16. Vijayakumar L, Rajkumar S. Are risk factors for suicide universal? A case-control study in India. *Acta Psychiatr Scand.* 1999;99: 407–11.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ТАНЫМДЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМУ

Иманбаева Кенжекүл Шилдебаевна
Жамбыл облысы Байзақ ауданының
Көктал орта мектебінің эксперимент
алаңындағы педагог – психолог

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген мақалада болашақ жасөспірімдердің танымдық қабілеттерін дамытуының тәжірибе жұмысы мен нәтижесі көрсетілген.

Түйінді сөздер: оқу-тәрбие үрдісі, танымдық қабілеттер, дамытуды психологиялық қамтамасыз ету.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается опыт развития познавательных способностей школьников и результаты практики.

Ключевые слова: учебно-воспитательный процесс, познавательные способности, психологические обеспечение развития.

ABSTRACT

This article examines the experience of development of schoolchildren's cognitive abilities and results of practice.

Key words: educational process, cognitive abilities, psychological provision of the development.

Ертеңгі күннің бүгінгіден гөрі нұрлырақ болуына ықпал етіп, адамзат қоғамын алға тартатын құдіретті күш тек білімге ғана тән. Ал сол білім діндегі сапалы болу үшін жас ұрпақты оқыту, тәрбиелеу, үйретуді одан әрі қарай ұлттық негізде жалғастыру керек. Ұлттың болашағы - ұрпағында болса, ұрпақтың тәрбиесі-ұстаз қолында. Ал ұстаз мұраты-жетілген, толыққанды азамат тәрбиелеу. Толыққанды азамат тәрбиелеу үшін жеке адамды толығымен танып білу керек, сонымен қатар, ақыл-ой тәрбиесі, имандылық, еңбек, эстетикалық, тілдік қатынас, дене тәрбиесі, экономикалық, экологиялық, жыныстық, патриоттық тәрбие берілуі тиіс. Олар адамның рухани бейнесін қалыптастырып, жан-жақты мәдениетті болуына бағыттайды.

Өкінішке орай, оқушылардың жас ерекшеліктерін, әлеуметтік жағдайын, психологиялық ерекшеліктерін /мінез-құлқы, темпераменті, таным процесстерінің даму деңгейі, сол кездегі көңіл-күйі, қызығушылығы, қабілеті/ ескермеудің нәтижесінде педагогикалық процеске қатынасушылардың арасында кикілжің жағдайлардың туындауы, оқушылардың қызығушылықтарының төмендеуі, қарым-қатынастың тиімсіз жағдайлары кездесуде.

Сондықтан ұстаздар қауымына баланың ойлауы, есі, зейіні, қабылдау заңдылықтары туралы мағұлматтармен қоса, баланың дамуындағы жас және жеке ерекшеліктері, мінез-құлқы бітістері, темпераменті, шығармашылық ынтасы мен оны жан-жақты дамыту мүмкіншілігі туралы мағұлматтар қажет. Ал ең бастысы мұғалім оқытудың белсенді, дамыта отырып оқыту, оқыта отырып дамыту әдісін меңгере білуі қажет.

Ал психологиялық қызмет шаралары балалар мен жасөспірімдердің, жеткіншектердің психикалық және психологиялық тұрғыда толыққанды жеке адам болып қалыптасуына, олардың қабілеттік деңгейлерін, бейімділігін, шығармашылығын, таным үрдістерінің даму деңгейін, жас ерекшеліктеріне байланысты даму кезеңдеріндегі кездесетін қиындықтардың алдын алуға, мұғалім қолына жеке тұлғаның мүмкіндігі туралы құнды деректер береді. Адамды байқағыштық пен байсалдылыққа, зейінділік пен зеректікке, тапқырлық пен алғырлыққа, ойлампаздыққа баулып, тәрбиелеп, бағыттайтын да осы психологиялық қызметтің негізгі мақсаты мен міндеті болып табылады. Сонымен бірге педагогикалық үрдіске қатынасушылар арасындағы өзара қарым-қатынас стильдерін реттеуге мүмкіндік бере алады. Мысалы: мұғалім - оқушы, оқушы -оқушы,

оқушы - басшы, басшы - мұғалім арасындағы іс-әрекеттер мен байланыстар, бірлескен іс-шараларды реттеп, тиімді қарым – қатынас жасауына бағыттай алады.

Ұстаздар қауымына, ата-аналарына білім берудің бала танымына лайық жолдарын сұрыптап, оқушылардың белсенділігін арттыруына көмектеседі, оқытудың белсенді, дамыта отырып оқыту әдісін меңгере білу қажеттілігін айқындауға көмектеседі. Оқытылып жатқан білімді саналықпен миға тоқудың түрлі айла-тәсілдерін білуге ұмтылдырумен қатар ерік - жігер мен қажыр - қайратын шындай түсуге бейімдейді.

Мектеп психологы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 20 желтоқсандағы № 528 Бұйрығы бойынша «Орта білім беру ұйымдарында психологиялық қызметтің жұмыс істеу қағидалары» құжатына сүйене отырып жұмыс жасайды.

Психологиялық қызметтің алдына қойған мақсаты:

Оқу – тәрбие үрдісінде психологиялық заңдылықтарды ескере отырып, жеке тұлғаны қалыптастыру, оқушылардың шығармашылық және интеллектуалдық потенциалдарын дамыту, психологиялық денсаулығын сақтау.

Психологиялық қызметтің міндеттері:

- Әр баланың толық психологиялық және тұлғалық дамуын қамтамасыз ететін психологиялық ахуал туғызу.

- Педагогикалық үрдіске қатынасушылардың арасындағы өзара қарым – қатынас стилін реттеу.

- Әлеуметтік және жеке даралық жетістіктерге жол ашу.

- Оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда таным үрдістерінің дамуына жол ашу.

- Қоршаған ортамен қарым-қатынас жасауға үйретуде мінез-құлық мәдениетіне тәрбиелей отырып, рухани – адамгершілік құндылықтарының негізін қалау.

Осы айтылған мақсат міндеттерді орындау үшін біздің мектепте психологтың жұмысы оқушылармен, ата-аналармен, ұстаздармен, мектеп әкімшілігімен және ғылыми тәжірибеге сүйене отырып атқарылады.

Білім сапасын көтеру мақсатында үлгерімі ең төмен оқушыларды анықтап алдық. Осы оқушылардың білім сапасы неліктен төмен екенін анықтау үшін психодиагностикалық жұмыстар жүргізілді. Олар:

Оқушылардың қызығушылығын анықтау мақсатында Савенковтың «Қызығушылық картасы» әдістемесі, сыныптағы оқушылардың бір – бірімен қарым – қатынасын анықтау мақсатында «Социометрия» әдістемесі, мінез – құлықтарын анықтау мақсатында «Менің темпераментім» әдістемесі, таным қабілеттерін анықтау мақсатында «АДМТ» тесті әдістемелері жүргізіліп, үлгерімі төмен оқушылардан «Үлгерімсіздіктің себептері» сауалнамасы алынды. Осы әдістердің нәтижелері бойынша оқушылардың оқу үлгерімінің төмен болуына бірнеше факторлар әсер ететінін анықталды.

Оқушының оқу үлгерімінің төмендеуіне әсер ететін факторлар:

1. Денсаулық. (Сабақтан жиі қалу)

2. Тіл кемістігі

3. Ата – анасы қадағаламайды. (үй тапсырмасын үнемі орындамайды)

4. Таным қабілеттері төмен деңгейде

1-ші фактор бойынша, оқушылардың сабақтан жиі қалмауын сынып жетекшісі, ата – анасы тарапынан қатаң бақылауға алу.

2-ші фактор бойынша, жалпы анықталған тіл кемістігі бар балалар саны – 20, оның 12 – сі дәрігерлік – консультациялық комиссиядан өткен соң, Байзақ аудандық білім бөліміне мектепке логопед маман қажет деген сұраныспен шықтық. Білім бөлімі біздің сұранысымызды қабылдап, логопед маманының штатын ашты. Содан бері бізде логопед маман тіл кемістігі бар балалармен жұмыс істеп жатыр.

3-ші фактор бойынша, осы сыныптардың ата – аналарымен төмендегідей психопрофилактикалық жұмыстар: «Ата – аналардың бала тәрбиесіндегі ролі», «Бала көңілдің гүлі, көздің нұры», «Зерек бала қайдан шығады?» семинар- тренингтер өткізіп, «Баланың ынтасын көтеруде нені ескерген жөн?»- тақырыбында кеңестер бердім.

4 – ші фактор бойынша, оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту мақсатында, оқушылармен топтық тренингтер, жеке түзетулер, ойындар, жаттығулар жүргіздім.

Мысалы: 9 – «А» - сыныбы оқушыларының танымдық қабілеттерінің деңгейін АДМТ – тесті арқылы анықтап алып, әртүрлі баланың танымдық қабілеттерін дамытатын: «Айна», «Артығын тап», «Сөз ойлап тап» «Сөйлемді аяқта» , «Көп және біреу» «Мен қапқа салдым» ойын – жаттығулар, «Көңілді стадион» психологиялық жарыс, «Мен көшбасшымын» интеллектуальдық жарыс, «Зейініңді зерделе» психологиялық марафон өткіздім. Топпен жүргізілген жұмыста белсенділік көрсетпеген баланы анықтап, жеке жұмыс жүргіземін. Әр ай сайын пән бірлестіктерінің айлығында мұғалімдермен семинар – тренингтер: жаратылыстану пән мұғалімдерімен «Менің өмірлік құндылықтарым», қазақ тілі пән мұғалімдерімен «Педагогтың эмоциялық тұрақтылығы», ағылшын пән мұғалімдерімен «Үлгерімі төмен оқушыларға қандай көмек көрсетуге болады?» тақырыптарында семинар – тренингтер өткіздім.

Үлгерімі төмен балаларды болдырмау үшін әсіресе бастауыш сыныптарда ата – анамен және ұстазбен шәкірт арасында тартыс тұмауы қажет.

Қорытындылай келе ата – аналардың, ұстаздардың, мектеп әкімшілігінің ұйымдасқан жұмыстары арқасында, Көктал орта мектебінің іс – тәжірибесінде оқушының жеке тұлғасын қалыптастыруда, оқушылардың танымдық қабілет деңгейлері көтеріліп, білім сапасының көтерілуіне әсер етті.

Әдебиеттер тізімі:

1. Овчарова Р.В. Практическая психология образования. М., 2003.
2. Заваденко Н.Н. Как понять ребенка: дети с гиперактивностью и дефицитом внимания. М., Издательский дом «Школа Пресс – 1», 2001.
3. Намазбаева Ж.И. Жалпы психология: Оқулық. Алматы, Абай атындағы ҚазҰПУ Психология институты, 2006.- 296 б.
4. Мандықаева А.Р. Тұлға қабілеттерін дамытудағы қарым-қатынастың психологиялық ерекшеліктері: дис.пед.ғыл. ... канд. Алматы, 2009.

ИССЛЕДОВАНИЕ ТИПОЛОГИИ ЛИДЕРСКОГО ПОВЕДЕНИЯ КАК ОСНОВЫ МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ

**Аманова Динара Жанабергеновна,
студентка 1 курса специальности
«Социальная педагогика и самопознание»,
Казахско-Русского Международного Университета,
г.Актобе, Казахстан
Научный руководитель:
Альмурзаева Б.К., к.п.н., доцент,
Ассистент: Алиманова А.Т.,
магистр педагогики и психологии**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада қазіргі отандық және шетелдік психологиясындағы жастар көшбасшылығы жайында заманауи зерттеулердегі өзекті бағыттары қарастырылған. Қазіргі уақытта ол өзекті болып табылады. Алайда, психологиялық ғылымда «басшылығының» тұжырымдамасы бойынша консенсус жоқ. Көріністің бір көзқарасына сәйкес, көшбасшылық, ең алдымен, тәуелді және қолданыстағы әлеуметтік жүйе арқылы анықталады.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены актуальные направления современных исследований молодежного лидерства в современной отечественной и зарубежной психологии. В

настоящее время это является актуальным. Однако, единого мнения относительно понятия «лидерство» в психологической науке не существует. Согласно одной из точек зрения, лидерство, прежде всего, зависит и определяется существующей социальной системой.

ABSTRACT

In the article actual directions of modern researches of you leadership in the modern domestic and foreign psychology is relevant. However, the consensus take. The basis of the manifestation of this phenomenon is the variety of activities that include group. The more diverse the better the number, the greater the probability that the identity. It was concluded hat the most effective leadership style is focused on workers — such leaders are more likely to deliver high performance working groups.

Значимость изучения феномена лидерства связана, прежде всего, с тем, что через него можно оказывать влияние на развитие личности. Именно этот процесс создает социально-психологические условия, обеспечивающие успешную её социализацию (Лев. Уманский, Барис.Дмитрович. Парыгин, Артур.Владимирович. Петровский, Антон.Семенович. Макаренко и др.). Однако, лидерство как процесс, оказывает влияние не только на личность, но и на группу. Именно поэтому многие исследователи считают лидерство показателем развития группы (Роберт. Кричевский, Татьяна.Владимирова. Бендас, Альберт. Чернышев и др.)

Так Альберт Чернышев считает лидерство одним из проявлений активности личности, как в малой группе, так и в обществе в целом. В основе проявления этого феномена лежит разнообразие видов деятельности, в которые включена группа. Чем разнообразнее и больше их количество, тем больше вероятность, того, что личность сможет проявит свой лидерский потенциал.

Артур Владимирович Петровский сформулировал оригинальную концепцию, описывающую динамику развития социальных групп — теорию деятельностного опосредствования межличностных отношений. Согласно этой теории, отношения, складывающиеся в группе, имеют многослойный характер. Можно выделить поверхностный слой непосредственных отношений, который образуют прежде всего отношения взаимной симпатии и антипатии между членами группы, и более глубокий слой отношений, опосредствованный целями и задачами совместной деятельности. Степень того, насколько опосредованными являются отношения в конкретной группе определяют один вектор группового развития. Сейчас многих исследователей интересует проблема эффективности сопровождения молодежного лидерства, в том числе и в рамках учебно-воспитательного процесса образовательного учреждения. В связи с этим разрабатываются специальные приемы и технологии, способствующие формированию лидерского поведения у молодежи Альберта Чернышева. Следует отметить, что на сегодняшний день особенности проявления лидерства в студенческой среде мало изучены. Перспективным направлением психологических исследований выступает формирование лидерского поведения студентов, в основе которого лежит активное участие в деятельности клубных объединений. Важным в разработке данного направления вступает тот факт, что в профессиональном стандарте педагога– психолога обозначены в качестве необходимых такие умения как разрабатывать совместно с педагогами и преподавателями индивидуальный образовательный маршрут обучающегося, участвовать в поиске путей совершенствования образовательного процесса совместно с педагогическим коллективом, разрабатывать и реализовывать программы поддержки объединений обучающихся и ученического самоуправления и т.д.

Общепризнанное определение лидерских стилей получила система, предложенная директором Института социальных исследований при Мичиганском университете Р. Лайкертом, которого считают отцом концепций партисипативного менеджмента. Он выделил следующие типы стилей управления:

-*Эксплуататорско-авторитарный стиль*. Менеджеры такого стиля своим подчиненным не доверяют, мотивация основывается на страхе, случайных поощрениях и угрозах.

-*Благожелательно-авторитарный стиль*. Менеджер и его подчиненные показывают отношения по типу "мастер - работник". Больше, чем в организации первого типа, подчиненные посвящаются в дела организации.

-*Консультативно-демократический стиль*. Менеджер осуществляет полнейший контроль, но обращается к своим работникам за консультацией, прежде чем принимать окончательные решения.

-*Демократический стиль*. Менеджер доверяет подчиненным и убежден в том, что его персонал трудится ответственно для достижения поставленных целей. В качестве более предпочтительного.

Р. Лайкертом рекомендован последний стиль, но большая часть менеджеров использует второй или третий, так как использование демократического стиля требует существенных изменений в организации.

Рассмотрим исследования поведения лидера при принятии решений. Курт Левин разработал классификацию поведения лидера, основанную на распределении влияния при принятии решения между лидером и подчиненным. Он выделил два традиционных стиля управления: автократичный и демократичный.

Деспотичный лидер принимает все решения и не позволяет подчиненным влиять на процесс принятия решения. Такие управляющие часто безразличны к персональным потребностям подчиненных.

Демократичный лидер консультируется со своими подчиненными при решении соответствующих вопросов и позволяет им оказывать некоторое влияние в процессе принятия решений. Такое лидерство не предполагает карательных мер, а общение с подчиненными происходит на равных.

Существует и так называемый *номинальный лидер*, позволяющий подчиненным иметь полную автономию. Он редко контролирует непосредственно, предоставляя тем самым членам группы возможность принимать много тактических решений самостоятельно. При таком подходе подчиненные устанавливают свои собственные цели и работают над их достижением без каких-либо указаний со стороны руководства.

Результаты исследований показывают, что удовлетворение подчиненных и качество их функционирования при номинальном стиле более низкие, чем при демократичном, но выше, чем при автократичном подходе. Были сделаны выводы, что наиболее эффективным стилем лидерства является ориентированный на работников — такие руководители с большей вероятностью обеспечат высокую производительность рабочих групп, чем руководители, сосредоточенные на производстве. Однако позже были выделены четыре типа поведения руководителя, отражающих как качество выполнения задач, так и организацию взаимодействия:

- поддержка — поведение, которое увеличивает что-то чувство личной значимости;
- взаимодействие — поведение, которое поощряет членов группы развивать близкие, взаимно удовлетворяющие отношения;

- ориентация на цели — поведение, которое стимулирует энтузиазм по отношению к достижению целей группы или к достижению, превосходного качества функционирования;

- содействие работе — действия, помогающие сотрудникам при достижении цели: создание распорядка, координирование, планирование, предоставление ресурсов.

Определение различия между ориентированным на задачи и ориентированным на человека поведением лидеров является полезным способом описания того, как действуют лидеры. Однако наряду с теориями личностных качеств лидера данные теории лидерства также не учитывают ситуационные факторы, что является неразрешенной проблемой в этих подходах.

Таблица 1. - «Методы влияния» лидерства по К.Левину

Метод	Объект влияния	Плюсы	Минусы
Прямые методы			
Влияние на основе обязанности	Поведение в пределах зоны, которую другой считает законной в свете своих обязанностей	Быстрота; не требует больших затрат денежных ресурсов	Не действует за пределами зоны, а если заходит слишком далеко, становится незаконным
Влияние через предполагаемую компетенцию	Поведение и отношения в зоне предполагаемой компетенции влияющего	Быстрота; не требует затрат ресурсов	То же, что и в первом случае
Влияние харизмы (отождествление с руководителем)	Поведение и отношения, не противоречащие идеалам, лежащим в основе отождествления	Быстрота; не требует затрат ресурсов	Ограничено влиянием, не противоречащим идеалу — в основе отождествления
Влияние через представление о зависимости	Широкий спектр управляемого поведения	Быстрота; действует, когда другие методы не работают	Повторяющееся влияние поощряет исполнителя к приобретению власти над влияющим
Влияние через убеждение	Широкий диапазон поведения	Может производить внутреннюю мотивацию, которая не требует управления; не требует власти и расходов ограниченных ресурсов	Необходимы более продолжительное время и умение слушать и общаться
Влияние через принуждение и представление о зависимости	Широкий диапазон легко управляемого поведения	Быстрота действия; применение в крайних случаях	Предрасполагает работника к ответному удару; очень рискованный метод
Сочетание различных прямых методов	Зависит от точности сочетания и необходимости управления объектами	Может быть более действенным и менее рискованным, чем использование одного метода	Более дорогостоящий подход, требует специальных знаний
Косвенные методы			
Манипулирование человеком и его окружением	Широкий диапазон поведения и отношений	Может дать результат, когда другие методы неэффективны	Требует много времени, усилий и виртуозности; рискован и сложен для использования
Изменение внешней к	Широкий диапазон	Имеет	Часто требует

индивиду среды в организации	поведения и отношений на непрерывной основе	непрекращающееся действие, а не разовый эффект; может быть самым эффективным методом	проявления значительной власти для достижения целей и больших расходов
------------------------------	---	--	--

Эти и другие требования, предъявляемые к педагогу, безусловно, предполагают наличие у студента выраженных лидерских качеств и лидерского поведения. В таком случае, осуществление профессиональной деятельности будет проходить более продуктивно, что в свою очередь, будет способствовать самоактуализации личности. В нашем государственном стандарте высшего профессионального образования говорится о том, что профессиональная подготовка студентов- бакалавров осуществляется в единстве учебной и внеучебной деятельности. Следует так же отметить, что именно внеучебная деятельность выступает в качестве базы и важнейшего фактора профессионального становления студентов, является благоприятной средой для реализации личностного потенциала, в том числе и развития лидерского поведения, способствует формированию позиции субъекта, что в свою очередь, увеличивает количество социально активных граждан страны. В связи с выше изложенным, целью исследования выступило изучение лидерского поведения студентов– психологов в рамках клубной деятельности.

Список литературы

1. Бендас Т.В Перспективы развития гендерной психологии лидерства в свете современных научных тенденций// Современная социальная психология: теоретические подходы и прикладные исследования. – 2011. – №3 (12). – С. 85–92.
2. Логвинов И.Н. Современные отечественные теории лидерства: теоретический и приклад-ной аспекты. – URL: <http://www.ppip.idnk.ru/index.php/vypusk-1-2014/9-2011-02-24-12-27-14/-3-2011/512-2011-09-28-06-11-46>, (дата обращения 12.05.2016).
3. Логвинов И.Н. Тенденции исследования лидерства в современной социальной психологии. – Курск: КурскГУ, 2015.

6. ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУ/ ОБЩЕЕ СРЕДНЕЕ ОБРАЗОВАНИЕ

СОВРЕМЕННЫЙ УЧЕБНИК РУССКОГО ЯЗЫКА В АСПЕКТЕ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ

Саметова Ф.Т.
к.ф.н., профессор, проректор
по воспитательной работе
академия Кайнар, Алматы

ТҮЙІНДЕМЕ

Білім беру, сондай-ақ орыс және шет тілдері, оның ішінде сұраныстың әлемдік қауымдастықтың Қазақстанның ену, тілдік курстары мазмұнының іріктеу байланыс аясынан ретінде қарастыру сияқты экстралингвистикалық компоненттерінің, сөйлеу жағдайды, әлеуметтік рөлдерді, студенттердің коммуникациялық қажеттіліктерінен алынады. Сұраныста оқулықтардың жаңа толқынының дамуы студенттің тәуелсіздігін қамтамасыз ету негізгі болып табылады. Қазіргі заманғы оқулық - бұл бір жағынан білім кезең-кезеңмен дамыту және тереңдету технологиясы сүйенеді, ал екінші жағынан, назарға білім тәуелсіз дамуының әдістемесін алуға негізделеді сондықтан ол, ең алдымен, оқушылардың оқу қызметінің құралы болып табылады.

Түйінді сөздер: қазіргі заманғы оқулық, орыс тілі, байланыс, қарым-қатынас, құралдары, іс-шаралар мен білім.

АННОТАЦИЯ

С вхождением Казахстана в мировое пространство, в том числе и образовательное, и востребованностью русского и иностранных языков, при отборе содержания языковых дисциплин во внимание берутся такие экстралингвистические составляющие, как сферы общения, речевые ситуации, социальные роли, коммуникативные потребности обучающихся. При разработке учебников новой волны требование обеспечения самостоятельности обучающегося является принципиальным. Современный учебник – это, прежде всего, инструмент организации учебной деятельности обучающихся, поэтому он должен опираться на технологию поэтапного освоения и углубления знаний, с одной стороны, и учитывать методологию самостоятельного освоения знаний, с другой стороны.

Ключевые слова: современный учебник, русский язык, общение, коммуникация, инструмент, деятельность, знания.

ABSTRACT

With the entry of Kazakhstan into the world space, including educational, and the relevance of Russian and foreign languages, at selection of the contents of language disciplines are taken into account such extralinguistic components as spheres of communication, speech situations, social roles, communicative needs of students. When designing textbooks the requirement to ensure the independence of the student is the principal. A modern textbook is a tool for organizing the learning activity of students, so it must rely on the technology of phased development and deepening of knowledge, on the one hand, and take into account the methodology of the independent development of knowledge, on the other.

Key words: modern textbook, Russian language, communication, communication, tools, activities, knowledge.

Антропоцентрическая направленность современной парадигмы гуманитарных знаний обуславливает приоритет личности и соответственно образование рассматривается как механизм ее развития. Применительно к языковым дисциплинам, и в частности к дисциплине «Русский язык» в школах с нерусским языком обучения, антропоцентризм современного образования выражается в том, что конечной целью и результатом обучения

является формирование вторичной языковой личности¹, то есть личности, способной к межкультурному общению на изучаемом языке [1].

С вхождением Казахстана в мировое пространство, в том числе и образовательное, и востребованностью русского и иностранных языков, при отборе содержания языковых дисциплин во внимание берутся такие экстралингвистические составляющие, как сферы общения, речевые ситуации, социальные роли, коммуникативные потребности обучающихся. А в условиях многонационального казахстанского социума это – коммуникативные потребности трилингва, то есть личности, владеющей тремя языками. Соответственно на первый план сегодня выходят коммуникативные навыки и умения обучающегося, его способность общаться на изучаемом языке с его носителями.

Исходя из этого осуществляется отбор языковых средств, обеспечивающих общение в известных коммуникативных ситуациях, и организация учебной деятельности обучающегося по их усвоению. Изменение социальных приоритетов с неизбежностью требует приведения в соответствие содержания языковых дисциплин, начиная уже с принципиального подхода к его отбору «от нужд общения → к языковым средствам».

Такая постановка задачи – от потребностей обучающегося в общении на русском языке – коренным образом меняет принципиальные подходы к учебнику как центральному элементу системы образования, без которого невозможен процесс институционализации знаний. Во-первых, учебник рассматривается как важнейший *организатор* образовательной деятельности, так как именно в нем сосредоточен систематический учебный материал, необходимый для организации образовательного процесса по конкретному учебному курсу. Это обусловлено его основными функциями: 1) источника учебной информации, раскрывающей в доступной для учащихся форме предусмотренное образовательными стандартами содержание; 2) средства обучения, с помощью которого осуществляется организация образовательного процесса, в том числе и самообразование учеников. Не будет преувеличением отметить, что роль учебника в самообразовании обучающихся в условиях информатизации общества выдвигается на первый план. Следовательно, при разработке учебников новой волны требование *обеспечения самостоятельности обучающегося* является принципиальным. Современный учебник – это прежде всего инструмент организации учебной деятельности обучающихся, поэтому он должен опираться на технологию поэтапного освоения и углубления знаний, с одной стороны, и учитывать методологию самостоятельного освоения знаний, с другой стороны.

Во-вторых, современный учебник русского языка должен быть *направлен на результат* и строиться таким образом, чтобы его потребители – обучающиеся – применяли полученные в процессе работы по этой книге практические навыки и умения в реальных ситуациях общения. Поэтому, на наш взгляд, работа по подготовке учебника должна начинаться с решения вопроса о том, чему может научить эта книга и какими средствами можно достичь запланированной цели. Следовательно, учебник, соответствующий данному требованию, можно соотнести с категорией «технология» и назвать технологическим, так как он содержит описание коммуникативных ситуаций в широком смысле, сфер устной и письменной речи, в которых изучаемое языковое явление, грамматическая форма, этикетная формула и др. употребляются, что повышает мотивацию учащихся и ведет к результативности его усилий. Таким образом, к следующим составляющим учебника: нормативной (госстандарты, учебные планы и программы); теоретической (учебные параграфы, типовые примеры); практической (систему упражнений и заданий, направленных на формирование навыков и умений применения теоретических знаний, правил правописания, произношения, словоизменения и др., норм сочетаемости слов и под.); методической (обучающие блоки, нацеленные на усвоение знаний, их систематизацию и обобщение,) – необходимо добавить и

технологическую (тексты, описание реальных ситуаций общения, в которых применяется изученный языковой материал). Следует отметить, что термин «технологическая составляющая» употребляется в научно-педагогической литературе в значении 'электронное приложение к учебнику'. [3].

Как известно, в учебнике должно быть оптимальное сочетание основных структурных компонентов, к которым относятся: *основной текст*, передающий главное содержание издания и обеспечивающий его обязательный минимум; *дополнительный текст*, который может быть представлен текстовыми фрагментами первоисточников; *пояснительные тексты* в виде памяток, сносок, таблиц, схем, рубрик, пояснений к условным обозначениям, приложений, справочных материалов, словарей и др.; *элементы аппарата организации усвоения* - системы упражнений и практических заданий; *иллюстративные материалы* - схемы, рисунки, таблицы, карты, опорные конспекты, алгоритмы; *элементы аппарата ориентировки* - выделение в тексте основных понятий, терминов, правил, условных обозначений, рубрикатор, использование шрифта разного размера, цвета и выделений в тексте [3].

В век информатизации, когда приходится быстро перерабатывать большой поток информации и отсеивать ненужную, большое значение имеет навык работы с опорным конспектом, умение выделять главное, выстраивать концептуальную конструкцию знаний [4]. В учебнике должна быть предусмотрена система работы по опорному конспекту, как и система работы по составлению опорного конспекта.

Таким образом, учебник русского языка для школ с нерусским языком обучения представляет собой единство научно-аналитического, тренировочно-практического, дидактического и методического начал. Он дает учащемуся свод базовых знаний по предмету, утвержденный государственным образовательным стандартом, включает научный и методический аппарат, призванный с помощью заданий и упражнений закрепить пройденный материал, творчески усвоить понятия и правила, применить их к решению коммуникативных задач реальных жизненных ситуаций.

Говоря о принципах разработки учебника, следует остановиться на понятии «структура учебника». В теории учебника неслучайно важная роль отводится его структуре как показателю, или элементу, который во многом определяет особенности того или иного конкретного учебника. Применительно к учебнику русского языка следует подчеркнуть *роль текстов*, как основного, так и дополнительных (текстов для лингвистического анализа, обращений; документально-хрестоматийных) и пояснительных (русско-казахского, толкового, орфографического и др. словарей, грамматических и др. справочников, различных примечаний и разъяснений).

В задачи *основного текста* входит:

- расширить знания учащихся об окружающем мире, дать информацию по лексической теме урока;
- через чтение этого текста и работы по усвоению его содержания (разъяснение незнакомых слов, вопросно-ответная беседа, лексико-грамматические задания по тексту и др.) ввести в активный запас учащихся ключевые слова и выражения, обороты речи и др. для их последующего осознанного применения в работе над текстом и в других коммуникативных ситуациях;
- воздействовать на эмоциональную сферу личности ученика, вызвать гордость, радость, сопереживание, интерес, удивление, желание помочь и др.;
- развивать внимание к деталям, наблюдательность, логическое мышление.

Такой текст обычно открывает новую тему, и именно на нем фокусируется целый ряд предтекстовых, притекстовых и послетекстовых заданий, позволяющих его понять, соотнести со своим личным опытом, осознать (сформулировать) свое отношение к происходящему в тексте и его героям.

Функция *дополнительных текстов* заключается в том, чтобы:

- дополнить – расширить и углубить - познавательный материал основного текста,

- показать изучаемое языковое явление в более широком контексте, чем словосочетание или предложение;
- в большинстве случаев дополнительный текст приводится в учебнике по русскому языку в качестве средства контроля сформированности знаний, умений и навыков учащихся по изучаемой теме.

Пояснительные тексты, как правило, носят справочный характер, предназначаются для передачи норм и правил русского языка и русской речи, фактически способствуют выработке навыка самостоятельной работы с книгой, умения извлекать нужную информацию из словарей и справочников.

Большая группа *внетекстовых компонентов* включает: иллюстративный материал, аппарат организации усвоения, аппарат ориентировки.

Учебник русского языка для казахской школы должен иметь разнообразный *иллюстративный материал*: а) иллюстрации (сюжетные и предметные); б) рисунки (научно-прикладные, технические, схемы, планы, диаграммы); в) фотоиллюстрации (в том числе комбинированные); г) карты. И это представляет особенность данного учебника, так как включение в учебник иллюстративного материала, особенно в цвете, помогает организовать результативную работу по развитию речи. В этом аспекте большие перспективы у мультимедиа-иллюстраций, которые, во-первых, удобно проецировать на большой экран, во-вторых, оказывают более сильное воздействие на адресата, в-третьих, позволяют демонстрировать видеоролики с динамичным развитием сюжета. Все вместе взятое говорит в пользу мультимедиа-изображений, за которыми недалекое будущее. Как видим, данный структурный компонент является весьма важным в структуре учебника русского языка для школ с нерусским языком обучения, так как выступает зрительной опорой для говорения, помогает обучающемуся создать собственное речевое произведение.

В учебнике русского языка традиционно велика доля *аппарата организации усвоения* учебного материала, который представляет собой второй блок внетекстовых компонентов учебника и охватывает: а) вопросы (по содержанию текста, для самопроверки, контрольные после изучения модуля, проблемные для создания проблемной ситуации и др.); б) разнообразные устные и письменные упражнения и задания, от репродуктивных до творческих, обучающие и контрольные, в том числе – в тестовой форме; в) таблицы (характеризующие признаки языкового явления, отражающие орфографические, орфоэпические, пунктуационные и др. правила, образцы разбора, словообразовательные и т.д.); г) ключи правильных ответов. И обусловлено это практической направленностью курса русского языка в школе с нерусским языком обучения, который ставит целью овладение учащимися навыками общения на русском языке.

Таким же традиционным, но от этого ничуть не утратившим своей функциональной значимости, является и третий блок внетекстовых компонентов – *аппарат ориентировки*, куда входят: а) введение, предисловие (инструктивно-методической направленности), обращение к учащимся (мотивирующее, напутственное); б) оглавление; в) рубрикации (названия разделов, тем, нумерация уроков, заданий) и шрифтовые и цветовые выделения (с пояснениями их функциональной нагрузки); г) сигналы-символы, обычно называемые условными обозначениями, служащие знаком того или иного вида деятельности или задания и значительно облегчающие пользование учебником; д) указатели (предметно-тематические и именные); е) библиография.

Список использованной литературы:

1. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам: Лингводидактика и методика: Учеб. пособие для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 2004. - 336 с.
2. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. - М.: Наука, 1987.- 261с.

3. Пичкурено Е.А. Учебник нового поколения в структуре профессиональной подготовки учителей. Автореф. дисс. канд. пед. Наук. Краснодар, 2006
4. Коротков Э.М. Развитие менеджмент-образования: технологии и методическое обеспечение // Профессиональный учебник, 2006. №4

ОҚУШЫНЫҢ БІЛІМ САПАСЫН АРТТЫРУДА ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ РӨЛІ

Оракова Амангул Шахарбековна
п.ғ.к., доцент, «Өрлеу» БАҰО АҚ филиалы ҚР ББЖ ҚБАРИ
Алматы қ., Қазақстан

Оракова Альмира Шахарбековна
п.ғ.магистрі, №33 орта білім беретін қазақ мектеп директоры
Ақтөбе қ., Қазақстан

Оракова Мейримхан Сахитжановна
ф.ғ.магистрі, Назарбаев Зияткерлік мектебі
Ақтөбе қ., Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада ғылыми практикалық тұрғыда негізделіп және оқушыға білімді жүйелі меңгертуде тиімді болып отырған оқытуды ынтымақтастық және топтағы бірлескен жұмыс формалары арқылы ұйымдастыру әдістемесі берілген. Топтық жұмыстың тиімділігі, оның мәні, жетекші қағидалары, топ ішіндегі қауымдастық барынша айқындалып ұсынылған.

Түйінді сөздер: топтық жұмыс, әдіс-тәсіл, ынтымақтастық орта, бірлескен іс-әрекет, бірлескен оқу, әлеуметтік орта.

АННОТАЦИЯ

В этой статье рассматривается эффективность групповой работы, его значение, основные принципы и правила групповой работы в рамках коллаборативной среды. Предоставлена методика преподавания через групповую работу в коллаборативной среде.

Ключевые слова: групповая работа, коллаборативная среда, сотрудничество, взаимообучение, социализация.

ABSTRACT

This article discusses the effectiveness of group work, its importance, basic principles and rules of group work within a collaborative environment. In the article the teaching methods through group work in a collaborative environment are given.

Keywords: group work, collaborative environment, cooperation, mutual learning, socialization.

Қазіргі уақытта Қазақстанда білім берудің өзіндік ұлттық үлгісі қалыптасуда. Бұл үдеріс білім парадигмасының өзгеруімен қатар жүреді.

Функционалдық сауаттылықты дамытудың жалпы бағдары Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында анық көрсетілген. Ондағы басты мақсат – жалпы білім беретін мектептерде Қазақстан Республикасының зияткерлік, дене және рухани тұрғысынан дамыған азаматын қалыптастыру, оның физикалық құбылмалы әлемде әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ететін білім алудағы қажеттіліктерін қанағаттандыру болып табылады [1].

Бұл үлкен жауапкершілік артатын күрделі мақсат. Оны шешу үшін ең алдымен оқыту мазмұны жаңартылып, ол әрбір оқушының жеке басының қасиеттері мен қабілеттерін дамытып, шығармашылығын ұштайтындай болып ұйымдастырылуы қажет.

Сонда ғана мектептен өз өмірін өзі реттей және басқара алатын, әлеуметтенген шығармашыл тұлға тәрбиеленіп шығады. Яғни, осы уақытқа дейін жалпы білім беретін мектептерде білім беру үдерісі жаңаша педагогикалық ойлауға орай толыққанды ұйымдастырылмады, оқу үдерісінде субъект-субъектілік қатынас жүзеге аспады. Өйткені, оқу үдерісі дәстүрлі оқытуға негізделді.

Қоғам сұранысынан туындап отырған талапқа сәйкес оқушының ой-өрісін дамытып, алған білімдерін өз тәжірибесінде жаңа жағдайларда қолдану біліктілігін, ізденімпаз, шығармашыл тұлға қалыптастырудың бірден-бір жолы – оқытудағы Кембридждік тәсілдің Қазақстандық модификацияланған нұсқасын отандық білім беру жүйесіне енгізу.

Ғалым Е.Ө.Жұматаеваның пікірінше дәстүрлі оқыту жүйесінің негізгі кемшіліктері:

- пікірдің қажеті жоқ, оған уақыт кетеді;
- күрделі оқу материалын мұғалімнің жеңілдетіп түсіндіруі;
- фактілерге жүгініп, білімді жинақтап қабылдауға мән берілмейді[2].

Ендеше мұндай олқылықтың орнын толтырып, білім сапасын арттыруға қолайлы жағдай туғызуда екінші деңгей бағдарламасы:

1) оқыту мен зерттеуге ынта жігерін салып, белсенді жұмыс істейтін және оқушыларға қамқорлық көрсете отырып, ықпал ететін және бағдар беретін **мұғалімдерді**;

2) әрбір оқушының пәнді түсінуді қалай құрылымдау қажеттігін ойластыра білетінін сезінетін, осы көзқарастар тұрғысынан білімі мен тәжірибесін қалыптастыратын; сондай-ақ оқушының білім беру бағдарламасы деңгейлері бойынша ілгері жылжуын дамыту мақсатында мазмұнға сәйкес кері байланыс орната алатын кәсіби білімі мен түсінігі бар **мұғалімдерді**;

3) оқытудың мақсаты мен сабақтың нәтижелі де табысты өту өлшемдерін, өзі мен оқушыларының бұл өлшемдерге қандай дәрежеде сәйкес келетіндігін білетін, оқушылардың игерген білімі мен оқушылар мойындаған «Біз қайда бара жатырмыз?», «Қандай іс-әрекет жасау керек?», «Одан әрі не істеу керек?» деген сияқты табыс критерийлері арасындағы алшақтықты жою үшін не істеу керек екенін білетін **мұғалімдерді**;

4) бастапқы идеядан туынды идеяларды өрістетіп байланыстыратын және сол идеяларды тыңдаушылардың өздері құрастырып, жандандыра алатындай етіп жинақтап, толықтырып, тереңдетіп бере алатын **мұғалімдерді** даярлауға бағытталған. Бұл – дайын білім мен идеяларды ұсыну емес, оқушылардың өздерінің білім мен идеялар құруы болып табылады [3].

Міне, осы бағытта қазіргі білім беру жүйесінде жеке тұлғаға бағытталған оқытудағы Кембридждік тәсілді енгізуден күтілетін нәтиже: мұғалімдерді оқушыларға **қалай оқу керектігін үйреніп**, соның нәтижесінде еркін, өзіндік дәлел-уәждерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір-көзқарастары жүйелі дамыған, сандық технологияларда құзырлылық танытатын оқушы қалыптастыруға даярлау болып табылады[4].

Бағдарламаның ерекшелігі – білімді меңгеруге емес, жеке тұлғаның таным қабілеттері мен таным процестерін арнайы жасалған оқу және танымдық жайлар арқылы дамытуға, жеке тұлғаның қауіпсіздігін, өзін-өзі көрсетуін, маңыздылығын анықтауға, өзара қарым-қатынас, ойын арқылы шығармашылық қажеттіліктері мен белсенді сөздік қорын (ауызша және жазбаша) дамытуға бағытталуы.

Осыдан келіп мұғалімнің жұмысында және оқу үдерісінің құрылымында өзгерістер болды. Атап айтсақ, білімді толық меңгерту әдістемесінде мұғалімнің жұмысы мынадай жүйеде құрылады:

1. Жекелеген оқушылардың тақырып бойынша оқу материалын қабылдау ерекшеліктерін түсінуге ұмтылуы;

2. Оқушылардың білім-түсініктерін жетілдіру немесе жақсарту мақсатында олармен жұмыс жүргізу қажеттігін ұғынуы;

3. Кейбір оқушылардың тақырыпты өзіне оңтайлы бірегей тәсілдермен меңгеретіндігін жете түсінуі;

4. Мұғалімнің материалды қысқаша түсіндіруі (сызба, график, кесте және т.б.);
5. Оқушыларға оқу материалын зерттеу жұмысы негізінде беруі;
6. Оқушылардың әрбір сабақта іс-әрекетін бағалау үшін диалогтық қарым-қатынас негізінде оқушының танымдық іс-әрекетін ұйымдастыру және кері байланысты ұйымдастыру;

Теория - проблеманы шығармашылықпен шешудің катализаторы болса, сөйлесу - әр түрлі көзқарастардың тоғысқан жері. Баланың пікірімен санасу, оны сыйлау – шығармашылыққа бастаудың негізгі кілті. Ал, ұжымдық іс-әрекет – шығармашылықты дамытудың негізі. Ынтымақтастық оқу сыныпта пайдаланатын әдіс қана емес, жеке философия болып табылады. Адамдар топтарға бірлескен барлық жағдайларда топтың жекелеген мүшелерінің қабілеті мен іске қосқан үлесі құрметтеліп, атап көрсетілетін, адамдармен жұмыс істеудің басқа тәсілі орын алады. Топтың жұмысы тиімді болуы үшін билік пен жауапкершілік топ мүшелері арасында бөлінеді. Ынтымақтастық оқудың негізгі аспектісі топ мүшелерінің ынтымақтастық арқылы бітімге, келісімге қол жеткізуіне негізделген[4,83].

Еркін топтарда бала өзін еркін сезінеді, яғни мұғалімге тәуелдімін деген сезім болмайды. Мұғалім мен оқушының арасында бірлескен (сотрудничество) іскерлік қарым-қатынас орнайды және оқушылардың өзінің тұлғалық маңыздылығын сезінуі, өзін көрсете білуі мен өзіне деген сенімділігі артады.

Соңғы кездері тапсырмаларды ұжыммен орындау мақсатындағы еркін қатынасқа жағдай жасайтын алуан түрлі топтық жұмыс формаларына ерекше назар аударылып жүр. Қандай да бір шартты талаптардың, мұғалімнің алдында қорқыныш сезімінің болмауы, табиғи еркіндік - мұның бәрі жеке тұлғаның шығармашылық қабілеттерін айқындап, дамытуда жағымды ахуал қалыптастырады.

Қызмет түрі ретінде топтық жұмыстың құрылымына мақсат қою, жоспарлау, мақсатты жүзеге асыру, нәтижелерін талдау енеді. Сабақта оқытудың түрлі әдіс-тәсілдерін қолдану арқылы пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатын таңдау мүмкіндігі, жарыс элементтері, өзін таныту, өзін-өзі жүзеге асыру қажеттіліктерін қанағаттандыру арқылы жетуге болады. Топтық жұмыстың педагогикалық құндылығы - оның жалпы бала тұлғасын қалыптастыруға, оның ақыл-ой қабілеттерін дамытуға жағымды әсер етуінде. Қазіргі мектепте топтық жұмыстарды ұйымдастыруды оқу үдерісін жандандыру және жылдамдату үшін пайдаланылады. Яғни, ұғымды, тақырыпты, т.б. меңгерту мақсатында технология элементтері, сабақ немесе оның бір бөлігі, дербес технология ретінде қолданылады. Топтық жұмыстар - тыңдаушылардың танымдық қызмет үдерісіне көтеріңкі көңіл-күймен тартылуын, зерттеу тақырыбын түйсініп, терең зерделеуді, алынған білімнің тұтастығы мен жүйелілігін, танымдық қызметтің саралануын, танымдық дербестікке ұмтылу барысындағы тыңдаушылардың танымдық белсенділігін қамтамасыз етеді.

Дәстүрлі ұйымдастырылған оқу үдерісіне қарағанда, топтық жұмыс (ойын) арқылы оқыту үдерісінде оқушылар аз шаршайды және көп мағлұмат алады, ойын үдерісінде жағымды эмоциялар алып, белсенділігі артады, сөздік қоры дамиды жеке тұлғаның қажеттіліктері қанағаттандырылады.

Бұл тақырыптың педагогика ғылымында зерттелуі туралы нақты жинақталған деректер жоқ, тек жалпылама айтылып кетеді де, басымдық топтық жұмыс дегенде жоғарыда атап өткендей тренингтерге, стратегиялар мен дамыта оқыту ойындарына негізделген технологиялық негіздегі ғылыми-зерттеу жұмыстары, тәжірибелік ой-бөлісулер және т.б. материалдар жеткілікті. Ал осы топтық жұмысты ұйымдастырудың алғашқы қадамы – топқа бөлудің әдіс-тәсілдері туралы дерек табу қиын деп те айтуға болады. Сондықтан да, іс-әрекеттегі зерттеу жұмысын осы бағытта жинақтауды жөн деп шештік.

Жаңартылған білім мазмұнының идеясы бойынша сабақты ұйымдастырудың міндетті шарты –оқытуды ынтымақтастық және топтағы бірлескен жұмыс формалары арқылы ұйымдастыру. Бүгінгі таңда топтық жұмыс оқыту үдерісінің тиімді тәсілдерінің бірі деп есептеледі. Ол сабақта табиғи тілдік қатынас жағдайын құруға әсер етеді, тыңдаушыларды оқу үдерісіне белсенді қатысуға еріксіз тартады, ынталандырады, оқып-үйренуге деген қызығушылығын тудырады.

Топтық жұмыстың мәні - онда нәтиже емес, топтағы ортақ іс- әрекеттерімен байланысты бәрін бастан кешіру үдерісі маңызды болуында. Образға ену арқылы бала ойынындағы жағдаяттарды елестетуге болады, ал олардың сезімдері шынайы.

Топтық үдерісті ұйымдастырудың жетекші қағидалары:

- ойлау қызметін ұйымдастыру;
- мазмұн шығарушылық қызметті ұйымдастыру;
- таңдау еркі;
- рефлексияны ұйымдастыру[5].

✓ Рөлдерді бөлу

✓ Тапсырмаларды талдау және оның шешімін болжау

✓ Ол «миға шабуыл» немесе кіші топтарда немесе жеке жұмыс жасау болып табылады

Әдебиеттер тізімі:

1. Тыңдаушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы)

2. Жұматаева Е.Ө. Жоғары мектеп дидактикасы дамуының ғылыми-педагогикалық негіздері /п.ғ.д. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация.- Алматы, 2003.

3. Қазақстан Республикасы педагог қызметкерлерінің біліктілігін арттыру курстарының бағдарламасы. Екінші (орта) деңгей. /Үшінші басылым.- www.cpm.kz. 2013

4. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Екінші (орта) деңгей. /Үшінші басылым.- www.cpm.kz. 2013

5. Орақова А.Ш. Оқу үдерісінде тыңдаушылардың шығармашылығын дамытудың педагогикалық шарттары / п.ғ.к. ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация.- Астана, 2006.

МЕКТЕП ЖҰМЫСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ САПА МЕНЕДЖМЕНТІ ЖҮЙЕСІ

**Шолпанкулова Эльмира Илескуловна,
Жамбыл облысы Байзақ ауданы
Көктал орта мектебінің директоры
Ускенбаев Мурат Рысбекович,
Жамбыл облысы Байзақ ауданы
Көктал орта мектебі директорының
инновациялық ісі жөніндегі орынбасары**

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген ғылыми мақалада мектептегі сапа менеджменті жүйесін оқу-тәрбие үрдісіне енгізу және жақсарту әрекеттері баяндала отырып, инновациялық менеджменттің теориялық негіздері мен тәжірибесін білім беру үрдісінде жетілдіру жолдары көрсетіледі.

Түйінді сөздер: сапа менеджменті, енгізу, үрдісті жетілдіру.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается внедрение в учебно-воспитательную работу школы всеобщего менеджмента качества (TQM), показаны пути улучшения интеграции теории и практики в образовательный процесс.

Ключевые слова: менеджмент качества, внедрение, улучшение процесса.

ABSTRACT

This article examines the involvement of total management quality in the educational process of the school; the ways of improvement of the integration of theory and practice in the educational process are shown.

Key words: management of quality, involvement, improvement of the process.

Жаһандану жағдайында білім беру жүйесіне қазіргі қоғамның рухани өркендеуі мен қоршаған ортамен байланыс орната алатын және оған тез бейімделе алатын жеке тұлғаның қабілетін қалыптастыру жауапкершілігі жүктелген.

TQM [ти кью эм] философиясы – басқару жүйесін үнемі жақсартуға негізделген кешенді жүйе болып табылады.

TQM (Total quality management) дегеніміз – жағдайлар жасау арқылы барлық деңгейлерде және барлық бағыттарда командалық жұмыс істеуді үздіксіз жақсарту, өзара сенімділікті қалыптастыру және үрдісті жетілдіруде тәжірибе мен білімді толықтыру.

Мектепті басқарудағы менеджмент – педагогикалық жағдаяттарды шешудің жаңа жолдарын енгізуге, педагогикалық үрдісті жаңғырту арқылы жаңа нәтижелер алуға бағытталған. 2015-2016 оқу жылының екінші жартыжылдығынан бастап мектептің оқу-тәрбие үрдісіне сапа менеджменті жүйесін енгізу жұмысы басталды.

Мектептің оқу-тәрбие үрдісіне сапа менеджменті жүйесін енгізу келесі кезеңдерден тұрады:

1-кезең – сапа менеджменті жүйесін (СМЖ) құру бойынша жұмыстарды ұйымдастыру (енгізу стратегиясын анықтау, сапа саласындағы саясат пен мақсаттарды қалыптастыру);

2-кезең – СМЖ жоспарлау;

3-кезең – СМЖ енгізу;

4-кезең – СМЖ қойылған талаптарға сәйкестігін тексеру.

Сапа менеджменті жүйесі – мектепке сапа тұрғысында басшылық ету мен басқарудың менеджмент жүйесі болып табылады. Сапа тұрғысындағы басшылық пен басқару әдетте сапа саласындағы саясат пен мақсаттардың дайындалуын, сапаны, сапаны басқаруды жоспарлауды, сапамен қамтамасыз етуді және сапаны жақсартуды қамтиды.

Оқу-тәрбие үрдісіне сапа менеджменті жүйесін енгізу барысында келесі ерекшеліктерді анықтадық:

- мектептің білім беру қызметінің нәтижелілігі мен тиімділігін үнемі жақсарту;

- оқушылардың білім сапасы жоғары деңгейде болуы үшін ұдайы жақсартуды ресурстық қамтамасыз ету;

- мектептің білім беру қызметінің тиімділігін үнемі жақсарту үшін ұйымдастырылған менеджмент жүйесін үнемі жұмысшы қалыпта ұстау.

Осы ерекшеліктер ретінде айтылған жұмыстар төмендегі міндеттерді

1) сапа тұрғысында басшылық етуді меңгерген мектептің басқару командасын қалыптастыруды;

2) басқаруға оқушы, мұғалім, ата-аналардың қатысуын қамтамасыз ету арқылы олардың белсенділігі мен жауапкершілігін арттыруды;

3) мұғалімдердің кәсіби даму жүйесін жетілдіру арқылы күзиретті оқушы моделін қалыптастыруды;

4) басқару үрдісінде оқу-тәрбие жұмысының нәтижесі мен оған жету жолдарын тығыз бірлікте қарастыруды шешуге мүмкіндік туғызады.

Мектептің сапа менеджменті жүйесі, ол – тиімді басқару, ал басқару – талдау, жоспарлау, жүзеге асыру, бақылау, түзету арқылы сапаны қамтамасыз ету болып табылады.

Талдау қызметінде оқу үрдісіне, тәрбие жұмыстарына, мектептің материалдық қорына, педагогикалық мамандар мен оқушыларды жетілдіруге байланысты талдаулар жасалады.

Жоспарлау қызметі арқылы педагогикалық үрдістегі нақты іс-әрекеттердің жүзеге асырылу жолдары белгіленеді, мектеп жұмысының бағыттары бойынша жоспар құрылады.

Жүзеге асыру қызметі – мақсат-міндеттердің тәжірибедегі орындалуын көздейді, жоспарланған іс-шаралар жүзеге асырылады.

Бақылау қызметінде жоспардың орындалуын бақылау және уақтылы ақпараттар алып тұру орындалады.

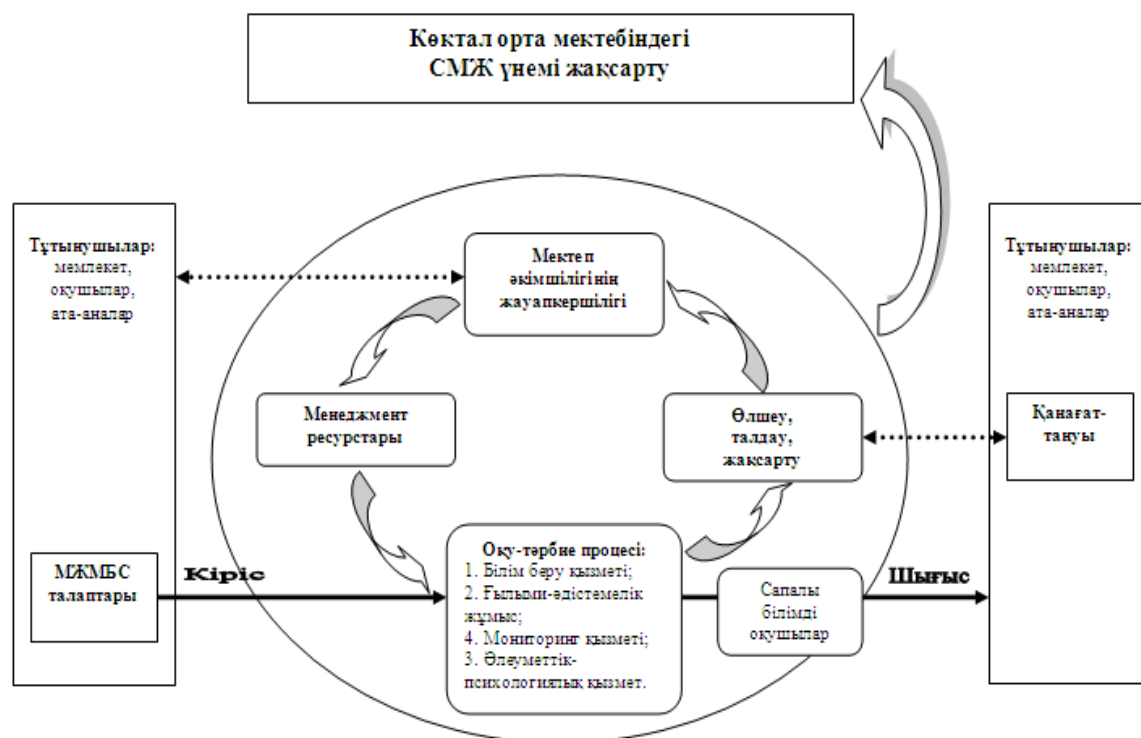
Түзету қызметі арқылы әр түрлі бағыттағы қызмет жүйелерінің іс-әрекеттері үйлестіріледі.

Біздің тәжірибемізде мектептегі сапа менеджменті жүйесін оқу-тәрбие үрдісіне енгізу келесі кезендерден құралған:

- сапа менеджменті жүйесін үнемі жақсартудың моделін құрастыру;
- оқу-тәрбие үрдісін үздіксіз жетілдіру негізінде білім беру қызметін жақсарту.

Мектепті басқаруда құрастырылған жақсарту моделі – педагогикалық ұжымның сапалы білім беру нәтижесінде **сапалы білімді тұлға** қалыптастыруға негіз болды.

Осы үлгіні, яғни TQM-дегі үдерістік амалын оқу-тәрбие үрдісіне бейімделіп енгізілген.

Сурет 1 - Мектепті басқаруда құрастырылған жақсарту моделі

Мысалы, 2015-2016 оқу жылының қорытындысы бойынша төмен білім сапасын көрсеткен 12 сыныпқа сапа менеджментін енгізу жұмыстары жүргізілуде.

1. Талдау қызметі бойынша 2015-2016 оқу жылының қорытындысы негізінде сыныптардың білім сапасына, оқушылардың негізгі пәндер бойынша білім сапасына, оқушылардың әлеуметтендіру және денсаулық деңгейіне, жанұяларының әлеуметтік жағдайына мониторинг жүргізіліп, талдаулар жасалды.

2. Жоспарлау қызметі бойынша сапа менеджменті жүйесінің жұмыс жоспары құрылды.

3. Жүзеге асыру қызметі бойынша I жартыжылдықта төмендегі іс-шаралар жүргізілді:

1) Пән мұғалімдерімен жүргізілген жұмыстар:

- директордың инновациялық ісі жөніндегі орынбасары «Мектепте ізденушілік-зерттеушілік қызметті ұйымдастыру», «Оқу үрдісінде технологиялық картаны пайдалану жолдары» тақырыбындағы семинар-тренингтер өткізді;

- оқу-тәрбие процесіне «Оқу мен жазу арқылы сын тұрғысынан ойлауды дамыту» бағдарламасын енгізу аясында қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің, қоғамдық пәндердің, орыс тілі мен әдебиеті және ағылшын тілі пәндерінің апталығы өткізілді.

2) Оқушылармен жүргізілген жұмыстар:

- директордың бағдарлы оқу ісі жөніндегі орынбасары тәуелсіз әкімшілік бақылау жұмыстарын алып, түзету жұмыстарын;

- мектеп кітапханашылары «Ең үздік оқырман» байқауын;

- директордың инновациялық ісі жөніндегі орынбасары оқушылардың ғылыми конференциясын;

- педагог-ұйымдастырушылар «XXI ғасыр көшбасшысы», «Жүзден жүйрік» интеллектуалды сайысын;

- тарих пәнінің мұғалімі «Ұлы тарих – ұлы құндылықтармен танылады» тақырыбындағы дөңгелек үстел өткізілді.

3) Ата-аналармен жүргізілген жұмыстар:

- әлеуметтік педагогтар «Бала –көңілдің гүлі, көздің нұры», «Ата-аналардың бала тәрбиесіндегі рөлі» тақырыбындағы семинар-тренингтер;

- директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары «Біздің ортақ істеріміз» тақырыбындағы ата-аналар жиналысын;

- директордың инновациялық ісі жөніндегі орынбасары «Оқушылардың сабақтан тыс іс-әрекетін және бос уақытын жоспарлаудағы мектеп пен ата-аналардың шығармашылық серіктестігі» тақырыбындағы дөңгелек үстел өткізілді.

4) Мектеп әкімшілігімен жүргізілген жұмыстар:

«Мектептің тәжірибелік іс-әрекетіне менеджментті ендірудің тиімділігі», «Педагогикалық тәжірибеде мектепшілік басқарудың жағдайын диагностикалау» тақырыбындағы семинар-тренингтер өткізілді.

Сонымен, TQM-дегі сапаға жету үшін үрдіс субъектілерінің жаппай қатысу ұстанымын жүзеге асырамыз.

TQM бойынша сапа менеджменті енгізілген сыныптардағы білім сапасын жоспарлауы төмендегідей нәтижелер берді. Мектепте жүргізілген тәжірибе үрдістің үнемі жақсаруын көрсетіп отыр, сондықтан алдағы III тоқсанда білім сапасын сенімді жоспарлап отырмыз.

Кесте 1 - TQM бойынша сапа менеджменті енгізілген сыныптардағы білім сапасын жоспарлауы нәтижелері

	Сынып	Оқушылар саны	I тоқсандағы білім сапасының көрсеткіші	II тоқсан бойынша сапа сызығы	III тоқсандағы білім сапасының көрсеткіші	III тоқсан бойынша сапа сызығы
Бастауыш саты						
	3 в	20	30%	45%	50%	60%
	4 в	20	55%	60%	65%	65%
	4 д	13	38%	54%	57%	57%
Негізгі саты						
	5 ә	24	35%	56%	52%	64%
	6 в	11	36%	64%	55%	64%
	8 а	18	33%	50%	63%	63%
	8 ә	15	33%	47%	47%	60%
	8 б	20	15%	47%	55%	60%
	9 а	22	39%	52%	48%	57%
Жоғарғы саты						
	10 а	15	56%	66%	56%	63%

10 б	21	35%	45%	35%	55%
11 а	16	33%	53%	60%	60%

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын орындауда TQM негізінде оқу-тәрбие үрдісінде ұйымдастырылған жұмыстар төмендегі оқушы моделін қалыптастырады:

1) Негізгі құзыреттілік бойынша мемлекеттің орта мектепті бітіруші тұлғаның сапасына мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартында және оқу бағдарламаларында көрсетілген білім беру қызметінің нәтижелері түрінде қоятын талаптары орындалады.

2) Басқарушылық құзыреттілік бойынша проблеманы шешу қабілеті қалыптасады;

3) Ақпараттық құзыреттілік бойынша өзіндік танымдық қабілеті, өмір бойы білім ала білуі қалыптасады;

4) Коммуникативтік құзыреттілік бойынша қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде ауызша, жазбаша және нәтижелі қарым-қатынас жасау қабілеті қалыптасады;

5) Әлеуметтік құзыреттілік бойынша әлеуметтік өзара іс-қимыл жасау қабілеті қалыптасады;

6) Тұлғалық құзыреттілік бойынша өзін-өзі жетілдіру және төзімді болу қабілеті қалыптасады;

7) Азаматтық құзыреттілік бойынша ұлттық сана-сезім мен отаны үшін жауапкершілікті сезіну қабілеті қалыптасады;

8) Технологиялық құзыреттілік бойынша технологияларды, оның ішінде ғылыми, сандық технологияларды пайдалану қабілеті қалыптасады.

Қорытындылай келе, мектептің білім беру қызметіне енгізілген сапа менеджменті оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін жақсартуға септігін тигізеді, ал оқу-тәрбие жұмысын тиімді басқару TQM бойынша қойылған талаптарды жүзеге асыруды қамтамасыз етеді. Сонымен, жаһандану жағдайында еліміздің алдымызға қойған талабын орындау құралы – инновациялық менеджмент негізінде бәсекеге қабілетті білім беру жүйесі мен оның нәтижесі ретінде бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы (өзгерістер мен толықтырулар енгізілген). – Астана, 2011.

2. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы №832 Қаулысымен бекітілген «Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары». – Астана, 2012.

3. Жайтапова А.Ә., Нәметқұлова Ф.Ж. TQM негізінде білім сапасын басқару. – Алматы, 2010.

4. Жайтапова А.А., Садвакасова З.М. Управление организацией образования на основе TQM. – Алматы, 2016.

ТҮРЛІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНА ОТЫРЫП, ОҚУШЫЛАРДЫҢ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІНЕ ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

**Байорова Айгүл Жасұзаққызы,
Елубаева Светлана Айсұлтанқызы
Ақтөбе облысы Мұғалжар ауданы
Қандыағаш қалалық №2 орта мектебінің
дене шынықтыру пәнінің мұғалімдері**

ТҮЙІНДЕМЕ

Дене тәрбиесі сабағында оқушылардың қызығушылығын тудыратын әдіс-тәсілдердің тиімділігі жоғары. Мұғалім дене шынықтыру пәнінде түрлі тәсілдерді қолдана отырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыра білуі тиіс. Сонда ғана оқушылар дене шынықтыру сабағына қызығушылық танытып, денелік және психикалық сапалары дамып, сабақтан ерекше әсер ала алады.

Түйінді сөздер: дене шынықтыру, психологиялық даму, құру жеке әдістер мен оқыту әдістері.

АННОТАЦИЯ

Высока эффективность применения разных методов и приемов на уроках физической культуры. Учитель должен повысить интерес учащихся к урокам физической культуры, применяя разные приемы и методы обучения. Таким образом повышается особый интерес учащихся к урокам физической культуры, а также физическое и психологическое развитие и становление личности.

Ключевые слова: физическая культура, психологическое развитие, становление личности, приемы и методы обучения.

ABSTRACT

The high efficiency of the use of different methods and techniques in the lessons of physical culture.

The teacher should raise students' interest in physical culture lessons, applying different techniques and training methods. This increases the special interest of students to the lessons of physical culture, as well as the physical and psychological development and establishment of softness.

Key words: physical culture, psychological development, formation personality, methods and methods of teaching.

Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті елу елдің қатарына кіруі жөнінде мемлекет басшысы алға қойған міндетті жүзеге асыруда халықтың денсаулығы ең маңызды мәселе болып табылады. Қазіргі уақытта әлеуметтік жағдай, өмір сүру ұзақтығының төмендеуі және адам экологиясының қолайсыздығы бүкіл өркениетті әлем үшін көкейтесті мәселе болып отыр. Еліміздің даму бағытын бекіткен «Қазақстан – 2030» бағдарламасында салауатты өмір салтын ұстану мемлекеттік маңызы бар мәселелермен тең дәрежеде екендігі баса көрсетілген.[2]

Өмір салты мен денсаулық арасындағы өзара байланыс салауатты өмір салты ұғымын құрастырады. Салауатты өмір салтын насихаттауда, салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру мәселелерін жетілдіретін, осы саладағы басымдылықтарды анықтайтын ғылым да, өскелең ұрпақты оқыту, тәрбиелеу формалары мен жаңа әдістерді ұстанатын білім де қажет. Мектеп оқушыларының салауатты өмір салтын қалыптастыру туралы алған білімдері болашақ азаматтардың денсаулығын сақтап қалуға берік тірек болады.

Мектеп оқушыларының салауатты өмір сүру мәдениетін қалыптастыру дегеніміз:

I. Жеке тұлғаның өзін қоршаған жансыз және жанды табиғи ортамен жан – жақты үйлесім тауып, өз ғұмырын Отаны, елі, отбасы және өзі үшін барынша пайдалы өткізу дағдысын қалыптастыру;

II. Салауатты өмір салты – ол денсаулықтың үйлесімді дамып, сақталуы мен орнығуын қамтамасыз ету мақсатында денсаулықты нығайтуға бағытталған іс – шараларды жүргізу.

балалардың дене күші жағынан өмірге дайындығы.

Дене шынықтыру пәнінің білім беру саласындағы негізгі мақсаты – оқушылар денсаулығын нығайту, білім, өмірлік маңызда қозғалыс біліктілігі мол дағдыларын қалыптастыру, адамгершілік және эстетикалық тәрбиенің міндеттеріне сәйкес жеке

тұлғаны үйлесімді дамыту. Дене шынықтыру пәнінің міндеттері – маңызды қозғалыс дағдыларын танымдық қозғалыс белсенділігін қалыптастыратын дене жаттығуларының негізгі турлерімен оқушыларды таныстыру[6,19].

Дене тәрбиесі сабағында оқушылардың қызығушылығын тудыратын әдіс-тәсілдердің тиімділігі жоғары. Білім – қоғамды тұрақтандыратын, рухани мұраны сақтайтын, ұрпақты ұрпаққа сабақтастыратын құрал. Қолда бар мүмкіндікті пайдаланып оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану, жаңа технологияны әркімнің өз сабағында пайдалану арқылы оқушы жастарды халықтың дәстүр үрдісінде адамгершілікке, салауатты өмір сүруге баулу дені сау ұрпақ тәрбиелеу дене тәрбиесі пәні мұғалімдерінің басты міндеті. Олай болса, оқыту мен тәрбиелеудің ой елегінен өтетін әдіс-тәсілдерін, жаңашыл педагогтардың тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет.[1,5]

Дене шынықтыру пәнінің басқа пәндерге қарағанда көптеген ерекшеліктері бар. Мұнда негізінен оқушының қабілеті, бейімділігі баса назарда болуы керек. Дегенмен де оқушыларды бейімдеу, қабілетін дамыту, спортқа деген қызығушылығын арттыру жақсы ұйымдастырылған сабаққа байланысты. Сондықтан оқушылардың пәнге қызығушылықтарын арттыру, сабақта тақырыпқа байланысты спорт түрлерінің шығу тарихын, спорт түрлері дамыған елдерді спорттың әр саласындағы белгілі спортшылар өмірін алуға болады.

Сол себептен мұғалім сабақты тартымды етіп теория мен практиканы ұштастыруында жаңа инновациялық технологиялардың тиімділігі баса назарда болуы қажет. Бұл мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас, сабақты жақсы оқитын, спортқа бейім оқушылармен белсенді жұмыс істеп қана қоймай, барлық баланың дамуы үшін қолайлы жақсы ойлар туғызып, қабілеті жеткен жерге дейін еңбек етуін ойластыру тиіс. Барлық оқушылар өз қабілетін ең төменгі жеңіл тапсырмаларды орындаудан бастайды, оларды міндетті түрде толық орындап болғаннан кейін ғана, келесі күрделі деңгейдегі жаттығуларды орындауға көшіп отырады. Бұл оқушылар арасындағы бәсекелестікті және әр оқушының өз қабілетіне, қызметіне сәйкес жоғары деңгейге көтерілуіне толық жағдай жасалады.[5,9]

Қолда бар мүмкіндікті пайдаланып оқытудың жаңа әдіс-тәсілдерін тиімді қолдану, жаңа технологияны әркімнің өз сабағында пайдалану арқылы оқушы жастарды халықтың дәстүр үрдісінде адамгершілікке, салауатты өмір сүруге баулу дені сау ұрпақ тәрбиелеу дене тәрбиесі пәні мұғалімдерінің басты міндеті. Олай болса, оқыту мен тәрбиелеудің ой елегінен өтетін әдіс-тәсілдерін, жаңашыл педагогтардың тапқан әдістемелерін біліп қана қою жеткіліксіз, оны әркім өз мүмкіндігінше күнделікті сабақта пайдалану қажет.

Жаңаша әдістерді сабақтарда үнемі қолданысқа енгізуде теория мен практиканың ұштасуына мән бергенде ғана жұмыстың мазмұндылығы көріне алады. Осы бағыттарда сын тұрғысынан ойлау және деңгейлеп оқыту технологияларының тиімді әдістерін дене шынықтыру пәнінде қолдануды ұсынамыз.

Дене тәрбиесі сабағында сын тұрғысынан ойлау технологиясын тиімді пайдалануға да болады. Осы технологияның шығармашылық бөлігін басшылыққа ала отырып, ой толғау жасауға болады (мысалы, дене шынықтыру сабағын ойын түрінде ұйымдастыру), сол арқылы, оқушылардың бейімділігін арттыруға болады. Мысалы, дене шынықтыру сабағында 1-4 сыныптарына сергіту сәтін алатын болсақ, өз тәжірибемде 3-сыныптарға өткізген «Эстафеталық жарыстар» атты сабағымызда, алдымен оқушыларға ой толғау жасау мақсатында, қазақтың ұлттық ойын түрлеріне тоқталдық, ұлттық ойындар туралы өз түсініктерін сұрай отырып, сабақ барысы кезінде орындатуды жоспарладық. Міне, осы арқылы оқушылар сабақтың жарыс түрінде топтық ойын әдісінде болатына көз жеткізеді. Ойлау қабілетін дамыту тұрғысында 4 сыныптар арасында «Көңілді мөре» сайысы оқушылардың ой-қабілетін, жылдамдық ерекшелігін, тез шешім қабылдауына және топтық әрекет жасауына пәндерді байланыстыра отыра кіріктірілген сабақ көрермендердің көңілінен шықты. Сабақты қызықты өткізу үшін мультимедиялық

проектор арқылы қазақтың ұлттық ойындарының тарихын таныстырып өтіп, жасырылған сұрақтарды табуға машықтандыру, әр топқа белгіленген ұпай сандарына қарай бағалап отырдық. Кейін сабақ барысын: «Кім шапшаң?» бөлімі деп алып, бұл бөлімінде оқушылар белгіленген жерге дейін эстафеталық таяқшамен жүгіріп барып, белгілі жеріне жеткен кезде, тақтаға жазылып берілген есептерді шапшаң орындап шығып кейін қайтып келу талабы қойылды. Оқушылардың бұл бөлімде сабаққа деген қызығушылығының артуымен бірге машықтанады, логикалық ойлау қабілеттері артады, қимыл-қозғалыс әрекеті дамиды. Сондай-ақ «Спорт әлеміне саяхат» тақырыбында мультимедиялық проектор арқылы 3-4 сынып оқушылармен зияткерлік ойын сабағын өткізіп оқушылардың спортқа деген қызығушылығын арттырдық. Бұл сабақта Қазақстан спортының алғашқы шыққан, атақты да данықты чемпиондарынан бастап қазіргі таңдағы олимпиада чемпиондары туралы викторина сайысы оқушылардың көңілінен шығып, оқушыларымыз өз елінің патриоты екендерін сабақ барысында дәлелдеп, мүдірместен жауап беруге тырысты. Сондай-ақ қатарынан үшінші жыл мемлекеттік тілдегі мектептердің 1-4 сынып оқушылары арасында ұлттық ойын және спорттық ойын түрлерінен жарыстар ұйымдастырып жеңіпаздарды анықтап оқушылардың кішкене кезінен бастап спортқа деген қызығушылығын арттыру мақсатында тынымды еңбектер атқару үстіндеміз. Қала көлемінде Наурыз айында ұлттық мерекемізді насихаттау барысында «Төрт түлікке ен салу», «Арқан тарту», «Қол күрес», «Асық ату» ойын түрлерінен жарыстар ұйымдастырып, ұлттық ойын өнерімізді өзге ұлт өкілдеріне насихаттау басты міндетіміз.

Бұл ұлттық ойындар фестивалінің ұйымдастырылуы, тұсауы кесілуі ұлтымыз үшін үлкен жетістік деп білеміз.

Ұлттық телеарнада салауатты өмір салтын насихаттау мақсатында өтіп жатқан жаңашыл әдістегі бағдарламалардың желісінде «Намыс дода», «Толағай» «Асық ату» атты спорттық, ұлттық ойындар сайысын сынып аралық топтық сайыс түрінде өткіздім. Әр тоқсан сайын қала қазақ мектептері арасында ұлттық және спорттық ойындардан жарыстар өткізіліп, әсіресе «Асық ату» ойыны оқушылардың арасында қызығушылығын арттырды. Себебі дене тәрбиесімен айналысатын адам өзін әрқашан сергек сезінеді. Ал сергек адамның өмірге көзқарасы ерекше. Спорт қайратты қажет етіп, өмірге құштарлықты арттырады.

Жоғарыда аталған ұлттық спорттық ойындардың өтілу нәтижесінде оқушының:

- Салт - дәстүрді құрметтеуі;
- Ұйымшылдығы, ізденімпаздығы;
- Намысқойлығы;
- Жүйке жүйесінің шынығуы;
- Ойлау қабілетінің дамуы;
- Білім алуға құштарлығын арттырады. [4, 262-264]

Сабақ кезінде оқушының ішкі позициялық көз қарасы мен бағыты айқын көрініс бере алады. Сонда ғана сабақ нәтижелі болып, білім сапасы артады. Осы бағыттарда әрбір мұғалімнің оқытуға, үйретуге өз тұғырнамасы болуы қажет. Олар мыналар:

- Әр оқушының білім деңгейін, қабілетін, мүмкіншілігін түсіну;
- Оқушының бойындағы жетістіктері мен кемшіліктерін қабылдау;
- Оқушыларға қиындықтарды жеңуге, кемшіліктерден арылуға көмектесу;

Осылай ойын элементтерін, әдістерін деңгейлеп орындату арқылы оқушылардың тапсырмаларды орындауда жинаған ұпайларын «даму мониторингі» кестесіне белгілей отырып, оқушы біліміне талдау жасап отыру қажет. Өтілетін тақырыптарға байланысты қызықты сергіту ойындарын ойнатудың да сабақ барысының сапасын арттыруға ықпалы көп. Атап айтсам: «Кім шапшаң?», «Көңілді ойындар!», «Мен чемпион!», «Санамақ» сонымен қатар қозғалмалы ойындар және ұлттық ойындарды сабақта түрлендіріп өткізуге машықтандыру.

Мектептерде дене тәрбиесі сабақтарын табысты өткізу үшін келесі қағидалар да тұрақты сақталуы тиіс.

-оқушыларды кез-келген сабаққа ұйымдастыру кезінде оқу материалы осы сыныптың оқу бағдарламасына сай болуы тиіс;

-нақты жағдайларға қарай, сабақ жүргізудің әр түрлі әдістерін барынша жан-жақты қолдану қажет;

-әр сынып оқушыларының жаттығуларын жас ерекшеліктеріне сәйкестендіріп міндетті түрде іріктеу керек.

-бастауыш сынып оқушыларына үлгі ретінде жоғарғы сынып оқушыларының жаттығу орындау және ойындардағы іс-тәжірбесін шебер пайдалану қажет;

-барлық оқушылардың жаттығуларға, қимыл-қозғалыстарға белсене қатысуына зор көңіл бөлген дұрыс;

-сабақ жүктемесін жаттығу, ойын дәрежесіне сай реттеп отыру керек.

-бағалау, бақылау, қателіктерді дер кезінде түзеп отыру қажет. Осы аталған қағидалар мен сабақ өткізудің әдістерін мұғалім дене тәрбиесі сабағында тиімді қолданған жағдайда оқушылардың қозғалыс дағдылары қалыптасып, денсаулықтары нығайып, дене қабілеттері дамып, жетіледі, пәнге деген қызығушылығы артады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Г. Икіманова. Саулық пен сымбат. - Алматы: Қайнар, 1991.
2. «Қазақстан – 2030» стратегиясы
3. «Қазақстан мектебі» журналы, №4, 2006ж.
- 4 Дене мәдениеті – оқушыларды оқыту мен тәрбиелеу жүйесінде. Изденіс-Поиск. 2009ж. №2(2) -Б.262-264.
5. Е. Уакбаев. Қазақстанда дене тәрбиесі жүйесінің дамуы. - Алматы: Санат, 2000ж.
6. «Мектептегі дене шынықтыру» журналы, № 2, 2015

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІС – ТӘСІЛДЕРІ

Дүсіпова Н. Ә.

**Алматы қаласы, Әуезов ауданы,
№ 72 жалпы білім беретін мектептің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі**

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында интерактивті әдістерді пайдалану жолын сипаттайды.

Түйінді сөздер: интерактивті әдістер, топтық жұмыс, рефлексия.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается использование интерактивных методов на уроках казахского языка и литературы.

Ключевые слова: интерактивные методы, работы в группах, рефлексия.

ABSTRACT

In his article is described employing of interactive methods in teaching of Kazakh language and literature.

Key words: interactive methods, group work, feedback.

«Бәсекеге қабілетті дамыған мемлекет болу үшін біз сауаттылығы жоғары елге айналуымыз керек» делінген «Қазақстан - 2050» стратегиялық бағдарламасында. Бүгінгі күн талабына сай жан-жақты дамыған, өмірге реалистік тұрғыдан қарайтын, жан дүниесі сұлу, рухани бай, сезімтал, терең біліммен қаруланған оқушы тұлғасын сомдау үшін қажырлы еңбек қажет. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Болашақта еңбек өтіп, өмір сүретіндер - бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе Қазақстан сол

деңгейде болады. Сондықтан ұстазға жүктелетін міндеттер ауыр» деген сөзі бізге үлкен жауапкершіліктер жүктейді. Сондықтан осы міндеттерді орындау үшін әрбір ұстаз сабақта жаңа технологияның тиімдісін, ең көрнектісін таңдап, қолданады.

Педагогикада оқытудың бірнеше моделін атап көрсетуге болады:

1) пассивті оқушы оқытудың «объектісі» рөлін атқарады (тыңдау және көру);

2) активті /белсенді / оқушы оқытудың «субъектісі» болып шығады (өзіндік жұмыс, шығармашылық жұмыс, зертханалық – практикалық жұмыс);

3) интерактивті – *inter* (өзара), *act* (әрекеттесу). Оқыту үрдісі барлық оқушылардың тұрақты белсенді түрде өзара қарым – қатынасы арқылы жүзеге асырылады. Оқушы мен мұғалім оқытудың тең құқылы субъектісі болып табылады.

Интерактивті оқыту технологиясы – бұл ұжымдық, өзін – өзі толықтыратын, барлық қатысушылардың өзара әрекетіне негізделген, оқу үрдісіне оқушының қатыспай қалуы мүмкін болмайтын оқыту үрдісін ұйымдастыру. Интербелсенді оқуда/оқытуда мұғалім бұрынғыдай барлық күш-жігерін үйретуге жұмсамай, оқушылардың бірлесе отырып, өздігімен білім алуына тиімді жағдайлар жасайды. Мұндай ұстанымның дәлелін келесі сөздерден көруге болады. Ғұлама ғалым Альберт Эйнштейн кезінде «Мен өз шәкірттерімді ешқашанда үйретпеймін; мен тек олардың үйренуіне тиімді жағдайлар жасауға тырысамын» деген екен. Менің ойымша, мектептердің негізгі миссиясы «тұлға мен маман қалыптасатын орта қалыптастыру» болып табылады. Үйрететін ұстаз емес, үйрететін – орта. Интерактивті оқыту әдісінің артықшылығы сол, ол білім, шеберлік, дағды мен бағдар беріп қана қоймайды, мәселелерді шешуге жағдай жасап, жан-жақты, шығармашылық тұрғыдан дамыған, креативті және коммуникативті дағдыларды меңгерген, халықаралық деңгейдегі маманның қалыптасуына ықпал етеді. Интерактивті оқыту әдісі алынған теориялық білімді де, сондай-ақ практикалық дағдыларды да орындауды жүзеге асыруы тиіс. Интербелсенді әдіс– тәсілдерді оқытудың инновациялық және оқушылардың танымдық белсенділігіне себепші, оқу материалын өз бетінше ұғынуына және әртүрлі «Ынтымақтастықта оқыту», «Сыни тұрғыдан ойлау», Блум таксономиясы бойынша сабақты жобалау, АҚТ технологиясы және т.б. жатады.

Өз тәжірибемде мен де интербелсенді оқыту тәсілдерді басшылыққа аламын. Оқытудың интерактивтік тәсілдерін таңдау себебім:

- оқушыларға материалды меңгерудің кешендік білімін ұсыну;

- оқушылардың оқу үрдісіндегі қиыншылықтарды жеңулеріне көмектесіп, шығармашылық тұлға санатына қосылуларына ықпал жасау;

- оқушылардың ой - өрісінің кеңейіп, жан – жақты дамуына жәрдемдесу;

- оқушыларды көлемді туындылармен, сан алуан ақпараттармен жұмыс жасай алуға үйрету.

- белсенді таным әдістері үйренушілерді өз біліміне жауапкершілікпен қарауға баулиды.

Интерактивтік тәсіл арқылы білім алушы мына қағиданы ұстанады:

-Естігенімді – ұмытамын.

-Көргенімді – есте сақтаймын.

-Істегенімді – түсінемін.

Өз тәжірибемде қолданатын оқушылардың белсенділіктерін арттыратын интерактивтік тәсілдер - Миға шабуыл, кластер, синквейн, инсерт, эссе, семантикалық карта, РАФТ, жұппен, топпен жұмыс, рөлдік /іскерлік/ ойын, пікірталастар, Дананың кілттері, кубизм, Фиш Боун т.б. Сіздермен 8- сыныпта өткен Т. Ахтановтың «Күй аңызы» әңгімесіндегі кейіпкерлер бейнесі» тақырыбындағы сабағыммен бөліскім келеді. Сабақта бірінші кезекте жағымды психологиялық ахуал құрылады, яғни оқушының топ ішінде тұлғаның жан-жақты дамуы, бірлескен өнімді әрі тиімді жұмыс жасауына қолайлы тұлға аралық қатынастар мен жағдайлар жасалады. Оқушылардың көңіл – күйін көтеру үшін және сабаққа назарын аудару үшін «Тамаша екен!» тренингін өткіздім. Оқушылар өз бойындағы жақсы қасиеттерін айтады, қалғандары «Тамаша екен!» деп басбармақтарын

жоғары көтереді. Оқушыларды «Музыкалық аспаптың суреттері» арқылы топтарға бөлдім. Кіріспе кезеңінде «Жылдар сөйлейді» стратегиясын қолдандым. Оқушылар хронологиялық кесте мен топтастыруды пайдалана отырып, жазушы жайында білгендерін ортаға салады. «Бумеранг» стратегиясында әңгіме бойынша оқушылар өздері бір-біріне сұрақтар қойып, жауаптарын өздері бір – біріне айтты. Кестесөзді шешу арқылы жаңа сабақтың тақырыбын ашты. Негізгі бөлімде: Жадыны дамытуға арналған тапсырмалар «Дананың кілттері», «Ойлау бутерброды», SWIH (кубизм) тапсырмаларын орындады.

Сабағымда бағдарламаның түйінді идеялары арқылы оқушы санасында серпіліс орнатып, сабаққа белсенділігін арттыр үшін интерактивті әдістерді қолдандым.

Не үшін интерактивті әдіс қолданылады?

Интерактивті әдісті қолданып жүрген мұғалімдер тиімді оқыту, тек қана өзара әрекеттер үдерісінде болатынына сенімді. Олар оқушылардың талқылау кезінде тез оқып және естерінде сақтайды деп есептейді. Бұл келесі себептерде жүзеге асады:

- Оқушылар тек қана ақпарат алып қоймайды, сонымен бірге логикалық түсініктеме беру керек, неге оның шешу жолы дұрыс немесе басқаларынан үздік;

- Оқушылар идеяны тереңдете жұмыс жасайды, қорытынды құрылымы талқыланатын болады;

- Оқушылар мәселені шешкенде өзінің және де басқаның идеясын пайдаланады.

Мұндай жалпы білім қоры, жеке оқушының білім қорынан көп болады;

- Оқушының бір нәрсені жаңадан білгені арқылы мұғалім де білім алады.

SWIH(кубизм) стратегиясында:

1. «Апырым-ай, осы мал жарықтықтың күйге елтитіні болады деуші еді...» деген сөзді **кім** айтты?

2. Ботасы өлген нардың июіне **не** әсер етті?

3. Жаңыл **неге** нарды саумады?

4. Ботасы өлген аруана Естемес күйшіге **қалай** әсер етті?

5. Естеместің өзіне тән ерекшеліктері **қандай**?

6. Қашан ел осы қайнарда отырғанда, , екі күй тартып құлақ құрышын бір қандырып кетіп ең-ау? деген сұрақтарға жауап берді

Тони Райан жасаған «Дананың кілттері» бірқатар ойлауды талап ететін тапсырмаларды орындауға оқушыларды қызықтыру және тарту үшін арнайы әзірленген жиырма шақты іс- әрекет (кілттер) кешені болып табылады. Бірқатар көмекші сұрақтар немесе тапсырмалар оқушылардың талдау жасау, сын тұрғысынан және креативті ойлау қабілетін ашуға арналған кілт түрінде ұсынылған.

1. топ жұпқа бөлініп тапсырмаларды орындады. «Әліпби» кілтінде: Әңгімедегі кейіпкерлерді **А- дан Я- ға** дейін әліпби ретімен орналастырды:

Естемес, Жаңыл, қарт, Оразымбет.

«Егер де» кілті: - Егер сен автор болсаң әңгімені қалай аяқтар едің?

Оқушылар өз қиялдарымен әңгімені жалғастырып, қарт күйші Естеместі де үйлендірді.

« **Жаңа дизайн**» кілтінде Кейіпкерлерге мінездеме бере отырып, қазіргі заманға лайық жаңа дизайн жасады.

2- топ әңгіме бойынша сурет салып қорғады.

3- топ әңгімені «Ойлау бутерброды» бойынша талдады.

Қорытынды кезеңінде «Концептуалдық кесте» арқылы кейіпкерлерге баға берді.

Кесте 1 - Концептуалдық кесте арқылы бағалау

Кейіпкерлер	Өмірге қызығушылығы	Адамгершілік қасиеті	Кейіпкерлерге баға
Естемес	Жоғары, жасы егде тартса да отбасын	Түсінігі мол, есті, Оразымбетке жолын	Жоғары

	күруды ойлайды	береді	
Оразымбет	Жоғары, өнерді сүйетін, тәрбиелі шәкірт	Үлкенді құрмет тұтады, ұғымтал.	жоғары
Жаңыл	Жігерлі жан, өз бақытын табудаөжеттік таныта білді.	Кішіпейіл, ибалы, өжет.	жоғары

Кері байланыс « Күн көзі » рефлексиясы арқылы жасалды. Оқушылар сабақ туралы өз ойларын сары түсті жолақ қағаздарға жазып, тақтада салынған күннің суретіне барып жапсырды. Тапсырма соңында барлық пікірлер пікірлер оқылып, қорытынды жасалды.

Сабақта «Оқыту үшін бағалау және оқуды бағалау» модулін басшылыққа алып, оқушылардың алған білімдерін бағалау мақсатында формативті бағалауда топ бір-бірін «Үш шапалақ», « Екі жұлдыз, бір тілек», «От шашу» арқылы бағалады және оқушылар өз-өздерін бағалады.

Таным үрдісінде, оқу материалын игеруде, оқушылардың біріккен әрекеттері мынаны білдіреді: әр оқушы өзіне тән ерекше еңбегін сіңіреді, білім, идея, әрекет ету тәсілдерімен алмасу үздіксіз жүреді. Сонымен қатар, бұл үрдіс өзара қолдау және қайырымдылық атмосферасында жүреді. Яғни, жаңа білім алып қана қоймайды, танымдық үрдісте өзін дамытады, оны әлдеқайда жоғары топтасу мен еңбектесу дәрежесіне көтереді. Сабақтағы интерактивтік әрекет өзара түсіністікке, өзара әрекетке, қатысушының әрқайсысына қажет мәселені бірлесіп шешуге алып келетін - ұйымдастыру және сұхбаттасып қарым-қатынас жасауды дамытуды ұсынады. Интерактив бір көзқарастың немесе бір ғана сөйлеуішінің басым болуы жағдайын болдырмайды. Сұхбаттасып оқыту барасында оқушылар сыни ойлауды, тиісті ақпарат пен белгілі жағдайды талдау негізінде күрделі мәселелерді шешуді, балама көзқарастарды салыстыруды, дұрыс шешімдер қабылдауды, дискуссияға қатысуды, басқа адамдармен тиімді қарым-қатынас жасауды үйренеді. Ол үшін сабақта жекелей, жұптық және топтық жұмыс ұйымдастырылады, зерттеу жұмыстары, рөлдік ойындар қолданылады, құжаттармен және түрлі ақпарат көздерімен жұмыс жасайды, шығармашылық жұмыстар пайдаланылады. Білімді әрқашанда жүйелі, құрылымы жағынан мазмұнды етіп беру, әр түрлі әдіс тәсілдермен түрлендіру әр мұғалімнің өз шеберлігіне байланысты. Сондықтан да ізденімпаз, өзіне талаптар қоя білетін, кәсіби деңгейі жоғары, рухы биік, даралық сапалары жетілген мұғалімнің шығар шыңының биік болу мүмкіндігі мол. Нәтижеге жету үшін ылғи да ізденіп, талаптану қажет.

Қорыта келгенде, интербелсенді оқыту ең алдымен оқушыларда жаңа білімді өзіндік меңгеру тәжірибесін қалыптастыруға, оларды жаңа жағдайларда, шығармашылық қызмет тәжірибесіне бара-бар құндылықтарды өндірумен ұштастырып, байытуға бағытталған тәсіл.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық Екінші (негізгі) деңгей .Үшінші басылым. «Назарбаев зияткерлік » мектептері ДББҰ, 2014-05-14
2. Интерактивті оқыту әдістерін қолданып сабақты жоспарлау және басқару. Жартынова Ж. А, Ким В.Н, Корнилова Т. Б, Қойлық Н.О, Орақова А.Ш Алматы, 2014
3. Оқыту ізденіс ретінде және ізденіс оқыту ретінде. С. Мирсеитова Қарағанды, 2011
4. Оқытудағы интербелсенді әдіс -тәсілдер. Әлімов А.Қ. Астана, 2014
5. Суворова Н. «Интерактивное обучение. Новые подходы». - М., 2005.

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ БАҒЫТЫНДАҒЫ ПӘНДЕРДІ ОҚЫТУДА АКАДЕМИЯЛЫҚ ТІЛДІ CLIL АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Ермуканова Г.Б., Оракова М.С.
Физика-математика бағыттағы
Назарбаев Зияткерлік мектебі
география және қазақ тілі мен әдебиеті
пәндерінің мұғалімдері.

Г.Б. Ермуканова – география ғылымының магистрі.

М.С. Оракова – филология ғылымының магистрі.

Ақтөбе қаласы.

ТҮЙІНДЕМЕ

CLIL әдісі пән мен тілді кіріктіріп оқытуды негіздейді. Бұл өз кезегінде білім саласында енген жаңашылдықтарды іске асыруда көмек береді. Жаратылыстану пәндерін екінші тілде меңгерту барысында ұсынылған технология тиімді болып табылады.

Түйінді сөздер: CLIL, академиялық тіл, пән, кіріктірілу.

АННОТАЦИЯ

Методика CLIL основана на интеграции предмета и языка. Это методика способствует совершенствованию новшеств в сфере образования. Рекомендованная технология является эффективной в изучении естественно-научных предметов на втором языке.

Ключевые слова: CLIL, академический язык, предмет, интеграция.

ABSTRACT

CLIL methodology is based on the subject of integration and language. This method contributes to the improvement of innovation in education. The recommended technique is effective in studying Science subjects in a second language.

Keywords: CLIL, academic language, subject, integration.

Қазіргі еліміздегі білім саласындағы жаңашылдықтар алдыға қойған мақсаттарымызды айқындай отырып, бәсекеге қабілетті ұрпақ даярлауға мүмкіндік береді. Қоғамның талабына сәйкес болашағымыздың поли тілділік қарым қатынас жасауы әр саланың даму мүмкіндігін арттырады. Шет тілін меңгеру бала бақша жасынан жүргізіліп келгенімен, оны белгілі бір салада қолдану орта білім алу мен жоғарғы білім алу кезінде жинақтаумен жүзеге асады. Әдебиеттерді саралайтын болсақ, Финляндия мемлекетінің азаматы Дэвид Марш жиырма жыл бұрын CLIL терминін енгізген. Ұғымның негізгі сипаты кейбір пәндер мен тарауларды шет тілінде жүргізу болды. Бұл жағдай кезінде оқу пәнін игерумен қатар шет тілін де меңгеретіндігі және шет тілді орта қалыптасатындығы, осы ортада өз тілінің деңгейін қаншалықты қолдана алатындығы анықталды. CLIL сонымен қатар, пәндер арасындағы интерграцияны жүзеге асырады. Бұл қазіргі орта білім алуындағы жасөспірімдер үшін айтарлықтай жаңа мүмкіндіктерді ашады.[2]

Жаратылыстану бағытындағы пәндер үшін екінші тілде пәндік теорияны жеткізу арқылы оқушылардың тек білімін емтихан негізінде тексеріп қана қоймай, шет тілін қолдану арқылы коммуникативті қабілеттерін дамытуға және өз мүмкіндіктеріне сенімділікті арттыруға септігін тигізеді. Бұл оқушының ойлау қабілетіне оң әсер етіп қана қоймай, мұғалімнің пәндік негізді жаңа бағытпен үйрету арқылы жан-жақты дамуына ықпал етеді. Сонымен қатар, оқушылар өз ойларын белгілі бір сөздік қормен, түсінікпен толықтырады және өзара қарым қатынас арқылы жетілідіреді.

Қазіргі уақытта CLIL-ді дұрыс қолданған кезде бәсекеге қабілетті оқушы даярлаудағы тиімді әдістеме болып саналады. [2]

CLIL(Content and Language Integrated Learning) дегеніміз білім мен дағдыларын қалыптастыратын және дамытатын, пән арқылы білім алушылардың лингвистикалық және коммуникациялық біліктілігін шет тілінде жетілдіретін дидактикалық әдістеме.[3]

CLIL әдістемесін келесідей бастапқы төрт элементтер құрайды:

Content – пән, мазмұн. Пән бойынша білім алу мен дағдыны қалыптастыру керек.

Communication – мәдениеттер арасындағы байланыс. Оқушылардың білімін шет тілінде қолдана алуы.

Cognition – сыни ойлау, шығармашылық дағдысы мен интеллектуалды ойлауының болуы. Оқушылардың тіл мен пәнді толық түсінуі үшін сыни ойлау қабілеттерін дамыту керек. Бұл мақсатты жүзеге асыруға сыни тұрғыдан ойлауға арналған тапсырмалар беру, негізгі мәнін анықтауға арналған тапсырмалар, сәйкестендіру, байланысын табуға берілетін тапсырмалар көмектеседі.

Culture – мәдени білім. Оқушылардың әр түрлі өркениеттер мен мәдениеттердің арасындағы айырмашылық пен ұқсастықты анықтауымен қатар, олардың өздерінің мәдениетін толық түсінуіне және оның сақтауға және дамытуға деген ойын қалыптастырады.

Сабақ жоспарын дайындаған уақытта мұғалімдер оқушылардың жас ерекшеліктерін, олардың тілдік қорларын, пәнді екінші тілде оқуға дайындық деңгейін ескеру қажет.[3]

CLIL-ді жүргізуші мұғалімге тек пәндік негізді ғана емес, сонымен қатар шет тілін сапалы жеткізу жауапкершілігі артылады. Себебі, осы тіл арқылы теорияны жеткізіп қана қоймай, шет тілінің меңгерілуі іске асуы тиіс. Бұл өз кезегінде оқытушы алдына бірнеше мақсаттармен жұмыс жасауды көздейді:

Біріншіден, пән бойынша ақпараттар түсінікті, нақты және көлемі қабылдауға жеңіл болуы тиіс.

Екіншіден, ақпараттарды игерту мақсатында құрылған тапсырмалар жас ерекшеліктерін ескере отырып құрастырылуы тиіс.

Үшіншіден, лингвистикалық ерекшеліктерді көрсететін, коммуникация барысында қолдана алатын және өз білімін тексере отырып, білім игеру динамикасын көрсете алатын тапсырмалар құрастырылуы керек.

Төртіншіден, барлық тапсырмалар оқушының өздік және шығармашылық білім алуын жетілдіретін, дағдылармен жұмыс жүргізе алатын кешенді іс-әрекет болуы тиіс.[2]

CLIL-ді сабақ барысында қолдану үшін тарау мен тақырыптарға сәйкес мақсаттар айқындалуы керек. Бұл мақсаттарға жету үшін мұғалім барынша өзінің педагогикалық шеберлігі мен кәсібилігін және шығармашылық пен креативтілік қабілетін қолдану керек.

Белгілі бір түсінікті қалыптастыруға берілетін уақытты ескере отырып, мазмұнындағы құрылым мен жүйені оқушының түсінігінде қалыптастыру болып саналады.

Оқушының белгілі бір пәнді шет тілінде меңгеруі стресс жағдайына түсіргенмен, жұмыс жасау барысында сананың икемділігі мен мәдениетаралық қарым-қатынас қалыптасатынын шетел ғалымдарының зерттеулері дәлелдеді. CLIL-дің сабақ барысында қолдануы кейбір ақпараттарды игеруде қиындық туғызғанымен, білімін толықтыруға оқушының қызығушылығын тудырып отыруы тиіс. [2]

Оқушылардың әр сабақ барысында сөздік қоры пәнге қатысты толықтырып отырылуы тиіс. Бастапқы кезеңде тек жекелеген ұғымдарды енгізсек, уақыт өткен сайын сабақ құрылымын тереңдете отырып, сөйлем құрап, ойын жинақы жеткізетін эссе жазу деңгейіне дейін жетілдірілуі керек. [1]

Оқытушылар ретінде өз тәжірибемізде қолданылатын әдіс - тәсілдерді қарастыра отырып, оқушыларға тілді меңгертудің жолдарын қарастырып көрелік.

Екінші тіл ретінде оқитын орта мектептегі оқушылардың жасында география пәнін қазақ тілінде беру қиындықтар туғызады. Себебі, оқушылардың арасында қазақ тілін түсінбейтін немесе бастапқы білімі өте төмен оқушылар бар. Сабақ барысында оқушылардың алғашқы кезде қазақ тілінің деңгейін анықтап алған жөн. Тақырыпқа сәйкес оқу бағдарламасындағы негізгі ұғымдарды қарастыру үшін сол ұғымды түсіне алатын

сөздер мен сөздердің байланысу ретін білуі керек. Сондықтан білім алу үрдісінде соған сәйкес тапсырмалар дайындалу керек.

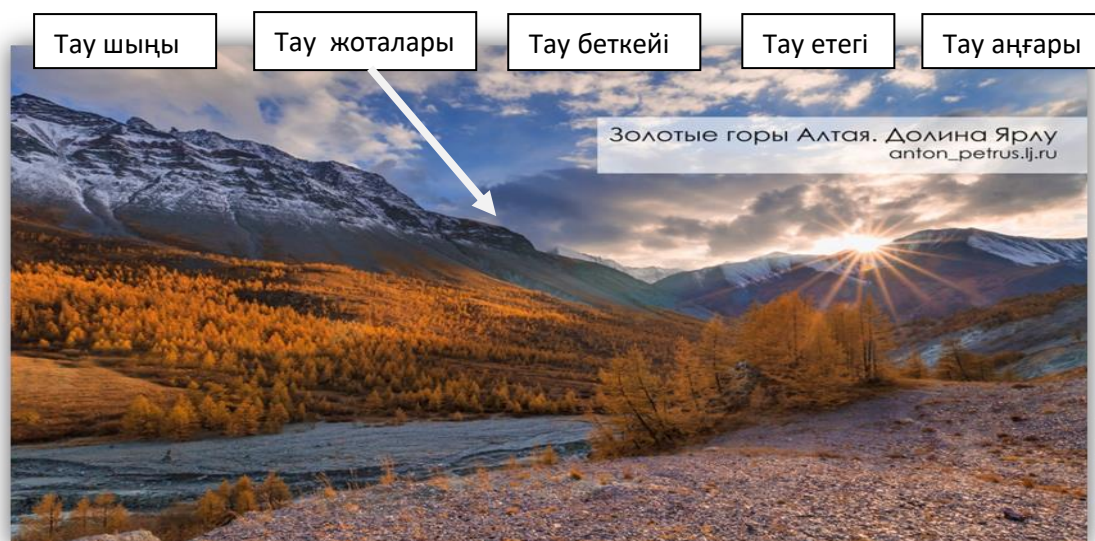
Жер бедерінің қалыптасу және таралу заңдылықтары тақырыбын өткен кезде арнайы терминдер оқу бағдарламасында қарастырылған. Мысалы, **Жер бетіндегі жазықтардан оқшау көтеріліп жатқан, қатты тілімденген биік бөліктерін тау деп атаймыз.**

Егерде оқушы сөздерді түсінбесе, сөйлем құрылымын да ұғына алмайды. Сондықтан келесідей кестеге жіктеу арқылы осы сөздердің қандай қызмет атқарып тұрғанын анықтап, ол сөздердің мағынасына үңіле бастайды. Төменде берілген кестені толтыру арқылы оқушылар әр сабақта ұғымды сипаттау ретін біледі. Оқушылар сөз таптары мен сөйлем мүшелерін әр сабақ сайын толықтырып отырады. Бұл оқушының тілді меңгерудегі мүмкіндігін арттырып, сөздік қорларын толықтырады және грамматикалық білімдерін жетілдіреді. [1]

Кесте 1 – Сөздердің қызметін анықтау

Тау ұғымын талдау		
Етістік (глагол)	Анықтауыш(определение)	Пысықтауыш(обстоятельство)
атаймыз	биік	Жер бетінде

Келесі әдістің түрі – график және сызбалармен жұмыс. Оқушылар тау ұғымын талдамас бұрын мұғалім оларға тауды қалай түсінетіндігін және қалай елестетіндігін ауаға немесе қағазға салуды ұсынады. Сонан кейін таудың суреті мен оның бөліктері атаулары жазылған тапсырма беріледі. Оқушылар тау бөліктері мен оның атауларын сызба арқылы сәйкестендіреді. Бұл тапсырма пәндік және тілдік мақсатты орындауда оқушылардың тақырыпқа қатысты сөздік қорларын толықтыруға әсер етеді. № 1 сурет арқылы мысал көрсетілген. [4]

Сурет 1. Алтайдың алтын таулары

Осы тақырыпты меңгере түсуі үшін келесі тұтас емес мәтінді қолдануға болады. Бұл тапсырмада таулардың биіктігінен ақпарат беретін суретті мәтін ұсынылады. Оқушылар берілген сөздерді суретпен сәйкестендіре отырып, жазықтар мен таулардың жіктелуін түсіндіруі тиіс. Мұғалім оқушыларға кестедегі сөздерді қолдануды ескерте отырып, жетелеуші сұрақтар ұсынады. Мысалы, *таулар биіктігі бойынша нешеге жіктеледі?*

Тапсырманы осындай әдіс арқылы орындату оқушының оқу сауаттылығын арттыруға оң әсерін тигізеді. № 2 сурет арқылы тапсырма көрсетілген. [5]

Сурет 2. Таулар мен қыраттар

Атмосфера тарауын оқытуда екінші тіл оқушылары үшін келесі ақпараттық мәтінді [2] қолдану - тиімді тәсілдердің бірі. Бұл тапсырманы орындауда оқушылар тілдік мақсаттағы шырайларды қолданып, атмосфералық қабаттарды салыстыра отырып жазады. Тапсырма тұтас емес мәтіндермен жұмыс жасай отырып, жазылым дағдысын дамытуға көмектеседі.

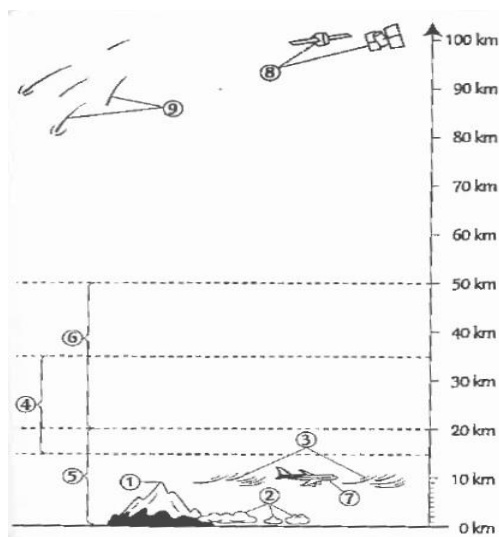
Кесте 2 – Тауларға анықтама бер

ТАУЛАР	ЖАЗЫҚТАР	ОРТАША	ҚЫРАТТАР	АЛАСА	БИИК	ОЙПАТ	ҮСТІРТ
--------	----------	--------	----------	-------	------	-------	--------

Берілген график арқылы сөйлемдер құрастырыңыз.

Салыстыра сипаттау үшін төмендегі сөздердің көмегіне жүгініңіз.

Көмекке даяр сөздер: ең биік, дейінгі биіктікте, кейінгі биіктікте, салыстырғанда жұқа немесе қалың таралған, биіктікте орналасқан, аласа, өте биік, аралығында, тым биік, төмендеу, қарағанда.

- 1) Жер бетіндегі ең биік шың (8848 м)
- 2) Қабатты бұлттар
- 3) Шарбы бұлттар
- 4) Озон қабаты
- 5) Тропосфера
- 6) Стратосфера
- 7) Ұшақтың ұшу биіктігі
- 8) Жер серіктерінің ұшу биіктігі
- 9) Метеориттердің мезосфера қабатымен соқтығысуы

Мысалы: Ұшақтар жер серіктерімен салыстырғанда 10 км-ге дейін төменгі биіктікте ұшады. [2]

Сурет 3. Сурет бойынша диалог құр

Сабақтың маңызды сәттерінің бірі – сабақ соңында жаңадан қосылған ұғымдар мен сөздерге, сөз тіркестеріне тоқталу. Мұғалім оқушыларға сабақ немесе тарау бойынша өткен сөздерді естеріне түсіріп, қорытынды жасау үшін төрт бөлікке бөлінген шеңбер ұсынады. Оқушылар берілген үлгіге сай ойларын тақырып бойынша қорытындылайды. Бұл оқушылардың тарау немесе тақырып бойынша меңгерген сөздерін естеріне түсіруге мүмкіндік береді. Мұғалім бұл тапсырма арқылы оқушылардың тақырып бойынша сөздік қорларына көз жеткізеді.

Атмосфера тарауындағы метеорологиялық құрылғылар тақырыбында сурет арқылы диалог жүргізу, айтылым дағдысын дамытады. Себебі оқушылар коммуникация арқылы белгілі бір тақырыпта пікір алмаса отырып, сұрақ қоюды, өз ойын жеткізуді үйренеді. Бұл тапсырмада оқушыларға нұсқау ретінде көмекші сөздер мен сөз тіркестері берілуі тиіс. Мысалы, берілген құрылғыға назар аударыңдар. Бұл құрылғы қалай аталады және оның қолданбалы мақсаты қандай? Жұпта талқылаңдар. Ойларыңмен бөлісуде мына үлгіні қолдануға болады. № 3 суретте құрылғы көрсетілген [6] .

А оқушы: Мен ойлаймын. Ал, сен ше?
В оқушы: Ия / Жоқ,
 Мен.....ойлаймын.
 Себебі.....
А оқушы: Мен сенің ойыңмен келісемін / келіспеймін, өйткені
В оқушы: Бұл құрал. Оның қолданбалы мақсаты Сен қалай ойлайсың?

Сурет 4. Ойларыңмен бөлісуге арналған үлгі

Тыңдалым тапсырмасы – оқушының тақырыпқа қатысты ақпаратты есте сақтауына көмектеседі. Бұл арқылы оқушының тыңдалым дағдысы дамиды.

Тыңдалым дағдысын жетілдіру үшін тапсырмалар құрастыру барысында түрлендірілген және мақсатқа жетелейтін тапсырмалар болғаны дұрыс. Тыңдалым барысында оқушылар ақпаратты шашыраңқы қабылдауы мүмкін. Сол үшін тапсырма бейнетаспадағы мәліметті жүйелі түрде жеткізу тиіс.

«Метеорологиялық элементтердің көрсеткіштерін өңдеу» тақырыбын берілген сілтемеге сүйене отырып, меңгерте түсуге болады. Ол үшін алдымен мынадай тапсырмалар орындалады:

Бейнебаян тақырыбы «Метеорологиялық жүйелер» деп аталады. Бұл тыңдалым мәтіні бізге қандай ақпарат беруі немесе бейнебаянда не туралы айтылуы мүмкін?

<https://twig-bilim.kz/film/weather-systems-5458/> [7]

Оқушылар бейнебаянды тыңдағаннан кейін төмендегі тапсырмаларды қолдануға болады.

Кесте 3 – Қысым туралы анықтама

<ol style="list-style-type: none"> 1. Қысымы бірдей нүктелерді қосатын сызықты изобара деп атаймыз. 2. Жоғарғы қысым орталығы антициклон деп аталады. 3. Метеорологиялық өлшеулер аптасына бір рет жаңарып отырады. 	Ия/Жоқ
--	--------

Синоптикалық картада фронттаркөрсетіледі. Суық фронттар, ал жылы фронттаранықталады.

Жоғарғы қысым аймақтағы ауа райының төмен қысымды аймақтағы ауа райынан айырмашылығын бір сөйлеммен жаз.

Тұтат емес мәтіндерді оқу арқылы сараптама жазу оқушыдан жоғары деңгейдегі дағдыны талап етеді. Тұтас емес мәтін ретінде Қазақстан халқының тарихы № 4 сурет арқылы мысал ретінде көрсетілген[8]. Бұл орайды оқушыларға «Қазақстан халқының өзгерістері» тақырыбы бойынша мәтінге талдау жасау ұсынылады. Оқушылар мәтінге талдау жасау үшін алдымен топта талқылап, түсініп алады және Қазақстан тарихы пәнінен алған білімдерін қолдана отырып, жоспар бойынша талдау жасайды. Топтық талқылаудан кейін мұғалім оқушыларға жеке жұмыс жасауды ұсынады.

Бұл тапсырманы орындату арқылы CLIL -дің төрт элементін (Content, Communication, Cognition, Culture) толығымен қамтуға болады.

Сурет 5. Қазақстан халқының тарихы

Талдау жоспары:

- ✓ Берілген статистикалық көрсеткіштің мазмұнын ашатын бір сөйлем жазыңыз;
- ✓ Жылдар мен халық санының өзгерісін әр кезеңдерге бөліп қарастырыңыз;
- ✓ Өсу, төмендеу, тұрақтылық сәттерін нақты аргументтер келтіре отырып, дәлелденіз;
- ✓ Демографиялық, саяси, әлеуметтік, экономикалық факторлар арқылы тарихи кезеңдерді жүйеленіз.

Сөйлем құрауда құрмалас сөйлемдер қолданыңыз. Себебін түсіндіретін және мысалдар арқылы дәлелдер келтіретін жүйе сақталуы керек.

CLIL әдістемесінің тиімді тұстарын жүйелі жұмыс барысында байқай анық байқауға болады. Бұл әдісті жүзеге асыру арқылы мұғалім ретінде сіздің шеберлігіңіз шыңдалып қана қоймай, оқушылардың тілді меңгеруі қатар жүретіндігі анық.

Біздің Қазақстандық Назарбаев Зияткерлік мектептерінде қазіргі таңда қолданылып жүрген CLIL әдісі оқушыларымыздың шет тілінде емес, ана тілінде жүйелі білім алуына мүмкіндік бере алады деп айтуға болады. «Егер қазақ тілі еңбек құралына айналар болса, біздің оқушыларымыздың қазақ тіліне деген құрметі артып, оны игеруге деген құлшынысын арттырар еді.» деген болатын Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаев өзінің жолдауында. Біздің мектептің түлектері мектепті аяқтағанда үш тілде еркін сөйлейтін азамат болып шығуы керек. Осы орайда бізге көмекке келетін CLIL әдістемесі болып отырғандығын айтуға болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Mehisto P., Marsh D., Frigols M. (2008). *Uncovering CLIL*. China, DS: Macmillan Education.

2. С.А. Гудкова., Д.Ю. Буренкова. (2015). Перспективы практической реализации Clil-технологии в учебной среде вуза. *Вектор науки ТГУ*, 2 (21), 34-36.

3. Нұрқаева Л.Т., Шегенова З.К. (2013). Назарбаев Зияткерлік мектептерінде пән мен тілді кіріктіріп оқыту әдісін () қолдану. Астана: «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ «Білім беру бағдарламалар орталығы» филиалы.

4. Petrus F. (Photographer). Retrieved from: *Золотые горы Алтая. Долина Ярлу*. Retrieved from: <http://anton-petrus.livejournal.com/303855.html>.

5. Школьный мир. *Горы и равнины суши. Классификация*. Раздел: Топография. URL: <http://worldofschool.ru/geografiya/stati/fizicheskaya-geografiya/topografiya/gory-i-ravniny-sushi.-klassifikaciya>

6. Анероид. РФ. ФВЛ(Т) флюгер. URL: [http://www.xn--80aicmxhn.xn--p1ai/catalog/meteorologiya/datchiki-vetra/fvl\(t\).htm](http://www.xn--80aicmxhn.xn--p1ai/catalog/meteorologiya/datchiki-vetra/fvl(t).htm).

7. twig-bilim.kz. Метеорологиялық жүйелер.

URL: <https://twig-bilim.kz/film/weather-systems-5458/>

8. История населения Казахстана (1951-2017).

URL: <http://countrymeters.info/ru/Kazakhstan>

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУҒА ҚАДАМ БАСУ-ӨМІР СҰРАНЫСЫ

Отешова Зинеш Женисовна
Ақтөбе облысы Ақтөбе қаласы
№41 жалпы білім беретін орта мектеп
бастауыш мұғалімі
Джанзакова Айгерим Джасжановна
Ақтөбе облысы Ақтөбе қаласы
№41 жалпы білім беретін орта мектеп
информатика пәні мұғалімі

ТҮЙІНДЕМЕ

Өзектілігі: қазіргі заман талабына сай білімді, адамгершілігі жоғары, бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру.

Мақсаты: кез-келген мәселені өзінше шешуге мүмкіндік беру

Нәтиже: өмірде алғанын қолдана алуына мүмкіндік беруді жүзеге асырады.

Әдісі топтық жұмыстар, ой түйіндеу, пікір алысу.

Қорытындылар: тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, білім беру ресурстарына (функционалдық сауаттылығына) қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін қосымша білім беру ұйымдары мен жалпы білім беретін мектептердің қызметін біріктіру қамтамасыз етіледі. Жалпы біріктіру тұлғаның кәсіптік тұрғыда өзін-өзі анықтауына және оқушыда шығармашылық және инновациялық қызметке деген қажеттілікті қалыптастыруға ықпал ететін болады.

Түйінді сөздер: «Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз. Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек»

АННОТАЦИЯ

Актуальность: современных знаний, высокой нравственности, конкурентоспособной личности, общественных объединений.

Цель: любой вопрос, возможность по-своему решать

Метод: осуществляет передачу, что позволяет, применять в жизни.

Результат: групповой работы, изложенная мысли, обмен мнениями.

Выводы: лица, склонностей, удовлетворение потребностей, интересов, способностей, развитие образования с учетом ресурсов (функциональной грамотности) для обеспечения доступа обеспечивается интеграция деятельности организаций дополнительного образования и общеобразовательных школ. В целом интеграция личности в профессиональном самоопределении и будет способствовать формированию у учащихся потребности в творческой и инновационной деятельности.

Ключевые слова: «Все, что знать, уметь анализ. Кроме того, в связи с чем, должен сделать грамотный шаг»

ABSTRACT

Relevance: modern knowledge, high ethics, competitive personality, of public associations.

Goal: any issue, the ability to solve his own

Method: transfers, which allows to apply in life.

Result: group work, outlined ideas, exchange of views.

Conclusions: Face, aptitudes, needs, interests, abilities, development of education taking into account the resources (functional literacy), to ensure access provided by the integration activities of organizations of additional education and comprehensive schools. In General, the integration of the individual in professional self-determination and will promote the formation of students' needs in creative and innovative activities.

Keywords: "Everything to know on the eve of the independence day of Kazakhstan the analysis. In addition, therefore, must make the smart move"

«Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз.

Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек»

Марк Туллий Цицерон

Қазіргі заман талабына сай білімді, адамгершілігі жоғары, бәсекеге қабілетті, кез-келген жағдайдан жол таба білуге бейім, өз елінің тағдырына немқұрайлы қарамайтын ұрпақ тәрбиелеу - білім берудің ең басты мақсаттары мен міндеттері.

Бүгінгі күні Қазақстандағы білім беру жүйесінде оң өзгерістер байқалуда. Жаңа оқыту бағдарына бет бұру - күн тәртібіндегі басты мәселе. Жаңа технологиялардың аратықшылығы

Білім беруді ізгілендіру мен демократияландыру қағидаларынан көрінеді.

Оқушыға:

- өз ойын еркін айтуға

- ойын өзгертуіне мүмкіндік беру

- кез-келген мәселені өзінше шешуге мүмкіндік беру

- оқығанын өмірмен байланыстыруына

- баға беруге

- таңдау жасауға

- өмірде алғанын қолдана алуына мүмкіндік беруді жүзеге асырамыз.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев 2012 жылғы 27 қаңтардағы «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту - Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту бойынша ұлттық жоспарды қабылдау жөнінде нақты міндет қойды. Аталған міндет Қазақстанның әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіруі барысында маңызды қадам болып табылады. Мұндай стратегиялық міндетті шешу жағдайында белсенділігі жоғары, шығармашыл тұрғыда ойлауға және шешім қабылдай алуға, кәсіби жолын таңдай алу қабілеттілігін, өмір бойы білім алуға дайын тұратын тұлғаның ең басты функциялық сапаларын қалыптастыру орта білім беру жүйесіне жүктеліп отыр.

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың бастамасымен өмірге келген функционалдық сауаттылықтың мақсаты – оқушылардың білімдерін өмірде тиімді қолдануға үйрету. Сонымен қатар, ол орта білім жүйесінің парадигмасын түбегейлі өзгертудің негізі болып табылады.

«Функционалдык сауаттылык» ұғымы алғаш рет өткен ғасырдың 60 жылдары ЮНЕСКО құжаттарында пайда болды және кейіннен зерттеушілердің қолдануына енді. Функционалдык сауаттылык, кеңінен алғанда, білім берудің (бірінші кезекте жалпы білім беруді) көп жоспарлы адамзат қызметімен байланысын біріктіретін тұлғаның әлеуметтік бағдарлану тәсілі ретінде түсіндіріледі. Қазіргі тез құбылмалы әлемде функционалдык сауаттылык адамдардың әлеуметтік, мәдени, саяси және экономикалық қызметтерге белсенді қатысуына, сондай-ақ өмір бойы білім алуына ықпал ететін базалык факторлардың біріне айналуға.

Сауаттылык тұлғаның тұрақты қасиеті болып табылатындықтан, функционалдык сауаттылык сол тұлға меңгерген белгілі бір білім-біліктерден көрініс табады. Өйткені функционалдык сауаттылыққа адам нақты білім алу кезеңдерінен өткеннен кейін қол жеткізеді. Сондықтан білім белгілі бір сауаттылык деңгейін қамтамасыз ететін құрал және нақты іс-әрекеттердің нәтижесі ретінде қарастырылады. Ендеше, еліміздің болашағы – жас ұрпақты оқытуда білімнің түпкі нәтижесі деп саналатын құзіреттіліктердің біртұтас бірлігі ретіндегі функционалдык сауаттылықтың мәнін, рөлін айқындау, оны мектеп тәжірибесіне ендіру уақыт талабына сай келеді. Функционалдык сауаттылык – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалдык сауаттылык тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалык сипаты тұрғысынан қарағанда функционалдык сауаттылык жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады. Функционалдык сауаттылык тұжырымдамасына негізделген анағұрлым танымал халықаралык бағалау зерттемелерінің бірі Экономикалық ынтымақтастык және даму ұйымының (ЭЫДҰ) қолдауымен өткізілетін 15 жастағы оқушылардың оқу жетістіктерін бағалаудың халықаралык бағдарламасы (Programme for International Student Assessment – PISA) болып табылады. PISA 15 жастағы жасөспірімдердің мектепте алған білімдерін, іскерлігі мен дағдыларын адами іс-әрекеттердің әртүрлі салаларында, сондай-ақ тұлғааралык қарым-қатынас пен әлеуметтік қатынастарда өмірлік міндеттерді шешу үшін пайдалана алу қабілеттерін бағалайды. PISA зерттеулері қазіргі уақытта әлемде мектептік білім берудің тиімділігін салыстырмалы бағалаудың әмбебап құралы ретінде қарастырылады. Зерттеу барысында алынған деректер тұтастай оқытудың мазмұны мен әдістері ретінде, сондай-ақ контексті факторлардың (басқару моделі, оқыту тілі, отбасының және т.б. әлеуметтік мәртебесі) мектеп оқушыларының функционалдык сауаттылығын дамыту деңгейіне әсері ретінде білім беру жүйесін дамыту стратегиясын анықтауға негіз болады.

Ұлттық жоспарда көрсетілген функционалдык сауаттылықтың негізгі бір тетігі-оқу нәтижелерін бағалау жүйесін өзгерту. Яғни бағалау жүйесі функционалдык сауаттылықта сырттай бағалау және іштей бағалау болып бөлінеді. Іштей бағалау- оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау және мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты өлшеміне сәйкес жүзеге асырылуы тиіс. Ал сырттай бағалау дегеніміз - әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің нәтижелеріне сәйкес (ҰБТ, ОЖСБ және т.б.), сондай-ақ халықаралык зерттеулерге (TIMSS, PISA және PIBLS) қатысуы арқылы жүзеге асырылады. Сыртқы бағалау белгілі бір мамандық иелеріне қатысты болса, іштей бағалау көбіне білім алушыларға қатысты. Функционалдык сауаттылықтың тағы бір тетігі ретінде қосымша білім мен мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызуға болады. Жалпы білім беретін мектептегі және мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады. Басты назар ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнертапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға, робот техникасына, легожобалауға

және т.б. аударылады. Функционалдық сауаттылықтың тағы бір тетігі-ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Ата-анасы баланы жас кезінен адами құндылықтар дарытып, саналы өмір сүруге баулуға борышты. Ата-ананың бала тәрбиелеуде функционалдық сауаттылығын көтеру мектеп мұғалімдерімен олардың тығыз байланыс жасап, екі жақты әріптестік әрекетінің негізінде қалыптасады. Яғни ата-ананың баласының ерекше қасиетін тануы, оны түрлі жағдаятта түсініп, қол ұшын беруі, олардың қабілетін дамытуға, бойына рухани құндылықтарды қалыптастыруға, жағымсыз мәнез-құлық, әдеттерден арылуға көмек беретін функционалдық сауаттылық ата-ана бойында да болуға тиіс. «Балаға берілген дұрыс тәрбие-бұл бақытты кәрілік, қате тәрбие біздің келешектегі сорымыз, біздің көз жасымыз» деген С.А.Макаренконың сөзін ата-аналарға берілген кеңес деп есептеймін.

Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, функционалдық сауаттылығына қол жеткізуді қамтамасыз етіп, жан-жақты дамыған, мектепте алған білімін өмір бойы пайдалана алатын тұлға өсіру – білім беру мамандарына жүктелген үлкен міндет деп түсінгеніміз жөн. Сөзімді қорыта келе, Марк Туллий Цицеронның «Барлық нәрсені біліп, анализ жасай білу аз. Сонымен қатар, соған байланысты сауатты қадам жасай білу керек» деген қанатты.

Мұғалімнің кәсіби-жеке тұлғалық құзыреттілігін диагностикалау жүйесі әзірленетін болады. Мұғалімдердің оқытудың инновациялық әдістерін, қазіргі заманғы білім беру және ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайлануы қолдау табатын болады. Мұғалімдер мен оқушыларға қашықтықтан білім беру технологияларын пайдалана отырып ең үздік оқытушылардың сабақтарына қатысу қолжетімділігі ұсынылатын болады.

Интерактивті, инновациялық, жобалық-зерттеу технологияларын, сандық инфрақұрылымдарды пайдалана отырып, сынып ұжымын жаппай оқыту нысанынан әрбір білім алушының жеке білім беру аймағын іске асыруға ауысу қамтамасыз етілетін болады.

Бұл ретте оқушыларға басы артық абстрактілі-теориялық білім мен тапсырмалар беру жойылады. Ол оқу процесін неғұрлым икемді етіп, практикалық бағыттауға мүмкіндік береді.

Оқыту нысандары мен әдістерін түбегейлі жаңарту мұғалім мен оқушы арасындағы әріптестік және достық қарым-қатынастың орнауына ықпал ететін болады. Мектеп оқушыларын оқыту нәтижелерін бағалау жүйесін дамыту.

Мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту процесі оқу қызметінің барлық түрлерінің нәтижелілігін оқу материалын меңгерудің процесуалды жағын және жеке тұлғалық қасиеттердің пайда болуын есепке алатын бағалаудың жаңа жүйесін енгізуді айқындайды.

Сырттай бағалау әрбір деңгейді аяқтау бойынша білім алушының оқу жетістіктерінің мәлімделген нәтижелерге (ҰБТ, ОЖСБ және т.б.) сәйкестігіне, сондай-ақ халықаралық зерттеулерге (TIMSS, PISA және PIRLS) қатысуы арқылы жүзеге асырылатын болады.

Іштей бағалау нақты тұлғалық жетістіктерді белгілеу үшін оқу пәні бойынша оқыту сапасын диагностикалау арқылы және МЖБС өлшемдеріне сәйкестігі (аралық және қорытынды бағалау) арқылы жүзеге асырылады. Білім алушылардың өзін-өзі бағалауы өзін-өзі ұйымдастыру және өзін-өзі жетілдіру үшін жеке жетістіктерін (білім алушының өзін-өзі бағалауы және жетістіктерін есепке алуы үшін портфолио) бағалау арқылы жүзеге асырылады.

Критериялық бағалау жүйесі енгізілетін болады: білім алушының оқу жетістіктерінің МЖБС-да белгіленген мәлімделген нәтижелерге (өлшемдерге) сәйкестігін бағалау. Бағалауға МЖБС-да және оқу бағдарламаларында мәлімделген барлық білім беру нәтижелері, сондай-ақ негізгі және пәндік құзыреттіліктер жатады. Мониторинг нәтижелері білім алушының функционалдық сауаттылығының

даму динамикасын, мектеп оқушыларының, мұғалімдер мен мектептердің жетістіктерін бағалауды, сондай-ақ стандарттарды, оқу бағдарламалары мен оқулықтарды жаңарту іс-шараларының тиімділігін қамтамасыз етеді.

Ата-аналардың балаларды оқыту мен тәрбиелеуге белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Отбасы балаға жастайынан адами құндылықтарын танытып, саналы және өнімді өмір сүруге бағдар беруге міндетті. PISA-2009 зерттеуі функционалдық сауаттылық деңгейіне ата-аналардың балаларды оқыту мен дамыту процесіне қатысуы оң әсер ететіндігін көрсетті. Сондықтан да ата-аналардың баланы жақсы тануына, оны түрлі жағдайда көре алуына, үлкендерге баланың жеке ерекшелігін танытуға, олардың қабілеттерін дамытуға, өмірлік құнды бағдарын қалыптастыруға, жағымсыз мінез-құлықтарынан арылтуға көмек беруге мүмкіндік беретін функционалдық сауаттылығын арттыру әдіснамасы әзірленеді. Ата-аналарды мектеп өміріне белсенді тартуға бағытталған іс-шаралар жүйесі әзірленеді: қамқоршылық кеңесін, ата-аналар қауымдастығын, ата-аналар университетін құру. Аталған қоғамдық институт әрбір білім алушының отбасымен әріптестік қарым-қатынас орнатуға, отбасы мен мектеп мүдделерін өзара қолдап, ортақ жағдай жасауға әсер етеді. Бұл ретте мектеп есептілігінің және оқушылардың оқу жетістіктері мен мектеп қызметі туралы қауымдастыққа толық және ашық ақпарат ұсынудың барабар деңгейі қамтамасыз етіледі.

Қосымша білім беруді дамыту

Білім беру нәтижелеріне қол жеткізуге ықпал ететін факторларға PISA көшбасшы елдері оқушыларды қосымша біліммен және мектептен тыс сабақтармен қамтуды жатқызады.

Қосымша білім беру мазмұны жаңаратын болады, балалардың интерактивті парктерін, технопарктерін, балалардың ғылыми мұражайларын құру арқылы оқытудың жаңа технологиялары және интерактивтік, инновациялық, ұйымдастыру нысандары енгізіледі. Сапалы бейінді оқытуды ұйымдастыру үшін жас техниктердің, натуралистердің, туристердің жұмыс істеп тұрған станциялары қазіргі заманғы интерактивтік техникамен, жабдықтармен және технологиялармен жаратандырылатын болады.

Жалпы білім беретін мектептегі және мектептен тыс ұйымдардағы әртүрлі бағыттағы үйірмелер, секциялар желісін кеңейту есебінен балаларды қосымша білім берумен қамту ұлғайтылады. Басты назар ғылыми-зерттеу жобаларына, техникалық шығармашылыққа, өнертапқыштыққа, модельдеуге, нанотехнологияларға, робот техникасына, леґожобалауға және т.б. аударылады.

Тұлғаның бейімділігін, қажеттілігін қанағаттандыруды, қызығушылығын, қабілетінің дамуын ескере отырып, білім беру ресурстарына (функционалдық сауаттылығына) қол жеткізуді қамтамасыз ету үшін қосымша білім беру ұйымдары мен жалпы білім беретін мектептердің қызметін біріктіру қамтамасыз етіледі. Жалпы біріктіру тұлғаның кәсіптік тұрғыда өзін-өзі анықтауына және оқушыда шығармашылық және инновациялық қызметке деген қажеттілікті қалыптастыруға ықпал ететін болады.

Әдебиеттер тізімі:

1. TIMSS халықаралық зерттеу сайты.
2. БЖМС ҚР 5.04.019 -2011. Астана, 2011.

ФОРМИРОВАНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Турмухамбетова Наталья Михайловна,
Республика Казахстан, город Хромтау,
КГУ «Хромтауская гимназия №2»
учитель русского языка и литературы ХГ №2

ТҮЙІНДЕМЕ

Жаңартылған білім мазмұнында оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру білім саласындағы негізгі міндеттердің бірі.

Орыс тілі мен әдебиеті –гуманитарлық циклдағы алдыңғы қатарлы пәндердің бірі. Бұл сабақтарда оқу мен жазу дағдысын еркін қолдана отырып, оқушылардың мәтіннен ақпарат алу қабілеттілігі және осындай ақпаратты шынайы қарым-қатынаста жеткізу-функционалдық сауаттылықты дамыту деп танылады.

Тіл-бұл өмір, ал әдебиет-өмірді бейнелейтін сөз өнері. Әр түрлі форматтағы мәтіндерді сабақта оқушылар тек қана сараптама жасап , оқып, қабылдап қана қоймай, өздері де осындай мәтіндерді құрастыра алу негізгі шарттардың бірі болып табылады.

Тіл мен әдебиет мұғалімдерінің міндеті-функционалдық сауаттылықты қалыптастыруға қолдау көрсету,жоғары адами құндылықты ,интеллектуалды ,коммуникативті,қазіргі тез өзгеріп жатқан әлемде хабардар болатын тұлғаны қалыптастыру.

Түйінді сөздер: оқу, білім беру, студент, мәтін, әдебиет сабақтары, оқушылардың функционалдық сауаттылығы.

АННОТАЦИЯ

В рамках обновления содержания образования развитие функциональной грамотности школьников определяется как одна из приоритетных целей образования.

Уроки русского языка и литературы, являясь одними из ведущих предметов гуманитарного цикла, призваны развивать функциональную грамотность, способность учащегося свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста и передачи такой информации в реальном общении.

Язык – это жизнь, а литература – это вид словесного искусства, отображающий жизнь. Правильно организованные уроки литературы даже в большей мере, нежели уроки русского языка, развивают функциональную грамотность учащихся, непременным условием которой следует считать умение не только читать, воспринимать, анализировать тексты разных форматов, но и самостоятельно составлять такие тексты.

Задача учителя русского языка и литературы заключается в том, чтобы способствовать формированию функционально грамотной, высоконравственной, интеллектуальной, коммуникабельной личности, способной ориентироваться в современном быстромеменяющемся мире.

Ключевые слова: чтение, образование, ученик, текст, уроки литературы, функциональная грамотность.

ABSTRACT

In the renovation of educational content development of functional literacy of students is defined as one of the priority objectives of education. Lessons of Russian language and literature being one of the leading subjects of humanitarian cycle is designed to develop functional literacy, student's ability to freely use reading and writing skills in order to obtain information from the text and transmit such information in real communication.

Language is the life and literature is a form of literary art, displaying life. Correctly organized lessons of literature, even to a large extent, rather than Russian lessons, develop functional literacy of students, which is a prerequisite to be considered not only the ability to read, perceive, analyze texts of different formats, but also independently make up such texts.

The task of the teacher of Russian language and literature is to contribute to the formation of functionally literate, highly moral, intellectual, outgoing personality, capable to orientate in today's rapidly changing world.

Key words: reading, education, student, text, literature lessons, functional literacy.

*Чтение — это окошко, через которое дети видят
и познают мир и самих себя. Оно открывается
перед ребенком лишь тогда, когда наряду с чтением,
одновременно с ним и даже раньше,
чем впервые раскрыта книга,
начинается кропотливая работа над словом.*

В. А. Сухомлинский

В настоящее время система школьного образования в стране переживает переломный момент, обусловленный глубокими содержательными и структурными изменениями в нашем обществе, а также в мировом пространстве. Эти изменения нашли отражение в программных документах по развитию и модернизации казахстанского образования. Согласно целям Государственной программы развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы нужно обеспечить равный доступ к качественному среднему образованию, формированию интеллектуально, физически, духовно развитого и успешного гражданина. В новых условиях процесс обучения выпускников в школе должен быть ориентирован на развитие компетентностей, способствующих реализации концепции «образование через всю жизнь». Установлено, что предпосылкой развития компетентности является наличие определенного уровня функциональной грамотности.

В современном, быстро меняющемся мире, функциональная грамотность становится одним из базовых факторов, способствующих активному участию людей в социальной, культурной, политической и экономической деятельности, а также обучению на протяжении всей жизни.

Под грамотностью чтения понимается способность учащихся к осмыслению письменных текстов и рефлексии на них, использования их содержания для достижения собственных целей, развития знаний и возможностей для активного участия в жизни общества. При этом основными параметрами оценки читательской грамотности являются текст, ситуация и вопрос, так как только в совокупности они могут развивать умения не пересказа прочитанного, а поиска и интерпретации информации. В этом смысле полное понимание текста зависит от умения найти необходимую информацию и извлечь ее из общего контекста, сформулировать общее понимание текста и представить собственную точку зрения о содержании и форме текстового сообщения.

Одним из признаков сформированности функциональной грамотности считается хорошо развитая речь. Еще Сократ сказал: «Заговори, чтоб я тебя увидел». Действительно, речь – зеркало человека. Как учитель русского языка и литературы большое внимание уделяю тому, чтобы речь наших детей была богатой, образной, выразительной, насыщенной. Этому во многом способствуют уроки развития речи, на которых формируется основной принцип функциональной грамотности – умение не только читать, воспринимать, анализировать тексты разных форматов, но и самостоятельно составлять такие тексты.

Чтобы обеспечить связь этих уроков с жизнью, стараюсь подбирать тексты, соответствующие временам года, государственным праздникам, проблемам современности, тексты, в которых представлены выдающиеся исторические личности и герои наших дней, в которых поднимаются вопросы нравственности и духовного развития человека. Вот некоторые темы изложений и сочинений, проведенных в 6-10 классах: изложение по рассказу Ю. Яковлева “Солнце с белыми лучами”(6 класс – проблемы экологии), сочинение - описание по картине А.Дузельханова «Охота» (6 класс – художник

- казахстанец), изложение с элементами описания внешности «Академик Сатпаев» (7 класс-выдающийся ученый и общественный деятель Казахстана),

изложение с элементами сочинения «Памятник подлецу» (8 класс- проблема совести, ответственности перед обществом), сочинение-повествование с элементами рассуждения «Если хочешь быть здоров...» (8 класс – вопросы здорового образа жизни), подробное изложение с элементами описания памятника истории и культуры «Воин-освободитель»(8 класс – тема ВОВ), изложение по тексту публицистического стиля по статье Д.С. Лихачева «Поиски жизненного пути»(9 класс – вопросы самоопределения, выбора жизненного пути) и многие другие.

На уроках русского языка, используя современные приемы и методы работы, также стараюсь развивать функциональную грамотность. На первом этапе урока такие приемы, как «мозговой штурм», «да – нет», «верно» ли утверждение», «третий лишний» позволяют провести фронтальный опрос по пройденному материалу. Далее предоставляю возможность ученикам самостоятельно определить тему и цели урока, используя прием «ассоциации». Исследование нового материала также стараюсь разнообразить: более сложные темы изучаем сообща, если материал достаточно объемный, то использую работу в группах, а при изучении несложного материала даю возможность проявить себя каждому самостоятельно - это может быть составление алгоритма, схемы по теме, при этом использую как индуктивный, так и дедуктивный методы изучения темы. На этапе закрепления новых знаний подбираю задания от «простого к сложному». Обязательными являются задания творческого характера (составить предложения, тексты, эссе) с использованием материалов по изученной теме. Умение оценивать себя и других считается одним из приемов формирования функциональной грамотности, поэтому на уроках использую «листы оценивания», в которых выставляются оценки за определенные этапы и задания с тем, чтобы в конце урока можно было выставить суммарную оценку за урок. Например: урок русского языка в 8 классе по теме «Дополнение» (план урока прилагается).

Предлагаю провести один из этапов урока интерактивно: представить себя в роли восьмиклассников и, используя принципы формирования функциональной грамотности, проанализировать текст А.Платонова, который был представлен на данном уроке.

Выполняется упражнение №210 по условию.

- Старый музыкант любил играть у подножия памятника Пушкину. Футляр от своей скрипки музыкант клал на землю, в нем лежал кусок хлеба. Старик играл «Зимнюю дорогу» Шуберта. В тот час появился знакомый седой воробей и перелетел внутрь футляра.

Воробей начал клевать хлеб, почти зарывшись в его теплую мякину. Старик подошел к футляру и долго ожидал, когда воробей освободит его. Наконец воробей выбрался наружу, кратко проговорил что-то и убежал к себе на ночлег. На следующий вечер тот же воробей опять прибыл к памятнику Пушкину и стал клевать готовый хлеб. Старик глядел на него с высоты подножия памятника, играл музыку и чувствовал добро в своем сердце.

Дополнительные вопросы:

- Определите стиль речи, тип речи, тему текста, идею текста.
- Имя, какого композитора упоминается в тексте? Случайно ли? (В качестве дополнительного материала использую информацию о композиторе, сведения о концерте «Зимняя дорога». Ключевое слово – одиночество).
- Можно ли дать этому тексту название «Зимний дуэт»? Почему?
- Почему старый музыкант чувствовал добро в своем сердце?
- Какой вывод для себя сделали вы?

Записываем только последнее предложение (на доске и в тетрадах) и определяем дополнения, чем выражены и падежи. Делаем предварительный вывод о том, какие же дополнения называются прямыми (вспомнить переходные глаголы).

Старик глядел на него с высоты подножия памятника, играл музыку и чувствовал добро в своем сердце.

- глядел на него – местоимение Р.п.
- играл музыку – сущ. В. п.
- чувствовал добро – сущ. В.п.
- чувствовал в сердце – сущ. П.п.

Анализируя данный текст, мы не только разобрали его стилистически, с позиций смыслового содержания, относительно темы этого урока, но и осуществили межпредметные связи (история, искусство, музыка), а самое главное, еще раз дали возможность ученикам самостоятельно прийти к пониманию такого нравственного понятия как доброта.

Если исходить из того, что язык – это жизнь, а литература – это вид словесного искусства, отображающий жизнь, можно понять, что правильно организованные уроки литературы даже в большей мере, нежели уроки русского языка, развивают функциональную грамотность учащихся. Единственная сложность преподавания и изучения литературы заключается в очень большом объеме изучаемого материала и малом количестве часов уроков литературы. Хотя при правильном планировании уроков, оптимальной организации работы учеников, можно справиться и с этими трудностями. Справедливо говорят, что знания не дают – знания берут, что ничему нельзя научить, можно только научиться.

Приведу в пример уроки литературы в 10 классе по теме «Жизнь и творчество М.Е.Салтыкова – Щедрина». На данную тему отводится всего 3 часа, и за это время нужно познакомиться с биографией автора, основными этапами творчества, обзорно проанализировать роман «История одного города», детально рассмотреть роман «Господа Головлевы» и написать сочинение. Без предварительной подготовки невозможно будет усвоить данный материал, поэтому на всех уроках литературы в старших классах следует давать опережающие задания. К данному уроку задания были распределены следующим образом: биографию с презентацией должны были подготовить 2 ученика, 2 ученика рассказали об основных этапах развития творчества писателя, в ходе урока остальные ученики записывали основные этапы жизненного и творческого пути Салтыкова – Щедрина. На этом же уроке 2 ученика дают обзор романа «История одного города», отмечая особенности не только сюжета и композиции, но и основного приема изображения градоначальников – сатиры и гротеска. Второй урок полностью посвящается анализу романа «Господа Головлевы», который начинается с составления родового древа семьи Головлевых. Этот прием работы сразу активизирует учащихся, так как все они были разбиты на группы, каждая из которых должна рассказать об одном из членов семьи Головлевых, не только рассказать, но и дать характеристику образа. Итак, древо составлено, и теперь самое время выслушать друг друга, задать вопросы и сделать выводы по каждому персонажу романа.

Рефлексия на данном уроке проводится в виде развернутого ответа на вопрос: «О чем заставляет задуматься Салтыков – Щедрин, показывая крах семьи Головлевых?» Ответ на данный вопрос становится отправной точкой в подготовке к сочинению на тему: «Мысль семейная в романе М.Е. Салтыкова – Щедрина «Господа Головлевы», которому посвящается третий урок по данной теме. Сочинение классное, поэтому объем может быть сокращен до размера эссе, то есть 1-2 листа. Главное в заключение сочинения каждый ученик должен сказать о том, что значит для него семья и какими должны быть отношения в семье, семейные ценности, чтобы все ее члены были счастливы.

При подготовке и проведении всех трех уроков осуществляется формирование функциональной грамотности – это и умение выбрать нужную информацию из того большого объема, который представлен, и умение сжато представить ее в виде родового древа, и умение анализировать поступки и образ жизни героев произведения, а самое

главное - умение делать правильные выводы о том, что же такое семьи какими должны быть отношения в семье.

Таким образом, уроки русского языка и литературы, являясь одними из ведущих предметов гуманитарного цикла, призваны развивать функциональную грамотность, способность учащегося свободно использовать навыки чтения и письма в целях получения информации из текста и передачи такой информации в реальном общении. Задача учителя русского языка и литературы заключается в том, чтобы способствовать формированию функционально грамотной, высоконравственной, интеллектуальной, коммуникабельной личности, способной ориентироваться в современном мире.

Использованная литература:

1. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2016–2019 годы.

2. Учебник «Литература», 10 класс.

МОДЕЛИРОВАНИЕ ТОЛЕРАНТНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ С ЦЕЛЬЮ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ У УЧАЩИХСЯ ЧЕРЕЗ УРОКИ ЛИТЕРАТУРЫ И ВНЕКЛАССНЫЕ МЕРОПРИЯТИЯ

**Величко Надежда Николаевна,
учитель высшей категории,
Учреждения «Частная бизнес-школа «Бриг»,
г. Усть-Каменогорск**

АННОТАЦИЯ

Тәрбиенің тиімді жолдарын іздестіру барысында функционалдық сауаттылықты толеранттық рухта дамыту аса маңызды, өйткені жасөспірімдер ортасында қасқойшілік, ызаландырушылдық, агрессияшылдық, өзара қатыгездік кең тараған.

Түйінді сөздер: толеранттық, функционалдық сауаттылық, бәсекеге қабілетті тұлға, күзiреттілік.

АННОТАЦИЯ

Процесс поиска эффективных механизмов воспитания, развития функциональной грамотности в духе толерантности актуален, так как злобность, агрессивность, взаимная нетерпимость всё больше распространяется именно в подростковой среде.

Ключевые слова: толерантность, функциональная грамотность, конкурентоспособная личность, компетентностный подход.

ABSTRACT

A process of search of mechanisms of education, development of functional literacy in a tolerant way is relevant, because of malevolence, anger, aggression, mutual impatience are spread in a teenage surroundings.

Key words: tolerance, functional literacy, competitive person, knowledgeable (competent) approach.

Проблема толерантности на сегодняшний день является одной из самых актуальных в многонациональной стране, стране с множеством проблем в межкультурных отношениях. К сожалению, сегодня нетерпимость через СМИ и социальное окружение подростков всё чаще проникает в учебное заведение [1]. Возникает вопрос: может ли педагог как-то препятствовать этому? На наш взгляд, не только может, но и должен! Воспитание призвано развивать в подростке гуманистические ценностные отношения к

другим людям. Поэтому задачу воспитания толерантной личности (а соответственно и профилактики бытового расизма, ксенофобии, экстремизма) можно признать одной из важнейших.

Современная психолого-педагогическая литература по вопросам толерантности кандидатов педагогических наук: Г.В.Безюлевой, С.К.Бондыревой, Г.М.Шеламовой и инновационные разработки учёных Института истории и педагогики РАО расширяют и углубляют понятия «педагогика толерантности» [2]. Использование готовых и разработка собственных уроков и мероприятий с последующим анализом, учёт условий и принципов формирования толерантности, опора на научно-практические основы моделирования позволило увидеть динамику в развитии толерантности у учащихся и смоделировать возможный вариант толерантной образовательной среды.

Главная цель образования: формирование и развитие образованной, творческой, компетентной и конкурентоспособной личности, способной жить в динамично развивающейся среде, готовой к самоактуализации как в своих собственных интересах, так и в интересах общества. Образовательная среда должна быть способной удовлетворять весь комплекс потребностей подрастающего поколения и формировать у них функциональную грамотность и систему социальных ценностей, обеспечивающих успешную адаптацию к современным условиям, развивающая среда должна быть максимально толерантной. Таким образом, толерантность личности становится результативно-целевой основой компетентностного подхода в воспитании школьников [3]

С целью усиления в повседневной практике значимости социальных компонентов образовательной среды (межличностное толерантное взаимодействие, первичная социализация учащихся, положительные мотивации обучения, возможности проявления самостоятельности, самоопределения и самоактуализации) целесообразно смоделировать ситуацию, когда обучающиеся усваивают аспекты толерантности одновременно в рамках нескольких предметов гуманитарного цикла в урочной и внеурочной совместной деятельности. Например, внеклассное мероприятие «Сходство судеб и душ» по изучению жизни и творчества М.Горького и С.Муканова объединило предметы русской, казахской литературы, музыки, русского и казахского языка. Это усиливает межпредметные связи и интеграцию воспитательного и образовательного процессов. Президент РК Н.А.Назарбаев отмечал, что «...в процессе межкультурных контактов актуализируются истинные ценности»[7]. Конечно, и на уроках и во внеурочной деятельности учителя имеют возможность ориентировать учащихся на гуманистические ценности, развивать функциональную грамотность, способствовать становлению конкурентоспособной личности. Проведённый классный час на тему: «Относиться друг к другу с добром и теплом», целью которого было:

- формирование у учащихся представления о толерантности, определение её значения в жизни человека. Выявление существующих различий между людьми;
- развитие умений работать в группах, находить компромиссное решение обсуждаемых проблем;
- формирование толерантности мышления, уважения к своим правам и правам других людей;

помог ребятам сделать вывод: «Нужно терпимо относиться к представителям других групп, принимать их такими, какие они есть. И тогда стены различий, нетерпимости и конфликтов будут разрушены. Люди смогут мирно сосуществовать» [4]

В настоящее время педагогическая практика, решая задачи воспитания толерантной личности, испытывает следующие затруднения:

- дефицит дидактических разработок с включением базовых ценностей толерантности в образовательные программы;
- недостаточное внимание к использованию уникальных возможностей предметов художественно-эстетического цикла для воспитания толерантности в поликультурном обществе;

• отсутствие системности в урочной и внеурочной деятельности школьников в контексте толерантного воспитания личности [3].

Используя инновационные разработки учёных Института теории и истории педагогики РАО, можно выделить педагогические условия, при которых возможно самосовершенствование, саморазвитие субъектов образовательного учреждения:

1. создание единого толерантного пространства;
2. формирование установки на толерантность (готовность и способность педагогов и учащихся к равноправному диалогу через синергетическое взаимодействие);
3. вариативное использование активных методов обучения;
4. развитие навыков коммуникативной толерантности у обучающихся и обучаемых;
5. психолого-педагогическая компетентность педагогов;
6. просвещение учащихся с целью повышения уровня их информированности в вопросах толерантности [4].

Исходя из этого, определены основные принципы педагогики толерантности:

1. сотрудничество (установление взаимопонимания, доверительности и взаимной требовательности друг к другу);
2. экология взаимоотношений (обеспечение благоприятного социально-психологического климата как основы формирования толерантного пространства);
3. правоведения (формирование чувства собственного достоинства, самоуважения, уважения к окружающим людям, народам независимо от социальной принадлежности, национальности, расы, культуры, религии);
4. синергетизм (развитие личности).

Моделируя вариант толерантной образовательной среды учебного заведения, можно взять за основу рекомендации В.А.Ясвина в работе: «Образовательная среда. От моделирования к проектированию», где даются научно-практические основы моделирования:

1. образовательная среда должна удовлетворять весь комплекс потребностей подростка;
2. развивающая среда должна быть максимально толерантной;
3. способность среды обеспечить возможности для эффективного личностного саморазвития (эмоциональное благополучие);
4. задача педагога: организация и психолого-педагогическая поддержка процесса саморазвития школьника. Усвоение ЗУН - не цель, а средство развития способностей;
5. содержание образования включает содержание сферы личностного роста и сферы функциональной грамотности (приспособление подростка к эффективному функционированию в среде обитания за счёт коммуникативной, психологической и валеологической грамотности);
6. возможность развития личности школьника = стимулы из окружающей среды + деятельность личности, направленная навстречу стимулам [8].

Какие же конкретные шаги необходимо предпринять педагогам, чтобы воспитать толерантную личность? Предлагаемая методика воспитания толерантности кандидатом педагогических наук П.Степановым, даёт представления о необходимых педагогических условиях развития толерантности [2], мы наполнили её практическим содержанием по развитию функциональной грамотности учащихся:

1. Организация встреч с иными культурами в специально подготовленной педагогической среде (организация дискуссий, рефлексии). Эти встречи могут быть смоделированы педагогом, сами подростки могут брать на себя роли представителей различных культур и, стараясь удерживать свою новую культурную позицию, вступают в «межкультурный» диалог по каким-либо проблемам. Например, во внеклассной работе с классом, где обучаются две девочки, остальные мальчики, поднимались вопросы гендерной принадлежности, и учащиеся моделировали переговоры представителей мужского и женского населения вымышленной страны «Муженсии». Это помогло

девочкам разработать и некоторые правила, призванные, по их мнению, предупредить возникновение конфликтов.

2. Проблематизация отношения подростка к представителям другой культуры, верований, социальных групп. Один приём, помогающий подростку обнаружить собственную склонность к использованию социальных стереотипов, может быть игровая процедура «Кто есть кто?». Мы её используем на уроках развития речи по теме: «описание портрета человека». Предлагается набор фотографий и сопроводительная инструкция учителя: на фото изображены реально существующие люди, причём часть из них - закоренелые преступники, а другая часть - авторы детективных романов». Затем предлагается определить: кто есть кто? После 3-4 минут работы ребята составляют текст описания внешности и высказывают свои версии, аргументируют их. В результате выясняется, что достоверно определить, кто есть кто, никому не удалось. Учитель задаёт вопросы: почему никому не удалось правильно определить, кто есть кто? Насколько объективны ваши оценки людей? Часто ли вы оцениваете людей только по внешним признакам? В ходе обсуждения вопросов можно выйти на проблему соотношения внешнего вида и внутренних качеств человека, проблему социальных стереотипов в оценке людей, стереотипное восприятие представителей иных национальностей, религий и культур.

3. Организация проблемной дискуссии. Дискуссии позволяют подростку соотнести собственное отношение к иным культурам с отношениями других людей, а могут способствовать и коррекции этих отношений – ведь весомое для подростков мнение своих сверстников часто становится источником изменения их взглядов. Например, дискуссия по вопросу: «понятие «национальная принадлежность», необходимо ли оно в современном мире?» Для успешной организации дискуссии необходимы правила: атмосфера взаимоприятия, уважения разных мнений; не навязывание своего, «единственно-правильного» мнения; заострять внимание учащихся на наиболее интересных суждениях; запастись набором вопросов по теме - вбрасывать их для обсуждения, вскрывая новые грани проблемы.

4. Организация осмысления школьниками своих ощущений, своего мнения по проблеме. Ведь собственная позиция должна быть осознана. Наиболее распространёнными приёмами являются высказывания по кругу, приём незаконченного предложения, ответ на вопросы анкет, написание сочинений-эссе (сочинений-размышлений). Например, поднимая вопросы чести, совести в современном мире, возникает другой вопрос: как жить? Чем руководствоваться? Чести, как таковой, недостаточно. Честь сама слишком хрупка. Сама требует защиты. Как жить в этом жестоком мире? Ключом к владениям истины выступает у классиков русской литературы и современных авторов тема милосердия, терпимости (А.Солженицын «Матрёнин двор», В.Астафьев «Людочка», В.Распутин «Женский разговор»). Нередко требуется только простить без выгод и вынуждения, понять и принять человека, не оттолкнуть в нужную минуту. Опыт поколений, вечные ценности, отказ от равнодушия, которое, подобно ржавчине, съедает человека, близость к проблемам современного подростка – всё это раскрывается на страницах произведений художественной литературы через грамотное чтение и надо только правильно подобрать ключ к озлобленной душе современного подростка, для которого весь мир превратился в сплошной укор. Это не так, не сюда, не то... А когда распахнётся он перед вами, не спугните, не убейте веру и надежду. Помогите стать лучше, чище.

В газете «Литература» предложена разработка урока по пьесе А. Островского «Гроза», который проходит в форме суда над виновниками смерти Екатерины. В заседании участвовали присяжные заседатели, следователь, свидетели, родственники покойной, приглашённые. После выступлений, выясняется значение слов «права» и «обязанности». В основном заключении присяжных говорится о том, что перед нами предстаёт картина жестоких нравов, царящих как в семье Кабановых, так и в целом в

России. Невежество, стяжательство, грубость, серость, ханжество, «самодурство» и деспотизм. В семьях насаждался домострой, при котором у женщины нет никаких прав. Право на свой выбор, право любить, право жить по своим убеждениям - ничего этого нет. И как жить в этом обществе душе свободолобивой, гордой, независимой, честной, такой как у Екатерины? Смириться? «Лучше могила», - говорит героиня. Для такого характера один выход - смерть. И вина тому - жестокие нравы, царящие в купеческих семьях. На этом заседании было закрыто. На заключительный этап урока вынесен вопрос: Ваше отношение к поступку Екатерины с позиции человека нашего времени. Споры. Высказывания. Для домашнего задания предложено следующее: Представьте, что вы корреспондент и должны написать статью по этому вопросу. Определите тему и название вашей статьи.

Импровизация, эмоциональность, развитие социальных навыков - умение взаимодействовать, контролировать ситуацию, учитывать юридические тонкости, размышлять и смело высказывать свою точку зрения - всё это делает неоценимый вклад такой формы в развитие функциональной грамотности учащихся.

Вместе с Л.Н.Толстым в романе «Война и мир» ребята проходят путь нравственных исканий его героев: П.Безухова, А.Болконского, Н.Ростовой. Так, с поиска смысла жизни, рождается человек в человеке.

В пьесе М.Горького «На дне» Сатину принадлежат слова: «Человек свободен...он за всё платит сам, и потому он - свободен! Человек - вот правда! Существует только человек, всё же остальное - дело его рук и его мозга! Человек! Это великолепно! Это звучит ... гордо! Че-ло-век! Надо уважать человека! Не жалеть...не унижать жалостью...уважать надо!».

Мечта о прекрасном рождает романтические образы в ранних произведениях М.Горького. В легенде о Данко ученики увидели, что герой, ради спасения людей, вырывает из груди сердце, горящее любовью. Из сопоставления «горящих» и «гниющих» образов ребята для себя делают выводы, какими быть, чтобы оставить после себя «ни тень, а голубые искры». В жизни всегда было, есть и будет место подвигам.

Сегодня детям так необходимы примеры положительных героев! Нужно искать их в истории, в искусстве, в жизни. Нужно показать, что чудо воскресения происходит уже здесь, на земле. в этом помогает вдумчивое грамотное чтение.

Ещё один пример: урок по произведению Радищева А.Н. «Путешествие из Петербурга в Москву», где автор поднимает вопрос «о праве гражданском и праве народном», даёт понять, что, когда нарушается право гражданина, поднимается право народа, в человеке просыпается зверь. Эта формула срабатывает не только в государственном масштабе (революция), но и в частных случаях, когда при ущемлении права, подросток начинает возмущаться, кричать - в нём просыпается зверь, и будильником явилась несправедливость, непонимание со стороны взрослых, нетерпение.

Человек, как храм, закладывается в детстве [6]. Если ребёнка «загрузить» пораньше сложностями жизни, он, а точнее его организм, станет к ним приспосабливаться, будучи ещё совершенно не сформированным и не окрепшим. Жестокость, насилие, продажность. Скорее всего, ребёнок сдаст себя в плен обстоятельствам и начнёт учиться не жить, а выживать. На помощь приходят произведения литературы, внеклассные мероприятия, пример самого учителя.

Таким образом, установив значимость социальных компонентов образовательной среды через обоснование результатов научно-практических основ моделирования и анализа психолого-педагогической литературы, мы исследовали условия и этапы по формированию толерантного пространства; классифицировали формы и педагогические средства воспитания толерантности у учащихся; рассмотрели на практике примеры развития функциональной грамотности на уроках литературы и внеклассных мероприятиях и пришли к выводу, что для успешной адаптации учащегося к современным условиям, развивающая среда должна быть максимально толерантной.

Любая жизненная позиция складывается с годами, и процесс этот, видимо, следует считать в принципе не завершаемым.

«Теперь, когда мы научились летать по воздуху, как птицы, плавать под водой, как

рыбы, нам не хватает только одного: научиться жить на земле, как люди...»- говорил Бернанд Шоу.

Лучше не скажешь...

Список литературы:

- 1.Байбаков А.М., Байбакова Е.В., Гордеева В.В.Толерантность: что это?-Волгоград: Учитель, 2007.-135 с.
- 2.Безюлева Г.В., Бондырева С.К., Шеламова Г.М. Педагогика толерантности//Учитель,2004.-№2.-26с.
- 3.Гавриленко Г.Обучение через желание.//Учитель,2005.- №6.-12 с.
- 4.Зорина Т.Гражданская компетентность школьника.//Народное образование,2006.- №8.- 92с.
- 5.Лихачев Д.С.Письма о добром и прекрасном.М.,1989.-120с.
- 6.Мазунина. Не накликайте беды! Люди, любите друг друга!//Учитель,2006.-№6.- 26с.
- 7.Назарбаев Н.А.В потоке истории.Алматы, 1999.-с116.
- 8.Ясвин В.А.Образовательная среда. От моделирования к проектированию.//Учитель,2005.-№6.-с51.

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Батырқанова М.З.,
г.л. специалиста отдела мониторинга и анализа
ФАО «НЦПК«Өрлеу» ИПК ПР по ВКО,
Кауменова Г.М., учитель русского языка и литературы
школы-гимназии №43,
Казахстан, ВКО, г.Усть-Каменогорск

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада орыс тілі мен әдебиет пәні мұғалімдерінің жұмыс тәжірибесінің қорытындысы көрсетілген. Авторлар сабақта инновациялық технологияларды қолдану арқылы өзге тілді оқытудың заманауи мақсаты - тілдік, оқу-танымдылық, компоненттері арқылы коммуникативтік құзыреттілікті қалыптастыруға қол жеткізуге ұмтылады.

Түйін сөздер: сауаттылық, функционалдық сауаттылық.

АННОТАЦИЯ

Материал статьи представляет собой обобщение опыта работы учителей русского языка и литературы. Авторы, используя инновационные технологии, стремятся достичь на уроках современной цели обучения неродному языку – формирование коммуникативной компетенции, представленной языковым, речевым, социокультурным и учебно-познавательным компонентами.

Ключевые слова: грамотность, функциональная грамотность.

ABSTRACT

Material of article represents synthesis of experience of teachers of Russian and literature. Authors, using innovative technologies, seek to achieve the modern objectives of training in nonnative language formation of the communicative competence presented by a language, sociocultural and educational and informative component at lessons

Key words: literacy, functional literacy.

Одна из важнейших задач современной школы – формирование функционально грамотных людей. Функциональная безграмотность обнаруживает себя при изменении

ситуации, образа жизни или типа профессиональной деятельности. Часто выявляется в ситуациях столкновения человека с новыми для него технологиями. Так, человек не может разобрать схемы, инструкции, не может воспользоваться каким-либо устройством, например, мобильным телефоном, банкоматом и др.

Главой государства Н. Назарбаевым в Послании народу Казахстана от 27 января 2012 года «Социально-экономическая модернизация – главный вектор развития Казахстана» поставлена конкретная задача по принятию пятилетнего Национального плана действий по развитию функциональной грамотности школьников. Общие ориентиры развития функциональной грамотности определены в Государственной программе развития образования Республики Казахстан на 2011 - 2020 годы, одной из целей которой являются: формирование в общеобразовательных школах интеллектуального, физически и духовно развитого гражданина Республики Казахстан; удовлетворение его потребности в получении образования, обеспечивающего успех и социальную адаптацию в быстро меняющемся мире. [2]

Задачи Национального плана:

1. Изучение отечественной и международной практики развития функциональной грамотности школьников.
2. Определение механизмов реализации системы мер по развитию функциональной грамотности школьников.
3. Обеспечение модернизации содержания образования: стандартов, учебных планов и программ.
4. Разработка учебно-методического обеспечения образовательного процесса.
5. Развитие системы оценки и мониторинга качества образования школьников.
6. Укрепление материально-технической базы школ и организаций системы дополнительного образования.

Факторы развития функциональной грамотности:

- 1) содержание образования (национальные стандарты, учебные программы);
- 2) формы и методы обучения;
- 3) система диагностики и оценки учебных достижений обучающихся;
- 4) программы внешкольного, дополнительного образования;
- 5) модель управления школой (общественно-государственная форма, высокий уровень автономии школ в регулировании учебного плана);
- 6) наличие дружелюбной образовательной среды, основанной на принципах партнерства со всеми заинтересованными сторонами;
- 7) активная роль родителей в процессе обучения и воспитания детей.

Новая государственная программа обучения ориентирует учителя на развитие функциональной грамотности учащихся. При обучении русскому языку нами делается акцент на текстоведение, актуализируется коммуникативный подход и учитываются особенности мультикультурной среды. [1]

В программе по предметному циклу «Язык и литература» в разделе «Языковая и литературная компетенция» на разных ступенях обучения дублируются навыки и умения, без которых сегодня невозможно справиться с решением жизненно важных **задач**:

- ✓ осмысленно читать и воспринимать на слух, а также продуцировать тексты разных типов (информационного и прикладного характера, литературные тексты);
- ✓ уметь извлекать информацию из разных источников;
- ✓ учиться находить и критически оценивать информацию из СМИ и Интернета;
- ✓ уметь пользоваться источниками и ссылаться на них;
- ✓ уметь читать таблицы, диаграммы, схемы, условные обозначения и уметь применять их при подготовке собственных текстов;
- ✓ реализовывать разные стратегии чтения при работе с текстом.

Мы понимаем, что школа должна научить своих учеников применять полученные

знания в повседневной жизни. В современных условиях существуют множество методов и приёмов работы с текстом.

Продуктивные методы и приёмы работы с текстом:

- Целеполагание
- Дискуссии
- Дебаты
- Метод проектов
- Защита презентаций
- «Инсерт»
- «Оценочное окно»
- «Синквейн»

При формировании умения ставить перед собой цель учащиеся под руководством учителя приобретают опыт целеполагания на уроках. Затем организуется их мотивация, знакомство с понятием цели деятельности и алгоритмом целеполагания. Далее учащиеся начинают уже самостоятельно применять изученный способ постановки учебной цели на предметных уроках и во внеурочной деятельности, рефлексировать свой опыт, основываясь на согласованном общем способе, уточнять и корректировать свои действия, осуществлять самоконтроль. Здесь у учащихся формируется функциональная грамотность, отрабатывается, закрепляется требуемое умение, после чего уровень сформированности деятельности контролирует учитель.

Метод дискуссий, дебатов учителя начинают вводить в практику работы уже с учащимися 5 класса. В старшем подростковом возрасте предложенный метод наиболее интересен, так как способствует формированию умений вступать в контакт с любым типом собеседника и поддерживать контакт в общении, соблюдая нормы и правила, слушать собеседника, стимулировать собеседника к продолжению общения, изменять при необходимости речевое поведение. Такой метод позволяет учащимся свободно излагать свои мысли, свое мнение, точку зрения, а также проводить связь с жизнью.

На уроках учителя также используют метод проектов, защита презентаций, создание и демонстрация компьютерных презентаций, которые помогают преодолеть трудности, связанные с личностными переживаниями, чувством неловкости, неуверенности. Индивидуальная форма работы на уроках с применением приемов «Инсерт», «Оценочное окно», «Синквейн» помогает учащимся интерпретировать, систематизировать, критически оценивать, анализировать информацию с позиции решаемой задачи, делать аргументированные выводы.

В 50-60-е гг. XX века американский психолог Бенжамин Блум разработал таксономию категорий усвоения и классификацию целей обучения, согласно которой процесс обучения начинается на уровне знаний: запоминания и воспроизведения фактов, дат и т.д. Далее происходит понимание – усвоение полученной информации: ее связь с ранее полученной информацией, обобщение, перефразирование. Применение и использование новых идей в специфичных ситуациях позволяет ученику решать поставленные задачи, выбирать и изменять полученную информацию.

При анализе происходит сравнение, проверка, необходимых для синтеза идей (планирование, прогнозирование). Наконец, на уровне оценивания ученик может отнестись к изучаемому материалу критически и взвесить аргументы, чтобы оценить ценность той или иной идеи.[3]

На уроках для развития функциональной грамотности учащихся используются следующие задания на основе таксономии Блума:

Задания на уровень "Анализ":

1. Работа над текстом: ответить на вопросы.
2. Составить план к тексту.
3. Нарисовать таблицу «Знаю. Хочу знать. Изучил», заполнить ее и проанализировать.

4. Ролевое чтение диалога.
5. Игра «Найди лишнее слово».
6. Игра «Найди общее».

Задания на уровень "Синтез":

1. Творческая работа. Составить текст из данных слов.
2. Составить кроссворд или ребусы.
3. Предложить свой вариант концовки повести.
4. Составить диаграмму Венна.

Задания на уровень "Оценка":

1. Конкурс на лучшего чтеца.
2. Чтение текста-рассуждения. Высказать свое мнение в форме рассуждения.

Ответ можно начать так:

- А) - Я считаю, что уроки нужно учить поздно вечером, потому что:
- Б) – Я думаю, что уроки надо учить после небольшого отдыха днем, потому что:
3. Развитие речи. Как понимаете выражение. Доказать свое мнение.
4. Предложить обложку к данной книге.
5. Составить аннотацию к произведению.
6. Создать рекламу для этой повести.
7. Написать киносценарий по этому тексту.

Используя такие задания, учащиеся лучше поймут произведения и смогут изученное применить и в своей жизни.

Прослушав лекции по развитию функциональной грамотности учащихся по чтению и пониманию текста, и, проработав их на практике, мы изменили свой взгляд на работу с текстами, научились правильно подбирать тексты и задания к ним, которые будут способствовать развитию ЗУН у учащихся, и которые они смогут использовать и применить на практике, в жизни. Теперь мы понимаем, что не настолько качественно или лучше сказать правильно велась эта работа у нас. Мы в большей степени работали односторонне: прочитать текст, пересказать, ответить на простые вопросы. Теперь понимаем, что не только учителя-филологи должны развивать читательскую грамотность у учащихся, но и остальные коллеги тоже должны развивать в учащихся функциональную грамотность. Ведь основная задача школы - стремиться подготовить ученика, человека способного быть успешным в постоянно меняющемся мире.

Обучение должно носить деятельностный характер (проблема поиска механизмов и способов быстрой адаптации в современном мире):

- учебная программа должна быть взвешенной и учитывать индивидуальные интересы учащихся и их потребность в развитии (новый Стандарт соответствует данному условию);

- учащиеся должны стать активными участниками процесса изучения нового материала;

учебный процесс необходимо ориентировать на развитие самостоятельности и ответственности ученика за результаты своей деятельности;

- должны использоваться активные методы обучения;

- в урочной деятельности использовать продуктивные формы групповой работы;

- школы активно поддерживают исследования учеников в области сложных глобальных проблем.

Базовым навыком функциональной грамотности является читательская грамотность: успешность в овладении обучающимися чтением как средством расширения своих знаний и возможностей, продолжения образования, участием в социальной жизни общества, способность аргументировать и обосновать ответ через осмысление текста. В современном обществе умение работать с информацией (читать, прежде всего) становится обязательным условием успешности.

Таким образом, все методы, используемые педагогом, должны быть направлены на развитие познавательной, мыслительной активности, которая в свою очередь направлена

на отработку, обогащение знаний каждого учащегося, развитие его функциональной грамотности:

1. Разнообразить структуру чтения литературных произведений через творческое осмысление - диалоги, эссе-рассуждение, ролевая игра.
2. Вербальное восприятие письменной речи, проводить через оформление стендов (написание статьи, реферата).
3. Разрабатывать задания к текстам на грамотность чтения: аналитические, информационные, позиционные, интерпретационные.
4. Использовать таксономию Блума.
5. Использовать интерактивные методы обучения.
6. Правильно подбирать текстовый материал, чтобы он нес в себе воспитательный характер, связь с жизнью.

Важно всей педагогической общественности страны - от учителя-предметника до управленца - на высоком качественном уровне подготовиться к участию страны в независимой международной масштабной оценке качества школьного образования и профессионально использовать полученные результаты. Сформировать умения у учащихся понимать, анализировать поступающую информацию рационально ее использовать сможет только преданный своему профессиональному долгу и делу УЧИТЕЛЬ!

Список литературы:

1. Национальный план действий по развитию функциональной грамотности школьников на 2012-2016 годы.
2. Государственная Программа развития образования Республики Казахстана 2011-2020 годы от 7 декабря 2010 года.
3. Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. тр. / Под ред. А.В. Хуторского. – М.: Научно-внедренческое предприятие «ИНЭК», 2007. – 327 с.

ИННОВАЦИОННЫЕ ПРИНЦИПЫ И ПОДХОДЫ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

**Бенсова Г.Ш., Жанбиршиева А.Х.,
Есенаманова О.У., СШ №19 г.Актобе**

ТҮЙІНДЕМЕ

Жаңашылдық – бұл жаңалық. Білім беру саласындағы жаңалық – қазіргі таңда қоғам мен үнемі даму үшін өзгеріп отыратын адам қажеттіліктеріне сәйкес шартты түрде қажет. Бір жағынан мәңгі сақталып келген құндылықтар, екінші жағынан заман талабына сай ескірген технологияларды қайта өзгертуге ықпал етеді.

Білім саласында өзгерістер болған және болып тұрады да. Қазіргі жаһандану заманында білім беру парадигмасы өзгерді, білім беру мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас, жаңаша қарым-қатынас пайда болуда. Осыған сәйкес білім беру мекемелерінде жаңашылдық процесі – болашақты дұрыс жоспарлап, дамытуға әкеледі.

Түйінді сөздер: жаңашылдық, білім беру саласы, құндылықтар, технологиялар, көзқарас.

АННОТАЦИЯ

Модернизация - это инновация. Инновации в образовании — естественное и необходимое условие его развития в соответствии с постоянно меняющимися потребностями человека и общества. Способствуя, с одной стороны, сохранению непреходящих ценностей, с другой — инновации несут в себе отказ от всего устаревшего и отжившего, закладывают основы социальных преобразований.

В образовании изменения происходили и происходят всегда. Но в стабильных ситуациях они совершаются либо в пределах существующих норм и эталонов, либо эти изменения столь длительны по времени, что качественные преобразования системы приобретают эволюционный характер и она успевает к ним приспособиться. Образование, по сути, не механическая система, а органическая, которая имеет свои периоды рождения, расцвета и увядания. Именно поэтому внедрение модернизационных процессов в работу образовательных учреждений — это проектирование их будущего развития.

Ключевые слова: инновации в образовании, знания, информация, мультимедийные образовательные технологии.

ABSTRACT

Modernization is an innovation. Innovations in Education natural and necessary condition for its development in accordance with the ever- changing needs for the person and society. Contributing, on the one hand, the preservation of eternal values, on the other hand - the innovations are a rejection of all outdated and obsolete, laying the foundations for social transformation. Changes in the formations occurred and are occurring at all times. But in stable situations, committed either within the existing rules and standards, or these changes are so time-consuming that the qualitative transformation of the system becoming evolutionary in nature and it is time to adapt to them. Education, in fact, not a mechanical system, but the organic, which has its periods of birth, flowering and wilting. That is why the implementation of the modernization process in the work of educational institutions - it is the design of their future development.

Key words: innovations in education, knowledge, information, multimedia educational technologies.

Развитие современного общества определяет новое содержание жизни человека и социума: значимость знания и информации, осознание высокой роли личностных качеств во всех видах человеческой активности, динамику и насыщенность информационного пространства, усложнение процессов и явлений окружающего мира. Классическое триединство — знания, умения и навыки — уступает место формированию компетенций, углубляя противоречие между целостностью культуры и фрагментарной, знаниевой системой образования.

Решением этого противоречия может стать модернизация образования в соответствии с разворачивающимися социокультурными тенденциями. Модернизация системы образования — это преобразование в целях, задачах, технологиях образовательной деятельности, направленное на удовлетворение человека и общества в образовательных продуктах и услугах в соответствии с особенностями социокультурной ситуации [2].

Модернизация - это инновация. Инновации в образовании — естественное и необходимое условие его развития в соответствии с постоянно меняющимися потребностями человека и общества. Способствуя, с одной стороны, сохранению непреходящих ценностей, с другой — инновации несут в себе отказ от всего устаревшего и отжившего, закладывают основы социальных преобразований [1, с. 80].

В образовании изменения происходили и происходят всегда. Но в стабильных ситуациях они совершаются либо в пределах существующих норм и эталонов, либо эти изменения столь длительны по времени, что качественные преобразования системы приобретают эволюционный характер, которые имеют свои периоды рождения, расцвета и увядания. Именно поэтому внедрение модернизационных процессов в работу образовательных учреждений — это проектирование их будущего развития.

Как свидетельствует многолетний педагогический опыт, основными модернизационными процессами в системе могут стать:

— создание условий для совершенствования системы взаимовыгодного сотрудничества с социальными партнерами;

— внедрение мультимедийных образовательных технологий для совершенствования системы информатизации учебного процесса и научно-методической деятельности;

— создание единого банка данных инновационных педагогических технологий, направленных на совершенствование методов организации и управления процессом обучения учащихся;

В этой связи приоритетными направлениями деятельности образования станут:

— выстраивание взаимовыгодного партнерства (сетевое сообщество)

— развитие информационных и коммуникационных технологий в образовании.

В Концепции 12-летнего среднего общего образования в Республике Казахстан определена следующая главная цель: «формирование и развитие образованной, творческой, компетентной и конкурентной личности, способной жить в динамично развивающейся среде, готовой к самоактуализации как в своих собственных интересах, так и в интересах общества».[4] Качественная подготовка означает не только формирование определенных теоретических знаний, умений и навыков, но и развитие качеств и свойств личности.

В процессе обучения важно активное отношение обучающегося к учению. Ребенок – личность, индивидуальность. Раскрыть личность ребенка, помочь её реализации, самовыражению – одна из задач процесса обучения.

Требования к специалисту в плане межкультурного общения в современном мире велики и предполагают овладение им на уровне пользователя не одним, а несколькими иностранными языками. Особенно важным является развитие многоязычной и поликультурной языковой личности. Полиязычная личность – это показатель способности человека принимать полноценное участие в межкультурной коммуникации, способность реализовать себя в рамках диалога культур. Другими словами, это формирование умения в познании собственной культуры и культуры других народов. Языковая личность – есть многослойный и многокомпонентный набор языковых способностей, умений и готовностей к осуществлению языковых поступков разной степени сложности: поступков, которые классифицируются, с одной стороны, по видам речевой деятельности (говорение, аудирование, письмо, чтение), а с другой – по уровням языка (фонетика, грамматика, лексика). Успешное формирование автономной языковой личности непосредственно связано со становлением учебной компетенции обучаемого, т.е. способности управления своей учебной деятельностью.

Инновационные педагогические технологии повышают мотивацию обучения и интерес детей к предмету, формируют обстановку творческого сотрудничества и конкуренции, актуализируют личность ребенка, воспитывают в детях чувство собственного достоинства, дают им ощущения творческой свободы и самое главное – приносят радость. В этой связи актуальной становится проблема изучения и использования инновационных технологий в обучении русскому языку.[7]

В практике преподавания русского языка на современном этапе обучения используются следующие технологии:

1) проектные технологии;

2) информационные технологии;

3) технологии языковых портфелей;

4) модульно-блочные технологии.

Наиболее доступными являются информационные технологии. Мир новейших информационных технологий занимает всё большее место в нашей жизни. Использование их на уроках русского языка повышает мотивацию и познавательную активность учащихся всех возрастов, расширяет их кругозор.

Можно систематизировать, где и как целесообразно использовать информационные технологии в обучении, учитывая, что современные компьютеры позволяют интегрировать в рамках одной программы тексты, графику, звук, анимацию, видеоклипы,

высококачественные фотоизображения, достаточно большие объемы полноэкранного видео:

- 1) при изложении нового материала — визуализация знаний (демонстрационно - энциклопедические программы; программа презентаций Power Point);
- 2) закрепление изложенного материала (тренинг — разнообразные обучающие программы);
- 3) система контроля и проверки (тестирование с оцениванием, контролирующие программы);
- 4) самостоятельная работа учащихся
- 5) при возможности отказа от классно-урочной системы: проведение интегрированных уроков по методу проектов, использование современных Интернет технологий;
- 6) тренировка конкретных способностей учащегося (внимание, память, мышление и т.д.).

При организации урока с использованием компьютера нужно продумывать и учитывать целый ряд факторов:

- 1) определение специфической методической цели урока и выбор соответствующей ей формы урока, приемов деятельности учителя и учащегося;
- 2) учет уровня подготовки класса по предмету и основным учебным и интеллектуальным умениям и навыкам, следовательно, необходимо использовать возможности дифференцированного обучения с использованием компьютерной программы;
- 3) особенности подготовки учителя к уроку с использованием мультимедийной и компьютерной программы по русскому языку и литературе;
- 4) организация деятельности учащихся и их взаимодействия с учителем; роль учителя на уроке;
- 5) развитие у учащихся интереса к данным предметам новыми для них средствами обучения и видами учебной деятельности;
- 6) организация контроля за деятельностью учащихся на уроке и усвоением ими учебного материала;
- 7) готовность учащихся к новому виду учебной деятельности, т.е. владение приемами работы с компьютером.

Задачи, стоящие перед учителем-словесником, во многом отличаются от целей и задач других учителей-предметников. По большому счету, наша главная цель – это душа ребенка, это проблемы нравственности, это развитие творческой личности, а также проблема подготовки ученика как языковой личности.

Задачи эти предполагают, конечно, в первую очередь работу с текстом, с художественным словом, с книгой. Поэтому перед учителем – словесником, который собирается использовать возможности компьютера на своих уроках, всегда возникают вопросы о целесообразности его использования на уроках русского языка и литературы, о том, в какой степени компьютер может заменить учителя и на каких этапах урока, а также о том, какие дидактические функции можно возложить на компьютер.[6]

Использование информационных технологий даёт толчок развитию новых форм и содержания традиционных видов деятельности учащихся, что ведет к их осуществлению на более высоком уровне. Работа с компьютером должна быть организована так, чтобы с первых же уроков начальной ступени обучения она стала мощным психолого-педагогическим средством формирования потребности – мотивационного плана деятельности школьников, средством поддержания и дальнейшего развития их интереса к изучаемому предмету. Правильно организованная работа учащихся с компьютером может способствовать в частности росту их познавательного и коммуникативного интереса, что в свою очередь будет содействовать активизации и расширению возможностей

самостоятельной работы обучаемых по овладению русским языком, как на уроке, так и во внеурочное время.

Обучение с помощью интерактивного оборудования существенно отличается от привычных методов преподавания. Работа с интерактивными досками делает любое занятие динамичным, благодаря этому можно заинтересовать учащихся уже на начальном этапе урока. Можно, к примеру, написать на доске задания или вернуться к предыдущему материалу, чтобы проверить, как учащиеся его усвоили. На уроках русского языка эффективно использовать различные тестовые задания, которые проецируются на экране интерактивной доски.

Таким образом, современность предъявляет всё более высокие требования к обучению и практическому владению русским языком в повседневном общении, профессиональной сфере. Объёмы информации растут, и часто рутинные способы её передачи, хранения и обработки являются неэффективными. Использование информационных технологий раскрывает огромные возможности компьютера как средства обучения.

Более того, внедрение в учебный процесс использования мультимедийных программ вовсе не исключает традиционные методы обучения, а гармонично сочетается с ними на всех этапах обучения: ознакомление, тренировка, применение, контроль. Использование информационных технологий позволяет не только многократно повысить эффективность обучения, но и стимулировать учащихся к дальнейшему самостоятельному изучению русского языка.

Список литературы:

1. Абдуллина О. Инновации и стандарты // Высшее образование в России. 1999. № 5. С. 78-82.
2. Блейхер О.В. Взаимодействие инновационных образовательных процессов как необходимое условие модернизации образования при становлении постиндустриального общества // Управление общественными и экономическими системами. 2006. № 1. С. 16.
3. Послание Президента Республики Казахстан Н.А. Назарбаева народу Казахстана Стратегия «Казахстан-2050», Астана, 2012
4. Концепция развития образования до 2015 года, Астана, 2004
5. Селевко Г.К. Педагогические технологии на основе информационно-коммуникационных средств. – Народное образование. Москва, 2005
6. Современные педагогические технологии как фактор формирования ключевых компетентностей участников образовательного процесса. Часть 5. Информационные технологии в образовательном процессе. Методические материалы. – Ярославль, 2005
7. Быстрой Е. Формирование межкультурной педагогической компетентности учителя // Вестник высшей школы-2006-№6-с. 14-18

РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ИСЛАМ ДІНІНЕ ҚАТЫСТЫ ЖҮРГІЗГЕН САЯСАТЫ

Жакупбеков Мадияр Исмуханович
Тарих пәнінің мұғалімі, Балқаш қаласының ЖББ № 5 ОМ,
Балқаш қ, Қарағанды обл, Қазақстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала Ислам дінінің Ресей империясының саясаты туралы тарихи ақпаратты көрсетеді.

Түйінді сөздер: Ислам, дін, қазақ халқының тарихы.

АННОТАЦИЯ

Статья отражает историческую информацию о проводимой политике Российской Империи в области исламской религии.

Ключевые слова: ислам, религия, история, казахский народ.

ABSTRACT

The article reflects the historical information on the ongoing policy of the Russian Empire in the Islamic religion.

Key words: islam, religion, history, Kazakh people Islam, religion, history, Kazakh people.

Қазақтар ислам дінінің сунниттік бағытын ұстанды. Ішкі Ресейден Қазақстанға қоныс аударушы шаруалардың саны арта түсуіне байланысты патша үкіметі мұндағы мұсылман халықтың құқығына қысым жасау саясатына көшті. XIX ғасырдың бас кезінен бастап патша үкіметі қазақ халқын шоқындырып, орыстандыру саясатын жүргізуге кірісті. Бұған жергілікті халық қатты қарсылық көрсетті.

XVIII ғасырдың соңғы ширегіндегі жағдайда Ресей императрицасы II Екатерина (1762-1796 жж. Ресейде билік еткен) ислам дініне қолдау көрсету саясатын ұстанды. Мұның мынадай себептері болды: *біріншіден*, патша үкіметі қазақтарды Ресеймен тығыз байланыстырмақ болды. Бұл ретте молдалар тек қана Ресей татарларынан іріктелді. *Екіншіден*, мұндай қадам жасау қазақтардың Орта Азиядағы мұсылман орталықтарымен (Бұхара, Самарқан) байланысын шектеуге тиіс болды. *Үшіншіден*, бұл шаралар көшпелі қазақтардың жауынгерлік мінез-құлқын едәуір жұмсарттады деп ұйғарылды. Сондықтан да қазақ даласымен шекаралас жерлердің барлығында да мемлекет қазынасы есебінен мешіттер салына бастады. Әдетте ол мешіттер патша үкіметі әкімшілігінің бастамасы немесе қазақ хандары мен сұлтандарының өтініші бойынша бекіністер жанынан салынды. Мешіттің жанында балаларды оқытатын шағын медресе де болды.

Патша үкіметінің әкімшілігі өзінің отаршылдық саясатын жүргізе отырып, көшпелі, жартылай көшпелі қазақ халқын шоқындырып, христиан дініне көшіруге зор көңіл бөлді. Сол арқылы Қазақстандағы байырғы халықты Ресей империясына шын ниетімен берілген жандар етіп шығаруды ойластырды. XIX ғасырдың бас кезіне қарай қазақ даласындағы әлеуметтік-саяси жағдай өзгере бастады. Соның нәтижесінде патша үкіметінің қазақтарды шоқындырып, христиан дініне көшіру жөніндегі жаңа саясатын жүзеге асыру үшін өте қолайлы жағдай туды. Патша үкіметінің халықаралық аренадағы жағдайы да орныға түсті. Ресей француздарға қарсы 1812 жылғы Отан соғысында жеңіп шықты.

Патша үкіметінің қазақтарды шоқындыру жөніндегі белсенді қызметі 1808 жылдан басталды. Сол жылы Қазақстанның Ресеймен шектес аудандарында ашаршылық күшейген еді.

Алайда қазақ даласында христиан дінін қабылдағысы келетіндер іс жүзінде мүлде жоқтың қасы еді. Мұның өзіндік себептері де болатын. *Біріншіден*, Қазақстанның далалық бөлігінде тұратындар негізінен қазақтар еді. *Екіншіден*, қазақ халқының тарапынан православиелік дін таратушы миссионерлердің қызметіне қарсылық тіпті күшті болды. *Үшіншіден*, бұл кезде қожалар мен татар молдаларының қызметі арқылы ислам дінінің жағдайы едәуір нығайған еді. Сондықтан да қазақтарды шоқындырып, христиан дініне көшірудің нәтижесі XIX ғасырдың ортасына дейін тіпті де мардымды болған жоқ. Мәселен, аса ауқымды Омбы өлкесінде небары 25 қазақ, Томск губерниясында – 4, ал Тобыл губерниясында – 66 қазақ қана шоқынған еді.

Қазақтардың православие дініне кіруі XIX ғасырдың 50-60 жылдарында едәуір көбірек байқалды. Мұның өзі патша үкіметінің қазақтарды Ресейдің ішкі губернияларына өткізбеу жөніндегі қатаң тыйым салу шараларының басталуына байланысты еді. Жатақ (ауылдан қалаға қоныс аударған жалдамалы жұмысшылар) қазақтар күнкөріс үшін жұмыс іздеп, Тобыл және Томск губернияларының селоларына ағылумен болды. Бірақ бұл кезде

Ертістің оң жағалауына ішкі Ресейден қоныс аударып келген шаруалар көптеп жайғаса бастаған еді. Патша үкіметі қоныс аударып келген шаруалардың жер иелену құқығын ғана қорғау жағында болды. Қазақтарды Ертістің сол жағына күштеп көшіру әрекеттеріне кең жол ашылды.

Қазақтардың Ресейдің шекаралас ішкі губерниялары аумағына өтуінің «заңды» жолдарының бірден-бір тиімді тәсілі христиан дінін қабылдау еді. Міне, мұндай жағдайда олар төлқұжаттық алымдар төлеуден босатылатын. Жаңа дінді қабылдағандардың жұмыс іздеп, Батыс Сібірдің селолары мен қалаларына тегін және ешқандай кедергісіз өте беруіне рұқсат етілді. Отаршыл өкімет билігінің ойлап тапқан айла-шарғысының бірі «шоқынұшыларға», яғни христиан дініне өткендерге бірқатар жеңілдіктер мен артықшылықтар беру болды. Мәселен, «шоқынғандар» мемлекеттік алым-салықтардан және рекруттық (солдатқа жаңадан алынған адам) міндетті атқарудан толық босатылды. Олар сонымен қатар едәуір елеулі мөлшерде ақшалай несие (кредит, риба) алуға да құқықты болды.

Христиан дінін қабылдаған қазақтардың барлығы да әдетте қазақ қоғамының әлеуметтік төменгі кедей тобының өкілдері еді. Олар ең алдымен өздерінің материалдық жағдайын жақсартуды көздеді. Сөз реті келгенде айта кету керек, бұл жағдайды Сібір қырғыздарын басқару жөніндегі жалпы облыстық басқарма кеңесінің 1868 жылғы 20 ақпандағы деректерінен айқын көруге болады. Онда былай деп ашық айтылған: «... бұған дейін православие дінін қабылдаған қырғыздардың (қазақтардың.-авт.) бәрінің де шекара шебіне жақын жерлерде көшіп-қонып жүрген сіңірі шыққан кедейлерге жататыны жақсы мәлім... Сондықтан да мына жағдайда күмән келтіруге болмайды: олардың өз дінін ауыстыру себебі өздері ұстанып келген діннің түкке тұрғысыз екендігіне кәміл көз жеткізгендігінде емес, көпшілік жағдайда материалдық есепте жатыр...»

Әрине, олардың христиан дінін шын ниеттерімен құрметтей қоюын күтуге болмайтыны әбден табиғи нәрсе болатын. Мұны дін таратушы миссионер Филарет Синьковскийдің жазбалары да дәлелдей түседі: «... Жаңа шоқындырылғандардың өмірін бақылаудан көрініп отырғандай, олар өздері қабылдаған дінге барынша немқұрайды қарайды және оны тереңірек игеруге мүлде құлықсыз».

Шоқындырылған қазақтар әдетте өзінің бұрынғы қауымында қала алмайтын. Христиан дінін қабылдаған қазақтар «діннен безгендер», деп айыпталып, өте қатаң қуғын-сүргінге ұшырайтын, тіпті оларды өлтіріп те жіберетін. 1869 жылы бұрынғы аға сұлтан Құнанбай Өскенбайұлының бастамасы бойынша Қарамола деген жерде Семей облысы Қарқаралы уезі аумағындағы қазақ билерінің съезі өткізілді. Онда қазақ ақсүйектері христиан дінін таратушы миссионерлердің қызметіне жол бермеу үшін қолдан келген шаралардың барлығын да қабылдау керектігі туралы шешім қабылдады. Атап айтқанда, қазақтың әдет заңының шоқынған қазақтарды ешқандай да қорғамайтындығы жарияланды. Өз дініне опасыздық еткендерді тонап кеткені, өлтіріп кеткені үшін ешкім де жауапты болмайтыны айтылды.

Дала қазақтарын христиандандыру 1881 жылдан бастап едәуір қарқын алды. Өйткені бұл кезде Қырғыз миссиясы құрылған еді. Ол Алтайдағы діни миссия негізінде құрылды. Алтай діни миссиясы бұған дейін Томск губерниясындағы Бийск округінің қалмақтарын христиан дініне енгізумен айналысқан болатын.

Жаңадан құрылған Қырғыз миссиясы Семей облысының кеңбайтақ аймағындағы қазақтарды шоқындыруға кірісті. Бұл аумақтағы миссиясының құрылуына тап осы аймақта кедей жатақтардың қатары көбейіп кеткен еді. Көшпелі қазақ қауымдары тарапынан Қырғыз миссиясына қатты қарсылық көтерілді. Қазақтар орыс шаруаларының селолары мен казак станицаларына кеткен шоқынған туыстарын іздестіре бастады. Дін таратушы миссионерлер өздерінің есебінде бұл жөнінде былай деп жазды: « Мұхаммедтік (с.г.с.) орта өздерінің туыстары мен жақын адамдарының қасиетті шоқынуды қабыл алуына жол бермеу үшін барлық тәсілді, соның ішінде әр түрлі қулық-сұмдықты да, барып тұрған арсыздық пен күш қолдануды да, аяусыз кек алуды да пайдалануда».

Жаңадан шоқынғандарға православие дінін жақсылап оқыту үшін оларды миссионерлік стандаларға (лагерь, тұрақты орын) жіберіп отырды. Онда олар орыс тілін оқып үйренді, жаңа діннің негіздері бойынша сауатын ашты.

Алайда дін үйрету саласындағы миссионерлік қызметтің қарқыны тіпті де мардымды болған жоқ. Оның үстіне, шоқынғандардың арасында исламға қайта бет бұрғандар да аз емес еді. Сондықтан да 1897 Бүкілресейлік халық санағының материалдары бойынша Қазақстан аумағындағы шоқынғандардың жалпы санының небары 660 адамнан аспағаны таңғаларлық кездейсоқ нәрсе емес еді.

Патша үкіметі христиан дінін тықпалаумен қатар ислам дінін әлсірету саясатын да ұстанды. Өйткені ол исламды христиан дінін кеңінен тарату жолындағы басты кедергі деп санады. Қазақтардың Шығыс елдерінде, мәселен, Түркияда оқуына тыйым салынды. Молдалардың қызметіне үкімет әкімшілігі тарапынан қатаң бақылау орнатылды. 1867-1868 жылдары қазақтардың дінге байланысты мәселелері Ішкі істер министрінің қарауына берілді. Әр болыста бір-бірден ғана молда ұстауға рұқсат етілді. Көшпелілер арасындағы молда Ресей империясына шын берілген қазақ болуы тиіс делінді. Молдаларды әскери губернатор ғана тағайындайтын және жұмысынан босататын болып белгіленді. Мешіт салу үшін генерал-губернатордың рұқсатын алу қажет болды. Молдалардың жергілікті тұрғындардың сауатын ашып, оқытуы және оның мешіт жанында жұмысқа жайғасуы үшін уезд бастығының рұқсаты керек еді. Мешіттер мен олардың жанындағы медреселерді қазақ қоғамдарының өз есебінен ұстау керек деп шешілді. Вакуфтердің, яғни мешіттердің жылжымайтын мүлкін ұстауға үзілді-кесілді тыйым салынды.

Дін таратушы христиан миссионерлерінің қызметі және ислам дінінің ықпалына барынша шек қоюшылық қазақ халқының тарапынан күшті наразылық тудырды. 1889 жылы Ақмола облысының Көкшетау болысындағы қазақтар патшаның тікелей өзіне хат жазып, қазақтардың өз мүфтиін тағайындауды сұрады. Бірақ патша олардың бұл өтінішін орындаудан үзілді-кесілді бас тартты. Мешіт салуға рұқсат етілмегеніне қарамай, қазақтар оларды ешқандай рұқсат сұрамай-ақ, өз беттерінше салып ала бастады. 1903 жылы Көкшетау, Петропавл, Ақмола, Павлодар, Семей қалаларында мұсылмандардың құпия діни ұйымдары құрылды. Оған молдалар, мұғалімдер және қазақтың студент жастары мүше болып тартылды. Ол ұйымдардың қызметі мен міндеті патша үкіметінің дін саласындағы саясатына қарсы күрес жүргізу болды. Қозғалысты Науан хазірет (Наурызбай Таласов), Мұхамеджан Бекішев, Шәймерден Қосшығұлұлы және Ысмағұл Балжанов сияқты молдалар басқарды. Олар қазақ халқын өз ұлттық бет-бейнесін сақтап қалуы үшін патша үкіметінің христиан дінін таратушы миссионерлік қызметіне қарсы белсене күрес жүргізуге шақырды. Атап айтқанда, олар қазақ даласындағы беделді тұлғаларға – Павлодар уезіндегі *Сәдуақас Шормановқа*, Семей уезіндегі *Абай Құнанбаевқа* арнайы хат жазып, өздеріне қолдау көрсетуін өтінді.

1907 жылы Омбы қаласында Дала генерал-губернаторының жанында арнайы кеңес өткізіліп, онда қазақ қоғамындағы рухани өмірдің кезек күттірмейтін өткір проблемалары да талқыланды. Кеңесте православие дініне өтіп кеткендердің қайтадан ислам дініне ешқандай кедергісіз емін-еркін оралуын да талап етіп қойды. Сондай-ақ өзіндік ерекше Далалық муфтиат ашу қажет деген ұсыныс жасалды. Кеңеске қатысушылар қазақ, татар және араб тілдерінде шығатын рухани кітаптарға цензуралық бақылауды тоқтату жөніндегі мәселені де көтерді. «Алаш» партиясының бағдарламалық құжаттарында (1917 жыл) Ресейде қазақтар жиі тұратын аумақтарда патша үкіметінің христиан дінін таратушы миссионерлік қызметін тоқтату талап етілді.

Мұрағаттан алынған құжат: *«Қырғыздардың арасында ислам дінінің кеңінен таралуы – қырғыздарды христиан уағыздарына ұйыту жолындағы ең басты кедергілердің бірі болып отыр. Егер миссияға көмектесу үшін, қырғыздар арасында ислам дінін насихаттауды барынша әлсірету үшін қажетті шаралар қабылданбайтын болса, онда, бәлкім, тіпті таяу уақыттың өзінде-ақ шіркеудің қырғыздардан, ал отанымыздың нағыз христиан болуы тиіс, бірақ ондай болып шықпаған халықтан мүлде қол үзіп қалуы*

әбден мүмкін. Қырғыздар өздерінің қандас туыстарының христиан дініне өтуіне өлердей қарсы. Шоқыну үшін дала төсінен келген қырғыз дін таратушы миссионердің құшағына поселке көшелерінде салт атты қырғыздардың қаһарлы тобы көрінген кезде ғана қашып тығылады. Өйткені шоқынған қазақтарды жемтік іздеген аш қасқырдай алақ-жұлақ етіп іздеп келгендер ұстап алып, өздерінің даласына ала қашатын еді».

(Беляев И. Шет аймақтардағы орыс миссиясы. Тарихи-этнографиялық очерк. – СПб., П.П.Сойкиннің басылымы. 12.1912, 264-бет.)

Қосымша: XVII-XVIII ғасырларда Батыс Сібірдің әскери және шенеуніктік тобы қазақтарды қырғыздар деп қате атап келді. Орыс империясының Батыс Сібірді баса-көктеп шығысқа қарай жылжи түсуіне бір кезде Сібірді мекен еткен қырғыздар (нағыз қырғыздар) табан тіресе қарсылық көрсеткен болатын. Сол қырғыздардың атын орыстардың кейінгі кезде қазақтарға қателесіп бергені анықталды. Түбі бірге туысқан екі халықтың шынында тілі де бір, көшпелі өмір салты да, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлері де өте ұқсас екені рас. Кейіннен бұлар, яғни қазақтар мен қырғыздардың, өз алдына бөлек туысқан екі халық екеніне көз жеткізген орыстар қазақтарды «қырғыз-қайсақтар» немесе жалпылама «қырғыздар» деп атап кетті, ал нағыз шын қырғыздарды «тау-тас қырғыздары», «қара қырғыздар» немесе «буруттар» деп атады. Қазақтарға байырғы тарихи өз аты қайтарылмады. Өйткені Ресейде бұл кезде «казак» деген ұқсас атпен әскери сословие пайда болған еді.

1925 жылы өткен Кеңестердің бүкілқазақстандық V съезі «Қырғыз халқының тарихи дұрыс атауын қалпына келтіру үшін қырғыздар алдағы уақыттарда қазақтар деп аталсын» деген қаулы қабылдады. 1925 жылғы 15 маусымдағы Бүкілодақтық Орталық Атқару комитетінің қаулысымен Қырғыз АКСР-і Қазақ АКСР-і деп аталатын болды.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қабылдинов З.Е., Қайыпбаева А.Т. Қазақстан тарихы (XVIII ғасыр – 1914 жыл). Жалпы білім беретін мектептің 8-сыныбына арналған оқулық. 2-басылымы, өңделген. Алматы: Атамұра, 2012. – 344 бет, суретті, карталы. 320 – 326 беттер.
2. Мәшімбаев С.М. Патшалық Ресейдің отаршылдық саясаты. – А., 1994.
3. Мырзахметов М. Қазақ қалай орыстандырылды. – А., 1993.
4. Нұрпейісов К. Алаш һәм Алашорда. – А., 1995.
5. Хан Кене (қазақ халқының тәуелсіздігі үшін күрескен хан-батырлар туралы тарихи толғамдар мен пьеса, дастандар). – А., 1993.
6. Ғылмани С. Заманымызда болған ғұламалардың ғұмыр тарихтары. I том / F 96 Жауапты шығарушылар: Ә.Қ.Муминов, А.Дж. Франк. Кіріспе, қазақшаға және ағылшыншаға аударма, түсіндірмелер мен көрсеткіштерді дайындағандар: Ә.Қ.Муминов, А.Дж. Франк, А.Ш.Нұрманова, С.Моллақағанатұлы, Ұ.А. Өтепбергенова, Т.Ж. Жұманов. – Алматы: Дайк-Пресс, 2013. – 576 б.+8 жапсырма.
7. Избаиров А.К. Ислам в Казахстане.- Алматы, 2013. – 260 с.)

ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМ САПАСЫН КӨТЕРУДЕГІ ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯНЫҢ МАҢЫЗЫ

Жумагалиева Г.А., Наурызалина Г.Б.,
Ажигалиева А.И., Мұғалжар ауданы
Қандыағаш қалалық № 2 орта мектебі

ТҮЙІНДЕМЕ

Оқушылардың белсенділігін арттыру оның білімге тану процесіне деген өзіндік белсенді позициясын қалыптастырады. Ал педагог оқушылармен ара қатынастағы басқарушы, жоспарлау және ұйымдастыру, оқуға мотивациялау және бақылау қызметін

атқарады. Оқу процесінде инновациялық технологияларды қолдану білім сапасын арттыруға және бәсекелестік қабілеті бар маман дайындауға ықпал етеді.

Түйінді сөз: инновациялық оқыту әдістері, құзіреттер

АННОТАЦИЯ

Активизация ученика позволяет формировать собственную позицию, в т.ч. отношению к знанию и процессу познания. А педагог становится управленцем взаимодействия со учениками, выполняет функции планирования и организации, мотивации и контроля обучения. Использование инновационных технологии в процессе обучения способствует повышению качества образования и подготовке конкурентноспособного специалиста.

Ключевые слова: инновационные методы обучения, компетенции.

ABSTRACT

Pupil's activation allows to form his own active role, including in relation to knowledge and learning process. A teacher becomes a manager of the interaction with the pupil, performing the functions of planning, organizing, motivation and monitoring training. Use of innovative technologies in the learning process improves the quality of education and training of competitive specialist.

Key words: innovative methods of teaching, competences.

Кез келген елдің болашағы білім беру жүйесінің және зиялылар қауымының деңгейіне байланысты болғандықтан, Қазақстан халқына да әлемнің дамыған елдерімен тең дәрежеде білім беру қажеттігі күмән тудырмайды. «Сабақ беру – үйреншікті жәй ғана шеберлік емес, ол - жаңаны табатын өнер» деп Ж.Аймауытов атамыз айтқандай, жастардың ақыл – ой әлеуметін барынша дамыту үшін білім беру жүйесін тиімді құра білген ұлттың еңсесі биік, абыройы жоғары болмақ. Қазіргі кезде Қазақстан Республикасының білім беру жүйесін реформалаудың бастапқы кезеңі аяқталды. Бүгінгі күні білім беру саласының тиісті заңды базасы жасалды.

Елбасы Н.Назарбаев өзінің «Қазақстан -2030» жолдауында: «оқушыларды қазақстандық патриотизм мен шығармашылық жағынан дамыған жеке тұлға ретінде тәрбиелеу аса қажет. Ұлттық мінез – құлық, биік талғампаздық, тәкәппарлық, тектілік, білімділік, биік талғам, ұлттық намыс қасиеттерін сіңіріп қалыптастыруымыз керек» дегені мәлім. Елбасының осы алға қойған зор міндеттерін іске асыраушылар – әрине, жастар. Олай болса, сол жастарға сапалы білім мен салауатты тәрбие беру қажет.

Елбасы өзінің жолдауында: Тілдерді дамытудың 2011 -2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламаның мақсаттарын нақты көрсетті. Ұлттың бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады деді. Қазіргі кезеңде білім беру жүйесінің ең басты мәселесі – білім сапасының деңгейін халықаралық дәрежеге жеткізу. Ол үшін қазіргі заман талабына сай қазақ тілін меңгеруде жаңа технологияларды ұтымды әдіс – тәсілдерді пайдалану.

Білім беру саласының басым бағыты - білім сапасын арттыру деп отырамыз. Бұған қалай қол жеткізуге болады?

Бұл мақсатқа қол жеткізудің бірден бір жолы – бұрынғыдай білім мазмұны пәндік білім жиынтығы емес, ендігі білім нәтижесі оқытудың мақсатын, бірлесе шешуде, оқу әрекетін дұрыс ұйымдастыра білуден көрінбек. Біздің мақсатымыз –білімді жеке тұлғаға бағыттау, оның қабілетін дарынын дамытуда. Мыналарды мақсат етеміз:

- 1.Жан –жақты дамыған рухани бай тұлғаны қалыптастыру.
- 2.Оқушыға оқу субъектісі ретінде өзін –өзі дамытуға, жан –жақты тауға көмектесу.
- 3.Әр оқушы өзін –өз өзгертуші субъект дәрежесіне көтеру, оқыту барысында соған лайық жағдай жасау.
- 4.Оқушыға білімді өздігінен меңгерудің әдіс – тәсілдерін игеру, дамыту.

Кез –келген ізденіс - оқу ісіндегі субъектілер оқушы мен мұғалімнің өзара іс – әрекеттеріне танымдық қызметіне бағытталуы тиіс.

Тәуелсіз ел тірегі – білімді ұрпақ. Оқу процесінде оқытудың озық технологиясын қолдану – бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Сондықтан оқушылардың білімін арттыру үшін сабақта жаңа технологияларды қолдана білу керек. Оқытудың тиімді жолдары оқытудың әртүрлі әдістері арқылы анықталады. Бүгінгі таңда оқу процесінде оқытудың қалыптасқан негізгі әдістерімен қатар оқытудың жаңа әдістері, яғни инновациялық әдістері жиі қолданылады.

Қазіргі заман талаптарына сәйкес, адам мен қоғам арасындағы үйлесімділік туралы философиялық қағидаларға, таным теориясына, іс – әрекеттік теорияларына, ғылыми – педагогикалық теориялар мен кәсіби маман қалыптастыру тұжырымдамаларына негізделген жоғары оқу орындарында инновациялық білім беру үдерістерін басқаруды кәсіби қалыптастыру үдерісінің теориялық негізі:

Жоғары оқу орындарындағы инновациялық білім беру үдерісін басқаруды кәсіби қалыптастырудың сапасын жетілдірудегі мәні, мазмұны және құрылымы:

-инновациялық білім беру үдерісін басқаруды кәсіби қалыптастырудың әдістемелік – тәжірибесін жүзеге асыруға негізделген, инновациялық білім деңгейін анықтауға бағытталған (компоненттер, өлшемдер, көрсеткіштер) құрылымдық – мазмұндық үлгі:

-инновациялық білім беру үдерістерін басқаруды кәсіби қалыптастыру нақты шарттар арқылы (мазмұндық, ұйымдастырушылық, әдістемелік) жүзеге асырылу: мазмұндық – тұжырымдама негізінде пән бағдарламаларын жасаумен айқындалуы; ұйымдастырушылық – оқу –тәрбие үдерісінде әртүрлі жұмыс формаларын, әдіс-тәсілдерді пайдаланумен анықталуы; әдістемелік – білім беру үдерісін басқаруды диагностикалау, жоспарлау, ұйымдастыру мен талдауға негізделген жұмыстар сипаттамасы.

Инновациялық білім беру үдерістерін басқаруды кәсіби қалыптастырудың әдістемесі. Инновациялық процесс – бұл дамуы жағынан мақсатты бағытталған және құрылуы жағынан саналы процесс қазіргі заманның идеяларын, теорияларын, әдістемелерін, технологияларын тарату және меңгеру, қолдану белгілі.

Инновациялық технологияны сабақта пайдалану; білім алуға оң мотивация қалыптастырады. Сабақ материалдарының информативті көлемін ауқымды етеді; оқытудың формалары мен белсенді әдістерін енгізеді; оқушылардың тәжірибелік үйрену машықтарын өмірлік жағдайға сәйкес дамытады; оқу процесін қарқынды, әрі жинақы етеді; әржақты әріптестік формаларын қалыптастырады. Сабақ барысында ұйымдастырылған әрбір белсенді сабақ 3 деңгейлік тапсырмалар жүйесін біртіндеп жүйелі жүргізуге жағымды жағдай туғызады. Мұғалімде белсенді жұмыс түрлерін ұйымдастыруда шектеу, бағдарламадан қалып қойдым қорқынышы болмайды. Еліміздің басты байлығы - адам, халыққа сапалы білім мен рухани азық беру білім саласындағы қызметкерлердің басты міндеті. Қазақстан өз тәуелсіздігін жариялағанына биыл 25 жыл толып отыр. Осы уақыт ішінде елімізде оң өзгерістер, табыстар мен көптеген ғылыми жаңалықтар өмірге келді. Жаңа ғасырдың жаңаша ойлайтын білімді де білікті жастарының арқасында жаңа технологиялар өндіріске енгізіліп, қай салада болмасын әлемдік озық тәжірибе өмірімізге еніп келеді. Оқушылардың шығармашылығын қызығушылығын қалыптастырудағы басты мақсат - қазіргі білім берудің жаңа парадигмасы жағдайындағы оқушылардың жеке тұлғалық сапалық қасиетін дамыту, шығармашылық ойлауын дамыта отырып, заман талабына сай құзырлығын қалыптастыру және рухани жан дүниесінің дамуына жағдай жасау. Сондықтан Егемен еліміздің келешегі жас ұрпақты тәрбиелейтін орта мектеп өзіне жүктелген әлеуметтік міндетті атқару үшін ондағы игерілетін білім мазмұны, білім берудің түрлі жолдарын бүгінгі талапқа сай жаңартуға ұмтылуы заңдылық. Өткен материалдарды жинақтап қорытуда немесе жаңа сабақты бекіту кезінде тест түрлерін пайдалануда өте тиімді. Тест арқылы оқушылардың жауабы жалпылама емес, нақты берілетін болады. Дегенмен, әр мұғалім тест сұрақтарын өзі әзірлегені тиімді.

Тест оқушылардың білімін тереңдетуге, тиянақты білім жүйесін қалыптастыру үшін қажет.

Инновациялық білім беру әдістерінің ішінде педагогика ғылымының докторы, профессор Ж.Қараевтың « Деңгейлеп саралап оқыту» технологиясы бастауыш сыныпта бейімдеп оқытуға тиімді құралдың бірі. Бұл технологияның мақсаты – әр оқушы өзінің даму деңгейінде оқу материалын меңгергенін біледі. Бұл технология дамыта оқыту технологиясын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Осы технология оқушылармен жұмыс жасағанда төмендегідей жетістіктерге қол жеткізеді.

*еркін ойлауға мүмкіндік беріп, ұжымдық іс – әрекетке тәрбиелейді;

*ақыл – ойын дамытып, жан – жақты ізденушілігін арттырады;

*тіл байлығын жетілдіріп, шығармашылық белсенділігін арттырады.

Президент жолдауындағы «Ұлттық бәсекеге қабілеттілігі бірінші кезекте білім деңгейімен айқындалады» - деген байламы жеке адамның құндылығын арттыру, оны дайындайтын ұстаз жауапкершілігінің өсуі, жарыс, күрес, тынымсыз еңбек, сапалы нәтиже деген ұғыммен егіз. Қазіргі заман талабы бойынша білім беруді ақпараттандырудың негізгі талаптарының бірі – оқу үдерісіне электрондық оқулықтардың енуі. Оқу материалдарын ұтымды игеруде электрондық оқулықтардың атқаратын рөлі зор. Электрондық оқулықтарда теориялық тақырыптар кеңінен беріліп түсіндіріледі. «Білім негізі бастауышта» десек оқушыларға жан – жақты, терең білім беруді мектептің алғашқы сатысы бастауыш сыныпта қадағалай отырып, мектеп табалдырығын жаңа аттаған балаларды психологиялық, пәндік тестермен қабылдап, оқушыларды әр бір сыныпқа көшіруде түрлі сынақтар алып, өздігінен білім алуға деген құлшынысын арттыра түсуіміз қажет. Бастауыш сыныптан бейімдеп деңгейлеп оқыту, ғылыми – зерттеу жұмыстарына баулу, ақпараттық технологияларды қолдану ерте жастан бастап оқушылардың бойындағы қабілет көзінің ашылып, дарынды, интеллектісі жоғары жеке тұлға қалыптасуына ықпал етеді. Осындай үздіксіз білім беру еліміздегі өркениетті елдер қатарына қосып, келешек ұрпақты білімді, білікті, саналы тұлға ретінде қалыптастыруға мол мүмкіндігін береді. Егемендік алып, қоғамдық өмірдің барлық соның ішінде білім беру саласында жүріп жатқан демократияландыру мен ізгіліктендіру мектепті осы кезге дейінгі дағдарыстан шығаратын қуатты талпыныстарға жол ашты. Жаңа технологияның басты тиімділігі бұл мұғалімге бастауыштағы оқу үдерісінің құрылымын түбегейлі өзгертуге, оқытудағы пәнаралық байланыстарын күшейте отырып, оқушылардың дүниетанымдарын кеңейтуге және жеке қабілеттерін көре біліп, оны дамытуға толық жағдай жасау. Жаңа технологияның негізгі ерекшелігі - бұл оқушыларға өз бетімен немесе бірлескен түрде шығармашылық жұмыспен шұғылдануға, ізденуге, өз жұмысының нәтижесін көріп, өз - өзіне сын көзбен қарауына және жеткен жетістіктерінен ләззат алуға мүмкіндік беру. Оқушылардың шығармашылық белсенділігін қалыптастыруда сабақтарды түрлендіріп өткізудің маңызы ерекше. Мұндай сабақтардың тиімділігін атап өтсек:

*оқушының танымдық ізденімпаздығы қалыптасады;

*сұрақтарды, мәселелерді терең талдауға үйренеді;

*шығармашылық ой – өрісі артады;

*ұжымдық ой – пікірлері жетіледі.

Біліктілікті арттыру жүйесінде педагогтардың оқу қажеттіліктері нақты білімнің мәнін түсінуге, соның нәтижесінде өзіндік іс – әрекетке енуге және жеке өміріндегі тәжірибені жетілдіру мақсаттарына байланысты қалыптасады. Осы заманғы мұғалім оқуға үлкен потенциалдық мүмкіндіктермен келеді. Сондықтан олардың функционалдық сауаттылықтарын кәсіби шеберлікпен ұштастыру үшін нәтижеге бағытталған білім беру үлгісінде мақсатты түрде білім беретін, қалыптастыратын, дамытатын андрогогикалық процесс қажет. Бұл уақыт талабы. Болашақтың бәсекеге қабілетті ХХІ ғасыр шәкіртін тәрбиелеу білім беру саласының еш назарынан тыс қалған емес. Соған сай ұстаз - ізденімпаз ғалым, нәзік психолог, тынымсыз еңбекқор, ортаның ұйытқысы, жан - жақты шебер, терең қазыналы, шығармашылығы жоғары жеке тұлғаны қалыптастырып,

тәрбиелейтінімізге нық сенімдімін. «Адам ұрпағымен мың жасайды» - дейді халқымыз. Жақсылыққа бастайтын жарық жұлдыз - оқу. «Надан жұрттың күні - қараң, келешегі - тұман» - деп М.Дулатов айтқандай егеменді еліміздің тірегі – білімді ұрпақ. Өз ұрпағын өнегелі, өнерлі абзал азамат болып өсуі үшін педагогикалық технологияларды шығармашылықпен оқу - үрдісіне тиімді пайдалану әр ұстаздың міндеті болып табылады.

Қорыта келе, бүгінгі таңдағы білім беру өзегіне айналып отырған мәдениет – білім - тарих бірлігі тілдің өткен тарихы мен бүгіннен сабақтастыратын жол. Яғни:

- әрбір білім алушының білім алу, даму, басқа да іс – әрекеттерін мақсатты түрде ұйымдастыра білу;

- білім мен білігіне сай келетін бағдар таңдап алатындай дәрежеде тәрбиелеу;

- өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастыру, дамыту;

- аналитикалық ойлау қабілетін дамыту.

Мұндай жаңа жүйе, жаңа бағыттар жас ұрпақтың болашақ дамуының, сапалы білім мен саналы тәрбие құралы болуына бірден – бір негізі болып саналады.

Әдебиеттер тізімі:

1.Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана 2004ж. 28 бет.

2.Жаңашыл педагогтар іс - тәжірибелері. Алматы 1991ж.

3. Педагогикалық ізденіс. Алматы 1990ж. 8-58, 58-100,147,215 беттер.

4.Нағымжанова Қ. Инновациялық технологияның құрылымы. – Өркен 2007ж.

ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫСТА МҰҒАЛІМНІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІНІҢ РӨЛІ

**Гайпназарова Бағдат Джолдыбаевна
магистр-оқытушы, М.Өтемісов атындағы БҚМУ
Ажибекова Нурила Уразбаевна
БОПЖӘ мамандығының 2-курс студенті, М.Өтемісов атындағы БҚМУ**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада «қабілет, дарын» сөздерінің мәні, мазмұны айқындалып, баланың бойында шығармашылық қабілеттерді, дарындылықты дамытудың теориялық негіздері қарастырылады.

Түйінді сөз: қабілет, дарындылық, вундеркинд, дарынды бала, дарынды баламен жұмыс.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается значение, содержание понятия «способность, одаренность» и теоретические основы развития одаренности и творческих способностей детей.

Ключевые слова: способность, одаренность, вундеркинд, одаренный ребенок, работа с одаренными детьми.

ABSTRACT

The article considers the meaning, content of the notion "ability, talent" and the theoretical bases of talent development and creative abilities of children.

Key words: ability, talent, prodigy, gifted child, work with gifted children

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев білім ордаларында білім мазмұнын жақсартудың алғы шарттарының бірі – дарынды балаларды таба білу, тәрбиелеп жетілдіру, бойындағы ерекше қасиеттерін дамытуға мүмкіндік туғызу қажет деп атап өткендей, дарынды балалармен жұмыс мәселесі қазіргі таңның өзекті мәселелерінің бірі болып отыр [1].

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғашқы рет «Әр баланың жеке қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын дамыту» сияқты өзекті мәселелер енгізіп отырғаны белгілі. Өйткені ғылым мен техниканы, өндірісті қазіргідей әлемдік деңгейде дамыту үшін елімізге шығармашылықпен жұмыс жасайтын білімді, жоғары дайындығы бар білікті мамандар қажет. Ал ондай мамандар дарынды балалардың ішінен шығады [2].

Күнделікті ауызекі сөзде "қабілет" деген атауды жиі қолданамыз. Мәселен, мұғалім оқушысына мінездеме бере отырып, осы баланың сурет сабағына не болмаса музыка пәніне қабілеті күшті екенін айтады. Мектепте оқушыларға түрлі қоғамдық жұмыстар жүктелгенде де олардың кейбіреулерінің ұйымдастырғыштық, екіншісінің - музыкалық, үшіншісінің - суретшілік қабілеті еске алынып, бұған ерекше мән беріліп отырылады. Бұл мысалдар әр адамның әрекеті бір түріне жарамдылығын көрсететін дара ерекшелігі болатынын байқатады. Мұндай ерекшеліктер іс - әрекетті орындау үстінде, әсіресе, оның нәтижесінен жақсы көрініп отырады. Мәселен, біреу қолына алған ісін бұрқыратып тез бітіріп тастайды және оны өте нәтижелі етіп шығарады. Ал екінші біреу өте баяу қимылдап әрі істі сапасыз етіп орындайды. Бұл мысалда да бірінші адамның іске қабілеттілігі екіншіге қарағанда әлдеқайда жоғары екендігі көрініп тұр.

Қандай да болмасын бірер нәрсеге қабілеті жоқ адам болмайды. Ол біреуде күшті, біреуде шамалы болып келуі мүмкін.

Қабілет адамның іс-әрекетінің белгілі бір түріне, өнер саласының біріне жарамдылығын жақсы көрсете алады. Белгілі бір істі үздік орындауға мүмкіндік беретін адамның әр түрлі жеке қасиеттерінің (музыкалық саңылау, түстерді жақсы ажырата алу, қолдың икемділігі, т.б.) қиысып келуін, яғни адам қасиеттерінің синтезін *қабілет* деп атайды.

Қабілеттің дамуы оны қажет ететін қызмет саласында және әрекетте үйрену үстінде көрініп отырады.

Қабілеттің ойдағыдай дамуы адамда тиісті білім жүйесінің, икемділік пен дағдының болуына байланысты болады. Мәселен, оқушыда техникалық қабілеттің ойдағыдай дамуы үшін техникалық конструкциялардың құрылысын жақсы білуі, оны тәжірибе жүзінде пайдалана алу қажет. Баланың білімі тереңдеп, икемділігі артып, дағдысы көбейе түссе, оның қабілеті де ойдағыдай дамып отырады.

Оқу - тәрбие процесінде қабілет, білім, дағды, ептілік сияқты психологиялық ұғымдарды өз мәнінде түсіне алмау - мұғалімдерді педагогикалық қателерге ұшыратуы да мүмкін.

Қабілет негізінен екіге бөлінеді.

Адамның ақыл - ой өзгешеліктерінің жеке қасиеттерін көрсететін кез келген адамнан табылатын қабілет *жалпы қабілет* деп аталады. Ақылдың орамдылығы мен шыншылдығы, материалды еске тез қалдыра алу, зейінділік пен бақылағыштық, зеректік пен тапқырлық, т.б. осы секілді ақыл - ой әрекетінде көрінетін өзгешеліктер жалпы қабілет болып табылады.

Іс - әрекеттің жеке салаларында ғана көрініп, оның нәтижелі орындалуына мүмкіндік беретін қабілетті *арнаулы қабілет* деп атайды.

Адам қабілетінің дамуы қоғамдық прогреске, оның әлеуметтік сипатына ғылыми - техникалық прогресс байланысты болып отырады.

Адам қабілеттерінің жан - жақсы жетілуі еңбектің ескі бөлінісін, яғни ой еңбегі мен дене еңбегі болып бөлінуін, сөйтіп адамның белгілі бір кәсіпке немесе мамандыққа таңылып қоюын бірте -бірте жоюды көздейді.

Адамдардың қабілетінде жеке адамға тән айырмашылықтар да болады, яғни іс - әрекет нәтижесі - әр адамда әр түрлі. Адам қабілетінің даралық ерекшеліктеріне талант, дарындылық, данышпандық сияқты қасиеттер де жатады. Қабілеттіліктің жлғары деңгейде көрінуін "*талант*" деп атайды. Талантты адам істің белгілі саласында ірі жетістіктерге қолы жетеді.

Дарындылық - адамның белгілі бір іске деген айрықша қабілеттілігі, өмірдің қандай да бір саласында өзін ерекше қырынан көрсетуі. С. В. Кузнецова дарындылық ұғымына төмендегідей анықтама береді: оқушы дарындылығы — осы білімді кез - келген жағдайға қолдана алатын, білімнің кеңдігі, жас ерекшелігіне сәйкес жоғары белсенділігі, психикалық

процестерінің дамуының жоғары деңгейлігі, дұрыс ой-түйіндерге сүйене отырып, жұмысты жемісті орындауды қамтамасыз ететін психикалық қасиеттерінің жиынтығы [3, б. 86].

Әдебиеттерде «дарындылық» ұғымына сан түрлі сипаттамалар берілген:

- қызметтің табысты орындауын қамтамасыз ететін қабілеттердің сапалы өзіндік байланыстыруы;

- адам мүмкіндіктерінің кеңдігі мен қызмет өзіндігін айқындайтын жалпы қабілеттер немесе қабілеттердің жалпы сәттері;

- ақыл әлеуеті, немесе парасаттылығы, оқуға деген танымдық мүмкіндіктері мен қабілеттердің біртұтастық жеке сипаттамасы;

- қабілеттердің, табиғи көрсеткіштердің жиынтығы, қабілет табиғи себептерінің айқындалу және өзіндікі деңгейінің сипаттамасы;

- таланттық; қызметіндегі ұлы жетістіктер үшін қажетті ішкі шарттардың бірі.

Дарындылық адам психикасының өмір бойы жүйелі түрде дамып, басқалар мен салыстырғанда адамның бір немесе бірнеше іс-әрекет төңірегінде әдеттен тыс, сирек кездесетін жоғары нәтижелерге жету мүмкіндігі.

«Әрбір бала – болашақ данышпан» деген қағидаға ой жіберсек, ұстаз атаулының шәкірттерді дарынды, дарынсыз деп жіктеуінің үлкен қателік екенін сеземіз. Адам бойындағы дарындылықты психологтар соңғы жылдары 2 түрін көрсетті: *жалпы (интеллектуалды) дарындылық, нақты дарындылық.*

1. Жалпы дарындылық дегеніміз - жалпы икемдігі, есте сақтау қабілеті жақсы дамыған, ойлау қабілеті жан-жақты, кез-келген тақырыпта әңгімелесу, мәселелерді шешу және өз тәжірибесінде үйрену деп тұжырымдалады. Интеллектуалдық қабілеттер - жалпы дарындылық психологиялық ядросы болып табылады .

2. Нақты дарындылық дегеніміз - белгілі бір іс-әрекет аймағында, атап айтқанда музыкалық, көркемдік, спорттық т.б. қасиеттері бар балалар.

Дарынды балалар - өз құрбыларынан ақыл-ойының дамуымен біршама озатын немесе аса көрнекті арнаулы қабілеттерін көрсететін (музыкалық, көркемдік т.б.) балалар.

Барлық бала дарынды немесе өзіндік жеке дара ерекше қасиеті бар деген тұжырым педиатрлардың, педагогтардың, спорттық және көркем студиялардың маңызды мәселесіне айналды. Дарынды деп өз қатарларынан әлдеқайда дамыған немесе ерекше бір зейіні бар (музыкалық, көркемдік, спорттық т.б. қасиеттер бар) балаларды айтады; ғылыми тұрғыдан кәдімгі сөзде оларды жиі *вундеркиндтер* деп те айтады.

Дарындылықтың бірден-бір белгісі – тілдің ерте шығуы. Әсіресе, егер бала бөлек-бөлек сөздерден қарапайым сөйлемдерге көшсе, бұндай балалардың сөз байлығы да мол, әңгімесі де мәнерлі болып келеді және олар сөздің реңі мен нюанстарын іштей сезеді. Сөйлемдері ұзақ және орынды. Көп балаларда өзіл-оспақ қасиеттері кездеседі. Олардың есте сақтау қабілеті жақсы дамыған, ойлау қабілеті де жан-жақты. Дарынды балалар әдетте 4 жасында хат таниды, оқи алады. Тәжірибелі педагог-мұндай баланы өткір көзқарасынан және өзінің ерекше іс әрекетіне қарап көпшілік ішінен тез тауып алады. Егер ересектер мен бала қарым-қатынасында сенімділік болмаса, ең үлкен дарын да танылмай қалуы мүмкін. Дарындылық, сол сияқты қарапайым зейінділік жылулық сүйіспеншілік және қамқорлық ортада ғана ашылады.

Балалық шақтағы дарындылықтың ерте көзге түсуі (мысалы, есепке икемді баланың есепке шапшаң жауап беруі, музыкаға зейіні бар баланың әр кезде әндетуі, суретке икемі бар баланың сурет салуы) ата-аналардың, педагогтардың қамқоршылығын талап етеді. Дарынды балалардың мүмкіндіктерін дұрыс пайдалану, дамыту мақсатында арнайы жасалынған бағдармалар арқылы оқыту жүргізіледі (мысалы, арнасы дарынды балаларға арналған арнайы физики - математика мектептері, баланың қабілетіне қарай әр түрлі үйірмелер, т.б.).

Дарынды балаларда бастапқы әлеуметтік бейімділік өз жасындағылардан ерте өтеді. Зерттеушілердің айтуынша, дарынды балалар жаңа жағдайға өте сезімтал келеді, бұл ерекше қиындықтарға әкеледі. Мұндай қатынас көбінесе оқу бағдарламасының қызық еместігінен, оларға оның жеңіл көрінуінен болады. Тәртіптің бұзылуы, бағдарламаның балалар қабілетінен

төмендігінен болуы мүмкін. Осының нәтижесінде дарынды бала әлеуметтік оқшаулануға түседі, ол тұйықталып қалады.

Танымға ұмтылу күшіне байланысты дарынды балалар ұстаздар мен ересектердің назарын манипуляциялайды. Бұл басқа балалармен қатынаста шиеленісті тудырады. [4, б. 288-290]

Белгілі психолог Н.С. Лейтес дарынды баланың негізгі қасиеттері мыналар деп көрсетті:

- ұқыптылық, жинақтылық, зейіннің тұрақтылығы, еңбек ету қабілетінің жоғарылығы;
- ақыл- ой, логикалық ойлаудың тездігі, кез келген жағдайды талдап салыстыра білу;
- барлық күш- қуатты сарқа жұмсап тынымсыз еңбек етуі.

Осы қағидаларды басшылыққа ала отырып кез келген баланың бойындағы қабілетті үздіксіз еңбек мұғалімнің ерінбей жалықпай үлкен ізденіспен жұмыс жасауының нәтижесін жүзеге асыруға болады.

Еліміздің жарқын болашағы, мектеп болашағы ұстаздардың ізденісіне, балаларға деген сүйіспеншілігіне, кәсіптік деңгейіне тікелей байланысты. Шындығында мұғалімнің алдында оқушыларға білім мен тәрбие беруде үлкен жауапкершілік тұр.

Әрбір оқушыны оқытып, тәрбиелеуге байланысты мәселелерді өздігімен және шығармашылық ынтамен шешуге қабілетті жаңашыл мұғалім керек.

Дарынды оқушымен жұмыстың негізгі мақсаты - олардың шығармашылық жұмыста өзінің қабілетін іске асыруға дайындығын қалыптастыру. Ал мақсатқа жету, оқу бағдарламасын тереңдетіп оқыту және оқушының танымдық белсенділігін дамыту арқылы жүзеге асады.

Дарынды баламен жұмыс сыныпта сабақ берумен шектелмеуі керек. Ол жұмыс-мұғалімнің қажырлы еңбегін, көп уақытын, педагогикалық шеберлігін қажет етеді.

Мектеп пен мұғалімнің міндеті оқушыларды оқыту ғана емес, сондай - ақ олардың қабілеттерін дамыту болып табылады. Қабілеттілікті дамытуда оқу жұмыстарының маңызы зор. Дегенмен, қабілеттілікті дамытуда оқу жұмыстарының маңызы зор. Дегенмен, қабілеттілікті дамытуда оқыту әр түрлі дәрежеде ықпал жасайды. Ал, қисынсыз әдістер (мысалы, түсінбей жаттап алу) дамытуға кедергі келтіруі мүмкін. Мектеп оқушысымен жеке қатынас жасай білу керек, олардың ерекшеліктерін ескеріп, соған сай тапсырмалар берген жөн. Күшті оқушыларға сабақта зерігіп кетпес үшін және үйде орындауға жетерліктей қосымша жұмыстар берген жөн. Нашар оқитындарға шамасы келетіндей талаптар қойып, бала нәтижелі орындай алатындай жеңілдеу тапсырмалар беріп, көбірек көмектесуге тура келеді.

Бала қабілетін тәрбиелеу үшін жүргізілетін жұмыстардың мазмұны мен түрлері сан алуан. Бұларды нақты жағдайларға байланысты жүргізе білу әрбір мұғалімнің негізгі жұмыстарының бірі - оқушылардың оқу әрекетін тартымды, мазмұнды, қызғылықты етіп ұйымдастыру. Мысалы, мұғалім жақсы үлгеретін оқушыларға талапты көбірек қойып, қосымша тапсырмалар беретін болса, "орташа" қабілеті бар балаларды да бақылаудан тыс қалдырмаған жөн. кей жағдайларда осындай балалардың табиғи мүмкіндіктері жеткілікті болғанымен, мұғалімнің назарынан тыс қалып қояды да, ол "орташа" оқушы болып кете береді. Сондықтан да оқушының келешегіне зор үмітпен қарау керек.

Дарынды оқушымен жұмыс жүйесіндегі мұғалім маңызды орын алады. Оқушының болашақтағы мамандығына байланысты, яғни кәсіби тағдыры тек қана жақсы мұғалімге байланысты.

Жаңашыл педагогтер оқушының жеке тұлғалық абыройын барынша құрметтеуге, оның шығармашылық қабілеттері мен бейімділіктерін, өздігімен ойлау қабілетін дамытуға, жағымды эмоциональдық - педагогикалық үрдісті қалыптастырып, одан педагогикалық зорлықтың барлық түрін аластатуға бағытталған ізгіліктік стратегиясымен сипатталады.

Сондай-ақ дарынды оқушылармен нәтижелі жұмыс жасайтын мұғалімнің кәсіби қабілеттері мынадай қасиеттерден тұрады: жоғары кәсіби біліктілік, даралық қасиет,

білімпаздық, ойлап табуға және ғылыми зертеу жұмысына қабілеттілік, кәсіби қызметін өздігінен жетілдіруге ұмтылушылық. Дарынды оқушымен жұмыс мұғалімнің өзіне, қызметіне және кәсіби біліктілігіне жаңа, жоғары талаптар қояды. Тіпті оның кәсіби жетілуіне өзгеше емтихан болып табылады.

Жас жеткіншектің бойындағы табиғат берген ерекше қабілеті, дарындылықты тани білу, оның одан әрі дамуына бағыт-бағдар бере білу әр ұстаздың парызы.

Адамның дарындылығы оның жоғары жүйке саласының туа біткен қасиетімен тығыз байланысты. Дарынды балаларды іздеу, оларды оқыту мен тәрбиелеу қоғам үшін бүгінгі күні өте қажет, себебі дарынды адам басқаға қарағанда көп пайда әкеледі. Әрбір дарынды адам, еңбекке бейім, ол шығармашылық тапқырлықпен жігерлі еңбек етеді. Бүгінгі күні дарынды балалармен жұмыс істеуге арнайы бағдарламалар жасалуда, көптеген елдердегі мектептер дифференциалданған білім беру жағына көшуде.

XXI ғасыр - білімділер ғасыры. Ендеше бізге ой өрісі жоғары дамыған, зерделі, жан-жақты парасатты ұрпақ керек екенін бір сәтте естен шығармағанымыз жөн. Ең бастысы – дарынды баланы анықтау, оқыту, тәрбиелеу, дамыту – қазіргі уақытта білім беру жүйесіндегі қолға алынып отырған өзекті мәселе. Сондықтан мектептегі оқушылардың ғылыми қоғамдарының негізгі міндеті сыныптан тыс және үйірмелік жұмыс жүйесін оқу – тәрбие процестерімен байланыстыра отырып, ғылыми деңгейге көтеру керек. Еліміздің ертеңгі болашағы ұрпақ тәрбиесіне байланысты екені баршаға белгілі. Оқушы - жанып тұрған от. Оны өшіре салу, лаулатып, қыздырып жандыру, үстінен басып бықсытып қою, ол өз қолымызда. Табиғаттың бізге берген тамаша сыйын ерекше қабілетті оқушыны дарынға айналдыра білейік.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Білім туралы Заңы. Астана. 2008 жыл.
2. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы
3. Кузнецова С. В. Формирование умственных действий. Под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. В. Петухова. —М.,1981-86с.
4. Жалпы психология негіздері. Оқулық-Алматы: 2012 - 288-290б

**СЕКЦИЯ 7. ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕП/
МАЛОКОМПЛЕКТНАЯ ШКОЛА**

**АУЫЛ МЕКТЕП ЖАҒДАЙЫНДА РЕСУРСТЫҚ ОРТАЛЫҚТЫҢ
ЖҰМЫСЫН БАСҚАРУ**

**Кашкимбекова Шарбат Сарчуkenовна
Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы,
Мойынқұм ауылы, Т.Рысқұлов атындағы
тірек мектебінің (ресурстық орталық) директоры**

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген мақалада ауыл мектептерінде оқу-тәрбие жұмысын ұйымдастыру мен басқару мәселелері ашылған.

Түйінді сөздер: ұйымдастыру, басқару, ресурстық орталық.

АННОТАЦИЯ

В данной статье раскрыты вопросы организации и управления учебно-воспитательным процессом в сельской школе.

Ключевые слова: организации, управления, ресурсный центр.

ABSTRACT

This article deals with the organization and management of the educational process at the rural school.

Keywords: organization, management, resource center.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңының тірек мектеп (ресурстық орталығы)-шағын жинақталған мектеп оқушыларының сапалы білім алуына қолжетімділігін қамтамасыз ету, Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасын жүзеге асыру мақсатында 2012 жылғы 23 тамыздағы Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасының №1080 қаулысымен бекітілген Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартын, облыста білім беруді дамытудың 2011-2015 аймақтық бағдарламасы және Қазақстан Республикасының шағын жинақталған мектептерді дамытудың 2010-2020 жылдарға арналған тұжырымдамасын жүзеге асыру мақсатында тірек мектептері (ресурстық орталық) ашылды. Соның бірі болып Мойынқұм ауданындағы Т.Рысқұлов атындағы орта мектебі. «Мойынқұм ауданы әкімдігі білім бөлімінің Т.Рысқұлов атындағы тірек мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Тірек мектебі (ресурстық орталық) жағдайында дарынды балаларды оқыту мен дамытуды ұйымдастырудың педагогикалық шарттары» тақырыбымен 2013-2018 жылдарға эксперимент алаңы болып бекітілді.

Ғалымдардың айтуы бойынша педагогикалық басқару - бұл білім процесінің тиімділігін көтеруге ықпал етуші қағидалар, әдістер және білім процесін ұйымдастыру формалары мен технологиялық тәсілдер жинағы. Ол өзінің тұлғалық бағыттылығымен сипатталады, практикада қолдану барысында менеджердің іс әрекеті өз қызметкерлеріне деген шынайы құрмет, сенім, олардың тұлғалық дамуына, жетістікке жетулеріне жағдай жасау негізінде құрылады.

Бұл негіздер басқарудың басты міндетін қамтамасыз етіп қана қоймайды - ұжымның қызметін және қызметкерлердің кәсіби қарым-қатынасын реттейді, сондай ақ басқарудың жетекші ролі оқу- тәрбие процесіне тартылған адамдар ұжымына мақсатты ықпал ете отырып олардың немқұрлы тиімді өзара іс-қимылын ұйымдастыру.

Заманауи әлеуметтік, экономикалық үрдістер тоғысқан күрделі даму кезеңін бастан өткізіп отырған Қазақстан Республикасы зиялы қоғамның талап-тілектеріне толығымен

жауап беретін жауапкершілік сезімі жоғары, шығармашылық белсенділігі мен адамгершілік болмысы бірдей үндескен, бойындағы дара мүмкіндіктерін, интеллектуалдық қабілеттерін өз іс-әрекетінде шығармашылықпен қолдана алатын жеке тұлға тәрбиелеу мәселесін өзекті етуде. Сондықтан қазіргі заманауи мектептерінің басты міндеттерінің бірі – оқу-тәрбие жұмыстарын бірегей жүзеге асыру үрдісінде оқушылардың интеллектуалдық-шығармашылық әлеуетін дамыта отырып, әлемдік өркениет пен ұлттық мәдениеттің үздік үлгілері арқылы шығармашыл, дарынды жеке тұлға қалыптастыру.

Қазіргі жаһандану заманында еліміздің әлеуметтік-экономикалық дамуы, индустрияның қарыштап өсуі, мәдени дамудың әлемдік деңгейге көтерілуіне бет бұру кезінде, қоғамның сұранысы өсіп тұрған шақта дарынды балалардың интеллектуалдық дамуын қанағаттандыруын қамтамасыз етудің маңыздылығын арттыруда.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңына мемлекеттік білім саясаты әр баланың және қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын дамытудағы өзекті мәселелер қатарына енгізілген. Оқушылардың дарындылығын дамыту мәселесінің өзектілігінің артуы ауыл мектебіндегі оқу-тәрбие үрдісіне жаңаша қарап, оны оқушының білім, білік, дағдыны меңгеру ғана емес, танымдық шығармашылық іс-әрекет және интеллектуалдық, шығармашылық үрдіс ретінде қарастыруды міндеттейді.

Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында айқындалған шағын жинақты мектептердің білім беру сапасын арттыру мәселесін шешудің бір жолы ретінде Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы Т.Рысқұлов атындағы тірек мектебі немесе ресурстық орталық құрылды. Оған О.Жандосов, Ә.Молдағұлова, Б.Момышұлы, Амангелді, Абай атындағы орта мектептер магниттік мектептер болып бекітілді. Эксперимент өткізіліп жатқан оқу жылдарында мектеп контингентінің толымдылығына байланысты О.Жандосов, Б.Момышұлы, Абай атындағы орта мектептер магниттік мектептер тізімінен шығарылып, Ы.Алтынсарин атындағы орта мектебі магниттік мектеп болып қосылды.

Кесте 1 - Жамбыл облысы, Мойынқұм ауданы Т.Рысқұлов атындағы ресурстық орталық

№	Мектептің атауы	8 сынып	9 сынып	10 сынып	11 сынып
1	Абай атындағы орта мектеп	-	-	12	10
2	Ә.Молдағұлова атындағы орта мектеп	9	3	6	-
3	Амангелді атындағы орта мектеп	13	11	8	-
4	Б.Момышұлы атындағы орта мектеп	-	-	6	6
5	О.Жандосов атындағы орта мектеп	-	-	7	18
6	Ы.Алтынсарин атындағы орта мектебі	8	7	8	9
	Барлығы	30	21	47	43

Ресурстық орталық құрылудың басты себебі ауыл мектептерінің жоғары сыныбында оқушылардың аздығы, материалдық-техникалық базамен қамтамасыз етілу жағдайының жеткіліксіздігі, бейінді оқытуды ұйымдастыру, дарынды балалармен жұмыс жасау мүмкіндігінің жоқтығы болды.

Дарынды балаларды оқыту мен тәрбиелеуді ұйымдастырудағы басты міндет балалардың қабілеттері мен таланттарын жан-жақты аша түсу үшін дарындылықтың ерекшеліктерін анықтау мен айқындау болып табылады.

Бүгінгі қоғам жағдайындағы шағын жинақты мектептердің іс-тәжірибелеріне көз жүгіртіп қарайтын болсақ, басты проблема ретінде мектептердің материалдық жай-күйі, мүмкіндік дәрежесі, ішкі ресурстары мен қолжетімділік деңгейі басты назарға алынды.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаевтың: «Егер ауыл – республика экономикасы дамуындағы маңызды фактор болса, ауыл халқы – еліміздің қоғамдық-саяси тұрақтылығының факторы болып есептеледі» деген сөзі де осыны меңзесе керек. Сондықтан ауылды сақтап қаламыз десек, оның мектебіне үлкен қолдау көрсетіліп, материалдық-техникалық базасын нығайтуға және кадрлармен, оқу-әдістемелік құралдармен қамтамасыз етуге үлкен мән берілуі қажет.

«Тірек мектебі» ресурстық орталығы мемлекеттік білім беру стандартының деңгейін орындау, оның ішінде ауылдық жердегі мектеп оқушыларының білім сапасын көтеру және 12 жылдық білім беруге өту барысында бейіндік оқытуға көшуді қамтамасыз етудің бірден-бір мүмкіндігі болып табылады.

Жаңартылған білім беру мазмұнын іске асыру үшін мектеп ұстаздарының 26 пайызы сабақ беру әдісін жаңаша оқып, оқытудың 7 модулін игерді. Білім беру парадигмасы өзгеріп, білім берудің мазмұны жаңарып, жаңа көзқарас пайда болды. Осы кәсіби даму оқу мен оқыту проблемаларын шешуге, мақсатты түрдегі жұмыстарды жақсартуға жеткізеді. Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие мен білім беруде мұғалімдердің инновациялық іс - әрекетінің ғылыми - педагогикалық негіздерін меңгеруі маңызды мәселелердің бірі.

Ресурстық орталық ауыл жағдайында білім алушылардың мүдделерін, бейімділігі мен қабілеттерін ескере отырып, сапалы білім беруді қамтамасыз етеді.

Мұндай жаңа жүйе ауылдық жердегі шағын жинақталған мектептегі оқушылардың сауаттану мен әлеуметтенуіне, бағытталған білім беру ісінде педагогтардың кәсіби күзіреттілігін дамытуына көмектеседі.

Ресурстық орталықтың мақсаты: жан-жақты базалық және бағдарлы білім беру мен тәрбиелеу негізінде ауыл балаларының қабілетін, қызығушылығын және жас ерекшелігін ескере отырып, сапалы біліммен қамтамасыз ету.

Біздің ресурстық орталықтың жұмысы сессиялық және сессия аралық. Бір оқу жылында күзгі (тағайындаушы) , қысқы (оқу), көктемгі (қорытындылау) сессиялар ұйымдастырылып келеді.

Ресурстық орталық сессиясы барысында кіріктірілген білім беру кешені ұйымдастыру дәстүрге айналып отыр, сессияларға тәжірибелі, жоғары санатты пән мұғалімдері тартылады.

Барлық сабақтар ресурстық орталықтың мақсатына сай ақпараттық коммуникациялық технологияларды және техникалық құралдарды тиімді пайдалану арқылы өткізіледі.

Сессия кезінде элективті курстардың жүргізілуі – оқушыға да, мұғалімге де ұтымды, оқушыларға болашақ мамандығына бағдар алды дайындықтың, қызығушылығына қарай таңдаудың болуы, белгілі бағыттағы білім, біліктілігін толықтыру, элективті курстар бойынша білім алудың өзгешілігі. Мұғалімдер оқушыға таңдау мүмкіндігін туғызып, пәндер бойынша белгілі бағытта тереңдетіп оқыту жағдайын пайдаланады, оқушыны шығармашылықпен ізденіске баулып, өзінің кәсіби потенциалын толық пайдалануына, кәсіби тұрғыда шыңдалуына негіз қалыптастырады.

Бүгінгі мақсат – дамушы емес, дамыған мемлекеттермен терезе теңестіру. Олай болса, сол елдермен тереземізді теңестіретін дарынды ұрпақ тәрбиелеу – тірек мектебі педагогтарының мақсаты мен міндеті.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының "Білім туралы" заң - [Электронды ресурс]– Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/> 2007 жыл.

2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, Ақорда, 2010 ж.

3. Сессияаралық және сессиялық кезеңдерде оқу – тәрбие процесін жоспарлау. Әдістемелік құрал./-Астана: Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы-2014 жыл.

4. Управление качеством образования в условиях ресурсного центра Методическое пособие.-Астана,-2014г.

РЕСУРСНЫЙ ЦЕНТР – РЕШЕНИЕ ПРОБЛЕМ МАЛОКОМПЛЕКТНЫХ ШКОЛ

Буркуталиа А.Т.,
Заместитель директора Аккемерского РЦ
Мугалжарского района Актюбинской области

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл баяндамада шағын кешенді мектептерде туындаған мәселелерді ресурстық орталық арқылы шешу жолдары көрсетілген.

Түйінді сөздер: ресурстық орталық, тәжірибе алмасу, шағын жинақталған мектеп, мамандандырылған білім беру, ынтымақтасу, әлеуметтік әріптестік.

АННОТАЦИЯ

На основе использования образовательных ресурсных опорных школ (ресурсных центров) укрепляются творческие связи между учителями школ, и развивается система обмена опытом.

Ключевые слова: ресурсный центр, обмен опытом, малокомплектные школы, профильное обучение, сотрудничество, социальное партнерство.

ABSTRACT

Through the use of education resource supporting schools (resource centres) creative links between schools' teachers are strengthening and the system of experience exchange is being developed.

Key words: resource center, experience exchange, small schools, profile training, cooperation, social partnership.

Динамичное развитие казахстанского общества, курс на ускоренную экономическую и социальную модернизацию, стремление к мировым интеграционным процессам требуют столь же неотложных изменений в системе образования.

Казахстан как стабильно развивающееся государство стремится стать частью международного образовательного сообщества. Важнейшей стратегической задачей образования является при этом сохранение лучших казахстанских образовательных традиций и обеспечение в то же время выпускников школ и вузов международными квалификационными качествами.

Глава государства, Нурсултан Абишевич Назарбаев, поставил задачу перед казахстанским образованием — образование должно стать конкурентоспособным, высококачественным.

Анализ образовательной ситуации сельских школ показал, что в большинстве своем они малокомплектные. В таких школах крайне трудно организовать углубленное изучение предметов и создать профильные классы. Идет снижение доступности образовательных услуг для учащихся, неудовлетворенность педагогических работников условиями труда, что вызвано:

- Отсутствием достаточного количества оборудованных учебных кабинетов, мастерских;
- Лабораторий, аудиовизуальных средств обучения, компьютеров библиотечного фонда;

- Не разработанностью методики преподавания для таких классов и отсутствием учебно-методического комплекса, обеспечивающего современное преподавание предметов;

- Необеспеченностью количественным и качественным составом педагогических кадров, способных работать в разновозрастных классах комплектах;

- Ограниченные возможности предпрофильной подготовки и профильного обучения.

- Отсутствие организаций дополнительного образования и культурных центров.

- Слабая материально – техническая база МКШ

- Устаревшая инфраструктура телекоммуникаций.

В итоге теряется значительный контингент молодежи, несостоявшихся будущих специалистов, владеющих профессиями затребованными местности. Поэтому актуальной на сегодняшний день проблемой является: необходимость создания нового образовательного пространства позволяющего решить задачи разноуровневого, многопрофильного обучения на основе требований социального заказа.

Одним из действенных, наиболее эффективных механизмов обеспечения качественным образованием обучающихся сельских школ в условиях перехода на 12 - летнее обучение является – ресурсный центр.

Идея ресурсного центра не нова. На сегодняшний день в ближнем зарубежье существуют ресурсные центры, которые решают конкретные образовательные проблемы. Есть ресурсные центры различного типа: по повышению квалификации, по профессиональному образованию, по развитию образовательных технологий, в рамках дополнительного образования и другие.

Для этого было предложено создание ресурсного центра на базе Аккемирской общеобразовательной школы, имеющих определенную материально-техническую базу. Ресурсная школа объединяет вокруг себя 3 малокомплектные школы (Елек, Коктобе, Котибар батыр условно именуемых магнитными, образуя целостную образовательную систему с едиными целями и задачами.

Миссия ресурсного центра: обеспечение качественным образованием всех детей сельской местности с учетом их способностей, склонности индивидуальных различий, на основе всестороннего базового и профессионального обучения и воспитания.

Цель: подготовка выпускника обладающего определенными специальными знаниями, необходимыми для непрерывного образования, умениями пользоваться обширной информацией, характерной для нашего времени, конкурентно-способного, физически и нравственно здорового.

Ресурсный центр представляет собой комплекс школ, образующих единую образовательную систему, которая позволяет интегрировать все имеющиеся ресурсы и за счет этого компенсировать недостающие ресурсы в отдельно взятых малокомплектных школах.

Интеграция ресурсов (материально-технических, кадровых, научно-методических и др.) позволяет обеспечить психологизацию, дифференциацию и индивидуализацию обучения, создать условия для профильного обучения учащихся.

Ресурсный центр является образовательным пространством адаптивного типа. Образовательная деятельность осуществляется в течение всего учебного года, а не в ограниченные периоды времени, и охватывает весь контингент учащихся независимо от уровня подготовленности.

Разрабатывается единая образовательная программа, календарно-тематические планы по всем предметам, программы профильного обучения, интегрированных курсов и т.д.

Управление ресурсным центром строится на принципах коллегиальности, сотрудничества, социального партнерства руководителей школ, педагогов, учащихся, их родителей и общественности.

Особенностью обучения детей в ресурсном центре является наличие сессий и межсессионных периодов. Для руководства сессией создается оргкомитет, в который входят члены научно-методического совета, предметно-цикловых комиссий, администрации школ ресурсного центра. Оргкомитет решает все организационные вопросы проведения сессий (расписание занятий, мероприятий и т.д.), затем подает директору РЦ анализ итогов сессий.

Сессии проводятся 3 раза в год на базе ресурсной школы. Прибывшие на сессию дети обеспечиваются питанием, проживаем, для них организуются мероприятия развивающего характера. В РЦ работают медико-психологическая служба, спортивные и тренажерные залы, столовая, библиотека, центр информационных технологий. Учащиеся малокомплектных школ получают помощь квалифицированных специалистов в преодолении учебных затруднений по базовым дисциплинам, овладевают практическими навыками в рамках профилей, при этом общая информационно-культурная среда для них значительно расширяется.

В межсессионный период образовательный процесс осуществляется на основе дистанционного обучения и организуется педагогами - тьюторами. При этом используется соответствующий учебно-методический комплекс: аудиовизуальные средства, рабочие тетради, электронные учебники, аудио-видеокассеты. Через локальную сеть организуется консультативная работа ученика, тьютора и учителя-предметника. Большое внимание в сессионный период уделяется проектировочной и научно-исследовательской работе учащихся.

Использование проектной технологии предполагает хорошо продуманное, обоснованное средства обучения. Внедряя данную технологию в РЦ, предполагается достигнуть планируемых результатов в виде компетентностей разрешения проблем, в том числе информационной и коммуникабельной.

Ресурсные центры в полной мере являются инновационными образовательными организациями и обеспечивают современные формы обучения, где используются все возможности современных образовательных технологий. Компьютерные классы, мультимедиакабинеты позволяют использовать новые технологии в обучении, внедрить дистанционное обучение.

Существенно меняется роль преподавателя. Речь идет о новой роли и функциях преподавателя. Специфика дидактического процесса дистанционного обучения вызвала необходимость ввести термины тьютор, тьюториалы, эдвайзер и другие. Например, тьютор — координатор проекта, который может дать разъяснение, проконсультировать учителя МКШ по любому вопросу, начиная с организационных и заканчивая методическими. Тьюториалы — учебные занятия с группой учащихся одного возраста. Тьютор выступает в роли консультанта, организуя самостоятельную деятельность учащихся. Педагог — координатор, который разрабатывает методологию и программы предметного обучения. Педагог – эдвайзер — это стратег, проектирующие образовательную систему школ в соответствии с потребностями учащихся, их родителей и общества в целом. Ресурсный центр является площадкой для продуктивного профессионального общения, взаимообучения и взаимообогащения, это среда активного профессионального саморазвития педагогов.

Создание ресурсного центра позволит сохранить школы как интеллектуально-культурные центры села. А самое главное — на этапе перехода к 12-летнему образованию — решается проблема профильного обучения. Создаются условия для подготовки сельских школьников к освоению различных профессий, к труду в различных сферах деятельности.

Ресурсный центр интегрирует кадровый, материально-технический и учебно-методический потенциал всех входящих в него школ и тем самым обеспечивает полноценное базовое и профильное образование на селе. Школьники овладевают современными информационными технологиями, необходимыми для дальнейшей

профессионализации. При этом дети обучаются без отрыва от семьи и привычных условий жизни. Тем самым обеспечиваются условия для развития индивидуальности, самореализации каждого ученика, удовлетворения его разнообразных образовательных потребностей, получения качественного образования и в целом успешной социализации ребенка.

Список литературы:

1. «Новые подходы к содержанию и организации деятельности учреждений в условиях перехода к 12-летнему образованию» - 2006
2. «Сборник нормативно-управленческих материалов ресурсных центров Карагандинской области» - 2010
3. «Методические рекомендации по организации деятельности образовательного комплекса «Ресурсный центр» - 2011
4. «Организация образовательного процесса опорной школы – Ресурсного центра в условиях перехода на 12-летнее обучение» - 2011

ШАҒЫН ЖИНАҚТЫ МЕКТЕПТЕР ЖАҒДАЙЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ – ЗАМАН ТАЛАБЫ

**Қалқабаева Асипа Асанқызы
№18 А.Қосанұлы атындағы
тірек мектебінің (ресурстық орталық) директоры
Қыдырбаева Кумискуль Турапбековна
№18 А. Қосанұлы атындағы тірек мектебі (ро)
директорының бағдарлы оқыту
ісі жөніндегі орынбасары**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада мектепті әлеуметтік орта ретінде дамыту негізінде бейіндік оқытудың және барлық оқушылардың сапалық білімге қол жеткізуін ұйымдастырудағы мүмкіндіктер мәселелері қарастырылған.

Тірек сөздер: әлеуметтік орта, бейіндік оқыту, сапалы білім, мектепті дамыту, басқару.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются возможности организации профильного обучения и достижения качественного образования доступного для всех школьников на основе развития школы как социальной среды.

Ключевые слова: социальная среда, профильное обучение, качественное образование, развитие школы, управление.

ABSTRACT

The article studies the opportunities of profile training and the achievements of quality education that is available for all learners on the basis of the school development as social environment.

Key words: social environment, profile learning, quality education, development of school, management.

Білім беру жүйесінде тың идеяларға негізделген білім берудің жаңа мазмұнын қамтамасыз ету-заман талабы. Осы негізде 2014-2015 оқу жылынан бастап мектеп оқушылардың ұлттық дүниетанымын қалыптастырудың педагогикалық шарттарын теориялық тұрғыда негіздей отырып білім және бейіндік дағдыларын қалыптастыратын,

әдістемелік, тәжірибелік-эксперименттік ресурстық орталық болып, магниттік мектептермен бірлесе отырып жұмыс жүргізуде. Оқушылар санының аздығы бәсекелестікті және коммуникативті іскерліктердің дамуын төмендететіні белгілі. Шағын жинақты мектептің жағдайлары оқушыларды бейінді пәндермен және олардың кәсіби бағытын ескеретін таңдау бойынша курстармен толық қамтамасыз ете алмайды. Осы орайда шағын жинақты мектептегі қызметті ұйымдастыруды дамытатын педагогикалық орта құрылып, осының негізінде оқушылардың өзара нәтижелі әрекеттестігі мен өздігінен білім алу идеялары жүзеге асырылуда. Шағын жинақты мектептер жағдайында инновациялық білім технологияларын жасау – уақыт талабы. Уақыт талабына сай оқу процесін ұйымдастыруда тиімді педагогикалық технологиялар: деңгейлеп оқыту, саралап оқыту, ұжымдық оқыту, ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану, модульдік оқыту, сын тұрғысынан ойлау арқылы оқу мен жазу қолданылады. Эксперименттік тәжірибеге қатысушы ұйымдар:

Кесте 1 – Эксперименттік тәжірибеге қатысушылар туралы мәлімет

Эксперименттік зерттеуге қатысушылар	Мекен жайы	Мектеп директоры
Білім беру ұйымдарының барлығы		4
№ 18 А.Қосанұлы атындағы тірек мектебі (рo)	Меркі ауылы	А.А.Қалқабаева
№ 22 орта мектебі	Екпінді ауылы	Қ.Атыханова
№34 Қызыл таң орта мектебі	Қызыл таң ауылы	Е.А.Далиев
№35 орта мектебі	Қарға батыр ауылы	М.И.Алимбеков

Мектеп өзінің білім беру әрекетінде мынадай қағидаларға бағдарланды:

- магниттік мектептердің білім беру процесін біріктіру және синхрондау мақсатында сессияаралық және сессиялық кезеңдердегі нақты, әрі бірізді өзара байланысқан бағдарламаларды әзірлеу;

- сабақтарда, қосымша сабақтарда, шығармашылық зертханалар мен шеберханаларда, сыныптан тыс шараларда оқушыларды әлеуметтендіру және жағымды ынтаны қалыптастыруға қажетті жағдайларды жасау;

- білім алушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға жағдайлар жасау;

- бейіналды дайындық және бейінді оқытуды ұйымдастыру арқылы оқушылардың ерте бейінділігін дамытуға жағдай жасау;

- шеберлік сабақтарын, коучингтер мен семинарлар ұйымдастыру арқылы мектептің әдістемелік бірлестігінде және пән кафедраларында «бірдейлерді өзара оқыту» (магниттік мектептердің мұғалімдерін оқыту) негізінде ресурстық орталықта (тірек мектебі) қызметті ұйымдастыру.

Мектепте магнитті ШЖМ-нің оқу-тәрбие жоспарларын ескере отырып оқу-тәрбие жұмысының бірыңғай жоспарлары, бірыңғай жұмыс оқу жоспарлары, бірыңғай күнтізбелік-тақырыптық жоспарлау, әдістемелік жұмыстың жоспары, сессияаралық кезеңді жүргізу жоспары, тікелей сессияны жүргізу жоспарлары, қашықтықтан сессия өткізу жоспарлары, жобалық, зерттеушілік, бейінді бағыттағы арнайы курстардың бірыңғай бағдарламалары, оқытудың жеке маршруттарын әзірлеп, жүзеге асырылады. Мектеп базасында шағын жинақты мектеп оқушыларына жылына үш рет (оқу жылының басында, ортасында және соңында) 10 күннен оқу сессиялары (бастапқы – қазан айының

бірінші онкүндігінде, сессияаралық – ақпан айының бірінші онкүндігінде және қорытынды сәуір айының үшінші онкүндігінде) ұйымдастырылады.

Сессия басталғанға дейін магнитті ШЖМ білім алушыларын кіріспе тестілер алынып, оларды оқытудың жеке маршруттары анықталып, сессияаралық кезеңдегі жұмыс жоспарланады. Оқу-тәрбие жұмысының дұрыс ұйымдастырылуынан шағын жинақты мектеп оқушылары сессия кезінде оқу процесіне белсенді қатысып, физика, химия, биология сабақтарында толық жабдықталған кабинеттерде зертханалық жұмыстарды орындауға және ақпараттық технологияларды белсенді қолдануға мүмкіндік алады.

Магниттік мектеп оқушыларының қабілеттері мен біліктілік талаптарына сәйкес ауыл шаруашылығының кәсіби саласына бағдарлануы үшін мектепте «Педагогикалық шығармашылық» орталығы жүйесі құрылды.

Сурет 1. “Жас қыран шығармашылық” орталығының жұмыс жүйесі

Сессия кезінде оқушылардың даму динамикасы:

1. Ашық журнал;
2. Жеке тақырыптар бойынша сынып оқушыларының білім сапасының мониторингі;
3. Жеке оқушы күнделігінің парағы,
4. Жеке оқушының (бір модуль бойынша) даму мониторингі арқылы
5. Оқушыларды бағдарлы оқыту «Абайтану», «Дінтану негіздері» «Химиядан есептерді шешудің әдіс-тәсілдері мен мысалдары» қолданбалы курс,
6. «Мұртаза мұрасы» «Абайтану» таңдау курсы,
7. «Шахмат», «Теңбіл доп», «Ұлттық ойындар»,
8. «Жасыл дәріхана», «Ұлттық қолөнер», «Асыл қазына», «Шебер қолдар», «Қылқалам», «Сықырлы бояулар», «Қазақстанның өсімдіктер әлемі» үйірмелері арқылы жүзеге асады.

Жаңа ұлттық білім беру моделін іске асыруға арналған бағдарламалар, яғни, магниттік мектептер жағдайына байланысты жүйеленіп, жаратылыстану - математикалық және қоғамдық - гуманитарлық бағыт бойынша 10-11 сынып оқушыларына арналған курстар өткізіледі.

Қорытындылай келе, Қазақстанның білім беру ұйымдарында жүзеге асырылып жатқан бейінді оқыту әдісі оқушылардың әр түрлі категорияларына ынта-ықыласы, талап-тілегі, қабілет-қарымына, бейімділігіне қарай толыққанды білім алуға теңдей қол жеткізілімін қамтамасыз ету және оқу сапасын арттыру мәселесіне бағытталған. Бейінді оқытудың сапасы білім беру ұйымдарының сыртқы орта өзгерістеріне, қоғам талап-тілектеріне, әлеуметтік тапсырысқа қаншалықты деңгейде жауап бере алатындығына, педогогикалық тұрғыдан өзін-өзі ақтаған әдістер мен технологияларды қаншалықты дұрыс таңдай алатындығына, білім беру үдерісі субъектілері қызметіне жасалатын сараптаманың қаншалықты объективті болатындығына және олардың қаншалықты жүйелі жүргізілетіндігіне байланысты болмақ.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, Ақорда, 2010 жыл.

2. Қазақстан Республикасы орта білім беру мазмұнының жаңарту шеңберінде педогог кадрлардың біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламаларын бекіту туралы «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 15 қаңтардағы №32 бұйрығына толықтырулар енгізу туралы».

АҚКЕМЕР ТІРЕК МЕКТЕБІ МЕН ЕЛЕК МАГНИТТІК МЕКТЕБІ АРАСЫНДАҒЫ САБАҚТАСТЫҚ

**Каршигина Г.А.,
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары
Ақтөбе облысының Мұғалжар аудандық
Елек магниттік мектебі**

ТҮЙІНДЕМЕ

Ресурстық орталық – бұл шағын жинақты мектептер оқушыларының бейімделген, әр деңгейлі, көп салалы, саралай және терең білім алуына жағдай жасайтын, оқу- тәрбие үрдісінің әрекеттерін бағыттап отыратын жалпы орта білім беретін ұйым.

Түйінді сөздер: магниттік мектеп, ресурстық орталық, үздіксіздік, қоғамдастық, тәжірибе алмасу.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются вопросы преемственности магнитных школ с ресурсным центром. Такая преемственность носит разносторонний характер, направлен как на ученика, так и на педагогов.

Ключевые слова: магнитная школа, ресурсный центр, преемственность, содружество, обмен опытом.

ABSTRACT

The article examines the questions about continuity of magnetic schools with a resource center. This continuity is multifaceted, it aimed at both the learner and the teacher.

Key words: magnetic schools, resource center, a continuity, commonwealth, exchange of experience.

Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев айтқандай «Ертеңін ойлайтын, болашағына үмітпен қарайтын көшпелі ел, ең алдымен ұрпақ тәрбиесіне, шәкірт біліміне ерекше назар аударады, қандай байлық болмасын, оның түбі бір сарқылатыны хақ. Сарқылмайтын, терең бойлаған сайын, керісінше еселеп арта беретін бір байлық бар, ол - білім».

Қазіргі кезде барлық қазақстандықтардың бәсекеге қабілетті әлемдік стандарттар талабына сай келетін сапалы білім алу ерекше өзектілікке ие болып отыр. Ауыл мектептеріндегі білім беруді дамыту саласындағы мемлекеттік саясат толыққанды білім

беру ортасын қалыптастыруға бағыттталып, материалдық – техникалық базасы нығайтыла отырып, ауыл баласының білім сапасындағы айырмашылықтарды жою нақты қолға алынуда. Ауылдық жердегі мектеп оқушыларының білім сапасын көтеру және жаңа білім беру мазмұнына өтуге дайындық ретінде бейіндік оқытуды енгізу мәселелерін шешудің бір жолы – ресурстық орталықтар ұйымдастырылуы. Білім беру жүйесі қазіргі кездегі нәтижеге бағытталған білім беру бағытында оқушылардың білімін көтеру әр сабақты жоспарлағанда оқу технологиялар әдістерімен толықтыру мақсаты талап етілуде.

Осы мақсатты жүзеге асыруда оқу-тәрбие үрдісін жандандырып жүрген біздің магниттік мектептердің ресурстық орталығы — Ақкемер тірек мектебі болып табылады. Ресурстық орталықтың **материалдық-техникалық** базасы қазіргі заман талабына сай - информатика, физика, биология және мультимедиялық кабинеттермен жабдықталған.

Сол себепті магниттік мектептердің балалары Ақкемер тірек мектебінде теориялық білімін практикамен ұштастыруларына мүмкіндік бар. Тірек мектебінде магниттік мектептің оқушылары жаңа ортаға бейімделеді, бірлесе жоспарлау, пікір алмасу жұмыстарын жүруге үйренеді. Сессияаралық кезеңдегі теориялық білімді практика түрінде бекітуге арналған блоктар өткізіледі. Бала мұғалімнің басшылығымен тек тәжірибе жасап қана қоймай, өз бетімен жұмыс жасауына, дағдысын қалыптастыруға, талдап – қорытындылауы үшін мұндай сабақтар екі сағатқа жоспарланады. Зертханалық жұмыстар баланың қызығушылығын арттырады және біздер үшін өзекті нәрсе. Бұрын ауыл балалары тек гуманитарлық бағытты ғана таңдаса, кейінгі 2-3 жылда басым көпшілігі химия, физика, биология пәндерін таңдауда.

Оқушылар жылына 3 рет сессияға барады. Бірінші оқу сессиясы кезінде Елек магниттік мектебінің оқушылары бірінші күннен-ақ қызығушылық танытты, сессия соңындағы сауалнама нәтижесі бойынша көп, жаңа, қызықты ақпарат алғандарын атап өтті. Ресурстық орталықтағы мұғалімдердің жұмысы магниттік мектептің оқушыларына оқытудың жаңа технологиялармен танысуға және білім алуда өздерінің белсенділік таныта білуіне мүмкіндік берді. Интерактивті құралды қолдану, арнайы пәндік құралдарды, көрнекіліктерді пайдалану оқушыларға мектеп пәндері жайлы білімдерін кеңейтуге мүмкіндік берді. Сессияның алғашқы сабақтарын барлық сыныптардан тест жұмысын алумен басталды. Себебі жылдық нәтижелерді салыстыра отырып, мониторинг жасау үшін алғашқы білім көрсеткіштерінің маңызының зор екені белгілі. Оқушылардың оқу жылының басында көрсеткен білім сапасы «қанағаттанарлық» деңгейде болды.

Базалық және бейіндік пәндер бойынша мұғалімнің ұсынысы оқушының талап – тілегіне сәйкес (математика, тіл, тарих) қосымша сабақтар қойылды Соңғы сабақтар әрқашанда бейіндік пәндерге беріледі. Онда барлық мектептен жиналған оқушылар таңдаған пәндері бойынша бірлесе жұмыс жасайды.

Сессия барысында кіріс-шығыс, жалпы және жеке бақылау жұмыстар жүргізіледі. Олар:

- күн сайын әр пән бойынша оқушының білім дәрежесін бақылау;
- мақсат пен нәтиженің айырмасы арқылы білім дәрежесінің өсу динамикасын айқындау;
- қиындық туғызатын аймақтардың қаншалықты азайғанын қадағалау және соған байланысты сессия аралық кезеңге технологиялық карта дайындау.

Магниттік мектеп оқушыларының шығармашылық қабілеттерін шыңдау мақсатында сыныптан тыс жұмыстар да (үйірмелер, қосымша сабақтар, сайыс, байқаулар) жүргізіледі.

Биылғы оқу жылының өзгешелігі – бұл оқытудың түбегейлі жаңа сапасына қол жеткізу мәселесіне баса назар аудару. Ойлай білуді және білімді ала білуді дамыту – бүгінгі таңда әр адамға белсенді өмірінің әр күніне ауадай қажет.

Сонымен қатар, Елек магниттік мектебінің мұғалімдері әр түрлі топтық жұмыстар барысында мұғалімнің тәжірибесі мен оның зерттеу жұмысының маңыздылығы жайлы өз ойларын ортаға салып, пікір алмасып отады.

Алдағы уақытта да Ақкемер тірек мектебі мен Елек магниттік мектебі арасындағы сабақтастық жалғасын таппақ.

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. «Қазақстан- 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты халыққа жолдауы // егемен Қазақстан. 4.12.2012-Б.7-8.
2. Жазыбаева Ж.С. Оқыту үдерісінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану. № 4 Алматы. Білім.2011ж.
3. Әлімов А.Қ. Интербелсенді мектепте қолдану. Оқу құралы А.Қ.Әлімов Асхат Қамзаұлы - Астана: «Назарбаев Зияткерлік» ДБҰҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014 – 188 бет.

ПУТИ РАЗВИТИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ

**Усембекова Дания Сабыровна
№25Ақтөбе тірек мектебінің (РО)
орыс тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Жамбыл облысы, Жуалы ауданы. Қазақстан**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала қазіргі таңдағы орыс тілі сабақтарындағы функциялық сауатылықтың көкейкесті мәселесіне арналған. Орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің негізгі міндеті оқушыға белгілі бір деңгейде білім беріп қана қоймай, оқушылардың мектептен тыс уақытта орыс тілінде еркін сөйлеуіне мүмкіндік туғызу. Автор орыс тілі сабақтарында қандай әдіс – тәсілдерді қолдануға болатындығын баяндайды. Грамматикалық тапсырмалардың ерекшеліктеріне талдау жасай кем, әдістерді бірлесіп қолданудың қажеттілігін айтады. Орыс тілі пәнінен өткізілген сабақтардың негізінде автор қолданылатын әдістер мен грамматикалық тәсілдерді тәжірибе жүзінде талдаудан маңызына тоқталады.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, орыс тілі, әдістер, тәсілдер, технологиялар, грамматикалық тапсырмалар, тілі, функциясы.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена актуальной на сегодняшний день проблеме функциональной грамотности на уроках русского языка. Основной задачей учителя русского языка и литературы это дать определенные знания по русскому языку, чтобы учащиеся за пределами школы могли свободно владеть русской речью. Автор затрагивает какие методы и приемы можно использовать на уроках русского языка. Проанализированы характерные особенности грамматических заданий. Выявлена и обоснована необходимость совместного использования методов. На основе проведенных уроков русского языка автор говорит о практическом значении толкования методов и приемов грамотности.

Ключевые слова: функциональная грамотность, русский язык, методы, приемы, технологии, грамматические задания, язык, функция.

ABSTRACT

This article is about actual problem of functional literacy on the lessons of Russian language. The main task of the teacher of Russian and Russian literature is to give definite knowledge for Russian language, in order pupils can speak Russian fluently. The author affects what methods and ways can use in the lessons of Russian language. He analyses the typical peculiarities of grammatical tasks. It exposed and based necessity of combined of using methods. The autor tells about practical meaning of interpretation methods and ways of literacy on the basis lessons of Russian language.

Key words: functional literacy, russian language, methods, techniques, technologies, grammatical tasks, language, function.

Язык – величайшее достижение человечества, важнейшее средство социализации личности, самый эффективный способ интеграции народов и государств. Вся общественная жизнь приводится в движение и осуществляется посредством языка. Подобно реке, то плавно несущей свои воды по гладкой равнине, то низвергающейся бурным потоком в горных ущельях, язык знает и периоды относительного зстоя, и ускоренного обновления.

В наше время идет активный процесс модернизации казахстанского образования и его адаптация в мировом интеграционном пространстве. Поднятие статуса образования в стране на международный уровень будоражит умы многих людей. Понятно стремление в корне изменить не только его устаревшую систему, но и демократические формы устройства общества ставят людей перед необходимостью искусного владения словом. И мы, учителя, сводим курс обучения не только к постижению норм языка, работе над точностью, выразительностью, образностью речи, но и уделяем внимание развитию коммуникативных умений, основным этапом работы над речью. И судьба русского языка – тема, которая не может оставить равнодушным ни одного словесника.

Решая проблему воспитания у учащихся интереса к изучению русского языка, следует учитывать что русский язык – предмет огромного мировоззренческого потенциала, большой функциональной значимости.

Вхождение РК в мировое образовательное пространство, обусловившее переход на 12-летнее образование, требует от педагогической общественности нового взгляда на профессиональные задачи и способы их решения. В условиях решения задачи вхождения Казахстана в число 30 развитых стран мира главными качествами личности являются инициативность, способность творчески мыслить и находить нестандартные решения, умение выбирать профессиональный путь, готовность обучаться в течение всей жизни.

По результатам исследований показывают, что педагоги дают сильные предметные знания, но не учат применять их в реальных жизненных ситуациях. Учащиеся не обладают достаточной способностью понимания и осмысления текстов различного содержания.

Русский язык выполняет функцию межнационального общения, используется в качестве официального языка в нашей республике. Также имеет важное международное значение, так как является одним из распространенных языков в мире.

Выпускник средней школы должен быть успешным в жизни, а система образования обязана ему в этом помочь, снабдив соответствующим ресурсом. Он должен быть подготовлен к тому, что за годы своей трудовой деятельности ему придется менять свою жизнь не раз и не два, всякий раз беря на себя ответственность за сделанный выбор: профессии, вида деятельности, места службы и даже жительства. Вчерашний выпускник и полноценный гражданин общества должен владеть универсальным для любых условий способами извлечения любых знаний и освоения любых навыков.

В своей статье хочу сказать, в инструктивном методическом письме сказано, что важным инструментом внешнего оценивания качества образования являются международные сравнительные исследования PISSA, TIMSS, PIRLS и т.д. Одним из главных показателей качества знаний и умений учащихся в аспекте международных сравнительных исследований выступает функциональная грамотность. Под функциональной грамотностью понимается способность использовать знания, умения, навыки (ЗУН), приобретенные в школе для решения широкого диапазона жизненных задач в различной человеческой деятельности, а также в межличностном общении и социальных отношениях. Виды функциональной грамотности, которые оцениваются в рамках внешней оценки учебных достижений учащихся : грамотность чтения на уроке русского языка.

Под грамотностью чтения понимается способность учащихся к осмыслению письменных текстов и рефлексии на них, использования их содержания для достижения собственных целей, развития знаний для возможностей для активного участия в жизни общества. Оценивается не техника чтения и буквальное понимание текста, а понимание и рефлексия на текст, использование прочитанного для осуществления жизненных целей. Функциональная грамотность есть определенный уровень знаний, умений и навыков, обеспечивающих нормальное функционирование личности в системе социальных отношений, который считается минимально необходимым для осуществления жизнедеятельности личности в конкретной культурной среде.

Основная миссия педагога при этом заключается в том, чтобы обеспечить обучающимся получение качественного образования с учетом индивидуальных потребностей, особенностей, творческих запросов обучающихся, обеспечить формирование творческой личности.

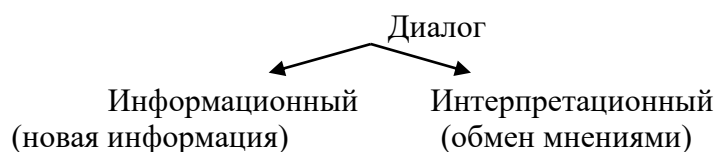
Именно воспитанию творческой и активной личности, умеющей учиться, самосовершенствоваться и самостоятельно добывать знания, и подчиняются основные задачи современного образования.

Русский язык является одним из ведущих предметов гуманитарного цикла в системе школьного образования. А изучаемые теоретические сведения по предмету способствуют формированию и развитию практических навыков.

Немаловажно при этом соблюдать следующие принципы:

- лично-ориентированные;
- культурно-ориентированные;
- деятельностно-ориентированные.

Работа над формированием функциональной грамотности обучающихся опирается как на традиционные методы и формы обучения, так и на инновационное обучение. После прохождения курсов, разработанным Центром педагогического мастерства совместно с Кембриджскими подходами преподавания, я поняла и узнала очень много нового. Программа основана на конструктивистских теориях обучения, я открыла для себя семь взаимосвязанных модулей, которые способствуют развитию ученика и тому, как учиться. Новые подходы помогают ученику понять и взять ответственность за свое обучение. На моих уроках важное и первое, что я применила это диалоговое обучение. Развитие связной речи устанавливает речевой контакт. То есть диалог.

Вступить в диалог – значит войти в ситуацию общения. Быть коммуникабельным – это один из важных качеств, которое ценится сегодня, в конкурентоспособной личности.

Рисунок 1 – Диалоговое обучение сельских школьников

На уроке преподаватель должен создать ситуацию общения, для чего необходимо обилие «нужной» информации и иллюстративного материала. Эффективно используется модуль обучения критическому мышлению. Через чтение и письмо, которые эффективно помогают развитию и формированию коммуникативной компетенции учащихся. На этапе побуждения стратегия «Аквариум» требует ответа на простые вопросы. Но простые вопросы являются мостиком для оглашения темы урока. Диалог-аквариум позволяет вступить в диалог с учеником. Диаграмма Венна также помогает сформулировать тезисы по нахождению отличия и сходства предмета. Ученик тезисами отмечает свои мысли и систематизирует информацию. В данном случае развивается монологическая речь, то есть это первые шаги к анализу. Стратегия «Ключевых слов» требует активизации речевого акта субъекта процесса, так как ученики, включая свою фантазию, используя данные слова, учатся строить связный текст. Чтобы выразить свою мысль, необходимо владеть богатым словарным запасом. Ключевые слова – это слова-сигналы, с помощью которых ученик вместе с учителем находит свою истину, сочиняет свою историю. Но при всём многообразии и эффективности уроков также можно использовать отдельные моменты. Это могут быть словарные диктанты. Интересное представление новых словарных слов помогает эффективному усвоению и развивает важнейшие интеллектуальные качества школьников и развивает речемыслительные процессы. При этом учитываются возрастные особенности учащихся.

Виды словарных диктантов:

- диктант-алфавит;
- тематический диктант-алфавит;
- терминологический диктант;
- диктант-пазл;
- диктант на одну букву;
- диктант с иллюстрациями;
- диктант-кроссворд;
- выборочный диктант;
- творческий диктант.

Одним из видов словарных диктантов может быть терминологический диктант, в котором нужно узнать слова по толкованию лексического значения. Для этого вида подбираются слова на одно правило. Например, изучается правило о написании Ы и И после Ц. Диктант проводится следующим образом: я читаю и задаю вопросы, а дети отвечают одним словом-термином.

*Как называется дословная выдержка из текста?-ЦИТАТА.

*Каким словом можно назвать обязательное для всех подчинение установленному порядку, правилам?-ДИСЦИПЛИНА,

*Как называется предмет для вычерчивания окружностей, дуг?-ЦИРКУЛЬ,

*Как называется систематизированное собрание каких-либо предметов?-КОЛЛЕКЦИЯ,

Одновременно идет и орфографическая работа, и работа со словом.

При изучении разных орфограмм можно проводить аукцион трудных слов. Проводить можно и устно, и письменно. Например, нужно назвать слова, которые имеют в своем составе исторический корень –ЧАР-. В значении „волшебство, колдовство,, Чаровать, очаровать, очарование, очаровательный, чародей, чародейка, чаровница, разочаровать, разочарование и другие.

Одним из действенных средств, способных вызвать интерес к уроку и развивать функциональную грамотность, являются дидактические игры или фрагменты. При включении детей в ситуацию дидактической игры интерес к учебной деятельности резко возрастает, изучаемый материал становится для детей более доступным, работоспособность увеличивается. Это могут быть такие игры, как: «Четвёртый лишний», «Слабое звено», «Найди лишнее слово», «Закончи предложение».

Одним из видов дидактической игры может быть сочинение лингвистической сказки. При изучении правила о чередовании гласных в корнях –ГАР –ГОР- или изучении правила о правописании приставок ПРЕ- и ПРИ-. Если персонажами сказки будут эти приставки, то придумаем ситуацию, в которой ПРИ- совершала бы присущие ей действия, а ПРЕ- получала бы оценочную характеристику. Возможное начало:

«За тридевять земель, в царстве грамматики жили племена приставок и суффиксов. В одном из домов жили неразлучные подружки, приставки ПРЕ- и ПРИ-». Дети продолжают самостоятельно.

Перспективным в плане повышения уровня функциональной грамотности . представляется мне проектная и исследовательская деятельность. Она позволяет эффективно развивать критическое мышление, исследовательские способности аудитории, активизировать творческие способности и творческую деятельность обучающихся. Исследовательская деятельность стимулирует на каждом этапе обучения природную любознательность и направляет её по пути специально организованного поиска ответов на вопросы, приучая таким образом к самостоятельности мышления и более глубокому погружению в интересующий материал.

Рисунок 2 – Работа в парах

Большое значение в повышении функциональной грамотности обучающихся имеют уроки развития речи или отдельные элементы речетворчества на уроках русского языка и литературы. Научиться писать сочинение- значит научиться мыслить, видеть, анализировать увиденное, высказывать свою точку зрения. Для развития речи обучающихся я часто использую сочинения – миниатюры, изложения - миниатюры, которые развивают образное мышление ребенка. Например, при изучении имени прилагательного в 6 классе пишем сочинение-миниатюру о зиме. Нужно создать разные образы зимы: зима-волшебница, зима-художница, зима-хозяйка, зима- злая ведьма, зима-шалуныя. Ребята подбирают разные эпитеты к слову ЗИМА: сказочная, волшебная, удивительная, чудесная, бесконечная, жестокая, унылая, грозная, румяная, веселая, колдунья, чародейка, фея, заснеженная и др.

В 5, 6 классе ребята с удовольствием составляют небольшие рассказы по заданному сюжету или по сюжетным картинкам.

Не менее интересной, развивающей, творческой может быть работа по написанию изложения. При этом важно учитывать тематику текстов. Они должны быть интересными, познавательными, вызывающими размышления, информативными. В качестве текстового материала использую истории происхождения различных географических названий, интересные факты, материал на краеведческую тему, истории происхождения фразеологизмов.

Чтобы привести языковую систему обучающегося в состояние речевой готовности, необходима многоплановая, разносторонняя работа со словом, которая начинается с определения его глубины и перспективы. Речетворческая глубина слова измеряется

прежде всего его значениями, которые представлены в словарях. И здесь уместно сказать о таком типе урока, как УРОК ОДНОГО СЛОВА. Основная цель такого урока – проследить путь от содержания слова к смыслу. Попробую объяснить принцип на примере слова ВЕТЕР.

*Лексическое значение - по толковому словарю - движение воздуха в горизонтальном положении.

*Употребление слова во фразеологизмах: ветер в голове, каким ветром занесло, куда ветер дует, ищи ветра в поле и др.

*Художественно-образное значение определяется в художественном тексте.

Ветер, ветер, ты могуч! Ты гоняешь стаи туч!

Люблю ветер больше всего на свете. Как воет ветер, как стонет ветер.

Современный урок русского языка и литературы часто сопровождается использованием ИКТ. Это один из семи модулей, который мы должны использовать на уроках. Они дают широкие возможности для развития широкого потенциала школьника. Создание презентаций, поиск в интернете дополнительной литературы и информации способствуют не только совершенствованию практических умений и навыков обучающихся, но и позволяют индивидуализировать процесс обучения, повышают интерес обучающихся к урокам, активизируют познавательную деятельность и развивают творческий потенциал, повышают уровень ФГ обучающихся. Компьютерная презентация является наглядным пособием, а заранее подготовленные ученики озвучивают каждый слайд. Посетив таким образом места, связанные с жизнью и деятельностью поэта или писателя, можно не только детально изучить биографию, но и лучше понять многие произведения.

Сегодняшний урок немыслим без применения разноуровневого дифференцированного подхода, который является одним из основных принципов обучения. Дифференцированный подход позволяет в условиях классно-урочной системы реализовать творческие возможности обучающихся. Используя такие формы работы, как парная форма работы, групповая, взаимопроверка, тестирование, лингвистические конкурсы, дидактические игры, удастся более прочно закрепить полученные учениками знания и применить их на практике. Это позволяет достигать хорошей успеваемости обучающихся и развивать ФГ.

Рисунок 3 – Групповая работа

Одним из способов графической организации материала являются кластеры. Они помогают сделать наглядными те мыслительные процессы, которые происходят при погружении в ту или иную проблему. Кластер является отражением нелинейной формы мышления.

Рисунок 4 –Решение проблемных ситуаций

Нетрадиционные формы домашнего задания имеют большое значение для раскрытия творческого потенциала ребенка. Дом. задания, с одной стороны, призваны закрепить знания, умения и навыки, полученные во время урока, а с другой стороны, позволяют ребенку проявить самостоятельность, самому найти решение нестандартного вопроса, задания.

ТИПЫ ДОМ.ЗАДАНИЯ:

- *творческие работы(презентации к стихам)
- *лингвистические исследования текста
- *подготовка иллюстраций к изучаемым произведениям
- *продолжение неоконченных произведений
- *создание кластеров, синквейнов
- *составление опорных конспектов, опорных схем и таблиц

Говоря о развитии и формировании ФГ обучающихся, мы отмечаем различные формы и виды деятельности ребенка: учебные, творческие, коммуникативные, социальные. При этом одним из способов учитывать и фиксировать результаты этой деятельности является ПОРТФОЛИО школьника. Мы их ведем с 5 класса. Здесь учитываются результаты успеваемости, прослеживается динамика развития, творческие работы, поощрения, награды и др.

С учетом поставленных целей и задач сегодня меняется место и роль учителя в образовательном процессе. Я полагаю, учитель должен не только исполнять контролирующую функцию и выступать предметодателем, но и быть организатором, менеджером образовательного процесса в классе. Он должен сформировать образовательную среду, организовав цикл мероприятий и командную работу обучающихся, определив информационные источники и обеспечив их доступность, создав атмосферу сотрудничества в коллективе обучающихся.

Как справедливо отмечал Л.М. Леонов, все победы начинаются с побед над самим собой, действительно, чтобы научить «мыслить» и «говорить» ученика, нужно научиться самому принимать решения, критически оценивать ситуацию. Победы – это шаги к будущему, свету и образованию. Мы, являясь учителями-просветителями, должны быть удостоены этого звания.

Список литературы:

1. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2015-2016 учебном году\ Инструктивно-методическое письмо. Астана.2015.
2. Загашев И.О., Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Учим детей мыслить критически. СПб.: Альянс «Дельта», 2003
3. Соосаар Н., Замковая Н. Интерактивные методы преподавания. Настольная книга преподавателя. – Златоуст, 2004. -116 с.

4. Гершунский Б.С. Грамотность для XXI века.Текст. \ \ Советская педагогика.1990. - № 4.
5. Орлов В.И. Метод и педагогическая технология \ \ Педагогика, 2010 , № 8.
6. Гузеев В.В. Эффективные образовательные технологии: Интегральная и ТОГИС. Текст. – М.:Народное образование, 2006.
7. Д.А. Компетентностный подход в образовании: проблемы, понятия, инструментарий – М,2005.
8. Лабутин В.Б. применение информационных технологий в образовательном процессе школы <http://www.256.ru>

ТҮЛҒАНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

**Алиева Тұрсынай Нурлеспесовна
№25Ақтөбе тірек мектебінің (РО)
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Жамбыл облысы, Жуалы ауданы. Қазақстан**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала қазіргі таңдағы қазақ тілі сабақтарындағы сыныптан тыс атқарылатын жұмыстардың көкейкесті мәселесіне айналған тұлғаның шығармашылық қабілетін дамыту жолдарына арналған. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің негізгі міндеті оқушыларға білім беріп қана қоймай, оқушылардың сабақтан тыс уақытта өз шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік туғызу. Автор қосымша сағаттарда қандай әдіс- тәсілдерді қолдануға болатындығын баяндайды. Шығармашылық тапсырмалардың ерекшеліктерін талдай келе, тапсырмаларды оқушылардың бірлесіп орындауының маңызын айтады. Қазақ тілі пәнінен өткізілген қосымша сабақтардың негізінде автор қолданылатын әдістерді тәжірибе жүзінде қолданудың нәтижеге жетудегі таптырмас құрал екендігіне тоқталады.

Түйінді сөздер: шығармашылық іс-шаралар, дағдылар, қазақ тілі, әдістері мен тәсілдері, нәтижесі, оқушы, оқытушы.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена актуальной проблеме развития творческой деятельности учащихся. Основной задачей учителя казахского языка и литературы не только дать знания, но и создать возможность развивать свои творческие способности. Автор рассказывает о методах и приемах которые можно использовать во внеклассных занятиях. Анализируя особенности творческой работы, автор рассказывает о важности совместно выполняемых заданий учащимися. Автор подчеркивает о необходимости методов, которые позволяют достичь результатов.

Ключевые слова: творческая деятельность, способности, казахский язык, методы и приемы, результат, ученик, педагог.

ABSTRACT

The article is sanctified to the issue of the day of development of creative activity of students. Kazakh and literature teachers by the task not only to give knowledge but also create possibility to develop creative flairs. An author tells about methods and receptions that it is possible to use in extracurricular employments. Analysing the features of creative work, an author tells about importance of jointly executable tasks of students. An author underlines about the necessity of methods that allow to attain results.

Key words: creative activity, abilities, Kazakh language, methods and techniques, result, pupil, teacher.

Елбасы Н. Ә. Назарбаев өзінің «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Қазақстан халқына Жолдауында ежелгі ата- бабаларымыз - түркілердің Мәңгілік Ел идеясын Қазақ елінің ұлттық Идеясы деп жариялануымен, елім дейтін, жерім дейтін, тілім дейтін әрбір қазақ үшін, ой – арманын қазақ халқымен байланыстырған бүкіл қазақстандықтар үшін Президент Н. Ә. Назарбаевтың бұл жолғы арнауы болашағымызға бағдар беретін, ұлы мақсатқа жетелейтін идеяны - Мәңгілік Ел идеясын Қазақ елінің ұлттық Идеясы деп жариялануымен айрықша бағалы болды. Ұлттық идеология аясында көрсетілген 7 басты құндылықтың ішіндегі - тарихтың , мәдениет пен тілдің ортақтығы атты құндылығы тіл жанашырларының көңілін елең еткізгені анық.

Қазақтың ақыл- ой дамуының деңгейін көрсететін, болмысының өзіндік бейнесі болатын рухани мұраны өзіне біріктіре алған қазақ тілінің ұлттық дүниетаным қалыптастыруда, ұрпақты тәрбиелеуде атқаратын қызметі орасан зор екендігі даусыз. Ұлттың бүгінгі де, болашағы да тәрбиелі ұрпаққа байланысты. Ұлттың толық жетіліп қалыптасуында тілдің ойып тұрып орын алатындығы ғылымда дәлелденген. Бүгінгі жолындағысын жұтып жатқан жаһандану дәуірінде қазақ тілін өз дәрежесінде сақтап қалу мен болашақ ұрпаққа жетізу біздің алдымызға қойылған ұлы мұраттарымыздың бірі, әрі бірегейі. Әрбір ұлт өзінің ұлттық қасиеттері мен ұлттық құндылықтарды сақтай алуына байланысты дамып отырған. Біз тек ұлттық құндылықтарды оқыту үрдісіне енгізу арқылы ғана ұлттың тұнып тұрған асыл мұраларымен, рухани байлығымен ұрпақтарды сусындатып, отбасында да, мектепте де ұлтжандылық пен отаншылдыққа баулып, өз халқын, өз тілін көздің қарашығындай қорғайтын тұлғаларды тәрбиелей аламыз. Оқушының қай ортада болсын, өзіндік әрекеттерді ұйымдастырып, оны өз өмірінің басқарушысы бола алатындай дәрежеге жеткізу үшін білім мазмұнын, даму тенденциялары мен оқу үрдісін инновациялық технологиялар негізінде жүргізіп, алған білімдерін өмірде қолдана алуға бағыттау қажет. Ең маңыздысы, әр оқушының ерекше болмысын, тұлғалық қасиеттерін мойындау. Әр баланың жеке дамып, оның тұлғалық қалыптасуына кешенді түрде әсер ету бүгінгі ұстаздардың басты міндеті.

Елбасымыз Н. Ә. Назарбаев «Бізге керекі - шын дарындар. Нарық қол- аяғымызды қалай қыспасын, мемлекет өзінің талантты ұлдары мен қыздарын, тарланбоз жүйріктерін қолдауға, қорғауға міндетті» , - деп біздің еліміздің болашағы – жастарға үлкен мән беріп отыр. Егеменді елдің ертеңі оқу- білімнің тереңдігімен өлшенеді. Үздіксіз, толассыз өзгеріп тұрған әлем адамнан қабілет пен қажеттіліктерді үздіксіз дамытуды талап етеді. Елімізде білім берудің жаңа жүйесі қалыптасып, педагог тұлғасы мен қызметіне деген көзқарас түбегейлі өзгеріп, әлемдік білім кеңістігіне енуге бағыт алып келеді. Бұл өзгеріс білім беру үрдісіне елеулі жаңалықтардың енуіне байланысты болып отыр.

Мен қызмет ететін №25 Ақтөбе тірек мектебі – аудан көлемінде өзіндік дара бітімі бар, беделді оқу орны. Мен үшін биылғы оқу жылы түбегейлі өзгерістер мен жаңалықтарға толы болып басталды. Жаңа оқу жылының ең басты жаңалығы гуманитарлық пәндер әдістемелік бірлестігінің жетекшісі болып тағайындалуымнан бастау алды. Біреулер үшін өлшеуі аз жетістік болғанымен, өзіме атқарған ұстаздық жолымдағы алғашқы жетістіктерімнің ең маңыздысы саналды.

Оқытудың озық технологияларын меңгеріп, оны өз іс- тәжірибеңде жүзеге асырып көрмейінше, сауатты, жан- жақты маман болу мүмкін емес. Педогогикалық қызметімде теориялық білімді тәжірибемен ұштастыра отырып, жан- жақты мүмкіндіктерді ашуға, оны өз дәрежесінде пайдалану арқылы оқушыны шығармашылыққа төселдіруге ықпалы өте зор екендігін түсіндім. Бүгінде қазақ тілді қасиетті қара шаңыраққа айналған мектебіміздің ұстаздары мен оқушыларына, ата- аналарына мектеп өмірінде орын алып жатқан жайттармен, түрлі қызықты іс- шаралардан хабардар етіп отыру мақсатында «Жас тілші» атты мектепшілік газет шығаруды қолға алдым. Газетіміздің «Жас тілші» аталуының да өзіндік мәні бар. Бұл баспаның тілшілері мектебіміздің әдебиетке, тілге ден қойған жас қаламгерлерінен құрауды мақсат еттік. Мектеп баспасына мектеп оқушыларын қосу арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерімен бірге кәсіби білім беруді

көздедік. Бас редактордың қызметін өзім орындап, газетіміздің әрлеушісі болып М. Досыбаев тағайындалды. Қыркүйек айының барысында білім саласы мен тәрбие саласында атқарылып жатқан түрлі, маңызды істер мен тәрбиеге толы іс- шараларды бақылай жүріп, деректер жинадық. Баспамыздың кішкентай тілшілері үлкен қызығушылықпен іске кірісіп кетті. «Жас тілші» газетінің кішкентай тілшілерін бір шаңыраққа жинау мақсатында «Жас қаламгер» аталатын үйірмені ұйымдастырдым. Үйірмеге қатысатын оқушылардың шығармашылық қабілеттерін шыңдау, өмірге деген өзіндік көзқарастарын қалыптастыру мен үшін үлкен бақыт. Үйірменің теориялық бөлімінде алған білімдерін, тікелей тәжірибе жүзінде іске асыра алады. Өздерін шынайы журналисттер тәрізді ұстап, болашақ өмірлеріндегі кәсібіне тәжірибе жинақтап, дағды қалыптастыруда. Осы орайда Елбасымыз Н. Ә. Назарбаевтың «Болашақта еңбек етіп, өмір сүретіндер – бүгінгі мектеп оқушылары, мұғалім оларды қалай тәрбиелесе, Қазақстан сол деңгейде болады», - деген сөзі ойға оралады.

Жиналған мәліметтерді сұрыптай келе, атқарылған жұмыстардың маңыздыларын газет беттеріне жарияладық. Үстіміздегі жылдың 28 қыркүйегінде метебіміздің «Жас тілші» газетінің №1 алғашқы саны жарық көрді. Ұстаз еңбегі оқушының білімімен, жетістігімен өлшенетіні анық. Жас тілші шәкірттерімен атқарған еңбегіміздің жемісіне балаша қуандық. Ендеше ұстаз еңбегінің күрделілігі әрбір оқушының жүрегіне жол таба білуінде. Соған қоса болашақ ұрпаққа жақсы білім мен қатар алдағы өміріне азық болардай дағды қалыптасытыру үшін мұғалім, ең алдымен, өзінің біліктілігі мен шеберлігін үнемі жетілдіріп, болашағынан үміт күттіретін шәкірттерін жетелеу жолында үлкен тәуекелдерге баруға дайын болуы тиіс. Қоғамның қазіргі даму сатысында оқушының ақыл- ойын бағалап, оның шығармашылық әлеуетін көтеруге ерекше мән беруі қажет. Қай қоғамда да «Істің тетігін маман шешеді» деген қағиданың негізінде шындық бар, яғни, болашақ білімді маман даярлауда бүгінгі мектеп оқушысының сапалы білім алып қана қоймай, өз өмірінде іске асыра білуі ұстаздарға, мына маған да тікелей байланысты екендігін ұғындым. «Шығармашыл тұлға», «шығармашылық көзқарас», «шығармашылық жетістіктер», «шығармашылықпен ойлау», «шығармашылықты көрсете білу».. бұның бәрі қазіргі жаңа замандағы кәсіби шеберліктің көрсеткіштері болып табылады. Сонымен қатар үздіктердің ішіндегі үздікті анықтауда қолданылатын негізгі критерийлер болып табылады. Тәрбиеленіп жатқан шәкірттерім үздіктердің үздігі атанып, өмірден өз жолын тауып, мектеп қабырғасынан алған ілім- білімдерін өз өміріне жарата білсе, нұр үстіне нұр емес пе?! Оқушы бойына жауапкершілік сезімін, Отан, қоғам, өз отбасы игілігіне бағытталған саналы қадам жасауға және өздігінен шешім қабылдауға қабілетті азамат тәрбиелеуді, сол сияқты берік адамгершілік негізі бар, үнемі жетілу үстіндегі тұлға қалыптастыруды көздейміз. Оқушы бойына асыл қасиеттерді сіңіру үшін, ең алдымен, ұстаздың бойында осы қасиеттер мен мамандығына деген сүйіспеншілік болуы шарт деп білемін.

«Ақырын жүріп, анық бас,

Еңбегің кетпес далаға.

Ұстаздық еткен жалықпас,

Үйретуден балаға» - деп, ұлы Абай атамыз айтпақшы, өзімнің осы мамандыққа тегін келмегенімді түсіндім. Мен шәкірттерімді жақсы көремін, олармен жұмыс жасаудан жалығу мүмкін деп ойламаймын. Әрбір қадамымды анық басуға тырысып, балаларға үйрету үшін іздене жүріп, өзімнің де біраз дүниелерді үйренгенімді байқадым. Алға қойған мақсаттарым көп, алар белестерімнің алда күтіп тұрғанына сенемін!

Сурет1 – «Жас тілші» газетінің кішкентай тілшілерінің «Жас қаламгер» үйірмесінде

Әдебиеттер тізімі:

1. Назарбаев Н. «Қазақстан- 2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты атты халыққа жолдауы // Егемен Қазақстан. 4.12.2012-Б.7-8.
2. Бердібаева С. Қ. Творчестволық іс-әрекеттің этнопсихологиясы. – А.: Қазақ университеті, 2006.-216 б.
3. Әбеуова И. Ә. Әлеуметтік психология (Оқу құралы). Алматы, 2001, 57 б.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТЕРІН АРТТЫРУ

**Айтжанова Багдат Жаксыгелдиевна,
Мұғалжар ауданы Ақкемер орта мектебі
директорының ғылыми-әдістемелік
жұмысы жөніндегі орынбасары,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі**

ТҮЙІНДЕМЕ

Ойын – оқу үдерісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Ойын технологиясын қолдану арқылы оқушылардың пәнге ынтасын артып, қызығушылығы оянады.

Түйінді сөздер: Ойын ережелері, ерекшеліктері, технология, әдістер мен іс-шаралар.

АННОТАЦИЯ

Игра – является определенной дидактической категорией, имеет свои методические особенности и правила проведения. В учебном процессе игровая форма работы является наиболее продуктивной.

Ключевые слова: игра, правила, особенности, технология, метод, деятельность.

ABSTRACT

A game being, a form and a method is an independent didactic category. Using technology in educational process increases students diligence in subjects, encourages their interest.

Key words: game, rules, features, technology, method, activity.

Ойын – оқу үрдісіндегі оқытудың әрі формасы, әрі әдісі ретінде дербес дидактикалық категория. Сонымен бірге ойынды мұғалім мен оқушылардың бірлескен оқу әрекетінің өзара байланысты технологиясы ретінде қолдануға болады, қазақ тілі сабағында ойын формаларын енгізу барысында интерактивті тақтаны да қолданудың маңызы өте зор. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке келгенге дейінгі негізгі әрекеті – ойын болса, оқу – тәрбие үрдісінде олар біртіндеп ойын әрекетінен оқу әрекетін орындауға бейімделуі тиіс. Ол сабақ барысында пайдаланылатын дидактикалық ойындар арқылы жүзеге асады.

Мақсаты – бағдарламада алған білімдерін қалыптастыру, тиянақтау, пысықтау. Міндеті – баланың қызығушылығын ояту, белсенділігін арттыру. Дидактикалық ойындар – балалардың білімдерін арттырудың құралы. Сабақта ойындарды қолданудың түрлі жолдары бар. Дидактикалық ойындар арнайы мақсатты көздейді және нақты міндетті шешеді. Ойын сабақтың басында – өткен сабақты еске түсіреді. Сабақтың ортасында – көңіл – күйін сергітеді, ерік – жігерін дамытады, сабаққа ынтасын арттырады. Сабақтың соңында – тақырыпты бекіту, сабақта алған білімді жинақтау мақсатын көздейді. Ойын – оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыратын құрал. Сондықтан бастауыш, дайындық сыныптарында оқушылар сабақ үстінде ойынды көп қажет етеді. Оларға пайдаланылатын ойындар оқушылардың жас ерекшеліктеріне қарай күрделеніп отырады. Мысалы, дайындық сыныбында қарапайым ғана ойын түрлерін ойнатсақ, сыныбы үлкейген сайын баланың жас ерекшелігіне сай болып күрделенгені дұрыс. Олай болса, ойынды пайдаланудың маңызы зор. Мұндай ойынның көптеген түрлері бар. Сондықтан ойын балалардың жас ерекшеліктеріне және өтілетін сабақтың тақырыптарына мазмұнына сай етіліп таңдалып алынғаны дұрыс. Бала ойын іс – әрекеті үстінде білімді қалай игеріп жатқанын, ал оқу үрдісінің қалай ойынға ұласып кеткенін аңғармай қалуы тиіс.

Қазақ тілі сабағында ойын түрлерінің қолдану тиімділігі:

- жаңа тақырыпты ойын арқылы меңгертуге не бір жақсы нәтижеге жетуге болады;
- сабақты жандандырып, оқушыларды ынталандырады;
- шығармашылық, ізденушілік қабілеттерін арттырады;
- өзіне деген сенімділік пайда болады;

логикалық ойлау қабілеті дамиды.

Өз іс-тәжірибемде қолданған ойын түрлері

«Қалалар» ойыны.

Мақсаты: Қазақстан Республикасының қала атауларын қаншалықты есте сақтағандарын тексеру. Қала атауларын дұрыс жазуға дағдыландыру.

Ойын шарты: Тор көздің ішіндегі шашыраңқы әріптердің басын қоса отырып, тор көздердің ішінен қала атауларын тапқызу.

С	З	Ы	Л	А	Е	У	А	Т
Қ	Ы	П	А	Р	Д	А	Н	А
А	Р	А	В	А	Қ	Т	А	Р
О	Р	Ғ	Л	О	Д	С	Т	А

«Жалғасын тап» ойыны

Мақсаты: Мақал-мәтелдерді есте сақтау қабілеттерін арттыру.

Ойын шарты: Мақал екі қатарға жазылады. Бірінші қатарда басы, екінші қатарда соңы жазылады. Мақал басы мен соңының орындары ауыстырылып жазылады. Оқушының міндеті тілдік сызықшамен қосу арқылы әр мақалдың толық мағынасын шығару.

А) Ердің сыншысы	бітеді
Ә) Жақсы болсаң,	жүректе
Б) Ерлік білекте емес,	ашу-дұшпан
В) Жері байдың	ел
Г) Ақыл дос,	ардақты ат,
Ғ) Кім еңбек етсе	жақын көп
Д) Мал баққанға	сол тоқ
Е) Адам деген-	елі бай

«Бәйге» ойыны.

Мақсаты: Шапшаң ойлауға, жинақылыққа үйрету, тез, әрі дұрыс жауап бере білуге дағдыландыру.

Ойын шарты: Бұл ойынның әр қатардан бір-бірден шабандоз шығады. Ойын белгілі бір тақырыпты өткеннен кейін бекіту мақсатында жүргізуге болады. Мұғалім тақырыпқа сай сұрақтарды айтады, шабандозшылар тез әрі дұрыс жауап беру қажет. Әрбір дұрыс жауап- бір қадам алға жылжу.

Мысалы: «Сөз құрамы» тақырыбынан кейін мынандай сауалдар қоюға болады.

1. Сөз дегеніміз не?
2. Сөз құрамына не жатады?
3. Түбір дегеніміз не?
4. Қосымша дегеніміз не?
5. Жұрнақ дегеніміз не?
6. Жалғау дегеніміз не?
7. Түбірлес сөз дегеніміз не?
8. Туынды сөз дегеніміз не?
9. Көптік жалғаулары?

«Тапқыш» ойыны.

Мақсаты: Сөз таптары туралы алған білімдерін тексеру.

Ойын шарты: Әр топқа берілген кестеден әр сөз таптарына қажетті сөздерді теріп жазу.

Қ	Ы	Б	Е	С	О	Қ	Ы
А	Й	Д	Ы	І	Ш	К	Д
Л	С	Ы	Н	Д	Ы	Ө	Ы
А	А	Р	Ы	П	П	К	С
Ж	А	З	Б	И	І	К	Н
Қ	Т	А	Й	С	Е	Г	І
О	Қ	Р	Ә	П	К	Е	З
Н	А	А	Т	Ы	Р	Н	А

Зат есім : қонақ, ...

Етістік: оқыды, ...

Сан есім: он, ...

Сын есім: көк, ...

«Кім тез?» ойыны.

Интерактивті тақтадан суреттер көрсету. Әр қатардан 4 оқушы сурет бойынша сөйлем ойлап айтады. Интерактивті тақтадағы суреттерді (қозы, аңшы, бор, нан, алма,

бота, күн, қыз, сүргі, ай, тышқан) қатыстырып тез сөйлем ойлайды. Қозы, аңшы, бор, нан т.б. сөздерден дыбыс құрып, буын санын айтады.

«Қызық сөздер» ойыны.

«Қатесін тап» ойыны.

А) Материалды түсіндіру барысында мұғалім әдейі қате жібереді. Оқушылар сол арада мұғалімнің қателескенін шартты белгі арқылы ескертеді.

Б) Оқушыға әдейі жіберілген қателері бар мәтін беріліп, өзін мұғалім ретінде сезінуге мүмкіндік беріледі.

«Әңгімені аяқта» ойыны.

Берілген сөйлеммен аяқталатындай етіп, әңгіме құрау.

«... Осы оқиғадан кейін біз бір-бірімізге өтірік айтпауға уәде бердік».

«... Арада қанша жыл өтсе де, Қожа сол оқиғаны ойынан шығара алмады».

«Сөз тапқанға қолқа жоқ» ойыны.

Қойылған сұрақтарға берілген әріптерден басталатын сөздермен жауап беру. (Е,Б,Ә)

1. Сен бүгін нешеде тұрдың?

2. Сен қандай үйірмеге барасың?

3. Демалыста қайда барасың?

4. Сабақ нешеде басталады?

«Ойлан, тап» ойыны.

Берілген сөз тіркестерінің мағынасын ашу

1. Шай қайнатым уақыт

2. Аяқ астынан

3. Кірпік қаққанша

«Кім тапқыр» ойыны.

Суреттерді жасырып, соның белгілерін айту арқылы не жасырылғанын табу.

«Бұл қай есімдіктер» логикалық ойыны.

1. Етікші аспабының бірімен ұқсас есімдіктің түрі (біз)

2. Басқасының бәрін өзі сұрайды, өзінен ешкім сұрамайды (сұрау есімдігі)

«Сөз жарысы» ойыны.

Берілген сөздердің орысша, ағылшынша аудармасын табу

«Тізбек» ойыны.

Берілген сөздің соңғы дыбысынан басталатын жаңа бір сөз тауып айту

«Орнынды тап» ойыны.

Ойынның мақсаты: Сөздерге дұрыс сұрақтар қоя білу.

Ойынның шарты: Тақтаға кім? не? қандай? деген сұрақтарды жазып қою. Бұл сұрақтарға жауап беретін сөздерді қатты қағазға жазып, оқушыларға тарату. әр оқушы тақтаға шығып, сөзіне қойылатын сұрақтың қасына барып тұрады. Бұл ойынды ұпай беріп ойнауға болады.

«Жалғасын тап» ойыны.

Ойынның мақсаты: сөйлемдерді дұрыс құратуға үйрету. Ойынның шарты: оқушыларды екі топқа бөлу. Қатты қағазға мақалдарды бөліп жазу. Оқушыларға карточкаларды таратып беру. Оқушылар тақтаға шығып мақалдың басын оқиды. Мақалдың жалғасы бар оқушы қасына барып, жалғасын оқиды.

«Сөйлем қуаласпақ» ойыны. Интерактивті тақтадан мазмұнды суреттер көрсетіледі. Топта сөйлемдер арқылы мәтін түрлері немесе хат, эссе, ой-толғау, хабарландыру, жарнама құрастырылады (ауызша).

Әдебиеттер тізімі:

1. Г.Е.Нұрғазина «Қазақ әдебиетін оқытуда сын тұрғысынан ойлау технологиясы» Көмекші құрал. – Семей, 2012 ж

2.«Ұстаз жаршысы» газеті, 2014ж, №4.

3.«Мектеп» журналын, 2014ж, №1.

ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Шилдебаева Мариям Ескенеевна
Мұғалжар ауданы, Ақкемер ресурстық
орталығының тарих пәні мұғалімі

ТҮЙІНДЕМЕ

Мұғалім оқушылармен интерактивті тілдесу оқыту үшін зерттеуге және ықпал ететін жағдай жасау.

Түйінді сөздер: интерактивті жұмыс түрлері, Қазақстан тарихы, кәсібилік, студенттік қызметінің тарихы.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются формы интерактивной работы с учащимися малокомплектной школы.

Ключевые слова: формы интерактивной работы, история Казахстана, профессионализм, ученик, активность.

ABSTRACT

To create a challenge for students to interact and investigate.

Key words: forms of interactive work, history of Kazakhstan, professionalism, student, activity.

Бүгінгі заманғы педагогикалық саладағы жаңалықтардың бірі – оқытудың іс-тәжірибесіне жаңа әдіс-тәсілдерді енгізу болып табылады. «Жаңа форматтағы біліктілікті арттыру» курсының да мақсаты да осыны көздейді. Бастысы ол өзгерістер мұғалімге де, оқушы үшін де оң нәтиже беруі тиіс. Үшінші негізгі деңгейдің курсын аяқтағалы бері өзімнің алдымда тұрған жаңа білім реформасының қатысушысы ретінде жауапкершілігімнің жоғарлағанын түсіндім.

Бүгінгі таңда менің алдымда тұрған үлкен міндет – оқытудың жаңа технологияларын қолдана отырып, саналы, салауатты, жан – жақты дамыған, рухани бай, заман талабын орындай білетін тұлғаны тәрбиелеп дамыту. Мұғалімнің мәртебесіне лайық болу мақсатында, өзімнің кәсіби шеберлігімді шыңдап дамыту мақсатында педагогикалық шеберлік орталығында бүгінде әлемге үздік болып танылған Кембридждік жоба үлгісіндегі ұстаздар біліктілігін арттыру курсының үшінші деңгейінде білімімді одан әрі жетілдіру. Сондықтан білім беру мен оқытудың қазіргі заманғы әдістері мұғалімнің күнделікті тәжірибесінде қарастырылуы тиіс.

Міне, сондықтан Кембридж тәсілдерін сабақта қолданудың маңызы зор. Осы жеті модульді білім беруде тиімді пайдалануда, дәстүрлі сабақта пайдаланатын жұмыс түрлеріне қарағанда топпен жүргізілетін жұмыс түрі оңтайлы нәтиже береді. Ұйымдастыруда алғашқы қадам оқушыларды топқа бейімдей отырып, сыныпта психологиялық ахуалды қалыптастыру бағытында болуы керек. Сондықтан оқушыларды топқа бейімдеу үшін түрлі психологиялық тренингтер өткізіп, сабаққа қатысты топтастыру жүргізуге болады. Енді осы кезеңдердің мақсат-міндеттеріне толығырақ тоқталып өтейік.

1 Қызығушылықты ояту. Үйрену процесі – бұрынғы білетін және жаңа білімді ұштастырудан тұрады. Үйренуші жаңа ұғымдарды, түсініктерді, өзінің бұрынғы білімін жаңа ақпаратпен толықтырады, кеңейте түседі. Сондықтан да, сабақ қарастырылғалы тұрған мәселе жайлы оқушы не біледі, не айта алатындығын анықтаудан басталады. Осы арқылы ойды қозғату, ояту, ми қыртысына тітіркенгіш арқылы әсер ету жүзеге асады. Осы кезеңге қызмет ететін “Топтау”, “Түртіп алу”, “Ойлану”, “Жұпта талқылау”, “Болжау”, “Әлемді шарлау” т.б. деген аттары бар әдістер (стратегиялар) жинақталған. Қызығушылықты ояту кезеңінің екінші мақсаты – үйренушінің белсенділігін арттыру.

Өйткені, үйрену – енжарлықтан гөрі белсенділікті талап ететін іс-әрекет екені даусыз. Оқушы өз білетінін еске түсіреді, қағазға жазады, көршісімен бөліседі, тобында талқылайды. Яғни айту, бөлісу, ортаға салу арқылы оның ойы ашылады, тазарады. Осылайша шындалған ойлауға бірте-бірте қадам жасала бастайды. Оқушы бұл кезеңде жаңа білім жайлы ақпарат жинап, оны байырғы біліммен ұштастырады. Ойлау мен үйренуге бағытталған бұл бағдарламаның екінші кезеңі

Мағынаны тану (түсіне білу). Бұл кезеңде үйренуші жаңа ақпаратпен танысады, тақырып бойынша жұмыс істейді, тапсырмалар орындайды. Оның өз бетімен жұмыс жасап, белсенділік көрсетуіне жағдай жасалады. Оқушылардың тақырып бойынша жұмыс жасауына көмектесетін оқыту стратегиялары бар. Соның бірі INSERT. Ол бойынша оқушыға оқу, тақырыппен танысу барысында V – “білемін”, — – “мен үшін түсініксіз”, + – “мен үшін жаңа ақпарат”, ? – “мені таң қалдырады” белгілерін қойып отырып оқу тапсырылады. INSERT – оқығанын түсінуге, өз ойына басшылық етуге, ойын білдіруге үйрететін ұтымды құрал. Бір әңгіменің соңына тез жету, оқығанды есте сақтау, мәнін жете түсіну – күрделі жұмыс. Сондықтан да, оқушылар арасында оқуға жеңіл-желпі қарау салдарынан түсіне алмау, өмірмен ұштастыра алмау жиі кездеседі. Мағынаны түсінуді жоғарыдағыдай ұйымдастыру – аталған кемшіліктерді болдырмаудың бірден-бір кепілі. Үйретушілер білетіндерін анықтап, білмейтіндерін белгілеп сұрауға әзірленеді. Бұл әрекет арқылы жаңаны түсіну үшін бұрынғы білім арасында көпірлер құрастыруға, яғни байланыстар құруға дағдыландырады.

Тақырып туралы *ой-толғаныс* – бағдарламаның үшінші кезеңі. Күнделікті оқыту процесінде оқушының толғанысын ұйымдастыру, өзіне, басқаға сын көзбен қарап, баға беруге үйретеді. Оқушылар өз ойларын, өздері байқаған ақпараттарды өз сөздерімен айта алады. Бұл сатыда оқушылар бір-бірімен әсерлі түрде ой алмастыру, ой түйістіру, өз үйрену жолын, кестесін жасау мақсатында басқалардың әр түрлі кестесін біліп үйренеді. Бұл үйрену сатысы – ойды қайта түйіп, жаңа өзгерістер жасайтын кезең болып табылады. Әр түрлі шығармашылықпен ой түйістіру болашақта қолданылатын мақсатты құрылымға жетелейді. Осы кезеңді тиімді етуге лайықталған “Бес жолды өлең”, “Венн диаграммасы”, “Еркін жазу”, “Семантикалық карта”, “Т кестесі” сияқты стратегиялар әр сабақтың ерекшелігіне, ауыр-жеңілдігіне қарай лайықтала қолданылады.

Жоба 60-қа жуық стратегиялардан тұратындығын жоғарыда айтқан болатынын. Солардың кейбірімен таныстыра кетпекпін. **Джиксо – ұжымдық оқыту әдісі.** Мақсаты – жалпы мәселені алдымен жұпта, сосын ұжымда талқылау. Бұл жағдайда әрбір оқушы бір сәт өзін мұғалім ретінде сезінеді, оқуға деген жауапкершілігі артады. Әдісті қолдану төмендегіше ұйымдастырылады. Алдымен ұжым 4 адамнан тұратын топтарға бөлінеді. Бұл “жанұя” топтар деп аталады. Содан кейін 1, 2, 3, 4-ке санау арқылы 1-лер бөлек, 2, 3, 4 өз алдына “жұмыс” тобын құрайды. Оқуға ұсынылатын материалдың тақырыбы талқыланды соң осы мәтінді түсіну қажет екендігі ескертіледі. 4 логикалық бөлікке бөлінген мәтіннің 1-бөлігін 1-лер, 2-бөлігін 2 санын алғандар, 3, 4 нөмірлі топтарға оқуға тапсырылады. Жұмысты бастамас бұрын оқушыларға “жұмыс тобында” мәтіннің тиісті бөлігін жақсы меңгеру қажеттілігін, өйткені сол бөлікті “жанұя топ” оқушыларына түсіндіруге жауапты екенін, мәтінді тұтас түсіну әр оқушының ыждағаттылығына байланысты екенін түсіндіру қажет.

Келесі кезекте ұжым мүшелері бастапқы топтарымен қайта табысып, өздерінің үйреніп келген бөліктеріндегі мазмұнды ортаға салады. Осылайша ұжым мүшелері бірін-бірі оқытуға, сол арқылы ойлауға үйренеді. ДЖИКСО стратегиясы мазмұнды жоғары табыспен меңгеру, оқығанды есте сақтау үшін өте тиімді. Оқушының оқуға деген қызығушылығы артады, ұжымда жақсы қарым-қатынас қалыптасады, саналы тәртіп

орнайды. Сабақта қолданылған «Веер» әдісі, «Кемпірқосақ» әдісі, «Тв-шоу» әдіс-тәсілдерінде оқушылар белсенділік танытты.

Себебі Уразова Жайна атты оқушы: «Бүгінгі сабақтағы қатты әсер алған жерім «кемпірқосақпен тақырыптың мәнін тапқанымыз. Ал сабаққа қатысым бойынша Құралайдың тапқырлығы, топтағы тапсырмаларды реттеуі ұнады,»- деді. Шолпан өзінің тобында белсенділік танытып, ойын ортаға салып отырған Жаннұрды атап өтті.

Сабақты қортындылай келе, оқушылардың топтасып жұмыс жасауға, өздігінен білім алуға, дәлелді пікір айтуға, сыни ойлауға үйренгенін, топта көшбасшылық жасай алатындықтарын байқадым. Оқушы оқу үдерісіне белсенді қатысқанда ғана материалды терең меңгеруге қол жеткізетіндігін түсіндім. Егер оқу үдерісі оқушы мен оқу материалын қосатын «көпірді салуға» негіздеп, осы үдерісті жан-жақты қадағалай білуіміз керек. Жоғарыда аталған әдістер арқылы оқушылардың не білетінін және нені жасай алатынын, сондай-ақ олардың қызығушылықтарын, әр оқушының нені жақсы көретінін және не істегісі келетінін білдім. Сабақ барысында жеті модульді байланыстыру үшін кластың ерекшелігі ескерілді.

Бұл тәсілдер оқушының берілген мәселе бойынша ой қорытып, тұжырымдап, оны көрініс түрінде беруге мүмкіндік береді. Әрине, мұғалімнің ендігі шығармашылық әрекеті – осы мәселелерді жинақтап, жасалған жұмыс барысында оқушылар тарапынан жасалған шығармашылық жұмысты тілдік қарым – қатынас деңгейіне жеткізу.

Пәні: тақырыбы: «Ежелгі Үнді мәдениеті» Мақсаты: Ежелгі Үнді мәдениетінің әлемдік өркениетте алатын орны туралы түсінік беру. Тақырыпқа өз ойларын қоса отырып өз бетімен жұмыстануға үйрету арқылы өз ойын еркін айту, ойлау, сөйлеу дағдыларын қалыптастыру арқылы тәрбиелеу және оқушының өзіндік ой түйіндеуін қалыптастыру болды. Осы сабақта қолданылған әдіс-тәсілдеріме тоқтала кетсем. Себебі зерттеушілік әңгімеге бағытталған тапсырмаларда өздерінің ортақ проблемасы бойынша жұмыс жасады. «Салыстыру», «Кемпірқосақ», «Қысқа кездесу», «Автор ойы», «Тұжырымдамалық карта», «Жоғалған сыңар», «Болжам», «Сурет сөйлесе...», тарихқа шолу, «Басымдылық пирамидасы», әдісін қолданғанда бірлескен түсінік қалыптастырып, идеяларымен пікір алмасып, бір-бірінің идеяларын талқылап, болжам ұсынып, баға беріп, бірге ойлана білді. «Кемпірқосақ» әдісі оқушылардың қызығушылығын арта түсті. Өздері байланыстырған сөйлемге түсініктемені бірлесе отырып атқарды. Әр түске жазылған сөздерді байланыстырып тақырыптың түйінді мәселесін анықтады. Мұнда мен «Оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімдерін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету» деген сындарлы оқытудың мақсатына жүгіндім. Өлшемді бағалауда топ басшылары топтың жұмысын бағалап, рефлексия жасап сабақтан алған әсерлері мен ұсыныстарын стикерге жазады. Бүгінгі сабақ қалай өтті? Несімен ұнады? Бір-біріне тілек жазу сабақтан алған әсерлері мен ұсыныстарын 2 жұлдыз, 1 тілек арқылы жеткізу. Зерттеу сыныбымда әрбір сабағымды жаңа әдіс-тәсілдерді, стратегияларды пайдалана отырып өткіземін. Сабақты жоспарлауда берілген тапсырмалар топтық жұмысты қамтуға көбірек пайдалануға тырыстым және оның тиімділігіне тәжірибе жүргізуде айқындалды.

Қазіргі білім беру тұжырымдамасының талабында мұғалім мен оқушының қарым-қатынасы жаңа болмыстық мазмұнда өзгеріп, мұғалім – ұйымдастырушы, бағыттаушы, оқушы – ізденуші, белсенді болуы керек. Оқушының өз бетімен білім алуының бір түрі – шығармашылық тапсырмалар орындау арқылы білім алу. Тарих пәнінен оқушыларға өз бетімен жұмыстар орнату арқылы шығармашылықпен білім алуға қол жеткізуге болады.

8^a Сыныбында тақырыбы: XX ғасыр басындағы Қазақстан мәдениеті. Білім, ағарту, ғылым, әдебиет, музыкалық өнер. атты «Lesson Study» тәсілі бойынша сабақ өткіздім. Сабақтың мақсаты әр оқушының мүмкіндіктерін, қабілеттерін, қызығушылығын анықтауда жеке тұлғаға бағытталған білім беру жүйесіне көшуде мұғалімдерге көмек ретінде интербелсенді әдістерді ұсыну.

Сабақтың мақсаты: ХХғасырдың басындағы Қазақстан мәдениеті. Білім ағарту ғылымның тарихқа қосқан үлесі туралы сипаттама беру. Өз ойларын еркін жеткізе білуге сұрақтарды нақты қоюға үйренеді, семантикалық карта толтыруды эссе жазуды, синквейн құруды, рефлексия жасауды үйрету.

Күтілетін нәтиже: Білім ағарту, ғылым, әдебиет, музыкалық өнердің мәдениетке қосқан үлесі туралы сыни түсінуге топтық жұмыс арқылы ой қозғай отырып, өз ойымен өзгелердің ойына сыни қарап өз естіген білгенін топ талдап салыстырып өз білімдерін жетілдіру.

Кіріспе 1.Тренинг «Амандасу». «Бумба юмба»

Ғылыми атауларға байланысты топқа бөлу.

2.Үй тапсырмасын тексеру. «Желпуіш»әдісі арқылы оқушылар сұрақтарға жауап береді.

1. Презентация көрсету.

1.ХХ ғасырдың басындағы мәдениет туралы көзқарасың қандай?

2. Қазақ әдебиетіне өз үлесін қосқан кімдер?

1.Жеке оқу 2.Жұптық оқу. Негізгі бөлімде топтарға тапсырмалар беру барысында әрбір топ өзіне берілген тапсырмаларды атап айтқанда «Фишбон» әдісінде оқушылар өздеріне Қазақ халқының мәдениетін, әдебиетіне үлес қосқан жазушылардың өмірін тақырыптың өзекті мәселесі етіп алып оны дәлелдеп, себептерін анықтап қортынды жасады.

Венн диаграммасы әдісінде XIX Ғасыр мен ХХғасырдың мәдениетін салыстыру арқылы өздері көптеген ақпараттармен бөлісті. Эссе жазуда оқушылардың шығармашылық қабілеттерін анықтау барысында өз ойларын еркін, сыни тұрғыда ойланып жазатыноқушылар анықталды Атап айтқанда В деңгейлі оқушының озат оқушы екені анықталды.

Сергіту сәті «Бәріміз бірге» бейнеролик қарады. Бұл көріністен алған әсерлерімен бөлісті келісіп пішкен тон келте болмайтынын, бәрі бірге бірін-бірі тыңдап,ойларын ортаға салып, білімдерімен бөліссе онда білмейтін оқушы жоқ екенін білді.

Қорытынды бөлімінде оқушылардың өз пікірлерін сөйлеу мәдениетін сыни көзқарастарын қалыптастыру мақсатында топтық жұмыс «Тв шоу» сұхбат жүргізу әдісін қолдандым. Төмендегі бағдарламалар бойынша оқушылар өз кейіпкерлерін сомдап, бүгінгі сабақтан алған білімдерімен ақпараттарымен бір-бірімен пікір алмасты. Тағы бір таңқалдырған жағдай оқушылардың әртiс қабiлеттерiнiң ашылуы Образды сомдауы болды.

1- топ «Айтуға оңай»

2-топ « Сіз не дейсіз?»

3-топ « Кеш емес»

4-топ « Сонымен солай дейік»

5-топ « Алаң»

Ноталарға стикерлер жапсыру арқылы оқушылардың сабақты қандай деңгейде меңгергендігін білу.

Қорыта айтқанда, «Тегінде, адам баласы адам баласынан ақыл, білім, ар, мінез деген қасиеттерінен озады» деген ұлы ақын Абай сөзі барлық уақытта өз мәнін жойған емес. Озық ойлы, білімдар адамдар заманның, қоғамның дамуына, өзгеруіне өз үлесін қосады. Осындай қоғамдық әлеуметтік, мәдени өзгерістер, дамулар мектептің оқыту процесіне

әсер етеді. Соңғы жылдары жеке адамды қалыптастыруды дамыту мен оған жан-жақты терең білім беру мақсатында оқытудың жаңа технологияларын ұсынылуда.

Инновациялық технологияның басты мақсаттарының бірі – жас ұрпақты оқыта отырып, оның еркіндігін, белсенділігін қалыптастыру, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыландыру және осы заманға сай білімді, әрі білікті мамандар даярлау болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Т.Тұрлығұл «Мектепте Қазақстан тарихын оқытудың әдістемесі»
2. Г.Е.Нұрғазина «Қазақ әдебиетін оқытуда сын тұрғысынан ойлау технологиясы» Көмекші құрал. – Семей, 2012 ж
3. А. М. Оңғарбай «Тарих сабағында сыни тұрғыдан оқыту технологиясы»

МЕКТЕПТЕГІ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТОПТЫҢ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДЕҢГЕЙІН ДАМУДАҒЫ РОЛІ

**Рахметілдаева Жазира Куанышбековна
№18 А.Қосанұлы атындағы тірек мектебінің директордың
ғылыми-әдістемелік жөніндегі орынбасары
Мусадилова Айгул Атиновна
№18 А.Қосанұлы атындағы тірек
мектебінің бастауыш сынып мұғалімі,
"Зерде" шығармашылық тобының жетекшісі**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада тірек мектептерінде (ресурстық орталықтарында) жүргізілетін әдістемелік жұмыстың нәтижесі көрсетілген. Инновациялық технологияларды, әдістемелерді, техникаларды оқу-тәрбие жұмысында пайдаланудың әсері көрсетілген. Жас мамандарға берілген әдістемелік көмектер туралы және де сол жұмыстың нәтижесі көрсетілген.

Түйінді сөздер: тірек мектеп (ресурстық орталық), әдістемелік жұмыс, инновациялық технологиялар.

АННОТАЦИЯ

В статье отражены результаты методической работы в условиях опорной школы (ресурсного центра). Показано влияние инновационных технологии, методик, техник, применяемых в учебно-воспитательном процессе. Представлены результаты методической помощи молодым учителям.

Ключевые слова: опорная школа (ресурсный центр), методическая работа, инновационные технологии.

ABSTRACT

The article reflects results of methodical work in conditions of the basic school (resource center). The influence is shown of innovative technology, methods, techniques, applied in the teaching and educational process. The results of methodological assistance to young teachers are presented.

Key words: basic school (resource center), methodical work, innovative technologies.

Мектептің жаны-мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы. Яғни, мұғалім білімді болса, ол мектептен балалар көбірек білім алып шықпақшы. Солай болған соң, ең әуелі мектепке керегі-білімді, педагогика, методикадан хабардар, жақсы оқыта білетін мұғалім. Ахмет Байтұрсынов.

2014-2015 оқу жылында Жамбыл облысы, Меркі ауданындағы №18 А.Қосанұлы атындағы орта мектебі облыстық деңгейдегі тәжірибеге енгізілді. Тәжірибенің сапалы

және нәтижелі болуы үшін мектепте мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету мақсатында шығармашылық топ құрылды. Шығармашылық топ жұмысы үш бағытта жоспарланып жүргізілуде:

1. Жас мамандармен жұмыс
2. Озық іс-тәжірибемен жұмыс істейтін мұғалімдер жұмысы
3. Жаңартылған білім мазмұны бойынша жұмыс істейтін мұғалімдер жұмысы.

Шығармашылық топ мектеп мұғалімдерін интербелсенді оқытудың негізгі идеялары мен әдіс-тәсілдерін таныстырып, оларды өз іс-тәжірибесінде қолдануға шақыру, инновациялық білім беру бағдарламаларын іске асыру мақсатында жұмыс жүргізеді.

Шығармашылық топ мұғалімдері сындарлы оқытудың деңгейлік курстарын, М.Жанпейісованың "Модульдік оқыту технологиясын", Н. Оразақынованың "Сатылай кешенді талдау" технологиясын, "Сын тұрғысынан ойлау технологиясын", оқып меңгерген. Оның ішінде жоғары санатты -23, бірінші санатты -7 мұғалім жұмыс атқарады. Шығармашылық топтағы мұғалімдер өзінің кәсіби өсуін үнемі қадағалай отырып, сыни тұрғыдан ойлай білуді, шығармашылықпен жұмыс атқаруды, әріптестеріне әдістемелік көмек көрсетуді көздейді. Әдістемелік көмекті қажет ететін мұғалімдер мен жас мамандарды методикалық тұрғыдан жетілдіру шығармашылық топ қызметінің озық аспектісі болып табылады. Осындай әдістемелік жұмыстар өткен оқу жылындағы жұмыс нәтижесін ескере отырып, жаңа оқу жылына мектеп мұғалімдерінің кәсіби дамуын арттыруға бағытталған жоспар жасалынып, бекітілген негізінде жүргізіледі.

Тиімді жетістікке жету үшін мектептің педагогикалық ұжымының бірлесіп жұмыс істеуіне, оқушылардың жетістіктерінің деңгейін арттыруға жұмыс жоспарына сай шығармашылық топ мұғалімдері мен жас мамандар арасында дуэт сабақтары өтілді. Соның ішінде Б.Шермаханова мен А.Алишева 4"Б" сыныбында әдебиеттік оқу пәнінен "Ахмет мерген" тақырыбында дуэт сабақ жүргізді. Сабақта оқушылар білімін бағалау үшін жаңартылған білім мазмұнына сай критерийлер мен дискрипторлар құрылып, "Постер" стратегиясы, "Дауыстап айтылатын ой" стратегиясы, жоғары деңгейлі сұрақтар, эссе, тиімді қолданылды. Дуэт сабағында ұстаздар оқушыларда түсінік пен дағдылардың дамуын қамтамасыз етті, өз күшіне сенімі мен уәжін арттыруға жағдай жасады, оқушыларға идеяларды терең түсінуге көмектесе отырып, шығармашылыққа ынталандырды, кіріктіріп оқыту әдісін де шеберлікпен енгізе білді.

Бүгінгі күні ұжымда ұжыммен бірге жұмыс істей білу кәсібиліктің маңызды құрамды бөлігі болып табылады. Шығармашылық топ мұғалімдердің кәсіби дамуына, оқу-тәрбие үдерісін жетілдіруге ықпал ету мақсатында "Сабақ жоспарларын құру және нормативті құжаттарды жүргізу әдістемесі" тақырыбында семинар-практикум, "Lesson Study", "Тиімді идеялар" көрмесі, "Инновациялық идеялар" жәрмеңкесі, "Жаңартылған білім беру мазмұнындағы бағалау жүйесінің қағидаттары" тақырыбында аудандық семинар ұйымдастырды.

Мұғалім мамандығы өз-өзіне сенушілікті талап етеді. Өз ісіне мұғалім тек қана Мен ғана емес, кәсіби Менін де кірістіреді. Өз-өзін көрсету олардың кәсіби шеберлігінің басты мүмкіндігі болып табылады. Қазіргі таңда таңдау пәндерінің жүргізілуі мұғалім шығармашылығын көрсетудің тиімді жолдарының бірі. Мұғалімдерді шығармашылықпен жұмыс жүргізуге бағыттау мақсатында "Шығармашылық мейманхана" тақырыбында үздік авторлық бағдарламалар таныстырылды.

Мейманханада "Қазақстан Республикасы жалпы білім берудегі мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты" негізіне сүйене отырып жасалынған, облыс көлемінде үздік танылып, таратылған биология пәнінің мұғалімі Ұ.Т.Ермекбаеваның "Адам және оның денсаулығы", авторлық бағдарламасы және Г. Мауленованың "Мәтін және грамматика", С.Онбаеваның "Қызықты грамматика" тақырыптарындағы авторлық бағдарламалары мұғалімдер назарына ұсынылды. Ұ.Т.Ермекбаеваның "Адам және оның денсаулығы" авторлық бағдарламасы "Өз денең туралы біл", "Жүрек және қан", "Тері күтімі", "Шаш туралы мәлімет", "Сана түйсігі", "Сүйек және буын, бұлшық ет қозғалысы", "Адам

ағзасындағы құбылыстар" сияқты бөлімдерден тұрады. Бағдарламада әр тақырып бойынша бейнематериалдар жинақталып, жұмыс дәптерлері жасалынған. "Шығармашылық мейманханада" авторлық бағдарламалардың дұрыс рәсімделуі, талапқа сай құрылуы, жұмыс дәптерлерінің жасалынуы үлгілері көрсетілді. Нәтижесінде мектеп мұғалімдері арасында авторлық бағдарламалар байқауын ұйымдастыру жоспарланып, өткізілді.

Білім беру жүйесіне жаңа инновациялық технологияларды енгізу арқылы оқыту үрдісін жетілдіру, оқушының танымдық қабілетін дамыту, саналы деңгейге көтеру-бүгінгі күнгі күрделі мәселе. Еліміздің білім беру жүйесін дамыту тұжырымдамасында "Жылдам өзгеретін заманда алынған білімнің, кәсіби дағдылардың негізінде еркін бағдарлай білетін, өзін-өзі іске асыруға, өзін-өзі дамытуға және өз бетінше дұрыс, адамгершілік тұрғысынан жауапты шешімдер қабылдауға қабілетті жеке тұлғаны қалыптастыру деп нақты көрсетілген. Осы мақсаттың жүзеге асырыла бастауының бірден-бір себебі осы сындарлы оқыту теориясы деуге болады. Сындарлы оқытуды жүзеге асыруда бағдарламада қамтылған жеті модульді сабақтарда ықпалдастырудың маңызы өте зор. Іс-тәжірибе алмасу, сындарлы оқытуды іске асыру мақсатында "Инновациялық идеялар"жәрмеңкесі өтілді. Умирзакова Г "Оқыту үшін бағалау мен оқуды бағалау" модуліндегі критерийлер мен дискриптолар, формативті бағалау түрлеріне тоқталып өтті. Жарылқасынова С. "Диалогтік оқыту" модулінен "Құрастырмалы қуыршақтар", "Гауһартастарды жинау", "Құндылықтар спектрі" стратегиялары туралы өз жәрмеңкесін жасады. Жайылова Б."Сыни тұрғыдан ойлау" модулінен "Ақылдың алты қалпағы", "Блум таксономисы", "Аквариум" стратегияларын ұсынды. Жәрмеңке соңында мұғалімдер ұтымды инновациялық әдіс-тәсілдерді үйреніп, өз іс-тәжірибесін байытты.

Тиімді әдіс-тәсілдер арқылы,оқу мен оқыту үрдісін жақсарту, білімге деген қызығушылығын тудыру, білім сапасын көтеру мақсатында бастауыш сынып мұғалімдері Мусадилова А мен Жарылқасынова С "Жаңаша оқытудың әдіс- тәсілдерін қолданудың тиімділігі" тақырыбында 2"Г" сыныбында, Умурзакова Г, Билібаева В, Мусадилова А 7 "А" сыныбында "7"А" сынып оқушыларының ынтымақтастық қарым-қатынасын арттыру арқылы пәнге деген қызығушылығын арттыру" тақырыбында Lesson Study жүргізді.

Әдістемелік жұмыста мектептің шығармашылық тобы инновациялық технологияларды қызығушылықпен пайдаланады Себебі олардың тиімділігіне бүкіл әлемдегі мамандардың көзі жетті. Мысалы, біздің мектептегі "Жаңаша оқытудың әдіс-тәсілдерін қолданудың тиімділігі" тақырыбында жүргізілген Lesson Study жұмысы осыны дәлелдеді. Lesson Study тиімді әдіс-тәсілдер арқылы, оқу мен оқыту үрдісін жақсарту, оқушылардың білімге деген қызығушылығын тудыру, таным белсенділігін арттыру, білім сапасын көтеру мақсатында жүргізілді.

Зерттеу нәтижесінде тәжірибедегі «белсенді емес сыныптың» мәселесі бірден шешілмейді, бірақ оқушыны жұптық жұмысқа тарта отырып, ашық сөйлесу, пікірін тыңдау арқылы ортаға бейімдеуді және «оқушы-мұғалім», «оқушы-оқушы» үдерісін үнемі дағдыға айналдырсақ, үнемі оқушы пікірімен санаса отырып, оларға ұнайтындай әдістерді қолдана отырып сабағымызды жоспарласақ ғасырдың талабына сай сындарлы ой айта алатын жеке тұлға тәрбиелей аламыз деген ойға келдік.Бұрынғы тәжірибемізде сабақ жоспарларын бірігіп құру, сабақты бірігіп зерттеу, бақылау, проблемаларды бірігіп шешу деген болмаған еді, Lesson Study мұғалімдердің кәсіби біліктілігін көтерудің, білім жетілдірудің, тәжірибе алмасудың оңтайлы әдісі екендігіне көзіміз жетті. Жалпы Lesson Study-дің мұғалімдер үшін тиімділігі:

- Әдеттегіге қарағанда білім алғандығының анағұрлым анық, әр түрлі қырларынан және егжей-тегжейлі дәлелін көруге;

- Мұғалімнің пікірі бойынша балаларды оқыту барысында не болуға тиіс , ал шындығында жағдай қандай екендігі арасындағы айырмашылықты көруге;

-Оқытуды нәтижесінде оқушылардың қажеттіліктерін барынша қанағаттандыратындай етіп қалай жоспарлау керектігін түсінуге;

-Lesson Study мүмкіндіктерін өзінің педагогикалық тәжірибесінде қолдануға көмектеседі.

Осы атқарылған іс-шаралардың арқасында әдістемелік тұрғыда айқындағанымыз: егер әрбір педагогикалық ұжым ең қажетті талаптарға жауап беретін білім модельдері мен технологияларын мақсатты түрде пайдаланатын болса, біз уақыттың талабына жауап беруге дайын боламыз. Дегенмен, біздің шығармашылық топ мүшелері, мектеп мұғалімдері кәсіптік ізденістерінің жылдан-жылға күрделенетінін, әрбір мұғалімнен өзіндік жетілу мен жаңашылдықты талап ететінін ескеріп, дайын екендігін өздерінің іс-тәжірибесінде дәлелдей білді. Шығармашылық топ жұмысының маңызы осылай ұйымдастырылған инновациялық технологиялар мен әдістемелік іс-шаралардың жүргізілуі арқылы біздің тәжірибесінде айқындалып отыр.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының 2015 жылға дейінгі білім беруді дамыту тұжырымдамасы
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. Астана. Ақорда, 2010 ж
3. Жазыбаева Ж.С. Оқыту үдерісінде жаңа технологияларды тиімді пайдалану. № 4 Алматы. Білім. 2011ж.
4. Әлімов А. "Интербелсенді әдістемені мектепте қолдану" Алматы 2014 ж.

МЕКТЕПТЕ ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫН ІСКЕ АСЫРУ БАРЫСЫНДА МҰҒАЛІМДЕРГЕ ӘДІСТЕМЕЛІК КӨМЕКТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

**Билибаева Венера –
№18 А.Қосанұлы атындағы
тірек мектебінің(ро) қазақ тілі мен
әдебиеті пәнінің мұғалімі,
мұғалім-тренер
Умурзакова Гульшат №18
А.Қосанұлы атындағы тірек
мектебінің орыс тілі мен әдебиет
пәнінің мұғалімі**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада тірек мектебі (ресурстық орталықтарында) мұғалімдерінің кәсіби біліктілігін арттырып, инновациялық оқыту мақсатында жүргізілген жұмыстың түрлері (формалары) көрсетілген. Үкімет талаптарын жүзеге асыру аясында Елбасының өмір бойы білім алу кредосына сай оқушыларды өзгермелі өмірге икемдеу тәрбиелеу қажеттігі бағытында жұмыс атқарудамыз. Ол жұмыстар ұстаздардың білім беру дағдыларын дамыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған.

Кілт сөздері: тірек мектеп (ресурстық орталық), әдістемелік жұмыс, дағдылар, инновациялық технологиялар.

АННОТАЦИЯ

В целях повышения профессионального роста учителей, в статье отражены различные инновационные методы и формы методической работы в условиях опорной школы (ресурсного центра). Показано влияние инновационных технологии, методик, техник, применяемых в учебно-воспитательном процессе. Согласно требованиям Правительства и Главы Государства, работа учителей направлена на развитие навыков самообразования у учащихся.

Ключевые слова: опорная школа (ресурсный центр), методическая работа, инновационные технологии, навыки.

ABSTRACT

In order to increase the professional growth of teachers, the article reflects various innovative methods and forms of methodical work in conditions of the basic school (resource center). The influence of innovative technologies, methods, techniques, applied in the teaching and educational process. According to the requirements of the Government and Head of State, the work of teachers is aimed at developing the skills of self-education students.

Key words: Basic school (resource center), methodical work, innovative technologies, skills.

«Терең білім – тәуелсіздігіміздің тірегі, ақыл-ой – азаттығымыздың алдаспаны»– деп Қазақстан Республикасының президенті Назарбаев Нұрсұлтан Әбішұлы айтқандай, жалпы білім жүйесі қоғам дамуымен бірге дамып, үнемі өзгеріп отырады. Мына өзгермелі заманда білімге де өзгерістер енгізу қажет, яғни, «адами ресурстар» игеру және жеке адамның инеллектуалдығын көтеру - заман талабы.Өркениетті ұлы дала ұрпақтарына ғылым негіздерінен мәлімет қана беріп қоймай,заман талабына сай бәсекеге төтеп бере алатын, қатаң бәсеке жағдайында өмір сүруге бейім, біліммен жан – жақты қаруланған,болашағын болжай алатын жеке тұлға тәрбиелеу-білім мен білік дағдысы қалыптасқан ұстаздың міндеті.

Білімнің көрсеткіші – білім сапасы. Ендеше,білім сапасын көтеруде мұғалімге жүктелер міндет пен жауапкершілік үлкен. Осы жауапкершілікті сезінген ұстаз да, дамытушы топ та өзгермелі заман талабына сай өз тәжірибесін өзгертіп отыруы тиіс. Мұғалімнің кәсіби дамуы – білім беру жүйесін жаңартудың негізі екені анық. Мектептегі мұғалімдердің кәсіби біліктілігін көтеру мақсатында дамытушы топ құрылып, топ ұстаздары білім сапасын арттырып, мектеп жұмысын дұрыс жолға қою үшін «Сындарлы оқыту» бағдарламасы бойынша жұмыстар ұйымдастырды. Сындарлы оқыту бағдарламасын тәжірибеде қолдану нәтижесінде ұстаздардың әдістемелік тәжірибесі шындалып келеді.Осы іс- әрекетімізді ұйымдастыру мақсаты- оқушының пәнді терең түсіну қабілетін дамыту, алған білімдерін сыныптан тыс жерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету.Осы мақсатта берілген сапалы білім нәтижесінде мектеп оқушылары түрлі аудандық, облыстық, республикалық, халықаралық жарыстарға қатысып жүлделі орындарға ие болып,жоғары жетістіктерге жетуде.

Сурет 1 - Жоғары жетістіктер

Бұл көрсеткіштер әдістемелік жұмысымыздың нәтижесі.

Ұстаздардың ұстанымы мықты болса, мектепте білім нәрімен сусындап жатқан шәкірттеріміздің де көзқарасы кеңейіп, алған білімін өз өміріне қажетті етіп жұмсары анық. Біздің тәжірибеміз дәлелдегендей, сауатты және ғылыми тұрғыда дұрыс ұйымдастырылған жұмыс нәтижеге жетуде, мұғалімдердің кәсіби біліктілігін көтеруде оң нәтижесін береді.

Осы іс – әрекеттің дұрыс ұйымдастырылуынан мұғалімнің:

Кәсіби біліктілігі артады

Мұғалімнің өзіне деген сенімі күшейеді. Мұғалімде сенім пайда болғанда, оның көзқарасы өзгереді, шешім қабылдайды, кейін іс- әрекет жасайды.

Күзiретiлiктерi қажеттi деңгейде дамиды.

Сапалы білім беруге мұғалімнің ресурстық потенциалы жеткілікті болады.

Мұғалімнің көшбасшылығы күшейе түседі. Мұғалім көшбасшы бағыт-бағдар беруші ретінде танылады.

Жанартылған білім беру мазмұнын іске асыру жағдайында біздің мектептегі әдістемелік дамытушы топ келесі іс-шараларды ұйымдастырып өткізуде. Олар коучинг, шеберлік сағаттары, семинарлар арқылы мақсатында коучинг, іс әрекеттегі зерттеу, сабақты зерттеу арқылы іске асырылады. Мұндай жұмыс түрлерінің дұрыс ұйымдастырылуы арқыл мұғалімдердің кәсіби біліктіліктері артуда.

Кесте 1 – Оқыту нысаны

Коуч	Жарылқасынова С., Мусадилова А., Умурзакова Г.
Коучинг-сессия тақырыбы	"Сабақ мақсатын қалай дұрыс қоюға болады?"
Жалпы мақсаты	Мұғалімдерге сабаққа мақсат қоюдың тиімді жолдарын үйрету.
Оқу нәтижесі	Мұғалімдер сабақтарына SMART ақылды тапсырмалары арқылы мақсат қоя біледі.
Әдіс-тәсіл	Түрткі сауалдар, миға шабуыл, ой тұжырымдау
Негізгі идеялар	Мұғалімдер сабақтың мақсатын нақты, өлшенген, қолжетімді етіп қояды. Дұрыс қойылған мақсат арқылы оқушылардың сабақты дұрыс игеруіне жағдай жасалады.

Кесте – 2- Біліктілікті арттыру кезеңдері

Кезеңдер	Уақыт	Коучингтің іс-әрекеті	Мұғалім іс - әрекеті	Ресурс
Кіріспе кезең	Психолог иялық ахаул	«Спорт – әдеміліктің кепілі» Мұғалімдерді екі топқа бөліп, екі теннис ракеткалары беріледі. Сол ракеткаларды безендіру керек. Әдемі адам бетін жасау.	Сол ракеткаларды безендіреді. Әдемі адам бетін жасайды.	Теннис ракеткалары
	Топқа бөлу	«Көкөністер отбасы» Мұғалімдер броундық қозғалыс жасай отырып, атомдарға бірігіп,	Мұғалімдер көкөністер атауына сәйкес отбасы	Музыка

		топ құрады.	кұрып, топқа жинақталады.	
	Топ ережесін бекіту Жүйелеу	Топта жұмысты бастамас бұрын біз топ ережесіне назар аударуды сұраймын.	Топ ережесін еске түсіреді.	Алтын ереже
	Түрткі сауал: Терең ойлану	Видео: «Мақсатқа қалай жетуге болады?» Сабағымызды бастамас бұрын сіздерге видео ұсынғым келіп тұр. Сонымен видеоны көре отырып қандай тұжырым жасадыңыздар, ойымызды ортаға салайық: Видеодан не түсіндіңіздер? - Қалай ойлайсыздар, бүгінгі коучингте не туралы сөйлесеміз? - Сабақ барысында нені үйренеміз? Сабақты қызықты өту мақсатында ашық пікір айтқан топ мүшелеріне жұлдыз беріледі. Сабақтың тақырыбы қандай?	Мұғалімдер сыни тұрғыдан ойлай отырып, өз пікірлерін ортаға салады Сабақтың тақырыбын анықтайды.	Видео Жұлдыз
Негізгік езең	Миға шабуыл	Тамаша, біз видеоны көре отырып өзімізге біраз ой түйдік.		Жұлдыз
	Қиялдау Терең ойлану	Ситуация (А4 бет тарату) Арман мен мақсаттың қандай айырмашылығы бар? Ойланып көрелік, неліктен көп адамдардың армандары тек арман күйінде қалады? Сіздің қанша арманыңыз орындалды? Қаншасы жай ғана арман болып, Сіздің өміріңіздің «тарихи» беттерінде қалды? Қай топ көп жазып шығады сол топқа мен жұлдыз белгісін беремін <i>Сабақты жоспарлау үшін сіз ең алдымен не істейсіз?</i> Сабақты жоспарлауда қандай да бір қағидаттарға сүйенесіз бе? <i>Неліктен?</i> Сабақты жоспарлауда не нәрсеге көңіл бөлген жөн? <i>Неліктен?</i> <i>Берілген мақсат дұрыс қойылған ба? Неліктен?</i>	Топ мүшелері сыни тұрғыдан ойлай отырып жазып шығады <i>Мақсат:</i> <i>«математикадан білімін жақсарту».</i>	Жұлдыз

	<p>Жүппен талдау</p>	<p>- <i>Жүппен талдаңыз:</i> - «Орыс тілден білімін жақсарту» Мұғалімдерге бұл мақсаттың қанишалықты дұрыс, бұрысын анықтау тапсырылады.</p> <p>Видео: “Өз мақсатына қалай жетуге болады?” Коучинг-сессияның тақырыбы: <i>Сабақта SMART мақсат қоя білу жолдары.</i> Мұғалім жоспар құрғанда SMART-қа сәйкес мақсаттар мен міндеттерді (ақылды міндеттер) ұстанады. (ағылш. SMART objectives – ақылды тапсырмалар) – оқытудың мақсаттары мен міндеттерін қоюға арналған аббревиатура, 1981жылы Джордж Доран енгізген.</p> <p>SMART аббревиатурасы оқытудың мақсаттары мен міндеттерін сипаттайтын жиынтық сын есімдерге негізделген:</p> <p>S - pecific (ерекшеленген, нақты). Яғни не нәрсеге қол жеткізу қажет.</p> <p>M - easurable (өлшенетін). Яғни мақсатқа жеттік деп айта алатындай болу керек.</p> <p>A - ttainable (қолжетімді). Яғни іс-әрекетке негізделген. Себебі нақтылы қандай іс-әрекет өзімізге қажет нәтиже беретінін түсінуіміз қажет.</p> <p>R - ealistic (орындалатын). Шындыққа негізделген. Қойылған мақсатқа жете алатындай.</p> <p>T - imed (белгілі бір уақыт аралығымен шектелген). Нақтылы мерзімі және мақсатты жүзеге асыратын орынды құралдары болу керек. Сабақтың ұзақтығы мен басқа уақытымен санасады.</p> <p><i>Топтарға SMART мақсатта сабақтың мақсатын, міндетін, күтілетін нәтижесін құруға тапсырма беріледі.</i></p>	<p><i>Мақсаттың талдауы:</i> <i>Нақтылы емес</i> <i>Өлшеу қиын</i> <i>Мерзімі көрсетілмеген.</i></p> <p>Интерактивті тақта арқылы SMART мақсат қою тақырыбына слайд арқылы түсіндірме жұмыстарын жүргізу.</p> <p>Мұғалімдер түсінгендері бойынша сабақтың мақсатын постерге салады.</p> <p>Жасаған постерлерді "Бағалау критерийі" бойынша бағаланады.</p>	
	<p>Топпен жұмыс</p>			

	Сергіту сәті	Енді біз жұмысымызды сәл тоқтата тұрып, сергіту жаттығуын жасап алайық "Көңілді күн" биі қойылады	Мұғалімдер сергіту жаттығуларын жасайды	Әуен
	Талқылау Болжам жасау	Сабаққа мақсат қоюды ұсынады. Сабақ мақсатын топта талқылауды ұсынады.	Топтар өзара құрған сабақ мақсатын талқылайды. 	Постер Маркер
Қорытындылау кезеңі	Ой тұжырым дау Қортынды жасау	Бүгінгі сабағымызды қортындылау мақсатында алдарыңызға жеке - жеке плакат берілген. Осы плакатқа мақсатқа жетуді қандай бейнеде елестетесіздір? Соны сурет түрінде салып берсеңіздер. 	Шахмат тақтасына Мұғалімдер жеке - жеке бүгінгі іс - әрекеттерін жазып шығады. Қорытынды жасадық 1. Сыни тұрғыдан терең ойландық 2. Қиялдадық. 3. Талқыладық. 4. Болжам жасадық.	плакат
	Кері байланыс Сауалы бар қорап 	Алдарыңыздағы сауалы бар қораптан сауалнама парақтарын алып толтыруларыңызды сұраймын. Бүгінгі сабақтан нені біле алдыңыз? Бүгінгі сабақта не қызықтырды? Бұл әдістерді сабақта пайдалануға бола ма, қалай? Қандай ұсынысыңыз бар?	Сауалнама парағын толтырып, қайта қорапқа салады	Сауалнама алу
Бағалау кезеңі Бүгінгі сабаққа мұғалімдер «Смайликтер» әдісі бойынша бағалау жасайды.				

Жаңартылған білім беру мазмұнының талабына сай мұғалімдер өз іс- әрекеттерінде «Блум» , «Сын тұрғысынан ойлау» технологияларын негізге ала отырып, оқу- тәрбие жұмысын жүргізеді. Жаһандану жағдайында болашақта өмір сүру үшін оқушыларға, жасөспірімдерге қажетті дағдыларын өмірде қажетіне жарата алатындай тұлға қалыптастыру болғандықтан аталған технолологиялар өзінің тиімділігін, дәлелдегендіктен іс тәжірибеге енгізуде мектепте нәтижелі көрсеткіштер көрсетуде..

Тақырыбы: Оқушылардың сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту

Мақсаты: Бастауыш сынып оқушыларының сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту – бүгінгі заман талабы екенін, оған жету жолында бастауыш сатыдағы ең тиімді стратегияларын қарастыру.

Өткізу түрі: шеберлік сыныбы

Барысы:

Кезеңдері	Жетекшінің іс-әрекеті	Ұжымның іс-әрекеті
Психологиялық дайындық	Сәлемдесіп, шеңберге тұруды ұсынады. Қима қағаздарды таратады.	Жиналған ұстаздарға түрлі-түсті қағаздан қиылған жүректер ұсынылады. Шеңбер бойына тұрып бір-біріне жүректен шыққан тілектерін айтып, түстері бойынша топтарға бөлініп отырады.
Ой қозғау	<p>Бүгінгі сыныпта өтетін сабағымыздың тақырыбы: : Бастауыш сынып оқушыларының сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту.</p> <p>Мақсаты: Бастауыш сынып оқушыларының сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту – бүгінгі заман талабы екенін, оған жету жолында бастауыш сатыдағы ең тиімді стратегияларын қарастыру.</p> <p>Сын тұрғысынан ойлау стратегиясы деген не?» тақырыбындағы кіріспе сөз.</p> <p>Жалпы СТО-ның ерекше стратегияларының бірі-Блум таксономиясы болып табылады. Жалпы сабақтың жоспарын Блум таксономиясына салып өту үлкен нәтиже береді. Сол себепті мен бүгінгі сабақты да осы Блум-ға салып өтуді жоспарладым.</p>	<p>Топтық жұмыс жұмыс. Әр топтан бір мүшесі өз ойын ортаға салады.</p>
Білу	СТО дегеніміз не?	Топ мүшелері оқып жауап беруге

	Қандай стратегияларды білеміз? Әр топқа «СТО дегеніміз не?» тақырыбында мәтін таратылды	дайындалады.
Түсіну	«Неліктен СТО- Қазақстандағы білім беруді дамыту үшін маңызды болып табылатын қазіргі ең басты педагогикалық технология?» сұрағына жауап беру	Топ ішінде талқылап, өздерінің шешімі бойынша бір мүшесі сөйлейді.
Сергіту сәті	«Көз алдыңа елестет»	
Қолдану	Енді осы СТО стратегиясын сабаққа қолданып көрейік. Стратегиялар өте көп, соның ішінен өзіміз жиі қолданатын бірнеше (топтар санына қарай) стратегияларын қарастырып көрейік.	Әр топ өзіне тиген стратегияны сабақта қалай қолданатыны туралы айтады.
Талдау	Топтардың жауаптарын тындап, талдайық. Топтастыру. Қай әдіс қай пәнге өте қолайлы?	Бір-бірін тындап кемшіліктер мен толықтыруларды айтады.
Жинақтау	Математика Қазақ тілі Әдебиет Дүниетану	Салыстыра келіп, топтастырады.
Бағалау	Бүгінгі ой бөлісу аясында Сын тұрғысынан ойлау стратегиясы бойынша естігеніміз бен көргенімізді жүелей түсейік. Ол үшін «СТО технологиясы дегеніміз...» тақырыбында эссе жазамыз. Эссе «СТО технологиясы дегеніміз...» СТО бүгінгі таңдағы ең тиімді технологияның бірікеніне көзіміз жетті. Оны пайдалану арқылы мақсатқа нақты жете алады екенбіз. Өз ойын еркін жеткізеді	«СТО технологиясы дегеніміз ...» тақырыбында эссе жазады.

	<p>екен.Сөздік қорлары дамиды,жеке тұлға болып қалыптасуына ықпал етеді.Мұғалім мен оқушы арасында еркін сөйлеуге пікір таластыруға,бірін-бірі құрметтеуге, бірін-бірі сыйлауға жағдай жасайды</p> <p>Пікір талас: СТО әдіс-тәсілдерін күнделікті сабақта қолдану міндетті/ міндетті емес Дәлелдеу барысында өз ойын өзгерткендер қарсы топқа ауысуға болады. Ал енді, құрметті әріптестер, бәрімізге мәлім «Желтоқсан оқиғасын» Блум-ға салып көріңіздер. Яғни әр кезеңде қандай тапсырмалар беріп, қандай сұрақтар қояр едіңіздер, соны жазып көрсетіңіздер. Қорыта келгенде бүгінгі сабағымызда 3 әдісті жіктеп талдадық та, бесінші Блум таксономиясын іс жүзінде қолдандық</p>	
	<p>Рефлексия:Мұғалімдер сыни тұрғыда ойлана отырып,нақты ,түйінді ойларын айтуды үйрене бастады.Сұрақтарды қоюда нақтылықты, дәлдікті үйренді.Топта ойларын еркін айтуға,басқаның пікірін толықтыруға үйренді. «Бес саусақ»әдісіне өз ойларын жазды.</p> <p>Жетістікке жеткізетін кері байланыста мұғалім оқушының білгені,түсінгені және дағдысы туралы хабардар болады дегендей,мұғалімдердің жазып кеткен рефлексиясына көп мән беріледі.Қолданған жаңа әдіс – тәсілдердің арқасында орындалды мұғалімдердің белсенділігі артты,күтілетін қажетті нәтижелер.</p> <p>Мұғалімдерден кері байланыс алынды,маңыздылығы шықты.Ең керектісі мұғалімнің білімге деген</p>	 <p>Топтар екі-екіден бірігіп 2 топ құрайды. I топ: : СТО әдіс-тәсілдерін күнделікті сабақта қолдану міндетті, II топ: СТО әдіс-тәсілдерін күнделікті сабақта қолдану міндетті емес екендігін дәлелдейді.</p>

	<p>көзқарасы өзгерді, алдыңғы білімі болмаса алға жүре алмайтындықтарына көздері жетті. Сабақ біткен кезде «Бес саусақ» арқылы бағалайды: бас бармаққа ұнағаныңызды сұқ саусаққа – неге жеткеніңізді, ортан терекке – нені үйренгіңіз келетінін, шылдыр шүмекке – сіз үшін жаңалық, кішкентай бөбекке – не қосасыз. Әр мұғалім өз ойларын әр саусаққа жоғарыда аталған бойынша бүгінгі сабаққа баға берді, қолдарымен ризашылықтарын көрсетті, және барлығы ауызша да жазбаша да баға берді, сонымен қатар мұғалімдер «Блум» таксономиясын толық бір сабаққа салып көрсетуді сұранды.</p>	 <p>Әр топ өз ойын ортаға салып, талдайды. Ақылдаса келе ең ұтымды тапсырмаларды атайды.</p>
--	---	---

Мына жоспармен өткізген сабақтар жарты жылдықта балаларды дамытуға әсерін нақты көрсетті. Біріншіден мұғалімдердің сабақ беру әдістемесі жетілді, кәсіби деңгейі өсті. Осындай өзгерістердің арқасында оқушылардың сыни ойлау қабілеті дамыды, белсенділігі артты, оқуға деген қызығушылығы оянды, өз ойын еркін айта білу, пікірін дәлелді түрде қорғау дағдыларының дамығандығы айқындалды. Мектепте жаңартылған білім беру мазмұнын іске асыру барысында мұғалімдерге әдістемелік көмекті ұйымдастыру жолдары

Қорытындылай келе, жаңартылған білім беру мазмұнын іске асыру үшін тиімді әдістемелік жұмыстың маңызы мектептегі оқу тәрбие жұмысын кәсіби тұрғыда қамтамасыз етумен тікелей байланысты.

Және де ол кәсіби шеберліктен яни біздің тәжірибемізде, шығармашылықтың топтың дер кезінде өзінің іс әрекетін мектептегі өзекті проблемаларды шешу жолдарын тауып, соларды шешуге әсерін тигізуінде. Жаһандану дәуірінде мұның бәрі мұғалімнің өзінің кәсіби деңгейінің өсуіне, білім беру жүйесін модернизациялаудағы өзінің жеке тұлға ретінде қатыстылығын сезініп, кәсіби тұрғыда шыңдалады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы, Астана, Ақорда, 2010 жыл

2. Қазақстан Республикасы орта білім беру мазмұнының жаңарту шеңберінде педагог кадрлардың біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламаларын бекіту туралы «Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2016 жылғы 15 қаңтардағы №32 бұйрығына толықтырулар енгізу туралы.

3. Әлімов А.Қ. Интербелсенді мектепте қолдану. Оқу құралы А.Қ. Әлімов Асхат Қамзаұлы - Астана: «Назарбаев Зияткерлік» ДБҰҰ Педагогикалық шеберлік орталығы, 2014 – 188 бет.

ОҚУШЫЛАРДЫ МАМАНДЫҚҚА БАУЛУ - ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУДІҢ ТАЛАБЫ

Есеева Асель Батырбекқызы
Жамбыл облысы Байзақ ауданы
Көктал орта мектебінің
директордың бағдарлы ісі жөніндегі орынбасары
Абылхасова Райса Жексенбекқызы
Жамбыл облысы Байзақ ауданы
Көктал орта мектебінің
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары

ТҮЙІНДЕМЕ

Берілген ғылыми мақалада оқушыларды мамандыққа баулуда заманауи білім беру талабын жүзеге асыру жолдары қарастырылған.

Түйін сөздер: мамандыққа баулу, заманауи білім беру талабы

АННОТАЦИЯ

В данной научной статье рассмотрены пути внедрения требования современного образования в профориентации учащихся.

Ключевые слова: профориентация, требование современного образования.

ABSTRACT

In this research work is investigated the ways of entering the requirements of modern education in career guidance of students.

Keywords: Career guidance, requirements of modern education,

Ертеңгі күннің бүгінгі күннен асып түсуіне ықпал етіп, адамзат қоғамын алға қарай жетелеуші күдіретті күш тек білімге ғана тіреледі. **Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаев «Біздің қоғамда адал еңбекті терең біліммен ұштастырған ғана табысқа жете алатынын қаперден шығармаған абзал».** - деп атап көрсетті

Ендеше, мамандық таңдау деген өзің айналысқың келетін жұмысты таңдау ғана емес, өзің араласқың келетін ортаны да таңдау. Қазақ "Адам екі түрлі жағдайда қателеспей керек: бірі - жар таңдағанда, екіншісі - мамандық таңдағанда" деп бекер айтпаса керек.

"Мамандық" сөзі латын сөзінен шыққан, "жұрт алдында сөйлеу, жариялау" дегенге саяды. Есте жоқ ескі заманда мамандықтың қазіргідей түр-түрі болмады. Әр адам барлық жұмыспен өзі ғана айналысатын. Заман өзгерген сайын, адам да жетіліп, нарықтық қарым-қатынас пайда болды. Қоғам дамып, дүниеге түрлі жұмыстар, сәйкесінше, түрлі мамандықтар келді.

Кез келген еңбек мамандық емес. Еңбектің мамандық деп аталуының өзіндік шарттары бар: бірі - маман атануыңыз үшін білім алып, қолыңызға сол саланың дипломын, куәлігін, аттестаты не сертификатын алуыңыз керек болса, екіншісі - еңбегіңізге ақының төленуі қажеттілігі.

Өз ісінің нағыз маманы атануы екіншісінің бірінің еншісіне бұйырмаған. Ол үшін ең алдымен мамандыққа деген махаббат керек. Махаббатпен істелген жұмыс қана нәтиже бермек. Екінші сөзбен айтқанда, мамандығыңыз сіздің сүйікті ісіңізге айналуы қажет. Бұл жағдайда адам жұмысқа ерекше құлшыныспен кірісіп, жұмысынан ләззат алады.

Өз жаныңа жақын мамандықты іздеп табу да барынша күрделі жұмыс. Өз қалауыңды білесің, бірақ мамандықтың қалай аталатынын білмейсің. Бұндай жағдайда, ең алдымен жүрегіңнің үнін тыңдау керек.

Қазіргі нарықтық заманда агенттер мен менеджер мамандықтары сұранысқа ие десек, артық айтпаймыз. Мысалы, коммерциялық агент, жарнамалық агент, туристік

агент, финанстық менеджер, сауда-саттық менеджері, жоба менеджері, кеңсе менеджері т.б.

Әлемде өзі қаламайтын мамандық иесі болып жүрген қаншама адам бар, өз жұмысын жанымен сүйіп істейтін адамдардың да саны аз емес.

Мектепте заман талабына сай білім беру – бұл оқушыларды адамгершілік интеллектуалдық, мәдени дамудың жоғары деңгейі мен білімін, оқушының қабілеті мен бейіміне негізделген оқытудың таңдамалы, белсенді, қарқынды әдістерін қамтамасыз ете отырып, оқушыларды мамандыққа дұрыс бағыттау болып табылады. Мамандық таңдаудан жаңылмай, өз өмірінің бір кірпішін дұрыс қалауға мектепте төмендегідей жұмыстар жүргізіледі.

“Бағдарлы оқыту білім алушылардың қызығушылығы, бейімділігі мен қабілетіне сәйкес, оқытуды саралап және даралап ұйымдастыру процесі” деп ҚР “Білім туралы” Заңында көрсетілген.

Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңына, елімізде білім беруді дамытудың 2011 – 2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасына сәйкес орта білім беру деңгейіндегі бағдарлы оқыту ісін дамыту көзделіп отыр. Бағдарлы түрде оқытып – үйрету білім сапасын арттыру, нұсқалы (вариативті) білім беру ортасын жасау, тұлға, қоғам және мемлекет деңгейлеріндегі өзекті, әрі перспективалы мәселелерді жүзеге асыру құралдарының бірі ретінде қарастырылады. Мектепте бағдарлы оқыту жүйесін дамыту білім берудің тұлғалық бағдарланған парадигмасын жүзеге асырудан туындайды. Мұнда басты құндылық тұлға және оның дамуы болып табылады. Ауыл мектептерінің жоғары сыныптарында бағдарлы оқытуды ұйымдастырудың өзіндік ерекшеліктері бар, сондықтан мектептегі білім беру мен тәрбие үдерісіне әсер ететін нақты жағдайларды ескермей, ұтымды бағдарлы оқыту моделін жүзеге асыру мүмкін емес.

9 – сынып оқушыларына жыл бойы болашақтағы мамандықтарын дұрыс таңдауларына байланысты жоғары сынып оқушыларының қатысуымен жаратылыстану – математикалық немесе қоғамдық – гуманитарлық бағытта кештер, оқу орындарының мамандарымен кездесулер, арнайы сауалнамалар алынып, кәсіби бағдар беру жұмыстары кең түрде жүргізіліп отырады. 10 – сыныпта сол таңдаған бағыттары бойынша пәндері тереңдетіліп оқытылып, бағдарлы білім алады.

Оқушылардың қызығушылықтары мен бейімділіктері ескеріліп, бағыттар бойынша таңдау курстары жүргізіледі, бағдарлы оқытуды тиімді ұйымдастыру, баланың бейімін анықтау мұғалімдерге үлкен жауапкершілік жүктейді.

Бүгінгі таңда кәсіптік бағыт беру әлеуметтік сұранысқа айналып отыр. Мамандық таңдау адам өміріндегі маңызды, қиын және жауапты кезең, сондықтан дұрыс қадам жасау үшін жастарға кәсіби білім бағдар берудің маңызы зор. Қай істің де алға өрлеуі мамандардың біліктілігіне байланысты. «Кәсіби бағдар беру» дегеніміз өзге мемлекеттердегі жастарға кәсіби бағдар беру жүйесін қарау; кәсіби бағдар берудің қалыптасу механизмін меңгеру; кәсіби бағдар берудің мазмұны мен қазіргі кәсіби бағдар берудің әдістерін талдау; кәсіби бағдар беру жүйесіндегі мәселелер, кәсіби бағдар беру әрекеті деп білуіміз керек.

Сондықтан бағдарлы оқытуды ұйымдастыруда 9 сыныптармен «Кәсіптер әлемінде» үйірмесі жүргізіледі. Осы жұмыстың мақсаты: түрлі еңбек қызметтері мен сыйластық қатынастарын тәрбиелеу, мамандықты өз бетінше саналы түрде таңдауға бағдарлау. Үйірме жұмысын ұйымдастыра отырып, педагог мамандарымыз алдына қойған міндеттерді шешеді.

Біріншіден, кәсіби бағдар беру арқылы жұмыстық кәсіп негіздерін қалыптастырады; Екіншіден, оқушылардың қызығушылығы, икемділігі, ынтасы таңдаған мамандығына сай болуға ықпалын тигізеді;

Үшіншіден, оқушылардың мамандық таңдаудағы өзін-өзі тану қабілетін дамытады.

Осы міндеттерді атқару барысында мына тақырыптарда жұмыстар жүргізілді. «Мамандық әлемі», «Мамандық еліне саяхат», «Техникалық және кәсіптік білімі бар

мамандықтар», «Ауылшаруашылыққа қажетті мамандықтар», «Нанотехнологияны игерген, заман талабына сай пайда болып жатқан мамандықтар», «Қазақстандағы ең үлкен сұранысқа ие мамандықтар түрлері».

Үйірме жұмысынан күтілетін нәтиже: кәсіби бағдар беру табыстылығы, оқушының тұлғалық қасиеттерін есепке ала жүргізілген жұмыс нәтижелері.

Қоғамның болашақ мамандарын тәрбиелеуде жалпы білім беретін мектептердің ерекше роль атқаратыны белгілі болып отыр. Жеке адам бағыттылығының ерекше түрі ретіндегі кәсіби бағыттылықты қалыптастыру – болашақ іскер мамандарда тәрбиелеудің негізгі шарттарының бірі және кәсіби бағдар беру мәселесі жоғарғы сынып оқушылары үшін ең маңызды мәселе екендігі анық көрінуде.

Жоғарғы сынып оқушыларының кәсіби бағыттылығын қалыптастырудың теориялық негіздерін қарастыру барысында болашақ маманның тұлғалық құрылымындағы кәсіби бағыттылығының алғышарттық негізі ретінде кәсіби бағдар беру, оқушылардың кәсіби бағыттылығының қалыптасыру мәселелеріне ерекше көңіл аударылады. Жеке адам құрылысындағы бағыттылық маңызын, оның іс-әрекет деңгейіне әсерін, жеке адамның негізгі қырларының бірі ретіндегі мәні мен динамикасын белсенді зерттеу жалғасуда. Бұл бағыттағы зерттеудің барлығы да өмірлік және кәсіби дұрыс айқындалу мәселесінің маңыздылығынан туындайды. Сол себепті де, мамандық таңдау – өте жауапкершілікті және маңызды іс екенін ескере отырып, жоғары сынып оқушылары және ата-аналарымен «Балаңызға мамандық таңдауда қалай көмектесу керек?» атты 9 – 11 сыныптар арасында ата – аналар жиналысы, «Мен мамандық әлеміндемін» атты кеш, «Бағдарлы оқыту - өмір талабы» атты бағдаралды сыныптардың ата – аналарымен кездесу өткізілді. Мұндағы басты мақсаты - мамандық таңдауда жауапкершілікті қалыптастыру, өз-өзін тану аймағын кеңейту, мамандық әлемінен ақпарат беру, ең бірінші орында баланың қызығушылығы мен қабілетіне, арман тілектеріне, назар аудару керек екендігін басты назарда ұстау. Нәтижесінде балаға тиісті назарды уақытында аударсақ, өз жолын таңдауда оқушылардың қателеспейтініне көз жеткізуге болады.

Ұлы бабамыз әл-Фараби: “Ізгі және қасиетті жұмыс істеген адам басқа адамнан жоғары тұруы керек”, - десе, осы ойды “түсіне қарама, ісіне қара” – деп түркі халықтарынан шыққан ғалым М.Қашғари жалғастырады. Халықтың болашағы білімде екендігін Шығыс ғалымдары ертеден түсінген.

Ж.Баласағұн: “Бар ізгілік тек білімнен ашылар, біліммен аспанға жол салынар”, - десе, бабаларымыздың асыл мұраларынан сусындаған ұлы Абай: “Ғылым таппай мақтанба, орын таппай баптанба”, - деп, әрбір адам өз мүмкіндіктері мен білім, қабілеттіліктеріне сай өмірдегі өз орнын табады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Ашихмина Л.П. Педагогические условия повышения эффективности профориентации школьников: аспекты управления. Томск, 1990.
2. Демиденко В.К. Мотивы выбора профессии школьниками. // Советская педагогика, 1989, № 6.
3. Баширова Ж.Р. Оқушылардың өнімді еңбегі және кәсіптік бағдар. Алматы, 1986.
4. Мектеп және мамандық таңдау. Алматы., 1973.
5. Аймауытұлы Ж. Психрология. Алматы, 1995.
6. Аль-Фараби. Социально-этические трактаты. Алма-Ата, 1973.
7. Мажитова Л.Х. Қазақ мектептерінде кәсіптік бағдар беру. Алматы, 1994.

СЕКЦИЯ 8. БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢАРҒАН МАЗМҰНЫ ОБНОВЛЕННОЕ СОДЕРЖАНИЕ ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Шамуршанова Айгул Аблазиевна,
Ергалиева Айымгул Узакбаевна
Ақтөбе облысы, Мұғалжар ауданы,
Қандыағаш қалалық
№2 орта мектебінің
бастауыш сынып мұғалімдері

ТҮЙІНДЕМЕ

Білім мен тәрбиенің алғашқы баспалдағы – бастауыш сынып. Олай болса, бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту, баланың бойында алған білімін өмірде қолдана білуге ерте кезден дайындау деген сөз. Тек білім ғана бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыра алады. Сондықтан мұғалімнің сабақты түрлендіріп, өмірмен байланыстырып өткізуі, пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және сауаттылығына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру басты міндет болып табылады.

Түйінді сөздер: функционалдық сауаттылық, бастауыш мектеп, даму стратегиясы, оқушы, оқытушы, оқыту технологиясы

АННОТАЦИЯ

Формирование функциональной грамотности младших школьников на уроках в начальной школе включает комплекс мероприятий по содержательному, учебно-методическому, материально-техническому обеспечению процесса развития функциональной грамотности школьников. В этой связи, уроки и внеурочные занятия, проводимые учителями начальных классов, тоже должны иметь точки соприкосновения с жизнью. На начальном этапе обучения главное – развивать умение каждого ребенка мыслить с помощью таких логических приемов, как анализ, синтез, сравнение, обобщение, классификация, умозаключение, систематизация, сериация, отрицание, ограничение.

Ключевые слова: функциональная грамотность, начальная школа, стратегия развития, ученик, учитель, технологии обучения.

ABSTRACT

The first stage of education primary classes. The development of functional literacy of primary school students, preparing the young child should know and apply in life the knowledge. Only knowledge can create a competitive person. Teachers carry out the lesson, linked with life, the holding of subject knowledge, literacy and the main task is the formation of functional literacy of students through school subjects.

Keywords: functional literacy, primary school, development strategy, student, teacher, teaching technologies.

Егеменді еліміздің өсіп келе жатқан ұрпағын ойлы да іскер, жігерлі де батыл, өзіне-өзі сенімді, интеллектуалдық деңгейі биік, дүние танымы қалыптасқан азамат етіп тәрбиелеуде мектептің алатын орны ерекше. Тәрбиенің сан –саласы, күрделі мәселелеріне терең бойлауға, күнделікті тұрмыста кездесетін дағдылар арқылы баланың жан дүниесіне әсер ететін білім мен тәрбиенің алғашқы баспалдағы – бастауыш сынып. Олай болса, бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамыту, баланың

бойында алған білімін өмірде қолдана білуге ерте кезден, балдырған кезінен дайындау деген сөз. Білім беру жүйесін жаңартуға Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауында ерекше атап өтсе, «Қазақстан-2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Жолдауында білім беру саласындағы басымдықтарды қадап айтты.[2]

Білім беруді жаңарту оқушы білімін ғана емес, оларды қолдану дағдыларын, атап айтқанда функционалдық сауаттылығын қалыптастырады.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адам өзінің оқу және жазу дағдыларын әлеуметтік ортада қарым-қатынас жасауда қолдана білу қабілеті, яғни адамға өзін қоршаған әлеуметтік ортамен қарым-қатынасқа түсуге мүмкіндік беретін және сол ортаға барынша тез әрі жайлылықпен бейімделуіне жағдай туғыза алатын сауаттылық деңгейі. Бұл деңгейде адам мәтіндерден өзіне қажетті ақпаратты, мәліметтерді іріктеп алуы үшін және сондай ақпаратты басқаларға жеткізе алуы үшін қажетті болатын қабілеттер қалыптасады. Қазіргі әлемдік білім кеңістігіндегі халықаралық стандарт талаптарына сай оқыту үдерісінің орталық тұлғасы білім алушы субъект, ал ол субъектінің алған білімінің түпкі нәтижесі құзыреттіліктер болып белгіленуі білім беру жүйесінде «функционалдық сауаттылықты» қалыптастыру мәселесін негізге алудың өзектілігін арттырып отыр.

Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыру үшін оның теориялық-әдіснамалық негіздері анықталуы керектігі белгілі. Ол теориялық-әдіснамалық негіздер алға қойылып отырған келелі мәселенің бастау көздерін танытады. Бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда мынадай мәселелердің басы ашық болуы тиіс:

- бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығын жүйе ретінде танысақ, онда ол жүйенің құраушы бөлшектерін анықтау керек;

- бастауыш мектепте оқылатын әрбір жеке пән бойынша еліміздегі және осы бағытта қарастырылған шетелдік тәжірибені талдап-тану керек;

- бастауыш мектеп оқушыларының функционалдық сауаттылығы қалыптасуының межелерін, белгілері мен шарттарын айқын анықтап алу керек.[3,б.3,4.]

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылық мазмұны келесі құзыреттіліктерден көрінеді:

- оқу, жазу сауаттылығынан;
- жаратылыстану ғылымындағы сауаттылығынан;
- математикалық сауаттылығынан;
- компьютерлік сауаттылықтан;
- денсаулық мәселесіндегі сауаттылықтан;
- құқықтық сауаттылығынан.

Мектеп - үйрететін орта, оның жүрегі - мұғалім. Оқушының бойына білім нәрін дарытуға көмек беретін функционалдық сауаттылық мұғалім бойында да болуы тиіс. Барлық елде балаға білім беру ерекше орын алып келеді. Балалардың ойлау қабілетін дамытуға, байлығымыз да, бақытымыз да болған Мәңгілік тәуелсіздігімізді көздің қарашығындай сақтай білуге оқушыларды тәрбиелеу мұғалімдердің басты борышы. Мұғалім сабақты түрлендіріп, өмірмен байланыстырып өтуінде, пәндік білімдеріне, ептіліктеріне және сауаттылығына сүйене отырып, оқу пәндері арқылы, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру негізінде жүзеге асады.

Оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда оқу бағдарламасындағы әрбір пәннің рөлі зор оқушыға халықтың қоғамдық өмірін, арман-мүддесін танытуда, оларға идеялық-саяси, рухани-адамгершілік, этикалық-эстетикалық т.б. тәрбие беруде, дүниеге көзқарасын, мінезін, жалпы мәдениетін қалыптастыруда көркем әдебиетті қуатты құралдардың бірі ретінде пайдалану – бастауыш сынып пәнінің басты мақсаты болып есептелсе, *тіліміздің өзіндік қалыптасқан нормаларын, жалпы айтқанда грамматикасын үйрету* – қазақ тілінің басты міндеті болып танылады.

Білім алу - батылдық,
оны толықтыру – даналық,
ал шебер қолдана білу – өнер!

«Сабақ беру – үйреншікті жай ғана шеберлік емес, ол – жаңадан жаңаны табатын өнер» - деген екен Жүсіпбек Аймауытов. Сондықтан қазіргі таңда оқушыларға саналы тәрбие мен сапалы білім беру ісін жаңа талап тұрғысынан өзгертіп, оқыту тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыруға міндеттіміз.

Елбасымыз Н. Назарбаев: «Қазіргі заман мұғалімі – рухани дамыған әрі әлеуметтік тұрғыдан есейген, педагогикалық құралдардың барлық түрлерін шебер меңгерген білікті маман, өзін-өзі әрдайым жетілдіруге ұмтылатын шығармашыл тұлға. Ол жоғары білімді шығармашыл тұлғаны қалыптастырып, дамыту үшін жауапты» деген.

Олай болса шығармашыл тұлғаны қалыптастыру үшін әр сабағымызда біз тек оқулық шеңберіндегі білімді үйретумен шектеліп қана қоймай, кең түрде әр баланың талабына, деңгейіне сай жұмыстарды саралап, ыңғайластыруымыз керек. Тұлға құзіреттілігін дамыту үшін, яғни бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын арттыруда жаңа инновациялық әдіс – тәсілдердің ең тиімдісін пайдалану жоғарғы нәтиже береді деген қағидамен,өзіміз оқып, үйреніп, тәжірибеде пайдаланып келе жатқан сын тұрғысынан ойлау технологиясының маңызы зор деген тұжырымға келдік.

Диалогтық интербелсенді оқыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру .Осы мақсатта төмендегідей әдіс – тәсілдерді қолдануға болады.

- «Екі таяқша» әдісі
- «Төрт сөйлем» әдісі
- «Тұжырым» кестесі
- «Эйлер» шеңбері

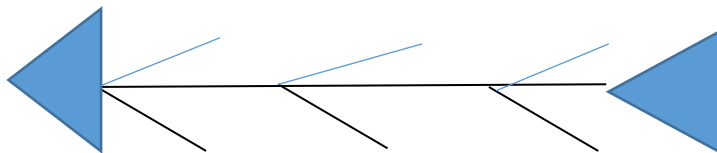
Мысал ретінде 3 сынып оқулығынан үш автордың ұқсас мәтіні алынады.Мақсаты мәтіндегі кейіпкерлерді табу, іс – әрекетін талдау, іс – әрекеттің нәтижесін шығару. Үш мәтіннің негізгі түйінді ойын табу.

Оқу процесінде қолданылған интербелсенді әдістерді қолдану кезіндегі оқушының іс-әрекеті критериалды бағаланып, рефлексия жүргізілсе онда біздің де алдымызда отырған оқушының да жұмысы, даму деңгейі бірден көрінеді және олардың функционалды сауатты болып дамитындығы сөзсіз. Яғни біз аталған мақсат, міндеттерімізді, Ел басымыздың алдымызға қойылған заман талабын орындауда өзіміздің бір үлесімізді қосамыз деген ойдамыз. Интербелсенді әдісте оқушылар төмендегідей білім, білік, дағды, машықтарға үйренеді:

- терең ойлану, жеке рефлексиялық қабілеттерді дамыту;
- өз идеялары мен әрекеттерін талдау және оларға баға беру;
- ақпаратты өздігімен түсініп, жан-жақты талдап, таңдап алу;
- өздігімен жаңа түсінік пен білім құрастыру;
- пікірталастарға қатысып, өз ойы мен пікірін дәлелдеу;
- шешім қабылдау және қиын мәселелерді шешу;

Өз сабағымызды Блум таксаномиясы негізінде және «Дамыта оқыту» технологиясының элементтерін пайдалана отырып құрастыру үлгісін назарларыңызға ұсынғалы отырмыз. Себебі, Блум таксаномиясы бір ізбен реттелген мақсаттар жүйесі арқылы оқушылардың білім деңгейлерін, шығармашылық деңгейге жетуді ұсынады.

Тақырыбы: «Өнер білім бар жұрттар» Ы. Алтынсарин

Сурет 1 - «Балық сүйегі»

Кесте 1. Оқу тапсырмалары

	Оқу тапсырмасы
Білу	Ы. Алтынсарин туралы не білетініңді балық сүйегіне жаз. Өлеңді мәнерлеп оқып шық.
Түсіну	Сарай не арба сөздеріне сипаттаманы балық сүйегіне жаз.
Қолдан у	Кәзіргі уақыттағы көлік түрлерін балық сүйегіне жаз.
Талдау	Айшылық алыс жерлер, көзді ашып жұмғанша сөйлем кұра
Жинақ тау	Өнер, білім жайлы мақал жаз
Бағала у	Өлеңді кәзіргі өмірмен салыстыр, дәлелде.

«Бес жолды өлең» әдісі

Кім? Әже

Қандай? Қамқоршы, нәзік

Не істейді? Мәпелейді, аялайды, тәрбиелейді

Түйін Мені әжем мәпелеп өсіреді.

Синоним Адам

Сабақтарымызда осындай әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, яғни білім мен тәжірибе ұштастыра отырып төмендегідей көрсеткіштерге қол жеткіздік.

Мұндағы басшылыққа алынатын сапалар:

-белсенділік

-шығармашылық тұрғыда ойлау

-шешім қабылдай алу

-өз кәсібін дұрыс таңдай алу

-өмір бойы білім алуға дайын тұруы болып табылады.

Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында қалыптасады.

Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын аттыру үшін мұғалім шебер болуы керек. Ол баланы қалай оқыту, оның сабаққа деген ынтасын қалай ашуға болады деген сұрақтар төңірегінде жұмыс жасауы тиіс. Жалпы адам баласы есту, көру, ұстап көру, сезу және иіскеу арқылы есте сақтайды. Кейбір оқушылар жазбашаға, кейбірі ауызшаға қабілетті болып келеді.[3]

Функционалдық сауаттылықты түсінудің басқа да жолдары бар: адамның жақсылық пен тілектестік рухында тәрбиеленуі үшін қарым-қатынас мәдениетін, жеке кәсіби дайындығын, кәсіби технологиялық дайындығын қамтамасыз етеді.

Бүгінгі оқушы – оқу-тәрбие үдерісіндегі орталық тұлға, ертеңгі Қазақстан Республикасының азаматы, еліміздің саяси, экономикалық, әлеуметтік дамуына өз үлесін қосатын қызметкер немесе жұмысшы. Сондықтан да олардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырумен қатар, мәдени-рухани дамуына, яғни оқушылардың жалпы мәдениетін көтеруге баса көңіл бөлініп, жеке бас гигиенасынан бастап, жалпы халықтық мәдениет туралы мәліметтер беруге дейін мән берілуі керек. Әрбір пән бойынша берілетін білімнің мазмұны мен көлемін анықтағанда ұғымдық-ақпараттық

материалдармен шектелмей, әдебиет, сәулет, өнер, ғылым салаларынан да белгілі бір деңгейде мағлұматтардың енгізілуін ескеру қажет.

Қорыта келе, оқушыларының функционалды сауаттылығын дамыту – бүгінгі заман талабы. Осы ретте, бастауыш сыныпта сабақты дұрыс жүргізе білудің маңызы зор. Педагогтың шеберлігі, яғни шығармашылық пен жауапкершілікті ұштастырып сабақ өтуі, бұл заман талабынан туындап отырған мәселе. Жоғары деңгейде сабақ беретін оқытушының алдынан шыққан оқушы – өмір айдынындағы өз жолын адаспай табады, азамат болып қалыптасады. «Қыран - түлегіне қайтпас қанат сыйлайды, ұстаз - шәкіртіне талмайтын талап сыйлайды», - деген даналық сөзіндей, ұстаз қай кезде де мектептің жүрегі, қоғамның тірегі. Қоғам тұлғаны қаншылықты жетілдірсе, жетілген тұлға қоғамды соншалықты дәрежеде дамытады. Сондықтан тұлғаны қалыптастыруда Елбасының биылғы «Болашақтың іргесін бірге қалаймыз» жолдауын басты ұрандай ұстансақ артық болмас, өйткені болашақ тізгінін ұстайтын ұрпақтың функционалды сауатты болуын біз назарда ұстауымыз керек дегіміз келеді.

Әдебиеттер тізімі:

1. Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).

2. «Әлеуметтік-экономикалық жаңғырту – Қазақстан дамуының басты бағыты» Елбасы Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың 2012 жылғы 27 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауы.

3. Оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыру (бастауыш сыныптар) Әдістемелік құрал.

ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В РАМКАХ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА К ОБРАЗОВАНИЮ

Мусин Е.Ж. – учитель физической культуры.

Мусина Г.Е – учитель начальных классов ОСШГ №11 г.Актобе.

ТҮЙІНДЕМЕ

Қазақстанда әлемдік білім беру кеңістігіне бағытталған жаңа білім беру жүйесі қалыптасуда. Бұл үрдіс педагогикалық теория мен практикада айтарлықтай өзгерістермен байланысты. Ұсынылып отырған білім жаңарту бағдарламасында білім белсенді болуы тиіс, құрылған бірлескен ортада жүзеге асырылады деп болжайды.

Түйінді сөздер: білім беру жүйесі, әлемдік білім беру кеңістік, бәсекеге қабілетті тұлға, бірлескен орта.

АННОТАЦИЯ

В современном Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике. Предлагаемая к рассмотрению программа обновления образования предполагает, что обучение должно быть активным, проводиться в условиях созданной коллаборативной среды.

Ключевые слова: система образования, мировое образовательное пространство, конкурентоспособная личность, коллаборативная среда.

ABSTRACT

The results of teaching students at school require from us, teachers, the thorough and objective evaluation of progress in the achieving expected teaching results of every student, his relation to the learning and dynamics of developing the personality entirely. But the Renewal

Content of Education relaying the best experience of inculcation of the new approach to the training and methods of teaching must take into consideration the practical experience of the traditionals. Synthesis of traditional and innovative methods of teaching will allow to vary the forms of conducting lessons which make the students' getting to know activities more active.

Wholly, the degree of a Kazakh Secondary Education must correspond to the tasks of developing country and provide with competitive abilities in the contemporary world.

Keywords: results, teaching, students, school, the practical experience.

Современный учитель действительно творческий человек. К основным качествам творческой личности могут быть отнесены такие, как умение поставить творческую цель и её достигнуть, способность к быстрому переключению мыслей, умение планировать свою деятельность и осуществлять самоконтроль, стремление к повышению профессионального мастерства путём самообразования.

Учитель находится в нестандартной обстановке, в процессе живого общения с детьми, где каждая новая ситуация требует творческого и оригинального решения. Поэтому, чтобы повысить свой творческий уровень, уровень компетентности в «школе будущего», необходимо не только увеличить объём получаемой информации, количество используемых форм и методов работы, применения новых образовательных технологий, но и создать вокруг себя такие условия, которые будут систематически побуждать к самоанализу, саморазвитию.

В современном Казахстане идет становление новой системы образования, ориентированной на мировое образовательное пространство. Этот процесс сопровождается существенными изменениями в педагогической теории и практике. Качественные изменения в любой области нашей жизни, а тем более в образовании невозможны без формирования нового взгляда учителя на свое место и роль в учебном процессе. Без осмысления, нами учителями, новых целей и задач в обновлённом содержании и технологии обучения, новых форм оценивания с учетом компетентностно-ориентированного подхода в обучении это сделать наверно практически невозможно.

Общаясь с коллегами, на сегодняшний момент каждого педагога интересуют вопросы:

- В чем разница обновленного содержания образования и ныне действующего?
- Изменяются ли подходы к организации образовательного процесса в школе?
- Что означает понятие «образование, ориентированное на результат»?
- В каком направлении и как должен готовиться учитель к обновленному содержанию образования?

Основными тенденциями мирового развития в системе образования, являются:

- ускорение темпов развития общества;
- переход к постиндустриальному, информационному обществу, расширение масштабов межкультурного взаимодействия;
- возникновение и рост глобальных проблем, которые могут быть решены в результате международного сотрудничества;
- демократизация общества;
- динамичное развитие экономики, рост конкуренции;
- рост значения человеческого капитала.

Наша развивающаяся республика всё более уверенно заявляющая о себе на международном уровне не может оставаться в стороне от влияния этих тенденций. Одной из актуальных проблем нашего общества является формирование конкурентоспособной личности, готовой не только жить в меняющихся социальных и экономических условиях, но и активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему. В связи с этим мы учителя выполняя заказ общества должны в стенах школы подготовить выпускника с набором таких качеств как - креативность, социальная ответственность,

обладание развитым интеллектом, высокий уровень профессиональной грамотности, устойчивая мотивация познавательной деятельности.

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к работе в рамках компетентного подхода к образованию, обеспечение педагогов здоровьесберегающими технологиями, формирование готовности работать в условиях возросшей индивидуализации образовательного процесса. Обновление структуры образования, заключается в преодолении традиционного репродуктивного стиля обучения и переход к новой развивающей, конструктивной модели образования, обеспечивающей познавательную активность и самостоятельность мышления школьников.

Таблица 1 – Сравнительная характеристика образовательных моделей

**Сравнительные особенности традиционной и
инновационной педагогики**
Характеристики образовательных моделей

№	Особенности	<i>Традиционная</i> «Знаниевая» педагогика	<i>Инновационная</i> «Способностная» педагогика
1.	Цель	Формирование знаний, умений и навыков	Развитие личности
2.	Интегральная характеристика	«Школа памяти»	«Школа развития»
3.	Преобладающий тип и характер взаимоотношений	Субъект - объектный	Субъект - субъектный
4.	Девиз педагога	«Делай как я»	«Не навреди»
5.	Характер и стиль взаимодействия	Авторитарность монологичность, закрытость	Демократичность диалогичность, открытость, рефлексивность
6.	Формы организации	Фронтальные, индивидуальные	Групповые, коллективные

Предлагаемая к рассмотрению программа обновления образования предполагает, что обучение должно быть активным, проводиться в условиях созданной коллаборативной среды

«Коллаборативное обучение - образовательный подход к преподаванию и обучению, предполагающий совместную работу групп учителей или учащихся при решении проблемы, выполнении задания или создании продукта. В основе коллаборативного обучения лежит идея о том, что обучение – это социальная, по своему характеру, деятельность, в которой участники общаются друг с другом, и процесс обучения осуществляется посредством общения».

Значение создания коллаборативной среды в процессе преподавания и обучения известно и доказано давно. Для того чтобы процесс обучения был эффективным, необходимо создавать в организациях образования условия, способствующие раскрытию интеллектуального потенциала учащихся. Для обеспечения этого состояния необходимо внимание учителя к каждому ученику, к его физиологическим и интеллектуальным особенностям. Каждому ребенку очень важно ощущать себя «своим» на занятии, не

бояться высказать свое мнение, знать, что любой его ответ будет услышан учителем, сверстниками и никто его не осудит за, возможно, неправильный ответ.

Коллаборативная среда развивает взаимопонимание. Взаимопонимание – это наличие у всех участников группы обучения сходных знаний о процессе взаимодействия, сходных взглядов, предположений и допущений, т.е. разделение всей группой одних и тех же идей Древняя мудрость гласит: «Можно привести коня к водопою, но заставить его напиться нельзя.» **Да, можно усадить детей за парты, добиться идеальной дисциплины. Но без пробуждения интереса, без внутренней мотивации освоения знаний не произойдет, это будет лишь видимость учебной деятельности.**

Как же пробудить у ребят желание «напиться» из источника знаний?

Мотивация (от латинского *motive* – побуждение; от французского *motif* – побудительная сила, причина) – это некое эмоциональное состояние, которое побуждает ученика к самостоятельным действиям. Основное условие успешного обучения.

• **Мотивационная сфера** - ядро личности. В начале своей школьной жизни, имея внутреннюю позицию школьника, он хочет учиться. Причем учиться хорошо, отлично. Среди разнообразных социальных мотивов учения, пожалуй, ведущими являются мотивы:

- «**доставить радость родителям**»,
- «**хочу больше знать**», «**на уроке интересно**».

Должна осуществляться дифференциация обучения, в процессе осуществления должны реализовываться межпредметные связи. Кроме перечисленного обязательным является использование ИКТ, диалоговое обучение, осуществляться методы исследования и своевременное реагирование на потребности учащихся.

Итак, что, по моему мнению, требуется от учителя? Это умение:

- формулировать учебные цели для достижения результатов;
- строить учебный процесс по организации усвоения учебного материала;
- готовить учебные материалы в соответствии с учебными целями;
- использовать потенциал информационной среды для учебного процесса ;
- создавать условия для опережающего развития учащихся в и личностно-деятельностной направленности;
- создавать атмосферу психологического комфорта и поддержки;
- готовить учащихся к самообразованию, самоопределению и самореализации;
- оценивать текущих результатов, направленные на достижение поставленных целей.

Очень много внимания будет уделено изменению системы оценивания достижения ожидаемых результатов учащихся. Оценивание должно соответствовать следующим принципам:

1. Валидности
2. Систематичности
3. Последовательности
4. Объективности
5. Прозрачности
6. Рекомендованности
7. Достоверности

8. Оно предполагает параллельное развитие двух линий оценки: (формативное и суммативное оценивание). Оценивание учебных достижений в модели образования, ориентированного на результат, предполагает способы оценивания по результатам обучения за урок и итоговую работу в четверти.

Результаты обучения в школе детей потребуют от нас, педагогов, всестороннего и объективного оценивания успехов в достижении ожидаемых результатов обучения каждого учащегося, его отношения к учебе и динамику развития личности в целом. Но обновление содержания образования, транслируя лучший опыт внедрения новых подходов к обучению и методике преподавания должно учесть и положительный опыт традиционного. Синтез традиционных и инновационных методов обучения позволит

разнообразить формы проведения занятий активизирующие познавательную деятельность учащихся.

Таблица 2 – Характеристика образовательных моделей

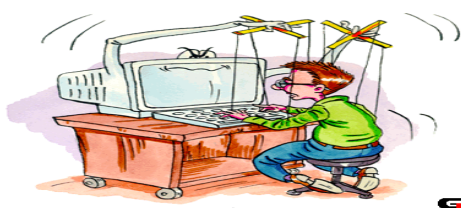
Характеристики образовательных моделей.

№	Особенности	Традиционная «Знаниевая» педагогика	Иновационная «Способностная» педагогика
11.	Способы усвоения	Заучивание, деятельность по алгоритму	Поисковая мыслительная деятельность, рефлексия
12.	Функции учителя	Носитель информации, хранитель норм и традиций, пропагандист предметно – дисциплинарных знаний	Организатор сотрудничества, Консультант, Управляющий поисковой работой учащихся, консультант
13.	Позиция ученика	Пассивность, отсутствие интереса, отсутствие мотива к личностному росту	Активность, наличие мотива к самосовершенствованию, наличие интереса к деятельности

В целом уровень казахстанского среднего общего образования должен соответствовать задачам развития государства и обеспечивать его конкурентоспособность в современном мире.

Рисунок 1. Цели-ориентеры современной казахстанской школы

• *Дети - завтрашние судьбы наши, это критики наших воззрений, деяний, это люди, которые идут в мир на великую работу строительства новых форм жизни.*

М. Горький

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы / www.edu.gov.kz/ru/zakonodatelstvo.
2. Примерные образовательные программы начального образования. Астана 2010.
3. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. Программа адаптации детей к школьной жизни. Издательство «Вита-пресс», 2014г.

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНАЯ ИГРА, КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНИКА, ЕГО ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Ибрагимова Альфия Раильевна
учитель начальных классов
средняя специализированная школа-гимназия № 11,
г. Актобе, Казахстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Коп сонды мұғалімдердің бақылаулы психологтарды бастауш сынып мектебінде бала оқуға үйренісе алмайды, ойлау қабілеті томен, орта буында үмірімікашар қарына кіреді. Ең шаңызды мәселелерге бахыттау шешімілің мақсаты: бастауыш сыныбының шарты оқушылардың ойлау қабілеттерің дамыту қызықушылықты осету, асыхаршашылың және оз бетінше есептің шешімін шығару.

Бағдарлашаның мақсаты демонстрациалық, шешімін шығару және педагогикалық шарттардың, оқушылардың ойлау қабілеттерің, ойнардылы жүзеге асады.

Түйінді сөздер: мұғалім, мақсаты, оқушылардың ойлау, бастауш сынып.

АННОТАЦИЯ

Многочисленные наблюдения педагогов, исследования психологов убедительно показали, что ребенок, не научившийся учиться, не овладевший приемами мыслительной деятельности в начальных классах школы, в средних обычно переходит в разряд неуспевающих. Одним из важных направлений в решении этой задачи выступает создание в начальных классах условий, обеспечивающих полноценное умственное развитие детей, связанное с формированием устойчивых познавательных интересов, умений и навыков мыслительной деятельности, качеств ума, творческой инициативы и самостоятельности в поисках способов решения задач.

Целью данной статьи является демонстрация результатов выявления и обоснования педагогических условий, при которых игра становится более эффективным средством в развитии познавательных процессов детей младшего школьного возраста.

Ключевые слова: процесс обучения, интеллектуально-познавательные игры, социальные роли, самореализация, учащиеся.

ABSTRACT

Numerous observations of teachers and research of psychologists have clearly demonstrated that a child who has not learned how to educate himself and who has not mastered the techniques of cognitive activity in the elementary school, in the middle school usually goes into the category of "slow learners". One of the important directions in solving this task is the establishment of conditions in the elementary school for full-fledged mental development of children associated with the formation of stable cognitive interests, abilities and skills of mental activity, qualities of mind, a creative initiative and independence in search of ways to solve tasks.

The purpose of this article is to demonstrate the results of identification and justification of

pedagogical conditions under which a game becomes a more effective tool in the development of informative processes of children of primary school age.

Key words: educational process, intellectual-cognitive games, social roles, self-realization, students.

На смену ориентации общества на широкую информатизацию всех сфер жизни приходит эра нового, личностного образования. Становится очевидным, что процветание общества будет напрямую зависеть от развития духовных, личностных ресурсов человека, от эффективности создания творческого пространства для развития всех способностей детей, их личностных возможностей.

Необходимо от формального образования перейти к нравственному осмыслению. Иными словами, школа должна помочь детям адаптироваться в современном обществе, максимально раскрыть их творческие способности и реализовывать их личностный потенциал. Экстенсивное увеличение предметов не решает этой проблемы. Нельзя предугадать, что именно станет более важным завтра, а что утратит значение.

Узкая специализация, как известно, делает человека беспомощным перед стремительно меняющейся действительностью (изменениями в науке, общественной жизни и т.д.). В этой ситуации только развитие творческих способностей, интеграция знания, организация в системе общечеловеческих ценностей служит гарантом адаптации молодого человека к современной жизни.

Игры для младших школьников являются обязательным элементом [процесса обучения](#). Они вызывают интерес к наукам и побуждают детей к изучению новой информации.

Освоение детьми младших классов новых социальных ролей, самореализация, приобретение нового социального опыта происходит в игре, поэтому интеллектуальная игра должна занять в практике обучения достойное место, так как, в отличие от многих традиционных приемов, больше ориентирована на формирование значимых качеств личности.

В последнее время в моей практике особый приоритет получили интеллектуальные игры. В отличие от предметных олимпиад, научных конференций, разнообразных факультативов, игры позволяют превратить серьезную интеллектуальную деятельность в яркое зрелище, в увлекательное состязание, праздник.

Интеллектуально-познавательные игры помогают разнообразить жизнь школьников, вызывают интерес к познавательному общению, удовлетворяют потребность учащихся в развитии интеллектуальной, мотивационной, эмоциональной и других сфер. В процессе игры у детей вырабатывается привычка сосредоточиваться, мыслить самостоятельно, развивается внимание, стремление к знаниям. Отличительной особенностью этих игр является возможность вовлечения каждого учащегося в активную работу. Увлечшись, учащиеся не замечают, что учатся: познают, запоминают, ориентируются в необычных ситуациях, пополняют запас представлений, понятий, развивают фантазию. Ведь игры только тогда дают результат, когда учащиеся играют с удовольствием. Даже самые пассивные дети включаются в игру с огромным желанием, прилагая все усилия, чтобы не подвести товарищей по команде. Во время игры дети, как правило, очень внимательны, сосредоточены и дисциплинированы.

Задачи интеллектуально-познавательных игр:

- развитие творческих способностей детей;
- развитие любознательности и познавательного интереса;
- развитие художественно-эстетического вкуса;
- развитие умения применять на практике полученные знания;
- воспитание чувства коллективизма, атмосферы сотрудничества в процессе совместной деятельности;
- развитие коммуникационных способностей;

- формирование навыков исследовательской и проектной деятельности.

Интеллектуально-познавательная игра состоит из нескольких этапов (конкурсы, туры, раунды). Каждый этап проводится по правилам и обязательно оценивается. Побеждает команда, которая набрала больше баллов (звезд, эрудитов и т.д.).

Требования, предъявляемые к методике проведения интеллектуальных игр как средства познания окружающего мира и развития интеллектуальных и коммуникативных способностей детей, состоят из 5 принципов.

1. Принцип индивидуального подбора интеллектуальных игр с учетом возрастных особенностей ребенка.

Это означает, что игровые программы, например, педагога-психолога или социального педагога с приоритетом интеллектуального развития воспитанников должны быть сориентированы не на общую массу детей, а на конкретного ребенка с его интересами, взглядами, жизненной позицией, конкретным социальным статусом в системе отношений с друзьями. Каждая игра – это возможность создания благоприятной ситуации для развития стремлений, жизненных установок и ролей, которые выбирает ребенок. При этом следует учитывать тип темперамента ребенка, уровень его коммуникативных и интеллектуальных возможностей, статусное положение в группе сверстников.

2. Принцип адекватности игры системе социальных отношений в обществе.

Этот принцип раскрывается в этнокультурном характере игры. Место, где живет ребенок, семья, в которой он воспитывается, - все это имеет значение для выбора правил и содержания игр. Поэтому социально-ориентированные игры должны подбираться таким образом, чтобы помочь ребенку лучше ориентироваться в быстроменяющихся ситуациях. Например, можно использовать игры - инсценировки этического содержания по сюжетам конкретных жизненных ситуаций, имеющих место при общении детей в группе. Педагогу отводятся роли отрицательных персонажей, которые разговаривают так, как не следует. Например, моделируется ситуация в магазине, где в роли грубого и недовольного продавца выступает педагог, а в роли доброжелательных покупателей - дети. После этого детям предлагается обсудить ситуацию и характер общения персонажей. Затем ситуация разыгрывается снова, но в роли положительного персонажа, т.е. продавца, умеющего уважительно и вежливо разговаривать выступает по желанию один из детей.

3. Принцип рефлексивного последствия.

Этот принцип заключается не просто в фиксации результатов игры, а в анализе собственных действий каждого участника игры. В таких играх от детей требуется научиться анализировать поведение сверстника и свое поведение, сходство и различие в стратегиях решения поставленной познавательной и игровой задачи, их эффективность.

Кроме того, задавая себе вопросы о том, почему у него с партнером что-то получилось или не получилось в игре, ребенок учится находить обоснование жизненным поступкам своим и партнера, отвечать на такие вопросы, как: “Кто он? Какую роль выполнил в игре? Почему проиграл или выиграл, и от чего это зависело?”

В книге Цукермана «Введение в школьную жизнь» предлагаются правила подбора участников команд и распределения ролей. Изучив этот материал можно легко выработать свой алгоритм подготовки детей к командной игре.

4. Принцип ориентации на гуманистический характер игр.

Для развития коммуникативных и интеллектуальных способностей детей и эффективного педагогического воздействия игры на ее участников необходимо согласовывать, “просчитывать” складывающиеся в группе отношения, анализировать причинно-следственные связи возникновения конфликтов и проблем, а так же введение в игру гуманистических элементов коррекции отношений. Дети же учатся самостоятельно формулировать и отстаивать собственную точку зрения, учитывать мнение другого в коллективном споре, находить приемы аргументации и договариваться, идти на компромисс. «О, счастливычик!» играть можно не одному, а двум или трём участникам и обсуждать варианты ответов вслух.

5. Принцип соотношения в игре управления и самоуправления.

Игровые конструкции могут быть отработаны только в коллективе себе подобных и на основании той информации, которой владеет ребенок, - собственного познания окружающей среды и предлагаемой ему модели мира. Чем обширнее знания ребенка, тем богаче и разнообразнее игровой контекст, в рамках которого он отображает предметы и явления познаваемого мира. При этом желателен постепенный переход взрослого от организатора таких игр к позиции консультанта, советника, умело ориентирующегося в разнообразных детских интересах.

Интеллектуальную игру можно провести в классе, по какому-то разделу предмета, как обобщающий урок. Периодически проводила на уроке литературы или познания мира, где учащиеся показывают усвоение определенных тем.

Можно провести межпредметные игры и игры по определенному направлению воспитательной работы. Интересна была игра по этнопедагогике, где учащиеся показывали знания традиций и обычаев казахского народа.

Игровой сюжет присутствия сказочных и литературных героев позволяет не только разрешить учебные цели, но и вынести на обсуждение морально-этические вопросы современной жизни, обеспечивает мировоззренческое развитие школьников. Важно, чтобы игра помогала ребятам испытать чувство сопричастности к тем ценностям и научным понятиям, которые отражают опыт и мысль всего человечества. Такая игра учит мыслить так, как это свойственно думающему человеку.

Я наблюдала развитие мышления, воображения, творческого потенциала, самопознания, самостоятельности мышления и конечно, мотивации своих учеников.

Кроме того я заметила, что в первом классе в интеллектуальных играх мои учащиеся проигрывали по причине не умения правильно себя вести в команде: они волновались и дают неверные ответы, хотя правильные версии звучали, не слышали друг друга, медленно «включались» в работу, пытались перекричать друг друга. В результате корректирующей работы в этом направлении количество побед в параллели увеличивалось.

Особенности проведения.

Для того чтобы интеллектуально-познавательная игра прошла удачно, необходимо помнить некоторые особенности ее проведения:

1. Игра должна приносить удовольствие. Каждый успех учащегося — это его достижение. Радуйтесь этому, это вдохновляет участников на новые победы.

2. Нельзя заставлять играть, лучше — заинтересовать.

3. Не обижайте ребенка в игре.

4. Интеллектуально-познавательные игры требуют от учащихся интеллектуального напряжения. Наберитесь терпения и не подсказывайте ни словом, ни вздохом, ни жестом, ни взглядом. Дайте возможность думать и делать все самому, и отыскивать ошибки тоже. Поднимаясь постепенно и справляясь со всё более и более трудными заданиями, ребенок развивает такие свои мыслительные операции, как анализ, синтез, абстрагирование, обобщение и др.

5. Перед тем, как предложить учащимся интеллектуальные задания, обязательно попробуйте выполнить их сами. Педагог должен знать ответы на все вопросы и задания игры.

6. Целесообразно составлять интеллектуальные игры таким образом, чтобы начальные задания были более простыми, т.к. успех в начале игры — обязательное условие.

7. Обязательным является соблюдение учащимися правил, которые педагог оглашает в начале игры. Условия проведения и правила игры должны быть четкими и понятными.

8. Характер деятельности всех учащихся должен быть продуман до мелочей.

9. Игра не должна быть скучной и надоедливой.

10. Она должна соответствовать возрастным особенностям и уровню интеллектуального развития учащихся.

11. В конце игры должен быть подведен итог.

Трудно переоценить воспитательное значение игры, её всестороннее влияние на ребёнка. Игра помогает сплотить детский коллектив, в активную деятельность вовлекаются робкие и застенчивые и это способствует самоутверждению каждого в коллективе. В играх воспитывается сознательная дисциплина, трудолюбие, взаимопомощь, самостоятельность.

Список литературы:

1. Вахрушева Л.Н. Проблема интеллектуальной готовности детей к познавательной деятельности в начальной школе // Начальная школа. 2006. - № 4. - с.63-68.

2. Возрастная психология: Хрестоматия // Под общ. ред. В.С. Мухина. - М.: Просвещение, 1999. - гл.2. - с.258-270, 302-305, 274-284.

3. Цукерман Г.А. Введение в школьную жизнь. Программа адаптации детей к школьной жизни. Издательство «Вита-пресс», 2014г.

4. Гальперин П.Я. Введение в психологию: Учебное пособие для вузов. - 2-е изд. - М.: Университет, 2000. - 336с.

5. Гуров В.А. Интеллектуально-творческие игры // Начальная школа. 2005. - № 5. - с.121 - 122.

6. Жукова З.П. Развитие интеллектуальных способностей младших школьников в ходе игры // Начальная школа. 2006. - № 5. - с.30-31.

ЖАҢАРТЫЛҒАН БАҒДАРЛАМА-БІЛІМ БЕРУДІҢ ЖАҢА МАЗМҰНЫ

**Кенжебекова Н.Ә., аға оқытушы
Сугіралиева Ә.М., оқытушы, магистр
Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік
мемлекеттік университеті, Ақтөбе қаласы,**

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада білім берудегі жаңа бағдарлама ерекшеліктері, «Жаратылыстану» пәнінің бастауыш сыныпта оқытуға енгізілу себептері ашылып, пәнді оқыту арқылы оқушыларда функционалдық сауаттылық қалыптастыру мүмкіндіктері ашылады.

Түйінді сөздер: зерттеу, дағды, спиральді қағидат, сындарлы оқыту теориясы, функционалды сауаттылық.

АННОТАЦИЯ

В этой статье раскрываются особенности обновленной программы, описаны причины внедрения предмета "Естествознания" в начальные классы, также с помощью обучения предмета раскрыты возможности формирования у учеников функциональной грамотности.

Ключевые слова: исследование, навыки, спиральные принципы, теория критического обучения, функциональная грамотность.

ABSTRACT

This article revealed new programmers of education, purpose and reason of adaption of school subject "Natural history" in elementary school, also, studying this subject can provide great opportunity of for motion of pupils functional Grammatik.

Key words: Research, skills, spiral principles, critical learning theory, functional literacy.

Бүгінгі күн-білім беру мазмұнына, оқушы мен педагог тұлғасына және қызметіне деген көзқарастардың түбегейлі өзгеріске бет бұрып отырған кезең. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім-ғылым-инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағытталып барамыз», - деген еді. Қазақстанның әлемдік үрдістерге кіруі, дамыған елдердің стандарттарына деген ұмтылысы білім беру жүйесінің жаңа сапалық деңгейге өту қажеттілігін арттыруда. Бұған дәлел ретінде 2016-2017 оқу жылынан бастап білім беру саласына енгізіліп кеткен білім берудің жаңа мазмұнды бағдарламасын айтар едік.

Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау, зерттеу жұмыстарын жүргізу, тәжірибе жасау, АҚТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерді (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары).

Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2015 жылғы 25 сәуірдегі №327 қаулысына сай 2012 жылғы 23 тамыздағы № 1080 қаулысымен бекітілген «Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты» бойынша 1-сыныпта «Жаратылыстану» пәні енгізілген. Жаратылыстану бағытында білім беру кіші мектеп жасындағыларда табиғи білім құмарлықтың дамуына, әлем жайлы ой-өрістің кеңеюіне, ғылыми ұғынудың және қоршаған әлемді тұтастай қабылдаудың дамуына, қоршаған әлемді қорғау және бағалай білу біліктіліктерінің дамуына көмектеседі. «Жаратылыстану» пәнінің мазмұны «Адам – Табиғат» жүйесі шеңберіндегі ғылыми білімнің қарапайым деңгейін қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл оқу пәні білім алушылардың табиғатты тануға деген қызығушылығын, зерттеу дағдыларын дамытуға, қоршаған ортаны ғылыми тұрғыдан түсініп, көре білуді қалыптастыруға бағытталған. Пәннің мазмұны «қарапайымнан күрделіге қарай, таныстан таныс емеске қарай» қағидаты бойынша құрастырылған. Жанды және жансыз табиғаттың құбылыстары мен процестерінің өзара байланыстарының себебін ұғыну және түсіну, қоршаған ортаның көптүрлілігі мен күрделілігін саналы аңғару білім алушылардың ой-өрісін кеңейтеді [1, б.4].

«Жаратылыстану» пәні бойынша оқыту бағдарламасының басты мақсаттары-оқушылардың ойлау, зерттеу және қарым-қатынас дағдыларын дамыту және қалыптастыру, ғылыми түсінікті дамыту, тәжірибелік әрекет, қоршаған орта туралы ой-өрісін кеңейту. «Жаратылыстану» оқу пәні – білім берудің кейінгі деңгейлерінде дербес пән ретінде оқылатын «Биология», «Физика», «Химия» оқу пәндерін оқып-меңгеруге жол бастайтын, сондай-ақ білімнің барлық салаларында маңызды орын алатын зерттеу дағдыларының іргетасын қалайды. Жаратылыстану пәнін бастауышқа енгізу бірнеше себептерден туындап отыр:

- пән мазмұнындағы деректер мен білімдер жүйесі оқушылардың қоршаған әлем туралы алғашқы түсініктерін қалыптастырады;
- оқушылардың зерттеу дағдысын: сұрақ қоя білу және сол сұраққа жауап таба білу, зерттеу жоспарын дайындау, зерттеу нәтижесінде мәліметтерді жинақтай білу, өңдеу, түсіндіру, т.б.
- ақиқатпен байланысты іс-әрекеттің жауабын таба білу, сұрақ қоюға дағдылану, ғылыми-зерттеу тәсілдерін түсініп, ойлауға және бақылауға дағдылану.

Кесте 1 – «Биология», «Физика», «Химия» оқу пәндерінің «Жаратылыстану» пәнінің бағдарламасына енуі

Биология	Физика	Химия
Зерттеу дағдылары үздіксіз оқытылады		
Өсімдіктер	Заттар мен олардың қасиеттері	Ғарыш
Жануарлар		Күш және қозғалыс
Адам		Физикалық құбылыстар

Кіріктіріле берілген ғылыми негіздегі білім арқылы оқушылардың күнделікті оқиға мен құбылыстар қисынды ойлауына көмектесіп, ғылымның адам өмірін жақсартатын әлеуметтік пайдалы әрекет екенін түсінулеріне мүмкіндік тудырады.

Оқушылардың ғылыми дағдыларын дамыту әр сабақтың мақсатына кіргізіліп, «Зерттейік» айдарымен жүзеге асырылып отырылады. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру мақсатында Негеш пен Эврика кейіпкерлері оқушылардың ғылым әлеміне бағыттап, болжам жасауға, тәжірибе немесе зерттеу жүргізуге, табиғи құбылыстарды ашуға ынталандырады. Бастауыш сыныпта жаратылыстанудағы «Мен - зерттеушімін», «Тірі табиғат, аттар және олардың қасиеттері», «Жер және ғарыш», «Табиғат физикасы» сияқты оқу бөлімдерін зерделеу оқушыларға мынадай дағдыларды қалыптастырып дамытуға көмектеседі:

-Зерттелетін тақырыпты таңдау; сұрақ қойып, оған жауап беру тәсілдерін табу; зерттеу жүргізу жоспарын құру; болжам жасау; сұраққа жауап беру үшін зерттеу жүргізу, зерттеу нәтижесінде алынған түрлі деректерді жинау, өңдеу және түсіндіру)[2,б.7].

Жаңартылған білім беру бағдарламасының ерекшелігі спиральді қағидатпен берілуі. Өйткені білім спиральді жүйеде берілгенде ғана терең меңгеріледі. Спиральділік қағидаты бойынша құрылған білім беру бағдарламасы Джером Брунердің «Білім беру үдерісі» (1960) атты еңбегінде қарастырылған танымдық теорияға негізделеді. Оның пікірінше, ең күрделі материалдың өзі дұрыс құрылымдарын дұрыс ұсынатын болса, оны тіпті кішкентай балалар да түсіне алады. Брунердің жұмысына негізделген спиральді білім беру бағдарламасының негізгі ерекшеліктері:

- оқушы мектепте оқыған кезде тақырыпты немесе пәнді бірнеше рет қайталап оқиды;

- әрбір қайталап оқыған сайын тақырыптың немесе пәннің күрделілігі арта түседі;

- жаңа білім алдыңғы біліммен тығыз байланысты және бұған дейін алынған ақпарат тұрғысынан қарастырылады. Оқушылар алға ілгерілеу шамасына қарай бір сыныптан келесі сыныпқа ауысқан сайын бұл тақырыптарды анағұрлым тереңірек түсінеді және онымен байланысты тиісті тұжырымдамаларды қолдануға мүмкіндік алады.

«Шиыршық әдісімен» білімі беру жыл бойына бірнеше рет қайталанып отырылады да, білімнің берік орнауына негіз болады.

Жаңарған бағдарлама әлемдік жоғары деңгейге қол жеткізген анағұрлым танымал әдістеме сындарлы оқыту теориясына негізделген (Hattie, 2009).Сындарлық теориясына негізделген оқытудың мақсаты – оқушының пәнді терең түсініп, алған білімін сыныптан тыс жерлерде, кез келген жағдайда тиімді пайдалана білуін қамтамасыз ету.Бұл жерде ең маңыздысы оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгеріледі, үстірт меңгерілген білім ұзаққа бармайды. Олай болса, оқушылардың алған білімдерін жұмыс істеуге, оны әрі қарай өңдеп, өз дағдысын арттыруға қолдануға мүмкіндік беретін жаттығулар көбірек болуы тиіс. Айталық, оқулықтың 45-46 беттеріндегі «Қозғалыс траекториясы дегеміміз не?» тақырыбын өту барысында оқушылардың өздеріне өз үйінен мектепке дейінгі жолының траекториясын сызу тапсырмасын ұсынайық. Тапсырманы орындау барысында өз жолында кездесетін кедергілерге «қызыл жалау» орнатып отырсын, сол арқылы бала өз траекториясыны не түзу жол, не қисық екенін зерттеу арқылы біледі. Бұл тапсырманы орындау арқылы бала қозғалыс траекториясы ұғымын меңгеріп қана қоймай, түзу сызықты және қисық сызықты қозғалыс болатынын да түсінеді.Ал мұғалім әр оқушының тақырыпты түсінуін бағалай алады)[3,б.48].

Жаңартылған білім беру бағдарламасы оқыту мен оқуға сындарлы көзқарасты қолдайды, ол оқушыларды мұғаліммен және бір-бірімен диалог жүргізуге ынталандыруды көздейді. Диалог аясын кеңейту үшін мұғалім сабақты оқушылар оны тыңдап қана қоятындай емес, нақты пән немесе тақырып туралы ойлана алатындай белсенді етіп жүргізу керек. Мұғалім сұрақ қоюды ойластырған кезде ол сұрақтарға берген оқушының жауабы жаңа сұрақ тудыратындай болуы тиіс. Салмақты жауап беруді қажет ететін тиісті

сұрақ қою үшін мұғалім алдымен қойылған сұраққа қандай жауап ала алатынын ойластыруы керек. Егер мұғалімнің сұрақтары бұлыңғыр болса, онда өзі де бұлыңғыр, екіұшты жауап алады. Сонымен қатар, сұрақтар оқушылардың жауаптарын шектемеу керек, керісінше, оқушыларға мәселені мейлінше зерделеп, жауапты өз бетінше қалыптастыруға еркіндік ұсыну керек. Оқушылар өзінің жауабымен белгілі үлес қосатындығын сезінуі үшін мұғалім жауаптарды зейін қойып, айқын қызығушылықпен тыңдауы керек. Бастауыш сыныпта оқитын оқушылар анағұрлым жан-жақты және күрделі жауап бере алады. Бастауыш сынып оқушыларының ойлау дағдыларын қалыптастыру тәсілдерінің бірі – дәлелдеу. Дәлелдеу бастауыш сыныптарда кез келген пікірталас бастау, жүргізу және оны бағамдау үшін маңызды, әсіресе, өз жасаған зерттеуін түсіндіре білуі, нақты дәлелдемелер келтіре білуі, идеяларды түсіндіру, талқылау, оларға қарсы шығу және өз ойларын қайта қарау арқылы пікірталасқа араласа отырып, белсенді рөл атқарады. Бұл сондай-ақ Қазақстандағы жаңартылған білім беру бағдарламасында басым болып табылатын бірнеше құндылықтар мен дағдыларды, мысалы, шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау, қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытудың негізгі тәсілі (NIS, 2011)[2,б.10].

Қорыта айтқанда, аталмыш бағдарламаның мәні баланың функционалды сауаттылығын қалыптастыру. Оқушы өзінің мектеп қабырғасында алған білімін өмірінде қажетке асырып, пайдаға асыра білуі керек. Сол үшін де бұл бағдарламаның негізі — «Өмірмен байланыс» ұғымына құрылған.

Әдебиеттер тізімі:

1. Бастауыш білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана «Назарбаев зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2016ж.

2. Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық. Екінші басалым. «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ.Педагогикалық шеберлік орталығы, 2015ж.

3. Жаратылыстану. Мұғалімдерге арналған нұсқаулық.Жалпы білім беретін 1-сыныптың мұғалімдеріне арналған құрал. Астана «Назарбаев зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2016ж.

ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИКТ

Караульная Т.П., Нажмадинова А.Г.
учителя начальных классов
школы – гимназии №11
города Актөбе, Казахстан

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақалада кеңінен тараған кейбір инновациялық технологиялары қарастырылады, оқу үрдісінде пайдалану ерекшелері талқыланады.

Түйінді сөздер: инновациялық технологиялар, проблемаға негізделген оқыту технологиясы, ойын технологиясы, денсаулық сақтау технологиялары, жобалық әрекет, ақпараттық және коммуникациялық технологиялар.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются некоторые инновационные педагогические технологии, которые получили широкое применение в процессе обучения, показаны их особенности использования в учебном процессе.

Ключевые слова: инновационные технологии, технологии проблемного обучения, игровые технологии, здоровье сберегающие технологии, проектная деятельность, информационно-коммуникационные технологии.

ABSTRACT

The article considers some innovative pedagogical technologies, which are widely used in the learning process. The authors show their use in the learning process.

Key words: innovative technologies, technology of problem training, game technologies, health saving technologies, project activity, information and communication technologies.

Начальная школа – самый важный этап школьного обучения, на котором закладывается основа личности ребенка. Образование, полученное в начальной школе, служит базой, фундаментом для последующего освоения знаний. От того каким будет этот фундамент зависит дальнейшая успешность ученика, а затем и выпускника в современном мире, который будет жить и трудиться в нынешнем тысячелетии в постиндустриальном обществе. Он должен уметь самостоятельно, активно действовать, принимать решения, гибко адаптироваться к изменяющимся условиям жизни. Поэтому учитель и ставит перед собой цель – обеспечить положительную мотивацию обучения; активизировать познавательную деятельность учащихся. А для достижения данной цели предопределяет определенные педагогические задачи, в частности, поиск эффективных методик и технологий.[1,с.3]

Использование инновационных педагогических технологий способствует лучшему усвоению материала и всестороннему развитию школьников. Современные образовательные технологии ориентированы на индивидуализацию, дистанционность и вариативность образовательного процесса, академическую мобильность обучаемых, независимо от возраста и уровня образования. В школе представлен широкий спектр образовательных педагогических технологий, которые применяются в учебном процессе.[1,с.25]

Внедрение в образовательный процесс современных образовательных и информационных технологий в образовательный процесс позволит учителю:

- отработать глубину и прочность знаний, закрепить умения и навыки в различных областях деятельности;
- развивать технологическое мышление, умения самостоятельно планировать свою учебную, самообразовательную деятельность;
- воспитывать привычки чёткого следования требованиям технологической дисциплины в организации учебных занятий.[2,с.45]

Использование широкого спектра педагогических технологий дает возможность педагогам продуктивно использовать учебное время и добиваться высоких результатов обученности учащихся.

Среди многообразия современных образовательных технологий мы выделили для себя те, которые, на наш взгляд, можно использовать в работе с учащимися начальной школы: технологии личностно-ориентированного, развивающего, проблемного обучения, а также игровые, проектные, здоровье сберегающие и информационно-коммуникативные.

В своей работе мы чаще всего используем технологии проблемного обучения, проектную деятельность, игровые, ИКТ и здоровье сберегающие. На любом современном уроке нельзя обойтись без технологии проблемного обучения или без его элементов. Актуальность данной технологии определяется развитием высокого уровня мотивации к учебной деятельности, активизации познавательных интересов учащихся, что становится возможным при разрешении возникающих противоречий, создании проблемных ситуаций на уроке. В преодолении посильных трудностей у учащихся возникает постоянная потребность в овладении новыми знаниями, новыми способами действий, умениями и навыками. Решение учебных проблем оказывает положительное воздействие на

эмоциональную сферу учащихся, создаёт благоприятные условия для развития коммуникативных способностей детей, развития их индивидуальности и творческого мышления. Создание проблемных ситуаций на уроках — это один из способов развития творческого мышления младших школьников. Методы проблемного обучения можно применять на всех уроках, создавая проблемную ситуацию на любом его этапе. [3,с.18]

Игра — одно из замечательных явлений жизни, деятельность, как будто бесполезная и вместе с тем необходимая. В данный момент игра оказалась весьма серьёзной и трудной проблемой. В современной методике преподавания игра, дидактическая игра используется в качестве самостоятельной технологии для освоения понятия темы и даже раздела учебного предмета, а также как элемент более общей технологии. Игра — сильнейшее средство социализации ребенка, она даёт возможность моделировать разные ситуации жизни, искать выход. Игра важна как сфера реализации себя как личности, это деятельность коммуникативная. Игры позволяют осуществлять дифференцированный подход к учащимся, вовлекать каждого школьника в работу, учитывая его интерес, склонность, уровень подготовки по предмету. Упражнения игрового характера обогащают учащихся новыми впечатлениями, выполняют развивающую функцию, снимают утомляемость. Они могут быть разнообразными по своему назначению, содержанию, способам организации и проведения. Это могут быть разнообразные игры - соревнования, эстафеты, в которых предлагается найти значение выражения, вставить нужный знак, придумать пример и т. д. Игры неоспоримы в оценке автоматизма навыков и умений.[5,с.12]

Задача учителей сегодня - научить ребенка различным приёмам и методам сохранения и укрепления своего здоровья, чтобы затем, перейдя в среднюю школу и далее, ребята могли уже самостоятельно их применять. Использование здоровьесберегающих технологий позволяет равномерно во время урока распределять различные виды заданий, чередовать мыслительную деятельность с физминутками, определять время подачи сложного учебного материала, выделять время на проведение самостоятельных работ, нормативно применять ТСО, что даёт положительные результаты в обучении.

В нынешнее время особое внимание в урочное и внеурочное время необходимо уделять проектной деятельности. Проектную деятельность младших школьников можно рассматривать как исследовательскую деятельность. Дело в том, что именно исследовательская деятельность ставит целью проекта получение новых знаний, а это соответствует целям образования.[4,с.7]

Проектная деятельность учащихся способствует развитию самостоятельных исследовательских умений, творческих способностей и логического мышления; интегрирует знания, полученные в ходе учебного процесса, и приобщает школьников к решению конкретных жизненно важных проблем, способствует повышению качества образования, демократизации стиля общения учителей и учащихся.

В процессе работы с детьми реализовывалось множество проектов, в которых дети знакомились друг с другом, обменивались информацией о себе, о школе, о своих увлечениях.

Дети делились на группы и выполняли задания, затем полученная информация собиралась и анализировалась. Работа над проектом проводилась совместно с родителями. В процессе работы дети заполняли оценочные листы, которые позволяли провести самооценку детей .

С применением ИКТ на уроках, учебный процесс направлен на развитие логического и критического мышления, воображения, самостоятельности. Дети заинтересованы, приобщены к творческому поиску; активизирована мыслительная деятельность каждого. Процесс становится не скучным, однообразным, а творческим. А эмоциональный фон урока становится более благоприятным, что очень важно для учебной деятельности ребёнка. Практика использования информационных технологий показывает, что при условии дидактически продуманного применения ИКТ в рамках урока появляются неограниченные возможности для индивидуализации и дифференциации учебного процесса.[3,с.45]

Таким образом, мы видим, что инновационные технологии:

- повышают познавательный интерес учащихся, усиливают мотивацию учения;
- развивают логическое и творческое мышление;
- формируют умение самостоятельно планировать процесс собственной учебно-познавательной деятельности, анализировать и оценивать свою деятельность.[6,с.23]

Однако внедрение современных образовательных и информационных технологий не означает, что они полностью заменят традиционную методику преподавания, а будут являться её составной частью. Ведь педагогическая технология - это совокупность методов, методических приемов, форм организации учебной деятельности, основывающихся на теории обучения и обеспечивающих планируемые результаты.

Учителю очень сложно преодолеть сложившиеся годами стереотипы проведения урока. Возникает огромное желание подойти к обучающемуся и исправить ошибки, подсказать готовый ответ. С этой же проблемой сталкиваются и обучающиеся: им непривычно видеть педагога в роли помощника, организатора познавательной деятельности. Современная система образования предоставляет учителю возможность выбрать среди множества инновационных методик «свою», по-новому взглянуть на собственный опыт работы.[4,с.12]

Именно сегодня для успешного проведения современного урока необходимо осмыслить по-новому собственную позицию, понять, зачем и для чего необходимы изменения, и, прежде всего, измениться самому.[7,с.36]

Список литературы:

1. Примерные образовательные программы начального образования. Астана 2010.
2. Зимняя И. А. «Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования» 2003 г.
3. Рапацевич, Е.С. Педагогика. Большая современная энциклопедия/Е. С. Рапацевич.- Минск: Современное слово. - 2005
4. Тюнников, Ю.С. Анализ инновационной деятельности общеобразовательного учреждения: сценарий, подход/ Ю.С. Тюнников// Стандарты и мониторинг в образовании. - 2004. -№ 5. Лазарев, В. С. Понятие педагогической и инновационной системы школы/ В.С. Лазарев// Сельская школа. - 2003. - № 1.
5. Орлова, А. И. Возрождение образования или его реформа?/ А.И. Орлова// Преподавание истории в школе. - 2006 - № 1.
6. Ерофеева, Н.И. Управление проектами в образовании/Н.И. Ерофеева//Народное образование.-2002.-№ 5 7. Загвязинский, В.И. Инновационные процессы в образовании и педагогическая наука/ В.И. Загвязинский//Инновационные процессы в образовании: Сборник научных трудов. - Тюмень: 1990. - с. 8.
7. Руднев, Е.Н. Миссия, стратегия и практические действия/ Е.Н. Руднев// Директор школы. - 2006. - № 8.

ОТЗЫВ УЧИТЕЛЯ-ПРАКТИКА НА ПРОЦЕСС РЕАЛИЗАЦИИ ОБНОВЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ОБРАЗОВАНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

**Даримбетова Гульжан Мухамбетжановна,
учитель начальных классов СШГ № 9 г.Актобе**

ТҮЙІНДЕМЕ

Білім беру бағдарламасын жаңарту тұрғысында және критериялды бағалау жүйесін енгізу мұғалімдердің педагогикалық шеберліктерін жетілдіру: Қазақстан Республикасының білім беру мазмұнын жаңарту алдына басты мақсат етіп қойды. Бұл бағдарлама Д.Брюнердің танымдық теориясы негізінде білім беру спираль түрінде дамыту арқылы жүзеге асырылады. Оқыту спираль нысаны мектеп бүкіл неғұрлым күрделі, оқыту дәстүрлі нысандарын қарағанда қазіргі заманғы студенттің дамуына үлкен артықшылығы болады материал, қайта емтихан деп болжайды. Оқытуда спираль нысанын қолдануы

бойынша, оқу барысында жыл сайын материал неғұрлым күрделіндірілсе, замануи оқушы тұлғасының дамуына артықшылығы зор.

Түйінді сөздер: білім беру, критериалды бағалау, оқытушы-жаңашыл, студенттер, шығармашылық ойлау, зерттеу дағдыларын мазмұнын жаңарту.

АННОТАЦИЯ

Обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивания. Данная программа основана на развитии спиральной формы образования, основанной на когнитивной теории Д. Брунера. Спиральная форма обучения предполагает, что повторное рассмотрение материала, который будет усложняться на протяжении всего школьного обучения, дает большее преимущество в развитии современного учащегося, нежели традиционные формы обучения.

Ключевые слова: обновление содержания образования, критериальное оценивание, педагог-новатор, учащиеся, творческое мышление, исследовательские навыки.

ABSTRACT

Updating the content of education in the Republic of Kazakhstan puts before itself the main goal: Improvement of pedagogical skills of teachers in the context of updating the educational program and the introduction of a criterial estimating system. This program is based on the development of a spiral form of education, based on the cognitive theory of D. Bruner. A spiral form of training implies, that re-examination of the material, which will become more complicated throughout of all school training, gives a greater advantage in the development of a modern student, Rather than traditional forms of learning.

Key words: Renewal of the content of education, criterial evaluation, innovator, students, creative thinking, research skills.

Нужны ли новые образовательные программы для современных школ? Как перестроиться на новую волну рядовому учителю? На сегодняшний день, такие вопросы волнуют не только учителей с большим педагогическим стажем, который вызывает только уважение и признательность, но и меня – начинающего педагога, с небольшим опытом. Педагогу, с устоявшимися взглядами, проблематично принять все новое, он не хочет нарушить уже налаженную традиционную систему. Не применяя ничего нового, учителя старой формации ожидают высоких результатов, работая по устаревшим программам образования. Поэтому, чтобы решить данную проблему, Республика Казахстан делает ставку именно на мобильных, гибких, активных педагогов-новаторов, которые смогут усвоить новую обновленную программу образования и встанут на новую ступень развития молодого поколения. В связи с этим, учителя остаются мастерами своего дела. Перестраиваясь, педагоги глубоко изучают предоставленный материал, принимают введенные новшества, ведь в них кроется множество положительных моментов, как для – самих педагогов, так и для современных казахстанских учащихся.

Обновление содержания образования в Республике Казахстан ставит перед собой главную цель: совершенствование педагогического мастерства учителей в контексте обновления образовательной программы и внедрение системы критериального оценивая. Данная программа основана на развитие спиральной формы образования, основанной на когнитивной теории Д. Брунера. Спиральная форма обучения предполагает, что повторное рассмотрение материала, который будет усложняться на протяжении всего школьного обучения, дает большее преимущество в развитии современного учащегося, нежели традиционные формы обучения. Так же развитие казахстанских учащихся будет проходить путем внедрения активных форм обучения, в ходе которых предполагается, что учащиеся будут самостоятельно развивать функциональную грамотность, активно

«добывать» знания, с огромным желанием развивать коммуникативные навыки общения со сверстниками, и творчески подходить к решению проблем. Задача педагогов в ходе применения обновленной программы, привить учащимся основные человеческие нормы и морали, сформировать толерантность и уважение к другим культурам и точкам зрения, воспитать ответственного, здорового ребенка.

Исходя из идей обновленной программы, я поставила для себя главную педагогическую задачу – стать напарником для моих будущих первоклассников, чтобы направлять их, проживать каждую малейшую ошибку и каждую великую победу в их еще начинающем жизненном пути. Ведь именно в начальной школе мы закладываем детям определенные знания и жизненные навыки, которые они будут применять всю жизнь, это и является моим важнейшим предназначением как первого учителя. Так же мне хотелось бы, чтобы каждый из моих воспитанников мог добиться больших успехов, и не зависимо кем они станут в будущем: инженерами, балеринами, шахтерами или врачами, самое важное – чтобы они стали настоящими людьми! Такую задачу легко решить, путем применения эффективных подходов обучения обновленной программы, которые предусматривают всестороннее развитие учащихся, развивая критическое и творческое мышление, навыки в области информационно-коммуникационных технологий, научно – исследовательских навыков, а так же готовность учиться на протяжении всей жизни. Одна из важных задач обновленной программы – «Научить - учиться», учиться на протяжении всей жизни, что будет способствовать развитию новой конкурентоспособной, всесторонне гармонично развитой, функционально грамотной личности.

На сегодняшний день, когда мир не стоит на месте, и когда государству необходимо, чтобы мы вырастили активных, самостоятельных, деятельных, предприимчивых граждан, которые будут в будущем и дальше развивать нашу страну, сохранять мир и порядок, я предлагаю моим коллегам самостоятельно ответить на вопрос: «Нужны ли изменения в образовании?»

Общаясь с коллегами, которые ведут обучение в «пилотных классах», я пришла к выводу, что на сегодняшний момент каждого педагога интересуют вопросы:

– Что означает понятие «образование, ориентированное на результат»?

– В каком направлении и как должен готовиться учитель к обновленному содержанию образования?

В настоящее время очень много мы говорим о технологизации учебного процесса, о преимуществах внедрения тех или иных педагогических инновационных технологий. Мы их осваиваем, используем в учебном процессе, получаем определённый результат, но проблем остаётся очень много. И мы бьёмся над вопросами как повысить мотивацию учащихся, как сделать школу местом SMART-образования? Что будет способствовать созданию в школе гуманной образовательной среды, стимулирующей развитие нравственно-духовных качеств личности: самопознания, самоопределения и самореализации?

Основными тенденциями мирового развития в системе образования, являются:

- ускорение темпов развития общества;
- переход к постиндустриальному, информационному обществу, расширение масштабов межкультурного взаимодействия;
- возникновение и рост глобальных проблем, которые могут быть решены в результате международного сотрудничества;
- демократизация общества;
- динамичное развитие экономики, рост конкуренции;
- рост значения человеческого капитала.

Наша развивающаяся республика всё более уверенно заявляющая о себе на международном уровне не может оставаться в стороне от влияния этих тенденций. Одной из актуальных проблем нашего общества является формирование конкурентоспособной личности, готовой не только жить в меняющихся социальных и экономических условиях,

но и активно влиять на существующую действительность, изменяя ее к лучшему. В связи с этим мы учителя выполняя заказ общества должны в стенах школы подготовить выпускника с набором таких качеств как - креативность, социальная ответственность, обладание развитым интеллектом, высокий уровень профессиональной грамотности, устойчивая мотивация познавательной деятельности.

Переход на обновление содержания образования предъявляет новые требования к работе в рамках компетентного подхода к образованию, обеспечение педагогов здоровьесберегающими технологиями, формирование готовности работать в условиях возросшей индивидуализации образовательного процесса. Обновление структуры образования, насколько я поняла в рамках данных курсов, заключается в преодолении традиционного репродуктивного стиля обучения и переход к новой развивающей, конструктивной модели образования, обеспечивающей познавательную активность и самостоятельность мышления школьников.

Предлагаемая к рассмотрению программа обновления образования предполагает, что обучение должно быть активным, проводиться в условиях созданной коллаборативной среды, должна осуществляться дифференциация обучения, в процессе осуществления должны реализовываться межпредметные связи. Кроме перечисленного обязательным является использование ИКТ, диалоговое обучение, осуществляться методы исследования и своевременное реагирование на потребности учащихся.

Итак, что, по моему мнению, требуется от учителя? Это умение:

- формулировать учебные цели для достижения результатов;
- строить учебный процесс по организации усвоения учебного материала;
- готовить учебные материалы в соответствии с учебными целями;
- использовать потенциал информационной среды для учебного процесса;
- создавать условия для опережающего развития учащихся в и личностно-деятельностной направленности;
- создавать атмосферу психологического комфорта и поддержки;
- готовить учащихся к самообразованию, самоопределению и самореализации;
- оценивать текущие результаты, направленные на достижение поставленных целей.

Педагог в свете обновленного содержания обязан обладать высоким уровнем сформированное ряда компетентностей:

Специальная компетентность - способность заниматься собственно профессиональной деятельностью на достаточно высоком уровне и проектировать свое дальнейшее профессиональное развитие;

Социальная компетентность - способность заниматься совместной (коллективной, групповой) профессиональной деятельностью, сотрудничать и использовать принятые в профессии управленца приемы профессионального общения;

Образовательная компетентность - интерес к освоению профессиональных знаний, умений и навыков, целеполагание в образовательной деятельности, мотивация развития субъектности и креативности в образовательной деятельности, способность применять основы педагогической и социальной психологии.

Что требуется от ученика? Это, опять же, по – моему мнению, исходя из материалов курсовых занятий и лекций, умение:

- использовать возможности выстраивать индивидуальную траекторию образования (темп, уровень усвоения учебного материала);
- усваивать умения, способы, приемы своей деятельности ;
- использовать знания, умения и навыки и имеющуюся информацию для разрешения учебных ситуаций .

Формирование и развитие образованной, творческой, компетентной и конкурентоспособной личности, способной жить в динамично развивающейся среде, готовой к самоактуализации как в своих собственных интересах, так и в интересах

общества. В соответствии с заданной целью ожидаемые результаты образования определены в виде следующих ключевых компетенций выпускника:

Ценностно-ориентационная компетенция - способность ученика принимать решения в разнообразных жизненных ситуациях. А самое главное - быть патриотом своей Родины – Казахстана.

Культурологическая компетенция - обладание познанием и опытом деятельности на основе достижений общечеловеческой культуры и национальных особенностей, ценить культуру своего народа и культурное многообразие мира; быть приверженным идеям духовного согласия и толерантности.

Учебно-познавательная компетенция - обеспечивающая процесс самостоятельной учебно-познавательной и исследовательской деятельности учащегося.

Коммуникативная компетенция предусматривает знание родного и других языков, овладения навыками общения на казахском языке как государственном, на языке межнационального общения, на иностранных языках.

Информационно-технологическая компетенция предполагает умение ориентироваться при помощи реальных технических объектов и информационных технологий.

Социально-трудовая компетенция означает владение знанием и опытом активной гражданско-общественной деятельности в сфере семейных, трудовых, экономических и политических общественных отношений. Компетенция личностного саморазвития предполагает формирование психологической грамотности, внутренней экологической культуры, заботу о собственном здоровье и владение основами безопасной жизнедеятельности.

Мне как учителю начальных классов было интересно насколько обновления коснутся начальной ступени образования. В этой связи особую значимость приобретает в условиях обновления содержания образования уровень дошкольного образования и воспитания. Предшкольная подготовка 5-летних детей должна осуществляться с учетом психологических, педагогических, физических, физиологических требований как главных условий качества подготовленности детей для обучения в начальной школе.

1 ступень среднего общего образования (1-4 классы).

Возраст начала обучения -- 6 лет. Продолжительность обучения - 4 года,

Основное назначение 1 ступени - раскрытие индивидуальности обучаемого и в приобретении им возможностей к самореализации, осмыслению знаний об окружающей действительности, формирование желания и умения учиться, т.е. создание подлинной познавательной мотивации, необходимой на последующих ступенях обучения, формирование у младших школьников целостной учебной деятельности.

Обеспечение становления личности ребенка, целостного развития его способностей. Организация учебной деятельности в начальной школе, способствующей приобретению необходимых умений и навыков, привития навыков чтения, письма, счета, овладение элементами творческого мышления, основами личной гигиены и здоровьесбережения.

Несовершенство существующих в настоящее время школьных учебников волнует каждого учителя. Имеющиеся несоответствия между содержанием учебных программ по предметам образовательных областей и содержанием учебников заслуживает очень резких комментариев. Разрабатываемые учебники в соответствии с обновлением содержания должны соответствовать требованиям государственного общеобязательного стандарта образования и отбор содержания обучения должен проводиться с учетом образования, ориентированного на результат.

Очень много внимания будет уделено изменению системы оценивания достижения ожидаемых результатов учащихся. Оценивание должно соответствовать следующим принципам:

Валидности

Систематичности

Последовательности
Объективности
Прозрачности
Рекомендованности
Достоверности.

Оно предполагает параллельное развитие двух линий оценки: (формативное и суммативное оценивание). Оценивание учебных достижений в модели образования, ориентированного на результат, предполагает способы оценивания по результатам обучения за урок и итоговую работу в четверти.

Результаты обучения в школе детей потребуют от нас, педагогов, всестороннего и объективного оценивания успехов в достижении ожидаемых результатов обучения каждого учащегося, его отношения к учебе и динамику развития личности в целом. Но обновление содержания образования, транслируя лучший опыт внедрения новых подходов к обучению и методике преподавания должно учесть и положительный опыт традиционного. Синтез традиционных и инновационных методов обучения позволит разнообразить формы проведения занятий активизирующие познавательную деятельность учащихся.

В целом уровень казахстанского среднего общего образования должен соответствовать задачам развития государства и обеспечивать его конкурентоспособность в современном мире.

Список литературы:

1. Государственная программа развития образования в Республике Казахстан на 2011-2020 годы / www.edu.gov.kz/ru/zakonodatelstvo.
2. Рапацевич, Е.С. Педагогика. Большая современная энциклопедия/Е. С. Рапацевич.- Минск: Современное слово. – 2005
3. Об особенностях преподавания основ наук в общеобразовательных организациях Республики Казахстан в 2016-2017 учебном году\ Инструктивно-методическое письмо. Астана.2016

МІРЖАҚЫП ДУЛАТОВ МҰРАЛАРЫ – БАСТАУЫШ МЕКТЕПТІҢ ҰЛТТЫҚ НЕГІЗІ

**Гайпназарова Багдат Джолдыбаевна
магистр-оқытушы, М.Өтемісов атындағы БҚМУ
Қыдырғалиева Жанаргүл Нұрланқызы
БОПЖӘ мамандығының 2-курс студенті,
М.Өтемісов атындағы БҚМУ**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада қазіргі таңдағы бастауыш білім берудің проблемалары, М.Дулатовтың бастауыш сыныпта білім беру үрдісін ұйымдастыру туралы ой толғаулары мен тәжірибесі қарастырылады.

Тірек сөздер: Бастауыш сыныпта білім беру, оқытудағы сабақтастық, дәстүрлі оқыту, бастауыш сынып математикасы

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются современные проблемы начального образования, опыт и мысли М.Дулатова по организации учебного процесса в начальной школе.

Ключевые слова: образование в начальной школе, приемственность обучения, традиционное обучение, математик начальной школы.

ABSTRACT

The article considers modern problems of primary education, M.Dulatov's experience and thoughts on the organization of educational process in elementary school.

Keywords: Primary school education, learning continuity, traditional teaching, elementary school mathematics.

Елбасының ел дамуының ертеңгі бағыт-бағдарын саралаған Жолдауында білім беру саласына «Ұлттық бәсекелестік қабілеті бірінші кезекте оның білімділік деңгейімен айқындалады. Әлемдік білім кеңістігіне толығымен кірігу білім беру жүйесін халықаралық деңгейге көтеруді талап ететіні сөзсіз», - деп ерекше мән берілген [1]. Қайткенмен де жаһандану дәуірінде қатаң бәсекеге төтеп бере алатын мемлекет қана өркениет көшіне ілесе алады. Мемлекеттің бәсекелестік қабілеті ең алдымен оның білімділік сипатымен айқындалатынын ескере келе, білім мен тәрбие саласының маңызы ерекше екенін мойындауымыз керек. Жедел қарқынмен дамыған қоғамда адамның да дамуында табиғаты мен ойының мөлшерсіз мүмкіндіктерін игеруге ұмтылуы қажет. Қазіргі таңда мұғалімдердің негізгі міндеті – ұлттық ділі жоғары, сана-сезімі дамыған, өзіндік көзқарасы бар жеке тұлғаны қалыптастыру және оқушылардың өз бетімен білім алу жолдарына үйрету. Осыған орай оқушы үрдісінде, әрбір сабақта өзінің оқу әрекетінің мақсат-міндеттерін анықтап, соларды іске асырудың нақты тәсілдері мен амалдарын қолданып өзін-өзі бақылап отыруға тиіс. Міне, осындай жағдайда ғана балада білімге деген қажеттілік, талпыныс, қызығу, танымдық белсенділігі қалыптасады.

Оқушыларға әлемдік деңгейде білім, тәрбие беру – қазіргі заман талабы. Бұл заңды да, өйткені біздің қоғам өмірінде адамгершілік бастамаларының рөлі барған сайын артып, моральдық факторлардың ықпал аясы кеңейе түсуде. Адамгершілікке тәрбиелеудің маңызды педагогикалық міндеттері – оқушылардың белсенді өмірлік позициясын, қоғамдық борышқа саналы көзқарасын, сөз бен істің бірлігін сақтап, адамгершілік нормаларынан ауытқушылыққа жол бермеуді қалыптастыру. Бала мектеп табалдырығын алғаш рет аттағанда бәрін білсем, үйренсем деп үміттенеді. Нақтылы ойлауға шамасы жетпесе де, азамат болсам деп қиялдайды.

Бастауыш сынып – қиын да күрделі кезең. Оқушылар жас, оның үстіне ой-өрісі тар, тіл байлығы аз. Сабақтан бұрын ойнағанды жақсы көреді. Сондықтан да ойынмен сабақты кіріктіріп, сабақтастыру қажет.

Қазіргі күн талабына сай жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге деген талпынысы, қызығушылығы бар адамды мектеп табалдырығынан дайындап шығудың ең бір тиімді тәсілі ол – оқытудағы сабақтастық. Сабақтастық проблемалары осы күнге дейін аз айтылып жүрген жоқ. Егер әрбір мұғалім дамыта оқытудағы сабақтастыққа үнемі көңіл бөліп отырса білім сапасы әлдеқайда жақсарар еді. Әр мұғалім өз сабағында теориялық білімінің тереңдігі, сабақта қолданылатын әдіс-тәсілдерінің тиімді пайдаланылуын алдын-ала ойластыруы тиіс. Мұғалімге қойылатын негізгі талап қайткенде оқушыға берілетін білім түсінікті, жеңіл тілде және оқушының дамуының барлық мүмкін жағдайлары қарастырылуы қажет.

Бастауыш сыныптан бастап оқушыны табанды түрде және беріле жұмыс істеуге үйретпейінше, қазіргі күннің ең жаңа әдістерімен де мақсатқа жетуге болмайтындығын әрбір мұғалім үшін талқылауға жатпайтын қағида болуы тиіс.

Мектепте оқытудың тиімділігі оқушылардың оқу сипатына бірден-бір байланысты. Тек білім, қабілет пен дағды ғана емес, сондай-ақ пәнге деген қызуғушылық, онымен қатар әуестенушілік оқуға деген ынта да оқушы қызметінің барысында қалыптасады.

Осы күнге дейін бастауыш мектеп пен негізгі мектепте математиканы оқытудың мазмұнындағы сабақтастық, оқытудың әдістері мен тәсілдері арасындағы сабақтастық едәуір зерттелгенімен, бастауыш білім беру мен негізгі мектепте математиканы дамыта оқытудағы сабақтастық мәселелері орын алып отырғандықтан, математика пәнін

меңгеруде көптеген қиыншылықтарға кездеседі. Білім дәрежесін бүкіл әлемдік дәрежеге жеткізу үшін дамытпалы оқытуды дәстүрлі оқытуға айналдыруымыз керек. Сондықтан мектептік білім беру жүйесінде оқушылардың қабілеттілігін дамыту ісіне жағдай жасау міндеттерінің көкейестілігі сөзсіз.

Бастауыш мектепке арналған математика оқулықтары өңделіп, толықтырылып басылуда, ол оқулықтардың оқушы білімін дамытуға, балалардың жас ерекшелік деңгейлеріне сәйкестігі әлі зерттеулерді қажет етеді. Заман талабына сай бастауыш білім берудің мазмұнын негізгі мектеп математикасы білім мазмұнымен сабақтасатындай бағдарламаларға аздаған өзгертулер қажет болып тұрғандай көрінеді. Себебі бастауыш мектеп математикасы баяғыдан бері сандар центрлері бойынша құрылған, яғни теріс емес бүтін сандарға амалдар қолдануға бағытталған. Осы жерде 4 сынып математикасы мазмұнын біраз жетілдіру қажет. 4-5 сыныпта математикадан оқылатын тақырыптар бойынша алғашқы мағлұматтар берілсе, сонда келесі бастауыш сынып оқушылары келесі сатыға ауысқанда қиыншылықтарға кездеспес еді. Енді бастауыш мектепті жақсы бітіріп шыққан оқушы 5 сыныпқа барғанда кейбіреулерінің білімдері неге төмендеп қалады. Мұның ең бір себебі бастауышта бір мұғалім ғана сабақ берсе, ал 5-сыныпта әр пәннен әр түрлі мұғалімдер сабақ береді. Бұған да үйренбеуі мүмкін. Бұрынғы оқулықтарда 3-сыныпта «Үлес» тақырыбымен таныстырғанда, бөлшек сызығы және оның мағынасымен мүлде таныстырылмайтын. Ал қазіргі өңделіп басылған оқулықтарда бөлшек сан берілгенімен, оның алымы және бөлімі туралы мағлұмат берілмейді. Мысалы, №2 есепте. Алма теңдей неше үлеске бөлінген? Алманы тең екі үлеске бөлдік. Бұл-жарты алма немесе екіден бір бөлік деп бөлшек сан түрінде көрсетілген. Осы жерде үлес ұғымымен таныстыру оқушылар үшін жеткіліксіз, 3-сынып оқушысы үшін түсіну қиынға соғады. Оқулықта «екіден бір сағат неше минут, төрттен бір сағат неше минут» сияқты есептер бөлшек сызығымен берілген, осы жерде алымы нені білдіреді бөлімі нені білдіреді бірден түсіндіріп кетсе оқушыға түсінікті болар еді. 3-сыныпта «Үлес» тақырыбына өте аз сағат берілген. Осы жерде үлес ұғымымен таныстыру мазмұнын жетілдіріп, балаға жеткілікті дәрежеде бөлшек ұғымымен таныстырса, онда олар 5-сыныпта бөлшек сандарға амалдар қолданғанда қиналмас еді. Қазіргі жағдайларда бөлшек сандармен берілген тапсырмаларды орындау оқушыларға қиынға түсуде. Сол сияқты «Жылдамдық», «Уақыт», «Қашықтық» тақырыбы берілген және бұл жерде жылдамдық, уақыт және қашықтық арасындағы тәуелділікпен таныстырылған.

Бастауыш мектеп математикасы мен негізгі мектеп математикасында оқылатын материалдар мазмұны жетілдіріліп, негізгі мектеп арасында сабақтастық орындалған жағдайда оқушы білім берудің бір сатысынан екінші сатысына ауысқан кезде қиыншылыққа аз кездесетіндігін байқауға болады [2, 5-6 бет].

Тарихтың өткенінен сабақ ала отырып, қарыштап даму біздің басты мақсатымыз. Терең тарихымызға үңіле отырып, болашағымызды қалыптастырамыз.

20 ғасырдың басындағы мұсылман мектептерінде оқулықтың жоқшылығын көріп, бағдарламасыз, оқулықсыз, қолына не түссе соны оқытып жатқан кезде М.Дулатов ұлт мектептеріне арнап жаңа оқулықтар жаза бастады, яғни өзіміздің қазақ тілімізде. Бұл тек қана елін, жерін, ұлтын сүйер азаматтың ғана қолынан келетін ерлік деп бағалауға болады. Ол кезде оқулық жазу қиынның қиыны еді. Біріншіден, ана тілінде бүгінгідей қалыптасқан ғылыми терминдер, екіншіден, үлгі-өнеге алар іс-тәжірибе, үшіншіден, кітап шығаратын полиграфиялық жағынан жетілген баспаханасы жоқ болатын. Асыл ағамыз бұл қиындыққа қарамай оқу ағарту ісінің ауыр жүгін көтеруге бел байлаған болатын. М.Дулатовтың ағартушылық қызметі ауылда бала оқытудан басталды. Оқу-педагогтік қызмет өмір бойы қаламгердің айрықша көңіл аударған, қолы босаған кезде ықыласпен өзі ұнатып айналысқан жұмыстарының бірі еді. Қазақ халық ағарту институтында ұстаздық еткен жылдары ол осы саланның өзекті мәселелері туралы өткір мақалалар жазды, жаңа шаңырақ көтеріп жатқан оқу орындарына арнап «Есеп құралы. Бастауыш мектеп оқушыларына», «Есеп құралы. Бастауыш мектеп екінші жыл оқытылатын», «Қирағат

кітабы» оқу құралдарын шығарды. Соларға жеке-жеке тоқталып, талдап шықсақ. Қазіргі кездегі математикадан оқу кітаптарын құрастырушылар үшін теңдесі жоқ еңбегі екі бөлімнен тұратын «Есеп құралы» болатын [2, 5 бет]. Алғашқы нұсқасы 1914 жылы Орынборда басылып, екіншісі 1921 жылы Тәшкенде басылып шыққан болатын. Мұнда бастауыш сынып оқушылардың ұғымына оралымды, көкейіне қонымды, күнделікті қазақ өмірінен алынған, қазақ психологиясына бесенеден танымал есептер, тапсырмалар мен жаттығулардың төрт амалды (қосу, алу, көбейту, бөлу) зердеге тез тоқып алуға жәрдемдесетіні дау туғызбайды. Бірінші класқа арналған «Есеп құрамында»: «Біздің үйде 6 ат бар еді, құдамыздан тағы бір ат алдық, біздің үйдің аты нешеу болды?» Ахметжанның үйі соғымға неше мал сойды? «Мерген 2 қаз атып алып еді. Біреуін ақсақалға байлады, Мергеннің өзінде неше қаз қалды?» «Біздің үйдің желісінде 10 құлын бар еді. Біреуін ағытып жіберді. Желіде неше құлын қалды?» т.б. осындай мысалдар оқушыларды тек есеп шығаруға машықтандырып қана қоймай, оны халықтың салт-дәстүрі мен әдет-ғұрпын танып білуге үйрететіні сөзсіз [3, 259-260 бет]. «Есеп құралы» кітабын парақтап отырсаңыз, төрт түрлі ерекшелігімен көзге түседі.

Біріншіден орыс, татар, мешер, т.б. мәдениеті өркендеген елдердің оқулығына қарап отырып, тыңнан тілімізге жүзге тарта математикалық жаңа терминдер енгізілген. Мысалы: ондық сандар, бірлік сандар, теңге, тиын, шақырым, екі белгілі сандарды көбейту, көбейткіш, көбейтінді, есе артық, есе кем, пұт, мыңның ішіндегі сандардың жазылуы таңба, сағат, минут, секунд, қалдық, т.б.

Екінші кітапқа енген есептердің бәрі қазақ ауылының өмірінен алынған. Мысалы: «Біздің үйде 3 құлынды бие бар еді. Биыл құдамыздан қосымша екі құлынды бие алдық. Біздің үйдің желісінде неше құлын байлаулы?» деген мысал есепті оқи отырып, бала бие, құлын, құда желі, т.б. деген қазақ ауылының күнделікті өмірінде кездесетін сөздерді жиі қолданғанын байқаймыз. Автор осы арқылы 7 жасар баланы қазақ ауылының тұрмысымен таныстыруды көздеп отыр.

Үшіншіден, есеп кітабындағы алынған есептер баланың түсінігіне жеңіл, сөйлемдері қысқа ұғымды.

Төртіншіден, және, ең бастысы, автор алған қай есеп болсын тәрбиелік, тәлімдік мәні ескеріле құрылған. Мысалы: Денсаулықты сақтау, үй жұмысын қалай орындау, денені, киімді таза күтіп ұстау, адал еңбекпен мал табу, «Егіннің ебін, сауданың тегін білу», оқулықты, кітапты күтіп ұстау, т.б. оқушы ғибрат аларлық әңгіме немесе мысал есептер берілген. Сондықтанда қазіргі Математика кітаптарындағы Иванның 5 дәптері бар еді. Коля 5 пласмастер сатып алды деп келетін ұлттық нақыштан жұрдай тіркестерді қазақшалайтын күн бізге әлдеқашан туған сияқты. Өйткені қазіргі кітаптардан көп қателік тауып жатамыз [3, 9-10 бет].

Ал М.Дулатовтың аса көрнекті де көлемді еңбегі «Қирағат кітабы» (1924) өзінің құрылысы жағынан бастауыш сынып оқушыларына жеңіл түсінікті тілде, табиғатпен байланысты әңгімелерден (жылдың төрт мезгілі ол кездердегі жан-жануарлар мен құстар өміріндегі ерекшеліктер ел өміріндегі ерекшеліктер ел өмірі тұрмыс тіршілігі т.б) тұрады. Екінші бөлімде балаларды талаптылыққа, еңбек етуге, адамгершілікке баулитын ғибратты әңгімелер топтап берілген. Мысалы: «Оқымысты бала» деген әңгімеде қаладан оқып келген баланың ауылға келген соң еріншектік жасап, тырнауыштың сабын басып қалғанда оны маңдайына соғып алып, «Тырнауышты аяқ астына тастаған қандай ақымақ екен» деп ашуланады. Осы арқылы автор «Оқыдым деп кеуде керме, ана тілінді ұмытпа», «Асқан адам маңдайына тас тигенде өкінеді. Бірақ онда кеш болады» деген ойды меңзеп отыр. Ал, «Қонақ кәде» атты әңгімесінде қазақтың әдет-ғұрпын сөз етсе, «Күлменіздер кәріге» деген әңгімеде әке тілін алмай өлмелі шал-кемпірді мазақтайтын әдепсіз балалардың қылығы айтылады. «Бөрік» атты әңгімеде баланың үлкендерге ұқсап бағатынын тілге тиек етеді. «Мектепке» деген өлеңде баланың ұйқышыл болмауын, сабақтан кешікпеуін ескертсе, «Мектептен» деген өлеңде қысқы аязда тоңып, қарны ашып, сабақтан қайтып келе жатқан баланы Майлыаяқ деген итінің құйрығын бұлғап, алдынан шығып, еркелеп қарсы алуы, балаға деген үй хайуанатының аянышты әсер-сезімі суреттеледі [3, 8-9 бет]. Қорытындылай келе, М.Дулатұлы сол кездегі қиындыққа қарамай қазақтың оқыған

жастарын қазақ тілін қадірлеп, өзіміздің ұлттық тіліміздегі оқулықтар шығарып соларды мұғалімдерге оқытып көп талап күткен. Өзі білу мен өзгеге үйрету екі бөлек. Балаларды оқыту-өз алдына бір ғылым деген болатын. Сондықтан оқытуды бастауыш мектептен-ақ кішкентай кезінен бастап оқыту керек. Өйткені кішкентай бала да бұл кезде бәрін жылдам қабылдайды. Автор бастауыш сынып балаларының үлкендердей оқыған кітабына сын көзімен қарауға ақыл-ойының өсу дәрежесі сай келмегендіктен, мазмұнына онша мән бермей, сыдыртып оқып шығуды әдетке айналдыратынын, сондықтан әр оқылған әңгіменің мазмұнына ерекше мән беру керек тәлім-тәрбие алу керек [4, 256 бет]. Сонымен қоса халқымыз егемендікті аңсап жатқан қарбалас шақта жас өркендерді жерге шырылдап түскен кезден есейіп есі кіріп болғанға дейінгі аралықта ана тілінің уызына жарытып қана қоймай, олардың ұлттық рухпен, салт-дәстүр, әдет-ғұрыптан мейлінше сусындауына ерекше көңіл аударуымыз қажет. Бұл жөнінде де М.Дулатов былайша жеріне жеткізе айтқан еді. «Бастауыш мектепте алған тәрбиенің, - деп жазды ол,- әсерлі күшті, сіңімді болуы, қай халықтың мектебінде болса да оқу кітаптары ана тілімен, өз ұлтының тұрмысынан, һәм табиғаттан жазылып, баяндап оқытудың асыл мақсатына муафик үйретуден, осылай біліп, баяндап оқытқанда, балқыған жас баланың ойына, қанына, сүйегіне ұлт рухы сіңісіп, ана тілін анық үйреніп, керекті мағлұмат алып шығады. Мұндай балалар бастауыш мектепті бітіргеннен кейін қай жұрттың мектеп-медресесіне оқыса да, қай жұрттың арасында жүрсе де сүйегіне сіңген ұлт рухы жасымайды. Қайда болса да, тіршілігінде қандай ауырлық өзгерістер көрсе де, ұлт ұлы болып қалады деп, бастауыш мектепте ұлт балаларын ана тілінде оқытып, ұлттық тілдің мәйегінен нәр алып шығуына аса маңызы зор мән берудің керектігін айта келіп ана тілінің келешекте адамның бойында ұлттық- патриоттық сезімнің берік орын алуына ықпал ететінін баяндайды [4,259 бет]. Яғни оқытудағы мақсат жалғыз құрғақ білім үйрету емес, біліммен бірге жақсы тәрбиені қоса беру.

Қазіргі таңдағы оқулықтарды заман талабына сай құрастыру дұрыс, бірақ халқымыздың ғасырлар бойы жинақтаған ұлттық тәрбие мен, оқытудағы тәжірибелердің ұмыт қылмай, ұрпақ тәрбиесінде қолданатын болсақ нұр үстін нұр болар еді.

Әдебиеттер тізімі:

1. ҚР Президентінің «Қазақстан 2050» стратегиясы. Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Жолдауы <http://www.akorda.kz>
2. Бастауыш мектеп журналы 2015/1
3. Мыржақып Дулатұлы, 2003. 4том
4. Құбығұл Жарықбаев, Серғазы Қалиев,1995 «Қазақ тәлім -тәрбиесі»

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢАРҒАН МАЗМҰНЫ, ҚАЗІРГІ ОҚЫТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

**Орынбаева Маржан Жайлаубаевна,
Ақтөбе облысы, Байғанин ауданы,
Жарқамыс ауылы**

ТҮЙІНДЕМЕ

Бүгінгі таңда білім беру мазмұнын жаңарту өте маңызды өзгерістердің сатысында тұр. Сол себепті бұл тақырыптың да өзектілігі сонда: Білім беру мазмұнын жаңарту арқылы оқу-тәрбиелік үрдісті ұйымдастырудың жаңа әдістері мен түрлерін білу, жинақтаған іс-тәжірибе негізінде жаңа заман талабына сай берілетін ақпараттарды пайдалана отырып, оқушының білімге деген құлшынысын арттырып, өздігінен ізденуге бағыт беретін әдіс-тәсілдердің жаңа формаларын оқу-тәрбие үрдісінде қолдану болып табылады.

Тақырыпты таңдаудағы мақсатым:

Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, белсенді іс-әрекетке бағыттау жолындағы тиімді әдіс-тәсілдерді әріптестерімнен үйрену, өз іс-тәжірибеммен бөлісу.

Күгілетін нәтиже : Бастауышта оқыту мазмұнын жаңарту жұмысын жаңа тұрғыда ұйымдастыру арқылы, жеке тұлғаның өздігінен ізденіп, ой-өрісінің жан-жақты дамуына жағдай туғызылады, білім сапасы артады.

Тірек сөздер: Бастауышта оқыту, мазмұнын жаңарту, іс-әрекет, іс-тәжірибе.

АННОТАЦИЯ

Актуальность данной темы обусловлена тем, что образование претерпевает изменения, внедряется обновленное содержание образования. Обновление содержания образования предполагает знание методов и форм организации учебного процесса, основанных на накопленном опыте с использованием информации, представленной в соответствии с требованиями современности, для стимулирования желания учащихся учиться, использование новых форм методов и направлений в учебно-воспитательном процессе, способствующих самостоятельному исследованию и поиску знаний.

Выбор темы ставит целью: повышение интереса учащихся к предмету, использование эффективных подходов в активной деятельности, обмен опытом с коллегами.

Ожидаемые результаты: Новый подход к организации работы по обновлению содержания начального обучения создает условия для самостоятельного поиска, для развития мышления, повышает качество образования.

Ключевые слова: начальное обучение, обновленное содержание, деятельность, опыт.

ABSTRACT

The relevance of this topic is due to the fact that education is undergoing changes, the updated content of education is being introduced. Updating the content of education requires knowledge of the methods and forms of the organization of the educational process, based on the accumulated experience with the use of information, presented in accordance with the requirements of modernity, to stimulate the desire of students to learn, Use of new forms of methods and directions in the teaching and educational process that promote independent research and the search for knowledge.

Key words: Primary education, Updated content, activities, experience.

Қазіргі кездегі қоғам дарынды, қабілетті адамдарды қажет етеді. Білім беру мекемесінің алға қойған мақсатына жетуі үшін басқаруға ықпал жасайтын (мұғалімдер, мектеп оқушылары) және өзінің басқарушы ішкі жүйесі (әкімшілік, педагогикалық ұжым) біртұтас жүйе болғандықтан, инновацияға үнемі орын табылады. Инновацияның қажеттілігі сыртқы себептермен де анықталады, ол мынадай бірқатар себептерге байланысты: адамдардың мұқтаждығын қамтамасыз ету қажеттілігі, мектеп оқушыларының білімге, дағдыға, шеберлікке деген ұмтылысы, жоғары сапалы білім алуға жеке тұлғаның дамуы. Демек, жаңалықтың ену қажеттілігі білім алуға деген конъюктураның мұқтаждығынан пайда болады. Білім берудегі жаңалық пен қоғамдық жаңалық бір ғана мақсатты көздейді, олар даму мен прогрестің қабілетін арттыруы қажет. Білім берудегі жаңарту туралы айту барлық мағынасы қандай да бір қоғамдық қажеттіліктерді қанағаттандыруға бағытталған жағдайға ғана байланысты. Қоғамдық қажеттіліктің деңгейі мен сипаты ғана жаңалықты енгізу бойынша істелген жұмыстың бағыты мен жемістігін анықтайды. Сондықтан, оларды негіздеуде тар шеңберде қолданылатын міндеттермен шектеліп қана қоймай, әлеуметтік-педагогикалық дамудың нақты бағыттары мен негізгі мақсаттарын ескеруіміз қажет. Бұл ұсақ ұстанымсыз өз-өзімен, сондай-ақ, қоғамдық міндеттер мен құндылықтармен де еш байланыссыз тәртіпсіз шашырап жатқан инновациядан аулақ болу үшін маңызды» дейді А. Найн. Бүгінгі таңда жинақтаған тәжірибеміз сүйене отыра, білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында оқу-әдістемелік жұмысыма бүгінгі күн талабынан шығатындай өзгерістер енгізу керектігі жолында ізденудемін.

Ақтөбе облысында мұғалімдерге арналған кембридж бағдарламасы аясында өткен «Тиімді оқыту мен оқу» табықырыбындағы білім жетілдіру курсы және «Бастауышта оқыту мазмұнын жаңарту жұмысын жаңа тұрғыда басқару жолдары» тақырыбындағы бастауыш класс мұғалімдерінің курсынан дәріс алдым. Бұл курстан мен:

1. Оқыту мазмұнын жаңарту жағдайларындағы мұғалімнің іс-әрекеті.

2. Білім беруді демократияландыру мен ізгілендіру жолдары.

3. Мұғалімнің ғылыми-әдістемелік деңгейін көтеруі. т.б көкейтесті мәселелердің жауабын алып, өз іс-тәжірибемде әдіскерлер мен әріптестерімнің білім мазмұнын жаңартудағы іс-тәжірибелерін оқып-үйреніп, оны әдістемелік жұмысымда қолдану, оқу-тәрбиелік үрдісті басқарудың өзім қолданып жүрген түрлеріне тоқталғым келеді.

Сонымен, біз оқушылардың білім-білік дағдыларын дамыту үшін, оқыту мазмұнын жаңарту жұмысын жаңа тұрғыда ұйымдастыру үшін не істеуіміз керек? Білімді тұлға шығару сабақ сапасынан. Сабақ дегеніміз-оқытуды ұйымдастырудың басты формасы. Жаңаша оқытуда оқушы мұғалімнің түсіндіргенін меңгеріп қана мұғаліммен тікелей пікірталасқа көшеді, оқушы рөл атқарушы ғана емес, жетекші бағытты ұстайды. Белгісізді анықтауға өзі жауап іздейді, шешімдері де әр түрлі болады. Мұғалім мен оқушы арасында тығыз байланыс қалыптасады, бірлік одақта қызмет істейді. Сондықтан да, бастауыш класта оқушылардың оқу-әрекетін жедел басқаруды ұйымдастыру құралы ретінде, сабақта компьютерді пайдаланудың тиімділігі бар екендігіне тоқталғым келеді.

Оның артықшылықтары мынадай:

1. Әр оқушы өз қарқынымен жұмыс істеуге үйренеді.

2. Уақытты үнемдейді.

3. Мұғалім бақылаушыдан кеңесшіге ауысады.

Ана тілі, Қазақ тілі, математика сабақтарында тарауды бекіту, қайталау, білімді тиянақтауда, оқушылардың компьютерді пайдалана отыра, өзіндік жұмысын тез және қарқынды ұйымдастыруға болады. Мысалы: Қазақ тілінен көп нүктенің орнына тиісті әріпті қой, керекті сөздерді қолданып сөйлем құра, өлеңді, әңгімені жалғастыр тапсырмаларын өз бетінше, бір-біріне бөгет жасамай орындауға тырысады. Мұндағы мұғалімнің негізгі мақсаты-оқушылардың қатесіз, сауатты жазуын қадағалау. Ана тілі сабақтарында мәтін бөліктеріне ат қойғызу, сурет салғызуға, логикалық сипаттағы ойындарды пайдалану тиімді. Компьютерді пайдаланып сабақ өткізу мектепте мынадай міндеттерді жүктейді:

1. Оқушылардың компьютерлік сауаттылығын ашу.

2. Оқыту, тәрбиелеу үрдісіндегі ақпараттық алмасу сипатын анықтау.

3. Дайын бағдарламаларды қолдана білу шеберлігін арттыру.

4. Ойлау қабілетін дамыту.

Компьютерді сабақта қолдану нәтижесінде оның ұтымды тұстарын айтпай кетуге болмайды:

- Сабаққа деген құлшыныс пайда болады.

Мұғалімдер қолданатын оқыту әдіс-тәсілдері (яғни, педагогикалық әдістемелер) оқушыларды оқытудың ең жоғары стандарттарын қамтамасыз ету үшін маңызды. Олар алдында қол жеткізген жетістіктерден кейін мұғалімдердің педагогикалық шеберлігі оқушылардың алға жылжуына айтарлықтай септігін тигізетінін дәйекті түрде көрсетті. Мұғалімдер қолданатын әдістер оқудың тиімділігіне елеулі әсерін тигізеді. Педагогикалық әдістемелерді жетілдірмей тұрып, оқу бағдарламасын өзгерту білім беру стандарттарына қатысты реформалау шараларының мүмкіндіктерін және нәтижелілігін төмендетеді. Бастауыш сынып пәндеріне арналған оқу бағдарламаларындағы оқу мақсаттары оқушылардан шынайы проблемаларды анықтап зерттей білуді талап етеді. Сондай-ақ, «Бастауыш сынып пәндері бойынша критериялды бағалау және оқытуды жоспарлау» тарауында бағалау және жоспарлау әдіс-тәсілдері анағұрлым толық қарастырылатын болады. Сонымен қатар педагогиканың түрлі аспектілері қарастырылады: қарым-қатынас

жасау дағдылары (мұғалімнің жетекшілігімен жүретін оқылым және жазылым, дәлелдеу), белсенді оқу, зерттеуге негізделген оқу болып табылады. Педагогиканың барлық осы аспектілері сындарлы оқыту теориясымен үйлеседі. Сындарлы оқыту тәсілдері білім берудің «дәстүрлі» әдістерімен салыстырғанда, оқыту кезінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың алдыңғы алған білімдерімен ұштастыра отырып, жаңа білім алуы туралы тұжырымдамаға негізделеді. Бұл жерде ең маңыздысы оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болмақ. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да дағдыларын, алған білімін қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді қатысуы керек. Оқушылардың алған білімдерімен жұмыс істеуге, оны әрі қарай өндеп, өз дағдыларын арттыруға мүмкіндік беретін жаттығуларды орындауға мүмкіндіктері болуы аса маңызды болып табылады. Бастауыш сынып пәндерінің аясындағы педагогикалық тәсіл белсенді оқуды көздейтін сындарлы оқуға негізделеді. Бұл тәсіл аясында оқушылар оқу үдерісіне белсенді атсалысады, сол арқылы өздері үшін оқудың маңызын өздері анықтайды. Бұл мұғалім селқос қана тыңдап отырған оқушыларға өтіліп жатқан тақырыпты хабарлағанға қарағанда, анағұрлым қуатты құрал болып табылады. Бастауыш сыныпта сабақ жүргізуде қолданылатын педагогикалық әдіс-тәсілдердің басым бөлігі зерттеуге негізделген оқу әдіс-тәсілдерінен тұрады. Мұғалімдер өз оқушыларының қызығушылықтары туралы білімдері мен бүкіл білім беру бағдарламасын ескере отырып, орындалатын жаттығуларды өзі таңдауға ерікті. Жаттығуларды оқушылардың мүдделері негізінде жоспарлау «оқушылар туралы хабардарлықтың негізінде оқытуға» түрткі болады, ал бұл өз алдында саралауды қолдануға жол ашады. Мұғалім оқушылардың оқу үлгерімін бақылап, оларға мақсаттарына жетуге қолдау көрсетеді. Ынтымақтастық сапалы ұйымдастырылған біліктілікті арттыру шарасының маңызды құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады. Сол себепті, біліктілікті арттыру курсына жоспарланған көптеген жаттығулар тыңдаушылардың бір-бірімен ынтымақтасып жұмыс істеуін көздейді. Мұғалімдер үшін білім берудегі жаңа идеяларды талқылап, ол идеялар туралы ақпарат алмасуға мол мүмкіндік берудің маңызы зор. Осы жаңа оқу бағдарламасы мұғалімдерге белсенді оқу жаттығуларына қатысып, бастауыш сыныптарды оқытуды тиімді жүргізуге ненің көмегі бар деген мәселе тұрғысынан кәсіби әңгімеге қатысуға мүмкіндік береді. Осы тәсілді қолдана отырып, мұғалімдердің дағдылары мен білімін арттыруға қол жеткізуге болады. Оқытуда осы қарым-қатынас тәсілін қолдану арқылы мұғалімдер барлық оқушылардың оқу бағдарламалары мен оқу жоспарларында көрініс тапқан оқу мақсаттарына жетуге ынталандыратын жаттығуларды қалай жоспарлауға болатынын көре алады. Топта бірлескен мұғалімдер бірбірінің білімімен және түсінігімен бөлісе отырып, бірлесіп жұмыс істейді. Олар түсініктеме беріп, өз болжамдарын ұсынады, осылайша әсіресе бірлескен сұрақ-жауап кезінде өз түсінігін кеңейтеді. Біліктілікті арттыру курсы барысындағы кері байланыс ұсынып, өзін-өзі бағалауға мүмкіндік беретін топтық жұмыс пен бірлескен тәсіл мұғалімдерге кәсіби құзыреттіліктің және/ немесе жетілдірудің кез келген саласын түсінуге көмектеседі. Бастауыш сыныпта мұғалімнің рөлі оқушылардың үлгерімін қадағалап және есепке ала отырып, олар үшін «белсенділендіргіш» рөлін орындауға негізделеді. Оқу үдерісін жандандыру үшін мұғалімдер ынталандырғыш материал ұсынып, оқу үдерісіне таңдамалы түрде араласады, осылайша оқушылардың бойында танымдық өзгерістердің орын алуына ықпал етеді. Сыныптан сыныпқа ауысқан сайын оқушылар анағұрлым жақсы нәтижелерге қол жеткізу үшін өз бетінше әрекет етуге үйрену керек. Оқушыларға оқу жоспарындағы жаттығулар аясында көзделген оқу мақсаттарына қол жеткізуге көмектесетін бірқатар педагогикалық тәсілдерді пайдалануда мұғалімдерге біліктілікті арттыру курстары арқылы қолдау көрсетіледі. Критериалды бағалау моделі оқушылардың оқу мақсаттарына жетудегі ілгерілеуін анықтау үшін

қосымша тәсілдерді пайдаланады. Белсенді оқу оқушының мұғалімді енжар тыңдап қана қоймай, белсенді жұмысқа тартылуын көздейтін оқыту және оқу әдістерінің бірі болып табылады. Бұл тәсілдер оқу үдерісі жаттығудың алдында емес, оны орындау барысында жүзеге асырылатын құбылыс екендігін түсіндіреді. Сыныпта қолданылатын бұндай тәсілдерге топтық жұмыс, ойын «баламалары» және пән бойынша белгілі тақырыптағы ойындар кіреді. Бастауыш сыныптарда ойын шынайы өмірдің белгілі бір аспектілерін модельдеу және зерттеу үшін ұсынылған мүмкіндік болып табылады. Домино және карта сияқты дәстүрлі ойындар математика сабақтарындағы кездейсоқтық пен ықтималдық мәселесін қарастыруда оңтайлы болмақ. Шарада, тақтада сөздерді біріктіру немесе сөздерді жіктеу сияқты ойындар – тіл үйренуді қамтамасыз етудің және оны көрсетудің бірден-бір қызықты әрі тартымды тәсілдерінің бірі. Көптеген стратегиялық ойындарды (мысалы, «Алға» («Go») деп аталатын ежелгі қытай ойыны) тұрғындар мен қоғамның өсуін модельдеу үшін пайдалануға болады. Бастауыш сынып мұғалімдерінің біліктілігін арттыру курсы аясында қолданылатын тағы да бірқатар тәсілдер: • Мұғалімнің жетекшілігімен жүретін оқылым мен жазылым; • Қарым-қатынас жаттығуларын пайдалану; • Проблема шешу мақсатында жеке және топта жұмыс істеу; • Орындау арқылы білім алу (әрекет ету арқылы); • Ашық сұрақтарды пайдалану; • Дәлел ұсынуға ынталандыру; • Зерттеу барысында бірлесіп жұмыс істеу; • Зерттеуге негізделген оқу, оның барысында оқушылар мәселені жеке өздері зерделейді. Мұғалімдер пайдалана алатын аса бір тиімді әдістердің бірі «Дауыстап ойлану» деп аталады. Мұғалім мәтінді оқиды және «дауыстап ойлайды», сол арқылы оқушыларға мәтінді түсінуге көмектеседі. Дәлелдеу Жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын қалыптастыру және оларды қолдану – бастауыш сыныптың білім беру бағдарламасының өзекті аспектісі болып табылады. Осы ойлау дағдыларын қалыптастырудың ең басты тәсілдерінің бірі – дәлелдеу. Дәлелдеу бастауыш сыныптарда кез келген пікірталас бастау, жүргізу және оны бағамдау үшін маңызды, әсіресе, математика үшін оның маңызы өте зор, себебі онда бір есептің бір ғана шешімі болғанымен, оған жетудің тәсілдері толып жатыр. Бұл сондай-ақ Қазақстандағы жаңартылған білім беру бағдарламасында басым болып табылатын бірнеше құндылықтар мен дағдыларды, мысалы, шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау, қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытудың негізгі тәсілі болып табылады. Бастауыш сыныптарда кеңінен қолданылатын, өзара әрекеттесудің түрлі жағдайларында қалыптасатын және жүретін оқудың екі саласы бар; бұл монологтік және диалогтік Монологтік көзқарас заттарды абсолюттік материя ретінде түсінеді және де бұған дейін алынған білімнің негізінде қалыптасады, ал диалогтік көзқарас болса білімді оқу барысында жүретін үдеріс ретінде, дәлелдеу барысында, яғни пікірталас пен келіссөз барысында қалыптасатын білім ретінде қарастырады. Осындай сабақтарда оқушылар басқа оқушыларға тұжырымдаманы өз сөзімен түсіндіру үшін бірқатар сұрақтар мен топтық талқылауды пайдалана отырып, проблемаларды шешу үшін бірлесіп жұмыс істейді. Мұғалімдер оқушылардың берген түсініктемелеріне құрметпен қарайды және оның құнды екенін түсінеді, проблеманы шешудің осындай ерекше тәсілдері басқа оқушыларға мәселені түсінуге көмектесе алатындығын мойындайды. Оқушыларға бастауыш сыныптарда проблеманы шешуді ұсыну арқылы мұғалім оқушылар Пиаже сипаттаған танымдық даму сатыларының нақты бір операциялық кезеңінде екенін есте сақтау керек. Белгілі бір жастағы балаларға проблема ұсынғанда мұғалімдер абстарктілі, ойдан шығарылған нәрселермен жұмыс істегенше, қарапайым бірақ нақты мысалдарды пайдаланғаны абзал. Физикалық материалдар мен шынайы өмірден алынған мысалдарды жиі пайдалану оқу үдерісін тиімді етеді. Қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сыныпқа арналған білім беру бағдарламасы оқушыларға ХХІ ғасырдағы қарқынды дамып келе жатқан зияткерлік және техникалық ортада табысты болу үшін қажетті дағдыларды меңгертуге бағытталған. Олар оқушыларды сын тұрғысынан ойлау, бірлесіп жұмыс істеу, ақпаратты өңдеу, проблемаларды шешу сияқты анағұрлым жоғары деңгейдегі көптеген дағдыларды өз бетінше меңгеруге және зерделеуге дайындайды және ынталандырады. Қазіргі заманның

талабы-көптілділік.адам баласының рухани байлығытәрбиесі,білім бәрі де тіл арқылы жетіледі. «Тілменен түйілген,тіспенен шешілмес» демекші әр адамның сөздік қоры бай болуы үшін тілін,ой-өрісін, жан-жақты дамыту керек.Сол себепті болашақ ұрпағымызға үштілділікті қажетті деп ұғындыру ұстаздың ең басты міндеті болып саналады.Қазіргі уақытта еліміздің басқа мемлекеттеріменқарым-қатынасы артып отырған шақта үштілділікті еркін меңгерген,келешекте білімін түрлі саладағы қарым-қатынас жағдайында пайдалана алатын адамды мектеп қабырғасынан оқытып шығару –біздің қазіргі кездегі ең басты міндетіміз.Халқымыз ежелден тіл абыройын биікке көтеріп, «Өнер алды-қызыл тіл» деп,сөз өнерін бар өнердің алдына қойып,жоғары бағалаған. Әдетте тіл жөнінде,тіл-адамдар ара қарым-қатынас жасау құралы деп таныған.Көптілді білім беру дегеніміз-оқу үрдісі барысында екіне одан да көп тілде білім беру.Көптілді оқыту –жас ұрпақтың білім кеңістігінде еркін самғауына жол ашатын,әлемнің ғылым құпияларына үңіліп,өз қабілетін танытуына мүмкіншілік беретін бүгінгі күнгі ең басты қажеттілік.Әр адамның рухани –адамгершілігін арттыру үшін бүгінгі тез өзгеріп жатқан дүниеде өмір сүріп еңбек ету үшін жан-жақты болу қажет деп есептеймін.

Әдебиеттер тізімі:

- 1.ҚР Президентінің «Қазақстан 2050» стратегиясы. Қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» Жолдауы <http://www.akorda.kz>
- 2.Бастауыш мектеп журналы 2015/1

СЕКЦИЯ 9. МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ/ ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАР АТА-АНАЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН САНДЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ АРТТЫРУ ТИІМДІЛІГІ

Сисенбердиева Ақтолған Жанкеевна
Аға оқытушы, Қ.Жубанов атындағы АӨМУ,
Ақтөбе қ.

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалар ата-аналарының функционалды сауаттылығын сандық технологиялар арқылы арттыру тиімділігі туралы қарастырылған

Түйінді сөздер: мектепке дейінгі бала, ата-ана, функционалды сауаттылық, сандық технология, тиімділік.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены эффективность функциональной грамотности для родителей детей дошкольного возраста с помощью цифровых технологий

Ключевые слова: дети дошкольного возраста, родители, функциональная грамотность, цифровая технология, эффективность.

ABSTRACT

The article discusses the effectiveness of functional literacy for parents of children of preschool age with the help of digital technology

Keywords: children of preschool age, parents, functional literacy, digital technologies, effectiveness.

Жеке тұлғаны қалыптастыру-біздің қоғамымыздың басты міндеті. Бала дүниеге келгеннен 5(6) жасқа дейінгі аралық қоршаған дүниені белсенді танитын кез. Бұл кез ғылымда мектепке дейінгі жастағы балалар деп аталады. Қазақстан Республикасының Білім туралы заңында «Бір жастан бес жасқа дейінгі балаларды мектепке дейінгі тәрбиелеу отбасында және (немесе) мектепке дейінгі ұйымдарда жүзеге асырылады» делінген. Осы негізге сүйенсек бала тәрбиесінде отбасының алатын орны ерекше. Оны қоғамдық тәрбиенің қандай саласы болса да алмастыра алмайды. Отбасының міндеті баланы өмірге келтіру ғана емес, оны қоғамға пайдалы, өмір сүруге икемді етіп тәрбиелеу.

Ж.Баласағұн: "Қатты тәртіп көрсе бала күнінде,

Өнерімен қуантады түбінде.

Бала нені білсе жастан, ұядан – Өле-өлгенше соны таныр қиядан»-десе, ХҮІІІ ғасырдың аяғында дүниеге келген бала Пушкин, ХІХ ғасырдың орта шенінде қазақ даласында дүниеге келген Абай да шешесі мен әжесі берген тәрбие уызын еміп өседі [1]. Бұл мысалдар бала өміріндегі ата-ана жауапкершілігін айғақтап тұрғандай. Балаға дұрыс тәрбие беруде ата-ана қоғам алдында да жауапты. Өйткені, Ата Заңда «Балаларына қамқорлық жасау және оларды тәрбиелеу ата-ананың етене құқығы әрі міндеті» делінген [2,б.10].

Иә, жан-жақты тәрбие беру адам өмірінің ең ерте шағынан отбасында, ата-ана тәрбиесінен басталуы тиіс. Сәби өмір есігін іңгәлап ашқанда алғаш жанынан табылар адам-ата-анасы. Осыған сүйене отырып бала тәрбиесі отбасынан бастау алады десек те, ғылымға негізделген тәлім-тәрбие мектепке дейінгі ұйымдардан басталып, мектепте жалғасын табады. Білім берудің алғашқы буыны –мектепке дейінгі мекемелер. Мектепке дейінгі балалар алатын білім мектепке қарағанда қарапайым болса да, бөбектің келешек

өсіп дамуына зор әсерін тигізеді. В.Ф.Одоевский мектепке дейінгі жастағы үйретуді «Қандай да болмасын ғылымға дейінгі ғылым» деген еді.

Мектепке дейінгі білім беруде отбасы-балабақша сабақтастығының рөлі зор. Әйтсе де барлық ата-ананың күн сайын балбақшамен байланысқа түсуінің оңтайы келе бермейді. Бір ата-ананың педагогикалық білімі бар, екіншісі мүлде басқа мамандық иесі, үшіншісі бала тәрбиесін қажетті деп санамауы да мүмкін. Тағы біреуінің бала тәрбиесінде сауаттылығы шамалы болады. Енді бірі бала тәрбиесіне тәрбиеші жауапты деп есептейді. Қалай болғанда да барлық ата-ана бірдей үнемі балабақшаға келіп баласының жағдайын біліп тұруға мүмкіндігі келмейді. Аталған мәселелер тәрбиеші мен ата-ананың бірлесіп жұмыс жасауын қиындатады. Бұдан мектепке дейінгі білім беруді жаңғырту контекстінде білім беру ортасын жобалау мен қалыптастыру қажеттігі туындайды.

Осы мәселеден келіп, мектепке дейінгі балалық шақтың әлеуметтік және психологиялық құндылығын арттыру үшін - ата-аналармен байланысқа түсудің тың жолын іздестіру, олардың функционалды сауаттылығын көтеру туралы мәселе туындайды.

Функционалды сауаттылық соңғы жылдарда зерттеулер объектісіне айналды. Функционалды сауаттылық – адамның сыртқы ортамен қарым-қатынасқа түсе алу қабілеті және сол ортаға барынша тез бейімделе алуы мен қарым-қатынас жасай алу деңгейінің көрсеткіші. Олай болса, функционалды сауаттылық тұлғаның белгілі бір мәдени ортада өмір сүруі үшін қажетті деп саналатын және оның әлеуметтік қарым-қатынас жасауын қамтамасыз ететін білім, білік, дағдылардың жиынтығынан құралады. Ал кең мағынасында ол тек білік пен білімділік әлеміне барудың жолы ғана емес, ол – ұлттың, елдің немесе жеке адамдар тобының мәдени және әлеуметтік дамуының өлшемі. Осындай сапалық сипаты тұрғысынан қарағанда функционалды сауаттылық жеке адамды дамытудың тетігі ретінде қолданылады [3]. Функционалды сауаттылықты арттыру – қай саланың болмасын негізі болып табылады. Қазақстанда 2012-2016 жылдарға арналған оқушылардың біліктерін, алған білімдерін өмірде тиімді қолдана білу қабілеттерін дамытуды көздеген функционалды сауаттылықты дамытудың Ұлттық іс-қимыл жоспары дайындалған [4].

Бұл, ұрпақтың сапалы білім алуын талап етеді. Болашақ үшін тұлғаның ынтасы, шығармашылығы, жағдаяттан тез шығуы, жаңашыл шешім қабылдау қабілеттері, үздіксіз білім алуға даярлығы – оның басты функционалды қасиеттері болып табылады. Аталған функционалды біліктер отбасында және мектепке дейінгі ұйымдарда қалыптасады.

Білім негізі мектептен басталады десек те адам өмірінде мектепке дейінгі кезеңнің алатын орны ерекше екендігін ешкім жоққа шығара алмайды. Сонымен бірге, қазіргі заманда әлемдегі өзгерістерге тез бейімделетін адамдар қажет. Осы жағдайда мектепке дейінгі білім беру мен тәрбие үрдісі «өмір бойы оқыту» тұжырымдамасын жүзеге асыруға ықпал ететін құзыреттерді дамытуға бағдарлануы тиіс. Құзыреттілікті дамытудың алғышарты ретінде функционалды сауаттылық деңгейдің болуын атауға болады.

Функционалды сауаттылық, яғни «адамның өмірдің және іс-әрекеттің түрлі саласында қолданбалы білім негізінде тіршілік міндеттерін шешу қабілеті» – осы процестің өзегі болып саналады.

Қазақстандық зерттеушілер Ж.Ж.Ордабаева [5], А.Ж.Мұрзалинова [6], А.К.Рауандина[7] т.б. функционалды сауаттылық туралы қарастырды. Дегенмен, зерттеулерде мектепке дейінгі ата-аналардың функционалды сауаттылығын көтеру жолдары көп айтылмаған. Бұл мақала тақырыбының өзектілігін дәлелдеп тұрғандай. Әрине, функционалды сауаттылықты арттырудың жолдары көптеп саналады.

Дегенмен, білім саласында сандық технологияны пайдаланудың сауаттылықты, әсіресе, қазір жиі айтылып, күн тәртібіне өзекті мәселе етіп қойылған функционалды сауаттылығын дамытуда тиімділігі жоғары.

Республикамыздың «Білім туралы» заңында (3 бап) айтылғандай білім беру жүйесін ақпараттандыру, мемлекеттік білім саясатының негізгі қағидаларын жүзеге асырудың

маңызды бір механизмі болып табылады. Ақпараттық ортаны құруға негізделген білім берудің жаңа жүйесін құрып, дамыту және практикаға жаңа ақпараттық құралдарды, жаңа технологияларды енгізу білім жүйесін дамытудағы стратегиялық тапсырма болып саналады. Сондай құралдардың бірі-сандық технологиялар.

Жаһандану дәуірінде білім жүйесінде сандық технологиялар рөлі бар екенін мойындауымыз керек. Көптеген зерттеушілер, практиктер видеофильм, электрондық пошта (e-mail), мультимедиялық презентация, т.б. көмегімен жан-жақты дамыту мүмкіндіктерін қарастыруда. Нәтижесінде, ақпарат алушы мәліметті оңай әрі тез қабылдайды және ынтасы мен қызығушылығы жоғарылайды. Мультимедиялық (сандық) құралдар тәрбиеленушіні, ақпарат алушыны дамытудың бірден бір құралы болып табылады. Мультимедия дегеніміз білім беру саласындағы слайд, видео және аудио үлгідегі мәліметтерді оңай қабылдап, жадында мықтап сақтауына жағдай жасайтын құрал [8].

Біздің жағдайымызда ата-аналардың функционалдық сауаттылығын арттыруда мектепке дейінгі мекемелерде сандық технологияларды жиі қолданбауы, мақаланың маңызды мәселесі (проблемасы) болып табылады. Сандық технологиялар арқылы жұмыс істеу педагогтан шеберлікті, іскерлікті, ұйымдастырушылықты қажет етеді. Сонымен бірге мультимедиялық орта болу керек.

Соңғы жылдары ақпараттар көлемі көбейіп жатыр, бірақ, оларды меңгеруге жіберілетін уақыт керісінше азаюда. Осы орайда ата-аналарды ақпараттандыру қажеттігі туындайды. Ақпараттандыру сауаттылықты арттырудың бірден-бір жолы. Сонымен бірге, білім берудің ең маңызды мәселесінің бірі ол оқу-тәрбие ақпараттарын тиімді көрсету болып табылады. Дәстүрлі білім беру қарапайым көрнекіліктермен, вербалды қарым – қатынас түрінде жүзеге асты. Бүгінгі күні мұндай жүйені жоққа шығармасақ та, бұл жүйе кәсіби жаңартуды керек етеді. Осы мәселеде ата-аналардың функционалдық сауаттылығын арттыруда сандық технологияны қолдану қажет. Дегенмен, өзінің артықшылықтарына (көрнекілік, қолжетерлік, қолданудағы иілгіштік, интерактивтілік және т.б.) қарамастан білім алуға мультимедиа бірқатар спецификалық аспектілерге сүйене отырып қолданылуы керек:

1. Сандық технологияны қолдану үшін тәрбиеші мен ата-ана онымен жұмыс жасауды меңгерген болу керек.
2. Берілетін ақпараттар түсінікті, ата-ана үшін қажетті, шағын көлемде болғаны жөн.
3. Үнемі кері байланыс болу керек (тәрбиеші ата-анамен кез-келген жағдайда байланысқа түсе және сұраққа жауап бере алатындай).
4. Ата-ана да, педагог та құралдармен жабдықталған болу қажет.
5. Ғаламтормен байланыс орнату тездігі.

Міне жоғарыдағы аспектілерді есте ұстаған жағдайда тәрбиеші-педагог пен ата-ананың байланыс жасау мүмкіндігі артады.

XXI ғасыр - бұл ақпараттық қоғам дәуірі. Жаңашыл педагог сандық технологиялар төңірегіндегі білімдерді игеріп қана қоймай, сондай-ақ оларды өзінің кәсіби іс-әрекетінде пайдалана алатын маман болуы тиіс. Білім берудің жаңашыл жүйелерінде жан-жақты компьютерлік бағдарламалар және АКТ құралдары кең тараған. Сандық технологиялар көмегімен оқу-әдістемелік және ғылыми ақпараттар алуға, кеңес беруді жылдам ұйымдастыруға, нақты уақыт аралығында виртуальды сабақтар (семинарлар, дәрістер) жүргізуге, кез-келген уақытта байланысқа түсуге, ата-ана мен баланың мекеме және үй жағдайындағы оқу іс-әрекетін көруге т.б. үлкен мүмкіндіктер бар. Осы мүмкіндікті қарапайым формада мектепке дейінгі кезеңнен пайдалану тәрбиешіге де, ата-анаға да тиімді болары сөзсіз. Қазіргі уақытта барлық адам жаңаға құмар. Соның ішінде бала өсіріп отырған әрбір ата-ана баласының болашағы үшін барлық жаңалыққа елеңдеп отырады. Өйткені бала да, ата-ана да (көпшілік жағдайда құр сөзбен өтетін ай сайынғы ата-аналар жиналысы т.б.) бір сарынды нәрседен тез жалығады. Мектепке дейінгі үрдісте сандық технологияларды (құралдарды) пайдалану:

- ата-аналармен бірлесіп жұмыс істеуге айтарлықтай мүмкіндіктер туғызады;
- тәрбиешіге оқытудың жаңашыл әдістемелерін, жаңа құралдар мен ресурстарды пайдалануына мүмкіндік береді;
- тәрбиешіні үнемі ізденіске, шығармашылыққа үйретеді.

Сонымен, сандық технологияларды қолдану оқу ақпаратын көрнекті етеді, оңай және тез қабылдап меңгерілуіне жол береді. Жалпы алғанда сандық технологияларды қолдану:

- мектепке дейінгі оқыту мен басқару, сабақтастық жүйесін жетілдіреді;
- оқу және тәрбие сапасын арттырады (ақпараттық мәдениеттілікті арттырады);
- ата-аналардың жаңа заманғы ақпараттық технологиялар жайлы түсінік деңгейін көтереді;
- тәрбиеші мен ата-ана үнемі байланыста болады;
- мультимедияның тек ойын, байланыс, кино т.б. үшін ғана емес, басқа да мүмкіндіктерін көрсетеді.

Дегенмен сандық технологиялар арқылы презентацияларды жасау кезінде келесі жағдайларды ескеру керек:

- ата-ананың психологиялық ерекшеліктерін;
- ата-ананың әлеуметтік жағдайын;
- білім берудегі мақсат және нәтижені;
- таным кеңістігінің құрылымын;
- нақты бір мақсатқа жету үшін компьютерлік технологияның тиімді элементтерін қолдану;
- ұсынылатын материалды әр түстегі гаммамен безендіру;
- мультимедиялық құралды ұзақ және жиі қолданбау.

Мультимедиялық презентацияларды қолданғанда ең алдымен, ақпаратты қабылдаудың психофизиологиялық заңдылығына назар аудару керек. Ұзақ уақыт бойы экраннан берілетін ақпараттар кейбір жағдайда көздің көруіне т.б. кері әсер етуі мүмкін. Нақты бір компьютерлік жұмыстың жоспары үшін тәрбиеші алдымен:

- жұмыстың уақытша құрылымын жасайды, мақсатқа жету үшін керекті мәселелерді және кезеңдерді қарастырады;
- компьютерлік құрылымдардың ішінен ең тиімдісін іріктеп алады, әдеттегілерге қарағанда оның артықшылықтарын қарастырады;
- таңдап алынған материал уақыт бойынша бағаланады;
- олардың ұзақтығы нормадан асып кетпеуі керек;
- барлық материалды қайта қарап шығу керек;
- қосымша уақыт жоспарланады;
- табылған материалдардан презентациялық бағдарлама құралады;
- мультимедиялық құрал барлық тыңдаушыға қолжетімді болу керек.
- тәрбиешіге, ата-анаға қарапайым мультимедиялық сауаттылық қажет;
- уақыт ағынымен жаңа технологиялық бағдарламаларды меңгеру.

Технологияның мүмкіндіктері:

- сауаттылығы, базалық білімді меңгеруі артады;
- алған білімі жүйеленеді;
- өзін-өзі бақылау дағдылары қалыптаса бастайды;
- жалпы білуге деген ынтасы артады;
- өз бетімен жұмыс істеуге үйренеді;
- уақыт үнемдейді;
- түрлі ақпарат көздерімен жұмыс жүргізеді;
- тәрбиеші мен ата-ана арасында өзара байланыс қалыптасады;
- өзге ата-аналармен топтасып бірге жұмыс жасау мүмкіндігі болады;
- Internet желісін пайдалануы мүмкін;
- бірлесе жұмыс істеуіне мүмкіндік туады;

-таныстық аясы кеңейеді.

Осыған байланысты төмендегідей тиімділікті көрсетуге болады:

1. Сандық технологиялар ата-аналардың сауаттылығын дамытады.
2. Бағдарламадағы әрбір тақырыпты түрлендіріп, әр түрлі әдіс-тәсілдерді, мультимедиялық құралдарды қолдану ата-аналардың қызығушылығын оятады, бірлескен әрекетке тартады.
3. Балабақша тәрбиешілері педагогикалық сипаттағы, жаңашыл педагогтардың еңбектерімен, білім саласындағы жаңалықтармен танысып оны ата-аналармен бөлісіп отырады.
4. Ата-аналардың мультимедиялық сауаттылығы артады.
5. Ата-аналар бала мен бақша жағдайынан, жаңалықтардан үнемі хабардар болып отырады.
6. Отбасы мен мектепке дейінгі ұйым, тәрбиеші мен ата-ана арасында сабақтастық жүзеге асады.
7. Нәтижеде ата-ананың функционалды сауаттылығы артады.

Әдебиеттер тізімі:

- 1 Ж.Дәуренбаева. «Ата мен ана–бала тәрбиесінің қамқоршысы, өнегесі». <http://sc0020.astrahanka.akmoedu.kz>
- 2 Қазақстан Республикасының Конституциясы. -Алматы, 2008. -10 б.
- 3 Г.Д.Абдрахманова.«Орта білім беру мазмұнын жаңарту жағдайында мектеп оқушыларының функционалды сауаттылығын дамытудағы педагогтың рөлі». <http://tarbie.org/>
- 4 Оқушылардың функционалды сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары (ҚР Үкіметінің 2012 жылғы 25 маусымдағы № 832 Қаулысы).
- 5 Ордабаева Ж.Ж. Развитие функциональной грамотности одаренных учащихся в процессе обучения физике. /Электронный ресурс.
- 6 Мурзалинова А.Ж. Формирование функциональной грамотности учащихся при обучении русскому языку как неродному на старшей ступени школы общественно-гуманитарного направления: Автореферат дисс.д-ра пед.наук /– Алматы: 2003. – 47 с.
- 7 Рауандина А.К. Қазақ тілін оқытуда оқушылардың функционалды сауаттылығын қалыптастыру әдістемесі. -Алматы,2010.
- 8 Мектеп оқушысына арналған мультимедиялық әдістеме негіздері. <http://m.imektep.kz/593>

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ КЕЗЕҢДЕ БАЛАЛАРДЫ ЖАЛПЫ ЖӘНЕ МОТОРИКАЛЫҚ ДАМУЫНДАҒЫ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Гайпназарова Багдат Джолдыбаевна
оқытушы, магистр, М.Өтемісов атындағы БҚМУ,
Орал қ., Қазақстан
Джакасова Алтынай Сериковна
МДОЖТ мамандығының 2 курс студенті,
М.Өтемісов атындағы БҚМУ

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада мектепке дейінгі кезеңде балаларды моторикалық және жалпы дамытудың тиімді жолдары қарастырылған. Саусақ жаттығуларының бала дамуындағы рөлі айқындалған.

Түйінді сөздер: Саусақ жаттығулары, ұсақ қол моторикасы, саусақ ойыны, саусақты театр

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются эффективные пути моторного и общего развития детей дошкольного возраста. Определена роль пальчиковых упражнений в развитии ребенка.

Ключевые слова: пальчиковые упражнения, мелкая моторика, пальчиковые игры, театр пальчиков

ABSTRACT

The article considers the effective ways of motor and overall development of preschool children. The role of finger exercise in child's development is defined.

Key words: finger exercises, fine motor skills, finger games, fingers theater

«Бес жасқа дейін жүргізілген барлық тәрбие ісіңіз - бүкіл процесінің тоқсан проценті», - деп Жүсіп Баласағұни балалық кезеңдегі тәрбиенің маңызын анық көрсеткен [1.41 б.]. Баланың ақыл - ойын жүйелеу, ойлау қабілетін жетілдіру, дәлдікке үйрету шындыққа тәрбиелеу, сауаттылыққа баулу - бүгінгі күн талабы. Мектепке дейінгі ұйымдарда бала қабілеттері ең алғаш көрініс табады, сондықтан да мектепке дейінгі тәрбиені дұрыс ұйымдастыру баланың болашағының бастауы болатыны анық.

«Қабілет бастауы мен балалар дарыны – саусақ ұштарында. Содан шығармашылық ойдың бастаулары пайда болады», - деген В.А.Сухомлинскийдің сөзі баланың саусақтарын үнемі жаттықтыру арқылы оның жалпы дамуын қамтамасыз етуге болатындығын айқындайды. Қолдың іс-әрекеттерінің нақтылығы – ақыл-ой деңгейінің жоғары болуына әсер етеді. Өміріміздегі көптеген іс-әрекет қолымызбен жасалады. Бірақ, қазіргі таңда балалар киімдеріндегі тиектердің, аяқ киімдеріндегі баулардың болмауы балалардың дамуына қарапайым жаттығулардың жеткіліксіздігін көрсеттеді. Себебі, баланың бауды байлауға үйренуі оның саусақтарының икемділігін арттырады.

Өкінішке орай көп ата- ана қолдың икемі мен ұсақ моториканың даму деңгейінің төмендігін тек мектепке барарда ғана байқайды. Бұл балаға өте ауыр жүк. Жаңа хабарларды қабылдаумен қатар, икемге келмейтін саусақтарымен жазып үйренуі қажет болады. Педагогтар мен ата-ананың мақсаты баланы тек жақсы көру, көңілін табу ғана емес, оны әр түрлі бағытта оқу-білімге үйрету, түрлі іс қимылдарға бейімдеу. Бала белсенділігі күшті болса психологиялық дамуы қарқынды түрде жүреді де, балаға ауыртпашылық түспейді.

Ғалымдардың зерттеулері бойынша ұсақ моторика дамуының бала жасына байланысты ерекшеліктері төмендегіше:

3-6 айда – Бала қолын аузына апарды. Қолдың қимылын көзбен қадағалайды. Көрген затына қолын созады және алады.

6-12 айда – Бір қолындағы затты екінші қолына ауыстыра алады. Қасықты ыдысқа, текшелерді қорапқа сала алады.

1-2 жаста – Шимайлар мен сызықтар сала алады. Ыдысты қолына алып, көтеріп іше алады. Төртбұрышты төртбұрышқа, домалақты домалақ тесікке сала алады. Кітаптарды парақтай алады. 5-6 текшені бірінің үстіне бірін қоя алады.

2-3 жаста – Үлгіге қарап қарапайым пішіндер сала алады. Қайшымен қиюды біледі. Қақпақтарды аша алады. Ірі моншақтар тізе алады.

3-4 жаста – Қаламды дұрыс ұстай алады. Нүктеленген суреттерді бастыра алады. Өзіне домалап бара жатырған допты ұстай алады. Қағазды бүктей алады.

4-5 жаста – Қарапайым пішіндерді бояй алады. Негізгі әріптердің баспа түрін жаза алады. Адамның негізгі мүшелері бар суретін сала алады. Қалтаның ішіндегі заттарды сипап сезу арқылы не екенін айта алады. Ермексазбен жұмыс жасай алады. Бау байлай алады.

5-6 жаста – Суреттерді жиектеп ұқыпты қия алады. Әріптер мен сандарды жаза алады. Балғамен шегені ұра алады. Геометриялық пішіндердің суретін сала алады [2. 72-77 б.б.].

Бала жоғарыда айтылған әрекеттерді жасай алмаса, баланың ұсақ моторикасын дамыту жұмыстарын қолға алуымыз қажет. Ұсақ қол моторикасы термині саусақтар қозғалысы және қолдың буындарын үйлестіру дегенді білдіреді.

Мектепке дейінгі кезеңде қолдың ұсақ моторикасы мен қимыл-қозғалыстарын дамыту жұмыстары маңызды болып табылады. Бала қолының қозғалысы қаншалықты епті болса, соншалықты ойлауы, сөйлеуі жақсы дамиды. Яғни бала қолымен көбірек жұмыс істесе, ақылы да сонша өседі. Мектепке дейінгі кезеңде қолдың ұсақ моторикасы мен қимыл-қозғалыстарын дамыту жұмыстары маңызды болып табылады. Халқымыз «Бас кеспек болса да, тіл кеспек жоқ», «Өнер алды-қызыл тіл», -деп тіл күдіретіне табынса, қолдың да маңызын «Он саусағынан өнер тамған», «Бес саусағынан бал тамған», «Көз-қорқақ, қол-батыр» деп бағалаған, бұның өзі адамның ішкі жан-дүниесін білдіреді. Бұл ғылыми түрде дәлелденген тұжырым. Адамның бас миындағы тілдің моторлы орталықтары саусақтың моторлы орталықтарына жақын орналасқан. Сондықтан ұсақ моторикасын дамыта отырып, адамның ішкі ағзасына ықпал етеміз. Су-Джок терапиясының авторы Паджев адамның ағзасының белсенді нүктелері қол саусағында орналасатынын дәлелдеген болатын.

Мектеп жасына дейінгі балаларды түрлі қызметтер арқылы ұсақ қол моторикасын дамыту жүзеге асырылады. Мектепке дейінгі мекемелерде ұсақ қол моторикасын дамыту және қозғалысын үйлестіру мақсатында түрлі қабылдаулар мен әдіс – тәсілдер қолданылып жүр:

- саусақтық ойын тренингісі
- қол мойнына массаж
- саусақ гимнастикасы, сергіту сәттері
- саусақ ойынды тақпақтар мен жаңылтпаштар
- саусақтық театр
- ермексаз және тұздалған ұннан, табиғи материалдардан жапсыру жұмыстарын мүсіндеу (тұқым, жарма, ұлу қабыршықтары және т.б.)
- сызудың дәстүрлі емес техникасы: қылқалам, саусақ, тіс щеткасы және май шам және т.б..
- құрылыс жасау: қағаздан, ЛЕГО конструкторымен
- бастырмалардың түлері
- графикалық моториканы дамыту
- трафаретпен сурет салу
- түр сызықпен түрлеу
- суретті аяқтау (симметрия принципі бойынша)
- лабиринттер
- дидактикалық ойындар
- М. Монтессори әдісі
- Кіші заттармен ойнау
- пазл, мозаика қолдану

Көптеген жаңашыл зерттеушілер ұсақ моториканы дамытуға байланысты саусақ моторикасын дамытуға саусақ ойындарын, саусақ ойындарын сипаттауды, сергіту сәттерін, ойын – ертегілер пайдалануды ұсынады Т. А. Ткаченко сергіту сәтіне жаттығу енгізу бас миының сөйлеу зонасының қимылын белсендіреді, ол баланың сөйлеу тілін түзетуге мүмкіндік береді деп тұжырым жасаған [3.19 б.]. В. В. Цвынтарный ұсақ қол моторикасын дамытуға есептеу таяқшалар мен сіріңкемен жұмыстар жасатудың әсері мол деген көзқарас білдіреді [4.12 б.].

Балалардың сөйлеу құзыреттілігі жоғары деңгейде қалыптасуы ұсақ моторика тәсілдері мен құрылымына байланысты. Қол саусақтары қимылы алғаш дамитынын, содан кейін сөйлеу құзыреттілігі дами бастайтынын ғалым М.И. Кольцова жүргізген зерттеу жұмыстарында көрсеткен.

Саусақ жаттығуларының мағынасы туралы кітаптарда аз жазылған жоқ. Қол саусақтар жаттығулары есте сақтау және назар аудару қабілетін дамытатындығын психологтар айтып кеткен. Тақпақты саусақтар жаттығулары ырғаққа ілесіп қимылдауына және баланың сөйлеу ырғағының қалыптасуына көмектеседі. Сондықтан ойынды ерте

жастан бастап шынықтырған жөн. Саусақ ойындары сөйлеу лексикасының, сөздердің өзара байланысының(диалогты дұрыс жүргізуге, түсінік айтуға,т.б.) шындалуына көмектеседі. Саусақтарымен әртүрлі жаттығуларды орындай отырып, балалар ұсақ моторикасының дамуында жақсы нәтижеге жетеді. Сурет салуға, жазуға дайындаудан бөлек сөйлеу құзыреттілігін дамытады. Қолдың басының қозғалу икемі жақсарады. Бұл балалар жазу, сызуды сенімді түрде орындайды.

Саусақ ойыны арқылы баланың сөйлеуге деген талпынысы, қабілеті дамып, ынтасы артады және шығармашылық әрекетіне жол ашады. Саусақ ойынын ойнай отырып, балалар қоршаған ортадағы заттар мен құбылыстарды, жан-жануарларды, құстарды және ағаштарды бейнелей алады. Саусақтарының қозғалыс- қимылына қарап бала қуанады, шаттанады, сөзді айтуға тырысады және өлеңдегі үйренген сөз шумақтарын қайталап айта отырып, есінде сақтайтын болады. Сонымен қатар балалар екі қолын қимылдата отырып, оң, сол, жоғары, төмен т.б. түсініктерді бағдарлай алуды үйренеді.

Саусақпен жұмыс жүргізгенде балаларға көмек көрсетіп, мадақтап отыру қажет, себебі бала саусақтары икемсіз және оларды белгілі бір икемге келтіру үшін көп жұмыстану қажет. Балалардың жеке қабілеті мен мүддесіне сай таңдалған жаттығулар баланың өз бетімен дамуына септігін тигізеді. Саусақ жаттығуларын бірлескен және жеке түрдегі жұмыста (әр саусақты жеке –жеке бұғу және бүктеу) жүзеге асыруға болады.

Саусақ жаттығуларын күнделікті орындату барысында келесідей нәтижеге жетеуіміз мүмкін:

1. Сөйлеу тілі жетіледі.
2. Қимыл қозғалыс қабілеті артады.
3. Икемділігі арта түседі.
4. Логикалық ойлау қабілеті дамиды.
5. Танымдылық деңгейі артады.

Саусақ жаттығулары арқылы, біздер баламен қарым-қатынасты нығайтып, баланың өз-өзіне деген көзқарасын өзгертіп, өз бетімен жұмыстануға деген ынтасын көтереміз. Бала саусақтарының қозғалыстары арқылы қоршаған әлемін бейнелей алады, өзінің әлем туралы білгенімен бөлісе алады.

Саусақ жаттығулары қарапайымнан күрделігі қарай ойысады. Саусақ жаттығуларын күрделендіре түскенде әр-түрлі өлең жолдарын айта отырып орындаған баланы қызықтыра түседі. Бұл әрекеттер баланың саусақ икемділігімен қатар есте сақтау қабілетін, тілін, ақыл-ойын дамытады. Бұндай жаттығуларды төмендегіше орындауға болады:

Саусақтар шынжыр болады, *(Оң және сол қолдағы басбармақпен баланүйрек саусақтары түйісіп, жүзіктер секілді айқасып, шынжыр жасайды)*

Үзілмейді тартсаңда.

Ал, піл келіп шынжырды, *(Оң қол алақаны жайылып тұрады. Сол қол саусақтары бас бармақ пен кішкене бөбек артқы аяғы болса, баланүйрек саусақ пен шылдыршүмек саусақ алдыңғы аяқтар,ал ортаңғы саусақ пілдің тұмсығы)*

Үзіп кетті басқанда.

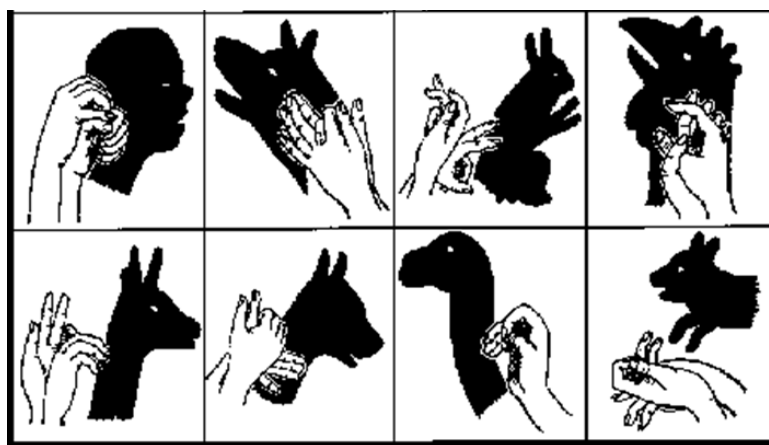
Тұмсығымен доп іздеп, *(Алақандар бір-бірімен жабысады, доп пішінін жасайды)*

Ойнағысы келіп тұр.

Достық үшін пілге мен, *(Қолдар, саусақтар жоғары қарайды. Алақандар айшанақпен қосыла түптері өзара жанасады, Саусақтар ашылады)*

Гүл сыйлағым келіп тұр.

Сонымен қатар әр-түрлі жануарлардың бейнелерін жасатып, «Көлеңкелі театр» немесе «Саусақтар театрын» ұйымдастыруға болады. Бұл баланың ақыл-ойы, моторикасы, сөйлеу тілімен қатар қиялын да дамытады, ойдан әңгіме, ертегі шығарып айтуға дағдыландырады.

Сурет 1 - Саусақ жаттығулары

Сабақта және сабақтан тыс балалардың қатысуымен театр ұйымдастыру баланың әлеуметтік және эмоционалдық дамуына жағдай жасап, әр баланың жеке дара әртістік, шығармашылық қасиеттерін ескере отырып, өзін қоршаған ортаға, адамдарға, құрбыларына, өзіне деген қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыруға мүмкіндік туғызады.

Саусақ жаттығуларын орындауда санамақтарды да қолдануға болады. Санамақты айта отырып саусақтарды бүгіп жазудың өзі саусақ жаттығулары болып табылады. Бұндай жаттығулар әрі баланы санауға үйретеді, логикасын дамытуға септігін тигізеді. Саусақтардың көмегімен әріптерді жасап көрсету арқылы алфавитті де меңгертуге болады.

Қолдың саусақ қызметін анықтайтын бірыңғай ұғым әдебиетте кездеспейді. Десек те оларды жинақтасақ: қолға арналған гимнастика, саусақ гимнастикасы, саусақ ойындары мен жаттығулары, саусақ ойын тренингі, массаждар. Саусақ гимнастикасы күн сайын 3-5 минуттан жеке және топпен өткізуге болады. Егер бала қимылдарды өз бетімен орындауда қиналса, онда ол жаттығуды жеке сабаққа қалдырып, пысықтауға болады. Жаттығу нәтижесінде бала саусақ қимылдарын өз бетімен және жеңіл орындайды.

Ерте және мектепке дейінгі кіші жаста қарапайым жаттығуларды жасауда өлеңмен, тақпақпен ұйқастырылған жаттығуларды пайдалану ұсынылады. Сонымен қатар өзіне -өзі қызмет ету дағдысын қалыптастыру: қасық пен қарындаш ұстау, түйме тиегін өзі салып, өзі ағыту, бауын байлау, т.б. Әрине, мектепке дейінге жасында бала тілінің дамуы, өзіне – өзі қызмет көрсету және жазуға дайындық дағдысын қалыптастыруда ұсақ қол моторикасын дамыту және үйлестіру жұмыстарын жүргізудің маңызы өте зор.

Бала өз саусақтарын қаншалықты басқара алса, оның одан әрі дамуы да соған тікелей байланысты. Ұсақ қол моторикамен қоса балалардың есте сақтау қабілеті мен назары, сондай –ақ, сөздік қоры да дами түседі.

Жоғарыда айтылған жаттығулар мен ойындар балалардың мектепте жақсы білім алуына әсер етеді. Сол себепті қолдың саусақтарының қимылдарын қалыптастыру үшін күнделікті ұйымдастырылған оқу іс- әрекеттерде, серуенде әртүрлі ойындар мен жаттығулар қолдануды ұсынамыз.

Әдебиеттер тізімі:

1. Мұқанов М. «Ақыл-ой өрісі» - Алматы, 1980 ж.
2. Жасқа сай физиология және мектеп гигиенасы/ Қ. Дүйсембин, З. Алиакбарова. - 1-ші бас. - Алматы : Владос, 2003. - 400 б.
3. Трубицына, Ю. Трубицыной. — М.: Изд-во Эксмо, 2006. — 136 с
4. В. В. Цвынтарный. Играем пальчиками и развиваем речь. 2010 г. - СПб.: Лань, 1997. 32 с.
5. Большая книга заданий и упражнений на развитие связной речи малыша/ Ил. . Безруких М.М. Возрастная физиология. «Академия»: 2003. 416 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИГРОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАБОТЕ С ДОШКОЛЬНИКАМИ

**Абдишукирова Сандугаш Жумабековна,
заведующая ДО №12 «Инжугуль» ,
Садыкова Кулан Казбаевна,
методист ДО №12 «Инжугуль», г.Актобе**

ТҮЙІНДЕМЕ

Бұл мақала мектепке дейінгі ойын іс-мағынасы туралы мәселені қарайды. Мектепке дейінгі жасында негізгі қызметі - балаға барынша рақат сыйлайды ойын. Ойын қызметінің негізгі функциялары баланың, эмоциялық, физикалық, интеллектуалдық және әлеуметтік дамуын қалыптастыру. Мектепке дейінгі ойындар белгілі бір рөлін орындау арқылы, бала табысты қоғамдық.

Түйінді сөздер: мектепке дейінгі, ойын, қызмет, әлеуметтік даму, даму.

АННОТАЦИЯ

Данная статья рассматривает вопрос о значении игровой деятельности для дошкольников. В дошкольном возрасте основной вид деятельности – игра, которая дарит ребёнку максимально радости и удовольствия. Основные функции игровой деятельности заложены в эмоциональном, физическом, интеллектуальном и социальном развитии ребенка. Выполняя определенные роли в процессе игры, ребенок успешно социализируется.

Ключевые слова: дошкольник, игра, деятельность, социальное развитие, развитие.

ABSTRACT

This article reviews the question of the significance of gaming for preschoolers. At the preschool age main activity - a game that gives the child maximum joy and pleasure. Main functions gaming activities re included in the emotional, physical, intellectual and social development of the child. Performing certain roles in the game, the child successfully socializes.

Key words: Preschooler, game, activity, social development, development.

Психологические и социальные особенности детей дошкольного возраста являются ведущим ориентиром для построения его всестороннего развития. Особое значение имеет старший дошкольный возраст, после которого наступает смена видов деятельности – с игровой на учебную. Это наиболее важная стадия развития детей указанного возраста. Старший дошкольный возраст (6-ти - 7 лет) характеризуется как период существенных

изменений в организме ребенка и является определенным этапом созревания организма. В этот период идет интенсивное развитие и совершенствование опорно-двигательной и сердечно-сосудистой систем организма, развитие мелких мышц, развитие и дифференцировка различных отделов центральной нервной системы.

Характерной особенностью данного возраста является так же развитие познавательных и мыслительных психических процессов: внимания, мышления, воображения, памяти, речи.

Известно, что в дошкольном возрасте основной вид деятельности – игра, которая дарит ребёнку максимально радости и удовольствия. С учетом этого нормативно-правовые аспекты выделяют игровые развивающие зоны в группах дошкольных организаций, оснащая их всеми необходимыми атрибутами. В основе этого лежат различные бытовые ситуации, которые можно переносить на игру и таким образом, играя, развивать, социализировать, обучать.

Большую часть своего времени дети этого возраста проводят в играх, причем от трех до шести-семи лет детские игры проходят довольно значительный путь развития: игра-манипулирование с предметами, индивидуальная предметная игра конструктивного типа, коллективная сюжетно-ролевая игра, индивидуальное и групповое творчество, игры-соревнования, игры - общение, домашний труд. Основные функции игровой деятельности заложены в эмоциональном, физическом, интеллектуальном и социальном развитии ребенка. Выполняя определенные роли в процессе игры, ребенок успешно социализируется. В игре можно импровизировать, придумывать образы, ситуации, тем самым узнавать об окружающем мире всё больше и больше. Благодаря игре в дошкольном возрасте формируются психические процессы: память, внимание, воображение, речь и т.д. Самое главное для ребенка - ролевая идентификация, сюжет отходит на задний план. Смысл игры заключается в разделении ролей. В игре он имеет возможность прожить то, что является для него недоступным в жизни взрослых.

Игровая деятельность ребёнка бывает разной:

- игры, развивающие необходимые социальные навыки;
- обучающие (дидактические) игры;
- игры, развивающие речь (логопедические);
- психологически направленные игры, способствующие личностному и эмоциональному развитию.

Развитие игры проявляется, прежде всего, в изменении ее сюжета и содержания. Сюжет игры - это сфера действительности, которую дети отражают в своих играх. Если для самых младших наиболее типичны игры с бытовым сюжетом («дочки-матери» и т. п.), то у средних детей наряду с этим часты игры с производственным сюжетом («железная дорога», «строительство», «больница», «летчики», «поликлиника», «детсад»). У старших детей нередко возникают игры и с общественно-политическим сюжетом («космос», «война» и т. п.).

Игра - критерий нормальности ребенка, по тому, как он играет, о нем можно многое узнать. Игра как ведущая деятельность заложена в основу многих тестов, например, сценотеста.

Игра оказывает огромное влияние на все стороны психики детей, а главным образом на развитие личности. Здесь формируется иерархия мотивов, то есть умение подчиниться требованию «надо», а не «хочу», подавить свои сиюминутные желания. В игре малыш учится устанавливать взаимоотношения со сверстниками, планировать свои действия, оценивать свое поведение и поведение партнера, контролировать его. В игре развивается интеллект ребенка, в частности знаково-символическая функция, как умение замещать один предмет другим, например, скакать на палочке, как на коне.

Одним из актуальных направлений игровой деятельности является игротерапия. Игротерапия – это одна из разновидностей арт-терапии, которая базируется на

применении ролевой игры для эффективного взаимодействия с клиентом, в частности, с дошкольником.

С помощью создания педагогом определенных игровых условий, специалист способен проанализировать поведение детей в различных ситуациях и выявить различные нарушения в развитии ребёнка. Задавая условия игры педагог контролирует те или иные аспекты процесса игры и наблюдает за самостоятельным решением ребёнка данных ситуаций. Данный подход к детям является весьма мягкими и не травмирующими, что делает их идеально подходящими к работе с детьми.

Существуют совершенно разные методики, которые зависят от того, какие конкретно игрушки или условия игр используются, но все их можно поделить на активные и пассивные. Для активной игровой деятельности преднамеренно отбирается определенный ряд игрушек, которые дошкольник самостоятельно рассматривает, выбирает из них те, которые ему пригодятся для игры. Таким образом, осуществляется работа с сугубо символическим воображением и переживанием ребенка, поскольку отобранные им игрушки зачастую могут нести в себе символ определенного образа, психологической проблемы. Обычно специалист не только задает условия игры, но и принимает в ней участие.

Игротерапия в дошкольном возрасте весьма актуальна, поскольку через игру ребёнок выражает все свои чувства, эмоции, переживания. Педагогу значительно легче работать с ребёнком, зная все его сильные и слабые стороны. Благодаря игре, ребёнок получает всестороннее развитие и формирует социальный и бытовой опыт для дальнейшей жизни.

Таким образом, игротерапия может направлять развитие ребёнка в различное русло, начиная от простой эмоциональной разгрузки, которая очень часто показана дошкольникам и заканчивая полноценной коррекцией задержек в развитии.

Список литературы

1. Баряева Л. Б., Зарин А. П., Соколова Н. Д. Обучение сюжетно-ролевой игре дошкольников с проблемами в интеллектуальном развитии. - СПб.: ЛОИУУ, 1996. - 95 с.
2. Бойченко Н. А. и др. Сюжетно-ролевые игры старших дошкольников. Киев: Изд-во «Радянська школа», 1982. - Режим доступа: [#"justify">3. Волков Б.С., Волкова Н.В. Методы исследований в психологии: Учебно-практическое пособие. - 3-е изд., испр. и доп. - М.: Педагогическое общество России, 2002. - 208 с.
3. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: Учебник для ВУЗов. - 7-е изд., стереотип. - М.: изд. центр «Академия», 2002. - 456 с.
4. Михайленко Н. Я., Короткова Н.А. Организация сюжетной игры в детском саду: Пособие для воспитателя. 2-е изд., испр. - М.: Издательство «ГНОМ и Д», 2000. - 96 с.
5. Урунтаева Г.А. Дошкольная психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - 5-е изд., стереотип. - М.: Издательский центр «Академия», 2001. - 336 с.

РАЗНООБРАЗИЕ ВИДОВ ЗАНЯТИЙ ПО ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЕ В СТАРШЕЙ ДОШКОЛЬНОЙ ГРУППЕ

**Куанышева Асыл Каисовна,
инструктор по физической культуре
ДО №12 «Инжугуль» г.Актобе**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала аға мектеп жасына дейінгі бала үшін қажетті автомобиль режимін қамтамасыз етуге бағытталған дене шынықтыру жұмыс дивергентті нысандарын ашады.

Түйінді сөздер: дене шынықтыру, дамыту, жаттығулар, мектепке дейінгі оқыту, мотор режимі.

АННОТАЦИЯ

Статья раскрывает вариативные формы работы по физической культуре, направленные на обеспечение необходимого двигательного режима для ребенка старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: физическая культура, развитие, упражнение, дошкольник, двигательный режим.

ABSTRACT

Article discloses variative forms of work on physical culture, directed by to provide the necessary motor conditions for a child of senior preschool age.

Keywords: physical culture, development, exercise, preschooler, motor mode.

В системе физического воспитания в детских дошкольных учреждениях Казахстана используются следующие основные организационные формы двигательной деятельности детей (рисунок 1):

- учебная работа – физкультурные занятия;
- физкультурно–оздоровительная работа в режиме дня – утренняя гигиеническая гимнастика, подвижные игры и физкультурные упражнения на прогулках (утренней и вечерней), физкультурная минутка;
- активный отдых – физкультурный досуг, физкультурные праздники, пешеходные прогулки, экскурсии, прогулки по маршруту (простейший туризм), дни здоровья;
- самостоятельная двигательная деятельность детей;
- работа с семьей.

Основным видом учебной работы являются физкультурные занятия. Количество и продолжительность физкультурных занятий в неделю различно для детей раннего возраста, младшего дошкольного, среднего и старшего. Это обусловлено особенностями развития детей, степенью их физической подготовленности и самостоятельности, зависит от распределения общего бюджетного времени в режиме дня.

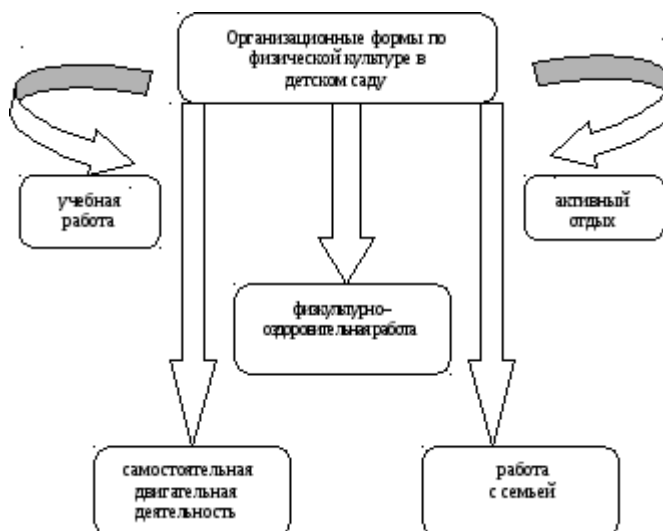

Рисунок 1. Формы организации работы по физическому воспитанию в детском саду

Однако особенности психического и физического состояния детей позволяют применять на практике разнообразные варианты проведения физкультурных занятий:

- занятия по традиционной схеме;

- занятия, состоящие из набора подвижных игр большой средней и малой интенсивности;
- занятия – тренировки в основных видах движений;
- ритмическая гимнастика;
- занятия–соревнования, где дети в ходе различных эстафет двух команд выявляют победителей;
- занятия–зачеты, во время которых дети сдают физкультурные нормы;
- сюжетно–игровые занятия и т.д.

Важный компонент организованной двигательной активности – подвижные игры, проводимые во время прогулки в первую половину дня. Для достижения оптимального тренирующего эффекта мы используем подвижные игры большой интенсивности, спортивные игры, игры–соревнования, эстафеты или бег в нарастающем темпе в течение 3–5 мин в зависимости от возраста (1–2 игры или пробежки, чередуя их с периодами самостоятельной деятельности). В летнее время подвижная игра дополняется элементами закаливания (игры с водой). В них развиваются основные движения, снимается умственное напряжение от занятий, воспитываются моральные качества. Подвижная игра может быть проведена в начале прогулки, если занятия были связаны с долгим сидением детей.

Помимо подвижных игр и отдельных упражнений в основных движениях, на прогулке нами организуются и спортивные развлечения (упражнения), что позволяет их сочетать с ежедневными занятиями по физической культуре с подвижными играми. Это помогает обеспечить рациональную двигательную активность детей.

В нашей работе с детьми старшего дошкольного возраста мы применяем такой вид деятельности как физкультурный досуг: спортивные праздники, пешеходные прогулки, экскурсии, простейший туризм и дни здоровья.

Физкультурный досуг – один из видов активного отдыха обычно проводится 1–2 раза в месяц. Такого рода мероприятия развивает у детей умение творчески использовать свой двигательный опыт в условиях эмоционального общения со сверстниками, приучает проявлять инициативу в разнообразных видах деятельности. Поэтому очень важно подбирать материал так, чтобы каждый ребенок использовал свой двигательный опыт, проявлял творчество, умел преодолевать препятствия.

Во время физкультурного досуга дети участвуют в интересных, увлекательных играх, забавах, аттракционах, соревнуются в ловкости, быстроте, силе, выносливости, танцуют, отгадывают загадки, поют. При проведении досугов педагоги дошкольной организации №12 «Инжугуль» стремятся создать атмосферу дружелюбия, веселья, неподдельной радости, обстановки.

Очень важно при подборе заданий учитывать индивидуальные особенности и подготовленность отдельных воспитанников. Детям, слабее владеющими двигательными навыками, следует предлагать задания доступные, соответствующие их возможностям. Необходимо, чтобы все дети активно участвовали в играх и упражнениях.

К проведению досугов следует готовиться заранее: отобрать содержание, составить программу, продумать организацию. В теплое время года организуются пешеходные прогулки, экскурсии, прогулки по маршруту (простейший туризм).

Успешное решение задач физического воспитания возможно лишь при осуществлении индивидуального подхода к детям, во взаимосвязанной работе дошкольного учреждения и семьи. Гармоничное развитие ребенка невозможно без обеспечения адекватной двигательной активности. Упражнения скелетных мышц обеспечивают поддержание высокого уровня обменных процессов, что повышает сопротивляемость организма к неблагоприятным факторам, инфекции, позитивно влияет на регуляцию физико–химических процессов в тканях. Правильно организованное физическое воспитание способствует развитию у детей логического мышления, внимания, памяти, инициативы, воображения, самостоятельности и выработке характера.

Известно, что общая двигательная активность должна составлять не менее 50% от суточного времени или 70 – 80% от времени пребывания в дошкольной организации. Разнообразие видов деятельности в совокупности создают необходимый двигательный режим, обеспечивающий ежедневные занятия ребенка физической культурой.

Список литературы:

1. Алиев М.Н. Физкультурно–оздоровительные мероприятия в режиме дня дошкольников с ослабленным здоровьем: метод. Рекомендации / М.Н. Алиев. – Ашхабад, 1984. – 90 с.
2. Бальсевич В.К. Концепция альтернативных форм организации физического воспитания детей и молодежи / В.К. Бальсевич // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 1. – С. 23–25.
3. Глазырина Л.Д. Физическая культура – дошкольникам. Старший возраст: Пособие для педагогов дошко. учреждений/ Л.Д. Глазырина. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 264 с.
4. Индивидуальный подход к детям в воспитательно–образовательном процессе детского сада.// под ред В.К. Котырло. – Киев, 1989. – С. 77–89

ОСОБЕННОСТИ РЕЧЕВОЙ КОММУНИКАЦИИ У ДЕТЕЙ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ 1 УРОВНЯ

**Анисимова Г.Н., Уразгалиева Б.А.,
Дошкольная организация №15 «Жидек», г. Актобе.**

ТҮЙІНДЕМЕ

Дауыстық коммуникацияны құру баланың толыққанды дамуы үшін басты шарттарының бірі болып табылады. Адам байланыс мүмкіндіктерін бұзу жағымсыз оның дамуына әсер етеді. Мектеп жасына дейінгі балалардың қарым-қатынас теориясының дамуы үшін маңызы М.И.Лисина зерттеу жұмыстарын жүргізді.

Түйінді сөздер: байланыс, дамыту, байланыстар, танымдық қабілеттер.

АННОТАЦИЯ

Установление речевой коммуникации является одним из главных условий полноценного развития ребенка. Нарушение коммуникативных возможностей человека отрицательно влияет на его развитие. Фундаментальное значение для развития теории общения детей дошкольного возраста имели исследования М.И.Лисиной.

Ключевые слова: коммуникация, развитие, общение, контакты, познавательные способности.

ABSTRACT

Establishment of verbal communication is one of the main conditions for the full development of the child. Violation of human communication abilities has a negative impact on its development. Fundamental meaning for the development of the theory of communication children of preschool age had the studies of M.I. Lisina.

Key words: communication, development, communication, contacts, cognitive abilities.

В настоящее время роль коммуникации имеет огромное значение в жизни человека, особенно в жизни ребенка. По мнению О.С. Павловой коммуникация является важнейшим фактором общего психического развития детей, который играет решающую роль в обогащении содержания и структуры человеческого сознания. Через коммуникацию человек приобретает все свои высшие познавательные способности и качества. С ее помощью люди обмениваются информацией и передают ее на протяжении многих лет.

Развитие личности во многом зависит от социального окружения человека. Через взаимодействие с людьми, человек, а в частности, ребенок, удовлетворяет свою важнейшую потребность — потребность в общении, совершенствует психические и когнитивные возможности и выходит на более высокий уровень в своем развитии. При нарушениях речи у детей отмечаются трудности в удовлетворении и развитии данных потребностей. Установление речевой коммуникации является одним из главных условий полноценного развития ребенка. Понятие «коммуникация» в литературе рассматривается с разных точек зрения. В педагогическом словаре «коммуникация — это обмен информацией между людьми, в процессе которого человек сообщает о своих мыслях, чувствах, желаниях, переживаниях и эмоциональном состоянии». Нарушение коммуникативных возможностей человека отрицательно влияет на его развитие. Представьте себя на месте ребенка, который не может выразить свои желания, мысли или задать вопрос. Что вы почувствуете? Наверное, злость и отчаяние. После безуспешных попыток пропадает желание общаться - ведь все равно вас не понимают. Именно в таком положении находятся дети с тяжелыми нарушениями речи.

Проблема общения является предметом интенсивных теоретических и экспериментальных исследований. Выделившись в отдельную категорию, общение стало объектом специального анализа: философов (Л.П.Буева, Б.Д. Парыгин, А.А. Брудный, В.М. Соковнин); социологов (Г.М. Андреева, И.С. Кон, Н.В. Телюк), психологов (М.И. Лисина, Б.Ф. Ломов, А.В. Петровский); педагогов (С.В. Кондратьева, Т.Е. Конникова); психотерапевтов (В.Н.Мясищев, В.Л. Левин).

По мнению ряда ученых, разрабатывавших теоретические и методологические основы отечественной психологии (А.А. Бодалев, А.В. Брушлинский, Г.В.Гусев, Б.Ф. Ломов, К.К. Платонов), возрастание интереса к проблеме общения можно рассматривать как некоторую общую тенденцию развития всей системы психологических наук.

Фундаментальное значение для развития теории общения детей дошкольного возраста имели исследования М.И.Лисиной. Исследования, проведенные под руководством М.И.Лисиной, показали: на протяжении первых семи лет жизни ребенка его коммуникативные контакты со взрослыми и сверстниками качественно видоизменяются. Эти качественные ступени М.И.Лисина назвала формами общения: ситуативно-личностное (до 1 года), ситуативно-деловое (от 1 до 3 лет), внеситуативно-познавательное (3-5 лет), внеситуативно-личностное (4-6 лет).

Работая с неговорящими детьми, мы выявили следующие их особенности:

- сниженный уровень понимания и мотивации - от удовлетворительного до полного непонимания;
- сниженные слуховые функций и фонематические представления -нарушение психических функций
- повышенная утомляемость;
- нарушения поведения;
- нарушения общения, проявляющиеся в незрелости мотивационно-потребностной сферы; -имеются трудности связанные с комплексом речевых нарушений;
- преобладающая форма общения со взрослыми - ситуативно-деловая, что не соответствует возрастной норме.

Работа детьми начинается с их родителей. А они по-разному относятся к такой ситуации. Одни не видят проблемы в том, что ребенок 2,5 года молчит, объясняя это так: Он все понимает, только ленится, или Он весь в папу (тетю, дедушку), тот тоже поздно заговорил, или «С мальчиками всегда так». Действительно, многие дети начинают говорить после 2,5-3 лет. Но подобная задержка сама по себе должна уже насторожить: значит какие-то пусть минимальные, но изменения в развитии есть. Другие родители, напротив, много читают, ищут выход из ситуации, но, четко следуя советам, не могут или не хотят признать, что у всех детей разные стартовые возможности, и удивляются: Я все делаю, как рекомендуется: не сюсюкаю, говорю полными словами, много читаю, ставлю

для прослушивания аудиокассеты. А он по-прежнему молчит. Таким родителям приходится объяснять, что они награждают ребенка непосильной работой. Да, один малыш встанет на ножки и потопает сам, без посторонней помощи, а другой будет долго ходить по стенке, и ему придется специально формировать походку. Также и с речью. Если родитель видит, что ребенок не справляется, он должен помочь ему, облегчить задачу. Некоторые искренне удивляются совету использовать в общении с ребенком звукоподражания, лепетные слова ку-ку, би-би, бай-бай. В результате подобных бесед нами были составлены рекомендации для родителей, чьи дети долго не могут заговорить.

Советы родителям.

1. Больше говорите с ребенком, озвучивая все действия (кормление, одевание, купание), комментируя окружающее, не боясь повторения одних и тех же слов, произносите их четко, терпеливо, доброжелательно.

- Развивайте понимание речи, используя простые инструкции типа Дай ручку, Где ножка? Опирайтесь на то, что ребенку доступно. Неоднократно повторяйте уже усвоенное.

- Используйте в речи наряду с полными словами их упрощенные варианты: машина - би-би, кукла - ля-ля, упал бах.

- Пойте ребенку перед сном. Лучше не менять часто репертуар.

- Вызывайте желание подражать взрослому. Это возможно, когда сочетаются эмоциональная заинтересованность и доступность слов, которые ребенок произносит во время совместных игр (Прятки - ку-ку, Паровозик - ту - ту). Можно вместе удивляться увиденному: Ух ты! Первые слова, произносимые на эмоциональном фоне, могут быть междометиями: ой, ай, ух. Ребенку позволительно только гласные: о, а, у.

- Почаще рассказывайте, читайте первые детские сказки, стихи. Побуждайте досказывать слова по мере речевой возможности.

- Не перегружайте ребенка телевизионной, видео- и аудио- информацией. При чтении сокращайте текст до понятных фраз.

- Не говорите при ребенке о его отставании.

- Не раздражайтесь, не стесняйтесь того, что ваш ребенок не говорит. Не проявляйте излишнюю тревогу: у каждого свои сроки, свои проблемы.

- Не дожидаясь, пока ребенок заговорит, начинайте учить его различать предметы по размеру (большой - маленький), соотносить цвета, форму (дай такой же), количество (один - много).

- Проводите массаж пальчиков рук, ладошек, игры типа «Сорока - белобока».

Работа логопеда.

Работа с любым ребенком начинается с установления контакта. В случае с неговорящими детьми важно не отпугнуть их настойчивым «скажи». На первых порах лучше не требовать от них речевой активности. Можно посоветовать применять различные игры с игрушкой, заинтересовавшей ребенка. Игры типа «делай как я» (покачай куклу, покатай мячик, поставь машину в гараж) вызывают его на безречевое, а впоследствии - на речевое подражание.

Следующий этап - привлечение к занятиям. Работа ведется по нескольким направлениям: развитие понимания речи, простейших инструкций (дай ручку, покажи носик); побуждение к речи через ситуации, которые эмоционально интересуют ребенка. Здесь применяются:

- различные виды прятков (ищем игрушку, часть тела, самого ребенка),

- рассматривание семейных фотографий;

- побуждение к речи через вызывание ориентировочного рефлекса (Что это?, Что там?).

- используются книжки - раскладушки, игрушки в сухом бассейне, коробочке, завернутой в бумаге. Главное привлечь внимание, вызвать эмоциональную реакцию,

выраженную междометиями (ой, ай, уу), расположить к речевому подражанию, повторению наряду с лепетными, обычные слова (ля-ля – кукла, би-би - машина);

- работа над пальчиковой и артикуляционной моторикой, дыханием, уточнением (но не постановкой) отдельных звуков раннего онтогенеза, развитием речевого слуха и внимания, формированием умения передавать простейшие ритмы;

- уточнением и расширением пассивного словаря по лексическим темам объединенным общей ситуацией (мы играем; мы едим, моя комната);

- развитие сенсорной базы (цвет, форма, размер, количества);

- стимуляция развития зрительного и слухового внимания, памяти, произвольной регуляции деятельности.

О важной роли речи в произвольной регуляции деятельности говорит Е.М.Мастюкова в своей книге «Лечебная педагогика»: «При недоразвитии регулирующей функции речи действия ребенка отличаются импульсивностью, инструкция взрослого мало организует его деятельность, ребенок затрудняется в последовательном выполнении тех или иных интеллектуальных операций, не замечает своих ошибок, легко отвлекается. Эти особенности деятельности, связанные с недоразвитием регулирующей функции речи, значительно затрудняют процесс обучения».

Чем старше ребенок, тем сложнее привлечь его к речевым занятиям. Даже в ситуации игры старшие дети более чувствительны к речевым побуждениям и сразу отворачиваются, уходят от контакта. Например, Шингыс Т. (4 года) говорил коротко: Неа - и утыкался головой в сложенные на столе руки. А как только чувствовал, что речевая угроза миновала, опять веселел и был готов играть. В случае с Витей М. (3 года) приходилось проявлять строгость и настойчивость, а он при малейшей сложности сразу начинал плакать.

Когда уровень мотивации к речевому общению становится достаточным, начинается работа по развитию активного словаря, прежде всего номинативного и глагольного. Еще на уровне лепетных и звукоподражательных слов строится фраза: биби тпу (машина едет), ляля ааа (кукла спит). Услышанная у Антона (3 года) фраза дядя ити (дядя починит) повторялась и в обычном, и в детском звучании, переносилась в другую ситуацию. Ребенок радовался, узнавал свои слова, смелее начинал говорить. Интересно, что на фоне лепетной речи вдруг появляется нормально произносимое слово: У Дильназ С.(4 года) - кукла, у Ромы К. (3 года) - упал, у Нуртаса (3 года) - укусила. Ребенок несколько дней ходит и с наслаждением повторяет получившееся слово, сам вслушивается в новое звучание, демонстрирует его окружающим. Приблизительно через 2 месяца после этого он начинает говорить. Приобретению речевой уверенности, желанию говорить также помогает участие ребенка в утренниках. Даже пара слов, сказанная на нем, помогает ребенку расправить плечи, у него появляется мотивация к речевым занятиям. Здесь качество звукопроизношения уступает цели выработки смелого речевого поведения, желания выступать. А сам утренник становится функциональной тренировкой для начинающих говорить.

Хочется отметить, что проблема изучения развития общения у таких детей требует дальнейшей разработки, определения новых подходов к организации коррекционно-педагогического воздействия, формам и приемам обучения.

Исходя из этого, можно сделать вывод о том, что коррекционная работа по преодолению нарушения коммуникативных умений у детей с общим недоразвитием речи должна начинаться с коррекции речевого развития ребенка, с преодоления его речевой патологии. Ведь уровень сформированности общения ребенка с общим недоразвитием речи во многом определяется уровнем развития его речевых возможностей.

Список литературы:

1. Грибова О.Е. К проблеме анализа коммуникаций у детей с речевой патологией Дефектология. — 1995, № 6.

2. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников. — Екатеринбург: АРД ЛТД, 1998.
3. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. — М.: Педагогика, 1986.
4. Павлова О.С. Коммуникативная деятельность старших дошкольников с общим недоразвитием речи: Монография. — М.: МОСУ, 2007.
5. Психологический словарь Под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. — 2-е изд. — М.: Пресс, 1997. —
6. Соловьева Л.Г. Диалогическое взаимодействие дошкольников с речевыми нарушениями Дефектология. — 2007. — № 4.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА РУССКОМУ ЯЗЫКУ

**Жумалиева Нургуль Аккартовна,
учитель русского языка
ДО №12 «Инжугуль» г.Актобе**

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала қазақ тілінде оқытатын мектепке дейінгі жастағы балалармен жұмыс, оқытушы Руссоның тілі тәжірибесін көрсетеді. Балалар автордың қызығушылық үшін ол өзінің жұмысында пайдаланады ойын технологиясын оқырманға таныстырады.

Түйінді сөздер: орыс тілі, ойын, құпия, ертегі, технология, өлең.

АННОТАЦИЯ

В статье отражен опыт работы учителя русского языка, работающего с детьми дошкольного возраста с казахским языком обучения. Для заинтересованности детей автор знакомит читателя с игровыми технологиями, которые он применяет в своей работе.

Ключевые слова: русский язык, игра, загадка, сказка, технология, стих.

ABSTRACT

The article reflects experience of teaching Russian language, working with children of preschool age with the Kazakh language. For the interest of children, the author introduces reader with gaming technology, which he applies in his work.

Keywords: Russian language, game, riddle, fairy tale, technology, verse.

**Игра порождает радость,
свободу, довольство, покой в себе
и около себя, мир с миром
Фридрих Фребель**

Русский язык в нашей республике имеет конституционно закрепленный статус как язык межнационального общения и играет немаловажную роль во всех сферах. В дошкольном возрасте дети быстрее, чем на последующих возрастных ступенях, овладевают вторым языком. Это объясняется тем, что слух и артикуляция детей еще послушны и эластичны, поэтому легко и сравнительно быстро формируются речевые навыки.

Игры, формируя основу умственной деятельности, повышают интерес ребенка к изучению языка – учиться играя. Что представляет собой игра в жизни человека? Стоит ли рассуждать на эту тему или, следуя известной поговорке «Делу время - потехе час», рассматривать игру как потеху, которая имеет право на минимум драгоценного времени. Ответ на этот вопрос мы находим в работах ведущих психологов и педагогов. В игре, как

отмечают ученые, раскрываются творческие способности личности. Без игры нет и не может быть полноценного умственного развития.

Игра помогает активизировать детей в обучении, преодолевать скуку, уходить от шаблонных решений интеллектуальных и поведенческих задач, стимулирует инициативу и творчество.

Игра выполняет следующие функции:

Обучающую (развитие памяти, внимания, умений и навыков, восприятие информации).

Развлекательную (основная функция – развлечь, воодушевить, пробудить интерес).

Коммуникативную (объединение детей, установление между ними эмоциональных контактов).

Релаксационную (снятие эмоционального напряжения, вызванного нагрузкой на нервную систему при интенсивном обучении).

Психотехническую (формирование навыков подготовки своего физиологического состояния для более эффективной деятельности, перестройки психики для усвоения больших объемов информации).

В нашем детском саду №12 «Инжукуль» воспитываются и обучаются дети до 6 лет, говорящих на казахском языке. Основная роль учителя русского языка – развить у них способность принимать и понимать русскую речь, уметь элементарно выражаться, общаться. Повышению эффективности деятельности дошкольников, улучшению результатов обучения способствует игровые технологии, применяемые на организованных учебных деятельности русского языка. Данная технология позволяет детям достигнуть высоких результатов, участвовать в олимпиадах, развивать свой кругозор.

Игровая технология строится как целостное образование, охватывающее определенную часть учебного процесса и объединенное общим содержанием, сюжетом, персонажем. В организованную учебную деятельность русского языка последовательно включаю, учитывая возрастные особенности детей:

игры и упражнения, формирующие умение выделять основные, характерные признаки предметов, сравнивать, сопоставлять их («Что лишнее?», «Подумай и ответь»);

игры с пальчиками, повышающие речевую активность ребенка («Фруктовая ладошка», «Моя семья»);

группы игр на обобщение предметов по определенным признакам («Подбери признаки», «Из чего?»);

группы игр, в процессе которых у дошкольников развивается умение отличать реальные явления от нереальных («Расскажи, что из чего делают», «Найди ошибки»);

группы игр, воспитывающих умение владеть собой, быстроту реакции на слово, фонематический слух, смекалку и др. («Собери слова», «Звуковое упражнение», «Запомни считалочку», «Повтори чистоговорки», «Договори слово» (Заявляю твердо, прямо: лучше всех на свете (мама), если я надену шляпу, буду я похож на ... (папу).

При этом игровой сюжет развивается параллельно основному содержанию обучения, помогает активизировать учебный процесс, осваивать ряд учебных элементов.

Главной и ведущей деятельностью дошкольного возраста являются *творческие игры*.

Использование творческой игры на занятиях русского языка организую с целью расширения знаний детей, словарного запаса, а главное - развития способностей самостоятельного их приобретения и использования в новых ситуациях.

Сюжетно-ролевая игра – одна из творческих игр. Главным компонентом сюжетно-ролевой игры является - сюжет, который представляет собой отражение ребенком определенных действий, событий, взаимоотношений из жизни и деятельности окружающих. При этом его игровые действия (готовит обед, крутит руль машины и др.) – одно из основных средств реализации сюжета.

Сюжеты игр разнообразны, условно на занятиях русского языка делим на:

1. Бытовые (семья, детский сад).
2. Производственные, отражающие профессиональный труд людей (больница, магазин, парикмахерская).
3. Общественные (День рождения, библиотека, школа).

Содержание сюжетно-ролевой игры воплощается ребенком с помощью роли, которую он берет. Роль – средство реализации сюжета и главный компонент сюжетно-ролевой игры.

Режиссерская игра является разновидностью творческих игр. Она близка к сюжетно-ролевой, но отличается от нее тем, что действующими лицами в ней выступают не другие люди (взрослые или сверстники, а игрушки, изображающие различных персонажей). В рабочих тетрадях, которую я использую «Начинаем говорить» для детей во второй младшей группе, «Изучаем русский язык» для детей средней группы, «Говорим на русском языке» для детей старшей и подготовительных групп с казахским языком воспитания и обучения авторов Б.С.Омар, А.Т.Садык, Н.В.Домановой, персонажами, помогающими изучать русский язык являются Незнайка в старших группах, в других группах матрешка Маша.

Ребенок сам дает роли этим игрушкам, как бы одушевляя их, сам говорит за них разными голосами и сам действует за них. Куклы, игрушечные мишки, зайчики становятся действующими лицами игры ребенка, а он сам выступает как режиссер, управляющий и руководящий действиями своих «актеров», поэтому такая игра и получила название режиссерской.

В режиссерской игре речь - главный компонент. В ролевых режиссерских играх ребенок использует речевые выразительные средства для создания образа каждого персонажа: меняются интонация, громкость, темп, ритм высказывания, логические ударения, эмоциональная окрашенность, звукоподражания.

В театрализованных играх (играх-драматизациях) актерами являются сами дети, которые берут на себя роли литературных или сказочных персонажей. Сценарий и сюжет такой игры дети не придумывают сами, а заимствуют из сказок, рассказов, фильмов или спектаклей. Задача такой игры состоит в том, чтобы, не отступая от известного сюжета, как можно точнее воспроизвести роль взятого на себя персонажа. Герои литературных произведений становятся действующими лицами, а их приключения, события жизни, изменение детской фантазией – сюжетом игры (сказка «Репка», «Колобок»).

В современных условиях владение другими языками, кроме родного языка, является признаком высокого уровня образованности. В основе этого лежит идея непрерывности и преемственности образовательного процесса.

Знание русского языка и других языков дает возможность выпускникам нашего детского сада быть коммуникативно-адаптированным в любой среде.

При использовании игрового метода обучения задача педагога состоит, прежде всего, в том, чтобы организовать познавательную деятельность детей, в процессе которой развиваются их способности, особенно творческие.

Игра всегда предполагает определенное напряжение эмоциональных и умственных сил, а также принятия решения. Желание решать полученные задания обостряют мыслительную деятельность детей. Игровой метод таит в богатые обучающие возможности. Использование игрового метода обучения способствует решению важных методических задач, таких как:

- создание психологической готовности детей к речевому общению;
- обеспечение естественной необходимости многократного повторения ими языкового материала;
- тренировку детей в выборе нужного речевого варианта, что является подготовкой к ситуативной спонтанности речи вообще.

Важной частью межкультурного образования являются стихи, песни, поэтому детей необходимо знакомить с художественным словом, расширять их кругозор. Кроме того,

они предоставляют детям возможность заучивать их наизусть, рассказывать их публично на утренниках, развлечениях на разные темы.

В работе с детьми необходимо уделять особое внимание произведениям на казахском языке, стихи казахстанских авторов, сказки. Для активизации словаря и ознакомления с образным строем речи известное значение имеет составление детьми загадок.

Первоначально в процессе организованной учебной деятельности задача заключается в том, чтобы учить детей мотивировать свои ответы, представлять доказательства правильности отгадки («Как вы догадались?»). В процессе обучения разгадывания загадок, дети сначала рассматривают несколько предметов, о которых потом будут предложены загадки. Затем дети отгадывают загадки об этих же предметах и объясняют свои ответы. Желательно, стимулировать детей отвечать на казахском, русском языках. Необходимо стремиться, чтобы дети понимали и некоторые загадываемые признаки на всех языках. Это будет способствовать тому, что у детей расширятся языковые возможности и внимательность во время описания предметов.

Следующий этап - составление загадок самими детьми. Как правило, на первых этапах их загадки представляют собой краткое описание предмета, без его названия. Работа с загадками сложная и используется в основном в старшем возрасте. В работе с детьми по обучению разгадывания загадок, нужно всегда после загадки и разгадки показывать детям реальные предметы, чтобы они убедились, что они действительно обладают перечисленными качествами. Например, загадка «Два кольца, два конца, а в середине гвоздик», детям необходимо дать для рассматривания ножницы, чтобы они еще раз имели возможность рассмотреть перечисленные признаки предмета.

Помимо народных загадок, доступных детям дошкольного возраста, используют и авторские. Когда ребенок научится отгадывать загадки о знакомых предметах ближайшего окружения, им дают загадки по представлениям.

Широкими возможностями обладают и стихи-путаницы, в которых дети имеют возможность разгадывать, где ошибся автор стихов, где какой звук заблудился. Эти стихи-путаницы чаще всего можно использовать с опорой на наглядность, где дети имеют возможность увидеть несоответствие на картинках и это поможет им видеть, чем отличаются предметы, если в их названии изменить хоть один звук (кот-кит, осы-усы, косы-козы и др.).

Список литературы

1. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. М.:1998.
2. Баев И.М. Играем на уроках русского языка. - М., 1989.
3. Пидкасистый П.И., Хайдаров Ж.С. Технология игры в обучении и развитии. - М.: РПА, 1996.
4. Самоукина Н.В. Организационно-обучающие игры в образовании. - М.: Народное образование, 1996.
5. Яновская М.Г. Творческая игра в воспитании младшего школьника. - М., 2004.
6. Белая К.Ю. Инновационная деятельность в ДОУ: Метод. пособие.- М.: Т.Ц. Сфера, 2005.
7. Методические рекомендации, учебная программа к учебно-методическому комплексу «Говорим на русском языке» для групп с воспитанием и обучением на казахском языке. /Омар Б.С., Садық А.Т., Домановой Н.В. – Кокшетау: Келешек-2030, 2013.

СОВРЕМЕННЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ В ДЕТСКОМ САДУ: СОЦИОИГРОВАЯ ТЕХНОЛОГИЯ

Тукешова Ляззат Жумалиевна,
Кулшанбаева Жаудоркоз Мусагалиевна,
ДО №50 «Алтын бесік» г.Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақала мектепке дейінгі білім беру саласындағы әлеуметтік-ойын технологияның ерекшеліктері қарастырылады. Бұл технология балалар қызметінің барлық түрлерін интеграциясын қамтиды; әсіресе балалардың байланыс пен интеллектуалдық қабілеттерін дамытуын жылдамдатады.

Түйінді сөздер: технология, . әлеуметтік-ойын технологиясы, балалар іс-әрекеті.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются особенности социогровой технологии в системе дошкольного образования. Данная технология предполагает интеграцию всех видов детской деятельности; наиболее интенсивно развивает коммуникативные и интеллектуальные способности детей.

Ключевые слова: технология, социогровая технология, деятельность детей.

ABSTRACT

In the article features of sociogro technology in the system of preschool education are considered. This technology involves the integration of all types of child activities; most intensively develops the communicative and intellectual abilities of children.

Key words: Technology, social game technology, children's activities.

В последние годы в системе дошкольного образования Казахстана происходят существенные изменения, определившие новые приоритеты его развития. Данные изменения направлены на возрастные психологические особенности личности дошкольного возраста, возраста больших потенциальных возможностей, становления основ самосознания и ценностных ориентаций, проявления первых творческих потенций ребенка, его индивидуальности. Способствуют этому развивающие педагогические технологии, в частности, социо-игровая. Социоигровая технология, возникла на сопряжении театральной педагогики, детских фольклорных игр и идей Е. Е. Шулешко. А. Ершовой и В. Букатова.

Социоигровая технология – это развитие ребенка в игровом общении со сверстниками.

Данная технология предполагает интеграцию всех видов детской деятельности; способствует познавательному, социальному, художественному, физическому развитию детей; даёт положительные результаты в области эмоционально-волевой сферы; позволяет реализовать личностно-ориентированное обучение.

Наиболее интенсивно развивает коммуникативные и интеллектуальные способности детей (по сравнению с традиционными методами обучения).

Таблица 1 – Соотношение традиционной педагогики с соционигровой технологией

Взгляды традиционной педагогики	Взгляды соционигровой технологии
1. Педагоги на занятии стремятся достичь научного результата.	1. Педагоги на занятии воссоздают жизнь.
2. Оценка педагога – «хорошо – нехорошо», «правильно – неправильно».	2. Ребенок способен оценить себя собственными усилиями.
3. Опора на дискретность: Цель – задачи – приёмы – результат.	3. Принципы взаимно пересекаются как волокна составляющие нить.
4. Педагог в роли «судьи».	4. Педагог в роли «советчика».
5. Главные положительные качества детей: послушание, исполнительность, бесконфликтность, аккуратность	5. Главные качества детей: развитие самосознания; умение сравнивать свои знания со знаниями других детей; оказание друг другу помощи и принятие её когда это нужно; тренировка речи, развитие внимания, умения услышать, запомнить услышанное, умения сообща решать задачи, обсуждать разные вопросы, следить за ходом общего дела.
6. Педагог в позиции «над», «рядом» . Дети смотрят на педагога как на главный источник порицания и поощрения.	6. Педагог занимает позицию «рядом», «вместе».
7. Дружеские связи, склонность играть вместе и действовать не является предметом целенаправленного воспитания но оценивается положительно.	7. Особое внимание уделяется развитию коммуникативных умений.
8. Организация занятия с использованием социо-игровых приёмов.	8. Организация занятия как игры – жизни между группами и одновременно каждым из них.
9. Педагог не выходит за границы намеченного.	9. Педагог должен идти от детей.
10. Дети работают на педагога.	10. Дети работают на себя.

Сущность технологии состоит в организации занятий как игры - жизни между микро группами детей (малыми социумами), отсюда и термин.

Особенности соционигровой технологии

1. *Используется работа малыми группами.* Оптимальным, для продуктивного общения и развития являются объединения малыми группами в младшем возрасте в пары

и тройки, в старшем по 5-6 детей. Деятельность дошкольников в малых группах - самый естественный путь к возникновению у них сотрудничества, коммуникативности, взаимопонимания. Можно поделиться: по цвету волос, глаз, одежды; чтобы в имени хотя бы одна буква была одинаковой; кто на каком этаже живет; четный-нечетный, однозначный-двузначный номер квартиры; найти на цельных и разнообразных открытках что-нибудь одинаковое и по этому «одинаковому» объединится в тройки; кто сегодня в детский сад приехал на машине, а кто пришел пешком и т.д.

2. **Смена лидерства.** Понятно, что работа в малых группах предполагает коллективную деятельность, а мнение всей группы выражает один человек, лидер. Причем лидера дети выбирают сами и он должен постоянно меняться.

3. **Обучение детей сочетается с их двигательной активностью и сменой мизансцен,** что способствует снятию эмоционального напряжения. Дети не только сидят, но и встают, ходят, хлопают в ладоши, играют с мячом. Могут общаться в разных уголках группы: в центре, за столами, на полу, в любимом уголке, в приемной и т.д..

4. **Смена темпа и ритма.** Менять темп и ритм помогает ограничение во времени, например с помощью песочных и обычных часов. У детей возникает понимание, что каждое задание имеет свое начало и конец, и требует определенной сосредоточенности.

5. **Интеграция всех видов деятельности.** Обучение происходит в игровой форме, для этого можно использовать различные игры, которые развивают внимание, фонематический слух, мышление, умение взаимодействовать друг с другом: «Слухачи», «Эстафета», «За себя не отвечаю», «Волшебная палочка», «Города с небывальщиной» и т.д

6. **Ориентация на принцип полифонии:** «За 133 зайцами погонишься, глядишь и наловишь с десяток». Ребенку вместе со своими ровесниками добывать знания более интересно, он более мотивирован. В итоге все дети открывают для себя новые знания, только кто-то побольше, кто-то поменьше.

Принципы руководства в работе с детьми по социоигровой технологии:

– Воспитатель – равноправный партнёр. Он умеет интересно играть, организует игры, выдумывает их.

– Снятие судейской роли с педагога и передача её детям предопределяет снятие страха ошибки у детей.

– Не навязывать детям свои представления, а создавать условия для высказывания детьми собственных представлений. Ребенок на практике осознает, как ему надо организовать общение в микрогруппе, чтобы выполнить учебную задачу.

– Свобода и самостоятельность в выборе детьми знаний, умений и навыков. Свобода не означает вседозволенность. Это подчинение своих действий общим правилам.

– Ориентация на индивидуальные открытия. Дети становятся соучастниками игры.

– Преодоление трудностей. У детей не вызывает интереса то, что просто, а что трудно – то интересно.

– Принцип полифонии.

Структура образовательной деятельности с использованием социоигровых приемов обучения:

1. Организационный момент: игры-задания для рабочего настроения.

2. Мотивация, актуализация знаний: игры для социоигрового приобщения к делу во время выполнения которых выстраиваются деловые взаимоотношения педагога с детьми, и детей друг с другом.

3. Создание проблемной ситуации.

4. «Открытие» нового знания или способа действия (игры-задания для творческого самовыражения).

5. Закрепление нового знания или способа действия.

6. Рефлексия (игры-разминки, игры-разрядки могут быть организованы на любом из этапов в зависимости от ситуации).

Таким образом, социо-игровая технология позволяет решать многие задачи, определённые государственным стандартом дошкольного образования РК, воспитанники могут реализовать себя как личность, проявлять лидерские качества, ощущать помощь сверстников, преодолевать страх и неуверенность, быть на равных, развивать познавательный интерес и творческую деятельность.

Список литературы

1. А.П.Ершова, В.М. Букатов / Карманная энциклопедия социо-игровых приемов обучения дошкольников: справочно-методическое пособие воспитателей и подготовительных групп детского сада /– СПб: Образовательные проекты; М: НИИ школьных технологий,2008.

2. А.П.Ершова, В.М. Букатов / Возвращение к таланту /– СПб: Образовательные проекты; М: НИИ школьных технологий,2008

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЕСКЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУ

Абдигалиева А.К., Бисенова К.Т.,
Ақтөбе қ. №50 «Алтын бесік» ББ

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада мектеп жасына дейінгі балалардың еске сақтау қабілетін дамыту жолдары қарастырылады. Соның ішінде тиімді ойындар мен жаттығуларға көңіл бөлінеді.

Түйінді сөздер: мектеп жасына дейінгі балалар, еске сақтау қабілеті, ойын, санамақ.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются пути развития памяти детей дошкольного возраста. Акцент сделан на играх, упражнениях, эффективно влияющих на развитие памяти.

Ключевые слова: дошкольники, память, игра, считалки.

ABSTRACT

The article examines the ways of memory development for preschool children. The emphasis is on games, exercises that effectively influence the development of memory.

Key words: Preschoolers, memory, game, counters.

« Еске түсіру өнері дегеніміз – ойлау өнері...

Байланыстардың мәні - ойлау деген сөз»

Ж.Аймауытов

Қазіргі уақытта оқу-ағарту саласында мектепке дейінгі мекемелерде баланың жеке басының дамуына, оның қабілеттерін дамытуға аса көңіл аударылуда. Адамның тал бойындағы барлық қабілет - мүмкіндіктерінің арасындағы ең бірегейі —оның еске сақтау қабілеті. Алайда бүгінгі технология ғасырындағы басты індеттің бірі – жастың да, жасамыстың да күннен-күнге еске сақтау қабілетінің нашарлауы.

Бұл тек жасы егде тартқан жандар үшін ғана емес, сонымен қатар балалардың арасында да белең алып бара жатыр. Қазіргі жаңа заман уақытында ІТ технологиялардың дамуы баланың жеке қасиеттеріне, қабілеттеріне, психологиялық үдерістеріне кері әсер еткізіп жатыр. Балалардың еске сақтау қабілеті жылдан – жылға төмендеп бара жатыр, олардың барлық назары интернет, смартфон, гаджеттар мен планшеттерде. Берілген материалды еске сақтауының төмендеуі, баланың , ес үдерісінің жоғалуына әкеліп тұр. Мұның өзі мектепке дейінгі жаңа психодиагностикалық методикалармен қамтамасыз етуді қажет етеді.

Адам өзінің өмірде көріп-естіп білгендерін, басынан кешіргендерін, түрлі ойлары мен сезімдерін, әрқилы іс-әрекеттерін ұмыта бермейді. Олар мида сақталады және қажет уақытта қайта жаңғыртылып, еске келеді. Сонымен, адамның бұрын қабылдаған нәрселері мен құбылыс бейнелерінің, көңіл-күйлерінің ойда сақталып, қажет кезінде қайта жаңғыруы ес үдерісі деп аталады. Адамның есі үнемі дамып, жетіліп отырмаса, онда ол жаңа туған нәреске дәрежесінде қалып қояр еді. Өмір тіршілігіне қажетті нәрселердің барінің ес үдерісінің болуы мүмкін емес. Ес осы заманғы психология ғылымының даму сатысында өзекті мәселенің бірі болып саналуымен қатар, техникалық ғылымдар саласында да ерекше маңызды орында. Есті осы заманғы психология ғылымы тұрғысынан зерттеуде негізгі әрі жанды болып отырған — еске қалдырудың механизмі.

Қазіргі кезде ес туралы түрлі анықтамалар мен теориялық болжамдар бар. Алайда, тұрақты түрде тұжырымдалып, бір жүйеге түскен теория жоқ. Бұл жайт ес үдерісінің осы көзге дейін әртарапты қызу зерттелгендігін, ол жөнінде бірнеше ғылыми жорамалдар мен концепциялар және әртүрлі идеялар бар екендігін көрсетеді. Соңғы жылдары ес психологиядан басқа ғылым салалары арқылы да қарастырылуда. Осы орайда, бүгінде естің механизмі мен оның заңдылықтары жайында қалыптасқан психологиялық және нейробиологиялық бұрынғы бағыттарға қосымша үшінші бағыт — биохимиялық тұрғыда іздестіру қосылып отыр. Ес - бұрынғы тәжірбиені ұйымдастыру және сақтау үдерістері; осы арқылы бұрынғы тәжірбиені қайталап пайдалану немесе сана саласына қайта оралту жүзеге асырылады. Ес субъектінің басынан өткенін қазіргісімен және болашақтығысымен байланыстырады және дамыту мен оқытудың негізі болатын аса маңызды танымдық функция болып табылады. Ес бір – бірімен ұштасқан дара бөліктерден құралған күрделі психикалық үдеріс. Ес адамға өте қажет жан құбылысы. Оның арқасында субъекті жеке басының өмірлік тәжірбиесін жинақтап, сақтап соңғы пайдасын жаратады. Ес айналамыздағы бізге әсер ететін дүниені, ондағы заттар мен құбылыстарды жүйкемізде сәулелендірудің бір түрі. Қоршаған ортаның әсерімен мида пайда болған бейнелер із-түссіз жоғалып кетпейді, көпке дейін сақталып тұрады. Негізінен, талантты адамдардың бейнелі есі мен эмоциялық есі күшті дамыған болып келеді. Әсіресе, суретшілердің, композитор-лардың бейнелі есі өте жоғары. Ал, эмоциялық ес адамның рухани өсуінің өте қажетті шарты.

Кесте 1 - Ес үдерісіне зерттеулер жүргізген ғалымдар

Г.Эббингауз - Таза ес заңдылықтарын ашты
Э.Крепелина- Есте қалдыру (жаттау)әрекеттерін тексерді
Г.Э.Мюллер - Естің бекуі және қайта жаңғыруын зерттеді
Л.С.Выготский - Естің жоғары формаларын жүйелі зерттеді

Мектепке дейінгі ұйымдарда білім сапасын арттыру аса маңызды мәселе, ол үшін жалпы және негізгі жағдайларды жақсарту басты міндет болып табылады.

Біріншіден, білім мен тәрбие беруге арналған дамытушы ортаны жабдықтау қажет десек, ол мектепке дейінгі кезеңнің өзіндік ерекшелігі мен құндылықтарын сақтайтын, баланың балалығына бағытталуы шарт.

Екіншіден, тәрбие мекемесінің басшысы мен тәрбиеші педагогтар қауымы кәсіби шеберліктерін үнемі шыңдап, білімін жетілдіруге жүйелі көңіл бөліп, ұжымның шығармашылық бағыт-бағдарын айқындап, оны жүзеге асыруға белсенділікпен ат салысуға және жағымды психологиялық ахуалдың тұрақтануына ықпал ету қажет. Сондай-ақ, отбасының сұранысы мен талап-тілектерін қанағаттандыру және білім мен тәрбиенің балаға берілген үрдісі жайында ата-анамен үнемі бірлескен ынтымақты негізде жұмыс істеу де өте маңызды.

Үшіншіден, балабақшада еңбек етуге толық жағдай жасалып, тәрбиелеу мен білім берудің технологияларын сауатты меңгеріп, жаңа педагогикалық әдіс-тәсілдер жүйесін

кәсіби шеберлікпен игеріп, оны тәжірибеде пайдалануға шығармашылықпен үлес қосып отырса.

Баланы тәрбиелеу, дамыту және білім беру мәселелерінде отбасы мен балабақша ұжымының бірлескен өзара тығыз байланыста болуы.

Мектеп жасына дейінгі балалардың еске сақтау қабілетін дамытуға арналған ойындар мен жаттығулар:

«Төрт құбылыс» ойыны

Мақсаты: ес пен қимыл әрекетті дамыту.

Ойын шарты: Балалар шеңбермен тұрады. Жүргізуші «су» - десе қолдарын алдына созады, «ауа» десе жоғары көтереді, «от» дегенде екі қолын айналдырады, «жер» дегенде қолдарын түсіреді. Кім шатасса ойыннан шығарылады.

«Орныңды тап» ойыны

Мақсаты: еске сақтауға және бір-бірімен қарым-қатынасты орнату.

Ойын шарты: Балалар шеңберге тұрады. Әр бала өзінің жанындағы баланы есінде сақтап, қарап алуы керек. Жүргізушінің бірінші белгісі бойынша, бөлменің жан-жағына тарап кетеді (белгі: шапалақтау, барабанмен беріледі). Екінші белгі бойынша шеңберге бастапқыда қай орында, кімнің қасында тұрғанын есінде сақтап, қайта шеңбер түзеді. өз орынын таппаған балалар ойыннан шығарылады.

«Ойыншықты сипатта» ойыны

Мақсаты: балалардың ес пен зейінін дамыту.

Ойын шарты: Жүргізуші балаларға қолындағы ойыншықты мұқият қарап алуға ұсынады (1 минут). Алынатын ойыншықтар түрлі-түсті және бөліктері бірнешеу болуы шарт. Ойыншықты жасырып, балалардан сол ойыншықты көргендегі түр-түсі, көлемі, пішіні, дене бөліктерін есінде сақтағанын сипаттап беруді талап етеді. Ойыншықты дәл, нақты сипаттап берген бала ойынды әрі қарай жалғастырады.

«Сөзді есінде сақта» ойыны

Мақсаты: еске сақтауын дамыту.

Ойын шарты: Жүргізуші балаларға 7 қосарлы сөздерді оқиды. Балаларға мұқият тыңдау ұсынылады. Бірінші сөзді жүргізуші айтады, балалар келесі сөзді есінде сақтап қайталайды. Осылайша қалған сөздерді түгел айтып шығу керек. Мысалы:

көктем – жаңбыр

жаз – күн шықты

аспан – бұлт

жер – шөп

«Сиқырлы дорба» ойыны

Мақсаты: сенсорика арқылы еске сақтауды дамыту.

Ойын шарты: Ойын жүргізушінің қолында сыңарымен және сыңары жоқ ұсақ заттар салынған сиқырлы дорба болады (екі қасық, түймелер, ұсақ ойыншықтар, екі қолғап, моншақтар т.б.) Ойын жүргізуші бір ойыншыны шақырып, қолын дорбаға салып, қандай заттар бар екенін және олардың сыңарларын ұстап көру арқылы анықтайды. Ойын жүргізуші сиқырлы дорбадағы заттарды үстел үстіне шығарып, ойыншының жауабын тексереді. Келесі ойынға дорбаға басқа заттар салынады.

Кесте 1 - Мектеп жасына дейінгі балалардың еске сақтау қабілетін дамытуға арналған санамақтар, жаңылтпаштар, жұмбақтар және математикалық тақпақтар:

Санамақтар	Санамақ
Бес саусақ Бас бармақ бауға барды, Бір дегенім бүркіт,	Екі көз бен қос құлақ Бір бас пенен бір мұрын Нешеу болды қос шырақ,

<p>Қалады аңдар үркіп. Екі дегенім есік, Білмейді ол есеп. Үш дегенім үкі, Ұстап жеді түлкі. Төрт дегенім тиін. Бес дегенім бұлбұл, Сайрағанда дұл–дұл. Алты дегенім арғымақ, Бір дегенім таяқ қой, Дөңдеу жерден қарғымақ. Жеті дегенім жайын Жайынның жейміз майын. Сегіз дегенім серке. Енесіне ерке. Тоғыз дегенім–түлкі, Жүрген жері күлкі. Он дегенім оймақ, Осымен сөзді қоймақ.. (Т.Қанаев)</p>	<p>Санап шығар кім бұрын?!</p> <p>Екі аяқ пен екі қол, Бір ауыз бен бір тілің... Нешеу болды қане, бол, Санап шығар кім бұрын?! Сұқ саусағым суға барды Ортаң қолым орақ орды. Аты жоғым ағаш жарды, Жұмсамапты алақаным, Тек шынашақ–балапанын. (М. Қуанышбеков)</p>
<p>Топ, топ, добым Топ, топ, добым домалақ, Топ, топ, добым домалақ, Қайда кеттің домалап Қайда кеттің домалап Бір, екі деп екі ұрдым, Шатырға сен секірдің. Үш, төрт, бес деп үлгердім, Ішіне ендің гүлдердің. Алты, жеті дегенде. Жаттың шаршап еденде. Сегіз, тоғыз дегенде, Сайға сырғып жөнелдің. Топ, топ, добым домалақ, Қайда кеттің домалап.</p>	<p>Бір апта Дүйсенбіде доп ойнадық қорада, Сейсенбіде серуен құрдық далада. Сәрсенбіде сурет салдық сәнді етіп, Бейсенбіде би биледік әндетіп. Жұма күні жидек тердік қыратта, Сенбі күні кино көрдік клубта. Жексенбіде үйде болып дем алдық, Осылайша өте шықты бір апта.</p>

Әдебиеттер тізімі:

- 1.Жарықбаев Қ. «Қазақ тілі терминдерінің салалық ғылыми түсіндірме сөздігі. Педагогика және психология», 83 бет
- 2.Жарықбаев Қ. «Жалпы психология», Алматы, 2004 жыл, 149 бет
- 3.М.Жұмабаев «Педагогика», Алматы, Ана тілі, 1992 ж. – 160 (Халық қазына), 85 бет
- 4.Сәбет БАП –БАБА «Жалпы психология», Алматы, 2005 жыл, 133 бет
- 5.Т.Тәжібаев «Жалпы психология», Алматы, «Қазақ университеті», 1993 жыл, 167 бет

ОБУЧЕНИЕ ХОРЕОГРАФИЧЕСКИМ НАВЫКАМ ДОШКОЛЬНИКОВ ПОСРЕДСТВОМ МУЗЫКАЛЬНО-РИТМИЧЕСКИХ УПРАЖНЕНИЙ

Есмаханова Гулшара Максаткызы,
Хореограф ДО «Аманат-Балакай»,
г.Актобе

ТҮЙІНДЕМЕ

Мақалада музыкалық және көркем жаттығулар пайдалану арқылы мектепке дейінгі балалардың хореографиялық дағдыларын оқыту әдістері қарастырылады. Оқыту барысында эстрадалық және халық музыка, сондай-ақ, балалар ойындары қолданады. Бұл музыка, қозғалыс және ойындарға бір қызметтің комбинациясы байланысты – балалар шығармашылығы мен қиял дамуына ықпал ететін бидің үш сипаттамасы, және би өнерін оқыту процесін тиімді ықпал етеді.

Түйінді сөздер: мектепке дейінгі балалар, ойын, би, бейне, ырғақ.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются методы обучения дошкольников хореографическим навыкам путем использования музыкально-ритмических упражнений. В процессе обучения используется как эстрадная, так и народная музыка, а также детские игры. Это обусловлено сочетанием в единой деятельности музыки, движения и игры – трех характеристик танца, каждая из которых способствует развитию у детей творчества и воображения и способствует эффективному процессу обучения танцевальному искусству.

Ключевые слова: дошкольники, игра, танцы, образ, ритмика.

ABSTRACT

In the article methods of teaching preschool children to choreographic skills through the use of musical-rhythmic exercises are considered. In the process of teaching, both popular music and folk music are used, as well as children's games. This is due to the combination of music, movement and play- three characteristics of dance, each of which contributes to the development of children's creativity and imagination and promotes an effective process of teaching dance art.

Key words: Preschoolers, play, dance, image, rhythmic

Хореография обладает огромными возможностями для полноценного эстетического совершенствования ребёнка, для его гармоничного духовного и физического развития. Возможность раннего знакомства детей с танцем и их первого активного приобщения к этому виду художественной деятельности предоставляется в программе дошкольного образования. В танце становление творческих способностей у дошкольников может проходить чрезвычайно плодотворно. Это обусловлено сочетанием в единой деятельности музыки, движения и игры – трех характеристик танца, каждая из которых способствует развитию у детей творчества и воображения. Использование в обучении детей дошкольного возраста элементов ритмической гимнастики, танца-игры и личного творческого подхода педагога к подаче материала способствует более эффективному процессу обучения танцевальному искусству.

Современная практика хореографического обучения показывает, что важно научить детей творчески осмысливать образное содержание, воплощаемое ими в танце. Это достигается через освоение дошкольниками языка выразительных движений (пантомимических и танцевальных), который используется в танце для образного воплощения. Ребенку легче осмысливать и воплощать танцевальные образы, если танец имеет сюжет, «рассказывающий» о каких-либо конкретных событиях с участием взаимодействующих между собой разнохарактерных персонажей. Так дошкольники учатся осмысленно, артистично исполнять развернутые сюжетные танцы и музыкально-

пантомимические спектакли, а также импровизировать собственные танцевальные композиции.

Перед преподавателем хореографии ставится большое количество задач:

– выявить у детей склонности и способности, дать им первоначальную хореографическую подготовку;

– способствовать эстетическому развитию и самоопределению ребёнка;

– привить интерес к занятиям, любовь к танцам;

– гармонично развивать танцевальные и музыкальные способности;

– дать представление о танцевальном образе;

– развить выразительность и осмысленность исполнения танцевальных движений;

– воспитать культуру поведения и общения;

– развить творческие способности;

– воспитать умение работать в коллективе;

– развить психически-познавательные процессы – память, внимание, мышление, воображение;

– организовать здоровый и содержательный досуг.

Для формирования и развития у дошкольников музыкально-двигательного творчества чрезвычайно благоприятен сюжетный танец. Это очень яркая и выразительная форма детской художественной деятельности, которая вызывает живой интерес у детей (исполнителей и зрителей). Привлекательность сюжетного танца обусловлена его особенностями: образным перевоплощением исполнителей, разнохарактерностью персонажей и их общением между собой в соответствии с сюжетным развитием. Благодаря этим особенностям в нем создается своеобразная игровая ситуация, побуждающая детей к творчеству и, следовательно, способствующая его развитию.

Разнохарактерность побуждает каждого участника самостоятельно искать выразительные движения. Диктуемое сюжетом взаимодействие исполнителей танца, будучи проявлением детского игрового сотворчества, направляет фантазию ребенка, определяет выбор движений. Образное взаимодействие в танце можно сравнить с диалогом: каждый из его участников строит свои движения и действия как ответ на «реплики» партнеров. Сюжетное развитие помогает ребенку видеть в танце особую форму «рассказа» и воспринимать выразительные движения как специфические средства, передающие его содержание, то есть выступающие в качестве своеобразного языка. Таким образом, в сюжетном танце создаются очень благоприятные условия для освоения детьми этого языка.

Выразительный показ движений и танцевальных композиций педагогом задает наглядный образец исполнения, формирует у детей представление о правильном способе выполнения движений. Словесные пояснения, уточнения помогают детям осознавать значения, выразительные нюансы движений и в соответствии с этим корректировать свое исполнение. Образный рассказ побуждает детей представить какую-либо ситуацию, чтобы воссоздать ее в движениях, и тем самым способствует развитию у них фантазии, воображения. Вслушивание в музыку и простейший анализ ее выразительных особенностей позволяет осмысливать содержание музыкального произведения и на этой основе развивать воображение, побуждать к поиску дополнительных выразительных танцевальных средств.

Основным методом обучения является целостное выполнение упражнения. Расчленение движения происходит только в случае уточнения его деталей. Количество повторений в одном занятии увеличивается по сравнению с предыдущим этапом. Процесс разучивания значительно ускоряется, если удастся обеспечить занимающихся срочной информацией о качестве его выполнения. К таким приемам можно отнести: выполнение упражнения перед зеркалом, использование звуковых ориентиров (хлопков, отражающих ритмическую характеристику упражнения или специально подобранной музыки, музыкальный размер которой способствует лучшему исполнению упражнения).

Успех на стадии углубленного разучивания упражнения зависит и от активности обучаемых. Повышению активности детей способствуют изменение условий выполнения упражнения, постановка определенных двигательных задач. С этой целью применяется соревновательный метод с установкой на лучшее исполнение. Другим эффективным методом является запоминание упражнения с помощью представления – «идеомоторной тренировки». В этом случае дети создают двигательные представления изучаемого упражнения сначала под музыку, а затем и без нее. Это содействует быстрому освоению упражнения, уточнению его деталей, двигательных действий. Только тогда, когда выполнение изучаемого упражнения отвечает характерным его особенностям, стилю исполнения, создает определенную школу движений, можно считать, что начальный этап формирования основ двигательного навыка закончен.

По мере многократного повторения упражнения двигательный навык формируется в основном варианте. Задача педагога на этой стадии состоит не только в закреплении двигательного навыка у детей, но и в создании условий для формирования движений более высокого уровня, выполнение которых можно было бы использовать в комбинации с другими упражнениями. Здесь необходимо, совершенствуя качество исполнения упражнения, формировать индивидуальный стиль.

Правильный подбор музыкального сопровождения не только улучшает качество движений, но и придает им особую выразительность, поэтому музыка, сопровождающая хореографическое занятие детей дошкольного возраста, должна положительно влиять на эмоциональное состояние, развитие координации движений, слуха, музыкальной памяти. При подборе музыкальной композиции для занятия нужно учитывать многие стороны: возраст детей, физическую подготовленность, тематику, образность, выразительность занятия, воспитательный момент, характер каждого упражнения, уровень подготовленности детей. Можно использовать музыку из песен, понятных детям, а также народные произведения, отдельные части эстрадных песен.

Особое внимание следует обратить на народную музыку. Она обладает исключительным богатством жанров, художественных образов, выразительных средств. Здесь есть и медленные мелодии, и плавные мелодии, и танцевальные мелодии средних темпов, зажигательные плясовые мелодии. Народная музыка создает необходимый эмоциональный подъем у занимающихся детей и имеет большое воспитательное значение.

Значительное место в музыкальных фонограммах, сопровождающих занятие, отводится эстрадной музыке. Такая музыка типично танцевальная, развлекательная, для нее характерен четкий ритм и широкое использование электронных эффектов и синтезаторов.

Таким образом, музыка, используемая на уроке, повышает не только интерес и желание ребенка заниматься, но и способствует более качественному исполнению движений, четкости, правильности, пластичности, выразительности.

Рассмотрим примеры музыкально-ритмических упражнений с использованием нотного материала.

Ходьба различного характера

Содержание: учит детей двигаться в соответствии с характером музыки, самостоятельно начинать и заканчивать ходьбу с началом и окончанием музыки, чувствовать ритм.

Например марш:

Бодро

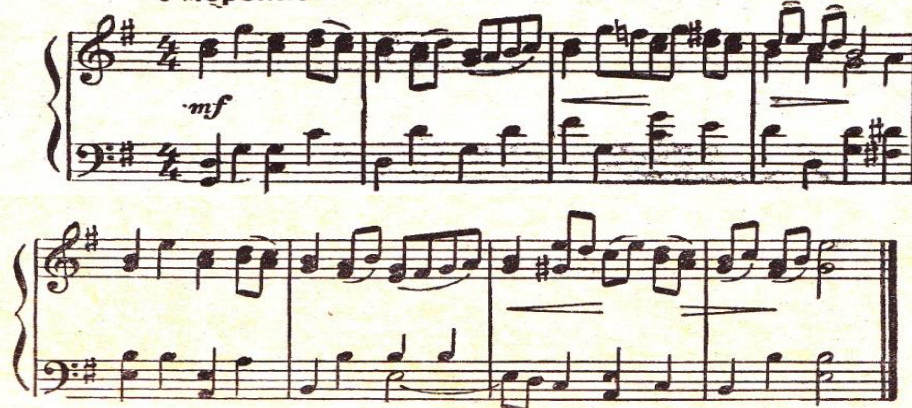

Описание: дети стоят в колонне по одному. С началом музыки идут бодрым шагом по залу, с окончанием музыки останавливаются.

Методические указания: можно использовать 2-3 разных маршевых мелодий, разделить детей на 2-3 колонны, первому каждой колонны дать флажок определенного цвета и с началом каждого марша идет одна колонна, с окончанием останавливается, маршировать начинает следующая колонна.

Спокойная ходьба:

Умеренно

Содержание: ходьба спокойным шагом, держась за руки, передавая характер народного хоровода, идти мягким, пружинящим шагом.

Описание: дети стоят в кругу, взявшись за руки.

Такты 1-8. Идут по кругу вправо.

Такты 9-16. Тем же шагом идут влево.

Методические указания: следить за осанкой детей. За руки держатся свободно. Круг должен быть ровным.

Играем, как мячики

Содержание: различать динамические изменения в музыке и быстро реагировать на них. Развивать и укреплять мышцы стоп. Упражнять в беге стремительного характера. Развивать умение ориентироваться в пространстве.

Описание: дети стоят по углам зала, свободно группируясь. Заранее намеченные подгруппы стоят в двух противоположных углах, начинают упражнение.

Такты 1-2. Прыгают на месте дети первых двух групп, стоящих в противоположных углах.

Такты 3-4. Дети этих подгрупп перебегают в противоположные углы, меняясь местами.

Такты 5-6. Прыгают на месте дети, стоящие в двух других углах (второй группы).

Такты 7-8. Дети этой второй группы меняются местами, перебегая в противоположные углы.

Такты 9-10. Повтор 1-2 тактов первой подгруппой.

Такты 11-12. Повтор 3-4 тактов, дети первой подгруппы возвращаются на свои места.

Такты 13-14. Повтор 5-6 тактов второй подгруппой.

Такты 15-16. Повтор 7-8 тактов дети второй подгруппы возвращаются на свои места.

Такты 17-18. Все дети в своих углах выстраиваются в круги и прыжками двигаются по кругу.

Методические указания: до разучивания игры, с детьми необходимо прослушать музыку, отметить в ней динамические изменения, показать используемые движения, объяснить правила (схему движения). После чего проводить игровое упражнение.

Упражнения с предметами

Цветные флажки.

Содержание: четко, ритмично выполнять движения, отмечать сильную долю такта. Точно переходить от более энергичных движений к плавным движениям в зависимости от характера музыки и динамических изменений. Учить свободно обращаться с флажками.

В среднем темпе

Описание: участвует любое количество детей. Дети становятся в четыре колонны спиной к стене. В руках у них цветные флажки.

Такты 1-4. Вступление. Дети стоят, руки с флажками опущены.

Такты 5-6. На первую четверть 5-го такта резко поднимают правую руку вверх.

Такты 7-8. Так же на первую четверть 7-го такта поднимают левую руку.

Такты 9-12. Разводят и скрещивают руки с флажками над головой.

Такты 13-14. На первую четверть 13-го такта резким движением опускают правую руку.

Такты 15-16. Так же опускается левая рука.

Такты 17-20. Маршируют энергично на месте.

Такты 21– 24. Более плавными, но достаточно энергичными движениями качают флажками вправо-влево перед собой.

Такты 25-28. Четким шагом поворачиваются на месте лицом к центру. Сходятся друг к другу, как можно ближе, поворачиваются лицом к зрителю, помахая поднятыми флажками.

Методические указания: перед разучиванием упражнения целесообразно прослушать музыку, обратить внимание на изменения ее характера, особенно подчеркивая акценты.

Помимо музыкально-ритмических упражнений, есть обучающие игры, которыми можно начинать урок, использовать их в партерной гимнастике и разминке, а также разучивать движения, выстраивать рисунок будущего танца и т.д. Здесь очень важен личный подход педагога и фантазия в подаче материала своим воспитанникам.

Танец-игра

Игра – основная деятельность детей в этом возрасте, имеет большое значение для становления индивидуальности и формирования детского коллектива, поэтому играть с ними нужно. Желательно привнести игру в работу, так, чтобы выполняя какую-то педагогическую задачу, дети думали, что это просто игра. Игры часто пренебрегают, ошибочно считая, что они лишь развлекают детей и развивают в них соперничество. Правильно подобранные игры являются эффективным средством для формирования морально-волевых качеств детей, реализуют детскую потребность воздействия на мир. Игры помогают ввести детей в учебный процесс. В игре дети самостоятельно общаются со сверстниками, их объединяет одна цель, совместные усилия к ее достижению, общие интересы и переживания, ребенок становится членом коллектива, учится оценивать свои действия и поступки.

Игра – это своеобразный, свойственный дошкольному и младшему школьному возрасту способ усвоения общественного опыта. Педагог В.А. Сухомлинский подчеркивал, что игра – это огромное светлое окно, через которое в мир ребенка вливается поток представлений, понятий об окружающем мире. Игра прививает навыки эффективного общения, развивает чувство общности, внимательность. Ребенок учится выражать свои мысли, чувства, стремления, учится подчинять свою деятельность, мысли строгим правилам игры, учится быть целенаправленным. Например:

Зайчик серенький

Зайчик серенький сидит (1. Сидим, как зайчик)

И ушами шевелит,

Вот так, вот так!

(2. Шевелим ушками-ладошками)

Зайке холодно сидеть,

Надо лапочки погреть,

Хлоп-хлоп, хлоп-хлоп.

(3. Хлопаем в ладоши)

Зайке холодно стоять,

Надо зайке поскакать.

Скок-скок, скок-скок.

(4. Прыгам, как зайчик)

Две веселые овечки

Две веселые овечки

Разрезвились возле речки.

Прыг-скок, прыг-скок!

(1. Весело прыгаем)

Скачут белые овечки

Рано утром возле речки.

Прыг-скок, прыг-скок!

Вверх до неба, вниз до травки.

Вверх до неба, вниз до травки. (2. Встаем на ножки, тянемся вверх

3. Приседаем, руки опускаем вниз)

А потом кружились (4. Кружимся)

И в речку свалились. (5. Падаем)

Таким образом, обучение детей дошкольного возраста хореографическим навыкам является актуальной задачей в педагогике и методике. Это способствует всестороннему развитию детей, в частности их эстетическому вкусу, манерам, общему физическому развитию. Педагогическое мастерство педагога, его умение пользоваться всем арсеналом методов и приемов обучения хореографическим движениям, чуткое отношение к детям помогут превратить этот процесс в интересное для детей занятие. Современный детский танец в руках вдумчивого, творческого специалиста может явиться прекрасным воспитательным средством, оказывающим облагораживающее влияние на детей.

Список используемой литературы:

1. Габриелова Е. В. О хореографической разминке в гимнастике/ Е. В. Габриелова//Гимнастика.–1975–№ 1.

2. Горшкова Е. В. Обучение языку движений как средство формирования у дошкольников музыкально-двигательного творчества: Автореф. дис. канд. пед. наук/ МГППУ – М., 1989 – 16 с.

3. Горшкова Е. В. От жеста к танцу: Пособие для музыкальных руководителей ДОУ.– М.: изд-во ГНОМ и Д., 2003 – 81 с.

4. Ерохина О. В. Школа танцев для детей/ О. В. Ерохина – Р-н-Д: Феникс, 2003 – 223 с. – (Мир вашего ребенка).

5. Князева О. Л. Приобщение детей к истокам русской народной культуры. Учебно-методическое пособие/ О. Л. Князева, М. Д. Маханева – 2-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Детство-Пресс, 2000 – 304 с.